

รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี

วิทยานิพนธ์

ของ

วันสาด ศรีสุวรรณ

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์

พฤษภาคม 2553

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

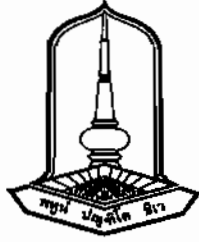

รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี

วิทยานิพนธ์
ของ
วันสาต ศรีสุวรรณ

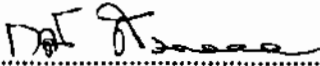
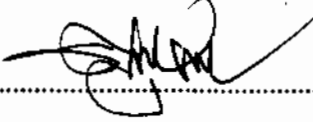
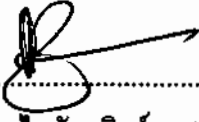
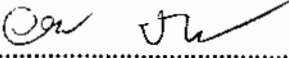
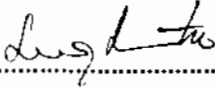
เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์
พฤษภาคม 2553
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

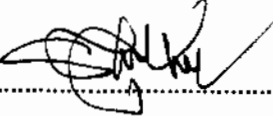

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของนายวันสาด ศรีสุวรรณ
แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

 (อาจารย์ ดร.กล้า สมตระกูล)	ประธานกรรมการ (กรรมการบัณฑิตศึกษาประจำคณะ)
 (ผศ.ดร.ทรงคุณ จันทอง)	กรรมการ (ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์)
 (อาจารย์ ดร.ไพรัช ติดยี่ผาด)	กรรมการ (กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์)
 (อาจารย์ ดร.อัญชลี จันทาโก)	กรรมการ (อาจารย์บัณฑิตศึกษาประจำคณะ)
 (อาจารย์ ดร.มาริสา ไกเสยะโยธิน)	กรรมการ (ผู้ทรงคุณวุฒิ)

มหาวิทยาลัยขอนแก่นให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

.....
(ผศ.ดร.ทรงคุณ จันทอง)

.....
(รศ.ดร.ไพฑูริย์ สุขศรีงาม)

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน

Mahasarakham University

คณะบดีบัณฑิตวิทยาลัย
วันที่ ๓๑ เดือน ๖ พ.ศ. ๒๕๕

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความรู้และความช่วยเหลืออย่างดีจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทรงคุณ จันทจร ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร.ไพรัช ติตย์ผาด กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร.กล้า สมตระกูล ประธานกรรมการสอบ อาจารย์ ดร.อัญชลี จันทาโก และอาจารย์ ดร.มารีสา โกเศษโยธิน กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.รัชชานนท์ สุภพพงศ์พิเชษฐ ที่ได้กรุณาให้ คำแนะนำและคำปรึกษา ผู้รู้ ผู้นำ ผู้ปฏิบัติ และประชาชนในชุมชนลุ่มน้ำตาปีทุกคนที่ให้ความช่วยเหลือและให้ข้อมูลในการทำวิจัย คุณปณณสา อาจทอง และคุณบรรณชฤทธิ์ อินทชาติ ที่ช่วยเหลือในการจัดพิมพ์วิทยานิพนธ์

ขอขอบคุณ คุณวนิชา ศรีสุวรรณ ลูกโอม ลูกอร คุณพ่อคล้อย คุณแม่เวียน ศรีสุวรรณ ที่คอยให้กำลังใจตลอดมา ขอขอบคุณเพื่อนร่วมรุ่นและอาจารย์ผู้สอนทุกท่าน

คุณค่าและประโยชน์ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ผู้วิจัยขอน้อมบูชาบิดา มารดา และครูอาจารย์ ตลอดจนถึงผู้มีพระคุณทุกท่าน

วันสาด ศรีสุวรรณ

ชื่อเรื่อง	รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ลุ่มน้ำตาปี
ผู้วิจัย	นายวันสาด ศรีสุวรรณ
กรรมการควบคุม	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทรงคุณ จันทจร อาจารย์ ดร.ไพรัช ติตย์ผาด
ปริญญา	ปร.ค. สาขาวิชา วัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีที่พิมพ์ 2553

บทคัดย่อ

ชุมชนลุ่มน้ำตาปีเป็นชุมชนที่ครอบคลุมพื้นที่สามจังหวัดคือ จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดกระบี่ ในเขตภาคใต้ของประเทศไทย เป็นชุมชนที่มีความหลากหลายและความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรม การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) เพื่อศึกษาวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวของชุมชนลุ่มน้ำตาปี 2) เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ลุ่มน้ำตาปีและ 3) เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี มีการเก็บข้อมูลทั้งข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนาม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบสังเกต และแบบสนทนากลุ่ม เก็บข้อมูลภาคสนามในเขตพื้นที่ในเขตลุ่มน้ำตาปี จำนวน 8 ตำบลเป็นเวลา 2 ปี ตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2549 ถึง เดือนสิงหาคม 2551 โดยการสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม จากผู้รู้จำนวน 90 คน ผู้ปฏิบัติ จำนวน 120 คน และผู้ให้ข้อมูลทั่วไปจำนวน 160 คน นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้องด้วยวิธีการแบบสามเส้า วิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ และนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวของชุมชนลุ่มน้ำตาปีมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวทั้งในแง่ประวัติศาสตร์ กลุ่มชาติพันธุ์ ภาษา วรรณกรรม การละเล่นพื้นบ้าน ศาสนา พิธีกรรมและความเชื่อ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และสภาพภูมิประเทศทางธรรมชาติ

แนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี ประกอบด้วย 1) รมรงค์สร้างจิตสำนึกของคนในชุมชนให้มีความรู้สึกในการเป็นเจ้าของ มีความรับผิดชอบร่วมกันในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม ความสะอาดของสถานที่ และความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว 2) สร้างคุณค่าให้แก่ชุมชน โดยร่วมกันศึกษาค้นคว้าหาสิ่งที่ดีและมีประโยชน์เพื่อนำมาจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว รวมทั้งความมีอัธยาศัยไมตรีของชุมชน 3) มีการวางแผนรับผิดชอบร่วมกัน

ในการดำเนินงานและการแบ่งปันผลประโยชน์ และ 4) จัดเตรียมความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้แก่ ด้านศูนย์ข้อมูล เส้นทางท่องเที่ยว ด้านอาหาร เครื่องดื่ม ห้องน้ำ จุดชมวิว การสื่อสาร และวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยว

ด้านรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี เป็นการบริหารจัดการในรูปแบบของคณะกรรมการระดับตำบล ร่วมกันพัฒนา โดยเลือกตั้งจากสมาชิกของชมรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อ 1) ชุมชนเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและร่วมมือดำเนินการอย่างจริงจังและต่อเนื่อง 2) ชุมชนต้องรักและหวงแหนวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น 3) แผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้องได้รับการยอมรับและเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ 4) องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นและรัฐบาลต้องมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และสนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่น และ 5) ผู้มีส่วนร่วมในการจัดและพัฒนาการท่องเที่ยวได้รับผลประโยชน์ร่วมกันอย่างเป็นธรรม

โดยสรุป การดำเนินงานการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนลุ่มน้ำตาปีเป็นการดำเนินงานที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชน ทั้งในแง่อาชีพ สร้างรายได้ให้แก่ประชาชนทั้งในชุมชนและนอกชุมชน ตลอดจนเป็นการสร้างความสามัคคีของคนในชุมชนและเผยแพร่ขนบธรรมเนียมประเพณี ความงดงามของธรรมชาติ และภูมิปัญญาท้องถิ่น สมควรที่ภาครัฐและภาคเอกชนจะร่วมมือให้การสนับสนุนให้การดำเนินงานการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนลุ่มน้ำตาปีเจริญก้าวหน้าและยั่งยืนต่อไป

TITLE Model of Cultural Tourism Management through the Participation of Tapee River Basin Communities

AUTHOR Mr. Wansart Srisuwan

ADVISORS Asst. Prof. Dr. Songkoon Chantachon and Dr. Pairat Thidpad

DEGREE Ph.D. **MAJOR** Cultural Science

UNIVERSITY Mahasarakham University **DATE** 2010

ABSTRACT

Communities at Tapee River Basin, covering the areas of 3 provinces---Surat Thani, Nakhon Si Thammarat, and Krabi, Southern Thailand, a had variety and plenty of natural resources and cultural heritage. This was a qualitative study, aiming at: 1) examining the culture for tourism at Tapee River Basin Communities; 2) exploring guideline for cultural tourism management through the participation of Tapee River Basin communities; and 3) finding the model for cultural tourism management through the participation of Tapee River Basin communities. Written documents and fieldwork data were gathered. The research tools included an interview form, an observation form, and a group discussion form. Fieldwork data were collected in 8 sub-districts of Tapee River Basin communities for two year period, between August 2006 and August 2008, through interviewing, observing, and group discussing. The informants included 90 key-informants, 120 casual informants, and 160 general informants. The data were checked for their accountability the with triangular technique and analyzed in accordance with given objectives. Then the results of the research were presented in a descriptive analysis form.

The results of the study revealed that the culture for tourism of Tapee River Basin communities had its own significant identities suitable for tourism. These aspects included history, ethnicity, language, literature, folk entertainment, religion, ritual and beliefs, archeological sites, archeological objects, custom, indigenous wisdom, and natural scenery.

In terms of cultural tourism management through the participation of Tapee River Basin communities, various process should be implemented. These included: 1) campaign for stimulation of the spirits of the people in the communities to feel of belonging. They should have the responsibility in taking care of the environment, the cleanliness of places, and safety of tourists,

2) building up the value for the communities study, searching for good and valuable things to be used for tourism activities, including the friendliness of the communities; 3) Working plan should be set up for the operation and benefit sharing; and 4) readiness preparation on infrastructure for cultural tourism, such as information center, tourism route, food, drink, toilet, scenery viewing point, communication, and material and supply for tourism activities.

Concerning the model for cultural tourism management through the participation of Tapee River Basin communities, it should be in the form of the committee at sub-district level. The members of the committee would be elected from members of local tourism clubs. The success of the cultural tourism through the participation of the community would depend upon: 1) the communities realize the importance of the cultural tourism and work together seriously and continuously; 2) the communities had to love and care for local environments; 3) the plan for cultural tourism development had to be accepted and be a part of development plan of the local administrative organizations; 4) the local administrative organizations and the government had to set up the policy on cultural tourism promotion and giving financial support for local tourism; and 5) ones who had taken part in operating and developing tourism should earn their justified benefit.

In conclusion, cultural tourism operations at Tapee River Basin communities brought the benefit to the communities in terms of careers, making income for the people within and outside the communities, as well as creating the unity within communities, and spreading out the customs, the beauty of nature, and local indigenous wisdom. Government sectors and private sectors should cooperate in giving support to the cultural tourism of the communities at Tapee River Basin for their success and continuity.

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมาย	5
คำถามการวิจัย	6
ความสำคัญการวิจัย	6
นิยามศัพท์เฉพาะ	8
กรอบแนวคิดการวิจัย	8
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	10
สภาพสังคมวัฒนธรรมชาวใต้กับการท่องเที่ยว	10
แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	24
นโยบายเกี่ยวกับการท่องเที่ยว	58
บริบทการจัดการท่องเที่ยวชุมชนลุ่มน้ำตาปี	71
ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	93
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	121
งานวิจัยในประเทศ	121
งานวิจัยต่างประเทศ	131
3 วิธีดำเนินการวิจัย	135
ขอบเขตการวิจัย	135
วิธีดำเนินการวิจัย	138

บทที่	หน้า
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	148
ตอนที่ 1 วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวของชุมชนลุ่มน้ำตาปี	149
ตอนที่ 2 แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วม ของชุมชนลุ่มน้ำตาปี	277
ตอนที่ 3 รูปแบบจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วม ของชุมชนลุ่มน้ำตาปี	287
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	292
ความมุ่งหมายของการวิจัย	292
สรุปผล	292
อภิปรายผล	300
ข้อเสนอแนะ	303
บรรณานุกรม	305
ภาคผนวก	316
ภาคผนวก ก ตัวอย่างเครื่องมือใช้ในการเก็บข้อมูล	317
ภาคผนวก ข รายชื่อผู้เข้าประชุมเชิงปฏิบัติการและรายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์	329
ประวัติย่อของผู้วิจัย	337

บัญชีตาราง

ตาราง		หน้า
1	จำนวนหมู่บ้าน 3 หมู่บ้าน อยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล	75
2	จำนวนหมู่บ้าน มี 8 หมู่บ้าน อยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลลีเล็ด	78
3	จำนวนหมู่บ้าน มี 5 หมู่บ้าน ขององค์การบริหารส่วนตำบลทั้งตำบลบางชนะ	80
4	จำนวนหมู่บ้าน 9 หมู่บ้านขององค์การบริหารส่วนตำบลทั้งตำบลคลองน้อย	82
5	จำนวนหมู่บ้าน 8 หมู่บ้านขององค์การบริหารส่วนตำบลทั้งตำบลคลองฉนาก	85
6	จำนวนหมู่บ้าน 4 หมู่บ้านขององค์การบริหารส่วนตำบลทั้งตำบลบางไทร	87
7	จำนวนหมู่บ้าน 5 หมู่บ้านขององค์การบริหารส่วนตำบลบางไผ่	89
8	จำนวนหมู่บ้าน 5 หมู่บ้าน อยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลบางโพธิ์	91

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	9
2 องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	19
3 การใช้เทคนิค Snowball Sampling ในการค้นหากลุ่มเป้าหมายในการทำงาน	42
4 กระบวนการเชิงกลยุทธ์	54
5 แผนที่องค์การบริหารส่วนตำบลศรีวิชัย	77
6 แผนที่องค์การบริหารส่วนตำบลลิเล็ด	79
7 แผนที่องค์การบริหารส่วนตำบลบางชนะ	81
8 แผนที่องค์การบริหารส่วนตำบลคลองน้อย	84
9 แผนที่องค์การบริหารส่วนตำบลคลองฉนาก	87
10 แผนที่องค์การบริหารส่วนตำบลบางไทร	88
11 แผนที่องค์การบริหารส่วนตำบลบางใบไม้	90
12 แผนที่องค์การบริหารส่วนตำบลบางโพธิ์	92
13 รูปจำลองของแนวคิดในการแพร่กระจายของสำนักอังกฤษ	98
14 รูปจำลองของแนวคิดการแพร่กระจายของสำนักเยอรมัน	99
15 รูปจำลองแนวคิดในการแพร่กระจายของสำนักอเมริกัน	100
16 กระบวนการเรียนรู้ร่วม (Cogenerative Way) ระหว่างนักวิจัยกับชาวบ้าน	106
17 ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้าน นักพัฒนา และนักวิจัยก่อนและหลัง PAR	107
18 ขั้นตอนการสร้างรูปแบบ	110
19 รูปแบบเชิงระบบและสถานการณ์ (Systems/Contingency Model)	111
20 รูปแบบระบบที่มีลักษณะบางประการของระบบเปิด	112
21 รูปแบบการบริหารเชิงกลยุทธ์	113
22 กระบวนการของการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์	117
23 กระบวนการวัดผลการปฏิบัติงาน	119
24 หลักการพื้นฐานของการวัดผลการปฏิบัติงานขององค์การ	119
25 แผนที่ตำบลเป้าหมายการศึกษาอำเภอเมืองและอำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ...	137

ภาพประกอบ	หน้า
26 การจัดการสัมมนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	143
27 การประชุมปฏิบัติการกำหนดแผนการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี	143
28 กิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	144
29 ขึ้นประเมินผลการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	144
30 การประชุมปฏิบัติการ (Semantic Model)	145
31 บางใหญ่	156
32 คลองราง	157
33 บางป่อ	157
34 บางพลา	158
35 บางในบ้าน	159
36 คลองกอ	160
37 บางทีง	161
38 บางขยา (บางชนะ)	165
39 คลองกรูด	166
40 คูขุดจวนเจริญ	167
41 บางเข้	168
42 บางหลาและการสร้างบ้านเรือนของชาวบางหลา	169
43 คลองสุข	170
44 คลองน้อย	174
45 บางท้องถ่วง	175
46 บางคอนโก	176
47 คลองบางหมาก	177
48 คลองบางพร้าว	178
49 คลองบางยวน	179
50 คลองบางตาปริก	180
51 คลองบางแทงแรด	181
52 คลองฉนาก สะพานข้ามคลองฉนาก	186
53 คลองบางหมก	186

ภาพประกอบ	หน้า
54 คลองบางคว้น	187
55 บางสนุ่น	188
56 คลองรี้ว	189
57 คลองบางสะบ้าย้อย	190
58 คลองทองหลวง	191
59 บางไทร	195
60 คลองขวาง	195
61 บางกล้วย	196
62 คลองบางเบ็ด	197
63 บางแทงแตก	198
64 บางพี	199
65 บางบ้าน	200
66 บางเข้ใจ	201
67 คลองบางกล้วยเล็ก	202
68 บางทราย	202
69 บางจำแก้ว	203
70 คุชูดพร้อมทอง	204
71 คลองบางใบไม้	208
72 บางไผ่	209
73 บางยาง	211
74 ดันยางที่ยังเหลืออยู่บางยาง	211
75 บางเคียน	212
76 บางปลายคลอง	213
77 คลองปากโรงปูน	214
78 บางตาทอง	215
79 บางโพธิ์ซี้	216
80 บางเบ็ดล่าง	217
81 บางโพธิ์	221
82 บางขาม	222

ภาพประกอบ	หน้า
83 บางงูเหลือม	223
84 บางท่าพลูเถื่อน	224
85 บางราม	225
86 บางไทรจิ้ง	226
87 บางพลู	227
88 บางโหนด	228
89 บางท้องทราย	229
90 คลองพุนพิน	235
91 แม่น้ำตาปี	236
92 ป่าชายเลนในพื้นที่ตำบลลิเล็ด	236
93 บ้านโบราณ 200 ปี	237
94 โบราณสถานศรีวิชัย	237
95 เจดีย์และโบสถ์บนเขาพระอานนท์	238
96 หลวงพ่อข้าวสุก วัดบางใบไม้	238
97 รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ลุ่มน้ำตาปี	288

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ชาติไทย เป็นชาติที่มีมรดกทางวัฒนธรรมอันแสดงถึงเอกลักษณ์ ศักดิ์ศรี ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและความเจริญรุ่งเรืองของชาติไทยรวมทั้งเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการพัฒนาจิตใจ เศรษฐกิจ และสังคมของไทยมาอย่างยาวนาน จนสามารถรักษาความเป็นไทยไว้สืบมา พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ล้วนใส่พระทัยในการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ จนพัฒนาต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันได้พระราชทานพระบรมราโชวาทไว้ว่า “งานด้านการศึกษาศิลปะและวัฒนธรรมเป็นงานสร้างสรรค์ ความเจริญทางปัญญาและจิตใจ ซึ่งเป็นทั้งเหตุและองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ของความเจริญด้านอื่นทั้งหมดและเป็นปัจจัยที่จะช่วยให้เรารักษาและดำรงความเป็นไทยไว้ได้สืบไป” การจัดตั้งกระทรวงวัฒนธรรมขึ้นเป็นการยืนยันถึงความสำคัญของงานด้านศิลปะและวัฒนธรรมที่จะเป็นปัจจัยให้ชาติไทยสามารถดำรงความเป็นไทยไว้ได้สืบไปอย่างมีศักดิ์ศรี (กระทรวงวัฒนธรรม. 2545 : 23) การดำเนินงานของกระทรวงวัฒนธรรมในมิติใหม่ นอกจากภารกิจเกี่ยวกับศิลปะ ศาสนา และวัฒนธรรมของชาติแล้ว ยังต้องขับเคลื่อนงานให้สอดคล้องกับการปฏิรูประบบราชการ ดำเนินตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี กำหนดมาตรฐานทางคุณภาพงานวัฒนธรรม เพื่อให้ก้าวทันกับกระแสโลกาภิวัตน์และเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร ซึ่งถาโถมมาอย่างไม่หยุดยั้ง (กระทรวงวัฒนธรรม. 2545 : 20)

กระทรวงวัฒนธรรม ได้มุ่งมั่นที่จะปฏิบัติภารกิจตามนโยบายให้เป็นไปตามยุทธศาสตร์ 4 ประการของกระทรวง คือ 1) รักษาสืบต่อวัฒนธรรมของชาติและความหลากหลายของวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่อย่างมั่นคง 2) สร้างค่านิยม จิตสำนึกและภูมิปัญญาไทย 3) นำทุนทางวัฒนธรรมไทยของประเทศมาสร้างคุณค่าทางสังคมและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ และ 4) บริหารจัดการองค์ความรู้ด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม โดยมีหน่วยงานในสังกัด คือ สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม กรมศิลปากร กรมการศาสนา สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย และศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ร่วมกันปฏิบัติงานให้เป็นไปตามยุทธศาสตร์ดังกล่าว โดยให้เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อประชาชนและประเทศชาติในส่วนรวมจากยุทธศาสตร์ของกระทรวงวัฒนธรรม การนำทุนทางวัฒนธรรมของ

ประเทศมาสร้างคุณค่าทางสังคม และเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ นับว่าเป็นโอกาสดีที่จะทำให้ประเทศไทย ซึ่งเป็นประเทศที่มีทุนทางวัฒนธรรมอยู่มากและหลากหลายครอบคลุมอยู่ทุกภูมิภาคของประเทศ ได้นำทุนที่มีอยู่มาสั่งคุณค่าก่อให้เกิดรายได้ด้วยกระบวนการจัดการและรูปแบบการนำเสนอที่หลากหลาย การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่ชุมชนมีโอกาสได้นำเอาทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนออกมานำเสนอเพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจก่อให้เกิดอาชีพ รายได้แก่ชุมชนและเป็นเครื่องมือในการพัฒนาทั้งในระดับชุมชน ท้องถิ่น และระดับประเทศ เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีความหลากหลายกระจายอยู่ตามท้องถิ่นต่างๆ อีกทั้งยังมีความเคลื่อนไหวในกรณีของประเพณีที่กำลังจัดอยู่ ฉะนั้นสิ่งที่จำเป็นที่สุดก็คือ การเตรียมข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแห่งนั้นไว้ให้พร้อม การท่องเที่ยวเยี่ยมชมท้องถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมจะได้เข้าใจความเป็นมาของขนบธรรมเนียมประเพณี และวิถีชีวิตของผู้คนที่นี่เป็นอย่างดี งานข้อมูลด้านสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นก็เป็นปัญหาใหญ่ที่หน่วยงานต่างๆ จะต้องร่วมมือกันอย่างเร่งด่วน เพื่อให้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบระเบียบ แต่ละท้องถิ่นอาจจะเป็นผู้ส่งข้อมูลพื้นฐานชุมชนของตนให้แก่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เพื่อประมวลข้อมูลเหล่านั้นเข้าเป็นหมวดหมู่และพร้อมที่จะให้บริการแก่นักท่องเที่ยวได้ทันทีที่มีความต้องการ (ชนัญ วงษ์วิภาค. ม.ป.ป. : 293)

ในระดับชุมชนได้มีแนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน เกิดขึ้นพร้อมกับการเตรียมรับมือการท่องเที่ยวที่เฟื่องฟูผ่านการส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศ พื้นที่อันประบางจำเป็นต้องสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อให้รู้เท่าทันกระแสทุนนิยม กระแสการท่องเที่ยวของประเทศ มีคำถามที่ท้าทายว่าเราจะทำอย่างไรให้ชุมชนท่องเที่ยวใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นเครื่องมือให้เกิดการมีส่วนร่วมในขณะเดียวกันให้เป็นวิถีการท่องเที่ยวปกติ การใช้กิจกรรมของการท่องเที่ยวพัฒนาคน พัฒนาการมีส่วนร่วมของคนที่อยู่เท่าทันปัญหาสถานการณ์ สร้างกระบวนการ การเรียนรู้เพื่อไปสู่การดูแลรักษาพื้นที่ทรัพยากรธรรมชาติ โดยให้เกิดความสมดุลกับปัญหาและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและเกื้อกูลต่อเศรษฐกิจของชุมชนในอนาคต พัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของไทยผ่านการเรียนรู้ลองผิดลองถูกมาและได้มีการพัฒนาชุมชนมากกว่า 30 ปี ปัจจุบันมีชุมชนที่สามารถจัดการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง มีการบริหารจัดการที่เป็นระบบพร้อมกันได้ใช้การท่องเที่ยวเป็น “เครื่องมือ” ในการพัฒนาชุมชน สามารถพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวได้ ซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่ที่ดำเนินการจะอยู่ทางภาคเหนือ และมีบางส่วนอยู่ทางภาคใต้ของประเทศไทย ประสบการณ์ที่สั่งสมของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่หลากหลายในแต่ละภาคของประเทศไทยได้สร้างให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และบทเรียนระหว่างทางขึ้นมาอย่างมากมาย องค์ความรู้เหล่านี้ถือว่าเป็น “ทุน” ของชุมชนที่กำลังจัดการท่องเที่ยว ลักษณะการจัดการท่องเที่ยวแบบต่างคนต่างทำมีผลทำให้ทุนที่สำคัญเหล่านี้ ไม่ถูกนำมาปรับใช้ได้ในการพัฒนาอย่างเต็มที่ ในมิตินี้เองการท่องเที่ยวจึงเป็นเรื่อง

ใหญ่ที่ไม่ใช่จำกัดเฉพาะกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อท่องเที่ยวแต่เพียงอย่างเดียว ผลพวงที่เกิดขึ้น เป็นผลึกความรู้อันสำคัญผ่านการเรียนรู้นี้จะนำไปสู่การยกระดับองค์ความรู้ท้องถิ่น และเป็นพลังในการพัฒนาชุมชนชนบทของประเทศได้

ชุมชนลุ่มน้ำตาปีเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บนสองฝั่งของแม่น้ำตาปี ซึ่งเป็นชุมชนริมฝั่งแม่น้ำ ที่มีพื้นที่ทั้งสิ้น 12,224 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุม 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และกระบี่ ตั้งอยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 8 องศา 00 ลิปดาเหนือถึงเส้นรุ้งที่ 9 องศา 30 ลิปดาเหนือ และระหว่างเส้นแวงที่ 98 องศา 3 ลิปดาตะวันออกถึงเส้นแวงที่ 100 องศา 00 ลิปดา ตะวันออก ทิศเหนือและทิศตะวันออกติดกับลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออก ด้านทิศตะวันตก และทิศใต้ติดกับลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันตก ลุ่มน้ำตาปีตั้งอยู่ระหว่างเทือกเขานครศรีธรรมราชและ ทิวเขาภูเก็ต พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบ แม่น้ำสายสำคัญ ได้แก่ แม่น้ำตาปีและแม่น้ำพุมดวง แม่น้ำตาปีเป็นชื่อที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทาน เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2458 และได้กระทำการคำสั่งประกาศเป็นทางการ โดยมหาอำมาตย์โท พระยามหาอำมาตยาธิบดี เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ลงนามในประกาศ ณ วันที่ 29 สิงหาคม 2458 (วิศาล ศรีมหาวโร. 2550 : 94) เดิมแม่น้ำตาปีมีชื่อว่า “แม่น้ำหลวง” เพราะต้นกำเนิดของ แม่น้ำสายที่อยู่ทิวเขาหลวง ซึ่งเป็นยอดเขาที่สูงที่สุดของทิวเขานครศรีธรรมราช อยู่ในเขตพื้นที่ อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช ไหลผ่านอำเภอฉวาง อำเภอทุ่งใหญ่ อำเภอถ้ำพรรณรา จังหวัดนครศรีธรรมราช ผ่านอำเภอพระแสง อำเภอเวียงสระ อำเภอบ้านนาสาร อำเภอบ้านนาเดิม อำเภอเคียนซา อำเภอพุนพิน และไหลออกสู่อ่าวไทยที่อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นแม่น้ำ สายยาวที่สุดของภาคใต้

เนื่องจากแม่น้ำหลวงมีความยาวมาก ชาวพื้นเมืองจึงเรียกชื่อแม่น้ำสายนี้ต่างกันออกไปตาม ตำบลที่ไหลผ่าน เช่น เรียกแม่น้ำท่าข้าม แม่น้ำบ้านดอนบ้าง ประกอบกับแม่น้ำสายนี้เป็นแม่น้ำ ที่ใหญ่กว่าแม่น้ำใดๆ ในพระราชอาณาจักรมณฑลปักษ์ใต้ พื้นที่ลุ่มแม่น้ำสายนี้เป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ มีความสำคัญแก่การเพาะปลูกและค้าขาย นับเป็นแม่น้ำสำคัญมากสายหนึ่งของอาณาจักรสยาม ด้วยเหตุที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปประทับที่พระตำหนักสวน สราญรมย์ที่ท่าข้ามเมืองสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2458 จึงมีพระราชดำรัสว่าเห็นสมควร จะให้มีชื่อไว้เป็นหลักฐานตลอดทั้งลำน้ำ เพื่อให้เป็นการสะดวกแก่ประชาชนและวิชาภูมิศาสตร์สืบไป จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่อแม่น้ำสายนี้ว่า แม่น้ำตาปี โดยนับตั้งแต่ปากน้ำออก ทะเลถึงเกาะปราบ ขึ้นไปถึงเมืองสุราษฎร์ธานีถึงปากแม่น้ำพุมดวง (ที่อำเภอพุนพินตรงบริเวณตอน เหนือของสะพานรถไฟพระจุลจอมเกล้าไปเล็กน้อย) แต่ปากแม่น้ำพุมดวงขึ้นไปถึงปากคลองสินปุน ตั้งแต่ปากคลองสินปุนไปถึงคลองกะเปียด ตั้งแต่คลองกะเปียดขึ้นไปถึงสำนักบันไดสามชั้นบนสัน เขาหลวงซึ่งเป็นต้นน้ำพร้อมกันกับการพระราชทานชื่อแม่น้ำตาปี ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า

พระราชทาน ชื่อเมืองไชยา (บ้านดอน) เป็นเมืองสุราษฎร์ธานี คล้ายกับชื่อแม่น้ำตาปีและเมืองสุราษฎร์ (สุราษฎร์) ในประเทศอินเดียซึ่งแม่น้ำตาปีตั้งต้นจากภูเขาตัตตปุระไหลลงสู่มหาสมุทรอินเดียทางอ่าวแคมเบย์ และริมฝั่งซ้ายของปากแม่น้ำนี้มีเมืองชื่อว่า สุราษฎร์ ตั้งอยู่ สภาพของเมืองทั้งสองคล้ายคลึงกัน ประกอบกับทรงทราบว่าชาวเมืองสุราษฎร์เป็นผู้มีคุณธรรมยึดมั่นในหลักพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับความหมายของสุราษฎร์ธานีพร้อมกันนี้ได้ทรงพระราชทานนาม พระตำหนักที่ชาวเมืองสร้างถวายเป็นที่ประทับ บนควนท่าข้ามว่าสวนสราญรมย์ ซึ่งปัจจุบันเป็นที่ตั้งของโรงพยาบาลสวนสราญรมย์ เป็นโรงพยาบาลที่รักษาผู้ป่วยทางจิต แม่น้ำหลวงหรือแม่น้ำตาปีเคยใช้เป็นเส้นทางข้ามคาบสมุทรมาลายูจากทะเลอันดามันมาสู่อ่าวไทย ในอดีตมีเส้นทางที่สำคัญอย่างน้อย 4 เส้นทาง คือ จากทุ่งตึก จังหวัดพังงา ผ่านทางคลองเหลผ่านมาทางเขาสก เข้าคลองพุมดวงแม่น้ำตาปี และมาออกที่อ่าวบ้านดอน จากคณะมะลุ่ย จังหวัดพังงา ผ่านทางคลองชะอุ่น คลองสก คลองพุมดวง แม่น้ำตาปี แล้วออกทางอ่าวบ้านดอน จากคลองปกาสัย จังหวัดกระบี่ ผ่านคลองโตรม คลองอิปินออกแม่น้ำตาปี แล้วต่อมาออกอ่าวบ้านดอนจากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ผ่านคลองสินปุน ออกแม่น้ำตาปีและอ่าวบ้านดอน

ด้วยเหตุที่แม่น้ำตาปี เป็นเส้นทางผ่านในการเดินทาง จากทะเลอันดามันมาสู่อ่าวไทยนี้เอง จึงทำให้ชุมชนลุ่มน้ำตาปี บริเวณอ่าวบ้านดอนเป็นเมืองการค้าทางทะเลระหว่างอาหรับกับจีนมาช้านาน อาจะก่อนพุทธศตวรรษที่ 7 ตามที่ปรากฏในจดหมายเหตุภูมิศาสตร์ของควอดิอุส ปโตเลมี (พ.ศ. 693) สันนิษฐานว่า มีการใช้เส้นทางจากอ่าวไทยเข้าสู่แม่น้ำตาปี คลองมิน คลองโອ็ก คลองวังหีบ แม่น้ำตรัง ออกสู่ทะเลอันดามัน ซึ่งเส้นทางนี้ได้ใช้มาจนกระทั่งพุทธศตวรรษที่ 10 จึงเลิกไปเนื่องจากลำคลอง บางตอนตื้นเขินและได้กล่าวถึงเมืองพุนพิน ซึ่งมีตำแหน่งบริเวณอ่าวบ้านดอนตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 7 อาณาจักรศรีวิชัยได้ก่อตั้งประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 มีไชยาเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรและเป็นศูนย์กลางการค้าและแหล่งซื้อขายเครื่องเทศ อาณาจักรศรีวิชัยได้แผ่อาณาจักรครอบครองมาลายูและชวา ในพุทธศตวรรษที่ 13 เข้าตีขอมจามปาในพุทธศตวรรษที่ 14 ขยายอำนาจครอบครองแค้วนโจพะและเกาะลังกา ในพุทธศตวรรษที่ 16 จนกระทั่งพุทธศตวรรษที่ 1 กษัตริย์แห่งอาณาจักรชวาได้โจมตีศรีวิชัย และตามพรลิงค์ (ตาม-พะ-ระ-ลิงค์) หรือนครศรีธรรมราชทำให้ศรีวิชัยอ่อนแอลงอย่างหนัก จนถึงพุทธศตวรรษที่ 21 - 22 โปรตุเกสและฮอลันดา ได้เข้ามาจัดตั้งสถานีการค้าในมาลายู รวมทั้งจีนได้เปลี่ยนนโยบายการค้า เป็นการค้าโดยตรงกับเมืองต่างๆ ทำให้บทบาทของศรีวิชัยต้องหมดไป อาณาจักรศรีวิชัยเป็นอาณาจักรที่พุทธศาสนาได้สถาปนาอย่างมั่นคงและเจริญรุ่งเรือง ในจดหมายเหตุของภิกษุอู๋จิ้ง ได้กล่าวว่าศรีวิชัยมีภิกษุเป็นพันรูปและแนะนำให้ภิกษุจีนที่จะไปศึกษา ศาสนาพุทธที่อินเดียควรพักเพื่อศึกษาภาษาสันสกฤต การปฏิบัติวินัย ขนบธรรมเนียมและประเพณีต่างๆ ที่ศรีวิชัยก่อนประมาณ 1 - 2 ปี นอกจากนี้ อาณาจักรศรีวิชัยมีศิลปกรรมที่โดดเด่นของตัวเองเรียกว่า สกุลช่างศรีวิชัย อันมีความงดงามและเป็น

เอกลักษณ์ที่ยังปรากฏให้เห็นทั้งโบราณสถานและโบราณวัตถุตกทอดจนถึงปัจจุบันบางแห่งมีหลักฐานที่เชื่อได้ว่ามีอายุนับพันปี ต่อมาในรัชสมัยของรัชกาลที่ 4 โปรดเกล้าฯ ให้ย้ายเมืองท่าทองมาตั้งอยู่ที่บ้านดอน (ตัวเมืองปัจจุบัน) และยกฐานะเป็นเมืองจัตวาขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ พระราชทานนามว่าเมืองกาญจนดิษฐ์ ในรัชสมัยของรัชกาลที่ 5 ได้ปรับปรุงระบบราชการแผ่นดินให้จัดตั้งมณฑลขึ้นมาได้โปรดเกล้าฯ ให้รวมเมืองไชยา กาญจนดิษฐ์ หลังสวน และชุมพร เป็นมณฑลเรียกว่า มณฑลชุมพร เมื่อ พ.ศ. 2441 และตั้งศาลาว่าการมณฑลที่เมืองชุมพร ต่อมา พ.ศ. 2458 ในรัชสมัยของรัชกาลที่ 6 ได้โปรดเกล้าฯ ให้ย้ายศาลาว่าการมณฑลชุมพรมาตั้งที่บ้านดอน พร้อมทั้งพระราชทานนามให้ใหม่ว่า “เมืองสุราษฎร์ธานี” ในคราวเดียวกับการพระราชทานนามใหม่จากแม่น้ำหลวงเป็นแม่น้ำตาปี

การที่ชุมชนลุ่มน้ำตาปีเป็นชุมชนที่มีความหลากหลายและมีความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติ และมีมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นด้านทุนทางสังคมสูง ทำให้มีผู้สนใจเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนเป็นจำนวนมาก และนับวันก็ทวีปริมาณเพิ่มขึ้น แต่ชุมชนยังมีได้ดำเนินการในเรื่องการจัดทำข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับตัวเลขผู้มาท่องเที่ยว ข้อมูลรายได้ที่ชุมชนได้รับจากการที่มีคนมาท่องเที่ยวในชุมชน ตลอดจนปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นอันเป็นผลกระทบจากการที่นักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยวในชุมชน การท่องเที่ยวส่วนหนึ่งที่เกิดขึ้น คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว น้อยมาก ทั้งๆ ที่ชุมชนเองก็มีศักยภาพความพร้อมแต่ยังขาดการจัดการที่ดี โดยเฉพาะการจัดการในเรื่องของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว โดยดำเนินการในรูปแบบของคณะกรรมการที่องค์กรชุมชนเป็นผู้จัดทำเพื่อแบ่งภาระหน้าที่ในการบริหารจัดการและการแบ่งปันผลประโยชน์ให้กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและชุมชน เพื่อเป็นทุนในการดำเนินการและดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนตลอดจนจัดการในเรื่องของการอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในชุมชนด้วย

จากสภาพปัญหาปัจจุบันของชุมชนที่เป็นอยู่ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะดำเนินการวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี กำหนดให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนขึ้น อันเป็นการนำไปสู่การดำเนินการท่องเที่ยวของชุมชนที่เกิดจากความคิดของชุมชนเอง ส่งผลให้ชุมชนเกิดความพึงพอใจ เพราะทุกภาคส่วนได้รับผลประโยชน์และก่อให้เกิดรายได้แก่บุคคลและชุมชนนำไปสู่ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวต่อไป

ความมุ่งหมาย

1. เพื่อศึกษาวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวของชุมชนลุ่มน้ำตาปี
2. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี
3. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี

คำถามการวิจัย

1. ชุมชนลุ่มน้ำตาปี มีวัฒนธรรมอะไรบ้างที่สามารถใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
2. ชุมชนลุ่มน้ำตาปีมีแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างไร
3. การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปีมีรูปแบบอย่างไร

ความสำคัญของการวิจัย

1. ผลการวิจัยได้ทราบถึงวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในชุมชนลุ่มน้ำตาปี ทราบถึงแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปีและได้รู้รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี
2. ชุมชนลุ่มน้ำตาปีมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชน
3. องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด จังหวัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวใช้ผลการวิจัยเป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

นิยามศัพท์เฉพาะ

วัฒนธรรม หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิตในทุกมิติของของคนในชุมชนลุ่มน้ำตาปีมีทั้งส่วนที่เป็นความเชื่อ ความคิดและค่านิยม จารีต ประเพณีพิธีกรรม การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมและสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ของมนุษย์ ได้แก่ อาคาร บ้านเรือน ศาสนสถานโบราณสถาน โบราณวัตถุ เครื่องใช้ เครื่องแต่งกาย ภาษา วรรณกรรม ดนตรี งานศิลปะต่างๆ และภูมิปัญญา

วัฒนธรรมชุมชนลุ่มน้ำตาปี หมายถึง ความเป็นมาของชุมชน ชาติพันธุ์ การตั้งถิ่นฐาน สักยภาพการท่องเที่ยว แหล่งการท่องเที่ยว การจัดการการท่องเที่ยวและปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี

การท่องเที่ยว หมายถึง การที่บุคคลเดินทางมาเที่ยวชั่วคราวในชุมชนลุ่มน้ำตาปี ด้วยความสมัครใจเพื่อแสวงหาความสุขจากการได้เดินทาง ได้ชม ศึกษาและสัมผัสกับแหล่งท่องเที่ยวโดยไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อการประกอบอาชีพหารายได้

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวที่เน้นการเรียนรู้ การสร้างความเข้าใจ การสัมผัสกับวัฒนธรรมในทุกมิติของคนในสังคมและชุมชน ทั้งส่วนที่เป็นวัตถุและ อวัตถุ คือ จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ครอบคลุมถึงการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม หรือการใช้แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในการจัดการท่องเที่ยว

การจัดการการท่องเที่ยว หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับการวางแผนการจัดการท่องเที่ยว การจัดการการท่องเที่ยว การประเมินผลการท่องเที่ยวและการปรับปรุงพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี

รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว หมายถึง องค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี ประกอบด้วยวิสัยทัศน์ เป้าประสงค์ พันธกิจ กลยุทธ์ เป้าหมาย กิจกรรมการท่องเที่ยว การบริหารจัดการการท่องเที่ยวและเงื่อนไขความสำเร็จในการดำเนินการในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

ชุมชนลุ่มน้ำตาปี หมายถึง ชุมชนที่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำตาปีในเขตอำเภอพุนพิน 2 ตำบล คือ ตำบลศรีวิชัย ตำบลลิเล็ด และในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี 6 ตำบล คือ ตำบลคลองน้อย ตำบลบางไทร ตำบลบางชนะ ตำบลบางไผ่ ตำบลคลองฉนาก ตำบลบางโพธิ์

นักท่องเที่ยว หมายถึง บุคคลที่เดินทางมาเที่ยวชั่วคราว ณ ชุมชน ลุ่มน้ำตาปี ด้วยความสมัครใจ และวัตถุประสงค์ยังมีใจเพื่อประกอบอาชีพหารายได้

มัคคุเทศก์ หมายถึง ผู้ที่นำนักท่องเที่ยวไปยังชุมชนลุ่มน้ำตาปี และให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับสถานที่หรือบุคคล โดยได้รับค่าตอบแทน

การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การที่สมาชิกของชุมชนลุ่มน้ำตาปี มีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน โดยมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) และการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ (Benefits) จากการท่องเที่ยว

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญในการสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้วิจัยใช้แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แนวคิดการจัดการเชิงยุทธศาสตร์ และแนวคิดการมีส่วนร่วมเป็นกรอบแนวคิดพื้นฐานการวิจัย ควบคู่กับการใช้ทฤษฎีความสัมพันธภาพทางสังคม ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ ทฤษฎีสัญญลักษณ์สัมพันธภาพ และทฤษฎีความขัดแย้งเป็นกรอบการจัดการและการอภิปรายผล โดยสร้างองค์ความรู้จากการศึกษาวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวของชุมชนลุ่มน้ำตาปี แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี ด้วยการปฏิบัติการจริง และสังเคราะห์รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี ตามลำดับ กำหนดเป็นกรอบแนวคิดเชิงกระบวนการที่เสนอได้ดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับสภาพสังคมวัฒนธรรมชาวใต้กับการท่องเที่ยว แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม นโยบายและความต้องการเกี่ยวกับการท่องเที่ยว บริบทการท่องเที่ยวของชุมชนลุ่มน้ำตาปี ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีสาระสำคัญตามลำดับ ดังนี้

1. สภาพสังคมวัฒนธรรมชาวใต้กับการท่องเที่ยว
2. แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
3. นโยบายเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
4. บริบทการจัดการท่องเที่ยวชุมชนลุ่มน้ำตาปี
5. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 6.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

สภาพสังคมวัฒนธรรมชาวใต้กับการท่องเที่ยว

1. สภาพสังคมวัฒนธรรมชาวใต้

ถ้าเปรียบประเทศไทยเป็นแผ่นดินแห่งขวานทองก็นับว่าภาคใต้ทั้งหมดซึ่งประกอบด้วย 14 จังหวัด อันได้แก่ ชุมพร ระนอง สุราษฎร์ธานี พังงา ภูเก็ต กระบี่ ตรัง พัทลุง สงขลา นครศรีธรรมราช ยะลา สตูล ปัตตานี และนราธิวาส เป็นด้ามขวานทองที่สำคัญที่สุด เพราะอุดมไปด้วยทรัพยากรต่างๆ กอปรทั้งทรัพยากรในดิน สินในน้ำ อาทิจรณีและแร่สำคัญต่างๆ อีกมากมาย ยางพาราและทรัพยากรทางน้ำทั้งในส่วนที่เป็นอ่าวไทยและทะเลอันดามัน ด้วยเหตุผลนี้ในด้านการบริหารการพัฒนาประเทศ ภาคใต้ คือ ชุมทรัพย์ของประเทศไทยที่ต้องหวงแหนและควรคู่อยู่กับคนไทยทั้งชาติ เพราะที่แห่งนี้คืออยู่ข้างอู่ข้าวของผู้คนและบ้านเมืองโดยแท้จริง (พิชญพิทักษ์, 2537 : 10) สังคมและวัฒนธรรมชาวใต้มีความเป็นมาและลักษณะสำคัญ ดังนี้

1.1 ประวัติความเป็นมา แผ่นดินภาคใต้ นับว่าเป็นแผ่นดินที่เก่าแก่ มีประวัติความเป็นมายาวนานมาก โดยหลักฐานทางด้านมานุษยวิทยา ปรากฏว่ามีมนุษย์อาศัยอยู่ในแผ่นดินนี้มาก่อนประวัติศาสตร์แล้ว และยังมีร่องรอยของอารยธรรมเก่าแก่หลงเหลืออยู่มากมาย จากการขุดค้นโบราณสถานและโบราณวัตถุต่างๆ แผ่นดินส่วนที่เรียกว่าภาคใต้ นี้ปรากฏขึ้นในโลกตั้งแต่ประมาณ 650 – 550 ล้านปีมาแล้ว (อมรา ศรีสุชาติ. 2544 : 1) โดยมีวิวัฒนาการของธรณีสัณฐานมาเป็นลำดับ จนกระทั่งเมื่อประมาณ 4 หมื่นปีเป็นต้นมาได้เกิดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมแก่การเกิดขึ้นของเผ่าพันธุ์มนุษย์ คือ การปรากฏหินปูนและการเปลี่ยนแปลงที่ก่อให้เกิดโพรงถ้ำและเพิงผาขึ้นในภูเขาหินปูนจำนวนมาก ซึ่งได้กลายเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ในภาคใต้มาตั้งแต่ยุคนั้นเป็นต้นมา ซึ่งพบหลักฐานชัดเจนในภาคใต้ฝั่งตะวันตก (สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. 2542 ก : 15-20) มนุษย์ที่อาศัยถ้ำ และเพิงผาเป็นแหล่งพักพิง และอาศัยเก็บเกี่ยวพืชผลที่มีอยู่ตามธรรมชาติเป็นแหล่งเลี้ยงชีพ ดำเนินมาเป็นระยะเวลาประมาณ 30,000 ปี จึงพบการเคลื่อนไปสู่สังคมของการผลิตที่ซับซ้อนขึ้น คือ การเคลื่อนตัวมาตั้งถิ่นฐานที่ถาวรขึ้น เพื่อทำการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ หรือเรียกว่าการตั้งชุมชนกสิกรรม ในพุทธศตวรรษที่ 5 – 6 มีหลักฐานชัดเจนว่ามีชุมชนปรากฏตัวในพื้นที่สูง เขตที่สูง และที่ริมฝั่งทะเลมีลักษณะเป็นชุมชนเกษตรกรรม – โลหกรรม โดยชุมชนทั้งหมดอาศัยฐานความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติในการก่อเกิดและสืบทอดชุมชน มีชาวพื้นทะเลแล่นเรือเข้ามาติดต่อค้าขายด้วย ในศตวรรษที่ 7 – 8 ชุมชนที่ติดต่อแลกเปลี่ยนค้าขายกับชาวพื้นทะเลดังกล่าวมีผลผลิตทางกสิกรรมเป็นฐาน มีการขยายตัวของประชากรมากขึ้นจนพัฒนาตัวเองขึ้นเป็นเมือง แม้แต่สมัยกรีกของโลกตะวันตกก็มีหลักฐานแสดงไว้ว่า สมัยปโตเลมี มีการเดินเรือจากโลกตะวันตกมาสู่ภูมิภาคนี้ เพื่อมาค้าขายกับอินเดียและจีน แผ่นดินภาคใต้ในฐานะเป็นใจกลางของทางผ่านระหว่างอินเดียกับจีน ย่อมได้รับสารประโยชน์จากส่วนนี้ด้วยเป็นสำคัญ และด้วยการเดินทางไปมาหาสู่ติดต่อค้าขายกันต่อเนื่องหลายศตวรรษระหว่างตะวันตกและตะวันออกนี้เองก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางศาสนา และวัฒนธรรมตามกันมาโดยอัตโนมัติ ภาคใต้จึงเป็นดินแดนที่มีการผสมผสานทางวัฒนธรรมและมีพัฒนาการสืบเนื่องมาจนถึงทุกวันนี้ โดยรับอารยธรรมตะวันออกส่วนหนึ่งจากจีนและอินเดียที่เดินทางเข้ามาค้าขาย และอีกส่วนหนึ่งจากชวา มลายู ซึ่งมีอาณาเขตรวมถึงอาณาจักรมีของกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี กรุงรัตนโกสินทร์ ก็ได้แผ่ขยายลงมาจนอาณาจักรแห่งนี้ เป็นเขตแดนร่วมอยู่ในอริปไตยของกรุงสยามมาเป็นเวลาช้านาน นครศรีธรรมราชก็เคยเป็นเมืองขึ้นแก่กรุงสุโขทัยมาถึงสมัยกรุงศรีอยุธยาก็กลายเป็นเมืองหน้าด่าน สมัยกรุงธนบุรีก็เป็นหัวเมืองทางใต้ (พิชญพิทักษ์. 2537 : 14) ดังนั้นดินแดนภาคใต้จึงเป็นแหล่งรวมของคนหลายชาติ หลายพันธุ์ วัฒนธรรมชาติ หลายความเชื่อ หลายศาสนา ได้มาพบปะสังสรรค์และใช้เวลาอันยาวนานผสมกลมกลืนเข้าด้วยกันจนพัฒนามาเป็นวิถีชีวิตอย่างทุกวันนี้

1.2 สภากฎมิตศาสตร์ ภาคใต้เป็นแหลมแคบยาวขนานด้วยฝั่งทะเลทั้งสองด้าน แขนกลางของภาคเป็นสันเขาทอดตัวจากเหนือไปใต้มีที่ราบชายฝั่งแคบและยาวไปตามแนวเชิงเขา และชายฝั่งทะเล มีแม่น้ำสายยาวหลายสาย มีระยะทางความยาวจากเหนือไปใต้ประมาณ 750 กิโลเมตร ส่วนที่กว้างที่สุดอยู่ระหว่างปัตตานีและสตูล กว้างประมาณ 195 – 200 กิโลเมตร ส่วนแผ่นดินที่แคบคอดที่สุดเรียกว่า คอคอดกระหรือกั้วกระ กว้าง 64 กิโลเมตร อยู่ระหว่างอำเภอ กระบุรี จังหวัดระนอง กับอำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ส่วนเขตแดนไทยที่แคบที่สุดประมาณ 10.96 กิโลเมตร อยู่ระหว่างปากคลองวังควัน ตำบลห้วยทราย อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ถึงยอดเขาหุบผึ้ง เทือกเขาตะนาวศรี จังหวัดมะริด ประเทศพม่า

1.3 ลักษณะทางสังคมวัฒนธรรม โดยรากฐานดั้งเดิม โครงสร้างทางสังคมของ ภาคใต้เป็นสังคมเกษตรกรรม มีวัฒนธรรมการครองชีพและบริโภคแบบเก็บเกี่ยว การแลกเปลี่ยน แบ่งปันและการใช้แรงงานครองชีพแบบพอกินพอใช้ พิธีพาทกรรมชาติไปแต่ละวัน ต่อมาได้พัฒนา ตัวเองกลายเป็นสังคมกึ่งเกษตรกรรม กึ่งพาณิชย์กรรม เปลี่ยนจากสังคมปิดเป็นสังคมเปิด เปลี่ยน จากชุมชนชนบทเป็นชุมชนเมือง และปัจจุบันมีแนวโน้มเป็นแหล่งรองรับธุรกิจการท่องเที่ยวมากขึ้น กล่าวได้ว่า โครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมภาคใต้มีลักษณะจำเพาะ ประการแรก คือ ชุมชน ภาคใต้มักรวมตัวอยู่ในอาณาบริเวณพื้นที่ชายทะเลที่เป็นที่ราบขยายไปถึงเชิงเขา เช่น จังหวัด สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา เป็นต้น ประการที่สองภาคใต้มีความอุดมสมบูรณ์ ด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่มีส่วนช่วยเหลือประเทศอันมาก ประการที่สาม คนภาคใต้เป็นคนที่มีความ หยิ่งทะนงในชาติกำเนิดของตัวเอง และมีความเป็นคนได้ค่อนข้างสูง “อันเป็นผลมาจากความ เป็นดินแดนชายขอบพระราชอาณาเขตห่างไกลจากศูนย์กลางอำนาจปกครอง อันส่งผลให้เกิด อาณาจักรที่รุ่งเรืองของตนเอง และเพราะความห่างไกลจากศูนย์กลางอำนาจทำให้ต้องพึ่งพาตนเองสูง ชาวใต้จึงเป็นนักสู้ เป็นคนจริง เป็นคนเด็ดขาด เป็นนักเลง มีความเป็นตัวของตัวเอง” ประการ สุดท้ายคือ ประสพการณ์ของคนภาคใต้ที่อยู่ร่วมกันระหว่างคนที่อยู่ต่างชาติพันธุ์ ต่างศาสนา ต่าง ความเชื่อมา ช้านาน จึงมีลักษณะรักความอิสระเสรี มีขันติธรรม และการรู้จักประสานผลประโยชน์ จึงทำให้สังคมสงบสุขตามสมควร (พิทยา บุษรรัตน์ และสมปอง ยอดมณี. 2544 : 32 – 35)

ในทำนองเดียวกันลักษณะของสังคมภาคใต้ที่สะท้อนให้เห็น โครงสร้างทางสังคม และวัฒนธรรมโดยภาพรวม แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะใหญ่ๆ โดยอาศัยเงื่อนไขทางสภาพภูมิศาสตร์ อันจำเพาะของภาคใต้ ตั้งแต่การตั้งถิ่นฐานของชุมชนจะอยู่ในเขตที่สูงเขาควนหนึ่ง เขตที่ลุ่มริม แม่น้ำหนึ่งและเขตริมฝั่งทะเลอีกหนึ่ง แต่เดิมชุมชนในที่ราบลุ่ม ริมแม่น้ำจะเรียกชุมชนที่อยู่ใน เขตเขาควนว่า “พวกเหนือ” “พวกบก” หรือ “พวกเขา” และเรียกชุมชนที่ตั้งอยู่ริมฝั่งทะเลว่า “พวกเล” และส่วนใหญ่ชุมชนที่ตั้งอยู่ในที่ราบลุ่มริมแม่น้ำจะพัฒนามาเป็นศูนย์กลาง คือ เป็น “เมือง” ก่อนชุมชนเขาควนหรือชุมชนริมฝั่งทะเล ชุมชนดั้งเดิมของชาวภาคใต้เป็นชุมชนกสิกรรม

เช่นเดียวกับชุมชนดั้งเดิมอื่นๆ ของสังคมไทยส่วนใหญ่ ชุมชนที่ราบริมแม่น้ำจะผลิตธัญญาพืช โดยเฉพาะข้าวเจ้าเป็นหลัก ชุมชนเขาควนจะผลิตพืชสวนและของป่า ส่วนชุมชนริมฝั่งทะเลก็จะผลิตอาหารที่ได้จากทะเล หากสิ่งของที่ผลิตเหลือใช้ก็อาจมีการแลกเปลี่ยนกันโดยวิธีตรงไม่ผ่านระบบตลาด และการที่ภาคใต้เป็นจุดผ่านทางวัฒนธรรมมาแต่โบราณน่าจะเป็นปัจจัยหนึ่งของการตั้งสมมติฐานว่าวัฒนธรรมจนสามารถมีลักษณะจำเพาะของตนในส่วนที่เป็นโลกทัศน์และชีวิตทัศน์ ซึ่งส่วนใหญ่จะสะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานระหว่างอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ ศาสนาพุทธ และความเชื่อต่ออำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติ ส่วนโลกทัศน์และชีวิตทัศน์แบบอิสลามนั้นเพิ่งแผ่ขยายเข้ามาในภายหลังและดำรงอยู่ในพื้นที่อันจำเพาะเพียงบางส่วนและบางส่วนก็ถูกกลืนหายไป กล่าวโดยองค์รวมแล้วชาวภาคใต้มีลักษณะพึงพิงตัวเองได้สูง มีคุณภาพของชีวิตกับสิ่งธรรมชาติรอบตัว ใช้สิ่งเหนือธรรมชาติบางส่วนมาควบคุมบรรทัดฐานของสังคม รักอิสระ นิยมคนจริง เคร่งครัดในเรื่องจริยธรรมทางเพศ ฯลฯ วิถีชีวิตโดยทั่วไปเรียบง่าย มีความผูกพันกับพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม ในแง่การสร้างคุณภาพทางจิตใจสูง หมู่บ้านจะควบคุมบรรทัดฐานกันเองทั้งในแง่การะธรรม และระบบเครือญาติ มีวัด และมีสยิดเป็นศูนย์กลางการศึกษา การสาธารณสุข และการเพาะบ่มทางจริยธรรม มีหัวหน้าชุมชนที่ได้รับการยอมรับในแง่ความมีหลักคุณธรรมสูง ก่อให้เกิดความเชื่อ ประเพณี และระบบคุณค่าที่ไม่ทำให้แปลกแยกทางจิตสำนึก มีภาพของการพึ่งพาตนเองในแง่การอยู่อาศัย และเป็นอื่นๆ อย่างเป็นรูปธรรม (สถาพร ศรีสังข์. 2534 : 121 – 134)

1.4 ลักษณะทางเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพดั้งเดิมของประชาชนในภาคใต้ คือการทำนา ปั่นหม้อ ทอผ้า จับปลา และการทำหัตถกรรมในระดับครอบครัว ครองชีพแบบพอกินพอใช้ พึ่งพาธรรมชาติไปแต่ละวัน จัดเป็นระบบการผลิตทางเศรษฐกิจแบบเลี้ยงตัวเอง (Self-Sufficient Economy) แล้วค่อยพัฒนาเป็นอาชีพเพื่อการค้าขายและการแลกเปลี่ยนในวงกว้างขึ้น โดยในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นเริ่มรู้จักใช้ผลผลิตทางการเกษตรหรือของป่าที่หามาได้ไปแลกเปลี่ยนกับเงินตรา แล้วนำเงินตรานั้นไปแลกเปลี่ยนกับสินค้าจากต่างถิ่น เช่น ผ้าที่นำเข้ามาขายโดยพ่อค้าต่างชาติ อาทิ ชาวยุโรป จีนและอินเดีย เป็นต้น เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยภาคใต้ฝั่งตะวันออกในอดีตนั้น สามารถผลิตเลี้ยงตัวเองได้ ความสามารถเลี้ยงตัวเองได้มาจากพื้นฐานของทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์อย่างหนึ่งและระบบสังคมวัฒนธรรมที่สมาชิกแห่งชุมชนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมทั้งการช่วยเหลือแลกเปลี่ยนกันเองระหว่างชุมชน เครือข่ายระหว่างชุมชนช่วยทำให้แต่ละชุมชนมีความพอเพียงยิ่งขึ้น เศรษฐกิจไทยมีพื้นฐานเดิมเป็นเศรษฐกิจชุมชนไม่ใช่เศรษฐกิจปัจเจกชนอย่างเช่นในตะวันตก ลักษณะที่หมู่บ้านภาคใต้ของไทยมีความเป็นชุมชนสูง ทำให้การรวมตัวกันเองของชาวบ้านมีความแน่นแฟ้น สถาบันหมู่บ้านมีเสถียรภาพ คงตัวอยู่ได้ตลอดมา สามารถเผชิญกับอันตราย เช่น สงคราม และการเอารัดเอาเปรียบที่มาจากภายนอก เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยสามารถอยู่ได้โดยปราศจากรัฐ และสามารถปกครองตัวเองได้ ชาวบ้านต้องการทำมาหา

กินโดยอิสระ และสามารถรวมตัวกันเองโดยสมัครใจ เป็นชุมชนขนาดเล็กที่ให้ทั้งความคุ้มครองและความอิสระ (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพูนศักดิ์ ธานีกรประดิษฐ์. 2540 : 10)

ความเสื่อมสลายของรูปแบบวิถีชีวิตในแบบเศรษฐกิจดั้งเดิมค่อยๆ ปรากฏร่องรอยให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้น ภายหลังจากทำสนธิสัญญาบาวริง (Bowring Treaty) ที่มีผลเป็นการเปิดประเทศสยามทำการค้าเสรีกับอังกฤษ ตั้งแต่ พ.ศ. 2398 การแพร่กระจายของกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสินค้าจากชาติทุนนิยมตะวันตกปรากฏรวดเร็วขึ้นทั้งในกรุงเทพฯ และชุมชนใกล้เคียงในภาคกลาง ท่ามกลางการแพร่กระจายของการค้าแบบทุนนิยมตะวันตกจากกรุงเทพฯ ไปยังชุมชนใกล้เคียงในภาคกลางและภูมิภาคอื่นๆ ของประเทศ องค์ประกอบส่วนสำคัญในการดำเนินวิถีชีวิตของคนไทยที่สืบเนื่องมายาวนานก็ถูกทำลายหรือเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในเมืองและชนบท แม้ว่าเราจะยังเห็นการผลิตแบบเกษตรกรรมได้โดยทั่วไป แต่มีสาระสำคัญเป็นการผลิตเพื่อการตลาด (Market – Oriented Production) เป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเมือง คือการพัฒนาเชิงพาณิชย์หรือการพัฒนา ตามแนวทฤษฎีความทันสมัย (Modernization) พร้อมกับการขยายตัวของอำนาจรัฐเข้าสู่ท้องถิ่นต่างๆ มีส่วนสำคัญในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมและพลวัตวัฒนธรรมที่เคยเป็นของชุมชนและท้องถิ่นมาก่อนต่อกรณีของภาคใต้ก็เช่นกัน เมื่อกระแสกิจกรรมทางเศรษฐกิจและความสัมพันธ์ทางสังคมวัฒนธรรมแบบทุนนิยมก่อตัวและขยายลงสู่ภาคใต้ก็ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ผลกระทบดังกล่าวมองเห็นได้อย่างชัดเจนในช่วง 4 ทศวรรษที่ผ่านมา (2500 – 2540) นับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (2504 – 2509) เป็นต้นมา ผลพวงจากแผนพัฒนาดังกล่าวทำให้ชุมชนชนบทที่เคยเป็นอิสระกลายเป็นชุมชนที่ต้องพึ่งพาจากภายนอก ในทางเศรษฐกิจชาวบ้านต้องพึ่งพาสารเคมี เทคโนโลยี พ้อค้าคนกลาง และราคาพืชผลจากตลาดโลก ในทางวัฒนธรรมชาวบ้านไม่สามารถผลิตและดำรงวัฒนธรรมของตนเองได้ โดยวัฒนธรรมจากสังคมเมืองหรือสังคมตะวันตกเป็นตัวกำหนดไม่ว่าจะเป็นการแต่งกาย การกินอาหาร ความบันเทิง และความสัมพันธ์ทางสังคมทุกรูปแบบ “ในชีวิตประจำวันชาวบ้านใช้เครื่องมือเครื่องใช้ ซึ่งตัวเองเองไม่สามารถผลิตได้ ไม่รู้วิธีบำรุงรักษาซ่อมแซม แม้แต่สุขภาพของตัวเองก็สูญเสียความรู้ของสาธารณสุขศาสตร์ตามประเพณีที่เคยมีในชุมชน” (นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2531 : 33 – 34) ในขณะที่คตินิยมในการผลิตในอดีตอาศัยปัจจัยและข้อจำกัดในท้องถิ่นที่ทำให้การผลิตและการบริโภคมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด (สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. 2541 : 2) แต่สภาพการณ์ปัจจุบันการขยายตัวของลัทธิบริโภคนิยมที่ตั้งอยู่บนหลักความคิด เศรษฐศาสตร์ทุนนิยมได้พัฒนาเป็นวัฒนธรรมบริโภคนิยม เข้ามามีอิทธิพลต่อโครงสร้างและพลวัตวัฒนธรรมในการผลิตและการบริโภคทั้งในเขตเมืองและชนบท โดยผ่านสื่อสารคมนาคมแบบใหม่ในหลายรูปแบบเร่งเร้าให้วัฒนธรรมการบริโภคกลายเป็นสาระสำคัญของความสัมพันธ์ของผู้คน การสร้างเอกลักษณ์และคุณค่าของชีวิต ผู้คนพากันคิดถึงความสุขสบายบนฐานความสามารถที่จะ

บริโภคได้มากและสูงขึ้นกว่าเดิม หลายต่อหลายคนเฝ้าฝึกฝนถึงข้าวของเครื่องใช้ใหม่ๆ ที่ทันสมัย และหวังใช้สิ่งเหล่านั้นเพื่อยกฐานะและการยอมรับจากสังคม

ภาพของสังคมบริโภคนิยมที่มนุษย์ได้ถูกกระตุ้นและผลักดันให้ต้องการมีการใช้จ่ายบริโภคสินค้าและบริการในปริมาณที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ด้วยการชี้นำของกระบวนการโฆษณา การตลาด การขาย และระบบสื่อสารมวลชนที่ทันสมัย ซึ่งแพร่ขยายไปอย่างรวดเร็วผู้บริโภคจึงไม่ได้เป็นฝ่ายที่มีอำนาจหรืออิทธิพลในการกำหนดความต้องการของตนเอง เพื่อให้มีการผลิตสินค้าและบริการ ในประเทศและปริมาณที่ตนต้องการอย่างแท้จริง ในศตวรรษนี้เมื่อระบบเศรษฐกิจมีการพัฒนามากขึ้น ระดับการผลิตและประสิทธิภาพการผลิตเพิ่มสูงขึ้น นายทุนได้ขยายบทบาทของตนออกไปสู่บทบาทใหม่ที่เรียกว่า Captain of Consciousness ที่มีหน้าที่เข้าไปควบคุมวิถีการดำเนินชีวิต ระบบความคิด ความเชื่อ และสถาบันต่างๆ ในสังคมทั้งหมด เพื่อครอบงำและสร้างความเชื่อในลัทธิบริโภคนิยม โดยเฉพาะการควบคุมการสร้างความต้องการของผู้บริโภคให้สอดคล้องไปกับการขยายตัวของระบบการผลิต อันจะเอื้อต่อการเติบโตของระบบทุนนิยมในที่สุด (กุลลณี มุทธาลิน. 2541 : 88 – 89)

2. การท่องเที่ยว

2.1 ความหมายและความสำคัญของการท่องเที่ยว การท่องเที่ยว (Tourism)

การท่องเที่ยวกับการเดินทาง (Travel) สามารถใช้สับเปลี่ยนกันได้ จนบางครั้งดูเหมือนว่าเป็นความหมายเดียวกัน แต่ถ้าพิจารณาในเรื่องความหมายและพฤติกรรมแล้ว การเดินทางกับการท่องเที่ยวแตกต่างกันในพจนานุกรมการท่องเที่ยว (The Dictionary of Tourism) ได้ให้ความหมายการเดินทางว่า “การเดินทางจากสถานที่หนึ่งไปสู่สถานที่หนึ่งโดยใช้วิธีการและวัตถุประสงค์ในการเดินทางต่างๆ กัน หรือบางครั้งเมื่อเดินทางแล้วไม่กลับมายังสถานที่เดิม” (Stevens. 1990 : 3) หรือการเดินทาง คือ การออก จากสถานที่หนึ่งไปสู่สถานที่อื่นๆ เช่น การเดินทางออกจากบ้านตามปกติและการเดินทางเพื่อไปอาศัยที่อื่น (Gee, Choy and Makens. 1984 : 4)

สำหรับความหมายของการท่องเที่ยว ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวมิได้เน้นการให้ความหมายคำนี้มากนักและการให้ความหมายก็แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทของการท่องเที่ยวว่าเกี่ยวข้องกับเรื่องธุรกิจ หรือกิจกรรมเพื่อความเพลิดเพลินของมนุษย์ การให้ความหมายจึงขึ้นอยู่กับพื้นฐานดังกล่าวแล้วที่มีต่อการท่องเที่ยว (Holloway. 1983 : 1 ; Khan, Olsen and Var. 1993 : 544) อย่างไรก็ตามการอธิบายความหมายของการท่องเที่ยวสามารถแยกแยะได้ดังนี้

การท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดบริการและการอำนวยความสะดวก เพื่อให้เกิดความสนุกสนานในการเดินทาง (Pond. 1993 : 35)

การท่องเที่ยว หมายถึง การจัดกิจกรรมทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความประทับใจการบริการ และการสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยว (Mill. 1990 : 359)

การท่องเที่ยว คือ การที่คนเดินทางออกจากที่พักหรือที่ทำงานไปยังสถานที่อื่นๆ ในระยะเวลาสั้นๆ และคนเหล่านี้จะทำกิจกรรมต่างๆ ระหว่างพักอาศัยชั่วคราวในสถานที่ท่องเที่ยว วัตถุประสงค์ในการเดินทางต้องการไปเยี่ยมญาติมิตรหรือท่องเที่ยว (Holloway. 1983 : 3)

หม่อมหลวงคีย์ ชุมสาย (2527 : 6) กล่าวว่า การท่องเที่ยวมิได้หมายถึงการเดินทางพักผ่อนหย่อนใจเพื่อความสนุกสนานเท่านั้น ยังหมายถึงการเคลื่อนย้ายประชากรจากที่หนึ่งไปอีกที่หนึ่งทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดความรู้ความเพลิดเพลินความสัมพันธ์อันดีร่วมกัน

จากความหมายของการท่องเที่ยวดังกล่าวแล้วแสดงให้เห็นว่าการท่องเที่ยวต้องมีการเดินทางออกจากที่พักเป็นการชั่วคราว เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เยี่ยมญาติ หรือวัตถุประสงค์อื่นๆ แต่มิใช่การประกอบอาชีพและตั้งถิ่นฐานเป็นการถาวร จากความหมายของการท่องเที่ยวแคบกว่าการเดินทาง การเดินทางอาจไปชั่วคราวเพื่อการพักผ่อนเยี่ยมญาติหรือวัตถุประสงค์อื่นๆ เช่นเดียวกับ การท่องเที่ยว แต่การเดินทางรวมถึงการออกจากที่พัก เพื่อการประกอบอาชีพและการตั้งถิ่นฐานใหม่อย่างถาวร ส่วนการท่องเที่ยวได้รวมเอาความหมายของการประกอบอาชีพและการตั้งถิ่นฐานใหม่เป็นการถาวรไว้ ดังนั้นความหมายของการเดินทางจึงกว้างกว่าการท่องเที่ยว

2.2 ความเป็นมาและองค์ประกอบการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวของประเทศไทยมีวิวัฒนาการขึ้นหลังจากนโยบายการเปิดประเทศ คือ หลังการลงนามในสนธิสัญญาบาวริง ในปี พ.ศ. 2398 เป็นต้นมาซึ่งระยุษนั้นเริ่มมีชาวตะวันตกเข้ามาอยู่ในประเทศไทยแล้ว และการท่องเที่ยวยังเป็นกิจกรรมของผู้มีฐานะร่ำรวย หรือคนในวงสังคมชั้นสูงเท่านั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ไทยพระองค์หนึ่งที่มีความสนพระทัยเกี่ยวกับกับการท่องเที่ยว จะเห็นได้จากการเสด็จประพาสตามหัวเมืองต่างๆ เพื่อดูแลสุขภาพของราษฎรรวมทั้งการเสด็จเยือนทวีปยุโรป ในปี พ.ศ. 2440 หรือที่เรียกว่า แกรนด์ทัวร์ (Grand Tour) เป็นเวลาถึง 9 เดือน ถือเป็นกาเผยแพร่ชื่อเสียงของประเทศไทยให้ชาติตะวันตกได้รู้จัก แต่หากจะกล่าวถึงความแพร่หลายของการท่องเที่ยวในประเทศไทยแล้วเพิ่งเริ่มได้ประมาณ 30 ปีมานี้เอง คือ เมื่อประมาณ พ.ศ. 2503 ซึ่งจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ประกาศตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว (อ.ส.ท.) ขึ้น โดยมีพลโทเฉลิมชัย จารุวัตร (ขณะนั้นยังเป็นพันเอก) เป็นผู้อำนวยการคนแรก (พ.ศ. 2503 – 2519) และต่อมาได้เปลี่ยนเป็นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ท.ท.ท.) มีชื่อภาษาอังกฤษว่า Tourism Authority of Thailand รับผิดชอบงานด้านการท่องเที่ยวเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน (วรรณวงษ์วานิช. 2539 : 13 – 14)

จากความสำคัญของการท่องเที่ยวที่กล่าวมานี้ส่งผลให้ภาวการณ์แข่งขันในตลาดท่องเที่ยวมีความรุนแรงมากขึ้น เนื่องจากแต่ละประเทศมีความต้องการให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปท่องเที่ยวในประเทศของตน แต่การท่องเที่ยวจะเกิดเป็นระบบ (Tourism System) หรือมี

ความสามารถในการดึงดูดมากแค่ไหนขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ 3 ประการ (อาธิป เหมือนสุดใจ. 2541 : 15 – 16) คือ

1. ทรัพยากรท่องเที่ยว (Tourism Resources) ซึ่งถือเป็นพื้นฐานของระบบท่องเที่ยว ประกอบด้วยทรัพยากรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งแบ่งเป็น 3 ประเภท ดังนี้ 1) แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (Nature Attractions) ประกอบด้วยสภาพภูมิอากาศ (Climate) ทิวทัศน์ที่สวยงาม (Scenery) และสัตว์ป่า (Wildlife) มีความสามารถในการดึงดูดนักท่องเที่ยวมากที่สุด ในขณะที่เดียวกันก็ต้องการดูแลและบำรุงรักษาเป็นอย่างดีเพื่อให้ความสมบูรณ์ยังคงอยู่ 2) แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น (Manufactured Attractions) ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างและสถาปัตยกรรมทางประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน สถานที่ที่รัฐบาลก่อสร้างขึ้น พระราชวัง อาคารเก่าแก่ที่มีประวัติความเป็นมาที่สำคัญ 3) แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Culture Attractions) เป็นทรัพยากรที่แสดงถึง ความรุ่งเรืองทางอารยธรรม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชนกลุ่มต่างๆ

2. บริการท่องเที่ยว (Tourism Service) ได้แก่ การบริการเพื่อการท่องเที่ยวต่างๆ ที่มีในพื้นที่

3. ตลาดการท่องเที่ยว (Tourism Market) เป็นส่วนของอุปสงค์ (Demand) หรือความต้องการในการท่องเที่ยวซึ่งสามารถพิจารณาจากตัวนักท่องเที่ยว กิจกรรม หรือรูปแบบการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในพื้นที่

จากที่กล่าวมาแล้วลักษณะองค์ประกอบของการท่องเที่ยวในแต่ละประเทศจะมีความแตกต่างกันไป ดังนั้นความสามารถในการดึงดูดนักท่องเที่ยวจึงแตกต่างกัน แต่นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มด้วย ปัจจุบันจึงมีการจัดการท่องเที่ยวในหลายรูปแบบซึ่งรูปแบบหนึ่งที่กำลังได้รับความนิยม คือ การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หรือ Culture Tourism (ทิวทัศน์ รัตนเกตุ. 2542 : 25 ; อ้างอิงมาจาก Ecotourism Networ Newsletter. 1996 : 7) เนื่องจากการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวเข้าไปสัมผัสและศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมและอารยธรรมของมนุษย์ตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณคดีในท้องถิ่นโดยการจัดบ้านพักแบบโฮมสเตย์ (Home Stay) และจากที่กล่าวมาสามารถสรุปสาระสำคัญของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้ดังนี้ 1) เน้นวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีของท้องถิ่นของชุมชนหรือสังคมของแหล่งเที่ยวนั้นๆ ไม่ว่าจะวัฒนธรรมนั้นจะมีมาแต่ดั้งเดิมหรือรับเข้ามาใหม่ก็ตาม 2) จุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่สำคัญ คือ การนำเสนอวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น 3) เป็นการท่องเที่ยวที่อยู่ภายใต้ของเขตการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) คือ ท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบและสงวนรักษาไว้ซึ่งมรดกทางวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมและเพิ่มพูนคุณค่าประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมมาสู่ชุมชนท้องถิ่นและประเทศชาติ

ดังนั้นการจำแนกรูปแบบการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมก็เพื่อให้มีความชัดเจนในด้านแหล่งท่องเที่ยวเท่านั้น แต่เมื่อพิจารณาตามหลักการแล้วพบว่า เป็นไปในทิศทางเดียวกับกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือ Ecotourism คำผสมระหว่าง Ecology (นิเวศวิทยา) และ Tourism (การท่องเที่ยว) ซึ่งหมายถึงการเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาและชื่นชม ทัศนียภาพทางธรรมชาติ รวมทั้งสังคมวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรู้และรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2545 : 7) นอกจากนี้สมาคมการท่องเที่ยวอนุรักษ์ธรรมชาติของประเทศอเมริกา ได้ให้ความหมายในลักษณะเดียวกันว่า การท่องเที่ยวที่มีจุดมุ่งหมายไปสู่แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติต่างๆ เพื่อความเข้าใจในวัฒนธรรมและธรรมชาติของสถานที่โดยไม่รบกวนการเปลี่ยนแปลงสภาพทางชีววิทยาของพื้นที่และชาวบ้านโดยรวม คือ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (ทิวสนัน รัตนเกตุ. 2542 : 24)

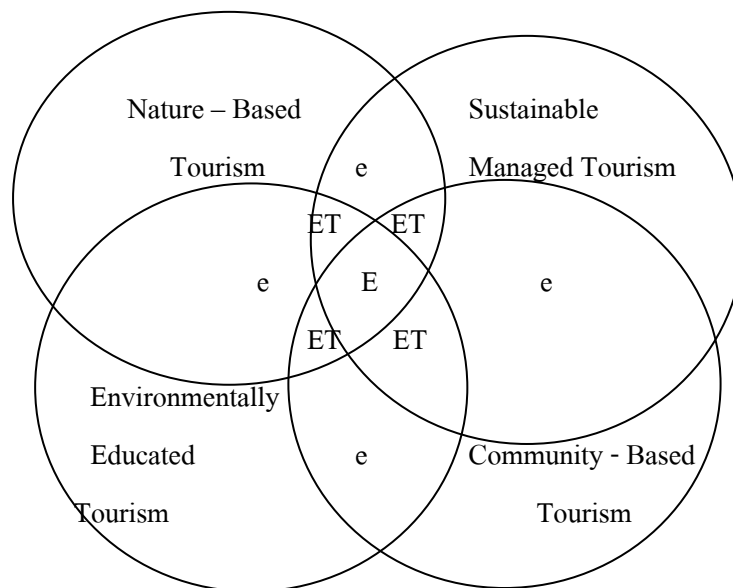
จากที่กล่าวมาสามารถสรุปองค์ประกอบหลักที่มีผลต่อความสมบูรณ์ของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้ 4 ส่วน (ภาพประกอบ 2) (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ. 2540 : ไม่มีเลขหน้า) คือ

1. แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ (Nature – Base) รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ (Eco – System) ในพื้นที่
2. การจัดการในลักษณะที่ยั่งยืน (Sustainable Management) กล่าวคือ มีความรับผิดชอบต่อ (Responsibly Travel) ไม่ก่อผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม (No or Low Impact)
3. การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว (Environmentally Educated) เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ (Learning process) เพิ่มพูนประสบการณ์ (Experience) ความประทับใจ (Appreciate) ความตระหนักและจิตสำนึกที่ถูกต้องทั้งของนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง
4. การคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน (Involvement of Local Community or People Participation) เพื่อประโยชน์ต่อท้องถิ่น (Local Benefit) และในที่สุดท้องถิ่นสามารถควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวได้อย่างมีคุณภาพ ดังภาพประกอบ 2

พื้นที่

การจัดการ

ความรู้ /

การมีส่วนร่วม

ความตระหนัก

หมายเหตุ : ET, ET, et แสดงความสมบูรณ์ของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ภาพประกอบ 2 องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

แรงจูงใจในการท่องเที่ยว เดวิดสัน (Davidson. 1993 : 2 – 4) ได้อธิบาย
วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวไว้ 3 ประการ

1. การท่องเที่ยวในเวลาว่าง (Leisure Tourism) ได้แบ่งวัตถุประสงค์หลักของการท่องเที่ยวออกเป็น 1) การท่องเที่ยวในวันหยุด เช่น การเดินทางไปพักผ่อนในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ 2) การเล่นกีฬา เช่น การขี่ม้า การล่องเรือ ฯลฯ 3) การท่องเที่ยวเพื่อชมศิลปวัฒนธรรม 4) การเยี่ยมญาติมิตร
2. การท่องเที่ยวทางธุรกิจ (Business Tourism) การท่องเที่ยวทางธุรกิจแบ่งออกเป็น 1) การท่องเที่ยวเพื่อการติดต่อทางด้านธุรกิจ เช่น การเดินทางเพื่อไปเยี่ยมชมสินค้าหรือซื้อสินค้า 2) การท่องเที่ยวเพื่อชมการแสดงสินค้าหรือการแสดงนิทรรศการ 3) การประชุมทางด้านธุรกิจ
3. การท่องเที่ยววัตถุประสงค์อื่นๆ ได้แก่ การศึกษาเล่าเรียนในระยะเวลาสั้นประมาณไม่เกิน 2 เดือน การท่องเที่ยวเพื่อรักษาสุขภาพ เช่น การอาบน้ำแร่ การท่องเที่ยวเพื่อสาสนกิจ

จากวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวดังกล่าวแล้ว แสดงให้เห็นว่าการท่องเที่ยวมี
วัตถุประสงค์เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ การติดต่อทางธุรกิจหรือวัตถุประสงค์อื่นๆ แต่การท่องเที่ยว

ต้องเป็นการเดินทางชั่วคราวไม่ใช่ประกอบอาชีพถาวร และไม่เป็นการถูกบังคับต้องเดินทางด้วยความสมัครใจ การท่องเที่ยวจะบรรลุวัตถุประสงค์ได้นั้น แหล่งท่องเที่ยวต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ หรือ 3 As (Collier and Harraway, 1997 : 8)

1. สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) สิ่งดึงดูดใจเกิดจากสถานที่ (Sites) และเหตุการณ์ (Events) สถานที่อาจเกิดจากธรรมชาติสร้างและมนุษย์สร้างขึ้นแต่เหตุการณ์ที่น่าประทับใจเกิดจากมนุษย์สร้างเพียงอย่างเดียว

2. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ความสะดวกสบายทำให้นักท่องเที่ยวหรือคนเดินทางเข้าไปถึงสถานที่ได้รวดเร็ว ปลอดภัย และสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น ดังนั้นการก่อสร้างปัจจัยพื้นฐานในการผลิต (Infrastructure) เช่น ระบบขนส่ง ระบบการสื่อสาร ระบบสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า ประปา จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้สิ่งก่อสร้างอื่นๆ เช่น โรงแรม ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก โรงพยาบาล ฯลฯ ตลอดจนระบบกำจัดของเสียก็เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องพัฒนาควบคู่ไปกับแหล่งท่องเที่ยว

3. การเข้าไปถึง (Accessibility) การเข้าไปถึงแหล่งท่องเที่ยวต้องมีระบบการขนส่ง (Transportation) ซึ่งประกอบด้วยเส้นทาง (Way) พาหนะ (Vehicle) สถานี (Terminal) และผู้ประกอบการ (Carrier) การขนส่งมีวัตถุประสงค์ในการลำเลียงคนและสิ่งของไปยังจุดหมายปลายทางโดยผ่านเส้นทางหรือท่าลำเลียง

องค์ประกอบทั้ง 3 ประการดังกล่าวแล้วจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) แต่การท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มผู้สนใจเฉพาะอย่างยิ่ง เช่น กลุ่มอนุรักษ์ กลุ่มนักผจญภัย กลุ่มนักวิชาการ สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ หรือปัจจัยพื้นฐานในการผลิตบางอย่างอาจมีความจำเป็นน้อย เพราะกลุ่มบุคคลดังกล่าวแล้วต้องการศึกษาแหล่งท่องเที่ยวที่มีสภาพใกล้เคียงกับธรรมชาติและวัฒนธรรมเดิม การสร้างปัจจัยการผลิตและสิ่งอำนวยความสะดวกถ้าปราศจากการวางแผนที่ดีก็ย่อมกระทบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวและเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น

ทรัพยากรการท่องเที่ยว แบ่งตามหลักการจัดการทรัพยากรได้ 2 ประเภท

1. ทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มีลักษณะเด่น แปลก สวยงาม มีคุณค่าต่อการเข้าไปพักผ่อนหย่อนใจหรือแสวงหาความรู้ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ อาจจัดแบ่งย่อยออกตามประเภทของทรัพยากรธรรมชาติได้ 2 อย่าง คือ 1) ทรัพยากรที่เสริมสร้างขึ้นใหม่ได้ตามขบวนการธรรมชาติ (Renewable) ทรัพยากรประเภทนี้เมื่อใช้แล้วก็สร้างเสริมขึ้นใหม่ได้โดยการคืนรูปตามขบวนการธรรมชาติ แต่อาจสูญสิ้นไปได้ เช่น ป่าไม้ สัตว์ป่า หน้าผา ถ้ำ น้ำตก หาดทราย เกาะ ฯลฯ 2) ทรัพยากรที่เสริมสร้างขึ้นใหม่ไม่ได้

(Nonrenewable) เช่น แสงแดด อากาศ กระจกใส น้ำ พลังงานน้ำ พลังงานจากแสงอาทิตย์ พลังงานลม ฯลฯ ทรัพยากรดังกล่าวใช้แล้วไม่มีการสูญสิ้น

ทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าวแล้วอาจจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ เมื่อมีคุณสมบัติตรงกับข้อหนึ่งข้อใด หรือหลายๆ ข้อ 1) เป็นเอกลักษณ์หรือสัญลักษณ์ของท้องถิ่น 2) มีความสัมพันธ์เกี่ยวกับประวัติศาสตร์หรือนิทานพื้นบ้าน 3) มีประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ ภูมิศาสตร์หรือโบราณคดี 4) เป็นโครงสร้างธรรมชาติที่ดี หายาก หรือเป็นทัศนียภาพที่สวยงาม 5) เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือเป็นที่เคารพบูชา

2. ทรัพยากรท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นด้วยเหตุผลต่างๆ กัน เช่น เพื่อการศึกษา การพักผ่อน การรักษาสุขภาพ ศาสนสถาน ระลึกถึงเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์หรือด้านศิลปวัฒนธรรมอื่นๆ แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างแบ่งได้เป็น 2 อย่าง คือ 1) แหล่งท่องเที่ยวทางด้านศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ซึ่งเป็นแบบอย่างการดำรงชีวิตของชุมชนนั้นๆ เช่น ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ พิธีกรรมต่างๆ ที่เกิดจากความเชื่อของบุคคลในชุมชน 2) แหล่งท่องเที่ยวทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ โบราณสถาน และศาสนสถานเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่แสดงถึงประวัติความเป็นมาในอดีตหรือเพื่อระลึกถึงเหตุการณ์ในอดีตของสังคมมนุษย์ในสมัยนั้นๆ ตัวอย่างแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ ได้แก่ เมืองโบราณ เจดีย์ วัด สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ อนุสาวรีย์ ฯลฯ

การตลาดการท่องเที่ยว (Tourism Marketing) การตลาดการท่องเที่ยวจะประสบผลสำเร็จต้องใช้หลักส่วนผสมการตลาด (The Marketing Mix) ส่วนผสมของการตลาด มีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ (The Four Ps) ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ (Product) ซึ่งอาจมีลักษณะคงที่แน่นอนในลักษณะของสินค้าที่มีตัวตนหรือลักษณะของการบริการ (Distribution) ในด้านการท่องเที่ยว ส่วนผสมการตลาดนำมาประยุกต์กับธุรกิจ การท่องเที่ยว ส่วนผสมการตลาดด้านการท่องเที่ยวลักษณะ 4 ประการ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ ราคา การส่งเสริมการตลาด และช่องทางการจำหน่าย (Middleton. 1994 : 64 – 65) ส่วนผสมของการตลาดทั้ง 4 ประการต้องผสมกลมกลืนเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน

1. ผลิตภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์ด้านการท่องเที่ยว มีส่วนประกอบที่สำคัญต่อไปนี้ 5 ประการ (Middleton. 1994 : 86) ได้แก่ 1) ความน่าประทับใจและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเกิดจากธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และวัฒนธรรม (Destination Attractions and Environment) 2) สิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการของแหล่งท่องเที่ยว (Destination Facilities and Service) ในแหล่งท่องเที่ยวจำเป็นต้องมีที่พักประเภทต่างๆ ร้านอาหาร ระบบการขนส่ง กิจกรรมด้านกีฬาและนันทนาการ ร้านขายที่ระลึก บริษัทนำเที่ยว ศูนย์บริการข้อมูลด้านการท่องเที่ยว ที่ทำการตำรวจท่องเที่ยว 3) การเข้าไปถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility of the

Destination) ความสะดวกสบาย และความรวดเร็วในการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว เป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่ง ดังนั้นการเข้าไปถึงแหล่งท่องเที่ยวต้องมีการจัดสร้าง ปัจจัยพื้นฐานการผลิต เช่น ถนน สนามบิน ทางรถไฟ ท่าเรือ ขนส่งยานพาหนะที่มีความรวดเร็วและปลอดภัยและการส่งเสริมดูแลจากรัฐบาลในเรื่องการอำนวยความสะดวกสบายในสิ่งดังกล่าวแล้ว สิ่งอำนวยความสะดวกและการเข้าไปถึงแหล่งท่องเที่ยวอาจมีความสำคัญน้อย สำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพราะนักท่องเที่ยวต้องการสัมผัสกับธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างใกล้ชิด 4) จินตภาพของแหล่งท่องเที่ยว (Images of the Destination) ความประทับใจหรือจินตภาพของแหล่งท่องเที่ยว ทำให้บุคคลเกิดความใฝ่ฝันต้องการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวเพราะมนุษย์มีประสาท แห่งการรับรู้ด้วยตา หู และสมองที่สามารถได้เห็นได้ฟังและบันทึกความทรงจำแห่งความประทับใจเกิดความต้องการที่จะเดินทางไปท่องเที่ยวหรือไปแล้วมีความต้องการจะกลับไปเยี่ยมชมอีกหรือบอกต่อไปยังบุคคลอื่นๆ 5) ราคาที่เสนอต่อผู้บริโภค (Price of the Customer) ราคาของผลิตภัณฑ์หรือบริการทางการท่องเที่ยวที่เสนอต่อผู้บริโภคหรือนักท่องเที่ยวแตกต่างกันไปตามฤดูกาล เช่น ฤดูกาลท่องเที่ยว ราคาที่พักแพง แต่ฤดูกาลที่นักท่องเที่ยวน้อย ราคาที่พักถูก นอกจากนี้ราคายังขึ้นอยู่กับบริการและความสะดวกสบายที่ผู้บริโภคจะได้รับด้วย

2. ราคา (Price) ราคาของสินค้าและบริการ ในเรื่องการท่องเที่ยวไม่แน่นอนคงที่ มีความยืดหยุ่นสูง ขึ้นอยู่กับฤดูกาล วันหยุด และกิจกรรมซึ่งจัดในการนั้นหนนาการดังกล่าวมาแล้ว สำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ราคาอาจขึ้นอยู่กับประโยชน์ที่นักท่องเที่ยวและชาวบ้านได้รับจากบริการนำเที่ยว ราคาอาจสูงกว่าการท่องเที่ยวแบบมวลชน เพราะรายได้จากบริการต้องนำกลับฟื้นฟู รักษาทรัพยากรการท่องเที่ยว

3. การส่งเสริมการตลาด (Promotion) การส่งเสริมการตลาดต้องอาศัยเครื่องมือในการส่งเสริมการตลาด (Kotler, Bowen and Makens. 1996 : 506-507) อันประกอบด้วย ส่วนผสม 4 อย่างด้วยกัน คือ การโฆษณา (Advertising) การส่งเสริมการขาย (Sales Promotion) การประชาสัมพันธ์ (Public Relations) และการขายโดยบุคคล (Personal Selling) ส่วนประกอบทั้ง 4 อย่างนี้ เรียกว่า “ส่วนผสม การส่งเสริมการตลาด” (Promotion Mix)

3.1 การโฆษณา (Advertising) การโฆษณา คือ การนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องขององค์กรและหรือผลิตภัณฑ์ขององค์กรไปยังผู้สนใจโดยผ่านสื่อมวลชน (Khan, Olsen and Var. 1993 : 885) ดังนั้นสื่อกลางในการโฆษณา ได้แก่ หนังสือพิมพ์ วารสาร แผ่นพับ แผ่นปลิว วิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ ในการโฆษณาต้องเสียค่าใช้จ่ายในการลงทุน

3.2 การส่งเสริมการขาย (Sales Promotion) การส่งเสริมการขายไปยังผู้บริหาร ประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ การใช้ตัวอย่างสินค้า (Sample) การให้บัตรส่งเสริม

การขายหรือคูปอง (Coupons) การเสนอเงินคืน (Money Refund Offer) การเสนอส่วนลด (Price Packs) การเสนอของแถม (Premium) การให้แสตมป์เก็บไว้แลกสินค้า (Trading Stamp) การแข่งขัน (Contest) และการส่งสลากชิงโชค (Sweepstake) การส่งเสริมการขาย อาจเหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวแบบมวลชน แต่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การส่งเสริมการขายกลับไม่มีความจำเป็นต้องใช้วิธีการดังกล่าวแล้ว

3.3 การประชาสัมพันธ์ (Public Relations) การประชาสัมพันธ์เป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการส่งเสริมการตลาด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับสาธารณชนต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับหน่วยธุรกิจ ซึ่งได้แก่ ผู้บริโภค ตัวแทนจำหน่าย พนักงาน รัฐบาล รวมทั้งสาธารณชนส่วนอื่นๆ การประชาสัมพันธ์ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

3.4 การขายโดยบุคคล (Personal Selling) เป็นการติดต่อสื่อสารแบบ 2 ทาง (Two-way Communication) ผู้ซื้อและผู้ขายสามารถต่อรอง ชักถามข้อสงสัยเพื่อให้เกิดความเข้าใจ อันดีต่อผลิตภัณฑ์หรือการบริการ ข้อมูลข่าวสารที่ลูกค้าได้รับก็สามารถย้อนกลับถึงหน่วยผลิต โดยผ่านการขายโดยบุคคล ในการส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะเน้นการโฆษณาและการประชาสัมพันธ์ เป็นเป้าหมายหลัก

4. สถานที่ (Place) หรือช่องทางการจำหน่าย (Distribution) ในด้านวัตถุประสงค์ของการตลาด สถานที่มิได้หมายถึงที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวหรือสถานบริการด้านการท่องเที่ยว แต่ที่ตั้งหรือสถานที่ หมายถึง จุดขายทั้งหมดที่ทำให้ผู้บริโภคสามารถติดต่อกับบริการด้านการท่องเที่ยว นอกจากนี้ช่องทางการจำหน่าย รวมถึงระบบการจองโดยทางจดหมาย โทรศัพท์ หรือระบบการสื่อสารอื่นๆ

ส่วนผสมของตลาดการท่องเที่ยว 4 ประการ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ ราคา การส่งเสริมการตลาด และสถานที่หรือช่องทางการจำหน่าย เป็นแนวทางการคิดในเรื่องส่วนผสมของการตลาดทั่วไป แต่ก็ได้นำมาประยุกต์กับตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยคำนึงถึงหลักการและวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งแตกต่างจากการท่องเที่ยวแบบมวลชน แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวซึ่งได้อธิบายมาแล้วเป็นแนวคิดการท่องเที่ยวเพื่อมวลชน แต่ก็สามารถนำหลักการมาประยุกต์กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้โดยพยายามปรับวิธีการให้สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

3. สังคมวัฒนธรรมชาวใต้กับการท่องเที่ยว

จากข้อมูลตามข้อ 1 และ 2 ดังกล่าวแล้วจะเห็นว่าสังคมชาวใต้มีสภาพเป็นสังคมเมืองมากขึ้น ทรัพยากรได้ถูกนำมาใช้เพื่อการผลิตเพื่อคนภายนอกมากขึ้น กรณีตัวอย่างของวัฒนธรรมการผลิตและวัฒนธรรมการบริโภคของชาวภูเก็ต ในปัจจุบันอสังหาริมทรัพย์ของจังหวัดนี้ล้วนถูกผลิตสำหรับรองรับผู้บริโภคที่เป็นคนภายนอก โดยมีได้อาทรต่อผู้บริโภคที่เป็นคนดั้งเดิมภายในเกาะ

ภูเก็ต และเป็นการผลิตที่ฝากความอยู่รอดไว้กับเม็ดเงินของคนภายนอกที่เข้ามากับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว พื้นที่ที่ถูกเปลี่ยนสภาพเป็นสถานที่ประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวมากกว่าการอยู่และทำกินของผู้เป็นเจ้าของเกาะ โดยมีคนภายในหรือคนใกล้เคียงเข้ามาปรนนิบัติให้บริการเป็นค่าตอบแทนหลายส่วนถูกใช้เป็นแหล่งเริงรมย์ บางทีก็แฝงด้วยแหล่งผลิต และแหล่งบริโภคอบายมุข การบริโภค น้ำ ไฟฟ้า และสิ่งสาธารณูปโภคอื่นๆ บนพื้นที่เพียง 300 ตารางเมตร แต่มีอัตราสูงกว่าที่เกษตรกรรมร่วม 100 ครั้งเรือบริโภคในเวลาเดียวกัน หากเกิดวิกฤตการณ์ทำให้ผู้บริโภคนอกไม่เข้ามา สิ่งผลิตเหล่านี้จะยืนยงอยู่ได้อย่างไร สิ่งที่น่าประจักษ์ชัด คือ ความเจริญเติบโตแบบฟองสบู่มีให้เห็นได้ทั่วเกาะภูเก็ต และคงไม่ต่างจากเกาะสมุย เกาะพะงัน เกาะชง และเกาะอื่นๆ ที่ธุรกิจการท่องเที่ยวกำลังเจริญ (สุทธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. 2541 : 5 – 6) การท่องเที่ยวจึงเป็นอุตสาหกรรมหนึ่งเดียวที่สามารถสร้างรายได้ให้กับชาวดูได้ด้วย การลงทุนที่ค่อนข้างต่ำ ทุนทั้งธรรมชาติและสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นของชาวดูสามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้อย่างมาก แต่นั่นจะต้องเป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่จะไม่เป็นการทำลายศักยภาพการท่องเที่ยวในอนาคต

แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

1. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

1.1 วัฒนธรรม

1.1.1 ความหมาย มีผู้ให้ความหมายของวัฒนธรรมหลากหลายทัศนะ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2535 : 3 - 7) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรมคือ ผลรวมของทุกสิ่งซึ่งเป็นความเจริญงอกงามที่สังคมนั้นๆ ได้ทำไว้ หรือได้สั่งสมมาจนถึงบัดนี้ วัฒนธรรม คือ ผลงานสร้างสรรค์ทางศิลปะและพุทธปัญญาทุกแขนง และวัฒนธรรม คือ สิ่งที่ตีมีค่าแสดงรสนิยมของผู้ดีหรือชนชั้นสูงที่มีการศึกษาและฐานะดี วัฒนธรรมเป็นวิธีการดำเนินชีวิตของสังคม เป็นแบบแผนการประพฤติและการแสดงออก ซึ่งความรู้สึกลึกซึ้งในสถานการณ์ต่างๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถเข้าใจและซาบซึ้งร่วมกัน มนุษย์สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาเพื่อประโยชน์แห่งการดำรงชีวิตและการสืบทอดเผ่าพันธุ์ ในเมื่อการดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นเรื่องที่กว้างใหญ่และมีแง่มุมต่างๆ

วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตของคนในชุมชนและในสังคมโดยส่วนรวม ซึ่งรวมถึงสังคมวัฒนธรรมและศิลปวัฒนธรรม วัฒนธรรมมิใช่เป็นนามธรรมและรูปธรรมที่หยุดนิ่ง แต่เปลี่ยนแปลงมีพลวัตตลอดเวลาโดยวัฒนธรรมมุ่งความอยู่ดี มีสุข ของคนและสังคม โดยส่วนรวมวัฒนธรรมจึงต้องเชื่อมโยงระหว่างสภาพในอดีตสู่ปัจจุบันและสู่อนาคต ต้องเชื่อมโยงระหว่างคนในสังคมซึ่งมีวัยต่างกัน ต้องเชื่อมโยงระหว่างสภาพตนเองต่อครอบครัว ชุมชน สังคม

และสภาพรอบโลก ต้องเชื่อมโยงระหว่างความรู้ด้านต่างๆ ทั้งมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์และต้องเชื่อมโยงระหว่างคนกับธรรมชาติ วัฒนธรรมจะพัฒนางอกงามได้ต้องอาศัยความเชื่อมโยงและความเข้าใจในความหลากหลาย ความแตกต่าง และจุดร่วมของวัฒนธรรมท้องถิ่น วัฒนธรรมของชาติ และวัฒนธรรมของโลก ซึ่งมีวิวัฒนาการและมีความเปลี่ยนแปลง มีพลวัตรที่ไม่หยุดนิ่ง การประสาน เชื่อมโยง และถักทอวิถีชีวิตของคนและชุมชนต่างๆ รอบโลก และกับธรรมชาติเท่านั้นที่จะทำให้การพัฒนายั่งยืนได้ (สิปปนนท์ เกตุทัต. 2542 : 10)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2530 : 746) ก็ได้นิยามความหมายของวัฒนธรรมไว้เป็น 4 นัย ดังนี้ 1) สิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามแก่หมู่คณะ 2) วิถีชีวิตของหมู่คณะ 3) ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียว ก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน และ 4) พฤติกรรมและสิ่งทีคนในหมู่ผลิตสร้างขึ้นด้วยการเรียนรู้จากกันและกัน และร่วมใช้อยู่ในหมู่พวกของตน

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) (2538 : 92 – 93) เมื่อคราวแสดงปาฐกถาพิเศษ 100 ปี พระยาอนุমানราชชน เรื่อง “วัฒนธรรมกับการพัฒนา” ก็ได้อธิบายความหมายของวัฒนธรรมไว้เป็นหลายนัยอย่างน่าพิจารณา ดังนี้

วัฒนธรรม เป็นผลรวมของการสั่งสมสิ่งสร้างสรรค์และภูมิธรรม ภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาของสังคมนั้นๆ

วัฒนธรรม เป็นการสั่งสมประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถ ภูมิธรรม ภูมิปัญญาทั้งหมดที่ได้ช่วยให้มนุษย์ในสังคมนั้นๆ อยู่รอดและเจริญสืบต่อมาได้ และเป็นอยู่อย่างที่เป็นในบัดนี้

วัฒนธรรม คือ ผลรวมของทุกสิ่งซึ่งเป็นความเจริญงอกงามที่สังคมนั้นๆ ได้ทำไว้หรือได้สั่งสมมาจนถึงบัดนี้

วัฒนธรรม เป็นทั้งสิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามสืบมา และเป็นเนื้อตัวของความเจริญงอกงามที่มีอยู่ ซึ่งจะเป็พื้นฐานของความเจริญงอกงามต่อไป ตลอดจนเป็นเครื่องวัดระดับความเจริญงอกงามของสังคมนั้นๆ

จากความหมายของวัฒนธรรมที่กล่าวมา สรุปได้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง สรรพสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของมนุษย์ ทั้งในส่วนที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุที่เกิดขึ้นในคนรุ่นหนึ่งแล้วถ่ายทอดไปยังอีกรุ่นหนึ่ง โดยอาจมีการปรับเปลี่ยนและพัฒนาไปตามยุคสมัยให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและบริบทของสังคมของกลุ่มชนนั้นๆ ทั้งนี้เพื่อความอยู่รอดของชีวิต ซึ่งต้องดำเนินไปตามทฤษฎีนิเวศทางวัฒนธรรมและโครงสร้างหน้าที่นั่นเอง

1.1.2 ความสำคัญ ชาติไทยเป็นชาติที่มีมรดกทางวัฒนธรรมอันแสดงถึงเอกลักษณ์ของชาติหลายประการที่ตกทอดจนถึงปัจจุบัน เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงศักดิ์ศรีของชาติ เป็นเครื่องมือที่ช่วยในการพัฒนาจิตใจ เศรษฐกิจ และสังคม อันจะเป็นผลให้เกิดการพัฒนาและความมั่นคงทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศชาติ ฉะนั้นวัฒนธรรมจึงเป็นเรื่องที่ทุกคนในชาติควรได้ร่วมมือกันทำนุบำรุงรักษา ส่งเสริม และเผยแพร่ให้ดำเนินไปอย่างได้ผลและมีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. 2513 : 1) เพื่อให้วัฒนธรรมของชาติได้คงอยู่สืบไปอีกนานเท่านาน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชทานพระบรมราโชวาทไว้ว่า “งานด้านการศึกษา ศิลปะ และวัฒนธรรมนั้น เป็นงานสร้างสรรค์ความเจริญทางปัญญาและทางจิตใจ ซึ่งเป็นทั้งต้นเหตุและองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ของความเจริญด้านอื่นทั้งหมดและเป็นปัจจัยที่จะช่วยให้เรารักษาและดำรงความเป็นไทยไว้ได้สืบไป” (กรมศิลปากร. 2513 : 51) ในแนวทางในการศึกษาส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรม พ.ศ. 2539 ตามนโยบายวัฒนธรรมแห่งชาติได้กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมไว้ 3 ลักษณะ คือ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. 2529 : 5 - 6)

- 1) วัฒนธรรมเป็นทั้งพื้นฐานและเครื่องมือ สำหรับสร้างเสริมความสามัคคีกลมเกลียว และความเป็นปึกแผ่นในหมู่ประชาชน วัฒนธรรมจะช่วยชักนำให้คนประพฤติปฏิบัติธรรม และพร้อมที่จะเผชิญชีวิตร่วมกันบนดินแดนเดียวกันทั้งในยามสุขและยามทุกข์
- 2) วัฒนธรรมเป็นกรอบและเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม จึงถือได้ว่าวัฒนธรรมเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติของสมาชิกของสังคม ซึ่งอาจจะช่วยป้องกันและแก้ไขปัญหา ตลอดจนตอบสนองความต้องการของสมาชิกและของสังคมได้
- 3) วัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ เป็นลักษณะเด่นประจำชาติ หรือประจำหมู่คณะ ซึ่งมีส่วนช่วยให้ชนในชาติมีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน อันจะทำให้บังเกิดความรักสามัคคีกัน และจะส่งผลต่อการรวมพลังของหมู่คณะและธำรงไว้ซึ่งความมั่นคงของชาติ

1.1.3 ขอบข่ายของวัฒนธรรม วัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลสมัย เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบอันสำคัญในการทำให้สมาชิกในสังคมอยู่รวมกันเป็นปึกแผ่น สร้างสรรค์ให้เจริญก้าวหน้า ด้วยเหตุนี้เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมจึงเป็นฐานอันสำคัญในการพัฒนาประเทศโดยแยกเป็นอนุภาคต่างๆ ประกอบด้วย 1) วัฒนธรรมประเภทเผ่าพันธุ์และการดำรงชีวิต 2) วัฒนธรรมประเภทภาษาและวรรณกรรม 3) วัฒนธรรมประเภทศาสนา จริยธรรม – คุณธรรม 4) วัฒนธรรมประเภทสุนทรียศาสตร์ ศิลปะและกีฬาการเล่นของไทยและ 5) วัฒนธรรมประเภทครอบครัว เศรษฐกิจและการเมือง โดยวัฒนธรรมประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

1) องค์กรวัตถุ (Instrumental and Symbolic Objects) คือ วัฒนธรรมวัตถุที่สามารถสัมผัสจับต้องได้และมีรูปร่าง เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ โรงเรียน โรงงาน ภาพเขียน เครื่องจักร สถานมหรสพ สนามกีฬา โบสถ์ วิหาร หอคูดาว และส่วนที่ไม่มีรูปร่าง เช่น ภาษาศัญลักษณ์ในการติดต่อสื่อความหมาย หลักวิชาคำนวณ (ตัวเลข) มาตรา ชั่ง ตวง วัด

2) องค์กร (Association or Organization) หมายถึง กลุ่มที่มีการจัดเป็นระเบียบหรือมีโครงสร้างอย่างเป็นทางการ มีการวางกฎเกณฑ์ มีระเบียบข้อบังคับและวัตถุประสงค์ไว้อย่างแน่นอนเป็นกลุ่มที่มีความสำคัญที่สุดในสังคมที่ซับซ้อน เช่น ครอบครัว (กลุ่มเล็กที่สุด) สหพันธ์กรรมการ ลูกเสือ สภากาชาด วัด สหประชาชาติ ฯลฯ

3) องค์กรพิธีการ (Usage) เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีที่ยอมรับกันโดยทั่วไป เช่น พิธีกรรมต่างๆ ตั้งแต่เรื่องเกิด หนึ่ง แต่งงาน บวชนาค ตาย ปลูกบ้าน ขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น ซึ่งศาสนาก็มีอิทธิพลอยู่บ้างไม่มากนักน้อย รวมตลอดถึงพิธีกรรมแต่งกายและรับประทานอาหาร

4) องค์กรคติ (Concepts) หมายถึง ความเข้าใจ ความเชื่อ ความคิดเห็นอุดมการณ์ต่างๆ เช่น ความเชื่อกรรมเป็นเครื่องชี้เจตนา ความเชื่อในเรื่องการมีผัวเดียวเมียเดียว (Monogamy) ความเชื่อในเรื่องตายแล้วเกิดใหม่ ความเชื่อในเรื่องพระเจ้าองค์เดียว (Monotheism) หรือหลายองค์ (Polytheism) ตลอดจนอุดมการณ์ ทศนคติ การยอมรับว่าสิ่งใดถูกหรือผิด สมควรหรือไม่ ซึ่งแล้วแต่กลุ่มชนใดจะใช้มาตรฐานในการตัดสิน หรือเป็นเครื่องวัดในสภาพแวดล้อมของตน (นิคม มูสิกะคามะ. 2545 : 46)

ทุกสังคมต้องมีวัฒนธรรม และวัฒนธรรมของแต่ละสังคมย่อมมีลักษณะเฉพาะที่แสดงออกให้ปรากฏจนทำให้บางท่านใช้ขอบเขตของวัฒนธรรมเป็นเครื่องแบ่งอาณาเขตประเทศชาติได้ ลักษณะของวัฒนธรรมจะประกอบไปด้วย (ฌรงค์ เส็งประชา. 2538 : 31–32)

1) เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อใช้เป็นสิ่งช่วยในการดำเนินชีวิต ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้นล้วนเป็นวัฒนธรรม 2) วัฒนธรรม เป็นผลรวมหลายสิ่งหลายอย่าง (Integrative) เช่น ความรู้ ความเชื่อ วิธีการดำเนินชีวิต สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ 3) วัฒนธรรมมีลักษณะเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้วัฒนธรรมมิใช่เกิดขึ้นเองโดยปราศจากการเรียนรู้มาก่อน และลักษณะข้อนี้เองที่ทำให้มนุษย์แตกต่างไปจากสัตว์ กล่าวคือพฤติกรรมส่วนใหญ่ของสัตว์เกิดจากการเร้าของสัญชาตญาณ (Instinct) ส่วนมนุษย์นั้นมีสมองอันทรงคุณภาพจึงสามารถรู้จักคิดถ่ายทอดและเรียนรู้ กระบวนการดังกล่าวเกิดขึ้นจากการที่มีการติดต่อกับบุคคลอื่นในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมดังนั้นการเรียนรู้จึงเป็นลักษณะที่สำคัญยิ่งของวัฒนธรรม 4) วัฒนธรรมมีลักษณะเป็นมรดกของสังคม วัฒนธรรมเป็นผลของการถ่ายทอดและการเรียนรู้ และเครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการดังกล่าวก็คือ การสื่อสารโดยสัญลักษณ์ (Symbolic Communication) ได้แก่ การที่มนุษย์มีภาษาใช้ที่แน่นอน ซึ่งมีส่วนช่วยให้มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นก่อนๆ ดำเนินสืบเนื่องกันมามีขาดสาย ดังนั้นวัฒนธรรมจึงมี

ลักษณะเป็น “มรดกแห่งสังคม” (Social Heritage) 5) วัฒนธรรมมีลักษณะเป็น Super Organic หมายถึง สิ่งที่เป็นปรากฏการณ์อย่างเดียวกันในทางกายภาพหรือทางชีวภาพนั้นอาจเป็นปรากฏการณ์ที่แตกต่างกันไปในแง่ของวัฒนธรรม กล่าวคือของสิ่งหนึ่งอาจนำมาใช้ในความหมายที่ต่างกันออกไปในแต่ละสังคมต่างๆ ที่ก็คือสิ่งเดียวกันนั่นเอง ตัวอย่างเช่น ลิ่น เป็นอวัยวะส่วนหนึ่งของทุกคน ชาวทิเบตนำมาใช้แสดงออกซึ่งความเคารพนับถือด้วยการแลบลิ้น ส่วนชาวไทยกลับถือเป็นการแสดงที่ไม่สุภาพ เป็นต้น 6) วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิต (Way of Life) หรือแบบแผนการดำรงชีวิต (Design for Living) ของมนุษย์ (พิทยา สายหู, 2514 : 2) ได้กล่าวไว้ว่า วัฒนธรรมเป็นแบบอย่างการดำรงชีวิตของกลุ่มซึ่งสมาชิกเรียนรู้การถ่ายทอดไปด้วยการสั่งสอนทั้งทางตรงและทางอ้อม 7) เป็นผลจากการช่วยกันสร้างสรรค์ของมนุษย์ และได้มีการปรับปรุงดัดแปลงสิ่งใดที่ไม่ดีหรือล้าสมัยก็เลิกใช้ไป สิ่งใดที่ดีก็ยังคงเอาไว้ใช้ต่อไป เช่น การเพาะปลูก เดิมใช้แรงสัตว์ต่อมาเห็นว่า เป็นวิธีที่ล่าช้าและล้าสมัยจึงประดิษฐ์หรือซื้อเครื่องมือ เครื่องจักรมาใช้ในงานเพาะปลูกทำให้ผลผลิตมากขึ้น 8) วัฒนธรรมย่อมมีการเปลี่ยนแปลง (Change) และมีการปรับตัว (Adaptive) ได้ 9) วัฒนธรรมมิใช่เป็นของบุคคลใดบุคคลหนึ่งแต่เป็นของส่วนรวมสิ่งที่จะถือว่าเป็นวัฒนธรรมได้ จะต้องเป็นสิ่งที่สังคมยอมรับถือปฏิบัติมิใช่เฉพาะคนใดคนหนึ่งยอมรับถือปฏิบัติเท่านั้น

ลักษณะสำคัญบางประการของวัฒนธรรม ซึ่งพระธรรมปิฎก (ประยูร ชาญโต) ได้กล่าวไว้ 3 ประการ คือ (พระธรรมปิฎก (ประยูร ชาญโต), 2538 : 19)

1) วัฒนธรรมเป็นรูปแบบที่สื่อสารสำหรับคนหมู่มาก เป็นรูปแบบที่ปรากฏขึ้นในลักษณะที่เป็นวิถีชีวิตของสังคม คือ มนุษย์ที่อยู่ร่วมกันนี้ อยู่กันอย่างไร มีรูปแบบปรากฏในการเป็นอยู่ของตนอย่างไร เรียกว่าเป็น วัฒนธรรม 2) วัฒนธรรมจะดีต้องพร้อมทั้งสาระ และรูปแบบที่นำมาใช้ได้ สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม 3) วัฒนธรรมมีความต่อเนื่องเป็นกระแส คือ เป็นสิ่งที่มีการสั่งสม ถ่ายทอดแล้วก็ต่อเนื่องไปไม่หยุดนิ่งตายอยู่กับที่ สืบเนื่องจากอดีตมาถึงปัจจุบันแล้วก็เป็นฐานที่จะต่อไปสู่ออนาคต

1.1.4 ประเภทของวัฒนธรรม สุพัตรา สุภาพ (2536 : 37-38) ได้แบ่งประเภทของวัฒนธรรมไว้ดังนี้

1) วัฒนธรรมวัตถุ (Material Culture) ซึ่งได้แก่ สิ่งประดิษฐ์และเทคโนโลยีต่างๆ เช่น ตู้เย็น หม้อหุงข้าว แก้วน้ำ มีด โต๊ะ รถ เครื่องบิน โทรศัพท์ โทรทัศน์ จรวด บ้าน วัด หอประชุม เป็นต้น

2) วัฒนธรรมไม่เกี่ยวกับวัตถุ (Non Material Culture) หมายถึง อุดมการณ์ ค่านิยมแนวคิดในเรื่องการแข่งขันอย่างมีเหตุผล ประเพณี การปฏิบัติสืบต่อกันมาและเป็นที่ยอมรับกันในชนกลุ่มของตนว่าดีงาม เหมาะสม เช่น ศาสนา ความเชื่อ ความสนใจ ทักษะคติ ความรู้ ความสามารถซึ่งเป็นนามธรรม (Abstract) ที่มองเห็นไม่ได้

งามพิศ สัตย์สงวน (2538 : 53) ได้แบ่งประเภทของวัฒนธรรมไว้ 2 ประเภท 1) วัฒนธรรมทางวัตถุ หมายถึง ส่วนของวัฒนธรรมที่จะต้องสัมผัสได้เนื่องจากเป็นสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ที่มีรูปร่าง ขนาด และน้ำหนักแตกต่างกันไป มนุษย์ไม่สามารถมีวิถีชีวิตอยู่ได้โดยปราศจากสิ่งของเครื่องใช้บางอย่างได้ เช่น เสื้อผ้า ยารักษาโรค 2) วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ หมายถึง ส่วนของวัฒนธรรมที่จับต้องสัมผัสไม่ได้ เพราะไม่มีรูปร่าง ขนาด หรือน้ำหนัก แต่มีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์ วัฒนธรรมประเภทนี้ประกอบด้วย สถาบันสังคม คือ ส่วนต่างๆ ของวัฒนธรรมที่เข้าจัดการกับปัญหาพื้นฐานของสังคม สถาบันสังคมจึงแบ่งเป็นประเภทต่างๆ ดังนี้ คือ สถาบันครอบครัว เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง การศึกษา ศาสนา การแพทย์ การสาธารณสุข เป็นต้น วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการควบคุมทางสังคม คือ วัฒนธรรมที่ช่วยทำให้เกิดระเบียบในสังคม ซึ่งบางอย่างจะเป็นการควบคุมอย่างเป็นทางการ วัฒนธรรมประเภทนี้มี 5 ประเภทย่อย คือ

ศาสนา ในหลักศาสนาจะมีข้อห้ามต่างๆ เช่น ศาสนาพุทธมีศีล 5 ที่ห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามพุดบด ห้ามลักทรัพย์ ห้ามประพฤตินอกใจในกาม ห้ามดื่มของมึนเมา ศาสนาจึงช่วยในการควบคุมความเป็นระเบียบของสังคม

ความเชื่อทางสังคม คือ ระบบความคิดเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ที่เป็นของคนส่วนใหญ่ในสังคม เช่น ในสังคมไทยส่วนใหญ่เชื่อในเรื่องนรก สวรรค์ บุญ บาป การทำบุญเพื่อโลกหน้า เป็นต้น ความเชื่อดังกล่าวจะช่วยควบคุมพฤติกรรมของคนให้อยู่ในระเบียบได้

ศิลปะ นักวิชาการยังคงถกเถียงกันว่า ศิลปะเป็นวัฒนธรรมทางวัตถุหรือไม่ในสายตาของศิลปินมักมองศิลปะเป็นวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ ความจริงมันเป็นที่ทั้งวัฒนธรรมทางวัตถุ และไม่ใช่ศิลปะ ในที่นี้หมายถึงการสร้างสรรค์ผลงานในด้านต่างๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม หัตถกรรม ดนตรี การละคร นาฏศิลป์ และวรรณกรรม เป็นต้น

ภาษา คือ ระบบสัญลักษณ์ที่ใช้สื่อสารติดต่อกัน ภาษาในที่นี้หมายถึง ภาษาพูด ภาษาเขียน รวมทั้งกริยาท่าทางต่างๆ ด้วย

พิธีกรรม หมายถึง พิธีที่ต้องทำในแต่ละขั้นตอนของประเพณีต่างๆ เช่น ในงานศพ ประกอบด้วยพิธีต่างๆ ที่ต้องทำในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน เช่น พิธีบางอย่างต้องทำก่อนพิธีอื่นๆ อาทิ การอาบน้ำศพ เป็นต้น

สรุป วัฒนธรรมมีลักษณะที่ไม่หยุดนิ่งต้องมีการปรับปรนและพัฒนาตลอด หากวัฒนธรรมใดหยุดนิ่งไม่พัฒนาวัฒนธรรมนั้นก็จะตาย ในขณะเดียวกันวัฒนธรรมของชาติใดชาติหนึ่งหรือเผ่าใดเผ่าหนึ่งก็ไม่ถือว่ามีความบริสุทธิ์ โดยไม่มีการผสมผสานกับวัฒนธรรมอื่นเลย แต่จะมีวิธีการสืบทอด รักษา และปรับปรนวัฒนธรรมอย่างไรไม่ให้กระทบต่ออัตลักษณ์ของตนเอง ดังนั้นความสำคัญของวัฒนธรรมจึงไม่ได้อยู่ที่ว่ามีอายุยืนยาวหรือบริสุทธิ์หรือไม่บริสุทธิ์

แต่ความสำคัญของวัฒนธรรมมีนัยสำคัญอยู่ที่ว่าเมื่อผู้คนในสังคมนำมาปฏิบัติสืบทอดและส่งผลให้
ผู้คนในสังคมนั้นมีวิถีชีวิตร่วมกันอย่างสงบสุขบนพื้นฐานของการพึ่งพาอาศัยกันตามทฤษฎีนิเวศ
วัฒนธรรม

2. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2.1 ความหมาย

Swarbrooke (2000 : 306 – 308 ให้ความหมายว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็น
การเดินทางเพื่อศึกษาและเรียนรู้ถึงวิถีทางการดำเนินชีวิต ประวัติศาสตร์ ศิลปะ และเทศกาลงาน
ประเพณีต่างๆ ทั้งที่มีมานานแล้วและที่จัดขึ้นเป็นการเฉพาะ ชูเกียรติ นพเกตุ (2542 : 29) ให้
ความหมายคล้ายคลึงกันว่าหมายถึงการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาวัฒนธรรมว่า เป็นการท่องเที่ยวเพื่อศึกษา
หาความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นต่างๆ และเป็นการศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ทั้งในแง่
มนุษยวิทยาและสังคมวิทยา เช่น ชมโบราณสถาน ศิลปะหรือการแสดงต่างๆ เป็นต้น นอกจากนี้ทั้ง
สองท่านนี้แล้วยังมีผู้ให้ความหมายไว้หลายทัศนะเช่นเป็นการเข้าไปสัมผัสกับประเพณี ทัศนคติ
และแบบแผนการดำเนินชีวิตที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของสังคมนั้น

เป็นการเดินทางของนักท่องเที่ยวในสถาบันหรือสถานศึกษาที่มีชื่อเสียง จะท่องเที่ยว
ไปในประเทศที่มีวัฒนธรรมน่าสนใจเพื่อศึกษาพิจารณาชีวิตความเป็นอยู่ในแง่มนุษยวิทยาและสังคม
เพื่อชมโบราณสถานที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ เพื่อติดตามความเจริญทางวัตถุและ
เทคโนโลยีปัจจุบัน เพื่อชมศิลปะนานาชาติหรือศิลปะ เพื่อนมัสการศาสนาที่สำคัญๆ เช่น ดนตรี
หรือละครด้วย (ศุภ ชุมสาย และญิบพัน พรหมโยธี. 2527 : 60) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อมุ่งการให้
ความรู้ และความภาคภูมิใจที่มุ่งเน้นเสนอลักษณะวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดีและสถานที่
ต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยเกี่ยวเนื่องกับความเป็นอยู่ของสังคม (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2542 : 5)
เป็นต้น วัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่ โบราณวัตถุ โบราณสถาน
แหล่งประวัติศาสตร์ สถานที่สำคัญทางศาสนา และงานศิลปกรรม สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์
ดุริยางศิลป์ งานเทศกาล ประเพณี งานศิลปหัตถกรรม และสินค้าของที่ระลึกในรูปแบบต่างๆ
รวมถึงวิถีชีวิตและอภิปรัชญาของประชาชนในท้องถิ่น และวัฒนธรรมที่นำมาใช้ประโยชน์ในการ
ท่องเที่ยวนั้นเป็นวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุหรือมีลักษณะเป็นรูปธรรมที่จะนำมาพัฒนาให้เป็นจุดสนใจ
ของนักท่องเที่ยว นั้น ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวโบราณวัตถุสถาน แหล่งประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน
งานศิลปกรรม สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ และการละเล่นพื้นบ้าน เทศกาลงานประเพณี
งานศิลปหัตถกรรมสินค้าท้องถิ่น ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่และอภิปรัชญาของคนไทย
(สามพร มณีไมตรีจิต. 2539 : 14)

การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมหรือการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาและเรียนรู้ถึงวิถีทางการดำเนินชีวิต ประวัติศาสตร์ ศิลปะ และเทศกาลงานประเพณีต่างๆ ทั้งที่มีมานานแล้วและที่จัดขึ้นเป็นการเฉพาะหรือเป็นการท่องเที่ยวที่ใช้วัฒนธรรมเป็นวัตถุประสงค์หรือใช้วัฒนธรรมเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว

2.2 แนวคิดและหลักการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2540 : 1 - 10) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ว่า เป็นวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมผ่านการเดินทางท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการพัฒนาด้านภูมิปัญญา สร้างสรรค์ เคารพต่อสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ศักดิ์ศรีและวิถีชีวิตผู้คน หรือสามารถกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ผู้อื่นและย้อนกลับมาตนเอง อย่างเข้าใจความเกี่ยวพันของสิ่งต่างๆ ในโลกที่มีความเกี่ยวโยงพึ่งพาไม่สามารถแยกออกจากกันได้ Suger (พลอยศรี โปราณานนท์. 2539 : 94 ; อ้างอิงมาจาก Suger. n.d. : unpagged) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าส่วนประกอบทางวัฒนธรรมที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวในเชิงของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประกอบไปด้วยเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ งานหัตถกรรม กิจกรรมทางประเพณี ภาษา อาหาร ศิลปะ ดนตรี ศาสนา สถาปัตยกรรม การศึกษา ลักษณะการแต่งกาย เทคโนโลยีของชุมชนท้องถิ่น และกิจกรรมยามว่าง

ส่วนเชนทร์ วิวัฒน์บวรวงศ์ (2543 : 19) ให้ทัศนะว่าการส่งเสริมชุมชนให้พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จะต้องให้ความสำคัญในการให้ชุมชนเป็นแกนกลางในการพัฒนาหรือส่งเสริมในสิ่งที่เป็นของท้องถิ่นนั้น ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตและสิ่งที่เป็นรูปธรรม โดยดึงผู้ที่เป็นปราชญ์ชาวบ้านร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวด้วยเพื่อช่วยในการอนุรักษ์การท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรมโดยมีหน่วยงานของรัฐช่วยสนับสนุน

จากแนวความคิดที่กล่าวมาข้างต้นอาจกล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หมายถึง การเดินทางของผู้คนหรือกลุ่มคนออกจากสถานที่ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยประจำไปยังท้องถิ่นอื่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการท่องเที่ยว การแสวงหาประสบการณ์ใหม่ๆ ประกอบการเรียนรู้ การสัมผัส การชื่นชมกับเอกลักษณ์ความงามทางวัฒนธรรม คุณค่าทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของกลุ่มชนอื่น ความแตกต่างทางวัฒนธรรมของชนต่างสังคมไม่ว่าจะเป็นในด้านของศิลปะ สถาปัตยกรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ เรื่องราวและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ รูปแบบวิถีชีวิต ภาษา การแต่งกาย การบริโภค ความเชื่อ ศาสนา จารีตประเพณี ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งดึงดูดใจที่สำคัญ กระตุ้นให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมขึ้น

2.3 ประเภทการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การสัมผัสโดยตรงระหว่างนักท่องเที่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ มีระดับที่แตกต่างกัน ซึ่งทำให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์และวัฒนธรรมพื้นถิ่นอย่างน้อย 2 ประเภท (จริญญา

เจริญสุตโต. 2544 : ไม่มีเลขหน้า) คือ 1) ท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสชาติพันธุ์และวัฒนธรรมพื้นถิ่น อย่างเต็มรูปแบบโดยนักท่องเที่ยวไปพำนักอาศัยอยู่กับกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งๆ เป็นระยะเวลาหนึ่ง และใช้ชีวิตเหมือนชนพื้นเมือง อาทิ การท่องเที่ยวพักค้างแรมแบบโฮมสเตย์ 2) การท่องเที่ยวเพื่อสัมผัส ชาติพันธุ์และวัฒนธรรมพื้นถิ่นแบบมีการจัดการโดยนักทัศนศึกษาเยี่ยมชมกลุ่มชาติพันธุ์ หนึ่งๆ ในช่วงเวลาสั้นๆ ไม่พักค้างโดยพยายามเรียนรู้เข้าใจวัฒนธรรมของชนเผ่า นั้น และแต่ไม่ได้ ลองใช้ชีวิตในรูปแบบเดียวกับชนพื้นเมือง

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นเรื่องที่ทุกคนในชาติควรได้ร่วมมือกันทำนุบำรุงรักษา ส่งเสริมและ เผยแพร่ให้ดำเนินไปอย่างได้ผลและมีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. 2513 : 1) เพื่อให้วัฒนธรรมของชาติได้คงอยู่สืบไปอีกนานเท่านาน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชทานพระบรมราโชวาทไว้ว่า “งานด้านการศึกษา ศิลปะและวัฒนธรรม นั้นเป็นงาน สร้างสรรค์ความเจริญทางปัญญาและทางจิตใจ ซึ่งเป็นทั้งต้นเหตุและองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ของ ความเจริญด้านอื่นทั้งหมด และเป็นปัจจัยที่จะช่วยให้เรารักษาและดำรงความเป็นไทยไว้ได้สืบไป” (กรมศิลปากร. 2513 : 51) ในแนวทางในการศึกษาส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรม พ.ศ. 2539 ตามนโยบายวัฒนธรรมแห่งชาติได้กล่าวถึง ความสำคัญของวัฒนธรรมไว้ 3 ลักษณะ คือ

2.4.1 วัฒนธรรมเป็นทั้งพื้นฐานและเครื่องมือสำหรับสร้างเสริมความสามัคคี กลมเกลียวและความเป็นปึกแผ่นในหมู่ประชาชน วัฒนธรรมจะช่วยชักนำให้คนประพฤติดี ปฏิบัติ ธรรม และพร้อมที่จะเผชิญชีวิตร่วมกับบนพื้นแผ่นดินเดียวกันทั้งในยามสุขและยามทุกข์

2.4.2 วัฒนธรรมเป็นกรองและเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมกับ สภาพแวดล้อมจึงถือได้ว่าวัฒนธรรมเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติของสมาชิกของสังคม ซึ่ง อาจจะช่วยป้องกันและแก้ไขปัญหา ตลอดจนตอบสนองความต้องการของสมาชิกและของสังคมได้

2.4.3 วัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ เป็นลักษณะเด่นประจำชาติ หรือประจำหมู่คณะ ซึ่งมีส่วนช่วยให้ชนในชาติมีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน อันจะทำให้บังเกิดความรักสามัคคีกัน และจะส่งผลต่อการรวมพลังของหมู่คณะและธำรงไว้ซึ่งความมั่นคงของชาติ

3. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

3.1 แนวคิดการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม Coltman (ภูสวัสดิ์ สุขเลี้ยง. 2545 : 12–13 ; อ้างอิงมาจาก Coltman. n.d. : unpagged) ได้ให้แนวทางการวางแผนพัฒนาการ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้ 9 ประการ สรุปได้ดังนี้ 1) ส่งเสริมให้ประชาชนท้องถิ่นเห็นความสำคัญ ของการท่องเที่ยวที่มีต่อเศรษฐกิจในสังคม 2) การพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ และความต้องการของชุมชนว่าจะต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากน้อยเพียงใด 3) วิธีการและ

ความถี่ในการโฆษณาประชาสัมพันธ์ทางการท่องเที่ยวควรได้รับความเห็นชอบจากประชาชนในท้องถิ่นเพราะจะเป็นเครื่องวัดความต้องการประเภทและจำนวนนักท่องเที่ยวของท้องถิ่นนั้นๆ

4) ควรมีความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและเอกชนในการพยายามที่จะทำให้ท้องถิ่นเป็นสถานที่พักผ่อนที่มีความสมบูรณ์และมีคุณภาพ 5) ในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวไม่ควรให้มีผลกระทบต่อประชาชนในท้องถิ่นผู้ที่เกี่ยวข้องในการวางแผนจึงต้องมีความระมัดระวังและต้องวางแผนรองรับในเรื่องนี้เอาไว้ด้วยเพื่อที่จะรักษาวัฒนธรรมและค่านิยมของท้องถิ่นให้คงอยู่ 6) เงินทุนและแรงงานรวมทั้งนักบริหารทางการท่องเที่ยวควรมาจากชุมชนเจ้าของท้องถิ่นเพื่อที่ท้องถิ่นจะสามารถควบคุมการพัฒนาทางการท่องเที่ยวให้เป็นไปในทิศทางที่ต้องการได้ 7) การเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมและงานเทศกาลที่จัดขึ้นเพื่อนักท่องเที่ยว 8) เรื่องราวและงานเทศกาลที่จัดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวจะต้องสะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตความเป็นอยู่และสภาพทางภูมิศาสตร์ของท้องถิ่น 9) ก่อนที่จะลงมือพัฒนาการท่องเที่ยว ควรพยายามขจัดปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนให้เรียบร้อย

3.2 องค์ประกอบที่เป็นสิ่งดึงดูดใจของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม The European Center for Traditional and Regional Cultures หรือ ECTARC (Richards, 1995 : 22) ได้กล่าวไว้ถึงองค์ประกอบที่เป็นสิ่งดึงดูดใจของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม 8 ประการ ได้แก่ 1) โบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานต่างๆ 2) สถาปัตยกรรม สิ่งปลูกสร้าง ผังเมืองรวมถึงซากปรักหักพังของสิ่งปลูกสร้างในอดีต 3) ศิลปหัตถกรรม ประติมากรรม ประเพณี และเทศกาลต่างๆ 4) ความน่าสนใจในเรื่องของคนตรี ไม่ว่าจะเป็นในรูปของคนตรีคลาสสิก คนตรีพื้นบ้านหรือคนตรีร่วมสมัย 5) การแสดง ละคร ภาพยนตร์ มหรสพต่างๆ 6) ภาษาและวรรณกรรม 7) ประเพณีและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนา 8) วัฒนธรรมเก่าแก่โบราณ วัฒนธรรมพื้นบ้าน หรือวัฒนธรรมย่อย

3.3 การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นแนวความคิดที่เพิ่งปรากฏขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ และยังมีการใช้คำภาษาอังกฤษอื่นๆ ที่ให้ความหมายเช่นเดียวกันที่สำคัญ ได้แก่ Nature Tourism, Bio Tourism, Green Tourism เป็นต้น อย่างไรก็ตามการท่องเที่ยวดังกล่าวล้วนแต่เป็นการบ่งบอกถึงการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) ซึ่งจากการประชุม Globe 1990 ณ ประเทศแคนาดาได้ให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยว แบบยั่งยืนว่า “การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่างๆ ของอนุชนรุ่นหลังด้วย การท่องเที่ยวนี้มีความหมายรวมถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจสังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษาสถาปัตยกรรมและระบบนิเวศด้วย” โดยมีลักษณะที่สำคัญ คือ เป็นการท่องเที่ยวที่ดำเนินการภายใต้ขีดจำกัดความสามารถของธรรมชาติ และต้องตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของประชากร ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี ที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว อีกทั้งต้อง

ยอมรับให้ประชาชนทุกส่วนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน และต้องชี้นำภายใต้ความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยว นั้นๆ (สถาบันบัณฑิตวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย. 2539 : ไม่มีเลขหน้า) สำหรับความหมายของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้มีบุคคลหรือองค์กรต่างๆ ให้ความหมายและคำจำกัดความไว้มากมาย

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์องค์ประกอบสำคัญ 1) การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวและการมีส่วนร่วมของชุมชน การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและระบบนิเวศ 2) ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว 3) การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนท้องถิ่นในระยะยาวและขณะเดียวกันการท่องเที่ยว มีผลต่อการคงอยู่ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะช่วยให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม และทำให้ชุมชนท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้มีสาเหตุสำคัญจากการตื่นตัวและให้ความสนใจในเรื่องคุณภาพสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นปัญหาในประเทศต่างๆ ทั่วโลก 1) เป็นพื้นที่ธรรมชาติที่มีการอนุรักษ์ไว้รวมถึงแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณคดี และวัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่ธรรมชาตินั้นๆ 2) มุ่งเน้นที่คุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวมากกว่าการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ 3) เน้นให้ทุกฝ่ายมีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติและวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว 4) ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสเรียนรู้หรือมีประสบการณ์โดยตรงกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ นอกจากจะได้รับความพึงพอใจแล้วยังเป็นการส่งเสริมประสบการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม 5) เป็นการท่องเที่ยวที่คืนประโยชน์สู่ธรรมชาติและชุมชนท้องถิ่นทั้งทางตรงทางอ้อม 6) เป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

3.4 ประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยทั่วไปนิยมจะมีจัดแบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 2 ประเภท คือ วัฒนธรรมทางวัตถุหรือวัฒนธรรมที่จับต้องได้ วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุหรือวัฒนธรรมที่ไม่อาจจับต้องได้

3.4.1 วัฒนธรรมทางวัตถุที่เห็นได้ชัดก็คือ อุปกรณ์และสิ่งของเครื่องใช้ที่เกี่ยวกับปัจจัย 4 ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค

1) อาหาร : คนไทยจะกินข้าวเป็นหลัก ผู้ที่อยู่ทางภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือกินข้าวเหนียวเป็นของควาและใช้ข้าวเหนียวและข้าวเจ้าทำขนมหวาน คนไทยภาคกลางและภาคใต้นิยมกินข้าวเจ้าเป็นของควา และจะใช้ข้าวเหนียวทำขนมหวานชนิดต่างๆ

มากพอๆ กับข้าวเจ้า การกินข้าวเจ้าส่วนใหญ่จะใช้วิธีหุงและวิธีนี้ จะกินข้าวต้มก็แต่เฉพาะเวลาป่วย ใช้ เชื้อเพลิงที่ใช้หุงต้มมีทั้งฟืนและถ่าน เวลาบึ่งหรือย่างอาหารจะใช้ถ่านมากกว่าฟืน ทั้งนี้เพื่อไม่ให้ อาหารเหม็นคาวไฟมากนัก อีกทั้งการใช้ถ่านยังสามารถควบคุมอุณหภูมิความร้อนได้ดีกว่าฟืน การหุงหาอาหารด้วยฟืนจะใช้เตาก้อนเส้าหรืออย่างที่เรียกว่า สามเส้า การใช้ฟืนกับเตาเชิงกรานก็เป็น ที่แพร่หลายเช่นกัน ส่วนเชื้อเพลิงประเภทถ่านนั้นดูเหมือนว่าจะเป็นของที่มีมาภายหลังจากการใช้ฟืน กล่าวกันว่าชาวไทยได้แบบอย่างของเตาอั้งโล่เพื่อการหุงต้มด้วยถ่านมาจากชาวจีน เตาอั้งโล่ทำจาก การใช้ดินปั้นผสมจีไถ้เกลบในระยะแรกๆ เตาอั้งโล่จึงเป็นของที่มีใช้กันในชุมชนแถบลุ่มแม่น้ำ มากกว่าหมู่บ้านตามป่าเขาในที่สูง ผู้คนโดยทั่วไปจะกินอาหาร 3 มื้อ มื้อเช้าเริ่มราวๆ เวลา 7 นาฬิกา มื้อกลางวันอาจเริ่มตั้งแต่หลังเวลาเพล (11.00 น.) เป็นต้น ราวประมาณ 5-6 โมงเย็นเป็นเวลาของ อาหารค่ำ ในครอบครัวเล็กๆ ที่มีเพียงพ่อแม่และลูกๆ จะกินอาหารพร้อมกัน แต่ถ้าเป็นครอบครัว ใหญ่มักจะจัดสำรับให้เด็กๆ กินก่อนจากนั้นจึงถึงคราวของผู้ใหญ่จะร่วมวงกัน บางครอบครัวก็ให้ตั้ง วงอาหารของเด็กและวงของผู้ใหญ่พร้อมกันทีเดียว

2) บ้านเรือน : บ้านเรือนที่อยู่อาศัยนอกจากจะสร้างให้สัมพันธ์กับวิถีธรรมชาติ เช่น ให้ปลูกเรือนตามตะวัน โดยหันข้างเรือนไปทางทิศเหนือหรือทิศใต้ เพราะเหตุผลเรื่ององแสง ความร้อนและการถ่ายเทของอากาศ ไม่หันหัวนอนไปทางทิศตะวันตกเพราะเชื่อว่าเป็นทิศแห่งความ ตกต่ำและความตาย ผู้คนบางท้องถิ่นจะไม่นอนขวางข้อเชื่อเชื่อว่าผีจะอำ (เพราะผีจะ โหนข้อห้อยหัวลง มารบกวนได้) จึงนอนตามยาวของตัวเรือน ปลูกบ้านยกใต้ถุนเพื่อป้องกันน้ำท่วมใช้ประโยชน์จาก พื้นที่ว่างใต้ถุนเรือน และให้อากาศบนตัวเรือนถ่ายเทได้สะดวก บ้านใดบ้านให้มีจำนวนชั้นเป็นเลขคี่ ถือว่าชั้นคู่เป็นบันไดของภูตผี จะมีพิธีกรรมอันใดต้องเช่นไหว้เทวดาทิ้ง 4 ทิศ และวงสายสิญจน์ รอบตัวบ้านเพื่อความเป็นสิริมงคลของผู้อยู่อาศัย ขณะอยู่บนบ้านต้องไม่ส่งเสียงอึกทึก เพราะบ้านมี ผีบ้านผีเรือนและผีปู่ย่าตายายอยู่ด้วย การเดินลงบันไดถือว่าไม่เคารพผีบรรพบุรุษ เชื่อว่าเงินทองโชคลาภ จะอันตราย ด้านหน้าบ้านและหลังบ้านปลูกไม้ที่มีชื่อเป็นมงคล เช่น มะยม ลูณ ขนุน ใบเงิน ใบทอง ใบนาค และใบหนาด เป็นต้น

3) เครื่องนุ่งห่ม : การนุ่งห่มด้วยอาภรณ์แพรรณที่ทำจากเส้นใยธรรมชาติ เช่น ฝ้ายและไหม ซึ่งมีคุณสมบัติดูดซับดี น้ำหนักเบา และง่ายต่อการดูแลรักษานับเป็นการกระทำที่ สอดคล้องกับเงื่อนไขอิทธิพลของมรสุมที่มีอากาศร้อนชื้นตลอดปี และการเปลี่ยนแปลงของฤดูกาล แต่ละฤดูไม่แตกต่างกันมากเหมือนประเทศที่อบอุ่น สตรีในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้ชื่อว่าเป็นผู้ เข้าใจวิถีธรรมชาติที่สุด การปลูกฝ้ายและปลูกหม่อนเลี้ยงไหม เพื่อนำเส้นใยมาใช้ประโยชน์เป็นงาน ที่ละเอียดอ่อนที่ต้องได้รับการฝึกฝนและมีความวิริยะอุตสาหะเป็นอย่างมาก นอกจากจะให้ความ อบอุ่นแก่ร่างกายแล้ว เสื้อผ้ายังเป็นสิ่งที่บ่งบอกเอกลักษณ์ของเผ่าพันธุ์ แต่ละกลุ่มสังคมมักมีรูปแบบ ลวดลาย สี สัน และการใช้สอยเครื่องนุ่งห่มแตกต่างกันออกไป ในบริบทบาทสังคัมแล้วความ

แตกต่างของเพศและวัย สังกัดได้จากรูปแบบ ลวดลาย และสีล้นของอาภรณ์ที่ประดับกาย ช่างทอผ้าบางพื้นที่อาจส่งสารสื่อสัญลักษณ์ผ่านลวดลายที่ปรากฏบนพื้นผ้า เช่น ลายช้าง หมายถึง พละกำลัง ลายพญานาค หมายถึง ความอุดมสมบูรณ์ และลายหงส์สะท้อนถึงความดีงาม เสื้อผ้าอาภรณ์มีความเกี่ยวข้องกับวัฏจักรของชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น จะไม่ใช่ผ้าชิ้นทำผ้าอ้อม ระหว่างตั้งครรภ์จะไม่เย็บหมอน ที่นอน ฟูก หากจะต้องเตรียมของใช้เหล่านี้ก็จะให้หัวหน้าคนอื่นเป็นผู้เย็บ ตะเข็บปิดปากหมอน ที่นอน ฟูก หากผ้าฝืนจะทำให้คลอดลูกยาก เช่นเดียวกับการเย็บผ้าขาวม้าจะไม่ปิดชายผ้าทั้งสองข้าง แต่จะเว้นเย็บชายผ้าไม่เล็กน้อยเพื่อเป็นเคล็ดในการทำมาหากิน งานแต่งงานต้องมีผ้าสำหรับไหว้ญาติผู้ใหญ่ฝ่ายชาย เสื้อผ้าที่ใช้ในโอกาสนี้จะสะท้อนความเป็นแม่บ้านของฝ่ายหญิง ผ้าชิ้นใหม่ มัดหมี่ หรือผ้าชิ้นดินจกเป็นสิ่งที่ทำให้ยากจะนุ่งห่มเฉพาะโอกาสสำคัญๆ เวลานุ่งจะมีผ้าฝืนเก่าซ้อนอยู่เสมือนผ้าซับใน ใช้เสร็จก็พลิกกลับด้านในออกและนำฝั่งลม นานปีจึงจะนำมาซักทำความสะอาดทั้งนี้เพื่อให้มีอายุใช้งานอยู่ได้นานและสวยงามอยู่เสมอ ขณะทำพิธีสะเดาะเคราะห์และสืบชะตาจะมีเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มของผู้ป่วยอยู่ด้วย วันพระและวันที่มีคนใกล้เคียงเสียชีวิตห้ามทอผ้าเชื่อว่าจะเป็นลางร้าย อย่างเช่น ที่ชาวอีสานอธิบายผ่านนิทานพื้นบ้าน เรื่อง “ย่ากับปลิง” ผู้คนแถบล้านนาจะปักดวง (ธง) สีแดงหาง 2 แฉก ตรงบริเวณที่ผู้ตายเสียชีวิตและที่เชิงตะกอน เชื่อว่าเพื่อให้วิญญาณจะได้เกาะชายตุงขึ้นสวรรค์ ผู้หญิงเข้าถึงพระพุทธศาสนาได้น้อยและยากกว่าผู้ชายตลอดชีวิตจึงเพียรพยายามทำบุญทำทานในโอกาสต่างๆ โดยเฉพาะการทานตุงรูปปราสาทในเทศกาลสงกรานต์ เชื่อว่าเกิดชาติหน้าจะได้สุขสบายเหมือนเช่นผู้ที่อยู่ปราสาทราชวัง

4) ยารักษาโรค : ความรู้เกี่ยวกับยารักษาโรคเป็นภูมิปัญญาที่บอกถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยกับความเข้าใจในธรรมชาติแวดล้อมอย่างล้าลึก สมุนไพรมี 3 ประเภท ใหญ่ๆ คือ ประเภทพืชวัตถุ สัตว์วัตถุ และธาตุวัตถุ พืชวัตถุแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ 1) ลำต้น 2) เถาหรือเครือ 3) หัวหรือเหง้า รวมทั้งผักและหญ้านานาชนิด ประเภทสัตว์วัตถุอาจใช้ส่วนของเขา นอ เขี้ยว งา ฟัน กราม ดี หัว กีบ กระดุก เลือด เอ็น น้ำมัน เนื้อ ฯลฯ ส่วนประกอบของธาตุวัตถุ ได้แก่ ธาตุต่างๆ ที่นำมาปรุงยารักษาโรค เช่น กำมะถันแดง กำมะถันเหลือง ดินประสิ่ว น้ำประสานทอง ปรอท สารส้ม ดินเกลือ น้ำปูนใส น้ำส้มสายชู เกลือสินเธาว์ ทองคำ หินฟันม้า เป็นต้น เฉพาะพืชนั้นนอกจากกล่าวได้ว่า หมอกกลางบ้านรู้จักพืชพรรณนับร้อยชนิดที่มีคุณสมบัติเป็นยารักษาความป่วยไข้ได้ ในบรรดาพืชพันธุ์เหล่านั้นส่วนหนึ่งชาวบ้านจะกินเป็นอาหารเป็นปกติอยู่แล้ว จึงมีภูมิด้านทานกับโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ ได้ระดับหนึ่ง ความรู้เกี่ยวกับยารักษาโรคเป็นสิ่งที่เกิดจากการลองผิดลองถูก ใช้สมุนไพรอย่างนี้แล้วอาการป่วยไข้ยังไม่หายก็เปลี่ยนไปใช้สมุนไพรอื่น นอกจากนี้การรักษาโรคแบบพื้นบ้านยังอยู่ในลักษณะของ “นางเนื้อชอบตางยา” คือ โรคอย่างเดียวกันรักษาด้วยยาชนิดนั้นชนิดนี้กับคนหนึ่งหาย แต่รักษาอีกคนหนึ่งไม่ได้ผลจึงต้องเลือกยาชนิดใหม่มารักษา โรคแต่ละชนิดจึงมียาที่จะรักษาอยู่หลายขนาน

3.4.2 วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ จากพัฒนาการของสังคมวัฒนธรรมไทยที่ผ่านมาอาจกล่าวได้ว่าโดยภาพรวมแล้วสังคมวัฒนธรรมไทยประกอบด้วย 2 ส่วน คือ

1) ส่วนที่เรียกว่าประเพณีหลวง ประเพณีหลวง คือ แบบแผนความเป็นอยู่ของชนชั้นผู้นำ เจ้านาย และขุนนาง ปัจจุบันประเพณีหลวงบางอย่างยังคงถือปฏิบัติอยู่ แต่ส่วนใหญ่ก็คลายความเข้มข้นลง เนื่องจากทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่มีบทบาทสำคัญต่อการท่องเที่ยวเป็นเรื่องราวประเพณีของสามัญชน จึงละเว้นที่จะไม่กล่าวถึงรายละเอียดของประเพณีหลวงในที่นี้

2) ส่วนที่เป็นประเพณีราษฎร์ ลักษณะสังคมและวัฒนธรรมไทยเกิดจากการผสมผสานระหว่างอิทธิพลของวัฒนธรรมอินเดีย จีน เขมร และลักษณะสังคมที่มีมาแต่ดั้งเดิม พิจารณาจากแง่มุมของการผลิตและรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมแล้วอาจกล่าวได้ว่า สังคมและวัฒนธรรมไทยในอดีตเป็นวิถีชีวิตแบบชานชาลาไร่วิถีชีวิตที่ยังไม่ค่อยได้ติดต่อกับสังคมภายนอกมากนักผู้คนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมแบบพอยังชีพ ควบคู่กันไปกับการหาอาหารจากป่าด้วยการล่าจับสัตว์และสิ่งของอื่นๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติคนไทยจะใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติเช่นป่าไม้ที่ดิน น้ำ และแร่ธาตุ เป็นต้น เพียงเพื่อสนองความต้องการจำเป็นของชีวิตในด้านปัจจัย 4 คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ที่กล่าวมาข้างต้นแต่ละชุมชนต่างก็พอสามารถสร้างสิ่งจำเป็นในชีวิตเหล่านั้นได้เอง การค้าขายแลกเปลี่ยนจึงอยู่ในขอบเขตอันจำกัดและมักเป็นการนำเอาสิ่งที่มีมากเกินความต้องการของสมาชิกในครอบครัวไปแลกเปลี่ยนกับของกินของใช้ที่ยังขาดแคลนจากคนอื่นๆ

แม้ว่ารัฐจะโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยหรือหน่วยงานอื่นใดก็ตามจะเห็นความสำคัญของทรัพยากรทางวัฒนธรรม กระนั้นที่ผ่านมานำทรัพยากรทางวัฒนธรรมมาใช้เพื่อผลประโยชน์ของการพัฒนาประเทศก็เป็นไปอย่างไม่มีทิศทาง หลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงพยายามแก้ปัญหาด้วยการเสนอทางเลือกใหม่เพื่อให้การท่องเที่ยวสามารถดำเนินไปพร้อมกับการอนุรักษ์ได้ แนวคิดดังกล่าวมีชื่อเรียกต่างๆ กันไป เช่น การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวที่ได้รับการพัฒนาอย่างเป็นนามธรรมพร้อมกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศก็คือ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รัฐบาลได้กำหนดให้ปี 2537 เป็นปีแห่งวัฒนธรรมเพื่อหวังจะให้เส้นทางเลือกหนึ่งของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน จุดมุ่งหมายก็เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ทั้งความสนุกเพลิดเพลิน ได้พักผ่อนท่ามกลางสิ่งแปลกใหม่และได้ความรู้ที่อาจหาได้จากแหล่งอื่น การจัดงานตามเทศกาลต่างๆ ของแต่ละจังหวัด เช่น เทศกาลตรุษจีนของจังหวัดนครสวรรค์ เทศกาลกินเจของจังหวัดกระบี่ เทศกาลสงกรานต์ของจังหวัดเชียงใหม่ เทศกาลดอกบัวตองบานของจังหวัดแม่ฮ่องสอน และเทศกาลออกพรรษาของจังหวัดอุทัยธานี เป็นต้น เหล่านี้คือบางส่วนของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ดำเนินการกันมาโดยความร่วมมือระหว่างท้องถิ่นและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

การสนับสนุนของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยที่เข้าข่ายเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้แก่ การสนับสนุนด้านการวิจัยเพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูงานเทศกาลและประเพณีที่เกี่ยวข้องในประเทศไทยปี 2539 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้สนับสนุนเงินงบประมาณจำนวน 2,900,000 บาท เพื่อการปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพบางส่วนของชุมชนตลาดน้ำท่าคา หมู่ที่ 2 ตำบลท่าคา อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร เพื่อให้การอนุรักษ์รูปแบบดั้งเดิมของวิถีชีวิตชุมชนตลาดน้ำแห่งนี้ไว้ อันจะยังประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต่อไป

3.5 แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม ทวีวงศ์ ศรีบุรี (2539 : 100) ได้ระบุว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน กลุ่มประชาชนหรือประชาชนได้มีโอกาสร่วมรับรู้ข่าวสาร รับฟัง และร่วมแสดงความคิดเห็นในรูปแบบต่างๆ ต่อการเตรียมการโครงการหรือกิจกรรมที่จะเกิดขึ้น สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (2537 : 17) ได้ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของคนในการจัดการ ควบคุมการใช้ การกระจายทรัพยากร และปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคมเพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคม ซึ่งในการมีส่วนร่วมนั้นประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญาซึ่งแสดงออกในรูปการตัดสินใจในการกำหนดวิถีชีวิตของตนเองเป็นตัวของตัวเอง นีรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527 : 183 – 186) ระบุว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ (Mental and Emotional Involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (Group Situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าให้การกระทำ (Contribution) บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้นทั้งยังให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มนั้นด้วย นอกจากนี้ยังกล่าวถึงเงื่อนไขของการมีส่วนร่วมว่ามีอย่างน้อย 3 ประการ คือ 1) ประชาชนต้องมีอิสรภาพที่จะมีส่วนร่วม 2) ประชาชนต้องสามารถที่จะมีส่วนร่วม 3) ประชาชนต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม เออร์วิน (Erwin, 1976 : 38) อธิบายว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจแก้ปัญหาด้วยตนเอง ร่วมใช้ความคิดสร้างสรรค์ ความรู้ ความชำนาญ ร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสม และสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่น และองค์กรอิสระได้เข้าร่วมในกระบวนการของกิจกรรม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ ตลอดจนได้รับประโยชน์จากการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งการมีส่วนร่วมนี้ถือเป็นกลยุทธ์ในการผนึกกำลังร่วมกันระหว่างหน่วยงานหรือองค์กรทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน อีกทั้งมุ่งหวังให้ประชาชนมีความเชื่อมั่นในการพึ่งตนเองและมีการพัฒนาความสามารถ นอกจากนี้ยังถือว่าการมีส่วนร่วมเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของประชาชนที่จะเข้ามาแสดงความคิดเห็นในการกำหนดรูปแบบการพัฒนาที่จะเน้นคุณภาพชีวิตของตนเอง ชุมชน และ

ท้องถิ่น สรุปความสำคัญของการมีส่วนร่วมเป็นประเด็นต่างๆ ได้ดังนี้ 1) ทำให้ประชาชนรู้จักช่วยตนเองมากขึ้น เพราะได้เห็นถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับและเกิดความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองมากยิ่งขึ้นในการรู้จักช่วยเหลือตนเอง 2) ทำให้ประชาชนรู้และเข้าใจปัญหาของตนเองด้วยตนเอง ตั้งแต่การค้นหา การวิเคราะห์ และจัดลำดับความสำคัญก่อนหลัง 3) ทำให้ประชาชนกำหนดความต้องการของท้องถิ่นได้ถูกต้อง สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง เพราะได้ค้นหาและวิเคราะห์ปัญหาของท้องถิ่นอย่างรอบคอบเพื่อตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นได้ 4) เป็นการประหยังบประมาณและทรัพย์สินด้านอื่นๆ ของทางราชการ เพราะประชาชนท้องถิ่นได้ช่วยกันรับภาระบางส่วนแล้ว 5) ทำให้ประชาชนเกิดความภูมิใจในผลสำเร็จของการทำงาน และมีความสำนึกในความเป็นเจ้าของ ซึ่งจะทำให้ประชาชนมีความผูกพัน รักหวงแหน และดูแลรักษาเหมือนเป็นทรัพย์สินของตน

อย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วมมีระดับที่แตกต่างกัน 6 ระดับ (ชินรัตน์ สมสืบ. 2539 : 58) คือ 1) การไม่มีส่วนร่วมอย่างสิ้นเชิง (No Participation at all) 2) การมีส่วนร่วมเพียงในนาม (Nominal Participation) 3) การมีส่วนร่วมเพียงเล็กน้อย (Minimal Participation) 4) การมีส่วนร่วมอย่างเหมาะสม (Optimal Participation) 5) การมีส่วนร่วมมาก (Maximal Participatio) 6) การมีส่วนร่วมในอุดมคติ (Ideal Participation)

นอกจากนี้ องค์การอนามัยโลก (มาริสตา สุจริตจิตร. 2539 : 18 ; อ้างอิงมาจาก องค์การอนามัยโลก. ม.ป.ป. : ไม่มีเลขหน้า) ได้เสนอว่าการมีส่วนร่วมที่แท้จริงประกอบด้วย กระบวนการ 4 ขั้นตอน คือ 1) การวางแผน (Planning) ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนด การใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีการติดตามประเมินผล 2) การดำเนินกิจกรรม (Implementation) ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการจัดการและบริหารการใช้ทรัพยากร มีความรับผิดชอบในการจัดสรร ควบคุมทางการเงิน และการบริหาร 3) การใช้ประโยชน์ (Utilization) ประชาชนจะต้องมีความสามารถในการนำกิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ซึ่งเป็นการเพิ่มระดับของสิ่งที่ตนเองและการควบคุมทางสังคม 4) การได้รับประโยชน์ (Obtaining Benefits) ประชาชนต้องได้รับแจกจ่ายผลประโยชน์จากชุมชนในพื้นที่ที่เท่าเทียมกัน ซึ่งอาจเป็นผลประโยชน์ส่วนตัวหรือวัตถุก็ได้

รัชฎา คชแสงสันต์ (2543 : 23) การมีส่วนร่วมมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของแต่ละท้องถิ่น เพราะท้องถิ่นจะเข้าใจปัญหาในพื้นที่ของตนเองได้ดีที่สุด 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการ เพื่อให้ประชาชนรู้จักคิดตัดสินใจอย่างมีเหตุผล 3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและดำเนินงาน ทำให้ประชาชนเรียนรู้การดำเนินกิจกรรมได้ด้วยตนเอง รวมถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับด้วย 4) การมีส่วนร่วมในการ

ติดตามประเมินผลงาน เพื่อให้ประชาชนทราบถึงงานที่ดำเนินไปนั้นได้รับผลดี ได้รับผลประโยชน์หรือไม่อย่างไร

ชุมชนท้องถิ่นเป็นหัวใจสำคัญที่สุดในการสร้างกระบวนการทัศน์ใหม่ ด้านการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของประชาชนก็เป็นส่วนประกอบสำคัญตามแนวการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมซึ่งมีพื้นฐานหลักการเช่นเดียวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ดังนั้นชัยวัฒน์ ธีระพันธ์ (รัชฎา คชแสงสันต์. 2543 : 25 ; อ้างอิงมาจาก ชัยวัฒน์ ธีระพันธ์. 2539 : ไม่มีเลขหน้า) จึงกล่าวถึงหลักสำคัญในการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการท่องเที่ยว ดังนี้

1. ต้องมีเงื่อนไขและโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นได้กระทำ ซึ่งควรให้ท้องถิ่นมีอำนาจปกครองตนเองรวมทั้งผลักดันให้มีการเสนอข่าวของท้องถิ่นให้คนทั่วไปรู้จักและเข้าใจท้องถิ่นของตนเองมากที่สุด

2. ชุมชนต้องมีแนวทางที่ชัดเจนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของท้องถิ่นให้ยั่งยืน โดยการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องไม่ทำลายรากฐานชีวิต ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นเพื่อสืบต่อให้คนรุ่นหลังได้ รวมทั้งพยายามรักษาสมดุลระหว่างคุณภาพชีวิตที่ดี และรายได้จากการท่องเที่ยว โดยที่ชุมชนท้องถิ่นต้องปฏิบัติ ดังนี้

2.1 ไม่ให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเกินขีดจำกัดโดยมุ่งหวังแต่รายได้จากการท่องเที่ยว จนกลายเป็นการทำลายรากฐานของท้องถิ่น ทั้งด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.2 ต้องช่วยกันรักษาและพัฒนาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นตนไว้ เช่น เทศกาล ประเพณี วิถีชีวิต อาชีพ สถานที่สำคัญของชุมชน เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้คือ สิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวทั้งสิ้น

2.3 คนในชุมชนต้องมีความรู้เรื่องการจัดการ การทำการตลาด และการประชาสัมพันธ์ เพื่อนำมาพัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่นให้ยั่งยืน โดยอาศัยความช่วยเหลือนอกจากท้องถิ่น เช่น สถาบันการศึกษา หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เป็นต้น

นอกจากนี้ การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวยังถือเป็น การแสดงออก เพื่อให้ความสำคัญและให้คุณค่ากับการพัฒนาการท่องเที่ยวนั้นด้วย ซึ่งอรุณศรี นาคะวิสุทธิ (2543 : 20) ได้กล่าวว่า บุคคลมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการตีคุณค่าสิ่งใดๆ โดยการแสดงความสนใจ ความประทับใจหรือการให้ความร่วมมือ และการที่มนุษย์จะให้คุณค่าต่อสิ่งใดนั้น ขึ้นอยู่กับการรับรู้สภาพแวดล้อมและระบบ สัญลักษณ์ของสังคม ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงมีส่วนช่วยให้แผนพัฒนาต่างๆ มีความสอดคล้องเหมาะสมกับท้องถิ่นอย่างแท้จริงและ ทำให้ท้องถิ่นได้ใช้ทรัพยากรที่มีได้อย่างยาวนาน

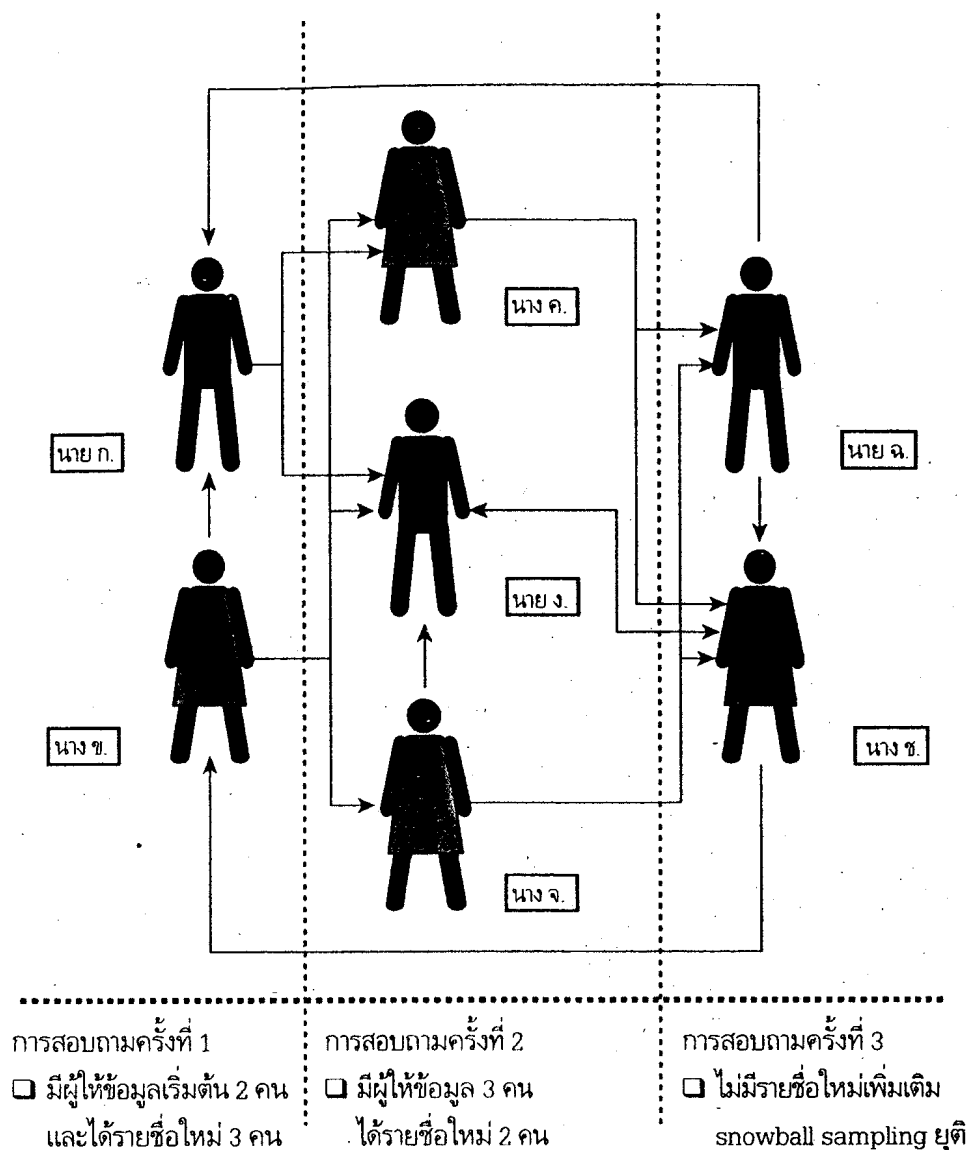

3.6 เทคนิคการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม การวางแผนจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมหรือเป็นแกนหลักนั้น ยึดหลักการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Approach) ซึ่งเทคนิคสำคัญๆ ในการกระตุ้นให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดำเนินการวางแผนมีดังนี้

3.6.1 เทคนิคการติดต่อชุมชนครั้งแรก (First Contact Meeting) เป็นการติดต่อชุมชนครั้งแรกเพื่อชี้แจงโครงการต่อผู้นำชุมชนและผู้เกี่ยวข้องว่า กลุ่มนักวางแผนเป็นใครมาจากไหนมีความประสงค์อะไรและต้องการความร่วมมือจากชาวบ้านในชุมชนอย่างไรบ้าง และเพื่อสอบถามความคิดเห็นและความต้องการของชาวบ้าน รวมถึงการยินยอมจากชาวบ้านในการเข้ามาดำเนินโครงการจัดทำแผน การท่องเที่ยวร่วมกับชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อชี้แจงรายละเอียดโครงการจัดทำแผนร่วมกับชุมชน 2) เพื่อสอบถามความยินยอมจากชาวบ้าน ในการเข้ามาดำเนินการวางแผนการท่องเที่ยวร่วมกับชุมชน 3) เพื่อสร้างความคุ้นเคยระหว่างนักวางแผนจากภายนอกและสมาชิกในชุมชนให้เกิดการยอมรับและไว้วางใจ

3.6.2 เทคนิคการค้นหาผู้นำชุมชนและผู้สนใจเข้าร่วมโครงการโดยวิธีการค้นหาลูกบอลหิมะ (Snowball Sampling (Village Leader and Interest Group Identification) เป็นการค้นหาผู้นำชุมชนทั้งทางธรรมชาติ ผู้นำชุมชนทางการ ผู้ที่สนใจเข้าร่วมโครงการ และสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียงได้ โดยใช้วิธีการค้นหาลูกบอลหิมะ ซึ่งเริ่มต้นจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้ในเบื้องต้นแล้วขยายผลไปหากกลุ่มอื่นๆ ที่ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มแรกแนะนำ ดังภาพประกอบ 3 โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อค้นหาผู้รู้ ผู้สามารถให้ข้อมูล ผู้สนใจ และผู้นำชุมชนทั้งเป็นทางการและทางธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง 2) เพื่อได้กลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นกลุ่มที่ผู้อำนวยการ ความสะดวกหรือที่เลี้ยงในการวางแผนจะเข้าไปติดต่อเพื่อเริ่มต้นการทำงานในระยะแรก

ภาพประกอบ 3 การใช้เทคนิค Snowball Sampling ในการค้นหากลุ่มเป้าหมายในการทำงาน

3.6.3 เทคนิคการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Interview) เป็นการสัมภาษณ์พูดคุย โดยกำหนดกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ มีจำนวนผู้เข้าประชุมไม่มากนัก ประมาณ 6-10 ราย ซึ่งตัวแทนที่มาร่วมประชุมต้องรับฟังและให้ข้อคิดเห็นในประเด็นต่างๆ ที่กำหนดเป็นกรอบในการประชุม ซึ่งผู้ดำเนินการเจรจาพูดคุยต้องกระตุ้นให้มีการแสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึง หลักการสำคัญของการประชุมกลุ่มย่อย คือ การคัดเลือกกลุ่มและตัวแทนที่จะมาประชุมในกลุ่มต้องมีบทบาทหน้าที่และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องสูงพร้อมที่จะให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมในการประชุมอย่างเต็มที่ นอกจากนั้นกลุ่มต้องมีขนาดเล็กเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมสามารถมีเวลาในการให้ข้อคิดเห็น

ได้อย่างทั่วถึงทุกคน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ชี้แจงข้อมูลเกี่ยวกับโครงการวางแผนจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมให้ผู้เข้าร่วมประชุมรับทราบ 2) รับฟังข้อมูล ความคิดเห็น และความต้องการเข้าร่วมโครงการจากผู้เข้าร่วมประชุม ซึ่งเป็นตัวแทนของกลุ่มเป้าหมายอย่างทั่วถึง 3) แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ปรัชญาหรือหรือถกประเด็นอื่นๆ ที่กำหนดเป็นกรอบการประชุม

3.6.4 การระดมสมอง (Brainstorm) เป็นเทคนิคที่ใช้ร่วมกับการประชุมย่อยเพื่อให้ผู้เข้าร่วมประชุมสามารถร่วมกันแสดงความคิดเห็นเพื่อให้ได้คำตอบสำหรับหัวข้อที่กำหนดให้ เช่น การระดมสมองเพื่อหาข้อดีข้อเสียของการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชน การระดมสมองหาแนวทางปฏิบัติในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน เป็นต้น โดยใช้ประสบการณ์และความรู้ของผู้เข้าร่วมประชุมเพื่อระดมสมอง หลักการสำคัญ คือ ต้องเป็นการระดมสมองจากผู้เข้าร่วมประชุมทุกคน ไม่ใช้การระดมสมองจากผู้ใดผู้หนึ่งแต่เพียงคนเดียว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้ใช้ความคิดร่วมกันในการหาแนวทางหรือคำตอบสำหรับประเด็นที่กำหนดขึ้นเป็นหัวข้อของการระดมสมอง

3.6.5 เทคนิคการกระตุ้นความตระหนักของชุมชนต่อผลที่คาดว่าจะได้รับจากการท่องเที่ยวและการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชน (Cause and Effect Diagram) เป็นวิธีการที่ช่วยกระตุ้นให้ชุมชน คิดพิจารณา และตระหนักถึงสิ่งที่มีโอกาสเกิดขึ้นจากการนำแผนจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนนำไปปฏิบัติ โดยการเชื่อมโยงกิจกรรมต่างๆ ที่ชาวบ้านอาจต้องดำเนินการในการจัดการท่องเที่ยวและจินตนาการผลที่จะตามมาจากกิจกรรมเหล่านั้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) กระตุ้นให้ชาวบ้านได้พิจารณาและตระหนักถึงผลที่คาดว่าจะได้รับจากการท่องเที่ยว และการเปลี่ยนแปลงในชุมชนที่อาจตามมา 2) ให้ได้ข้อมูลสำหรับชุมชนในการตัดสินใจว่าชุมชนต้องการจะดำเนินการเรื่องการท่องเที่ยวหรือไม่ และถ้าต้องการดำเนินการแล้วอาจต้องเผชิญกับปัญหาใดบ้างและถ้าหากจะดำเนินการจัดการท่องเที่ยวให้เกิดสิ่งที่ดีหวังจะมีแนวทางอย่างไร

3.6.6 เทคนิคการสัมภาษณ์ชุมชนโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่มีลักษณะเหมือนกันสอบถามปากเปล่า อาศัยการได้ตอบทางวาจาเป็นหลักใช้ได้ดีสำหรับการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับความรู้สึก ความคิดเห็น หรือทัศนคติในเรื่องต่างๆ การสัมภาษณ์ชุมชนโดยใช้แบบสอบถาม แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ 1) การสัมภาษณ์ที่ไม่มีโครงสร้างแน่นอน เป็นการสัมภาษณ์ที่ไม่มีการกำหนดคำตอบไว้แน่นอนตายตัว คำถามมีความยืดหยุ่นได้ 2) การสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้างแน่นอน เป็นการสัมภาษณ์ที่ได้กำหนดตัวคำถามและคำตอบไว้เรียบร้อยแล้ว คำตอบมักเป็นแบบเลือกตอบอย่างใดอย่างหนึ่ง มีเครื่องมือที่ช่วยในการสัมภาษณ์ คือ แบบสอบถาม ผู้ทำการศึกษาสามารถสอบถามบุคคลโดยตรง มีโอกาสสร้างความสนใจ สร้างความเป็นกันเอง และสามารถอธิบายความมุ่งหมายของการตอบแบบสอบถามได้ การสัมภาษณ์เพื่อนำผลมาประมวลทางสถิติจำเป็นต้องมีการสุ่มตัวอย่างสมาชิกในชุมชนตามหลักการทางสถิติเพื่อให้ได้

ประชากรตัวอย่างในการตอบแบบสอบถามแบบสอบถามเพื่อสัมภาษณ์ชุมชนมักประกอบด้วยคำถาม เพื่อให้ได้รับคำตอบเกี่ยวกับ 1) ความคิดเห็นและความต้องการเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน 2) ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับประชากรที่ตอบแบบสอบถาม เช่น เพศ อายุ การศึกษา และ 3) ข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจในการจัดการท่องเที่ยว มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมข้อมูลความต้องการ ความคิดเห็น และลักษณะประชากรของชุมชนด้านการท่องเที่ยว สำหรับนำไปใช้ในการดำเนินการวางแผนให้ตรงกับความต้องการและลักษณะทางสังคม เศรษฐกิจของชุมชนมากที่สุด

3.6.7 เทคนิคการสำรวจและประเมินทรัพยากรการท่องเที่ยว (Tourism Resource Assessment) ซึ่งการสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยท้องถิ่นนั้น เป็นการดำเนินการสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวของท้องถิ่นในระดับตำบลหรือหมู่บ้าน โดยองค์กรท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลหรือคณะกรรมการหมู่บ้าน ข้อมูลที่ต้องการได้รับการสำรวจประกอบด้วย

1) ประเภทและที่ตั้งของทรัพยากรการท่องเที่ยว เป็นการค้นหาแหล่งท่องเที่ยวหรือทรัพยากรท่องเที่ยวที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์สำหรับการท่องเที่ยวได้ในท้องถิ่น การสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวจำเป็นต้องสามารถระบุถึงที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวและประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยว ตลอดจนศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวในการรองรับการท่องเที่ยว การจำแนกประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมหนึ่งในการสำรวจและจัดทำรายงานทรัพยากรการท่องเที่ยวในท้องถิ่น โดยทั่วไปสามารถจำแนกทรัพยากรการท่องเที่ยวออกได้ตามลักษณะของทรัพยากรการท่องเที่ยว ได้แก่ ประเภทธรรมชาติ ประเภทวัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา และประเภทประวัติศาสตร์ โบราณคดี ยังสามารถจำแนกให้ละเอียดลงไปได้อีก เช่น แหล่งท่องเที่ยวประเภท ถ้ำ น้ำตก ป่าไม้ ทะเล เป็นประเภทธรรมชาติ วิถีชีวิตเกษตร วัฒนธรรมอีสาน วัดต่างๆ เป็นประเภทวัฒนธรรม เป็นต้น

2) การประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว สามารถใช้เป็นข้อมูลเพื่อบ่งชี้ถึงความสามารถของแหล่งท่องเที่ยวประเภทต่างๆ ในการรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว การบริการ และการพัฒนาพื้นที่เพื่อตอบสนองความต้องการในการใช้ประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้อง ตลอดจนเสริมสร้างประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพสำหรับนักท่องเที่ยว ปัจจัยชี้วัดต่างๆ ในการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวตลอดจนค่ามาตรฐาน อาจมีความแตกต่างกันได้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการใช้ประโยชน์พื้นที่หรือรูปแบบของกิจกรรมแต่ละประเภทในแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้นศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวประเมินได้ใน 2 ลักษณะ คือ 1) ความสามารถในการดึงดูดความสนใจให้คนมาท่องเที่ยว ตัวอย่างปัจจัยที่ใช้ในการประเมินศักยภาพ ได้แก่ สิ่งดึงดูดความสนใจในระยะสายตาหรือความสวยงามของทรัพยากรการท่องเที่ยว (Attraction) สภาพภูมิอากาศ ความอุดมสมบูรณ์ของสังคมพืช ความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์ป่า ขนาดเนื้อที่สำหรับ

ประกอบกิจกรรมหรือพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก ความร่มรื่นหรือร่มเงาจากต้นไม้ น้ำใช้ การเข้าถึงมลภาวะจากโรงงานอุตสาหกรรมหรือในครัวเรือน หรือพื้นที่เกษตรกรรมตอนบน สีของน้ำ และความชุ่มชื้น 2) ความสามารถในการรองรับการใช้ประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวโดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนไม่สามารถฟื้นฟูทรัพยากรการท่องเที่ยวดังกล่าวให้กลับมาใช้ประโยชน์ได้อีกด้วยคุณภาพเช่นเดิมได้ ตัวอย่างปัจจัยในการประเมินแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ เช่น ความคงทนของดินต่อการชะล้างพังทลาย การซาบซึมน้ำของน้ำลงดิน พืชและสัตว์ที่มีความอ่อนไหวต่อกิจกรรมของมนุษย์ และแหล่งต้นน้ำลำธาร เป็นต้น

3.6.8 เทคนิคการทำแผนที่ท่องเที่ยวของชุมชน (Community – based Tourism Resource Map) เป็นการวาดแผนที่ด้วยมือแบบสังเขป ไม่คำนึงถึงมาตราส่วน เพื่อแสดงที่ตั้งชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนใช้สัญลักษณ์ที่สามารถเข้าใจได้ง่าย โดยให้สมาชิกในชุมชนเป็นผู้ให้ข้อมูลเอง พร้อมทั้งระบุประเภทของกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว กำหนดเส้นทางการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง เพื่อใช้เป็นแนวทางจัดการแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สำรวจที่ตั้งชุมชนและทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงทั้งสามารถระบุประเภทของกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน 2) เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนได้ทราบว่าชุมชนนั้นมีแหล่งท่องเที่ยวและทรัพยากรการท่องเที่ยวอะไรบ้าง ตั้งอยู่บริเวณใด และสามารถนำมาจัดการเพื่อรองรับการท่องเที่ยวได้อย่างไรบ้าง 3) เพื่อบ่งชี้ถึงความสามารถในการรองรับการใช้ประโยชน์จากการท่องเที่ยว การบริการและการพัฒนาพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวชุมชน 4) เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการจัดการพื้นที่ให้ตรงตามความต้องการของพื้นที่

3.6.9 เทคนิคการกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวและแนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของท้องถิ่น (Tourism Activity and Resource Compatibility Matrix) เป็นการระบุประเภทของกิจกรรมที่สอดคล้องกับทรัพยากรการท่องเที่ยวในแต่ละแหล่งของชุมชน และสามารถใช้เป็นแนวทางในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้ตรงตามศักยภาพและขีดความสามารถในการรองรับของกิจกรรมแต่ละประเภท ยกตัวอย่าง เช่น แหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตก กิจกรรมที่เน้นทัศนภาพที่พบส่วนใหญ่ คือ การเล่นน้ำตก การปิกนิก แนวทางการจัดการพื้นที่ เช่น การกำหนดพื้นที่สำหรับเล่นน้ำที่ไม่ก่อให้เกิดอันตรายหรือการกัดเซาะไว้สำหรับทิ้งเศษขยะที่เหลือจากกิจกรรมปิกนิก เป็นต้น โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) เพื่อให้ทราบและสามารถกำหนดกิจกรรมท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับแหล่งท่องเที่ยว แต่ละประเภทได้ 2) เพื่อกำหนดแนวทางการจัดการที่เหมาะสมในแต่ละแหล่งท่องเที่ยว

3.6.10 เทคนิคการกำหนดปฏิทินที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและเวลาว่างจากอาชีพหลักของชุมชน (Seasonal Calendar) เป็นการสำรวจเวลาว่างจากอาชีพหลักของชุมชน เพื่อให้สามารถดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวได้โดยคนในชุมชนโดยไม่ทำให้เสียเวลาจากอาชีพหลัก

ผู้ศึกษาสามารถนัดหมายชุมชน ได้ตามระยะเวลาที่ว่างเว้นจากการทำงานของคนในชุมชน และคนในชุมชนมีเวลาให้ความร่วมมือในแต่ละขั้นตอนต่างๆ ของการทำงานได้อย่างเต็มที่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ให้ทราบช่วงเวลาที่ตรงกันระหว่างวันว่างของชุมชนกับช่วงเวลาที่สามารถประกอบกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวได้ 2) เพื่อกำหนดเป็นปฏิทินการท่องเที่ยวได้ในขั้นตอนต่อไป

3.6.11 เทคนิคการติดตามและประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมกายภาพ

ผลกระทบสิ่งแวดล้อมเป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทั้งขนาดและทิศทาง จากการกระทำของมนุษย์หรือธรรมชาติ การติดตามและตรวจสอบผลกระทบที่เกิดขึ้น เป็นการตรวจสอบความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวชี้วัดผลกระทบด้านกายภาพว่า มีค่าที่เปลี่ยนแปลงไปจากค่ามาตรฐานที่ควรจะเป็นของตัวชี้วัดผลกระทบแต่ละตัว วิธีการติดตามและประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมทำขึ้นเพื่อรักษาคุณภาพพื้นที่ไว้ให้คงเดิม ปัจจัยในเรื่องลักษณะของพื้นที่ ลักษณะของผู้ใช้ประโยชน์และกิจกรรมการใช้ประโยชน์มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการเกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) กำหนดตัวชี้วัดที่สามารถนำไปตรวจสอบผลกระทบสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพที่จะเกิดขึ้นในชุมชน 2) ให้ชุมชนสามารถตรวจสอบและประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ได้ด้วยตนเอง 3) เพื่อหาวิธีการป้องกันและ/หรือแก้ไขผลกระทบด้านกายภาพที่จะเกิดขึ้นในชุมชน

3.6.12 เทคนิคการติดตามและประเมินผลกระทบด้านสังคมและเศรษฐกิจของชุมชน

เป็นการติดตามและประเมินผลแผนปฏิบัติการที่คณะผู้วางแผนร่วมกับชุมชนจัดทำขึ้น โดยเน้นผลกระทบด้านสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนหลังจากที่ชุมชนได้ดำเนินการท่องเที่ยวไปได้แล้วระยะหนึ่ง ซึ่งการติดตามและประเมินผลดังกล่าวจะมีตัวชี้วัด เพื่อบ่งบอกถึงการเปลี่ยนแปลงด้านสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนว่าเป็นไปในทางที่ดีขึ้นหรือแย่ลง โดยเปรียบเทียบกับสภาพสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนใน 8 ที่ยังไม่มีการท่องเที่ยวเกิดขึ้น และในระหว่างที่ชุมชนกำลังดำเนินการท่องเที่ยวอยู่ (with and without the project) มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อชี้วัดถึงความเปลี่ยนแปลงด้านสังคมและเศรษฐกิจในชุมชน หลังจากที่มีการดำเนินการด้านการท่องเที่ยวในชุมชน 2) เพื่อประเมินผลของแผนปฏิบัติการที่คณะผู้วางแผนจัดทำร่วมกับชุมชน 3) เพื่อปรับปรุงแผนให้ข้อเสนอแนะและหาทางแก้ไขผลกระทบด้านลบที่เกิดขึ้นด้านสังคมและเศรษฐกิจ

3.6.13 เทคนิคการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire Interview)

เป็นวิธีการหนึ่งที่จะให้ได้มาซึ่งข้อมูลของนักท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวต้องการ โดยเป็นการสอบถามนักท่องเที่ยวด้วยตัวนักท่องเที่ยวเองหรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย การสอบถามหรือการสัมภาษณ์จะใช้แบบสอบถามซึ่งเป็นชุดของคำถามที่เขียนออกมาเป็นลายลักษณ์อักษรอย่างมีมาตรฐาน เพื่อให้นักท่องเที่ยวตอบคำถามของนักวางแผนหรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ชี้แจงรายละเอียดของโครงการให้นักท่องเที่ยวทราบ 2) สอบถามภูมิหลัง ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว

เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชนพื้นที่โครงการ 3) นำข้อมูลที่ได้จากนักท่องเที่ยวมาวิเคราะห์และวางแผนการท่องเที่ยวในชุมชนพื้นที่โครงการ

3.6.14 เทคนิค AIC เพื่อกำหนดและจัดตั้งองค์การจัดการการท่องเที่ยวของท้องถิ่นเป็นการประชุมที่มีวิธีการและขั้นตอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้มีโอกาสสื่อสาร แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ ข้อมูล ข่าวสาร ซึ่งจะก่อให้เกิดความเข้าใจถึงสภาพปัญหา ข้อจำกัด ความต้องการ และศักยภาพของผู้ที่เกี่ยวข้องต่างๆ เป็นกระบวนการที่ระดมพลังสมองเพื่อแก้ไขปัญหาและหาแนวทางในการพัฒนาในเชิงสร้างสรรค์ เมื่อดำเนินการถูกต้องตามขั้นตอนและผลที่ได้จากการประชุมนี้มาจากความคิดของผู้เข้าร่วมประชุมทุกคน สามารถสรุปเทคนิค AIC เป็น 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างความรู้ (Appreciation หรือ A) เป็นขั้นตอนการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ขั้นตอนนี้จะเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนแสดงข้อคิดเห็นรับฟัง และหาข้อสรุปร่วมกันอย่างเป็นประชาธิปไตย โดยใช้การวาดรูปเป็นสื่อในการแสดงความคิดเห็นแบ่งเป็น 2 ช่วง คือ การวิเคราะห์สถานการณ์ในหมู่บ้านในปัจจุบัน และการกำหนดอนาคตของหมู่บ้านว่าต้องการให้เกิดการพัฒนาหรือจัดตั้งองค์การด้านการท่องเที่ยวในเขตทางใด

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างแนวทางการพัฒนา (Influence หรือ I) เป็นขั้นตอนการหาวิธีการที่จะทำให้สามารถพัฒนาหมู่บ้านตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ และเป็นช่วงการหามาตรการหรือวิธีในการพัฒนาและการค้นหาเหตุผลเพื่อจัดลำดับความสำคัญตามความเห็นของกลุ่มผู้เข้าร่วมประชุม

ขั้นตอนที่ 3 การสร้างแนวทางปฏิบัติ (Control หรือ C) คือ การนำเอาโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ มาสู่การปฏิบัติ และจัดกลุ่มผู้ดำเนินงานซึ่งจะรับผิดชอบต่อโครงการหรือกิจกรรม โดยการทำกรแบ่งกลุ่มรับผิดชอบ และตกลงรายละเอียดในการดำเนินงาน

เทคนิค AIC มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ระดมสมองและแนวคิดจากชุมชน 2) เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนคิดและศึกษาแนวทางในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองได้

3.7 แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างยั่งยืน ทรัพยากรการท่องเที่ยวจัดเป็นสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวที่มีความสำคัญในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว และเป็นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่รักษาสมดุลของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยแนวคิดของการพัฒนาอย่างยั่งยืนนี้เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษ 1980 ทั้งนี้ในการประชุมสุดยอดแห่งสหประชาชาติที่นครริโอเดจาเนโร ประเทศบราซิล ในปี พ.ศ. 2535 ที่เรียกว่า Rio Summit หรือ Earth Summit มีอนุสัญญา 1 ใน 5 ฉบับ คือ Agenda 21 หรือแผนแม่บทของโลกที่กล่าวถึง การพัฒนาทุกประเภทต้องเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน สำหรับประเทศไทยในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) ได้มีการกำหนดเป้าหมายสูงสุดในการพัฒนาอุตสาหกรรม

ท่องเที่ยวสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างความพึงพอใจสูงสุดให้กับนักท่องเที่ยวและจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศไทยในระยะยาวได้

การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมีความจำเป็นในการรักษาความสมดุลของทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งมีความสำคัญและมีความสัมพันธ์โดยตรงกับประชาชนในพื้นที่และสังคม ดังนั้นการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจึงหมายถึง การกำหนดแนวทางการใช้ประโยชน์และการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว รวมทั้งปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสุนทรียภาพแก่สมาชิกของสังคมในปัจจุบันและในอนาคต โดยใช้ทรัพยากรอันทรงคุณค่าอย่างชาญฉลาด สามารถรักษาเอกลักษณ์ของธรรมชาติและวัฒนธรรมไว้นานที่สุด เกิดผลกระทบน้อยที่สุดและใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

อย่างไรก็ตามแนวคิดของการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน สามารถพิจารณาจากองค์ประกอบ 4 ประการ คือ 1) การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวในขอบเขตความสามารถของธรรมชาติชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว 2) การตระหนักในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน 3) การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อระบบนิเวศชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่มีต่อการท่องเที่ยว 4) การประสานความต้องการทางเศรษฐกิจ การคงอยู่ของสังคม และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมีหลักการดังนี้ 1) อนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างพอดี 2) ลดการบริโภคและใช้ทรัพยากรที่เกินความจำเป็นและลดการก่อของเสีย 3) รักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม 4) การประสานการพัฒนาการท่องเที่ยว 5) ดึงนำการท่องเที่ยวขยายฐานเศรษฐกิจในท้องถิ่น 6) การมีส่วนร่วมการสร้างเครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวกับท้องถิ่น 7) ประชุม ปรึกษาหารือกับผู้เกี่ยวข้องที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน 8) การพัฒนาบุคลากร 9) จัดเตรียมข้อมูลคู่มือบริการข่าวสารการท่องเที่ยวให้พร้อม 10) ประเมินผล ตรวจสอบ และวิจัย

ดังนั้นการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อนำมาพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่อย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง ในขณะเดียวกันต้องพยายามรักษาความสมดุลของทรัพยากรการท่องเที่ยวในทุกวิถีทาง และเป็นแนวทางในการนำไปสู่การปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวอย่างคุ้มค่า

ในการพัฒนาแบบยั่งยืนและการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนตามข้อตกลงระหว่างประเทศ ประกอบด้วยหลักการต่อไปนี้ สิ่งแวดล้อมเป็นทรัพย์สินสมบัติที่สำคัญและมีคุณค่ายิ่งต่อการท่องเที่ยว ต้องรักษาไว้ให้มีสภาพเหมือนเดิม สำหรับลูกหลานในอนาคตมิใช่ถูกทำลายในระยะสั้น 2) การท่องเที่ยว การจัดการกิจกรรมที่อำนวยความสะดวกให้กับชุมชน และแหล่งท่องเที่ยวให้มีความเสมอภาคเท่ากับนักท่องเที่ยว หมายความว่า มิใช่นักท่องเที่ยวแสวงหาผลประโยชน์จากชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวอย่างเดียว ชุมชนควรได้รับประโยชน์อย่างเท่าเทียมกันจากการท่องเที่ยวด้วย 3) การจัดการเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการท่องเที่ยวกับสิ่งแวดล้อม ต้องส่งผลต่อการพัฒนาแบบยั่งยืน การท่องเที่ยวต้องไม่ทำลายทรัพยากร ก่อให้เกิดผลเสียหายในอนาคต หรือส่งผลกระทบต่อการทำลายสิ่งแวดล้อม 4) กิจกรรมและการพัฒนาท่องเที่ยว ควรจะยอมรับสภาพธรรมชาติและลักษณะของสถานที่ ซึ่งเป็นที่ตั้งของกิจกรรมหรือการพัฒนาดังกล่าว กล่าวคือถ้าแหล่งท่องเที่ยวใดประาะบางทางธรรมชาติมากเกินไป ก็ควรพัฒนาสถานที่นั้นภายในขอบเขตและให้กระทบต่อธรรมชาติน้อยที่สุด เช่น จำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว จำกัดกิจกรรม และเวลาของการท่องเที่ยว 5) ความกลมกลืนที่เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว ต้องเกิดจากความต้องการของนักท่องเที่ยวประชาชนในท้องถิ่นและสถานที่ท่องเที่ยว 6) การเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงต้องไม่ทำลายหลักการของการพัฒนาแบบยั่งยืน 7) องค์กรทางด้านอุตสาหกรรมท่องเที่ยว องค์กรในท้องถิ่น และองค์กรด้านสิ่งแวดล้อมต้องยอมรับในหลักการดังกล่าวแล้ว จะต้องปฏิบัติงานร่วมกัน เพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติที่แท้จริง

อย่างไรก็ตามรูปแบบการท่องเที่ยวซึ่งจะนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต้องประกอบด้วย 3 มิติ 1) การจัดการสิ่งแวดล้อมให้เกิดความยั่งยืน 2) การจัดการด้านเศรษฐกิจให้เกิดเป็นธรรมในการกระจายรายได้ (Goeldmer, Ritchie and McIntosh. 2001 : 420 – 421 ; Swarbrooke. 1998 : 66) 3) การจัดการด้านสังคมและวัฒนธรรมให้กระทบน้อยที่สุด (Weaver and Oppermann. 2000 : 353 – 355)

การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ไม่ใช่การขายวัฒนธรรมเป็นสินค้า แต่การท่องเที่ยวควรอนุรักษ์วัฒนธรรมตลอดจนทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น (Davidson. 1994 : unpagged) ให้ดำรงอยู่ต่อไปชั่วลูกหลาน

กิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต้องเกิดขึ้นจากผู้มีส่วนได้เสียซึ่งประกอบด้วยประชาชนในชุมชน ต้องมีส่วนร่วมในการวางแผน (Plan) กระทำกิจกรรม (Do) วิเคราะห์ตรวจสอบ (Check) และปรับปรุงทำใหม่ (Act) องค์กรภาครัฐบาลทั้งส่วนกลางและท้องถิ่น ภาคธุรกิจเอกชน กลุ่มองค์กรอิสระ สื่อมวลชน ผู้เชี่ยวชาญ นักท่องเที่ยว และอาสาสมัครต้องร่วมกันเสริมสร้างกิจกรรม เพื่อวางเป้าหมายสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

3.8 รูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นเรื่องที่ต้องจัดให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต และความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่ ชุมชนในการดำเนินการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เท่าที่ผ่านมาและกำลังเป็นอยู่ในปัจจุบัน ส่วนใหญ่ยังขาดการจัดการในเรื่องของรูปแบบและกิจกรรมที่สอดคล้องกับความเป็นจริงกับการดำเนินชีวิตของคน ทั้งนี้เพราะผู้จัดการท่องเที่ยวไม่ใช่มุขมนตรีที่อาศัยอยู่ในชุมชนพื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ดังนั้นจึงทำให้ไม่เข้าใจวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในชุมชนอย่างแท้จริง รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวส่วนใหญ่จึงมุ่งไปที่กิจกรรมเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ของผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวแต่เพียงอย่างเดียว จึงทำให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม บางครั้งนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งและแตกแยกภายในชุมชน ทั้งนี้เพราะชุมชนมิได้มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชนของตนเอง ทั้งๆ ที่เขาเหล่านั้นเป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนอย่างแท้จริง

แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเทศไทยมีอยู่อย่างหลากหลายและครอบคลุมไปทุกพื้นที่ทั่วประเทศ ทั้งนี้เพราะประเทศไทยมีวัฒนธรรมที่โดดเด่นและมีเอกลักษณ์ประจำชาติที่ชัดเจน ซึ่งเห็นได้จากภาษาความรู้สึกรักหวงแหนความเป็นอยู่ตลอดจนงานศิลปะแขนงต่างๆ สิ่งเหล่านี้ปรากฏให้เห็นอยู่ตามสถานที่ต่างๆ ครอบคลุมทั่วทุกภูมิภาคของไทยสามารถจำแนกแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมออกเป็น 5 ประเภท ดังนี้

1. การท่องเที่ยวเชิงศิลปกรรมทุกแขนง เช่น สถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม ภาษาและวรรณกรรม หัตถกรรม นาฏศิลป์ และดนตรี
2. การท่องเที่ยวทางเทศกาล ประเพณี พิธีกรรมต่างๆ เช่น การทำบุญตักบาตร เลี้ยงพระ การบวช การถวายเทียนพรรษา การไหลเรือไฟ การแห่ประสาธน์ผิ้ง การลอยกระทง การแข่งเรือ การรดน้ำดำหัว การชักพระ เป็นต้น
3. การท่องเที่ยวแหล่งประวัติศาสตร์ ได้แก่ เมืองร้าง ย่านประวัติศาสตร์และแหล่งโบราณคดีเพื่อท่องเที่ยว โบราณสถานที่ยังสร้างขึ้น เพื่อกิจกรรมทางการเมือง การปกครองและสังคม เช่น พระราชวัง กำแพงเมือง ศาสนสถาน เช่น พระอารามหลวง วัดต่างๆ
4. การท่องเที่ยวชมกิจกรรมทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น การไปชมหมู่บ้านกะเหรี่ยงคอยาว การเที่ยวชมและร่วมกิจกรรมกับชาวเขาเผ่าต่างๆ ในภาคเหนือ เป็นต้น
5. การพักค้างแรมหรือที่เรียกว่า Homestay นักท่องเที่ยวจะไปพักอาศัยอยู่กับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เป็นระยะเวลาหนึ่ง เพื่อใช้ชีวิตร่วมกันเหมือนชนพื้นเมืองนั้น เช่น การพักค้างแรมในหมู่บ้านลาวโซ่ง

จากการที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีความหลากหลาย จึงทำให้การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีความจำเป็นที่จะต้องพิจารณากำหนดรูปแบบให้สอดคล้องกับลักษณะของกิจกรรมและประเภทของการท่องเที่ยวต่างๆ ด้วย สิ่งสำคัญในการดำเนินจัดการและกำหนดรูปแบบในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องคำนึงถึง คือ

1. การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวในขอบเขตความสามารถของชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว
2. การตระหนักในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน
3. การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อระบบนิเวศชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่มีต่อการท่องเที่ยว
4. การประสานความต้องการทางเศรษฐกิจ การคงอยู่ของสังคมและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

เมื่อทราบถึงองค์ประกอบที่สำคัญของการจัดการการท่องเที่ยวแล้ว เพื่อให้ได้รูปแบบการจัดการที่เหมาะสม จึงจำเป็นจะต้องดำเนินการ 1) สำรวจความพร้อมในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้ได้ข้อมูลทั้งข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิใน 3 ด้าน คือ ความพร้อมด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ความพร้อมด้านบุคลากรของชุมชน และความพร้อมด้านงบประมาณ 2) การวางแผนการจัดการท่องเที่ยวด้านงบประมาณ จากการสำรวจความพร้อมของชุมชนแล้ว ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจึงมาร่วมวางแผนในการดำเนินการร่วมกัน โดยกระบวนการวางแผน การจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่นิยมกำหนดระยะเวลาดำเนินการซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 3 ระยะ คือ 1) การวางแผนระยะสั้น 1 ปี หรือน้อยกว่า 2) การวางแผนระยะปานกลาง ระยะเวลา 1-3 ปี และการวางแผนระยะยาว คือ ระยะเวลามากกว่า 3 ปี

3.9 แนวคิดการจัดการเชิงยุทธศาสตร์

ความหมาย ยุทธศาสตร์ หรือกลยุทธ์ (strategy) เป็นคำที่ใช้กันมาช้านาน โดยนำมาใช้เกี่ยวกับการทหารก่อน จากนั้นได้มีการนำมาใช้แพร่หลายในทางธุรกิจและทางราชการ โดยลำดับ มีผู้ให้ความหมายของกลยุทธ์ไว้หลายแง่มุม เช่น พสุ เดชะรินทร์ และคณะ (2548 : 20) ให้ความหมายว่า กลยุทธ์เป็นสิ่งที่องค์กรทำเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จ โดยที่ความสำเร็จแต่องค์กรมีความสำเร็จที่แตกต่างกัน ชัยอนันต์ สมุทรวณิช และคณะ (2544 : M2-2) ให้ความหมายของกลยุทธ์ว่าเป็นการเลือกทางเลือกที่ประหยัดและมีประสิทธิภาพมากที่สุด Oxford Advanced Learner's Dictionary ให้ความหมายของกลยุทธ์ไว้ 3 ประการ 1) แผนเพื่อการบรรลุเป้าหมายเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่ง 2) ความสามารถในการวางแผนหรือนำแผนไปสู่การปฏิบัติที่ต้องใช้ความสามารถเฉพาะ

3) ทักษะของการวางแผนเพื่อการรับหรือการขับเคลื่อนกองทัพ สรุปได้ว่า กลยุทธ์เป็นแนวทางที่ดีที่สุดหรือแนวทางที่แยบยลเพื่อให้บรรลุเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง

ระดับกลยุทธ์ ระดับของยุทธศาสตร์หรือกลยุทธ์ทำให้มีการใช้คำสองคำนี้แตกต่างกัน สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์ (2542 : 23) แบ่งระดับกลยุทธ์หรือกลยุทธ์ เป็น 3 ระดับ ดังนี้ 1) ระดับองค์กรหรือระดับหน่วยงาน เป็นกลยุทธ์ที่ครอบคลุมทั้งขอบข่ายการปฏิบัติงานหรือขอบข่ายภารกิจ ครอบคลุมกลยุทธ์ที่เป็นทิศทางการพัฒนาการปฏิบัติงานทั้งองค์กร รวมถึงการจัดโครงสร้างองค์กร การจัดโครงสร้างการเงินและแนวทางการจัดสรรทรัพยากร 2) ระดับธุรกิจหรือกลยุทธ์การแข่งขัน เป็นกลยุทธ์ระดับธุรกิจ เป็นกลยุทธ์ที่เป็นกลไก นำไปสู่ประสิทธิภาพการจัด 3) ระดับปฏิบัติการ เป็นกลยุทธ์ระดับเทคนิคที่จะเป็นกลไกเฉพาะนำสู่เป้าประสงค์ขององค์กร

การจัดการเชิงกลยุทธ์ สำนักงาน ก.พ (2545 : 5 - 10) ได้ให้ความหมายของการจัดการเชิงกลยุทธ์ ประโยชน์ กระบวนการและการวางแผนเชิงกลยุทธ์ไว้ ดังนี้

ความหมาย “การจัดการเชิงกลยุทธ์” (Strategic Management) เป็นวิธีการจัดการแบบหนึ่งที่มีมุ่งเน้น การกำหนดทิศทางการกิจและกลยุทธ์การดำเนินงานขององค์กรให้ชัดเจน และสอดคล้องกับกระแสการปรับเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ในสภาพแวดล้อมภายนอกและสภาพการณ์ภายในขององค์กร การดำเนินการพัฒนาปรับปรุงส่วนต่างๆ ขององค์กรให้สามารถนำกลยุทธ์ที่กำหนดไว้ไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลเป็นรูปธรรมและการติดตามกำกับ ควบคุม และประเมินผลการดำเนินการตามกลยุทธ์ เพื่อเรียนรู้ผลความก้าวหน้า ตลอดจนปัญหาอุปสรรคต่างๆ เพื่อนำไปแก้ไขปรับปรุงต่อไป

ประโยชน์ การจัดการเชิงกลยุทธ์ช่วยให้ 1) องค์กรและส่วนต่างๆ ขององค์กรสามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมได้ดีขึ้น 2) การจัดสรรสรรพกำลังและทรัพยากรในองค์กรเป็นไปในทิศทางและลำดับความสำคัญที่ชัดเจน มีเหตุมีผล และมีความสอดคล้องกันระหว่างส่วนย่อยต่างๆ ขององค์กร 3) การปรับตัว หรือการขยายตัวขององค์กรเป็นไปโดยมีกรอบทิศทางที่แน่ชัด 4) เป็นการกระตุ้นให้ผู้บริหารและสมาชิกขององค์กรได้ตระหนักถึงโอกาส ภัยคุกคาม จุดแข็ง และจุดอ่อนขององค์กร ตลอดจนได้ทราบถึงทิศทางการดำเนินงานโดยทั่วกัน 5) การจัดการเชิงกลยุทธ์อาจช่วยเปิดโอกาสให้มีการบูรณาการความคิด การใช้ทรัพยากร และการดำเนินงานต่างๆ ในองค์กรในทิศทางเดียวกัน และเป็นทิศทางที่สอดคล้องกับโอกาส และภัยคุกคามในสภาพแวดล้อม

กระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์ ประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

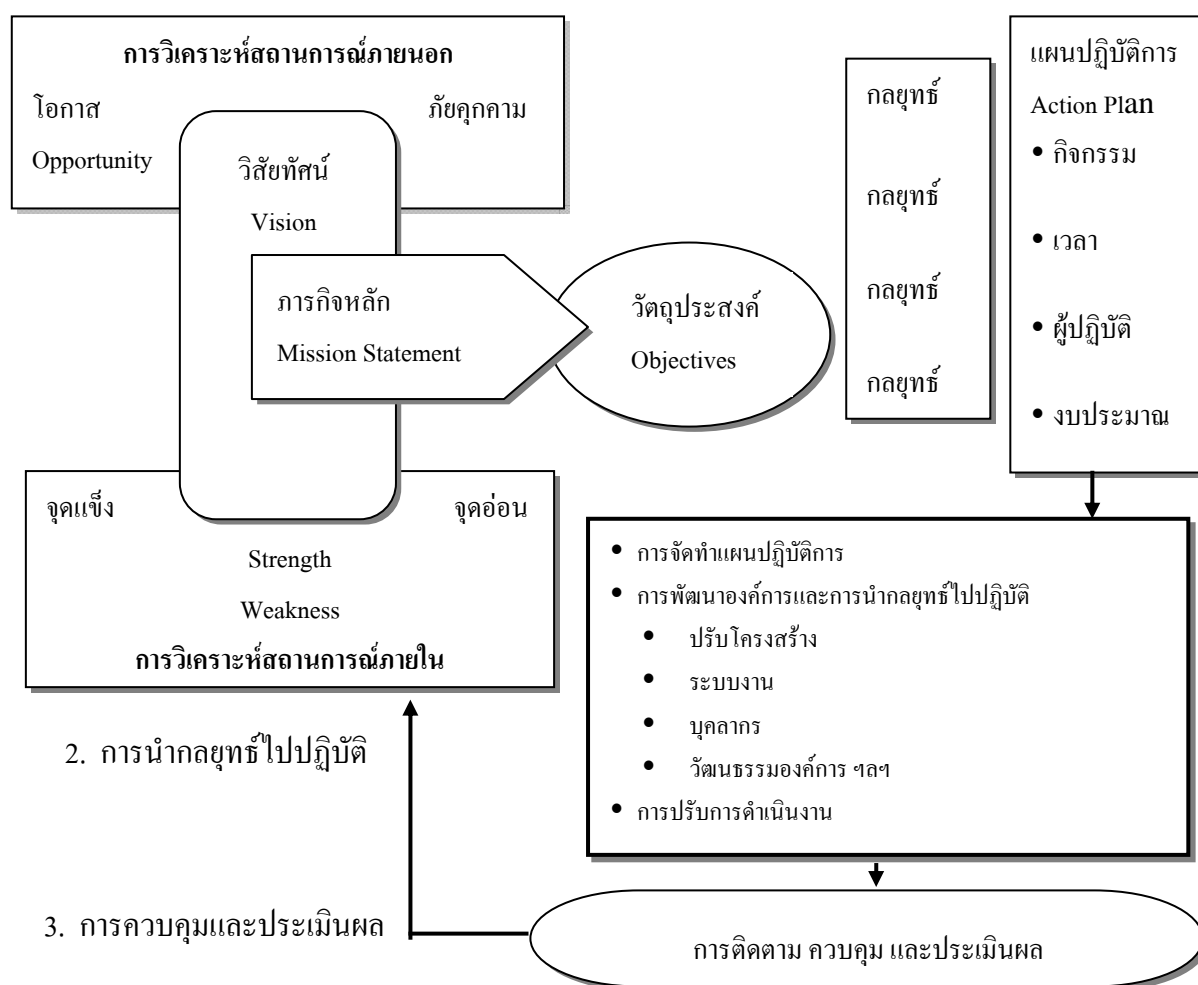
1. การจัดวางกลยุทธ์ (Strategic Management) หรือการวางแผนกลยุทธ์ (Strategic Planning) ดำเนินการโดย 1) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกเพื่อหาโอกาสและภัยคุกคาม โดยพิจารณาในแง่ต่างๆ เช่น การเมือง เศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี การต่างประเทศ ตลาด ลูกค้าคู่แข่ง ผู้สนับสนุนวัตถุดิบ และตลาดแรงงาน ฯลฯ 2) การวิเคราะห์สถานการณ์ในเพื่อหาจุดแข็งและจุดอ่อน เช่น ความสามารถด้านการตลาด การผลิต การเงิน สารสนเทศ กฎระเบียบ การจัดการ และทรัพยากรบุคคล ฯลฯ 3) การกำหนดหรือทบทวนวิสัยทัศน์และภารกิจขององค์การเพื่อกำหนดให้แน่ชัดว่า องค์การของเราจะมีลักษณะเช่นใด หน้าที่บริการอะไร แก่ใครบ้าง โดยมีปรัชญาหรือค่านิยมหลักในการดำเนินการเช่นใด

2. การนำกลยุทธ์ไปสู่ปฏิบัติ (Strategic Implementation) ดำเนินการกำหนดเป้าหมายการดำเนินงาน การวางแผนปฏิบัติ (Action Plan) ที่ระบุกิจกรรมต่างๆ ที่จะต้องดำเนินการ การปรับปรุง พัฒนาองค์การ เช่น ในด้านโครงสร้าง ระบบงาน ทรัพยากรบุคคล วัฒนธรรมองค์การและปัจจัยการบริการต่างๆ ในองค์การ

3. การควบคุมและประเมินผลเชิงกลยุทธ์ (Strategic Control and Evaluation) การติดตามตรวจสอบผลการดำเนินงานตามแผนกลยุทธ์ การติดตามสถานการณ์และเงื่อนไขต่างๆ ที่อาจเปลี่ยนแปลงไปซึ่งอาจทำให้ต้องมีการปรับแผนกลยุทธ์ สรุปได้ดังภาพประกอบ 4

1. การจัดวางกลยุทธ์

ภาพประกอบ 4 กระบวนการเชิงกลยุทธ์

แผนกลยุทธ์ (Strategic Planning) หมายถึง 1) เอกสารที่ระบุวิสัยทัศน์ (Vision) ภารกิจ (Mission) และกลยุทธ์ (Strategies) ต่างๆ ในการดำเนินงานขององค์กรหนึ่งๆ 2) เป็นแผนระยะยาวที่บอกถึงทิศทาง การดำเนินงานขององค์กร สำหรับใช้เป็นเครื่องมือในการประสาน และจัดห้วงเวลาที่สอดคล้องกัน 3) เป็นเอกสารที่จัดทำขึ้นจากการวิเคราะห์สภาพการณ์ภายนอกและภายในองค์กร เพื่อคาดคะแนแนวโน้มของสถานการณ์ และกำหนดแนวทางการดำเนินการขององค์กรให้สอดคล้องเหมาะสมกับแนวโน้มของสถานการณ์ดังกล่าว

ขั้นตอนการจัดทำแผนกลยุทธ์ ประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ 7 ขั้นตอน

1. การวิเคราะห์สถานการณ์ (Situational Analysis) หมายถึง การคาดคะแนแนวโน้มของสถานการณ์ต่างๆ ทั้งภายนอกและภายในองค์กร โดยมีตัวแปรสำคัญที่ควรพิจารณา

ดังตัวอย่างต่อไปนี้ 1) การวิเคราะห์สถานการณ์ภายนอก (External Environment) ได้แก่ การพิจารณาถึงแนวโน้มของตัวแปรต่างๆ ได้แก่ สภาพแวดล้อมโดยทั่วไป (General Environment) พิจารณา S – Social : สภาพและกระแสสังคมและชุมชนที่ล้อมรอบองค์กร T – Technology : แนวโน้มของพัฒนาการด้านเทคโนโลยี โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับองค์กร E – Economic : สภาพของการเมือง รวมทั้งกฎหมายและนโยบายทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับดำเนินงานขององค์กร I – International : แนวโน้มของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศต่างๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อองค์กร 2) สภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานขององค์กรโดยตรง (Operational Environment) ซึ่งมีปัจจัยที่ควรพิจารณา ประกอบด้วยสภาพของตลาด ช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าและบริการ (Channels of Distribution Service Delivery System) กลุ่มลูกค้าผู้รับบริการ สภาพของกลุ่มคู่แข่งและการแข่งขันสภาพของกลุ่มค้าหรือองค์กรที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับองค์กรของเรา (Counterparts) เช่น ส่วนราชการในพื้นที่เดียวกัน สภาพของผู้ที่ป้อนวัตถุดิบหรืออุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ตลอดจนเทคโนโลยีให้กับองค์กร (Suppliers) สภาพของตลาดแรงงานที่เป็นตัวกำหนดปริมาณและคุณภาพ และความรู้สึกลับผูกพันของคนในองค์กร

ปัจจัยภายนอกเหล่านี้ คือตัวอย่างของปัจจัยที่ควรนำมาพิจารณาเพื่อวิเคราะห์หรือมองหาโอกาส (Opportunities) และภัยคุกคาม (Threats) ขององค์กร

สภาพการณ์ภายในองค์กร (Internal Situation) ซึ่งสิ่งที่จะต้องพิจารณา ได้แก่ ปัจจัยความสามารถทางการตลาดในการที่จะกระตุ้นให้เกิดอุปสงค์หรือความต้องการสินค้าและบริการที่องค์กรผลิตความสามารถในการจัดจำหน่าย หรือส่งมอบสินค้าและบริการที่องค์กรผลิตความสามารถในการเก็บรักษาผลิตภัณฑ์และวัตถุดิบขององค์กรเพื่อให้สามารถนำมาใช้งานได้ ในยามจำเป็น (Stockpiling Capability) ความสามารถในการผลิตสินค้าและบริการให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ความสามารถในการจัดซื้อจัดหา เครื่องจักรเครื่องมือ วัตถุดิบ และปัจจัยการผลิตต่างๆ ความสามารถในการบริหารจัดการ การวางแผน การประสานงานระหว่างส่วนงานต่างๆ การบริหารการเงินและงบประมาณ การบริหารทรัพยากรบุคคลขององค์กร ความสามารถในการติดตาม อำนาจการกำกับและควบคุมงาน ภาวะผู้นำ : บุคลิกภาพ ภาพลักษณ์ ความรู้ความสามารถ คุณธรรม ความเอาใจใส่ และให้ความสำคัญต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร

2. การกำหนดวิสัยทัศน์ขององค์กร วิสัยทัศน์ขององค์กร (Vision) คือคำบรรยายถึงสภาพและการดำเนินงานขององค์กรที่ต้องการให้เกิดขึ้น ภายใต้เงื่อนไขแนวโน้มของสภาพการณ์ต่างๆ ที่ได้คาดคะเนไว้

3. การกำหนดภารกิจ กำหนดภารกิจมีสองระดับ คือ ระดับแรกเป็นการกำหนดภารกิจในลักษณะของอาณัติ (Mandate) หรือบทบาทหน้าที่ขององค์กรที่สังคมกำหนดให้ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การตอบคำถามที่ว่า “องค์กรนี้มีขึ้นมาเพื่ออะไร? (Organizational Charter) ซึ่งคำตอบจะคงที่ตลอดชั่วอายุขององค์กร ระดับที่สอง เป็นการกำหนดภารกิจที่องค์กรจะต้องดำเนินการเพื่อให้บรรลุตามวิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้ (Organizational Mission) ซึ่งเปรียบเสมือนวัตถุประสงค์ของแผนกลยุทธ์นั่นเอง ซึ่งอาจปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ แต่ไม่ควรเปลี่ยนไปจนไม่สอดคล้องกับภารกิจดั้งเดิม (ระดับแรก) ขององค์กร

4. การกำหนดกลยุทธ์ เมื่อได้กำหนดวิสัยทัศน์และภารกิจอันเป็นเป้าหมายในการดำเนินงานขององค์กรแล้ว ขั้นตอนต่อมาก็คือการกำหนดกลยุทธ์ ซึ่งหมายถึงแนวทางหรือวิธีการต่างๆ ที่จะนำองค์กรไปสู่การบรรลุผลตามวิสัยทัศน์ที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งกลยุทธ์ที่กำหนดขึ้นนั้น ควรมีความสอดคล้องกับแนวโน้มที่สำคัญที่ระบุไว้ในการวิเคราะห์สถานการณ์ภายนอกและภายในองค์กรด้วย โดยอาจพิจารณากำหนดกลยุทธ์ได้โดย 1) พิจารณาโอกาสสำคัญที่เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อม แล้วมองหาวิธีการที่จะใช้จุดแข็งขององค์กรให้ได้ประโยชน์ในการคว้าโอกาสนั้นมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อองค์กร โดยควรพิจารณาจุดอ่อนขององค์กรประกอบด้วย เพราะองค์กรอาจมีจุดอ่อนที่เป็นอุปสรรคทำให้ไม่สามารถนำเอาจุดแข็งที่มีอยู่มาใช้ในการคว้าโอกาสที่เปิดขึ้นมาได้ เช่น เมื่อเศรษฐกิจเฟื่องฟู องค์กรที่มีขีดความสามารถด้านการผลิตสูงย่อมมีความได้เปรียบ แต่ถ้าหากองค์กรนั้นมีจุดอ่อนอยู่ที่การตลาดก็จะทำให้ไม่สามารถใช้จุดแข็งด้านความสามารถในการผลิตได้อย่างเต็มที่ 2) พิจารณาถึงภัยคุกคามที่สำคัญ โดยพยายามหากกลยุทธ์ที่เป็นการนำเอาจุดแข็งที่มีอยู่มาใช้ในการป้องกันตัวหรือไม่ก็นำจุดแข็งนั้นไปใช้คว้าโอกาสอื่นที่เกิดขึ้น เช่น เมื่อมีคู่แข่งที่เข้มแข็งเข้ามาในตลาดที่เราครองอยู่ ก็อาจต้องใช้จุดแข็งของเรา เช่น ในเรื่องความสัมพันธ์สนิมกับตัวแทนจำหน่ายในพื้นที่เป็นเครื่องป้องกันตัว

5. การแปลงกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ ในการแปลงกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัตินั้น ต้องอาศัยแผนปฏิบัติการเป็นเครื่องมือสำหรับใช้เป็นแนวปฏิบัติสำหรับส่วนงานต่างๆ ให้เป็นไปอย่างสอดคล้องกันทั้งในแง่ทิศทางและจังหวะเวลาโดยการจัดทำแผนปฏิบัติการนั้นอาจใช้รูปแบบต่างๆ กันได้หลายแบบ เช่น การใช้การวางแผนโครงการแบบเหตุผลสัมพันธ์ (Logical Framework Project Planning) หรืออาจเขียนในทำนอง Gantt Chart ก็ได้ แต่อย่างน้อยในแผนปฏิบัติการควรมีองค์ประกอบพื้นฐาน ดังนี้ 1) ชื่อแผนงาน ซึ่งก็คือชื่อของกลยุทธ์แต่ละกลยุทธ์นั่นเอง 2) วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของแผนงานนั้น ซึ่งจะสามารถใช้เป็นตัวชี้วัดความสำเร็จ (Key Success Indicators) และเป็นมาตรการที่สามารถใช้ในการติดตามประเมินความสำเร็จก้าวหน้าของการดำเนินการตามแผนงานได้ 3) ชื่อโครงการ งาน หรือกิจกรรมต่างๆ ที่อยู่ในแผนงานนั้น 4) วัตถุประสงค์ เป้าหมาย หรือตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการ กิจกรรมนั้นๆ ที่ผู้บริหารและ

ผู้ปฏิบัติงานสามารถใช้ในการติดตามประเมินผลงานได้ 5) เวลาซึ่งสะท้อนถึงลำดับก่อน – หลังในการดำเนินการ 6) ผู้รับผิดชอบในการดำเนินโครงการให้บรรลุผลสำเร็จ 7) งบประมาณและปัจจัยนำเข้า (Inputs) ต่างๆ เช่น วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นสำหรับการดำเนินงานให้ประสบผลสำเร็จ

6. การพัฒนาองค์การเพื่อนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ ในการพิจารณากำหนดโครงการเพื่อบรรจุลงในแผนปฏิบัติการสำหรับที่จะนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัตินั้น นอกจากจะต้องคิดถึงโครงการที่สอดคล้องกับกลยุทธ์ที่ได้กำหนดไว้แล้ว ก็ยังต้องคำนึงถึงโครงการและกิจกรรมสำหรับที่จะปรับเปลี่ยน พัฒนาขีดความสามารถขององค์การให้สามารถที่จะนำแผนกลยุทธ์นั้น ไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลสำเร็จ ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ในการดำเนินงานมักต้องมีการเปลี่ยนแปลงในปัจจัยสำคัญขององค์การในด้านต่างๆ ประกอบด้วยการจัดโครงสร้างขององค์การ เช่น การเพิ่มหรือลดหน่วยงานเพื่อนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติหรือการมอบหมายงานใหม่ที่เกิดขึ้นจากแผนกลยุทธ์ การปรับเปลี่ยนระบบระเบียบขั้นตอนการปฏิบัติงาน เพื่อรองรับกลยุทธ์การดำเนินงานใหม่ การจัดกรอบอัตรากำลังและบรรจุ แต่งตั้ง โยกย้ายบุคลากรใหม่เพื่อให้ไปปฏิบัติหน้าที่ตามกลยุทธ์ใหม่ การพัฒนาทักษะ ความรู้ ความสามารถ และทัศนคติของบุคลากรใน ส่วนงานต่างๆ ให้มีความเข้าใจถึงกลยุทธ์ใหม่ และสามารถปฏิบัติงานตามกลยุทธ์ใหม่ได้ การสร้างเสริมหรือปรับแต่งวัฒนธรรมในการทำงานของคนในองค์การใหม่ ให้สอดคล้องตามกลยุทธ์ การสร้างความเข้าใจร่วมกันในหมู่พนักงานทุกระดับถึงกลยุทธ์ใหม่ และเหตุผลความจำเป็นที่ต้องเลือกใช้กลยุทธ์นั้นๆ โดยมุ่งให้ทุกคนได้มีวิสัยทัศน์ร่วม (Shared Vision) คือ ให้ทุกคนมองเห็นภาพขององค์การในสภาพที่พึงปรารถนา เพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้พนักงานทุกคนร่วมแรงร่วมใจกันดำเนินงานตามกลยุทธ์ที่ได้กำหนดไว้ การจัดหาและจัดสรรงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาองค์การในด้านต่างๆ เพื่อให้สามารถนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7. การติดตามประเมินผลกลยุทธ์ ขั้นตอนสุดท้ายของการบริหารเชิงกลยุทธ์ ได้แก่ การติดตามและประเมินผลกลยุทธ์ ซึ่งหมายถึงการคอยติดตามตรวจสอบความก้าวหน้า ปัญหา อุปสรรค ตลอดจนความสำเร็จและล้มเหลวของโครงการกิจกรรมต่างๆ ที่ประกอบขึ้นเป็นกลยุทธ์ขององค์การ ซึ่งวิธีการในการติดตามประเมินผลนั้นก็คือการคอยติดตามข่าวสารข้อมูล โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับตัวชี้วัดความสำเร็จต่างๆ ที่ได้กำหนดไว้และคอยแก้ไขปัญหา อุปสรรคต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้น ตลอดจนถึงการคอยติดตามให้การสนับสนุน แก่ผู้ปฏิบัติงานในส่วนงานต่างๆ ในทุกๆ ด้านให้สามารถปฏิบัติงานตามกลยุทธ์ให้ได้ผลอย่างมีประสิทธิภาพ การติดตามประเมินผลนี้ นอกจากจะช่วยให้ทราบถึงความสำเร็จก้าวหน้าของงานแล้วก็ยังเป็นการกระตุ้นและจูงใจให้ผู้ปฏิบัติงานได้รับเอากลยุทธ์ไปปฏิบัติด้วย นอกจากนี้การได้เรียนรู้ถึงผลสำเร็จหรือล้มเหลว ตลอดจนข้อผิดพลาดต่างๆ ก็ยังเป็นส่วนของกระบวนการเรียนรู้ขององค์การซึ่งองค์การที่มีขีด

ความสามารถในการเรียนรู้สูง ย่อมได้เปรียบในยามที่สถานการณ์ต่างๆ เปลี่ยนแปลงไป เพราะจะสามารถปรับตัวเองได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว

นโยบายเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

1. นโยบายตามแผนการท่องเที่ยว

แม้การท่องเที่ยวจะได้รับความสนใจตั้งแต่สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ แต่การส่งเสริมการท่องเที่ยวในสมัยนั้นไม่ได้มีแผนในด้านการพัฒนาพื้นที่ หรือการจัดการท่องเที่ยวจนกระทั่ง พ.ศ. 2519 จึงเกิดแผนแม่บทในการพัฒนาการท่องเที่ยวแผนแรกขึ้น ซึ่งทำการศึกษาโดย Etherlands Institute of Tourism Consultants และบริษัท เอส.จี.วี. ฌ ถलग เป็นแผนที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางกายภาพ สาธารณูปโภค และสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวทำให้การท่องเที่ยวเติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่องและทำรายได้ให้กับประเทศเพิ่มขึ้นถึง 4 เท่า จาก พ.ศ. 2519 – 2523 (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2540 ข : 90)

บทบาทของการท่องเที่ยวเริ่มเปลี่ยนไป คือ จากการเป็นสื่อสร้างความรัก ภาควงมิใจในชาติ มาเป็นเครื่องมือสร้างรายได้ให้กับประเทศ ใน พ.ศ. 2522 องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวจึงได้รับการยกฐานะเป็นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการทำงาน ทำให้การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวได้กระทำอย่างจริงจังขึ้น โดยใน พ.ศ. 2523 สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ได้ศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวไทย เพื่อใช้เป็นฐานในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่ ซึ่งครั้งนั้นได้วางแผนทั้งหมดมากกว่า 50 แผน (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย. 2540 : 1 – 2)

การส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ทำอย่างเป็นระบบยิ่งขึ้น หลังจากรายได้จากการท่องเที่ยวพุ่งสูงเป็นอันดับ 1 ของประเทศใน พ.ศ. 2525 เป็นต้นมา (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2540 : 90) กล่าวคือ มีทั้งการศึกษาพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยว พร้อมกับการรณรงค์ส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น จัดให้ พ.ศ. 2530 เป็นปีส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย (Visit Thailand Year) ซึ่งประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดีทำให้อัตราการเพิ่มของนักท่องเที่ยวต่างชาติสูงถึงร้อยละ 23.59 จากปี 2529 และสามารถทำรายได้เข้าประเทศสูงถึง 50,024 ล้านบาท โดยเพิ่มขึ้นจากปี 2529 ถึงร้อยละ 25.4 (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2540 ข : 90)

จากความสำเร็จเป็นอย่างสูงของการรณรงค์ใน พ.ศ. 2530 ทำให้รัฐบาลยังมองเห็นศักยภาพของการท่องเที่ยวในการที่จะเป็นแหล่งรายได้สำคัญของประเทศ พ.ศ. 2531 – 2532 จึงถูกกำหนดขึ้นเป็นศิลปวัฒนธรรมไทย (Thailand Arts and Crafts Year) (ธนาคารแห่งประเทศไทย สาขาภาคเหนือ. 2538 : 48) นอกจากการรณรงค์อย่างต่อเนื่องในระดับประเทศแล้วยังมีการรณรงค์

ในระดับจังหวัดด้วย โดยให้แต่ละจังหวัดเร่งพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ รือพื้นที่ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น จัดคำขวัญประจำจังหวัด เพื่อประชาสัมพันธ์จุดเด่นของจังหวัด ในการเชิญชวน ให้คนเดินทางมาท่องเที่ยว การณรงค์ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี เห็นได้จากจำนวนรายได้ จากการท่องเที่ยวที่สูงขึ้นทุกปี เช่น เพิ่มปี 4 เท่า จาก พ.ศ. 2530 – 2539 (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2540 ข : 90) แต่การพัฒนาความสามารถในการรองรับของพื้นที่ท่องเที่ยวกลับตาม ไม่ทัน เพราะข้อจำกัดของงบประมาณ ขาดการประสานงานระหว่างการส่งเสริมการท่องเที่ยว และการจัดการพื้นที่เพื่อรองรับการท่องเที่ยว ซึ่งมีอยู่ในความรับผิดชอบของคนละหน่วยงานกัน ทำให้แหล่งท่องเที่ยวหลายแห่งเสื่อมความนิยมลง จากการสำรวจของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เมื่อ พ.ศ. 2539 พบว่ามีแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมที่ต้องเข้าไปติดตามแก้ไขถึง 172 แห่งทั่วประเทศ (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2541 : 6 – 16) นอกจากผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมแล้ว ตัวเลขการ เติบโตทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ถูกทบทวนถึงการกระจายของ รายได้เหล่านั้น ว่าได้ตกถึงมือคนในพื้นที่ที่มากน้อยเพียงไร

นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย มีเป้าหมายเพื่อสร้างรายได้ทางเศรษฐกิจให้แก่ ประเทศเป็นหลัก ทำให้เกิดการเร่งรัดพัฒนาการท่องเที่ยว โดยแรงผลักดันจากทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อผลประโยชน์ตรงกัน คือ ตัวเลขรายได้จากธุรกิจการท่องเที่ยวที่แม้จะเติบโตเป็นที่น่าพอใจขึ้นทุก ปี แต่เป็นการเติบโตบนฐานของความเสื่อมโทรมทางสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว และการกระจาย รายได้ที่ไม่เป็นธรรมต่อคนในแหล่งท่องเที่ยว ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างการท่องเที่ยว สิ่งแวดล้อม และการพัฒนาต้องถูกทบทวน เกิดการปรับตัวจัดสมดุลใหม่ เห็นได้จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบการส่งเสริมการท่องเที่ยว ได้มีการปรับตัวเรื่องนโยบาย การท่องเที่ยวของประเทศ เช่น จัดทำแผนแม่บทการพัฒนาการท่องเที่ยวไทย โดยสถาบันวิจัยเพื่อ การพัฒนาประเทศไทย (TDRI) และทำให้สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วท.) จัดทำนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ (Ecotourism) ขึ้น โดยเฉพาะการส่งเสริม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยมีการเคลื่อนไหวมากในช่วงปี 2539 ถึง ปัจจุบัน

กระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬาได้จัดทำยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว พ.ศ. 2547 – 2551 โดยได้กำหนดเป้าหมายให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลาง การท่องเที่ยวแห่งเอเชียภายในปี พ.ศ. 2551 โดยตั้งเป้าไว้ว่าจะมีนักท่องเที่ยวต่างประเทศเพิ่มขึ้นเป็น 20 ล้านคน มีรายได้จากการ ท่องเที่ยวไม่น้อยกว่า 700,000 ล้านบาท โดยได้กำหนดยุทธศาสตร์ไว้ 3 ยุทธศาสตร์ พร้อมทั้ง กำหนดกลยุทธ์และแนวทาง ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยว

กลยุทธ์ที่ 1 ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพในการแข่งขันตลาดเชิงรุกทั้งในและต่างประเทศ โดยมีแนวทางการดำเนินการ คือ จัดทำสื่อการขายที่มุ่งเน้นคุณภาพสินค้า และความหลากหลายให้ตรงกลุ่มเป้าหมายการตลาดท่องเที่ยวตามภารกิจยุทธศาสตร์ สร้างโอกาสในการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ให้แก่กลุ่มเป้าหมายเฉพาะ การเพิ่มประสิทธิภาพสื่อส่งเสริมการตลาด และส่งเสริมการถ่ายทำภาพยนตร์ต่างประเทศในประเทศไทย

กลยุทธ์ที่ 2 ส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็น Gateway ในภูมิภาคเอเชีย โดยมีแนวทางการดำเนินการ คือ นำเสนอสินค้าทางการท่องเที่ยวในลักษณะ Combined Destination ทั้งโดยภาคเอกชนและกรอบความร่วมมือของภาครัฐ (ทางบก ทางอากาศ) ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชื่อมโยงทางบกกับประเทศเพื่อนบ้าน และส่งเสริมความร่วมมือทางการท่องเที่ยวภายใต้กรอบความร่วมมือระหว่างประเทศ

กลยุทธ์ที่ 3 พัฒนาระบบสารสนเทศ โดยมีแนวทางการดำเนินการ คือ ระบบสารสนเทศด้านการตลาดและพัฒนา โดยปรับปรุง Website ให้เป็น Portal Site เพื่อเพิ่มช่องทางให้บริการ 2 ลักษณะ คือ E-commerce และ B to B จัดระบบ Call Thailand ทาง Internet เพื่อพัฒนาระบบ Call Center ให้สามารถบริการได้ 24 ชั่วโมง จัดทำ Database ของกลุ่ม High-yield และ Expats เพื่อใช้ เสนอขาย Package/Promotion ทาง Direct Mail จัดทำฐานข้อมูลด้านการท่องเที่ยว จัดระบบสารสนเทศด้านการบริหาร จัดทำระบบ Excellent Center ที่เป็นศูนย์ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวเพื่อการวางแผนอ้างอิงและบริการประชาชน จัดทำระบบฐานข้อมูลและสื่อประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยว เผยแพร่ประชาชนและนักท่องเที่ยวทั่วโลก สร้างระบบเครือข่ายเพื่อเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนข้อมูลกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภายในและภายนอก พัฒนาระบบบูรณาการข้อมูลทางการท่องเที่ยวระหว่างภาคีที่เกี่ยวข้อง

กลยุทธ์ที่ 4 ส่งเสริม World Event Marketing โดยมีแนวทางการดำเนินการ คือ เสนอขายเทศกาลงานประเพณีและกิจกรรม ให้เป็นสินค้า การท่องเที่ยวหลักทั้งกับ Trade และ Consumer ในตลาดที่มีศักยภาพ และมีความสนใจอย่างครบวงจร สร้างความต่อเนื่องและความสม่ำเสมอในการจัด World Event Marketing เพื่อนักท่องเที่ยวจดจำและเกิดค่านิยมในการเดินทางท่องเที่ยว สร้างช่องทางการขายให้ครอบคลุมทุกภาคส่วน

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว

กลยุทธ์ที่ 1 สร้างพัฒนา พื้นฟู และเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว โดยมีแนวทางการดำเนินการ คือ สร้างแหล่งท่องเที่ยวใหม่ที่เป็น Magnet และเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวภายในจังหวัด กลุ่มจังหวัด ภูมิภาค และประเทศเพื่อนบ้าน พื้นฟูอนุรักษ์ และพัฒนาเพื่อยกระดับแหล่งท่องเที่ยวเดิมที่มีศักยภาพให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวหลักตามประเภทสินค้าการท่องเที่ยว ส่งเสริมให้

ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการดูแล รักษา และบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ ตามศักยภาพและโอกาส

กลยุทธ์ที่ 2 ยกระดับมาตรฐานสินค้าและบริการ โดยมีแนวทางการดำเนินการ คือ ส่งเสริมให้ชุมชนและประชาชนสามารถพัฒนาและบริหารธุรกิจท่องเที่ยว เพื่อขยายฐานเศรษฐกิจ และวิสาหกิจชุมชน สร้างและบูรณาการระบบพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพ มาตรฐานสากลเป็นศูนย์การเรียนรู้ในภูมิภาค เพิ่มปริมาณและคุณภาพของบุคลากรด้านการท่องเที่ยว ให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ฯ ทั้งในและต่างประเทศ สนับสนุน และสร้างมาตรฐานสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวเพื่อให้สามารถแข่งขันในตลาดโลก

กลยุทธ์ที่ 3 เพิ่มมาตรฐานการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว โดยมีแนวทางการดำเนินการ คือ เพิ่มประสิทธิภาพของภาครัฐในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในการผ่านเข้าออกประเทศไทย ประสานความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในการอำนวยความสะดวกการผ่านแดน จัดให้มีระบบบริการข้อมูลข่าวสารที่เข้าถึงได้ง่ายและสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ปรับปรุงและพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานให้ได้ มาตรฐานสากลในแหล่งท่องเที่ยว การปรับปรุงระบบการขนส่งและการเชื่อมโยงเส้นทาง การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวตามยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวระดับนานาชาติ ชาติ ภูมิภาค กลุ่มจังหวัด และจังหวัด

กลยุทธ์ที่ 4 พัฒนามาตรฐานการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว โดยมีแนวทางการดำเนินการ คือ พัฒนาระบบอำนวยความสะดวกและเพิ่มขีดความสามารถการให้บริการของภาครัฐเกี่ยวกับความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว ประสานความร่วมมือกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศในการส่งเสริมบริการที่เป็นธรรมและแก้ไขปัญหา การเอารัดเอาเปรียบนักท่องเที่ยว จัดทำมาตรฐานความปลอดภัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และให้มีการบังคับใช้อย่างทั่วถึง

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาระบบบริหารจัดการแบบบูรณาการ

กลยุทธ์ที่ 1 เพิ่มขีดความสามารถของกระทรวงฯ เพื่อให้เป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว โดยมีแนวทางการดำเนินการ คือ ปรับโครงสร้าง บทบาทภารกิจของหน่วยงานภายในกระทรวงฯ ให้สามารถปฏิบัติภารกิจตามนโยบายรัฐบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพและมาตรฐาน พัฒนาทักษะและขีดความสามารถของบุคลากรด้านการท่องเที่ยวให้สามารถปฏิบัติภารกิจตามยุทธศาสตร์ฯ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและมาตรฐาน พัฒนาระบบบริหารจัดการภายในของกระทรวงฯ ให้สอดคล้องกับแนวทางการบริหารจัดการตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการ บ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 สร้างระบบการวางแผน จัดการงบประมาณ และติดตามประเมินผลของหน่วยงานตามยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว

กลยุทธ์ที่ 2 ส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารจัดการท่องเที่ยวแบบบูรณาการในทุกระดับทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชนในประเทศและต่างประเทศ โดยมีแนวทางการดำเนินการ คือ พัฒนาสมรรถนะและศักยภาพในการกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ และแนวคิดริเริ่มด้านการท่องเที่ยวในทุกระดับ จัดให้มีระบบรองรับ ป้องกัน และแก้ปัญหาวิกฤติที่มีผลกระทบต่อ การท่องเที่ยว โดยมีกองทุน “Crisis Management Fund” เพื่อปกป้องอุตสาหกรรมท่องเที่ยวซึ่ง จัดสรรจากรายได้ภาครัฐที่มาจาก การท่องเที่ยว พัฒนากลไกเพื่อรองรับความร่วมมือการท่องเที่ยวใน ระดับพหุภาคีและทวิภาคีให้เกิดผลในเชิงปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง ให้กระทรวงการ ท่องเที่ยวและกีฬาเป็นแกนกลางในการบูรณาการเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับกลุ่มจังหวัด ให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว

กลยุทธ์ที่ 3 การปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ที่เกี่ยวข้องด้านการ ท่องเที่ยว โดยมีแนวทางการดำเนินการ คือ จัดให้มีการศึกษา ทบทวน กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อ การท่องเที่ยว ทั้งทางตรงและทางอ้อมในเชิงบูรณาการอย่าง ต่อเนื่อง ส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความสามารถในการออกข้อบังคับต่างๆ ที่ส่งเสริม สนับสนุน การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการ ท่องเที่ยว มีความรู้และเข้าใจในกฎหมาย ระเบียบ และข้อบังคับต่างๆ ด้านการท่องเที่ยว

2. ระเบียบ ข้อบังคับทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่มีรูปแบบการพัฒนาที่สืบเนื่องมายาวนาน และเป็นกิจกรรม ที่มีความเกี่ยวข้องกับธุรกิจหลากหลายประเภทและเกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่าย ทั้งนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และชาวบ้านผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยว การมีกฎหมาย ระเบียบ หรือ ข้อบังคับเพื่อควบคุมพฤติกรรม และการปฏิบัติงานให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน จึงเป็นเรื่องที่มี ความสำคัญยิ่ง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในฐานะเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบพื้นที่และการท่องเที่ยว จึงควรทราบถึงระเบียบข้อบังคับทางกฎหมายด้านการท่องเที่ยวที่อยู่ในความรับผิดชอบขององค์กร บริหารส่วนท้องถิ่น อย่างไรก็ตามปัจจุบันหน่วยงานหลักที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวได้กำลังอยู่ใน ระหว่างการเปลี่ยนแปลง ซึ่งอาจส่งผลให้ระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้องอาจมีปรับเปลี่ยนไปในอนาคต ดังนั้นหากต้องการดำเนินงานที่มีความเกี่ยวข้องในเรื่องของกฎหมายควรตรวจสอบระเบียบที่ทันสมัย หรือปรึกษาผู้มีความรู้ เช่น นิติกร หรือเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

3. พระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2522

พระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2522 เป็นพระราชบัญญัติที่มี เกี่ยวข้องกับการจัดตั้งองค์การที่เรียกว่า “การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย” และระเบียบข้อบังคับใน การดำเนินงานขององค์การ รวมทั้งนิยามคำในพระราชบัญญัติที่สำคัญ เช่น

อุตสาหกรรมท่องเที่ยว หมายความว่า อุตสาหกรรมที่จัดให้มีหรือให้บริการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทั้งภายในและภายนอกราชอาณาจักรโดยมีค่าตอบแทน และหมายความรวมถึง

- 1) ธุรกิจนำเที่ยว 2) ธุรกิจโรงแรมสำหรับนักท่องเที่ยว 3) ธุรกิจภัตตาคาร สถานบริการและสถานที่ตากอากาศสำหรับนักท่องเที่ยว 4) การกิจการขายของที่ระลึกหรือสินค้าสำหรับนักท่องเที่ยว
- 5) ธุรกิจการกีฬาสำหรับนักท่องเที่ยว 6) การดำเนินงานนิทรรศการ งานแสดง งานออกร้าน การโฆษณาเผยแพร่ หรือการดำเนินการอื่นใดโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อชักนำหรือส่งเสริมให้มีการเดินทางท่องเที่ยว

ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว หมายความว่า ผู้ดำเนินธุรกิจอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยว หมายความว่า บุคคลที่เดินทางจากท้องถิ่นเป็นถิ่นที่อยู่โดยปกติไปยังท้องถิ่นเป็นการชั่วคราวด้วยความสมัครใจ และด้วยวัตถุประสงค์อันมิใช่เพื่อไปประกอบอาชีพหรือหารายได้

พระราชบัญญัติฉบับนี้กำหนดให้จัดตั้งองค์การขึ้นเรียกว่า “การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย” หรือเรียกโดยย่อว่า “ททท.” มีฐานะเป็นองค์กรนิติบุคคล มีหน้าที่ความรับผิดชอบตามมาตรา 9 ดังนี้

1. ให้คำปรึกษา แนะนำ ร่วมมือและประสานงานกับส่วนราชการ องค์กร สถาบันนิติบุคคลและเอกชน ทั้งภายในและภายนอกราชอาณาจักร
2. ส่งเสริม ร่วมมือ หรือดำเนินการในการฝึกอบรมและให้การศึกษาวิชาการต่างๆ เพื่อสร้างบุคลากรให้ได้มาตรฐานและเพียงพอในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว
3. ส่งเสริมการทัศนศึกษา
4. สืบค้นและรวบรวมหลักฐานต่างๆ จากส่วนราชการ องค์กร สถาบันนิติบุคคลและเอกชนผู้ประกอบการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เพื่อประโยชน์ในการจัดทำสถิติเกี่ยวกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว
5. สืบค้น กำหนดพื้นที่และสถานที่ที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวและทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่ต้องสงวนไว้เป็นของรัฐและให้อยู่ในความควบคุมดูแลของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย โดยให้จัดทำเป็นพระราชกฤษฎีกา
6. สืบค้น วางแผนและดำเนินการ จัดสร้าง ส่งเสริม อนุรักษ์ พัฒนาบูรณะ หรือพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยว ตลอดจนทรัพยากรทางการท่องเที่ยวและคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ ภายใต้บังคับกฎหมายว่าด้วยการนั้นๆ

7. ประกอบอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเท่าที่จำเป็น รวมตลอดถึงการลงทุนหรือร่วมทุนเพื่อเป็นการริเริ่มให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยว หรือพัฒนาปัจจัยพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว

8. กู้หรือยืมเงินภายในและภายนอกราชอาณาจักร

9. ให้กู้หรือให้ยืมเงิน โดยมีหลักประกันด้วยบุคคลหรือทรัพย์สิน เพื่อส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

10. ออกพันธบัตรหรือตราสารอื่นใด เพื่อการลงทุนหรือร่วมทุนในกิจการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

11. ถือกรรมสิทธิ์ หรือมีสิทธิครอบครองหรือมีทรัพย์สินต่างๆ สร้าง ซื้อ จัดหา ขาย จำหน่าย เช่า ให้เช่า เช่าซื้อ ให้เช่าซื้อ ยืม ให้ยืม รับจำนำ รับจำนอง ทำการ แลกเปลี่ยน โอน รับโอน หรือดำเนินการใดๆ เกี่ยวกับทรัพย์สินทั้งในและนอกราชอาณาจักร ตลอดจนรับทรัพย์สินที่มีผู้อุทิศให้

12. กระทำกิจการอย่างอื่นบรรดาที่เกี่ยวกับหรือเนื่องในการจัดให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

จากรายละเอียดจะเห็นว่า การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญในด้านการพัฒนา และส่งเสริมการท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทย ในเชิงภาพรวม ตามพระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจะเห็นว่าให้การกำกับดูแลของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย มีความเกี่ยวข้องกับธุรกิจการท่องเที่ยวที่หลากหลาย เช่น ธุรกิจนำเที่ยว ธุรกิจโรงแรม ธุรกิจภัตตาคาร ธุรกิจสินค้าที่ระลึก และธุรกิจงานนิทรรศการ เป็นต้น ซึ่งผู้ดำเนินธุรกิจเหล่านั้นจะต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยรวมทั้งพระราชกฤษฎีกาและกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้อง หากว่าผู้ประกอบการไม่ได้ดำเนินการใดๆ ตามกฎหมายหรือกฎระเบียบที่อยู่ในกำกับดูแลของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย โดยอำนาจหน้าที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสามารถดำเนินการกับผู้ประกอบการนั้นๆ ได้ เช่น สั่งเพิกถอนใบอนุญาต หากธุรกิจนั้นต้องขึ้นทะเบียนกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

4. พระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2535

พระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2535 เป็นพระราชบัญญัติที่มีความเกี่ยวข้องกับการกำหนดมาตรฐานการประกอบธุรกิจนำเที่ยว การปฏิบัติหน้าที่ การแต่งกาย มารยาท และความประพฤติของมัคคุเทศก์และการอย่างอื่นที่เกี่ยวกับการประกอบธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์

นิยามคำในพระราชบัญญัติ

ธุรกิจนำเที่ยว หมายความว่า การประกอบธุรกิจเกี่ยวกับการจัดหรือการให้บริการ หรือการอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการเดินทาง สถานที่พัก อาหาร ที่พัก และหรือมัคคุเทศก์ ให้แก่นักท่องเที่ยว

ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว หมายความว่า ผู้ได้รับอนุญาตประกอบธุรกิจนำเที่ยว ตามพระราชบัญญัตินี้

ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว หมายความว่า ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ตามกฎหมายว่าด้วยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

นักท่องเที่ยว หมายความว่า บุคคลที่เดินทางจากท้องที่อื่นเป็นถิ่นที่อยู่ โดยปกติไปยังท้องที่อื่นเป็นการชั่วคราวด้วยความสมัครใจ และด้วยวัตถุประสงค์อันมิใช่เพื่อไปประกอบอาชีพหรือหารายได้ และให้หมายความรวมถึงผู้รับบริการหรือความสะดวกจากผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวโดยเสียค่าบริการด้วย

มัคคุเทศก์ หมายความว่า ผู้ที่นำนักท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่างๆ และให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับสถานที่หรือบุคคลโดยได้รับค่าตอบแทน

ค่าบริการ หมายความว่า ค่าจ้างและค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวจ่ายให้แก่ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว สำหรับการจัดการให้บริการ หรืออำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการเดินทาง สถานที่พัก อาหาร และการทัศนจร ในลักษณะเป็นการเหมาจ่าย

ผู้ว่าการ หมายความว่า ผู้ว่าการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยตามกฎหมายว่าด้วยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

ใบอนุญาต หมายความว่า ใบอนุญาตประกอบธุรกิจนำเที่ยว หรือใบอนุญาตเป็นมัคคุเทศก์ แล้วแต่กรณี

นายทะเบียน หมายความว่า นายทะเบียนธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ กรุงเทพมหานคร และนายทะเบียนธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์จังหวัด ซึ่งผู้ว่าการแต่งตั้ง

การประกอบธุรกิจนำเที่ยว ห้ามมิให้ผู้ใดประกอบธุรกิจนำเที่ยว เว้นแต่จะต้องได้รับใบอนุญาตจากนายทะเบียน การขอรับใบอนุญาต การออกใบอนุญาต และแบบใบอนุญาต ให้เป็นไปตามแบบหลักเกณฑ์ และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง การอนุญาตให้ประกอบธุรกิจนำเที่ยว แบ่งเป็น 3 ประเภท ดังนี้ 1) การประกอบธุรกิจนำเที่ยวเฉพาะพื้นที่ หมายความว่า การประกอบธุรกิจนำเที่ยวไปยังสถานที่หนึ่งสถานที่ใด ในจังหวัดหนึ่งจังหวัดใด และจังหวัดที่มีเขตพื้นที่ติดต่อกับจังหวัดนั้น 2) การประกอบธุรกิจนำเที่ยวในประเทศ หมายความว่า การประกอบธุรกิจนำเที่ยวไปยังสถานที่หนึ่งสถานที่ใดภายในราชอาณาจักร 3) การประกอบธุรกิจนำเที่ยว

ต่างประเทศ หมายความว่า การประกอบธุรกิจนำเที่ยวไปยังสถานที่หนึ่งสถานที่ใดในต่างประเทศ หรือนำเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวจากต่างประเทศไปยังสถานที่หนึ่งสถานที่ใดภายในประเทศ

กฎกระทรวง พ.ศ. 2536 ได้กำหนดให้ธุรกิจนำเที่ยวต้องไม่กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งอันจะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียชื่อเสียง เกียรติยศ และจรรยาบรรณของธุรกิจนำเที่ยว อันเป็นมาตรการอย่างหนึ่งของการส่งเสริมและควบคุมธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ ในปี พ.ศ. 2541 จึงได้มีการกำหนดพฤติกรรมที่ถือว่าการกระทำที่นำมาซึ่งความเสื่อมเสียชื่อเสียง เกียรติยศ และจรรยาบรรณของธุรกิจนำเที่ยวไว้ ดังนี้

1. ประกอบธุรกิจโดยไม่ซื่อสัตย์สุจริต หรือไม่รับผิดชอบ หรือขาดคุณธรรม หรือกระทำการอื่นใด เพื่อแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบ
2. เสนอราคานำเที่ยวหรือรับจัดนำเที่ยวในราคาต่ำกว่าทุน ซึ่งโดยในความเป็นจริงไม่อาจจะเป็นไปได้ นอกจากจะแสวงหาผลประโยชน์ต่างๆ อันไม่ชอบในภายหลัง
3. การที่ผู้ประกอบธุรกิจนำเที่ยวได้เรียก หรือรับ หรือยินยอมจะรับประโยชน์อันไม่เป็นธรรมจากมัคคุเทศก์
4. การบังคับ หรือใช้อำนาจครอบงำมัคคุเทศก์ให้ขายรายการนำเที่ยวนอก รายการปกติ (Optional Tour) ในราคาสูงผิดปกติ
5. การหาประโยชน์ที่ไม่เป็นธรรมจากนักท่องเที่ยว เช่น ขอค่าบำเหน็จ การขอรับการสนับสนุนและรับการอุปถัมภ์ด้านพาหนะและอื่นๆ จากผู้ขายสินค้าที่ระลึก ร้านค้าอัญมณี หรือผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง โดยตอบแทนด้วยการนำนักท่องเที่ยวไปซื้อสินค้าหรือบริการจากร้านดังกล่าว ถ้าเป็นการกระทำไปโดยทราบว่าสินค้าหรือบริการนั้นมีราคาสูงผิดปกติ หรือหลอกลวงเพื่อให้ได้รับส่วนแบ่งรายได้จากการขายสินค้าหรือบริการดังกล่าว
6. ไม่จ่ายค่าจ้างหรือไม่คืนเงินค่าใช้จ่ายที่มัคคุเทศก์ต้องสำรองจ่ายไปก่อนเพื่อการจัดนำเที่ยวให้กับมัคคุเทศก์ภายใน 30 วัน นับจากที่มีคำขอ
7. ในการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการประกอบธุรกิจนำเที่ยว ได้กระทำหรือสนับสนุนให้มีการกระทำดังต่อไปนี้
 - 7.1 การกระทำผิดกฎหมายเกี่ยวกับการทำลายสิ่งแวดล้อม การทารุณสัตว์ การค้าแรงงานข้ามชาติ การค้าประเวณี หรือกิจกรรมทางเพศ และยาเสพติด
 - 7.2 การกระทำที่ขาดมนุษยธรรม
 - 7.3 การกระทำอื่นใดที่นำมาซึ่งความเสื่อมเสียอย่างร้ายแรงต่อศีลธรรม และวัฒนธรรมอันดีของไทย

8. ไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ซึ่งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และสมาคมธุรกิจการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องร่วมกัน กำหนดขึ้น โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์

การเป็นมัคคุเทศก์ ห้ามมิให้ผู้ใดเป็นมัคคุเทศก์เว้นแต่จะได้รับอนุญาตเป็นมัคคุเทศก์ จากนายทะเบียน การขอรับใบอนุญาต การออกใบอนุญาต และแบบใบอนุญาต ให้เป็นไปตามแบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

การอนุญาตให้เป็นมัคคุเทศก์ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. มัคคุเทศก์ทั่วไป หมายความว่า มัคคุเทศก์ซึ่งมีความรู้เกี่ยวกับงานนำเที่ยว ครอบคลุมในทุกสาขา สำหรับนำนักท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่างๆ โดยใช้ภาษาไทยหรือ ภาษาต่างประเทศ

2. มัคคุเทศก์เฉพาะ หมายความว่า มัคคุเทศก์ซึ่งมีความรู้เกี่ยวกับงานนำเที่ยว เฉพาะสาขา เช่น สาขาประวัติศาสตร์ โบราณคดี และการนำเที่ยวป่า เป็นต้น อันเป็นการให้ความรู้ แก่นักท่องเที่ยวที่มีความสนใจในสาขานั้นๆ ตามที่นักท่องเที่ยวต้องการจะทราบ สำหรับผู้ฝ่าฝืน ดำเนินธุรกิจนำเที่ยว หรือเป็นมัคคุเทศก์โดยมิได้รับใบอนุญาต พระราชบัญญัตินี้ได้กำหนดโทษไว้ในกรณีฝ่าฝืนซึ่งมีโทษจำคุกปรับ และโทษทั้งจำและทั้งปรับ

5. พระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2478 พระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2478 เป็น พระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการขออนุญาตดำเนินการกิจการห้องพักอาศัยเพื่ออยู่หรือพักชั่วคราว นิยามคำในพระราชบัญญัติ

โรงแรม หมายความว่า บรรดาสถานที่ทุกชนิดที่จัดตั้งขึ้น เพื่อรับสินจ้างสำหรับคน เดินทางหรือบุคคลที่ประสงค์จะหาที่อยู่หรือที่พักชั่วคราว

นายทะเบียน หมายความว่า เจ้าพนักงานซึ่งรัฐมนตรีได้แต่งตั้งขึ้นให้มีหน้าที่รับจด ทะเบียนและควบคุมโรงแรม

ผู้พัก หมายความว่า คนเดินทาง หรือบุคคลอื่นใดซึ่งเจ้าสำนักจัดให้พักอาศัยใน โรงแรมเพื่ออยู่ หรือพักชั่วคราว โดยจะเสียสินจ้างหรือไม่ก็ตาม

เจ้าสำนัก หมายความว่า บุคคลผู้ควบคุมและจัดการโรงแรม

โรงแรมจะเปิดดำเนินการได้ก็ต่อเมื่อได้รับใบอนุญาตและจดทะเบียน โดยถูกต้อง โดยนายทะเบียนจะอนุญาตเมื่อโรงแรมนั้นมีความมั่นคง ความสะอาด ช่องอากาศ และสถานที่ ไม่จำกัดบนอามัย ไม่เป็นแหล่งมั่วสุม สำหรับใบอนุญาตดังกล่าวจะใช้ได้ปีต่อปี การออกใบอนุญาต จะต้องมีการเสียค่าธรรมเนียมด้วยตามกฎหมาย การเปลี่ยนชื่อหรือยี่ห้อ การย้ายสถานที่ การเพิ่ม หรือลดจำนวนห้องสำหรับพักในโรงแรมจะทำได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากนายทะเบียน

ผู้ใดเปิดโรงแรมขึ้นโดยมิได้รับใบอนุญาตอย่างถูกต้อง มีความผิดซึ่งมีโทษปรับและอาจถูกยึดหรือเพิกถอนใบอนุญาต

6. พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509

พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509 เป็นพระราชบัญญัติที่กำหนดขึ้นเพื่อควบคุมสถานบริการบางประเภท ซึ่งอาจดำเนินการไปในทางกระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมของประชาชนและจัดให้มีการแสดงเพื่อความบันเทิงในสถานบริการนั้นๆ อย่างไม่เหมาะสมเป็นเหตุให้เยาวชนเอาเยี่ยงอย่างจนประพฤติดัวเสื่อมทรามลง กฎหมายนี้จึงควบคุมสถานบริการดังกล่าว รวมถึงการแสดงเพื่อรักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อย ศีลธรรม วัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามของชาติต่อไป

นิยามคำในพระราชบัญญัติ

สถานบริการ หมายความว่า สถานบริการที่ตั้งขึ้นเพื่อให้บริการโดยหวังประโยชน์ในการค้า ดังต่อไปนี้

1. สถานเต้นรำ รำวงหรือรอกเงิง ประเภทที่มีและประเภทที่ไม่มีหญิงพาดเนอร์บริการ
2. สถานที่ที่มีอาหาร สุรา น้ำชา หรือเครื่องดื่มอย่างอื่นจำหน่ายและบริการโดยมีหญิงบำเรอสำหรับปรนนิบัติลูกค้า หรือโดยมีที่สำหรับพักผ่อนหลับนอน หรือมีบริการนวดให้แก่ลูกค้า
3. สถานอาบน้ำ นวด หรืออบตัว ซึ่งมีผู้บริการให้แก่ลูกค้า
4. สถานที่ที่มีอาหาร สุรา น้ำชา หรือเครื่องดื่มอย่างอื่นจำหน่าย โดยจัดให้มีการแสดงหรือการแสดงอันใดเพื่อการบันเทิง

พนักงานเจ้าหน้าที่ สำหรับกรุงเทพมหานคร หมายความว่า ผู้บัญชาการตำรวจนครบาล ส่วนในจังหวัดอื่น หมายความว่า ผู้ว่าราชการจังหวัด

การจัดตั้งสถานบริการต้องได้รับการอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ ผู้รับอนุญาตตั้งสถานบริการมีหน้าที่ต้องควบคุมการแสดง มิให้เป็นที่ไปในทางลามกหรืออนาจาร และมีให้สัตว์ร้ายเข้าร่วมการแสดงในสภาพที่อาจก่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้ชม หากฝ่าฝืนเจ้าหน้าที่มีอำนาจสั่งให้งดการแสดงเช่นนั้นได้

7. พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 เป็นพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นสิ่งปลูกสร้าง หรือสิ่งก่อสร้างสรรค์โดยคนรุ่นก่อนๆ โดยเฉพาะกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่แหล่งวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์เป็นกิจกรรมที่จะต้องมีการควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิด เนื่องจากสิ่งปลูกสร้างหรือผลงานของคนโบราณเหล่านี้ถือเป็นภูมิปัญญาที่ตกทอดมาสู่คนรุ่นลูกรุ่นหลาน และสิ่งเหล่านี้ไม่อาจสร้าง

ทดแทนขึ้นมาใหม่ได้หากถูกทำลายหรือพังทลายไป เนื่องจากความมีคุณค่าของโบราณสถาน
โบราณวัตถุเหล่านี้ คือ ความเก่าแก่ที่บอกเรื่องราวความเป็นมาของอดีต

นิยามคำในพระราชบัญญัติ

โบราณสถาน หมายความว่า อสังหาริมทรัพย์ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้าง หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของอสังหาริมทรัพย์นั้น เป็นประโยชน์ในทางศิลปะประวัติศาสตร์หรือโบราณคดี ทั้งนี้ให้รวมถึงสถานที่ที่เป็นแหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์ และอุทยานประวัติศาสตร์ด้วย

โบราณวัตถุ หมายความว่า สสังหาริมทรัพย์ที่เป็นของโบราณ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งประดิษฐ์ หรือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หรือเป็นส่วนหนึ่งส่วนใดของโบราณสถาน ซากมนุษย์หรือซากสัตว์ ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการประดิษฐ์ หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้น เป็นประโยชน์ในทางศิลปะประวัติศาสตร์หรือโบราณคดี

ศิลปวัตถุ หมายความว่า สิ่งที่ทำด้วยฝีมืออย่างประณีตและมีคุณค่าสูงในทางศิลปะ เพื่อป้องกันผลกระทบต่อโบราณสถานที่ขึ้นทะเบียน โดยประกาศของอธิบดีกรมศิลปากรแล้ว รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการมีอำนาจออกกฎกระทรวงกำหนดให้ผู้เข้าชมปฏิบัติ ในระหว่างเข้าชมได้ และจะกำหนดให้ผู้เข้าชมเสียค่าเข้าชมหรือค่าบริการอื่นด้วยก็ได้ การจัดให้เข้าชมโบราณสถานที่มีเจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย โดยเรียกเก็บค่าเข้าชมหรือค่าบริการอื่นและเพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมการศึกษาและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม อธิบดีอาจอนุญาตเป็นหนังสือให้บุคคลใดเข้าไปดำเนินกิจการใดๆ เพื่อหาประโยชน์ในบริการโบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้ว และมีใช้เป็นโบราณสถานที่มีเจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย สำหรับกรณีที่ต้องกรประชุมชนใดจะมีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่เป็นแหล่งวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์และมีโบราณสถานอยู่ด้วย จะต้องปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบที่กำหนดไว้

8. พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504

พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 เป็นพระราชบัญญัติที่กำหนดขึ้นเพื่อคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ เช่น พันธุ์ไม้และของป่า สัตว์ ตลอดจนทิวทัศน์ ป่าและภูเขาให้คงอยู่ในสภาพธรรมชาติตามเดิม มิให้ถูกทำลายหรือเปลี่ยนแปลงไป เพื่ออำนวยความสะดวกทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่รัฐและประชาชนสืบไป

นิยามคำในพระราชบัญญัติ

ที่ดิน หมายความว่า พื้นที่ดินทั่วไป และให้หมายความรวมถึงภูเขา ห้วยหนอง คลอง บึง บาง ลำน้ำ ทะเลสาบ เกาะ และที่ชายทะเลด้วย

อุทยานแห่งชาติ หมายความว่า ที่ดินที่ได้กำหนดให้เป็นอุทยานแห่งชาติตามพระราชบัญญัตินี้

ไม้ หมายความว่ารวมถึง พันธุ์ไม้ทุกชนิดทั้งที่เป็นต้น เป็นกอ เป็นเถา ตลอดจน ส่วนต่างๆ ของไม้

สัตว์ หมายความว่ารวมถึง สัตว์ทุกชนิด ตลอดจนส่วนต่างๆ ของสัตว์ สิ่งที่เกิด จากสัตว์ และสิ่งที่สัตว์ทำขึ้น

เพื่อเป็นการคุ้มครองพื้นที่อุทยานแห่งชาติให้คงสภาพเดิมมากที่สุด และให้การ เข้าไปในอุทยานแห่งชาตินั้นก่อให้เกิดความเสียหายน้อยที่สุดหรือไม่เกิดเลย พ.ร.บ. อุทยานแห่งชาติ ได้กำหนดข้อห้ามไว้ครอบคลุมกิจกรรมจำนวนมาก เป็นการห้ามมิให้บุคคลใดกระทำการดังต่อไปนี้ ภายในเขตอุทยานแห่งชาติ

1. ยึดถือหรือครอบครองที่ดินรวมตลอดถึงก่อสร้าง แผ้วถาง หรือเผาป่า
2. เก็บ หา นำออกไป ทำด้วยประการใดๆ ให้เป็นอันตรายหรือทำให้เสื่อมสภาพซึ่งไม้ ยางไม้ น้ำมันยาง น้ำมันสน แร่ หรือทรัพยากรธรรมชาติอื่น
3. นำสัตว์ออกไป หรือทำด้วยประการใดๆ ให้เป็นอันตรายแก่สัตว์
4. ทำด้วยประการใดๆ ให้เป็นอันตรายหรือทำให้เสื่อมสภาพแก่ดิน หิน กรวด หรือทราย
5. เปลี่ยนแปลงทางน้ำหรือทำให้น้ำในลำน้ำ ลำห้วย หนอง บึง ท่วมท้น หรือเหือดแห้ง
6. ปิดหรือทำให้กีดขวางแก่ทางน้ำ ทางบก
7. เก็บ หา นำออกไป ทำด้วยประการใดให้เป็นอันตราย หรือทำให้เสื่อมสภาพซึ่งกล้วยไม้ น้ำผึ้ง ครั่ง ถ่านไม้ เปลือกไม้ หรือมูลค้างคาว
8. เก็บ หรือทำด้วยประการใดๆ ให้เป็นอันตรายแก่ดอกไม้ ใบไม้ หรือ ผลไม้
9. นำยานพาหนะเข้าออก หรือขับขี่ยานพาหนะในทางที่มีได้จัดไว้เพื่อ การนั้นเว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่
10. นำอากาศยานขึ้นลงในที่ที่มีได้จัดไว้เพื่อการนั้น เว้นแต่จะได้รับอนุญาต จากพนักงานเจ้าหน้าที่
11. นำหรือปล่อยปลุสัตว์เข้าไป
12. นำสัตว์เลี้ยง หรือสัตว์พาหนะเข้าไป เว้นแต่ได้ปฏิบัติตามระเบียบที่ อธิบดีกำหนด โดยอนุมัติของรัฐมนตรี
13. เข้าไปดำเนินการใดๆ เพื่อหาผลประโยชน์ เว้นแต่ว่าจะได้รับอนุญาต จากพนักงานเจ้าหน้าที่
14. ปิดประกาศ โฆษณา หรือขีดเขียนในที่ต่างๆ

15. นำเครื่องมือสำหรับล่าสัตว์หรือจับสัตว์ หรืออาวุธใดๆ เข้าไป เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ และปฏิบัติตามเงื่อนไขซึ่งพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้อนุญาตได้กำหนดไว้

16. ยิงปืน ทำให้เกิดระเบิดซึ่งวัตถุระเบิด หรือจุดดอกไม้เพลิง

17. ส่งเสียงอื้อฉาว หรือกระทำการอื่น อันเป็นการรบกวนหรือเป็นที่เดือดร้อนรำคาญแก่คนหรือสัตว์

18. ทิ้งขยะมูลฝอยหรือสิ่งต่างๆ ในที่ที่มีได้จัดไว้เพื่อกำจัด

19. ทิ้งสิ่งที่เป็นเชื้อเพลิงซึ่งอาจทำให้เกิดเพลิง

ในกรณีที่มีการฝ่าฝืนพระราชบัญญัตินี้ เป็นเหตุให้มีสิ่งปลูกสร้างขึ้นใหม่หรือมีสิ่งอื่นใดในเขตอุทยานแห่งชาติผิดไปจากสภาพเดิม ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจสั่งให้ผู้กระทำความผิด ทำลาย รื้อถอนสิ่งนั้นๆ ออกไปให้พ้นอุทยานแห่งชาติ หรือทำให้สิ่งนั้นๆ กลับสู่สภาพเดิม แล้วแต่กรณี ถ้าผู้กระทำความผิดไม่ปฏิบัติตามหรือถ้าไม่รู้ตัวผู้กระทำความผิด หรือเพื่อป้องกันหรือบรรเทาความเสียหายแก่อุทยานแห่งชาติ พนักงานเจ้าหน้าที่จะกระทำการดังกล่าวแล้วอย่างใดอย่างหนึ่งเสียเองได้ตามสมควรแก่กรณี

นอกจากกฎหมายที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งเป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยตรงและโดยอ้อมแล้ว ยังมีกฎหมายอื่นอีกซึ่งมีความเกี่ยวข้องและผู้ที่ทำหน้าที่ดูแลรับผิดชอบหรือจัดการการท่องเที่ยวควรทราบ อย่างไรก็ตามที่ได้้นำรายละเอียดมากกล่าวในเรื่องนี้เนื่องจากกฎหมายเหล่านี้จะเกี่ยวกับภาพรวมและหมายรวมถึงระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวระดับประเทศ เช่น ระเบียบเกี่ยวกับการเข้าเมืองของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ การคมนาคมขนส่งระหว่างประเทศ หรือการขอคืนภาษีของนักท่องเที่ยว เป็นต้น

บริบทการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนลุ่มน้ำตาปี

ชุมชนลุ่มน้ำตาปีในเขตพื้นที่ที่ทำการวิจัย 8 ตำบล คือ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี 2 ตำบล ได้แก่ ตำบลศรีวิชัย ตำบลลิเล็ด อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี 6 ตำบล ได้แก่ ตำบลคลองน้อย ตำบลบางชนะ ตำบลคลองฉนาก ตำบลบางไทร ตำบลบางใบไม้ และตำบลบางโพธิ์ซึ่งเป็นพื้นที่ราบลุ่มปลายเส้นทางของแม่น้ำตาปีที่ไหลออกอ่าวบ้านดอนและอ่าวไทยได้รับการขนานนามว่า “คลองร้อยสาย” เพราะมีคลองหรือบางเล็ก – ใหญ่มากมาย มีแหล่งน้ำธรรมชาติกระจายอยู่ทั่วไป น้ำท่วมถึงตลอดปีและอยู่ใกล้ทะเล มีทั้งน้ำจืดและน้ำเค็ม โดยเฉพาะในช่วงที่น้ำทะเลหนุน ลักษณะดินเป็นดินเหนียวปนทรายบางบริเวณเป็นดินเค็มและเปรี้ยวปะปนไปด้วยไม้เบญจพรรณ การคมนาคมมีทั้งทางบก ทางน้ำ และทางทะเล ปัจจุบันเมื่อมีถนนตัดผ่าน ทำให้การคมนาคมทั้งที่เป็นเรือและรถ

บางพื้นที่ชาวบ้านละทิ้งการใช้เรือไปใช้รถ ทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนไป ประชากรมีทั้งคนพื้นเพเดิมและคนเมืองใน (คนจังหวัดราชบุรี นครปฐม ฯลฯ) ที่อพยพมาอยู่ตั้งแต่สมัยพ่อ แม่ ภาษาพูดจึงมีทั้งภาษาปักษ์ใต้และภาษากลาง ลักษณะภูมิอากาศเป็นแบบร้อนชื้นมี 2 ฤดูกาล คือ ฤดูร้อนและฤดูฝน รายละเอียดของพื้นที่แต่ละตำบลจำแนกได้ดังนี้

1. สภาพภูมิศาสตร์

ชุมชนลุ่มน้ำตาปีเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บนสองฝั่งของแม่น้ำตาปี ซึ่งเป็นชุมชนริมฝั่งแม่น้ำที่มีพื้นที่ทั้งสิ้น 12,224 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุม 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และกระบี่ ตั้งอยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 8 องศา 00 ลิปดาเหนือถึงเส้นรุ้งที่ 9 องศา 30 ลิปดาเหนือ และระหว่างเส้นแวงที่ 98 องศา 30 ลิปดาตะวันออกถึงเส้นแวงที่ 100 องศา 00 ลิปดาตะวันออก ทิศเหนือและทิศตะวันออกติดกับลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออก ด้านทิศตะวันตกและทิศใต้ติดกับลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันตก ลุ่มน้ำตาปีตั้งอยู่ระหว่างเทือกเขานครศรีธรรมราชและทิวเขาภูเก็ต พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบ แม่น้ำสายสำคัญ ได้แก่ แม่น้ำตาปีและแม่น้ำพุมดวง แม่น้ำตาปีเป็นชื่อที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2458 และได้กระทำการคำสั่งประกาศเป็นทางการ โดยมหาอำมาตย์โทพระยามหาอำมาตยาธิบดี เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ลงนามในประกาศ ณ วันที่ 29 สิงหาคม 2458 (วิศาล ศรีมหาวโร. 2550 : 94) เดิมแม่น้ำตาปี มีชื่อว่า “แม่น้ำหลวง” เพราะต้นกำเนิดของแม่น้ำสายที่อยู่ทิวเขาหลวงซึ่งเป็นยอดเขาที่สูงที่สุดของทิวเขานครศรีธรรมราชอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช ไหลผ่านอำเภอฉวาง อำเภอทุ่งใหญ่ อำเภอถ้ำพรรณรา จังหวัดนครศรีธรรมราช ผ่านอำเภอพระแสง อำเภอเวียงสระ อำเภอบ้านนาสาร อำเภอบ้านนาเดิม อำเภอเคียนซา อำเภอพุนพิน และไหลออกสู่อ่าวไทยที่อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นแม่น้ำสายยาวที่สุดของภาคใต้

เนื่องจากแม่น้ำหลวงมีความยาวมาก ชาวพื้นเมืองจึงเรียกชื่อแม่น้ำสายนี้ต่างกันออกไปตามตำบลที่ไหลผ่าน เช่น เรียกแม่น้ำท่าข้าม แม่น้ำบ้านดอนบั้ง ประกอบกับแม่น้ำสายนี้เป็นแม่น้ำที่ใหญ่กว่าแม่น้ำใดๆ ในพระราชอาณาจักรมณฑลปักษ์ใต้ พื้นที่ลุ่มแม่น้ำสายนี้เป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์มีความสำคัญแก่การเพาะปลูกและค้าขาย นับเป็นแม่น้ำสำคัญมากสายหนึ่งของอาณาจักรสยาม ด้วยเหตุที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปประทับที่พระตำหนักสวนสราญรมย์ที่ท่าข้ามเมืองสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2458 จึงมีพระราชดำรัสว่าเห็นสมควรจะให้มีชื่อไว้เป็นหลักฐานตลอดทั้งลำน้ำ เพื่อให้เป็นการสะดวกแก่ประชาชนและวิชาภูมิศาสตร์สืบไป จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่อแม่น้ำสายนี้ว่า แม่น้ำตาปี โดยนับตั้งแต่ปากน้ำออกทะเลถึงเกาะปราบขึ้นไปถึงเมืองสุราษฎร์ธานีถึงปากแม่น้ำพุมดวง (ที่อำเภอพุนพิน ตรงบริเวณตอนเหนือของสะพานรถไฟพระจุลจอมเกล้าไปเล็กน้อย) แต่ปากแม่น้ำพุมดวงขึ้น

ไปถึงปากคลองสินปุน ตั้งแต่ปากคลองสินปุนไปถึงคลองกะเปียด ตั้งแต่คลองกะเปียดขึ้นไปถึง
 สำนักบันไดสามชั้นบนสันเขาหลวงซึ่งเป็นต้นน้ำพร้อมกันกับการพระราชทานชื่อแม่น้ำตาปี ได้ทรง
 พระกรุณาโปรดเกล้าพระราชทานชื่อเมืองไชยา (บ้านคอน) เป็นเมืองสุราษฎร์ธานี คล้ายกับชื่อแม่
 น้ำตาปีและเมืองสุราษฎร์ (สุราษฎร์) ในประเทศอินเดีย ซึ่งแม่น้ำตาปีตั้งต้นจากภูเขาตัดตปุระไหลลง
 สุ่มหาสมุทรอินเดียทางอ่าวแคมเบย์ และริมฝั่งซ้ายของปากแม่น้ำนี้มีเมืองชื่อว่า สุราษฎร์ สภาพของ
 เมืองทั้งสองคล้ายคลึงกัน ประกอบกับทรงทราบว่าชาวเมืองสุราษฎร์เป็นผู้มีคุณธรรมยึดมั่นในหลัก
 พระพุทธศาสนา สอดคล้องกับความหมายของสุราษฎร์ธานี พร้อมกันนี้ได้ทรงพระราชทานนาม
 พระตำหนักที่ชาวเมืองสร้างถวายเป็นที่ประทับบนควนท่าข้ามว่าสวนสราญรมย์ ซึ่งปัจจุบันเป็นที่ตั้ง
 ของโรงพยาบาลสวนสราญรมย์เป็นโรงพยาบาลที่รักษาผู้ป่วยทางจิต

แม่น้ำหลวงหรือแม่น้ำตาปีเคยใช้เป็นเส้นทางข้ามคาบสมุทรมาลายูจากทะเลอันดามัน
 มาสู่อ่าวไทย ในอดีตมีเส้นทางที่สำคัญอย่างน้อย 4 เส้นทาง คือ จากทุ่งตึก จังหวัดพังงา ผ่านทาง
 คลองเหลไหลผ่านมาทางเขาสก เข้าคลองพุมดวง แม่น้ำตาปี และมาออกที่อ่าวบ้านคอน จากคณะ
 มະลຸຍ จังหวัดพังงา ผ่านทางคลองชะอุ่น คลองสก คลองพุมดวง แม่น้ำตาปี แล้วออกทางอ่าวบ้าน
 คอน จากคลองปกาสัย จังหวัดกระบี่ ผ่านคลองโตรม คลองอิปัน ออกแม่น้ำตาปี แล้วต่อมาออกอ่าว
 บ้านคอน และจากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ผ่านคลองสินปุน ออกแม่น้ำตาปี และอ่าวบ้านคอน
 ด้วยเหตุที่แม่น้ำตาปี เป็นเส้นทางผ่านในการเดินทาง จากทะเลอันดามันมาสู่อ่าวไทยนี้เอง จึงทำให้
 ชุมชนลุ่มน้ำตาปีบริเวณอ่าวบ้านคอนเป็นเมืองการค้าทางทะเลระหว่างอาหรับกับจีนมาช้านาน
 อาจจะก่อนพุทธศตวรรษที่ 7 ตามที่ปรากฏในจดหมายเหตุภูมิศาสตร์ของควอดิอุสปีโตเลมี (พ.ศ.
 693) สันนิษฐานว่ามีการใช้เส้นทางจากอ่าวไทยเข้าสู่แม่น้ำตาปี คลองมิน คลองไธยก์ คลองวังหีบ
 แม่น้ำตรัง ออกสู่ทะเลอันดามัน ซึ่งเส้นทางนี้ได้ใช้มาจนกระทั่ง พุทธศตวรรษที่ 10 จึงเลิกไป
 เนื่องจากลำคลองบางตอนตื้นเขินและได้กล่าวถึงเมืองพานพาน ซึ่งมีตำแหน่งบริเวณอ่าวบ้านคอน
 ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 7 อาณาจักรศรีวิชัยได้ก่อตั้งประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 มีไชยาเป็นศูนย์
 อำนาจของอาณาจักร และเป็นศูนย์กลางการค้าและแหล่งซื้อขายเครื่องเทศ อาณาจักรศรีวิชัยได้แผ่
 อาณาจักรครอบครองมาลายูและชวา ในพุทธศตวรรษที่ 13 เข้าตีขอมจามปาในพุทธศตวรรษที่ 14
 ขยายอำนาจครอบครองแคว้นโจพะและเกาะลังกา ในพุทธศตวรรษที่ 16 จนกระทั่งพุทธศตวรรษที่ 1
 กษัตริย์แห่งอาณาจักรชวาได้โจมตีศรีวิชัยและตามพรลิงค์ (ตาม-พะ-ระ-ลิงค์) หรือนครศรีธรรมราช
 ทำให้ศรีวิชัยอ่อนแอลงอย่างหนัก จนถึงพุทธศตวรรษที่ 21-22 โปรตุเกสและฮอลันดาได้เข้ามา
 จัดตั้งสถานีการค้าในมาลายู รวมทั้งจีนได้เปลี่ยนนโยบายการค้า เป็นการค้าโดยตรงกับเมืองต่างๆ
 ทำให้บทบาทของศรีวิชัยต้องหมดไป

แม่น้ำตาปี ยาวประมาณ 232 กิโลเมตร มีคลองสาขาที่สำคัญ 6 สาย (กิตติวัฒน์
ยังศรีทรา. 2545 : 45)

คลองสินปุน ต้นน้ำมาจากอำเภอทับปุด จังหวัดพังงา ไหลมารวมกับแม่น้ำตาปี
ทางฝั่งซ้ายในตำบลสินปุน อำเภอพระแสง

คลองพูนพิน แยกจากฝั่งซ้ายของแม่น้ำตาปี ใกล้สะพานรถไฟพระจุลจอมเกล้า
ตำบลท่าข้าม อำเภอพูนพิน ไปออกทะเลที่อ่าวบ้านดอน

คลองท่ากูบ ต้นน้ำมาจากบ้านขุนทะเล ไหลมารวมกับแม่น้ำตาปีทางฝั่งขวา

คลองมะขามเตี้ย ต้นน้ำมาจากบึงขุนทะเล ไหลมารวมกับแม่น้ำตาปี ทางฝั่งขวา
ใกล้ตลาดบ้านดอน อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

คลองขวาง แยกจากฝั่งตรงกันข้ามกับตลาดบ้านดอน อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี
ไปบรรจบกับคลองพูนพิน ที่ตำบลลิเล็ด อำเภอพูนพิน

นอกจากนั้นจังหวัดสุราษฎร์ธานี แม่น้ำอื่นๆ อีกสาย เช่น แม่น้ำพุมดวง แม่น้ำท่า
ทอง และลำน้ำสายอื่นๆ

แม่น้ำพุมดวง มีชื่อว่าแม่น้ำศิริรัฐนิคม ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาระหว่างจังหวัด
พังงากับจังหวัดสุราษฎร์ธานี ในเขตอำเภอพนม ส่วนลำน้ำที่เรียกว่าพุมดวงน้ำ ตั้งต้นจากปากแม่น้ำ
คลองสก และคลองแสงต่อกัน แล้วไหลผ่านอำเภอพนม อำเภอบ้านตาขุน อำเภอพูนพิน แล้วไป
บรรจบแม่น้ำตาปีทางฝั่งซ้ายเขตตำบลท่าข้าม อำเภอพูนพิน แม่น้ำพุมดวง ยาวประมาณ 120
กิโลเมตร มีคลองสาขาที่สำคัญอยู่ 3 สาย คือ (ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวคลองร้อยสายแม่น้ำตาปี.
2548 : 2 – 3)

1. คลองยัน ต้นน้ำอยู่ในอำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง แล้วไหลมาบรรจบ
ทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำพุมดวง ในเขตตำบลย่านยาว อำเภอศิริรัฐนิคม

2. คลองแสง ต้นน้ำอยู่ในเขตอำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา แล้วไหลมา
บรรจบแม่น้ำพุมดวงทางฝั่งซ้ายในเขตอำเภอศิริรัฐนิคม ตรงข้ามกับปากคลองแสงในเขตอำเภอพนม

3. คลองสก ต้นน้ำเกิดจากภูเขาสก ซึ่งกั้นเขตแดนจังหวัดสุราษฎร์ธานีกับ
จังหวัดพังงาไหลมาบรรจบแม่น้ำพุมดวงทางฝั่งขวาในเขตอำเภอพนม ตรงข้ามกับปากคลองแสง
ในเขตอำเภอศิริรัฐนิคม คือ กลุ่มน้ำตาปีตอนบน กลุ่มน้ำตาปีตอนล่าง และกลุ่มน้ำคลองพุมดวง

แม่น้ำตาปี แม่น้ำสายสำคัญเสมือนเส้นโลหิตใหญ่ที่หล่อเลี้ยงเมืองสุราษฎร์ธานี
มานับนาน วันนี้อย่างทำหน้าที่อย่างเสมอต้นเสมอปลาย ยังคงแวะเวียนเข้าเป็นลำคลองหล่อเลี้ยงพืช
พรรณให้แก่ผู้ที่เชื่อเชิญพักเอาตะกอนปุ๋ยอันโอชะสู่ที่ราบลุ่ม แม่น้ำยังรองรับน้ำฝนระบายลงสู่ท้อง
ทะเล ชีวิตน้อยใหญ่ของสัตว์น้ำตลอดถึงผู้คนล้วนแล้วแต่ฝากชีวิตไว้กับลำน้ำสายนี้อย่างผูกพัน

ผสมกลมกลืน ดำเนินการวรรณกรรมหลายเรื่องล้วนเกิดจากลำน้ำน้อย แม่น้ำยังเป็นเส้นทางลำเลียงข้าวสาร สิ่งของผู้คนไปยังจุดหมายต่างๆ ทั้งยังเป็นเส้นทางอพยพผู้คนลี้ภัยสงครามในอดีต

ในอดีตลำน้ำนี้เคยเป็นเส้นทางทัพ เมื่อครั้งพระเจ้าตากสินมาตีเมืองนครศรีธรรมราช ข้ามลำน้ำนี้ที่บนท่าข้าม กระทั่งสงครามโลกครั้งที่ 2 ญี่ปุ่นอาศัยลำน้ำสายนี้เป็นทางลำเลียงทัพยกพลขึ้นบนที่บ้านดอน ในขณะที่ทหารฝ่ายสัมพันธมิตรใช้ระเบิดทิ้งทำลายข้ามแม่น้ำตาปีที่อำเภอพุนพิน เพื่อตัดเส้นทางทัพของทหารญี่ปุ่น ทุกวันนี้ลูกระเบิดที่ยังไม่ถูกทำลายคงจมอยู่ภายใต้สะพานจุลจอมเกล้าอย่างแน่นิ่งกว่าสิบลูก แต่วันนี้ท้องน้ำตาปีไม่มีลำเนาใหญ่เรียงราย ไม่มีเรือลอมรับส่งสินค้าผ่านมาให้เห็น มีเพียงเรือเครื่องหางยาวที่ล้นท้องน้ำ ตาปียังคงสงบแต่แฝงด้วยความชอกช้ำจากการถูกรุกรานและย้ายจากคนที่ไม่รู้จักบุญคุณของมัน สิ่งปลูกสร้างต่างๆ ขยะ ซากพืชซากสัตว์ ภูเขาพลาสติก คราบน้ำมัน น้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมถูกทิ้งลงแม่น้ำวันแล้ววันเล่าอย่างไม่ใยดียังไม่สายที่จะหยุดพฤติกรรมเก่าๆ ที่มักง่ายชอบทิ้งขยะลงสู่แม่น้ำลำคลอง โดยเฉพาะสิ่งที่ยากต่อการย่อยสลาย เริ่มจากตัวเองก่อนควรบำบัดน้ำเสียจากในบ้านลงสู่แม่น้ำ เริ่มกันตั้งแต่วันนี้ ก่อนที่ตาปีจะยากต่อการเยียวยาแก้ไข

2. วัฒนธรรมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี

ชุมชนลุ่มน้ำตาปีเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีอาณาบริเวณพื้นที่รับน้ำ 12,224 ตารางกิโลเมตร หรือ 7.6 ล้านไร่ เป็นพื้นที่ป่า 2.2 ล้านไร่ และพื้นที่เกษตรกรรม 4 ล้านไร่ ครอบคลุมพื้นที่ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และจังหวัดกระบี่ พื้นที่ในลุ่มน้ำตาปีแบ่งออกเป็น 3 ส่วนใหญ่ๆ คือ ลุ่มน้ำตาปีตอนบน ลุ่มน้ำตาปีตอนล่าง และลุ่มน้ำคลองพุมดวง พื้นที่ส่วนใหญ่ของลุ่มน้ำอยู่ในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี ครอบคลุมพื้นที่อำเภอพระแสง อำเภอเวียงสระ อำเภอบ้านนาสาร อำเภอเคียนซา อำเภอบ้านนาเดิม อำเภอพุนพิน และอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี ดังนั้นจึงทำให้พื้นที่ลุ่มน้ำตาปีเป็นแหล่งที่มีความสมบูรณ์ทั้งมรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรม แต่ในการวิจัยครั้งนี้จะกล่าวถึงเฉพาะมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งเป็นร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดีที่แสดงให้เห็นว่ามีมนุษย์ตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยมาตั้งแต่บรรพกาล จากร่องรอยการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์สมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ชุมชนและนครรัฐตามลำดับ หลักฐานที่ปรากฏได้แก่ โบราณวัตถุ โบราณสถาน ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมตกทอดมาถึงปัจจุบัน ล้วนเป็นประจักษ์พยานแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองในอดีต อีกทั้งสะท้อนถึงรากเหง้าของวัฒนธรรมไทยในปัจจุบันด้วย

วัฒนธรรมชุมชนลุ่มน้ำตาปีทั้งที่เป็นหลักฐานจากอดีตและสิ่งที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน มีทั้งประเภทโบราณวัตถุ โบราณสถาน โบราณวัตถุ แหล่งโบราณสถาน แหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์ ศิลปหัตถกรรม การละเล่นของผู้ใหญ่ พิธีกรรม ความเชื่อและประเพณี

3. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่รับผิดชอบพื้นที่

3.1 องค์การบริหารส่วนตำบลศรีวิชัย องค์การบริหารส่วนตำบลศรีวิชัยตั้งอยู่ทางตอนใต้ของอำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ห่างจากที่ว่าการอำเภอพุนพิน ประมาณ 9 กิโลเมตร พื้นที่ประมาณ 21.40 ตารางกิโลเมตรหรือประมาณ 13,374 ไร่ ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มมีแม่น้ำไหลผ่าน คือ คลองพุนพิน สภาพดินเป็นดินเหนียวเหมาะสำหรับทำสวนผลไม้ เช่น ฝรั่ง มะพร้าว ปาล์มน้ำมัน สภาพภูมิอากาศ ได้รับอิทธิพลจากมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ซึ่งทำให้มีช่วงฤดูฝนยาวนานและมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือพัดผ่านทำให้ฤดูร้อนและฝนระยะเวลาใกล้เคียงกัน ทำให้ฤดูฝนมีน้ำมากเกินไปและฤดูร้อนเกิดการขาดแคลนน้ำค้ำน้ำในช่วงฤดูแล้ง จำนวนหมู่บ้าน 3 หมู่บ้าน อยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเดิมหมู่บ้าน 3 หมู่บ้าน โดยแยกพื้นที่การปกครองออกเป็น 3 หมู่บ้าน ดังนี้

ตาราง 1 จำนวนหมู่บ้าน 3 หมู่บ้าน อยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล

หมู่ที่	ชื่อบ้าน	จำนวนประชากร			จำนวนครัวเรือน	ชื่อผู้นำ
		ชาย	หญิง	รวม		
1	บ้านหัวเขา	379	374	753	171	นายพิสิฐ อินทร์จันทร์
2	บ้านคอนทราย	293	281	574	105	นายสุรพล ถึงเจริญ
3	บ้านทุ่งอ่าว	399	407	806	182	นายวิชัย ทองประพันธ์
รวม		1,071	1,062	2,133	458	

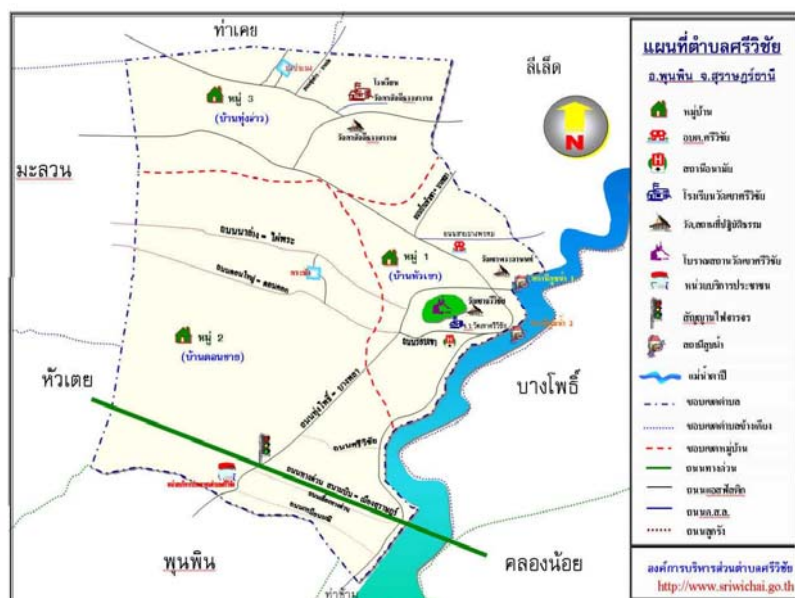
ประชากรทั้งสิ้น 2,133 คน แยกเป็นชาย 1,071 คน หญิง 1,062 คน และมีประชากรแฝงในสถานประกอบการไม่น้อยกว่า 120 คน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 99 คน/ตารางกิโลเมตร (ข้อมูล ณ เดือนเมษายน พ.ศ. 2549 กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย) ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ร้อยละ 97.54 ของประชากรทั้งตำบล และร้อยละ 2.06 ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป ค้าขาย และรับราชการ พิษเศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่ ยางพารา เงาะ ทุเรียน และเพาะชำกล้าไม้ โรงงานอุตสาหกรรม จำนวน 2 แห่ง โรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 2 แห่ง ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน/ห้องสมุดประชาชน จำนวน 3 แห่ง วัด จำนวน 3 แห่ง สถานีอนามัยประจำตำบล จำนวน 1 แห่ง ที่พักสายตรวจประจำตำบล จำนวน 1 แห่ง ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตร จำนวน 1 แห่ง

การบริการพื้นฐาน มีทางหลวงแผ่นดิน ทางหลวงจังหวัด ทางหลวงชนบทอย่าง
ละ 1 สาย ถนนหมู่บ้าน 24 สาย ไฟฟ้าเข้าถึงทั้ง 3 หมู่บ้าน ทุกครัวเรือนคลอง 1 สาย สระเก็บ
น้ำ 2 แห่ง ประปาหมู่บ้าน 5 แห่ง ฝาย 2 แห่ง ถังเก็บน้ำ 3 แห่ง

สถานที่ท่องเที่ยว โบราณสถานเขาศรีวิชัย เขาพระอานนท์ หมู่ที่ 1 จำนวน 2
แห่ง เป็นแหล่งอนุรักษ์ศิลปวัตถุโบราณตามธรรมชาติที่งดงามและพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวและ
เป็นแหล่งอนุรักษ์ศิลปวัตถุโบราณตามธรรมชาติที่งดงามและพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยว

มวชนจัดตั้ง ลูกเสือชาวบ้าน 1 รุ่น 29 คน กลุ่มเยาวชน 2 รุ่น 57 คน
กลุ่มสตรี 2 รุ่น 325 คน ศูนย์ อปพร.ตำบล 1 รุ่น 50 คน

ภาพประกอบ 5 แผนที่องค์การบริหารส่วนตำบลศรีวิชัย

3.2 องค์การบริหารส่วนตำบลสี่เส็ด องค์การบริหารส่วนตำบลสี่เส็ด อยู่ทางทิศใต้
ของที่ว่าการอำเภอพุนพิน ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ตำบลสี่เส็ด อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ห่างจากตัว
อำเภอประมาณ 20 กิโลเมตร การเดินทางจากอำเภอมาทางถนนพุนพิน - ไชยา ระยะทางประมาณ
8 กิโลเมตร ถึงสามแยกทุ่งโพธิ์ เลี้ยวขวามาทางถนนทุ่งโพธิ์ - บางปลา ประมาณ 12 กิโลเมตร
ถึงองค์การบริหารส่วนตำบลสี่เส็ดซึ่งตั้งอยู่ทางด้านขวา

เนื้อที่ ตำบลสี่เส็ดมีเนื้อที่ประมาณ 26.6 ตารางกิโลเมตร หรือ 16,661 ไร่
พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำลำคลองไหลผ่าน คือ คลองพุนพิน ฤดูฝนพื้นที่ส่วนใหญ่
ท่วมถึง มีพื้นที่ติดต่อกับทะเล เหมาะสำหรับการประมง สภาพภูมิอากาศ ได้รับอิทธิพลจาก

มรสุมตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งทำให้มีช่วงฤดูฝนยาวนานและมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือพัดผ่านทำให้ ฤดูร้อนและฤดูฝนระยะเวลาใกล้เคียงกัน ทำให้ฤดูฝนน้ำมากเกินไป และฤดูร้อนเกิดการขาดแคลน น้ำในการอุปโภคและบริโภค จำนวนหมู่บ้าน มี 8 หมู่บ้าน อยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเต็ม หมู่บ้าน 8 หมู่บ้าน โดยแยกพื้นที่การปกครองออกเป็น 8 หมู่บ้าน คัดตาราง 2

ตาราง 2 จำนวนหมู่บ้าน มี 8 หมู่บ้าน อยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลลิเล็ด

หมู่ ที่	ชื่อบ้าน	จำนวนประชากร			จำนวน ครัวเรือน	ชื่อผู้นำ
		ชาย	หญิง	รวม		
1	บ้านบางใหญ่ฝั่งขวา	112	111	223	59	ผู้ใหญ่ประสาท ประเสริฐ
2	บ้านคลองราง	403	404	807	171	ผู้ใหญ่มนัส ผลเจริญ
3	บางใหญ่ฝั่งซ้าย	178	198	376	80	ผู้ใหญ่วิระชัย ชูสิทธิ์ธรรม
4	บ้านบางปอ	289	299	588	124	ผู้ใหญ่สมศักดิ์ ชาลวัลย์
5	บ้านบางปลา	331	315	646	148	กำนันประเสริฐ ชัยจุกรณ์
6	บ้านบางโนบ้าน	334	302	636	124	ผู้ใหญ่สุรินทร์ เวชวิมล
7	บ้านคลองกอ	218	214	432	99	ผู้ใหญ่เวียง อ่างทอง
8	บ้านบางทิง	146	131	277	59	ผู้ใหญ่มานิต ประสิทธิ์พร
รวม		2,011	1,974	3,985	864	

ประชากรทั้งสิ้น 3,985 คน แยกเป็นชาย 2,011 คน หญิง 1,974 คน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 149 คน/ตารางกิโลเมตร (ข้อมูล ณ เดือนมกราคม พ.ศ. 2549 กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย) ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร ร้อยละ 97.54 ของประชากรทั้งตำบล และร้อยละ 2.46 ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป ค้าขาย และรับราชการ

หน่วยธุรกิจ มีปั๊มน้ำมัน 2 แห่ง ตลาดนัด 1 แห่ง ร้านค้าต่างๆ 38 แห่ง กลุ่มอาชีพ 5 กลุ่ม กลุ่มออมทรัพย์ 3 แห่ง กองทุนหมู่บ้าน 8 กองทุน โรงเรียนประถมศึกษา 3 แห่ง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียน 1 แห่ง ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน 1 แห่ง วัด (ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 1, 5 และ 6) 3 แห่ง สำนักสงฆ์ (ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 4, 7) 2 แห่ง สถานีอนามัยประจำตำบล (ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 3) 1 แห่ง อัตรการมีและใช้ส้วมราดน้ำร้อยละ 100 สถานพยาบาลเอกชน 1 แห่ง ศูนย์สาธารณสุขมูลฐาน 8 แห่ง กลุ่มออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ 1 กลุ่ม คณะกรรมการบริหารการกีฬาและอุปกรณ์กีฬา 8 หมู่บ้านสายตรวจประจำตำบล 2 จุด จำนวนเจ้าหน้าที่ตำรวจจำนวน 2 นาย

การบริการพื้นฐาน ถนนแวงการ สายหลัก 1 สาย นอกจากที่กล่าวมาแล้วยังมี สายย่อยๆ ในพื้นที่อีกหลายสาย โทรศัพท์สาธารณะ 15 แห่ง ไปรษณีย์ตำบล 1 แห่ง โทรศัพท์ บ้าน 55 เครื่อง ประชากรที่มีไฟฟ้าใช้ ประมาณร้อยละ 95

แหล่งน้ำธรรมชาติ/แม่น้ำลำคลอง/ห้วยหนอง/บึงน้ำ ประกอบด้วยคลองพุนพิน (ไหลผ่านหมู่ที่ 6, 3, 1, 5, 8) ลำบางในบ้าน (ไหลผ่านหมู่ที่ 6) คลองบางปอ (ไหลผ่านหมู่ที่ 4) คลองกอ (ไหลผ่านหมู่ที่ 7) คลองเถ็ด (ไหลผ่านหมู่ที่ 5) คลองราง (ไหลผ่านหมู่ที่ 2) คลองทอง ไม้หัก (ไหลผ่านหมู่ที่ 8) ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าชายเลน

ภาพประกอบ 6 แผนที่องค์การบริหารส่วนตำบลลิเสียด

3.3 องค์การบริหารส่วนตำบลบางชนะ ตำบลบางชนะเป็นตำบลที่ตั้งห่างจากอำเภอ เมืองสุราษฎร์ธานี ประมาณ 8 กิโลเมตร สถานที่ตั้งตำบลมีลำคลองเป็นจำนวนมาก สองฝั่งคลองมี ต้นจากขึ้นเต็มทั้ง 2 ฝั่ง การคมนาคมสามารถเดินทางได้ทั้งทางน้ำและทางบก มีเนื้อที่ประมาณ 12.90 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 8,062 ไร่ ลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มมีแม่น้ำไหลผ่าน น้ำท่วม ถึงตลอดปี เพราะอยู่ใกล้ทะเล มีทั้งน้ำจืดและน้ำเค็ม จำนวนหมู่บ้าน 5 หมู่บ้าน อยู่ในเขตองค์การ บริหารส่วนตำบลเต็มหมู่บ้าน 5 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านบางชนะบน หมู่ที่ 2 บ้านคลองกรูด หมู่ที่ 3 บ้านบางชนะล่าง หมู่ที่ 4 บ้านคลองสุข และหมู่ที่ 6 บ้านคลองรีว

ประชากรทั้งสิ้น 2,009 คน แยกเป็นชาย 966 คน หญิง 1,043 คน จำนวนครัวเรือน 320 ครัวเรือน สำนักงานทะเบียนราษฎร อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี วันที่ 31 มีนาคม สำนักงานทะเบียนราษฎร อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี. 2548 : 12-15)

อาชีพหลักของประชาชน ได้แก่ ประมง ทำสวน รับจ้าง เลี้ยงสัตว์ รับราชการ ทำไร่โรงเรียประถมศึกษา 2 แห่ง วัด 2 แห่ง สถานีอนามัยประจำตำบล 2 แห่ง อัตรากามีและใช้ ส้วมราคน้ำร่อยละ 95

ตาราง 3 จำนวนหมู่บ้าน 5 หมู่บ้าน ขององค์การบริหารส่วนตำบลทั้งตำบลบางชนะ

หมู่ ที่	ชื่อบ้าน	จำนวนประชากร			จำนวน ครัวเรือน	ชื่อผู้นำ
		ชาย	หญิง	รวม		
1	บ้านบางชนะบน	176	168	344	98	นายสมรักษ์ จิตรจ้านงค์
2	บ้านคลองกรูด	90	98	188	53	นายพันธุ์เอื้อ ลิมสุวัฒนกุล
3	บ้านบางชนะล่าง	86	95	181	41	นายประหยัด แก้วเพชร
4	บ้านคลองสุข	301	336	637	164	นายจริง โพธิ์ทอง (ก้านัน)
5	บ้านคลองรีว	248	244	492	118	นายนิคม เขียวแดง
รวม		897	945	1,842	478	

การคมนาคม

- หมู่ที่ 1 (บ้านบางชนะบน) โดยพาหนะรถและเรือระยะทาง 9 กิโลเมตร ใช้เวลา 25 นาที
- หมู่ที่ 2 (บ้านคลองกรูด) โดยพาหนะรถและเรือระยะทาง 10 กิโลเมตร ใช้เวลา 30 นาที
- หมู่ที่ 3 (บ้านบางชนะล่าง) โดยพาหนะรถและเรือระยะทาง 12 กิโลเมตร ใช้เวลา 40 นาที
- หมู่ที่ 4 (บ้านคลองสุข) โดยพาหนะรถและเรือระยะทาง 16 กิโลเมตร ใช้เวลา 50 นาที
- หมู่ที่ 5 (บ้านคลองรีว) โดยพาหนะรถและเรือระยะทาง 18 กิโลเมตร ใช้เวลา 60 นาที

การโทรคมนาคม โทรศัพท์สาธารณะ 3 แห่ง

การไฟฟ้า

มีไฟฟ้าเข้าถึงทุกหมู่บ้าน และจำนวนประชากรที่ใช้ไฟฟ้า ดังนี้

1. หมู่ที่ 1 จำนวน 52 คริวเรือน
2. หมู่ที่ 2 จำนวน 41 คริวเรือน
3. หมู่ที่ 3 จำนวน 34 คริวเรือน
4. หมู่ที่ 4 จำนวน 104 คริวเรือน
5. หมู่ที่ 6 จำนวน 89 คริวเรือน

แหล่งน้ำธรรมชาติ/แม่น้ำลำคลอง/ห้วยหนอง/บึงน้ำ

ลำน้ำ ลำห้วย 5 สาย

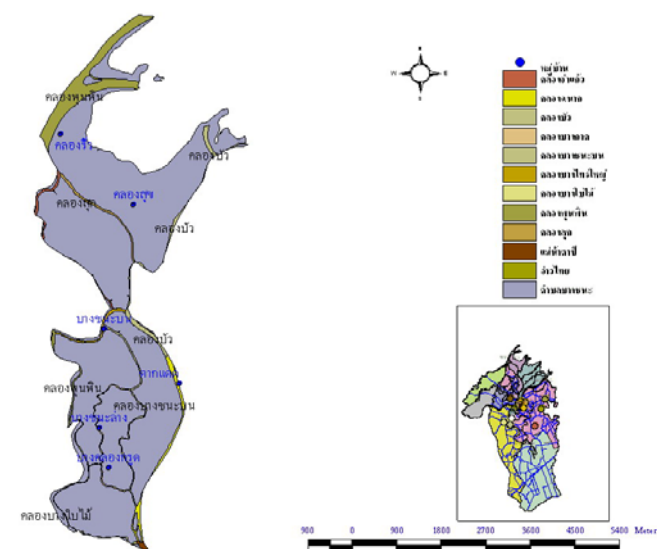
แหล่งน้ำอื่นๆ

ประปาหมู่บ้าน 1 แห่ง

มวลชนจัดตั้ง

ลูกเสือชาวบ้าน 1 รุ่น 110 คน

สมาชิกอปพร. 2 รุ่น 40 คน

ภาพประกอบ 7 แผนที่องค์การบริหารส่วนตำบลบางชนะ

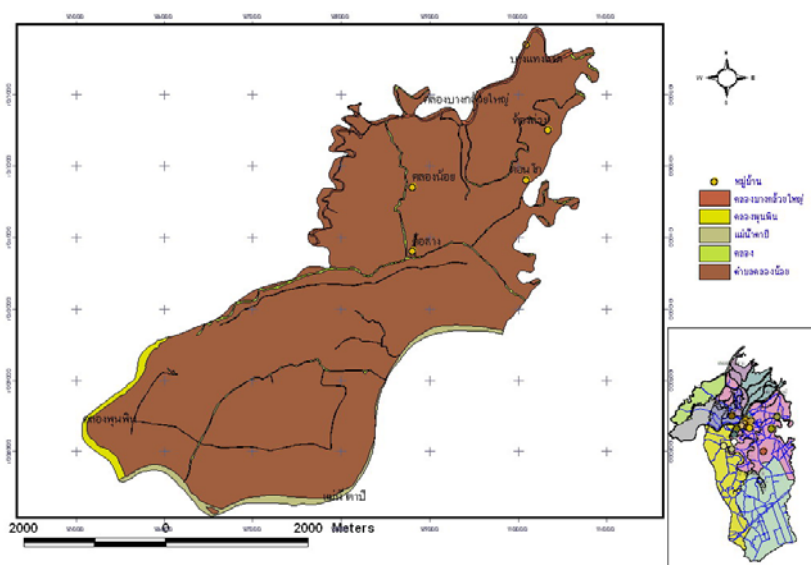

มีหน่วยธุรกิจน้อยมาก เนื่องจากอยู่ในเขตควบคุมของผังเมืองรวมเมืองสุราษฎร์ธานี (ประเภทชนบทและเกษตรกรรม) ประกอบกับความยากลำบากในการคมนาคมขนส่งเป็นอุปสรรคต่อการลงทุน แต่ในช่วงปีที่ผ่านมาได้มีการพัฒนาความเจริญเข้ามาสู่ตำบลคลองน้อย และเริ่มมีหน่วยธุรกิจเกิดขึ้นใหม่ๆ ตามมา ปิ๊มน้ำมัน 2 แห่ง โรงงานทำขนมจีน 1 แห่ง โรงงานทำลูกชิ้น 1 แห่ง ร้านค้าขายของชำ 22 ร้าน โกดังเก็บสินค้า 1 แห่ง ไม่มีตลาดสด มีตลาดนัด 1 แห่ง อยู่ช่อมรด 5 ร้าน ร้านขายอาหารสัตว์ 1 ร้าน โรงเลี้ยงสัตว์ 4 แห่ง ร้านค้าจำหน่ายสินค้าเพื่อการเกษตรและสารเคมี 1 ร้าน ห้องเช่า 1 แห่งสภาพทางสังคม โรงเรียนประถมศึกษา 1 แห่ง โรงเรียนอนุบาลถึงมัธยมศึกษาตอนต้น 1 แห่ง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 แห่ง วัด 2 แห่ง สถานีอนามัยประจำตำบล 1 แห่ง ศูนย์บริการสุขภาพชุมชน 1 แห่ง อสม. ครอบคลุมหมู่บ้านตามเกณฑ์ของกระทรวงสาธารณสุข อัตราการมีส้วมรดน้ำ ร้อยละ 99.90 ไม่มีโรงพยาบาลของรัฐ เอกชน และร้านขายยาในพื้นที่มีเจ้าหน้าที่รักษาความสงบประจำหมู่บ้านทุกหมู่บ้าน (สรบ.) มีอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนทุกหมู่บ้าน (อปพร.)

การบริการพื้นฐาน มีถนนสายต่างๆ สำหรับประชาชนใช้สัญจรไปมาภายในหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด ถนนคอนกรีตเสริมเหล็กมี 4 สาย ถนนลาดยาง มี 6 สาย ถนนหินผุ 17 สาย ไม่มีสำนักงานไปรษณีย์โทรเลข โทรศัพท์สาธารณะขององค์การโทรศัพท์จำนวน 15 แห่ง มีโทรศัพท์บ้าน (ใช้ระบบสัญญาณไม่มีคู่สาย) หมู่บ้าน 3, 4, 5, 6, 7 แต่ยังไม่เพียงพอกับความต้องการ เพราะไม่มีช่องสัญญาณ หอกระจายข่าว จำนวน 9 แห่ง อินเทอร์เน็ตตำบล จำนวน 1 แห่ง (ตั้งอยู่ที่ทำการ อบต.คลองน้อย) www.Klongnoi.go.th ในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลคลองน้อย มีไฟฟ้าใช้ไม่ครบทุกครัวเรือน

แหล่งน้ำธรรมชาติ/แม่น้ำลำคลอง/ห้วยหนอง/บึงน้ำ ไม่มีบ่อน้ำดื่ม บ่อบาดาล มีประปาส่วนภูมิภาค 1 แห่ง คือ หมู่ที่ 8 (ที่เหลือไม่มีน้ำประปาใช้) ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ไม่มีป่าไม้ น้ำตก ภูเขา ทะเล ดังนั้นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของพื้นที่ตำบลคลองน้อย คือ ดิน มีดินที่มีลักษณะคุณภาพสมบูรณ์ เหมาะแก่การปลูกพืชหลายชนิดด้วยกันสามารถปลูกได้ทั้งไม้ผลไม้ยืนต้นและพืชผักเกือบทุกชนิด แหล่งน้ำ มีลำคลองและแม่น้ำไหลผ่านหลายสายมีน้ำสำหรับทำการเกษตรตลอดปี มีสัตว์น้ำนานา ชนิด ซึ่งเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของราษฎรในตำบล

ภาพประกอบ 8 แผนที่องค์การบริหารส่วนตำบลคลองน้อย

3.5 องค์การบริหารส่วนตำบลคลองฉนาก องค์การบริหารส่วนตำบลคลองฉนาก ตำบลคลองฉนาก เป็นตำบลที่ตั้งห่างจากอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานีประมาณ 5 กิโลเมตร เป็นที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำ มีลำคลองล้อมรอบและทิศทะเลบางส่วนใช้การเดินทางด้วยเรือเพียงอย่างเดียวอาชีพทั่วไปจึงเน้นหนักไปทางการประกอบอาชีพประมง สภาพโดยรอบตำบลประกอบด้วยป่าชายเลนและป่ากร้างว่างเปล่า เนื้อที่ 9.23 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 4,523 ไร่ เป็นที่ราบลุ่ม มีสภาพทั่วไปเหมือนเกาะแก่ง เพราะมีแม่น้ำลำคลองหลายสายเป็นเส้นแบ่งอาณาเขตระหว่างหมู่บ้าน สภาพบ้านเรือนตั้งอยู่ใกล้แม่น้ำหรือแม่น้ำล้อมรอบ อากาศจึงเย็นสบาย ตำบลคลองฉนากมีทั้งหมด 7 หมู่บ้าน แบ่งเป็นหมู่บ้านในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลคลองฉนากเต็มทั้งหมู่บ้าน 5 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 2, 3, 5, 6 และ 8

จำนวนหมู่บ้านในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลคลองฉนากเต็มบางส่วน 2 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1, 4 จำนวนหมู่บ้านในเขตเทศบาล 1 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 7

ประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองฉนาก แบ่งแยกออกตามพื้นที่การปกครอง จำนวน 7 หมู่บ้าน ซึ่งแสดงข้อมูลเปรียบเทียบโครงสร้างประชากร โดยจำแนกเป็นรายหมู่บ้าน และจำแนกเพศชาย – หญิง ในช่วงปี พ.ศ. 2549 และปี พ.ศ. 2550 ตามลำดับ ดังตาราง 5

ตาราง 5 จำนวนหมู่บ้าน 8 หมู่บ้านขององค์การบริหารส่วนตำบลทั้งตำบลคลองฉนาก

หมู่ที่	ชื่อบ้าน	จำนวนประชากร			จำนวนครัวเรือน
		ชาย	หญิง	รวม	
1	บ้านคลองฉนาก	40	52	92	15
2	บ้านตากแดด	254	272	526	119
3	บ้านบางหมาก	246	254	500	118
4	บ้านสะบ้าย้อย	305	339	644	156
5	บ้านทองหลวง	414	417	831	189
6	บ้านบางกลา	275	260	535	119
8	บ้านศรีวัฒนาตาปี	135	141	276	50
รวม		1,669	1,735	3,404	766

จำนวนประชากรทั้งสิ้น 3,404 คน แยกเป็นชาย 1,699 คน หญิง 1,735 คน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 369 คน/ตารางกิโลเมตร (ข้อมูล ณ เดือนเมษายน พ.ศ. 2549 กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย) อาชีพหลัก คือ ทำประมงและผลิตผลจากการประมง นาุ้ง เป็นอาชีพที่เพิ่มจำนวนมากขึ้นในตำบลคลองฉนาก ค้าขายทั่วไป เลี้ยงสัตว์ รับจ้าง รับราชการ ฯลฯ ประมาณร้อยละ 10 หน่วยธุรกิจ โรงงานทำกุ้งแห้ง 1 โรง

สภาพทางสังคม โรงเรียนประถมศึกษา 2 แห่ง ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน 2 แห่ง วัด 2 แห่ง สถานีอนามัยประจำตำบล จำนวน 1 แห่ง ศูนย์ อสม.ประจำหมู่บ้าน จำนวน 7 หมู่บ้าน ศูนย์อำนวยการอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนองค์การบริหารส่วนตำบลคลองฉนาก

การบริการพื้นฐานสภาพพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองฉนาก เป็นพื้นที่ซึ่งตั้งอยู่ในบางมีลำคลองและแม่น้ำล้อมรอบการเดินทางไปมาจึงอาศัยเรือเป็นหลัก ไม่มีถนนเชื่อมระหว่างหมู่บ้าน ในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลคลองฉนากมีไฟฟ้าใช้ทุกหมู่บ้าน แต่ยังไม่ครอบคลุมทุกครัวเรือน มีไปรษณีย์ตำบลคอยส่งจดหมายและพัสดุภัณฑ์โดยทางเรือซึ่งยุ่งยากต่อการรับส่ง มีโทรศัพท์สาธารณะ 14 เครื่อง

แหล่งน้ำ ลำคลอง ลำห้วย จำนวน 10 สาย บ่อประปาบาดาล จำนวน 1 แห่ง ประปาส่วนภูมิภาค จำนวน 1 แห่ง

พื้นที่ตำบลคลองฉนาก มีสภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มฝั่งแม่น้ำ มีลำคลอง ล้อมรอบและติดทะเลบางส่วน การเดินทางโดยทางน้ำด้วยเรือเป็นพาหนะ อาชีพทั่วไปประกอบ การประมง สภาพโดยทั่วไปของตำบลประกอบด้วยป่าชายเลน โดยสภาพพื้นที่แล้วเหมาะสำหรับการท่องเที่ยวทางเรือ ตกปลาปากอ่าวแม่น้ำประกอบกับเนื่องจากมีพื้นที่ที่มีสภาพเป็นเกาะและ ป่าชายเลน ทำให้เป็นที่อยู่อาศัยของนกนานาชนิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งนกเป็ดน้ำไซบีเรีย และนก นานาพันธุ์ ซึ่งหลบหลีกหนีตามฤดูกาล ประมาณช่วงเดือนพฤศจิกายนของทุกปี

ดิน ในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล เนื่องจากมีน้ำทะเลท่วมถึงดินจะเค็ม จึงไม่มีการทำเกษตรมากนัก

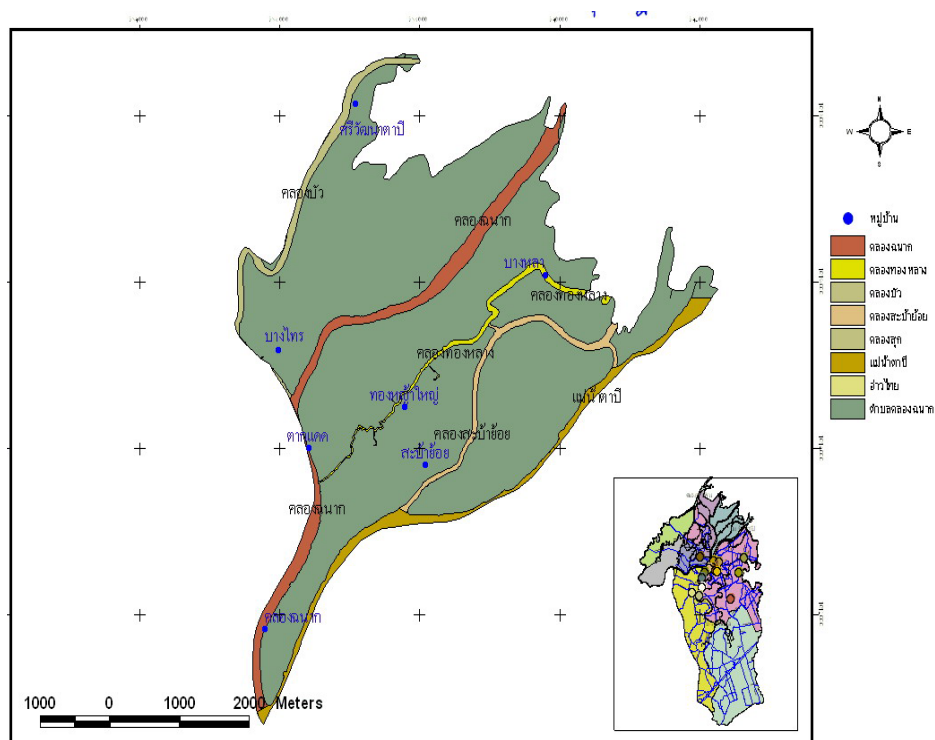
แหล่งน้ำ ในเขตพื้นที่ของตำบลทุกหมู่บ้านมีลำคลองและแม่น้ำไหลผ่าน มีสภาวะการขึ้นลงของน้ำตามอิทธิพลของน้ำทะเล ทำให้มีน้ำในลำคลองมีความเค็มไม่สามารถ อุปโภคและบริโภคได้ในบางช่วงในฤดูแล้ง ทำให้เกิดปัญหาภัยแล้งตามมา

สัตว์น้ำ เพราะพื้นที่ล้อมรอบด้วยน้ำ ทำให้สัตว์น้ำเป็นแหล่งอาหารสำคัญของ ราษฎรในพื้นที่ตำบลคลองฉนากมวลชนจัดตั้ง อสม.ทุกหมู่บ้าน 70 คน กลุ่มออมทรัพย์ 6 กลุ่ม กลุ่มเงินทุนหมุนเวียน 7 กลุ่ม กลุ่มแม่บ้านคลองฉนาก 7 กลุ่ม กลุ่มกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง 7 กลุ่ม กลุ่มอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน 78 คน สภายาวชน 14 คน

3.6 องค์การบริหารส่วนตำบลบางไทร ตำบลบางไทรเป็นตำบลที่ตั้งห่างจากอำเภอ เมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่ตั้งห่างจากตัวเมืองสุราษฎร์ธานี ประมาณ 8 กิโลเมตร สถานที่ตั้งตำบลมีลำคลองเป็นจำนวนมาก สองข้างทางเป็นป่าไม้ชายเลน และสวนมะพร้าวตลอดจน สวน มีเนื้อที่ประมาณ 12 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 7,800 ไร่ ลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มมี แม่น้ำไหลผ่าน 4 หมู่บ้าน อยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเต็มหมู่บ้าน 4 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 – 4

ประชากรทั้งสิ้น 1,941 คน แยกเป็นชาย 930 คน หญิง 1,011 คน จำนวนครัวเรือน 635 ครัวเรือน (ข้อมูล ณ สำนักงานทะเบียนราษฎร อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี ณ วันที่ 31 มีนาคม 2550)

ภาพประกอบ 9 แผนท้องที่การบริหารส่วนตำบลคลองนก

ตาราง 6 จำนวนหมู่บ้าน 4 หมู่บ้านขององค์การบริหารส่วนตำบลทั้งตำบลบางไทร

หมู่ ที่	ชื่อบ้าน	จำนวนประชากร			จำนวน ครัวเรือน	ชื่อผู้นำ
		ชาย	หญิง	รวม		
1	บ้านคลองขวาง	328	328	656	159	นายทวิศักดิ์ ให่หวล
2	บ้านบางเบิด	229	262	491	147	นายเรวัฒน์ สุดแก้ว
3	บ้านบางกล้วย	260	267	527	135	นายประจวบ บุญฤทธิ์
4	บ้านท้องถ่วง	113	154	267	86	นายปรีชา จินละเอียด
รวม		930	1,011	1,941	527	

อาชีพหลักของประชากร ได้แก่ ทำสวนมะพร้าว รับจ้าง รับราชการ ประมง
สวนผลไม้ ปลูกข้าว เลี้ยงสัตว์ สวนปาล์ม น้ำมัน เลี้ยงปลา เลี้ยงกุ้ง

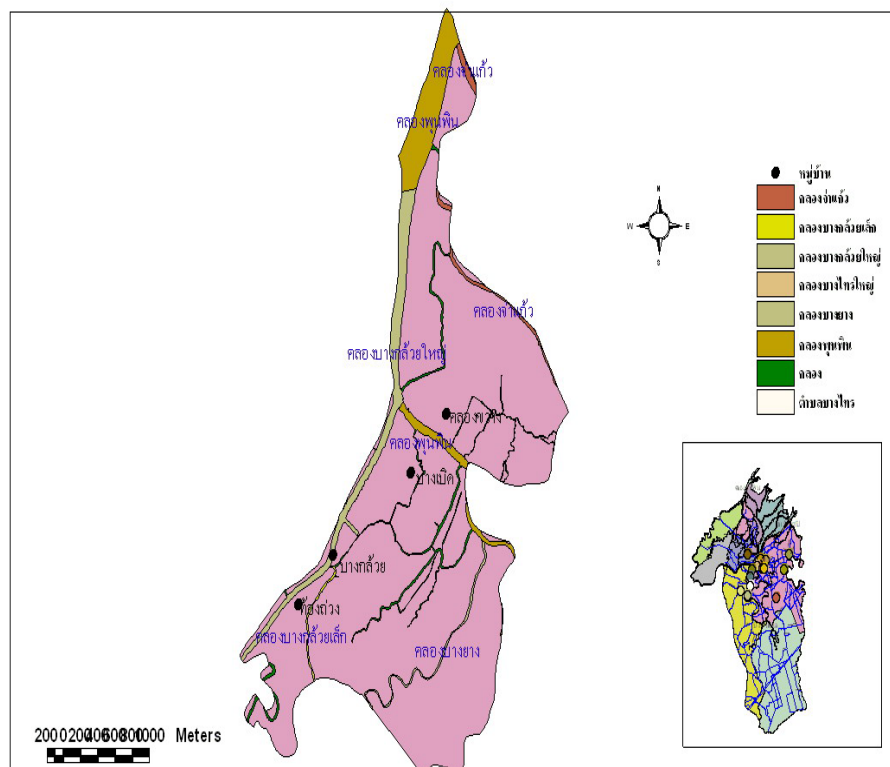
สภาพทางสังคม โรงเรียนประถมศึกษา 2 แห่ง วัด 2 แห่ง สถานีอนามัยประจำตำบล 1 แห่ง อัตราการมีและใช้ส้วมรดน้ำร้อยละ 85 สถานีตำรวจ 1 แห่ง มีเจ้าหน้าที่รักษาความสงบประจำหมู่บ้าน (สรบ.) มีอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนทุกหมู่บ้าน (อปพร.)

การบริการพื้นฐาน หมู่ที่ 1 (บ้านคลองขวาง) โดยพาหนะรถและเรือระยะทาง 8 กิโลเมตร ใช้เวลา 40 นาที หมู่ที่ 2 (บ้านบางเบ็ด) โดยพาหนะรถและเรือระยะทาง 8 กิโลเมตร ใช้เวลา 45 นาที หมู่ที่ 3 (บ้านบางกล้วย) โดยพาหนะรถและเรือระยะทาง 7 กิโลเมตร ใช้เวลา 45 นาที หมู่ที่ 1 (บ้านท้องถ่วง) โดยพาหนะรถและเรือระยะทาง 6 กิโลเมตร ใช้เวลา 30 นาที โทรศัพท์สาธารณะ 2 แห่ง มีไฟฟ้าเข้าถึงทุกหมู่บ้าน และจำนวนประชากรที่ใช้ไฟฟ้าครบทุกครัวเรือน

แหล่งน้ำธรรมชาติ ลำน้ำ ลำห้วย 13 สาย

ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าชายเลน ดิน น้ำ

มวลงชนจัดตั้ง ลูกเสือชาวบ้าน 2 รุ่น 150 คน อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน 2 รุ่น 40 คน

ภาพประกอบ 10 แผนที่องค์การบริหารส่วนตำบลบางโพธิ์

3.7 องค์การบริหารส่วนตำบลบางไผ่ ตำบลบางไผ่เป็นตำบลที่ตั้งห่างจากตัวเมืองสุราษฎร์ธานี ประมาณ 2 กิโลเมตร สถานที่ตั้งตำบลมีลำคลองเป็นจำนวนมาก สองข้างเป็นป่าไม้เบญจพรรณ ในลำคลองจะมีไผ่ลอยทับถมกันน้ำขึ้นลงไม่สะดวก เมื่อมีการตั้งตำบลหมู่บ้าน ตำบลบางไผ่ สืบเนื่องจากในลำคลองมีไผ่มากนั่นเอง มีเนื้อที่ประมาณ 10.14 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 6,576 ไร่ เป็นที่ราบลุ่มมีแม่น้ำไหลผ่าน 5 หมู่บ้าน อยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลบางไผ่ ได้แก่ หมู่ที่ 1, 2 อยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเต็มหมู่บ้าน มี 3 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 3, 4, 5

ประชากรทั้งสิ้น 2,360 คน แยกเป็นชาย 1,111 คน หญิง 1,249 คน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 231 คน/ตารางกิโลเมตร จำนวนครัวเรือน 635 ครัวเรือน

ตาราง 7 จำนวนหมู่บ้าน 5 หมู่บ้านขององค์การบริหารส่วนตำบลทั้งตำบลบางไผ่

หมู่ที่	ชื่อบ้าน	จำนวนประชากร			จำนวนครัวเรือน
		ชาย	หญิง	รวม	
1	บ้านเบิดล่าง	161	167	328	104
2	บ้านคลองใหญ่	109	141	250	76
3	บ้านปลายคลอง	336	367	703	194
4	บ้านบางไผ่	169	222	391	112
5	บ้านบางยาง	304	317	621	149
รวม		1,111	1,249	2,360	635

สภาพทางเศรษฐกิจ อาชีพหลักของประชากร ได้แก่ ทำสวนมะพร้าว รับจ้างรับราชการ ประมง สวนผลไม้ เลี้ยงสัตว์ สถานบริการน้ำมัน 1 แห่ง

สภาพทางสังคมโรงเรียนประถมศึกษา 2 แห่ง โรงเรียนมัธยมศึกษา 1 แห่ง วัด 1 แห่ง ศาลเจ้า 1 แห่ง สถานีอนามัยประจำตำบล 1 แห่ง อัตรการมีและใช้ส้วมรดน้ำร้อยละ 99 ไม่มีสถานีตำรวจ ไม่มีสถานีดับเพลิง

การบริการพื้นฐาน หมู่ที่ 1 (บ้านเบิดล่าง) โดยพาหนะรถและเรือระยะทาง 6 กิโลเมตร ใช้เวลา 10 นาที หมู่ที่ 2 (บ้านคลองใหญ่) โดยพาหนะรถและเรือระยะทาง 7 กิโลเมตรใช้เวลา 15 นาที หมู่ที่ 3 (บ้านปลายคลอง) โดยพาหนะรถและเรือระยะทาง 6.5 กิโลเมตร ใช้เวลา 10 นาที หมู่ที่ 4 (บ้านบางไผ่) โดยพาหนะรถและเรือระยะทาง 7 กิโลเมตร

ใช้เวลา 15 นาที หมู่ที่ 5 (บ้านบางยาง) โดยพาหนะรถและเรือระยะทาง 8 กิโลเมตร ใช้เวลา 20 นาที

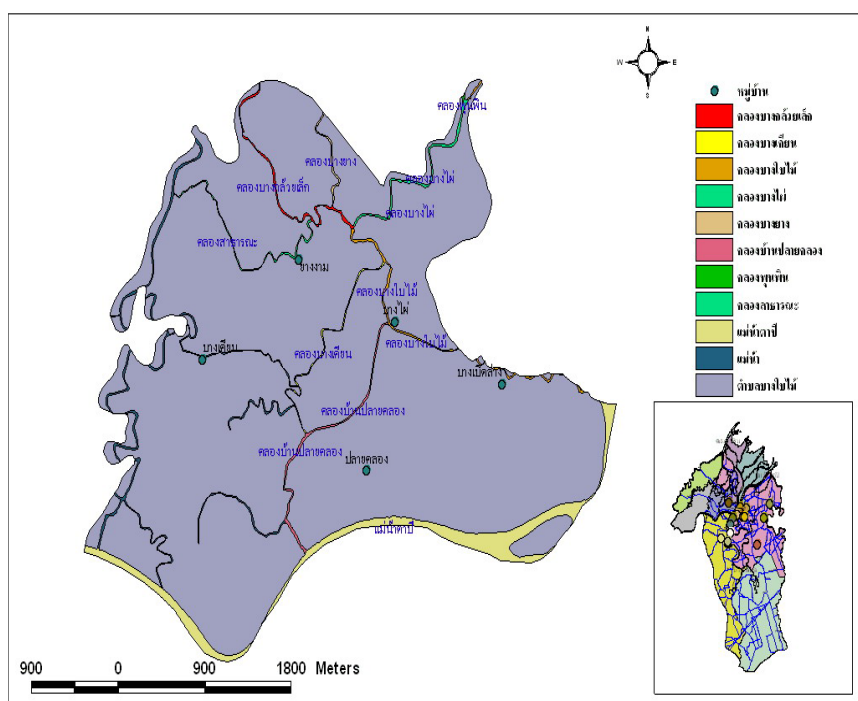
โทรศัพท์สาธารณะ 2 แห่ง มีไฟฟ้าเข้าถึงทุกหมู่บ้าน และจำนวนประชากรที่ใช้ไฟฟ้าไม่ครบทุกครัวเรือน

แหล่งน้ำ ลำน้ำ ลำห้วย 6 สาย ประปาส่วนภูมิภาค 3 แห่ง

ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ ป่าไม้ ดิน น้ำ

มวชนจัดตั้งลูกเสือชาวบ้าน 3 รุ่น 150 คน อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน

2 รุ่น 50 คน

ภาพประกอบ 11 แผนที่องค์การบริหารส่วนตำบลบางไผ่

3.8 องค์การบริหารส่วนตำบลบางโพธิ์ องค์การบริหารส่วนตำบลบางโพธิ์ เดิมเป็นสภาตำบลบางโพธิ์ ตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 ได้รับการประกาศจัดตั้งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล จากกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2540 โดยมีที่ทำการตั้งอยู่หมู่ที่ 1 บ้านบางขาม ระยะทางห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี ประมาณ 10 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 13 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 8,125 ไร่ เป็นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึงและมีน้ำทะเลหนุน ลักษณะดินเป็นดินเหนียวปนทราย

บางบริเวณเป็นดินเค็มและเปรี้ยว สภาพพื้นที่โดยทั่วไปส่วนใหญ่มีคู คลอง ทั่วทุกพื้นที่
 จำนวนหมู่บ้าน 5 หมู่บ้าน อยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเต็มหมู่บ้าน 5
 หมู่บ้าน
 ประชากรทั้งสิ้น 1,927 คน แยกเป็นชาย 941 คน หญิง 986 คน จำนวน
 ครัวเรือน 474 ครัวเรือน

ตาราง 8 จำนวนหมู่บ้าน 5 หมู่บ้านอยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลบางโพธิ์

หมู่ที่	ชื่อบ้าน	จำนวนประชากร			จำนวนครัวเรือน
		ชาย	หญิง	รวม	
1	บ้านบางขาม	264	266	530	126
2	บ้านท่าอิฐ	256	274	530	134
3	บ้านคลองขวาง	166	152	318	71
4	บ้านท้องทราย	148	183	331	77
5	บ้านท่าพลูเถื่อน	107	111	218	66
รวม		941	986	1,927	474

สภาพทางเศรษฐกิจ อาชีพหลักของประชากร ได้แก่ ทำสวนมะพร้าว เลี้ยงกุ้ง
 กุ้งดำ เข้าจากการประมงรับจ้าง สถานีบริการน้ำมัน 1 แห่ง

สภาพทางสังคม โรงเรียนประถมศึกษา 1 แห่ง ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำ
 หมู่บ้าน 1 แห่ง วัด 2 แห่ง สถานีอนามัยประจำตำบล 1 แห่ง อัตรการมีและใช้ส้วมราดน้ำ
 ร้อยละ 95

ป้อมยามตำรวจ 1 แห่ง

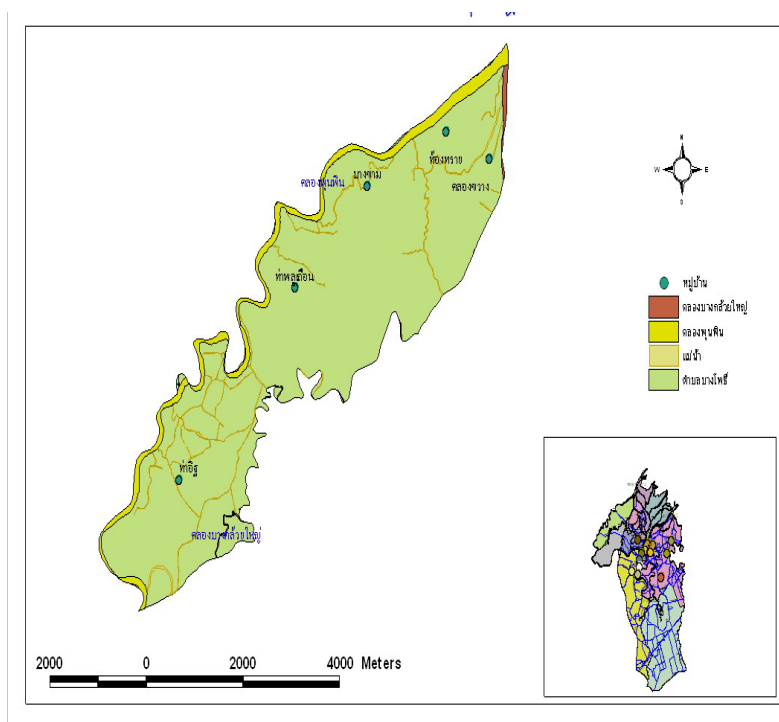
การบริการพื้นฐาน การคมนาคมทางบกมีถนนใช้ไม่ทั่วถึงทุกหมู่บ้าน ถนนที่ใช้
 อยู่ส่วนใหญ่เป็นถนนดิน เมื่อเข้าสู่ฤดูฝนจะเดินทางยากลำบากมาก การคมนาคมทางน้ำ มีแม่น้ำลำ
 คลองไหลผ่านหลายสาย ประชาชนส่วนมากใช้เรือในการติดต่อภายในตำบลและเดินทางติดต่อกับตัว
 เมือง หมู่ที่ 1 (บ้านบางขาม) โดยพาหนะรถและเรือระยะทาง 10 กิโลเมตร ใช้เวลา 45 นาที
 หมู่ที่ 2 (บ้านท่าอิฐ) โดยพาหนะรถและเรือระยะทาง 18 กิโลเมตรใช้เวลา 35 นาที หมู่ที่ 3
 (บ้านคลองขวาง) โดยพาหนะรถและเรือระยะทาง 13 กิโลเมตร ใช้เวลา 45 นาที หมู่ที่ 4

(บ้านท้องทราย) โดยพาหนะรถและเรือระยะทาง 10 กิโลเมตร ใช้เวลา 45 นาที หมู่ที่ 5 (บ้านท่าพลูเถื่อน) โดยพาหนะรถและเรือระยะทาง 15 กิโลเมตร ใช้เวลา 40 นาที

การโทรคมนาคม ตู้ไปรษณีย์ 2 แห่ง โทรศัพท์สาธารณะ 4 แห่ง มีไฟฟ้าเข้าถึงทุกหมู่บ้าน จำนวน 378 ไม่วางครบทุกครัวเรือน แหล่งน้ำธรรมชาติ แม่น้ำ 1 สาย ลำคลอง 10 สาย คลองใหญ่ 1 สาย บ่อน้ำตื้น 281 แห่ง

ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ มีคลองขวาง คลองพุนพิน คลองบางกล้วย และลำคลองเล็กๆ อีกหลายสาย ซึ่งเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญของตำบลบางโพธิ์ ทำให้เป็นที่เพาะพันธุ์ของสัตว์น้ำต่างๆ เช่น ปลา กุ้ง และสัตว์น้ำอื่นๆ ตลอดจนมีสมุนไพรธรรมชาติอีกด้วย มวลชนจัดตั้งลูกเสือชาวบ้าน 3 รุ่น 20 คนอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน 2 รุ่น 60 คน

ภาพประกอบ 12 แผนที่องค์การบริหารส่วนตำบลบางโพธิ์

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. ทฤษฎีหลัก

1.1 ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ (Structural – Functionalism)

นักมานุษยวิทยาที่มีความสำคัญต่อการกำเนิดทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ คือ (Radcliffe Brown และ Bronislaw Malinowski (ยศ สันตสมบัติ. 2537 : 11–14 ; อ้างอิงมาจาก (Radcliffe Brown and Bronislaw Malinowski. n.d. : unpagged) กล่าวถึงมโนทัศน์ของทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ของแรดคลิฟฟ์ บราวน์ไว้ว่า เป็นการมองสังคมโดยเปรียบเทียบกับสิ่งมีชีวิต เช่น ร่างกายคน ประกอบด้วยอวัยวะต่างๆ ซึ่งแต่ละระบบก็มีโครงสร้างและหน้าที่ของตัวเอง เช่น ระบบย่อยอาหาร ประกอบด้วยกระเพาะ ลำไส้ ทำหน้าที่ย่อยอาหารเป็นของเหลวดูดซึมไปตามเส้นเลือดต่างๆ ระบบภายในร่างกายจะทำหน้าที่อย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ร่างกายมีชีวิตอย่างเป็นปกติ หากระบบใดหยุดทำงานก็จะทำให้เกิดอาการผิดปกติของร่างกาย สังคมก็เช่นเดียวกัน ประกอบด้วยระบบต่างๆ เช่น ระบบครอบครัว เศรษฐกิจ ศาสนา การเมือง ซึ่งแต่ละระบบก็มีโครงสร้างและหน้าที่เฉพาะแต่ละระบบจะทำหน้าที่เพื่อให้สังคมดำเนินไปอย่างราบรื่นหรือรักษาความสมดุลของสังคมเอาไว้ โดยแรดคลิฟฟ์ บราวน์ ได้นำเอามโนทัศน์เรื่อง “หน้าที่” มาจากเดอริคีม์ (Emile Durkheim) โดยเขาเสนอว่าเราสามารถศึกษาโครงสร้างของสังคมหรือความสัมพันธ์ของคนในสังคม โดยดูจากพฤติกรรมต่างๆ ว่ามีส่วนช่วยในการสร้างความเป็นปึกแผ่นและรักษาความสมดุลของสังคมได้อย่างไรบ้าง

นิยพรรณ วรรณศิริ (2540 : 109 – 110) กล่าวถึง การศึกษาพฤติกรรมของคนในสังคมในเชิงความสัมพันธ์ของหน้าที่ตามโครงสร้างของสังคมของแรดคลิฟฟ์ บราวน์ ว่าในทางวิชาการเรียกว่า “Holistics” เป็นการมองสังคมที่เดียวทุกโครงสร้างเพื่อความเข้าใจสังคมทั้งสังคม โดยแรดคลิฟฟ์ บราวน์เชื่อว่า การศึกษาเฉพาะโครงสร้างทางการปกครองของสังคมไทยก็ต้องศึกษาระบบค่านิยม เศรษฐกิจ ศาสนา การศึกษา ครอบครัว และเครือญาติของสังคมไทยด้วย เพราะทุกระบบดังที่กล่าวมาแล้วมีผลต่อโครงสร้างทางการปกครองทั้งสิ้น

ชยันต์ วรรณภูติ (ม.ป.ป. : ไม่มีเลขหน้า) ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงการหน้าที่ (Functional) ของพฤติกรรมหรือของแต่ละสถาบันที่มีต่อสังคมโดยรวมว่าหมายถึง การเกิดขึ้นและมีอยู่ของพฤติกรรมที่มีบทบาทหน้าที่ (รับใช้) บางประการที่เป็นคุณประโยชน์เกื้อหนุน ทำให้สังคมดำรงอยู่ได้ ตลอดจนถือว่าสังคมย่อมมีองค์ประกอบหรืออนุระบบให้แก่สถาบันทางสังคมต่างๆ ที่มีหน้าที่ด้านใดด้านหนึ่ง ที่นำไปสู่การดำรงอยู่ของสังคม เช่น หน้าที่ในการสมานความสัมพันธ์ทางสังคม หน้าที่ในการจัดสรรทรัพยากร หน้าที่ในการควบคุมกำลังคน เป็นต้น หน้าที่เหล่านี้จะถูกจัดสรรขึ้น กำหนดขึ้น และมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับความต้องการซึ่งกันและกัน ถ้าสถาบัน

พิธีกรรม หรือความเชื่อใดๆ ไม่สามารถก่อประโยชน์หรือไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ (Dysfunctional) ต่อสังคม สิ่งเหล่านี้ก็จะหดหาย เลิก หรือต้องการเปลี่ยนแปลงไปในที่สุด ถ้ามิฉะนั้นสังคมจะอยู่ไม่ได้

ขณะเดียวกัน สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (ม.ป.ป. : 23 - 29) ระบุว่าการศึกษาที่สังคมสามารถรักษาระบบในตัวเองได้นั้นจะต้องมีหน้าที่สำคัญอยู่ 4 ประการ ได้แก่

1. ระบบสังคมต้องมีวัตถุประสงค์และดำเนินไปเพื่อบรรลุตามวัตถุประสงค์ (Goal Attainment) วัตถุประสงค์ของสังคมเป็นความจำเป็นที่จะทำให้สังคมดำรงอยู่ด้วยความสงบสุข ผ่านกระบวนการถ่ายทอดและควบคุมให้สมาชิกในสังคมปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ของสังคม ดังนั้นสถาบันทางสังคมที่เป็นผู้ทำหน้าที่นี้ ได้แก่ สถาบันครอบครัว และสถาบันการศึกษา

2. ระบบสังคมต้องมีการปรับตัว (Adaptation) ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นต่อการมีความสัมพันธ์ระหว่างกันภายในสังคมผ่านการอาศัยเทคนิคต่างๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของสังคมนั้น สถาบันที่ช่วยในการใช้เทคนิคนี้ ได้แก่ สถาบันเศรษฐกิจนั่นเอง

3. ระบบสังคมต้องมีการบูรณาการรวมหน่วย หรือการประสานประสานส่วนต่างๆ (Integration) เป็นการสร้างความเข้าใจในระบบสังคมเพื่อช่วยการทำงานของสังคมในอันที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ของสังคมในอนาคต สถาบันที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่นี้ ได้แก่ สถาบันการเมืองการปกครอง สถาบันพระมหากษัตริย์ ฯลฯ

4. ระบบของสังคมต้องมีการจัดการกับความตึงเครียด (Tension Management or Latency) ระบบสังคมต้องมีการจัดการกับความตึงเครียดในสังคมเพื่อก่อให้เกิดความสมดุลในสังคมนั้น สถาบันที่มีหน้าที่ดังกล่าว ได้แก่ สถาบันศาสนาและสถาบันศาล เป็นต้น

จากแนวคิดของนักคิดคนสำคัญของทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ อาจสรุปได้ว่า ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่เป็นการศึกษาถึงหลักแห่งความเชื่อมโยงและพึ่งพาอาศัยกัน ระหว่างสถาบันสังคมต่างๆ ซึ่งสถาบันทางสังคมต่างๆ มีความเกี่ยวพันและพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน สังคมตามสภาพธรรมชาติเป็นสังคมที่กลมกลืนและปรองดอง เพราะสถาบันต่างๆ ทำหน้าที่ขจัดความขัดแย้งและรักษาความสมดุลไว้นั่นเอง

1.2 ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม

Julian Steward เป็นนักมานุษยวิทยาคนสำคัญของทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม มนุษย์มีความสนใจเกี่ยวกับนิเวศวิทยาหรือสภาพแวดล้อมมานานแล้ว ผู้คนในยุคก่อนประวัติศาสตร์สามารถดำรงชีวิตอยู่รอดมาได้โดยอาศัยความเคยชินกับสภาพแวดล้อมในการหาอาหารด้วยวิธีการต่างๆ โดยเฉพาะการหาของป่าและล่าสัตว์ นอกจากนี้ยังใช้ความรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมเพื่อหาที่อยู่อาศัย ซึ่งมักเป็นสิ่งที่มีความเหมาะสมและแหล่งธรรมชาติอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก และหาอาหารตามธรรมชาติ นอกจากนั้นมนุษย์ยังหาวิธีป้องกันภัยจากธรรมชาติอีกด้วย นี่ก็คือตัวอย่างที่

ยืนยันได้ว่ามนุษย์ได้พยายามทำความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเพื่อการปรับ และดำเนินชีวิต โดยที่มนุษย์ได้สะสมประสบการณ์และถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมที่มีต่อการดำเนินชีวิตเช่นนี้สืบต่อกันเรื่อยมาจนกลายเป็นความเชื่อที่ว่าสภาพแวดล้อมทางกายภาพมีบทบาทสำคัญต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ ผู้ที่เลื่อมใส ในแนวความคิดนี้ก็เชื่อว่า สภาพแวดล้อมเป็นตัวกำหนดบุคลิกภาพ ศีลธรรมจรรยา การเมืองการปกครอง รัฐบาล ศาสนา จึงทำให้วัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่นที่มีลักษณะที่แตกต่างกันไป ต่อมาในแนวความคิดว่าสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นส่วนหนึ่งเท่านั้นที่ทำให้วัฒนธรรมแต่ละท้องถิ่นที่แตกต่างกัน สิ่งที่กำหนดความแตกต่างนั้นคือการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมและยังมีแนวคิดอีกกลุ่มหนึ่งที่คิดว่าสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติกับสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม ต่างเป็นตัวกำหนดซึ่งกันและกัน ซึ่งแนวคิดพื้นฐานทั้งสามแนวคิดนี้ก็กลายเป็นแนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรม

ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมเป็นการดำรงชีวิตของมนุษย์ มีความสำคัญและปรากฏเด่นชัดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในศตวรรษที่ 19 ปัญหาสภาพแวดล้อมของมนุษย์กลายเป็นปัญหาใหญ่ที่หลายประเทศให้ความสนใจ โดยได้มีประกาศร่วมกันเกี่ยวกับเรื่องสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมหรือนิเวศวิทยาไม่เพียงแต่จะมีความสำคัญต่อมนุษย์ในอดีตและในปัจจุบันเท่านั้น แต่ยังคงมีความสำคัญต่อมนุษยชาติในอนาคตอีกด้วย

คำว่า “นิเวศวิทยาวัฒนธรรม” เป็นคำศัพท์ที่ได้มาจากการผสมกันระหว่างคำว่า นิเวศวิทยากับวัฒนธรรม เป็นนิเวศวิทยาวัฒนธรรมซึ่งความหมายของคำศัพท์ได้อธิบายมาแล้ว แต่เมื่อเอา 2 คำศัพท์มารวมกันเข้ากันแล้วจึงได้ความหมายที่แท้จริงของคำนิเวศวิทยาวัฒนธรรม คำว่า “นิเวศวิทยาวัฒนธรรม” เป็นศัพท์ที่กำเนิดขึ้นเมื่อไม่นาน โดยนักมานุษยวิทยาได้อธิบายความคิดทางนิเวศวิทยาไปใช้อธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ นิเวศวิทยาเป็นศาสตร์ที่แพร่หลายในคริสต์ศตวรรษที่ 20 แต่ส่วนใหญ่จะเน้นเฉพาะการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างพืชและสัตว์มากกว่าที่จะพูดถึงมนุษย์ จนถึงช่วง ปี พ.ศ. 2473 นักมานุษยวิทยาได้ยืมเอาแนวความคิดนิเวศวิทยาไปใช้อธิบายทางมานุษยวิทยา ซึ่งเรียกว่า “นิเวศวิทยาวัฒนธรรม”

นิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Ecology) เป็นแนวคิดทางมานุษยวิทยาที่สนใจศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม โดยเน้นถึงอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมว่าเป็นตัวกำหนดกระบวนการวิวัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรม Julian Steward นักมานุษยวิทยาอเมริกาได้อธิบายแนวความคิดแบบนิเวศวิทยาวัฒนธรรมว่า เป็นการศึกษากระบวนการปรับตัวของสังคมภายใต้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการศึกษาวิวัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากการปรับตัว (Adaptation) ของสังคม แนวความคิดนี้มองสังคมในลักษณะเป็นพลวัตหรือเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงเป็นผลมาจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม โดยมีพื้นฐานสำคัญ

คือ เทคโนโลยีการผลิต โครงสร้างสังคมและลักษณะของสภาพแวดล้อม ชุมชนชาติเป็นเงื่อนไขหลัก กำหนดกระบวนการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวของสังคมและวัฒนธรรม

Steward มอง “วัฒนธรรม” ว่าเป็นเครื่องมือช่วยให้นักมนุษยศาสตร์ปรับตัวเข้ากับ สภาพแวดล้อมประเด็นสำคัญสำหรับการศึกษามานุษยวิทยาจึงมีอยู่ว่า วัฒนธรรมมีการปรับตัว อย่างไรให้เข้ากับสภาพแวดล้อม และมนุษย์มีวิธีการอย่างไรในการใช้เทคโนโลยีและระบบเศรษฐกิจ ในการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมถึงแม้ว่าวัฒนธรรมจะถูกกำหนดโดยสภาพแวดล้อม แต่ Steward เสนอว่า เราไม่ควรแยกแยะสภาพแวดล้อมออกจากความต้องการทางด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งเป็น พื้นฐานสำคัญอีกส่วนหนึ่ง

การอธิบายพฤติกรรม Steward ปฏิเสธแนวความคิดแบบวิวัฒนาการเส้นตรงของ นักทฤษฎีวิวัฒนาการรุ่นเก่า ซึ่งเสนอว่าวัฒนธรรมของทุกเผ่าพันธุ์จะมีวิวัฒนาการเป็นเส้นตรงผ่าน ขั้นตอนต่างๆ เหมือนกันหมด Steward แย้งว่าวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมอาจเกิดขึ้นได้หลายสาย (Multilinear Evolution) และโครงสร้างสังคมเป็นหลัก อาจกล่าวได้ว่าแนวความคิดแบบ วิวัฒนาการหลายสายนี้เป็นแนวความคิดใหม่ซึ่งพัฒนามาจากทฤษฎีวิวัฒนาการรุ่นเก่า แนวความคิดนี้ เน้นความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับสภาพแวดล้อมว่ามีความแนบแน่นใกล้ชิดและส่งผลกระทบ ซึ่งกันและกันอย่างแยกไม่ออก ในยุคสมัยที่พัฒนาการด้านเทคโนโลยียังอยู่ในระดับต่ำ มนุษย์จำเป็นต้อง ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมและทำให้สภาพแวดล้อมมีอิทธิพลเป็นตัวกำหนดรูปแบบของวัฒนธรรม แต่เมื่อเทคโนโลยีเจริญก้าวหน้ามากขึ้นมนุษย์ย่อมมีศักยภาพในการเปลี่ยนแปลงหรือดัดแปลง สภาพแวดล้อมให้มากขึ้นอิทธิพลของสภาพแวดล้อมก็ลดถอยลง หากแต่รูปแบบและลักษณะทาง วัฒนธรรม ประสพการณ์ และความเคยชิน ในอดีตตลอดจนวิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณี บางอย่างจะยังคงอยู่และได้รับการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง

กล่าวโดยสรุปแล้ว แนวความคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรมตามที่เสนอของ Steward นั้น เป็นความพยายามศึกษาวิเคราะห์ถึง

1. ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมกับเทคโนโลยีทางการผลิต ซึ่งเป็น ตัวกำหนดสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม
2. ความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีกับพฤติกรรมของมนุษย์
3. ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีต่อวัฒนธรรม

(ยศ สันตสมบัติ. 2540 : 35 ; อ้างอิงมาจาก Steward. 1955 : unpagged)

ในผลงานสำคัญของ Steward ที่ว่าด้วยวิธีการของนิเวศวิทยาวัฒนธรรมนั้น Steward ชี้ให้เห็นว่าสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมนั้นมีความเกี่ยวพันต่อกันและกัน อย่างยิ่งในความเข้าใจของ (ชัญญ วงศ์วิภาค. ม.ป.ป. : ไม่มีเลขหน้า ; อ้างอิงมาจาก Steward. 1955 : unpagged) หลักของวัฒนธรรมประกอบด้วยเรื่องราวที่ว่าด้วยเศรษฐกิจ เหตุนี้ในข้อเขียนของ

Steward ที่ว่าด้วย “วิธีการของนิเวศวิทยาวัฒนธรรม” นั้น จึงรวมถึงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ต่างๆ ดังนี้

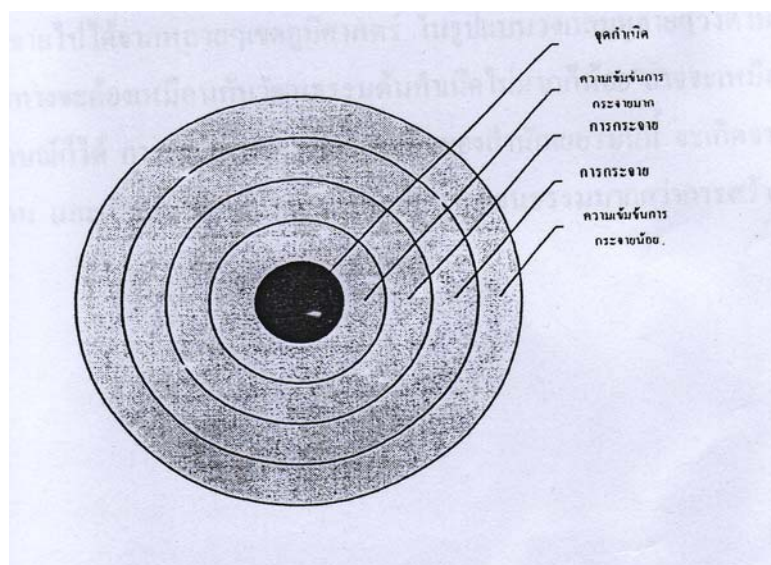
1. ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อม และทัศนคติที่มนุษย์ใช้ เพื่อหาประโยชน์จากสภาพแวดล้อม
2. ความสัมพันธ์ระหว่างแบบแผนพฤติกรรมและเทคนิคที่มนุษย์ใช้หาประโยชน์จากสภาพแวดล้อม
3. ผลกระทบที่แบบแผนของพฤติกรรมหนึ่งส่งไปถึงส่วนอื่นๆ ของวัฒนธรรม

1.3 ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม

นิยพรรณ วรรณศิริ (2540 : 94 – 96) ได้รวบรวมแนวคิดของสำนักแนวคิดทางการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมว่าแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มดังนี้

1. สำนักอังกฤษ (British School) นักมานุษยวิทยาทางวัฒนธรรมที่สำคัญของกลุ่มนี้ ได้แก่ สมิท (G. Elliot Smith) เพอร์รี่ (William J Perry) และริเวอร์ส (W.H.R. Rivers) ในอังกฤษนั้นปฏิเสธแนวคิดที่ว่า วัฒนธรรมต่างเกิดได้ทุกอย่างอิสระด้วยตัวเองไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม ใครคิดอะไรขึ้นมาได้ก็สร้างและทำตามความคิดของตน โดยเชื่อว่าคนมีลักษณะเหมือนกัน กันทางชีวภาพ ไม่แตกต่างกันในด้านความต้องการพื้นฐานสุด ดังนั้นคนย่อมคิดอะไรคล้ายๆ กัน ถ้าจะสร้างวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น ที่ต่างกัน วัฒนธรรมก็จะต้องเหมือนกัน กัน ในส่วนพื้นฐานอยู่นั่นเอง ส่วนวัฒนธรรมหลากหลายที่ต่างกันออกไปได้นั้นย่อมเป็นผลมาจากสิ่งแวดล้อมที่ต่างกันเป็นตัวแปรมาช่วยให้วัฒนธรรมมีวิวัฒนาการไปจากเดิม และยังมีความเชื่ออีกว่า วัฒนธรรมที่ดีและเจริญที่สุดแล้วจะต้องแพร่กระจายไปยังแหล่งอื่นๆ ที่ยังไม่เจริญเหมือนน้ำที่ท่วมสูงสุดในแหล่งหนึ่งจะไหลบ่าออกไปยังที่ที่ไม่มีน้ำหรือมีน้ำน้อย แนวคิดของ G. Elliot Smith เชื่อว่า วัฒนธรรมแพร่กระจายจากจุดกำเนิดซึ่งเป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรมแล้วแพร่ กระจายออกไปในอาณาบริเวณโดยรอบเป็นรูปวงกลมจนกระทั่งไปถึงทั่วโลก จุดศูนย์กลางของอารยธรรมหรือ วัฒนธรรมที่เจริญสูงสุดที่ประเทศอียิปต์ ลักษณะการแพร่กระจายตามแนวคิดของสมิทเป็นรูปวงกลม เดียว กระจายรัศมีออกไปเป็นระลอกประจวบกลมซ้อนๆ กัน จุดศูนย์กลางที่กำเนิดของวัฒนธรรม จะเป็นส่วนที่เข้มข้นที่สุดหรือเจริญที่สุดของวัฒนธรรม วงกลมถัดไปออกมาจะค่อยๆ จางลงตาม ระยะที่ห่างจากจุดศูนย์กลางจนกระทั่งจางหายไปที่สุดในที่สุด

ภาพประกอบ 13 รูปแบบจำลองของแนวคิดในการแพร่กระจายของสำนักอังกฤษ

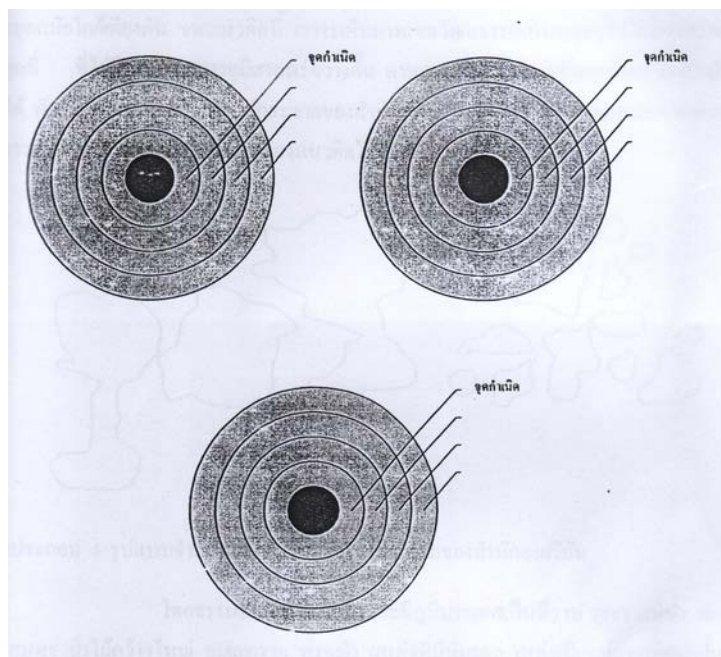
สมิท ยกตัวอย่างการแพร่กระจายทางศาสนา จากแนวคิดในเรื่องความเชื่อของคนอียิปต์เกี่ยวกับเรื่องโลกนี้ โลกหน้าซึ่งแสดงออกจากมัมมี่หรือการเก็บศพอบน้ำยาเอาไว้อรวิญญาณเข้ามาจุติในร่างมนุษย์หรือมัมมี่นั้นอีกครั้งหนึ่ง การสร้างรูปสี่พีงและปิรามิดก็ล้วนมาจากแนวคิดทางศาสนาทั้งสิ้น ส่วนแนวคิดของริเวอร์ส (W.H.R.Rivers) เชื่อว่าวัฒนธรรมถูกสร้างขึ้นเพียงคนเดียวเท่านั้นจากแหล่งกำเนิดแล้วแพร่กระจายไปทั่วโลก เพราะคนอพยพโยกย้ายถิ่นไปทั่วโลก เช่น การย้ายถิ่นของชนเผ่าอะบอริจินีส (Australian Aborigines) ในออสเตรเลีย เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าแนวคิดของสำนักอังกฤษในเรื่องการแพร่กระจายเป็นแนวคิดแบบสุดขั้ว เช่น การเกิดวัฒนธรรมครั้งเดียว ณ จุดกำเนิดเดียวแล้วแพร่กระจายไปทั่วโลกนั้นเป็นไปได้ยาก เพราะขัดกับหลักความเป็นจริงที่ว่า วัฒนธรรมจะแพร่กระจายไปได้ในทุกๆ ที่ต้องไม่มีอุปสรรคขวางกั้น ถ้าวัฒนธรรมคือพฤติกรรมที่อยู่ติดกับตัวคนมันสามารถแพร่กระจายไปได้ในทุกๆ ที่ที่คนๆ นั้นเดินทางไปถึง หมายความว่า ถ้ามีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ขวางกั้น เช่น มีภูเขาสูง มหาสมุทรกว้างลึก ป่าดงดิบ ทะเลทราย และภูเขาหิมะเป็นอุปสรรคขวางกั้น วัฒนธรรมจะแพร่กระจายไปทั่วโลกได้อย่างไร สิ่งนี้เป็นจุดอ่อนของทฤษฎีการแพร่กระจายของสำนักอังกฤษ ทำให้แนวคิดของสำนักนี้ไม่เป็นที่ยอมรับเพราะตอบปัญหาดังกล่าวไม่ได้

2. สำนักเยอรมัน (German School) การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมของสำนักเยอรมัน นำโดยบาทหลวง Wilhelm Schmidt (1868 - 1954) และ Fritz Graebner (1877 - 1934) สำนักนี้มีแนวคิดว่าปกติแล้วมนุษย์ไม่ชอบสร้างวัฒนธรรมขึ้นมาเอง แต่ชอบหยิบยืมวัฒนธรรมจาก

เพื่อนบ้าน วัฒนธรรมอาจจะแพร่กระจายออกไปที่ละหลายๆ Traits หรือไปได้ทีละ Trait จากจุดที่มันเกิด และแพร่กระจายไปได้จากหลายๆ เขตภูมิศาสตร์ในรูปแบบวงกลมหลายๆ วงตามพื้นที่ วัฒนธรรมที่ปลายทางจะต้องเหมือนกับวัฒนธรรมต้นกำเนิดไม่มากนักน้อย อาจจะเหมือนกันในเชิงปริมาณหรือรูปลักษณะก็ได้ การแพร่กระจายตามแนวคิดของสำนักเยอรมันนี้จะเกิดจากการอพยพโยกย้ายถิ่นของผู้คน และเป็นแนวคิดที่เน้นการหดยับยั้งทางวัฒนธรรมมากกว่าการสร้างวัฒนธรรม

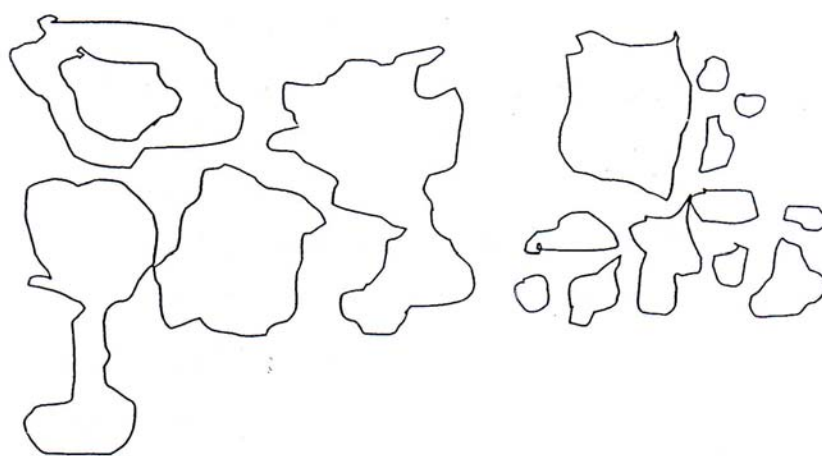
ภาพประกอบ 14 รูปแบบจำลองของแนวคิดการแพร่กระจายของสำนักเยอรมัน

สำนักเยอรมันเชื่อว่าวัฒนธรรมแพร่กระจายจากอียิปต์ไปยังแหล่งอื่นๆ เป็นรูปวงกลมเหมือนกับการโยนก้อนหินลงในสระน้ำนิ่ง จะเกิดการกระจายตัวไปโดยรอบเป็นวงกลมซ้อนกันหลายๆ วง แนวคิดนี้เรียกว่า “วงวัฒนธรรม” ซึ่งการกระจายตัวของวัฒนธรรมแบบวงกลมซ้อนกันหลายชุดจะเป็นไปตามพื้นที่ เพราะวัฒนธรรมเกิดได้หลายท้องที่และมีความต่อเนื่องคล้ายคลึงกัน วัฒนธรรมที่ปลายทางจะต้องเหมือนกับวัฒนธรรมที่ต้นกำเนิดไม่มากนักน้อย

อย่างไรก็ตาม ความคิดเห็นของสำนักอังกฤษและสำนักเยอรมันยังไม่ได้รับการยอมรับนัก เพราะไม่สามารถหาหลักฐานมาพิสูจน์ได้ว่า วัฒนธรรมในแหล่งต่างๆ แพร่กระจายมาจากที่ใดกันแน่ แพร่กระจายมาได้อย่างไรและวัฒนธรรมต่างแหล่งกันเป็นวัฒนธรรมเดียวกันจริงหรือไม่

3. สำนักอเมริกัน (American School) แนวคิดกลุ่มนี้ นำโดย Clark Wissler และ Alfred Kroeber สำนักนี้มีแนวคิดที่น่าเชื่อถือที่ว่าสองสำนักแรกในแง่ที่ว่า วัฒนธรรมจะแพร่กระจายจากจุดศูนย์กลาง (จุดกำเนิด) ไปตามพื้นที่เท่าที่มันจะไปได้ในเขตภูมิศาสตร์เดียวกัน และยุคสมัยใกล้เคียงกันจากแนวคิดนี้ เพราะจะเห็นภาพเขตวัฒนธรรมเป็นกลุ่มๆ ไป และแพร่กระจายไปถึงทุกที่ที่ไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ขวางกั้น ตามสภาพภูมิประเทศที่มนุษย์จะสามารถเดินทางไปได้ ดังนั้นรูปแบบของการแพร่กระจายของสำนักอเมริกัน จึงไม่ใช่รูปแบบวงกลมหลายวง แต่สามารถจะจำลองรูปลักษณะของแนวคิดได้ ดังภาพประกอบ 15

ภาพประกอบ 15 รูปแบบจำลองแนวคิดในการแพร่กระจายของสำนักอเมริกัน

โดยธรรมชาติแล้ว พื้นโลกจะมีภูมิประเทศเป็นที่ราบ ภูเขา แม่น้ำ ทะเล มหาสมุทร ป่าไม้กว้างใหญ่ ทะเลทราย ทุ่งหญ้า แหล่งที่มีหิมะตก เหล่านี้เป็นอุปสรรคขวางกั้น การเดินทางไปมาหาสู่กันของคน แต่คนเหล่านี้ก็จะไปมาหาสู่กันได้เสมอตามที่ราบและซอกซอนไปได้ในภูมิประเทศที่เอื้ออำนวยและไม่ลำบากมากนัก สำนักอเมริกันเชื่อว่าคนสร้างวัฒนธรรมได้ทุกที่เพื่อตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานของตน ต่อมาวัฒนธรรมได้แพร่กระจายไปในทุกพื้นที่ที่ไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ขวางกั้นและไม่จำเป็นต้องแพร่กระจายในรูปแบบวงกลม ซึ่งอาจสรุปลักษณะการแพร่กระจายของสำนักอเมริกันได้ว่าจะเป็นไปได้มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับที่เกิดในพื้นที่ต่อเนื่องกัน ไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ขวางกั้น มีปัจจัยอื่นๆ มาสนับสนุน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจัยทางเศรษฐกิจ เพราะวัฒนธรรมคือพฤติกรรมที่ติดอยู่กับตัวบุคคล บุคคลที่มีกำลังทางเศรษฐกิจและบุคคลที่มีความจำเป็นหรือมีเป้าหมายทางเศรษฐกิจเท่านั้น จะสามารถเดินทางจากสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่งได้

จากแนวคิดดังกล่าวเราจะเห็นเขตวัฒนธรรมของโลกเป็นกลุ่มๆ เช่น กลุ่มวัฒนธรรมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ ลาว เขมร ไทย พม่า เขตวัฒนธรรมเอเชียใต้ ได้แก่ เนปาล ปากีสถาน อินเดีย บังกลาเทศ ศรีลังกา เป็นต้น

จากแนวคิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมที่กล่าวมาทั้ง 3 สำนัก นิยพรรณววรรณศิริ (2540 : 93) ได้สรุปหลักการหรือปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมไว้ว่า ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่อไปนี้

1. หลักภูมิศาสตร์ต้องไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ขวางกั้นเช่น ไม่มีภูเขาสูง ทะเลกว้าง ทะเลทราย แหล่งหิมะ ป่าทึบ เป็นต้น เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคต่อการเดินทางของคนที่มีวัฒนธรรมติดตัว

2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ การที่ผู้คนต้องเดินทางติดต่อไปมาหาสู่กัน ส่วนมากเนื่องมาจากปัญหาทางเศรษฐกิจ บ้างก็ต้องเดินทางไปติดต่อค้าขายหรือแสวงหาโอกาสที่ดีกว่าทางเศรษฐกิจ คนที่มีเศรษฐกิจดีจะมีโอกาสนำวัฒนธรรมติดตัวไปสังสรรค์กับวัฒนธรรมอื่นได้

3. ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ การจงใจไปแลกเปลี่ยนวิธีการ พฤติกรรมใหม่ และความรู้ เป็นต้น การไปศึกษายังถิ่นอื่นเป็นการแพร่กระจายวัฒนธรรมโดยตรง การรู้จักใครและแต่งงานกับคนต่างวัฒนธรรม การไปร่วมปฏิบัติตามพิธีกรรมทางศาสนา และการอพยพโยกย้ายถิ่นเพราะเกิดภัยทางสังคม เช่น เกิดสงคราม เกิดความขัดแย้ง ประสพภัยธรรมชาติ ไข้หวัดพอกแพง ความแห้งแล้ง และการยึดครองโดยผู้รุกราน สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยให้เกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม

4. การคมนาคมขนส่ง เป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เช่น ถนนดี พาหนะสำหรับการโดยสารและการเดินทางในระยะทางไม่ไกลเกินไปนัก ล้วนเป็นอัตราเร่งการแพร่กระจายที่ดีด้วย

1.4 ทฤษฎีความสัมพันธ์ทางสังคม

ชยันต์ วรรณภูติ (2537 : 165 – 174) ได้อ้างถึงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางสังคม คือ การจำแนกและอธิบายว่าคนกลุ่มต่างๆ ในสังคมมีความสัมพันธ์อย่างไรมีรูปแบบความสัมพันธ์อะไรบ้าง และแต่ละรูปแบบเกิดขึ้นในบริบทเช่นใด ดังนั้นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางสังคมก็คือ

การศึกษา การจัดองค์กรทางสังคม (Social Organization) ความสัมพันธ์ภายในองค์กร/กลุ่ม ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กร/กลุ่ม และวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่ม (Subculture) นั้นเอง โดยมีแนวคิดต่างๆ ดังนี้

1. ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ประกอบด้วยชุมชนหมู่บ้านที่จัดเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมพื้นฐาน โดยที่ชาวบ้านแต่ละคนจะเกี่ยวพันกับบุคคลอีกคนหนึ่งในกลุ่มเครือ

ญาติ บนพื้นฐานความสัมพันธ์ 2 ประการ คือ ทางสายเลือดหรือการสืบเชื้อสายและการแต่งงาน หรือการเกี่ยวดองนั่นเอง การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางเครือญาติจะช่วยให้เข้าใจว่ากลุ่มเครือญาติ กลุ่มใดมีจำนวนมากกว่ากัน ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจที่มาของฐานอำนาจผู้นำ โครงสร้างอำนาจทางการเมือง ความขัดแย้ง ความร่วมมือ และศาสนาอีกด้วย

2. ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ ผู้ได้รับการอุปถัมภ์ ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ ผู้ได้รับการอุปถัมภ์ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างคน 2 ฝ่ายที่พึ่งพาและแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกันแต่เป็นการแลกเปลี่ยนที่ไม่เท่าเทียมกันในสังคมไทยผู้มีอำนาจบารมีมักจะต้องแจกจ่ายผลประโยชน์ ให้ความคุ้มครองช่วยเหลือแก่ผู้ที่ด้อยอำนาจบารมี และฝ่ายหลังก็อาศัยระบบดังกล่าวที่จะต้องพึ่งพิงผู้มีอำนาจหรือผู้ใหญ่ในการจัดปัดเป่าปัญหา และแสวงหาความก้าวหน้าต่างๆ โดยสอดคล้องกับความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมที่ยอมรับความแตกต่างส่วนตัวในความแตกต่างทางเศรษฐกิจและอำนาจส่วนตัวว่าเป็นเรื่องธรรมดา เนื่องจากการสะสมบุญบารมีที่แตกต่างกัน

3. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์และผู้ได้รับการอุปถัมภ์ เป็นความสัมพันธ์ที่ไม่หยุดนิ่ง แต่มีการเปลี่ยนแปลงในเนื้อหาและความหมาย เมื่อสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบบทุนนิยมและพัฒนามากขึ้น ความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ก็ผุ่กร่อนลง อย่างไม่รู้ตัวไม่ว่าความสัมพันธ์ดังกล่าวจะเป็นอย่างไรก็ตาม ย่อมอยู่ภายใต้การเอารัดเอาเปรียบกันอยู่เสมอในหลายรูปแบบ และก็ไม่แน่ว่าจะเป็นกลุ่มที่มีอำนาจทางการเมืองเสมอไป เพราะอาจจะเป็นกลุ่มพ่อค้าที่กลายเป็นรากฐานทางการเมืองด้วยก็ได้

4. ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มและชนชั้น นอกจากกลุ่มความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ ผู้ได้รับการอุปถัมภ์แล้วยังมีความสัมพันธ์ที่เกิดจากการรวมตัวของคนในแนวนอนที่มาจากคนพวกเดียวกัน มีผลประโยชน์หรืออุดมคติร่วมกันและอาจขัดแย้งกับกลุ่มผลประโยชน์อื่นๆ ที่มีผลประโยชน์หรืออุดมคติต่างกัน ทำให้มองเห็นว่าแต่ละกลุ่มมีองค์ประกอบและการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการใช้ทรัพยากร การช่วงชิงพื้นที่ของเวทีทางการเมืองหรือเวทีพิธีกรรมนั่นเอง

2. ทฤษฎีเสริม

2.1 ทฤษฎีสัญลักษณ์สัมพันธ์หรือการปฏิสังสรรค์เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Interaction Theory)

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (ม.ป.ป. : 34 – 37) กล่าวถึงทฤษฎีสัญลักษณ์สัมพันธ์ (Symbolic Interaction theory) เป็นกระบวนการกระทำระหว่างกันอันเกิดจากการที่บุคคลแปลหรือให้ความหมายของการกระทำต่อกันผ่านการใช้สัญลักษณ์ และกระบวนการเหล่านี้จะเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดและสนับสนุนแบบแผนของการจัดระเบียบทางสังคมในที่สุด

พจน์สวัสดิ์ สวัสดิพงษ์ (2530 : 1 - 6) ได้กล่าวถึงทฤษฎีการปฏิสังสรรค์เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Interaction Theory) ซึ่งเป็นการชี้ให้เห็นว่ามนุษย์มีการตีความซึ่งกันและกัน แทนที่จะมีเพียงปฏิริยาต่อการกระทำของกันและกัน ในที่นี้หมายถึงการรับรู้จากการที่มนุษย์ตีความสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในโลกโดยมนุษย์เป็นผู้ให้คำนิยามต่อสิ่งต่างๆ เหล่านั้นเอง ทั้งนี้สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในโลกมิได้มีความหมายในตัวเองมาตั้งแต่ต้น ด้วยเหตุนี้ผลที่เกิดขึ้นหรืออาจเรียกว่าเป็นพฤติกรรมของมนุษย์ จึงเกิดขึ้นจากการตีความสิ่งต่างๆ ในโลกแล้วทั้งสิ้น กระบวนการตีความและการให้ความหมายสิ่งต่างๆ ในโลก โดยมนุษย์ที่เกิดขึ้นจึงไม่มีลักษณะตายตัว หากแต่จะดำเนินควบคู่กับ การตีความสิ่งต่างๆ ของมนุษย์อยู่ตลอดเวลา กระบวนการตีความสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้น หลักในการพิจารณาดังนี้

1. พิจารณาจากการใช้ภาษาไม่ว่าจะเป็นการเปล่งเสียง ท่าที ตลอดจนการเคลื่อนไหวร่างกายต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการปฏิสังสรรค์
2. พิจารณาจากที่ตั้งและเวทีแห่งการปฏิสังสรรค์ หมายถึง สถานที่ที่เกิดการปฏิสังสรรค์นั้นๆ โดยมีบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มีพฤติกรรมปฏิสังสรรค์ซึ่งกันและกัน ด้วยเหตุนี้ที่ตั้งแห่งการปฏิสังสรรค์จึงเป็นสถานที่ที่ไม่สามารถเคลื่อนย้ายได้ ส่วนเวทีแห่งการปฏิสังสรรค์ หมายถึง การที่บุคคลมีพฤติกรรมปฏิสังสรรค์กันในสถานที่นั้นๆ นั้นเอง
3. พิจารณาจากอัตตะของบุคคล ได้แก่ ความคิด คำพูด รวมถึงการกระทำที่เกิดขึ้นในแต่ละบุคคลโดยสังเกตได้จากการสื่อสารของบุคคลนั้นต่อบุคคลอื่น
4. พิจารณาจากการกระทำร่วมของบุคคล หมายถึง การพิจารณาพฤติกรรมของบุคคลอย่างน้อยบุคคลหนึ่งเมื่อมีการปฏิสังสรรค์กับอีกบุคคลหนึ่งโดยเชื่อมโยงแนวการกระทำของแต่ละบุคคลเข้าด้วยกัน
5. พิจารณาจากโอกาสแห่งการปฏิสังสรรค์ (Interaction Occasion) เป็นการพิจารณาช่วงเวลาในแต่ละบุคคลมีการปฏิสังสรรค์ซึ่งกันและกันไม่ว่าจะเป็นทางด้านกายภาพ ตลอดจนทางสัญลักษณ์
6. พิจารณาจากการพบปะ (Encounter) ได้แก่ การที่ผู้ร่วมปฏิสังสรรค์มีความคำนึงถึงกันและแสดงออกในทางสัญลักษณ์ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการเห็น การได้ยิน หรือการสัมผัส เป็นต้น
7. พิจารณาจากการพบปะที่มีนัยสำคัญ (Significant Encounter) คือ ผลจากการพบปะกันธรรมดาแต่ถูกประทับตราว่าบุคคลผู้นั้นมีความเบี่ยงเบนหรือเป็นผู้รับไม่ได้ในเชิงศีลธรรม การพิจารณาการพบปะเชิงประทับตรามักเกิดขึ้นในกรณีที่ผู้ร่วมปฏิสังสรรค์กลุ่มหนึ่งมีอำนาจเหนือผู้ร่วมปฏิสังสรรค์ อีกกลุ่มหนึ่ง

8. พิจารณาจากสัมพันธภาพระหว่างสังคม สัมพันธภาพทางสังคมจะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลที่มีปฏิสัมพันธ์กันนั้นอยู่ร่วมกัน

9. พิจารณาจากกฎเกณฑ์แห่งการประพฤติปฏิบัติ (Rules of Conduct) เป็นการพิจารณาจากกฎเกณฑ์ที่จะทำหน้าที่วางแนวทางพฤติกรรมระหว่างบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปไม่ว่าจะเป็นกฎเกณฑ์ด้านนิตินัย ซึ่งได้แก่ กฎหมายกฎเกณฑ์ที่เป็นพิธีการและกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งโดยทั่วไปแล้วกฎเกณฑ์ชุดหนึ่งจะถูกตีความจากกฎเกณฑ์อีกชุดหนึ่งเสมอ

10. พิจารณาจากวัตถุทางสังคม (Social Objects) ได้แก่ การพิจารณาในสิ่งต่างๆ ที่มนุษย์ให้ความหมาย โดยความหมายที่มนุษย์ให้นั้นเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิสังสรรค์ทางสังคม หรือกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคมนั่นเอง

11. การพิจารณาพิธีกรรมและกิจวัตร (Ritual and Routine) การพิจารณาพิธีกรรมเป็นการพิจารณาการกระทำร่วมกลุ่มบุคคลที่มีสัมพันธภาพทางสังคม โดยที่การกระทำดังกล่าวเป็นการกระทำซ้ำๆ ในช่วงชีวิตของบุคคลเหล่านี้ และมีความหมายที่จำเพาะเจาะจงในการกระทำซึ่งมักจะได้แก่ความศักดิ์สิทธิ์ โดยมีวัตถุทางสังคมเป็นเครื่องแสดงออก พิธีกรรมจะเป็นสิ่งที่สร้างความชอบธรรมแก่การกระทำ การคิด การสื่อสารของบุคคล รวมถึงการสร้างความเป็นปึกแผ่นให้กับสถานะต่างๆ ของสมาชิกในสังคมที่มีความสัมพันธ์กัน ไม่ว่าจะในลักษณะเชิงเศรษฐกิจ ศาสนา การเมือง เพศ ฯลฯ ส่วนการพิจารณากิจวัตรนั้นเป็นการพิจารณาการกระทำของบุคคลภายหลังจากการพบปะกันและถูกถือปฏิบัติกันและมีความต่อเนื่องไปยังอนาคต

12. พิจารณาแนวพฤติกรรม (Behavioral Repertoire) หมายถึง การพิจารณาบทบาทของบุคคลที่ปฏิสังสรรค์กัน บุคคลหนึ่งอาจมีแนวพฤติกรรมอย่างหนึ่งในการปฏิสังสรรค์กับอีกบุคคลหนึ่งก็ได้

2.2 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR)

สุภางค์ จันทวานิช (2540 : 67) ได้ให้ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research หรือ PAR) ว่า เป็นวิธีการเรียนรู้จากประสบการณ์ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมวิจัย นับตั้งแต่การระบุปัญหา การดำเนินการ การติดตามผล จนถึงขั้นประเมินผลปฏิบัติการ ปฏิบัติการ (Action) หมายถึง กิจกรรมที่โครงการวิจัยต้องการจะดำเนินการ ส่วนใหญ่แล้วปฏิบัติการมักเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาด้านใดด้านหนึ่ง การมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง การมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องของทุกฝ่ายที่ร่วมกิจกรรมวิจัยในการวิเคราะห์สภาพปัญหาหรือสถานการณ์อันใดอันหนึ่ง แล้วร่วมในกระบวนการตัดสินใจและการดำเนินการจนสิ้นสุดการวิจัย การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คือ การนำแนวคิด 2 ประการนี้มาผสมผสานกัน

Sumayao (2542 : 9) ได้ให้คำจำกัดความของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมว่า เป็นกระบวนการซึ่งประชาชนบางส่วนในองค์กรหรือชุมชนที่เป็นเป้าหมายของการวิจัยมีส่วนร่วมอย่างแข็งขัน (Active) กับนักวิจัยตลอดกระบวนการของการวิจัยนั้น ตั้งแต่การออกแบบวิจัยจนถึงการนำเสนอรายงานขั้นสุดท้ายของผลการวิจัย และร่วมคิดตัดสินใจในการนำผลการวิจัยนั้นไปใช้ประโยชน์ด้วย

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการวิจัย ในการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยทุกขั้นตอนเป็นสิ่งที่ชุมชนหรือชาวบ้านร่วมรับรู้และใช้ประโยชน์ด้วย ชาวบ้านเป็นผู้ร่วมกำหนดปัญหาของชุมชนและเส้นทางแก้ไขปัญหา ชาวบ้านเป็นผู้ตัดสินใจและยืนยันเจตนารมณ์ที่จะแก้ไขปัญหานั้น กระบวนการวิจัยดำเนินไปในลักษณะการแลกเปลี่ยนความเห็นระหว่างชาวบ้านกับผู้วิจัย เพื่อให้ได้ข้อสรุปเป็นขั้นๆ อาจกล่าวได้ว่า กระบวนการสังเคราะห์ข้อสรุปมีลักษณะเชิงภาษาวิधि (Dialectic) ชาวบ้านจะค่อยๆ พัฒนาศักยภาพในการแก้ไขปัญหาของชุมชน ชาวบ้านจะค่อยๆ เรียนรู้ด้วยตนเอง ด้วยวิธีการวิจัยแบบมีส่วนร่วมนี้ ข้อมูลที่ได้มาจะมีความชัดเจนสะท้อนความคิดอ่านของชาวบ้าน ตลอดจนนิสัยใจคอ ความต้องการและแบบแผนการดำเนินชีวิตของเขา อย่างไรก็ตามข้อมูลเหล่านี้อาจไม่ได้นำไปสู่ปฏิบัติการโดยตรงก็ได้ (สุภางค์ จันทวานิช. 2540 : 68)

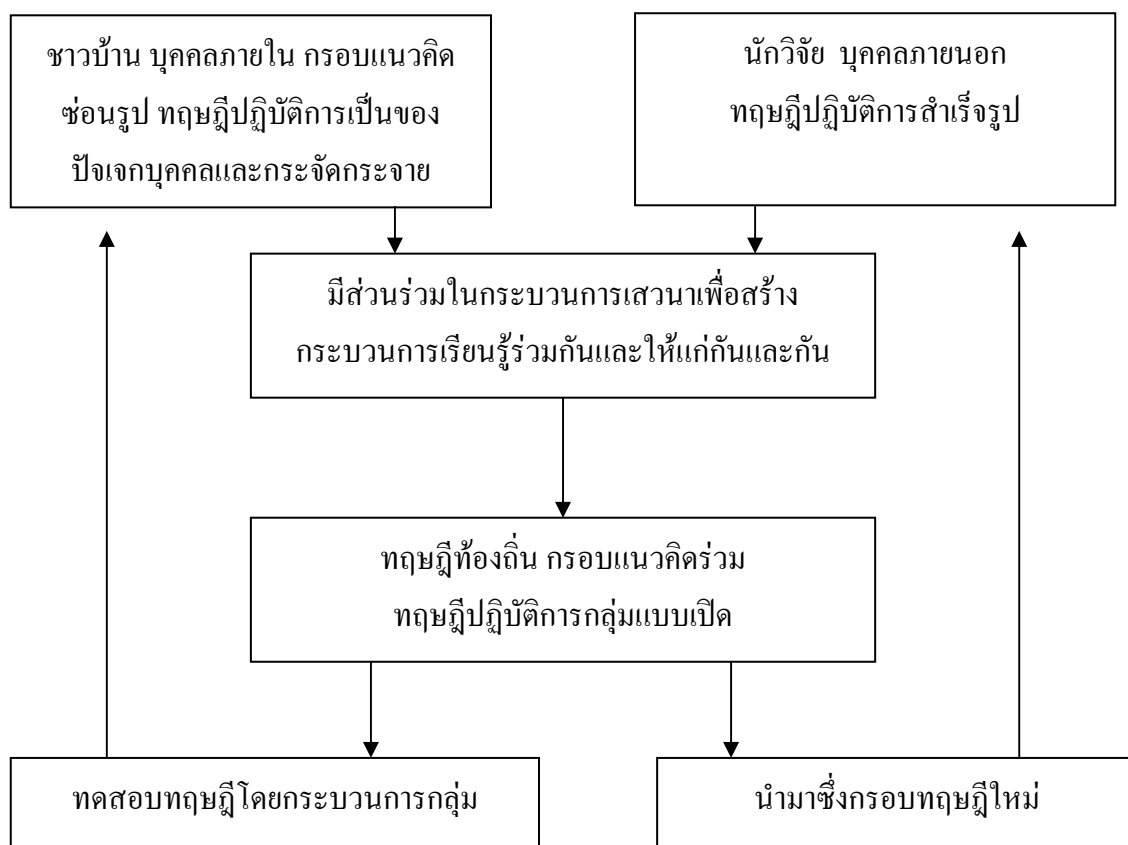
สุภางค์ จันทวานิช (2540 : 69 – 70) เห็นว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นแนวทางวิจัยที่ต่างไปจากการวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ เพราะเน้นการยอมรับหรือความเห็นของชาวบ้านอันจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของชุมชน

ทัศนคติของผู้วิจัย

ในแง่ของทัศนคติของผู้วิจัย ในกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม Sumayao (2542 : 19) ได้เสนอแนะว่า ผู้วิจัยควรเชื่อและมีคุณค่ามุ่งมั่น (Value Commitment) ในกระบวนการประชาธิปไตยที่ยึดถือเกียรติและศักดิ์ศรีของความเป็นพลเมืองเท่าเทียมกันทุกคน ไม่ว่าจะคนจนหรือคนรวย ผู้วิจัยจะต้องมีทัศนคติแบบเป็นผู้ร่วมเรียนรู้ (Co – Learner) มากกว่าที่จะเป็นนักวิชาการผู้รอบรู้ และจะต้องพร้อมที่จะต้องถอยฉากออกไปเป็นเพียงแก่ผู้มีส่วนร่วม เมื่อประชาชนผู้มีส่วนร่วมได้เข้าทำหน้าที่เป็นผู้ชำนาญการเสียเองแล้ว ผู้วิจัยจะต้องมีวิสัยทัศน์แบบ “องค์กรที่ดี” (Good Organization) ซึ่งอยู่บนฐานของการบริหารจัดการตนเอง การพัฒนาศักยภาพความเป็นมนุษย์ การทำให้เกิดความทัดเทียมกันในเชิงอำนาจและมีหลักการของประชาธิปไตยเสมอ นอกจากนี้ ผู้วิจัยจะต้องมีระดับของทักษะและความสามารถระหว่างบุคคลสูงในการออกแบบและบริหารจัดการ โอกาสของการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา

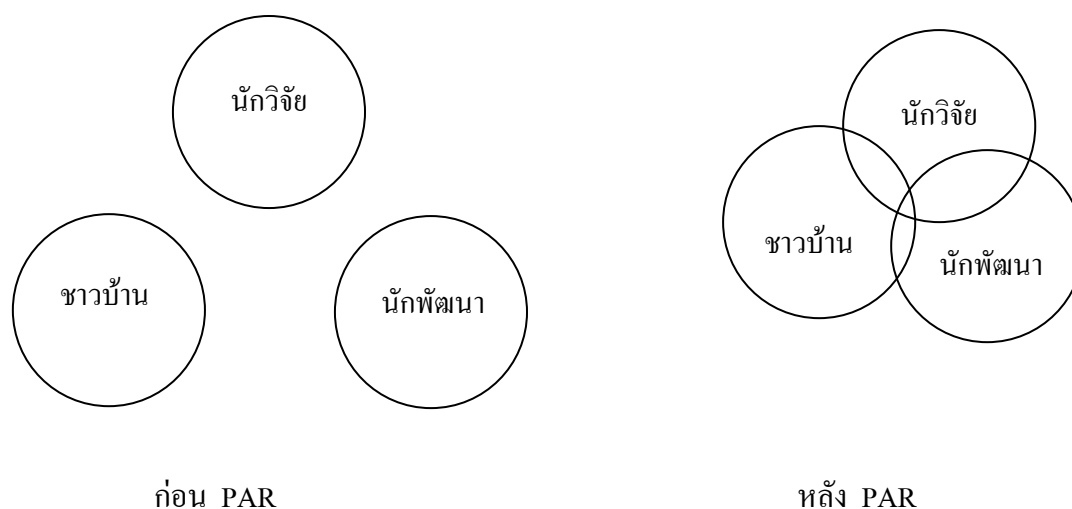
จากกรอบทัศนคติข้างต้นนี้ Sumayao (2542 : 15) ได้เสนอกรอบกระบวนการเรียนรู้ร่วมระหว่างนักวิจัยซึ่งเป็นบุคคลภายนอกกับประชาชนผู้เป็นบุคคลภายในชุมชนในกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดังภาพประกอบ 16

ภาพประกอบ 16 กระบวนการเรียนรู้ร่วม (Cogenerative Way) ระหว่างนักวิจัยกับชาวบ้าน

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม นั้น ผู้วิจัยควรถือว่าชาวบ้านเป็นผู้ที่รู้ดีเท่าเทียมๆ กับนักวิจัยหรือนักพัฒนาในการกำหนดปัญหาและเลือกปฏิบัติการใดๆ ก็ตามที่จะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต ปัญหาของการวิจัยจึงเริ่มจากชาวบ้านด้วย ไม่ใช่จากสมมติฐานของผู้วิจัยหรือนักพัฒนาแต่ฝ่ายเดียว จะเห็นได้ว่าทั้ง 3 ฝ่าย คือ ชาวบ้าน นักวิจัยและนักพัฒนาต่างก็มีบทบาทเท่าเทียมกันในการร่วมกำหนดปัญหาและเลือกแนวทางปฏิบัติการ การวิจัยนี้จะเป็นการผสมผสานระหว่างความรู้เชิงทฤษฎีและระเบียบวิธีของนักวิจัย เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของนักพัฒนาและความต้องการกับความรอบรู้ของชาวบ้าน ดังภาพประกอบต่อไปนี้

ภาพประกอบ 17 ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้าน นักพัฒนา และนักวิจัยก่อนและหลัง PAR

จากภาพดังกล่าว วงกลมแต่ละวงคือโลกทัศน์ หรือวิธีมองปัญหาของแต่ละกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย โลกทัศน์ของแต่ละฝ่ายต่างกันไปตามกรอบแนวคิดที่ตนยึดถือ หลังจากที่ได้มีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมแล้ว คนทั้ง 3 กลุ่ม จะมีโลกทัศน์ร่วมและความเข้าใจร่วมกันในเรื่องของการพัฒนา สิ่งเหล่านี้เป็นรากฐานที่สำคัญยิ่งสำหรับความสำคัญในการพัฒนาความรู้ความเข้าใจจากการวิจัย ซึ่งจะเป็จุดเริ่มต้นของการปฏิบัติการอย่างมีประสิทธิภาพ องค์กรเอกชน และโครงการขนาดเล็กได้ใช้วิธีการเช่นนี้ได้ผลมาแล้ว

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ

2.3.1 ความหมายของรูปแบบ

Raj (1996 : unpagged) ได้ให้ความหมายของคำว่ารูปแบบ (Model) ในหนังสือ Encyclopedic of Psychology and Education ไว้ 2 ความหมาย ดังนี้

1. รูปแบบ คือ รูปย่อของความจริงของปรากฏการณ์ ซึ่งแสดงด้วยข้อความจำนวน หรือภาพ โดยการลดทอนเวลาและเทศะ ทำให้เข้าใจความจริงของปรากฏการณ์ได้ดียิ่งขึ้น
 2. รูปแบบ คือ ตัวแทนของการใช้แนวความคิดของโปรแกรมที่กำหนดเฉพาะ
- สุบรรณ พันธ์วิชาวาส และชัยวัฒน์ ปัญญาพงศ์ (2522 : 10) ได้ให้ความหมายของรูปแบบไว้ว่า คือ รูปย่อที่เลียนแบบความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยจัดระบบความคิดในเรื่องนั้นให้ง่ายขึ้นและเป็นระเบียบ สามารถเข้าใจลักษณะสำคัญของปรากฏการณ์นั้นได้

นักวิชาการต่างๆ ได้ให้ความหมายของรูปแบบทั้งในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน และแตกต่างกัน ซึ่งพอจะสรุปความหมายของรูปแบบที่นักวิชาการส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นไว้ได้ใน 4 ลักษณะ กล่าวคือ

1. รูปแบบ หมายถึง รูปแบบของจริง รูปแบบที่เป็นแบบอย่างและแบบจำลอง ที่เหมือนของจริงทุกอย่าง แต่มีขนาดเล็กลงหรือใหญ่ขึ้นกว่าปกติ นักวิชาการที่ให้ความหมายของรูปแบบในลักษณะนี้ เช่น Good (1973) Smith และคณะ (1961 : 461 – 462) พจนานุกรมของ Webster (1983 : 1154) เสรี ชัดเข้ม (2538 : 3) และถวัลย์รัฐ วรเทพพิพิงษ์ (2540 : 21 – 23)

2. รูปแบบ หมายถึง สิ่งที่แสดงโครงสร้างของความสัมพันธ์ระหว่างชุดของปัจจัยหรือตัวแปรต่างๆ หรือองค์ประกอบที่สำคัญในเชิงความสัมพันธ์หรือเหตุผลซึ่งกันและกัน เพื่อช่วยเข้าใจข้อเท็จจริงหรือปรากฏการณ์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ นักวิชาการที่ให้ความหมายของรูปแบบในลักษณะนี้ ได้แก่ Bardo และ Hartman (1972 : 70) Good (1973) Keeves (1988 : 559) Willer (1967 : 15) อุทัย บุญประเสริฐ (2516 : 31) เสรี ชัดเข้ม (2538 : 3) และอุทุมพร จามรมาน (2541 : 22)

3. รูปแบบ หมายถึง ลักษณะที่พึงปรารถนาซึ่งมีลักษณะเป็นอุดมคติหรือเกิดได้ยากในโลกของความเป็นจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งที่เราอยากได้ด้วยความสามารถที่จะหาสิ่งที่ต้องการนั้นแตกต่างกันมาก เช่น เมืองในอุดมคติ นักวิชาการที่ให้ความหมายของรูปแบบในลักษณะนี้ ได้แก่ ถวัลย์รัฐ วรเทพพิพิงษ์ (2540 : 21 – 23)

4. รูปแบบ หมายถึง ชุดของทฤษฎีที่ผ่านการทดสอบความมั่นคงตรง (Validity) และความน่าเชื่อถือ (Reliability) แล้ว สามารถระบุและพยากรณ์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรโดยวิธีการทางคณิตศาสตร์หรือทางสถิติได้ด้วย นักวิชาการที่ให้ความหมายของรูปแบบในลักษณะนี้ ได้แก่ Willer (1967 : 15) และถวัลย์รัฐ วรเทพพิพิงษ์ (2540 : 21 – 23)

สรุปได้ว่า รูปแบบ หมายถึง โครงสร้าง โปรแกรม แบบจำลอง หรือตัวแบบที่จำลองสภาพความเป็นจริงที่สร้างขึ้นจากการลดทอนเวลาและเทศะ พิจารณาวามีสิ่งใดบ้างที่จะต้องนำมาศึกษา เพื่อใช้แทนแนวคิดหรือปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่ง โดยอธิบายความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ ของรูปแบบนั้นๆ

2.3.2 ประเภทของรูปแบบ

ตามความคิดของสไตเนอร์ (Steiner. 1988 : unpagged) รูปแบบแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. รูปแบบเชิงปฏิบัติ (Practical Model or Model – of) รูปแบบประเภทนี้เป็นแบบจำลองทางกายภาพ เช่น แบบจำลองรถยนต์ เครื่องบิน ภาพจำลอง

2. รูปแบบเชิงทฤษฎี (Theoretical Model or Model – for) เป็นแบบจำลองที่สร้างขึ้นจากกรอบความคิดที่มีทฤษฎีเป็นพื้นฐาน ตัวทฤษฎีเองไม่ใช่รูปแบบหรือแบบจำลองเป็นตัวช่วยให้เกิดรูปแบบที่มีโครงสร้างต่างๆ ที่สัมพันธ์กัน

รูปแบบตามความคิดของ คีฟ (Keeves. 1988 : unpagged) จำแนกออกได้เป็น 5 รูปแบบ คือ

1. รูปแบบคล้าย (Analogue Models) คือ เป็นรูปแบบที่มีความสัมพันธ์กันระบบกายภาพ มักเป็นรูปแบบที่ใช้ในวิทยาศาสตร์กายภาพ เป็นรูปแบบที่นำไปใช้อุปมากับสิ่งอื่นได้ เช่น รูปแบบจำลองระบบสุริยะกับระบบสุริยะที่เกิดขึ้นจริง ธนาการจำลองกับระบบธนาการที่เป็นจริง แบบจำลองการผลิตกับการผลิตจริง เป็นต้น

2. รูปแบบที่อธิบายความหมายหรือให้ความหมาย (Semantic Models) คือ เป็นรูปแบบที่ใช้ภาษาในการบรรยายลักษณะของรูปแบบ รูปแบบชนิดนี้จะช่วยใช้วิธีการอุปมาในการพิจารณาด้วยภาษามากกว่าที่จะวิธีอุปมาในการพิจารณาด้วยโครงสร้างภาพ

3. รูปแบบที่มีลักษณะเป็นแผนภูมิ แบบแผน หรือโครงการ (Schematic Models)

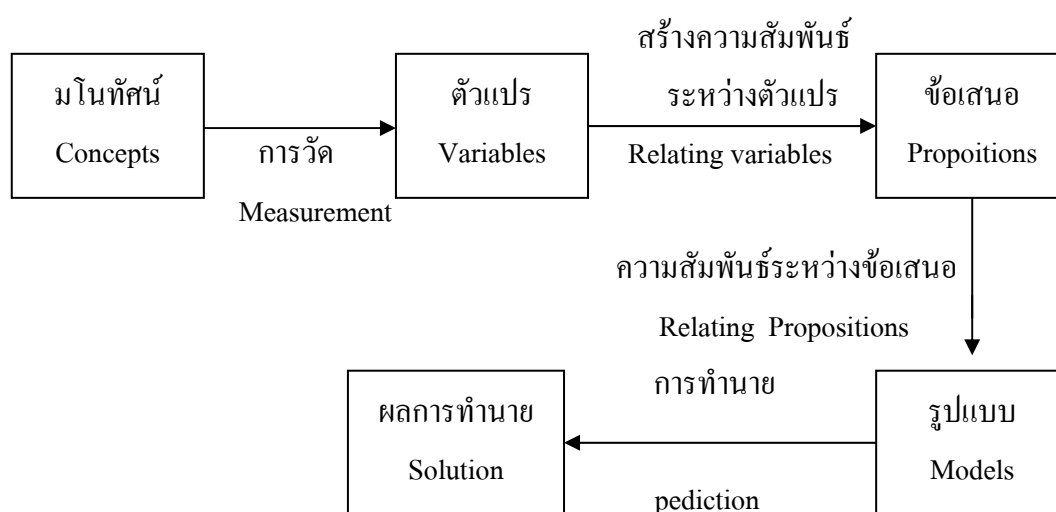
4. รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical Models) คือ เป็นรูปแบบที่กำหนดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในรูปสมการหรือฟังก์ชันทางคณิตศาสตร์

5. รูปแบบเชิงเหตุผล (Causal Models) คือ เป็นรูปแบบที่มีโครงสร้างเป็นสมการเชิงเส้นที่ประกอบด้วยตัวแปรสัมพันธ์กันเป็นเหตุและผล มีการทดสอบสมมติฐานผลของรูปแบบ

2.3.3 การสร้างรูปแบบ

การสร้างรูปแบบ คือ การกำหนดมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ เพื่อชี้ให้เห็นชัดเจนว่า รูปแบบเสนออะไร เสนออย่างไร เพื่อให้ได้อะไร และสิ่งที่ได้นั้น อธิบายปรากฏการณ์อะไร และนำไปสู่ข้อค้นพบอะไรใหม่ๆ (Steiner. 1990 : unpagged ; Keeve. 1988 : unpagged) ขั้นตอนการสร้างรูปแบบเขียนเป็นแผนภูมิภาพประกอบ ดังภาพประกอบ 18

ภาพประกอบ 18 ขั้นตอนการสร้างรูปแบบ

กล่าวโดยสรุป รูปแบบที่จะนำไปใช้ให้ได้ประโยชน์สูงสุดนั้น รูปแบบต้องประกอบด้วยลักษณะที่สำคัญ คือ มีความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง สามารถทำนายผลได้ สามารถขยายความผลทำนายได้กว้างขวางขึ้น และสามารถนำไปสู่แนวคิดใหม่ๆ สำหรับการพัฒนารูปแบบนี้ ผู้วิจัยจะต้องศึกษาแนวคิดทฤษฎีในการสร้างรูปแบบ นำเอาข้อมูลที่จัดเก็บมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อกำหนดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของรูปแบบ กำหนดโครงสร้างและข้อเสนอของรูปแบบอย่างชัดเจน เพื่อนำไปสู่ผลสรุปเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่มุ่งหวังของการวิจัย มีการทดสอบและปรับปรุงรูปแบบก่อนนำรูปแบบไปใช้งานจริง ประเมินผลหลังจากการนำรูปแบบไปใช้งานจริง

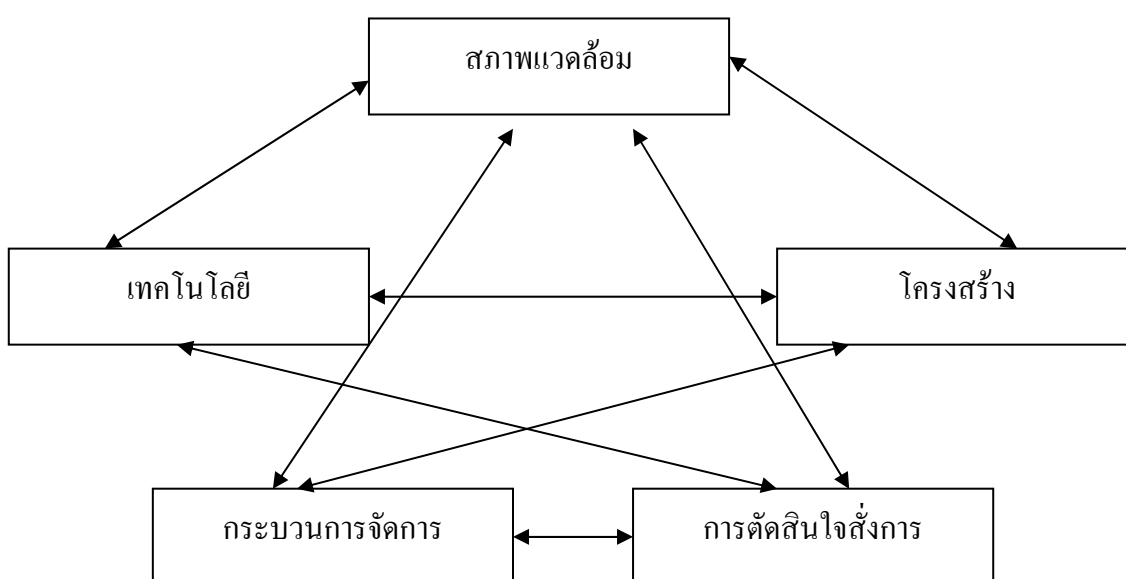
2.3.4 องค์ประกอบของรูปแบบ

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องต่างๆ พบว่า ไม่ปรากฏมีหลักเกณฑ์ตายตัวว่ารูปแบบนั้นต้องมีองค์ประกอบอะไรบ้าง อย่างไร ส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของเรื่องหรือปรากฏการณ์ที่ผู้สนใจดำเนินการศึกษา ส่วนการกำหนดองค์ประกอบรูปแบบในการศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการ (The Model of Organization and Management) ตามแนวคิดของบราวน์และโมเบอร์ก (สมาน อิศวภูมิ. 2537 : 13 ; อ้างอิงมาจาก Brown and Moberg. 1980 : 16-17) นั้น บราวน์และโมเบอร์ก (Brown & Moberg) ได้สังเคราะห์รูปแบบขึ้นมาจากแนวคิดเชิงระบบ (Systems Apprch) กับหลักการบริหารตามสถานการณ์ (Contingency Approach) และองค์ประกอบตามรูปแบบของ Brown และ Moberg ประกอบด้วย

1. สภาพแวดล้อม (Environment)
2. เทคโนโลยี (Technology)
3. โครงสร้าง (Structure)
4. กระบวนการจัดการ (Management Process) และการตัดสินใจสั่งการ (Decision Making)

รูปแบบการศึกษาและการทำความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดองค์การและการบริหารของ Brown and Moberg มีลักษณะ ดังภาพประกอบ 19

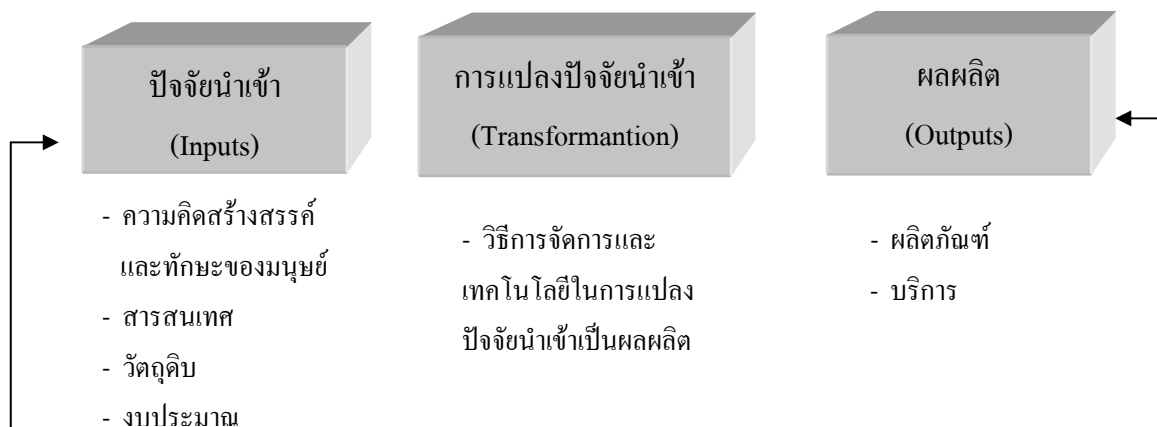

ภาพประกอบ 19 รูปแบบเชิงระบบและสถานการณ์ (Systems/Contingency Model)

สำหรับ Bardo และ Hartman (1982 : 10) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของรูปแบบไว้ว่าการที่จะระบุว่ามีรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งจะต้องประกอบด้วยรายละเอียดอย่างน้อยเพียงใดจึงจะเหมาะสม และรูปแบบนั้นควรมีองค์ประกอบอะไรบ้าง ไม่ได้มีข้อกำหนดที่แน่นอน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์นั้นๆ ตัวอย่างเช่น รูปแบบระบบที่มีลักษณะบางประการของระบบเปิด (Lvancevich and Other. 1989 : 10) เป็นรูปแบบที่แสดงถึงองค์ประกอบย่อยของระบบ ซึ่งประกอบด้วย 4 ส่วน คือ 1) ปัจจัยนำเข้า 2) กระบวนการ 3) ผลผลิต และ 4) ข้อมูลป้อนกลับจากสภาพแวดล้อม การพิจารณารูปแบบในลักษณะนี้ถือว่าผลผลิตของระบบเกิดจากการที่มีปัจจัยนำเข้าส่งเข้าไปผ่านกระบวนการซึ่งจะจัดกระทำให้เกิด ผลผลิตขึ้น และให้ความสนใจกับ

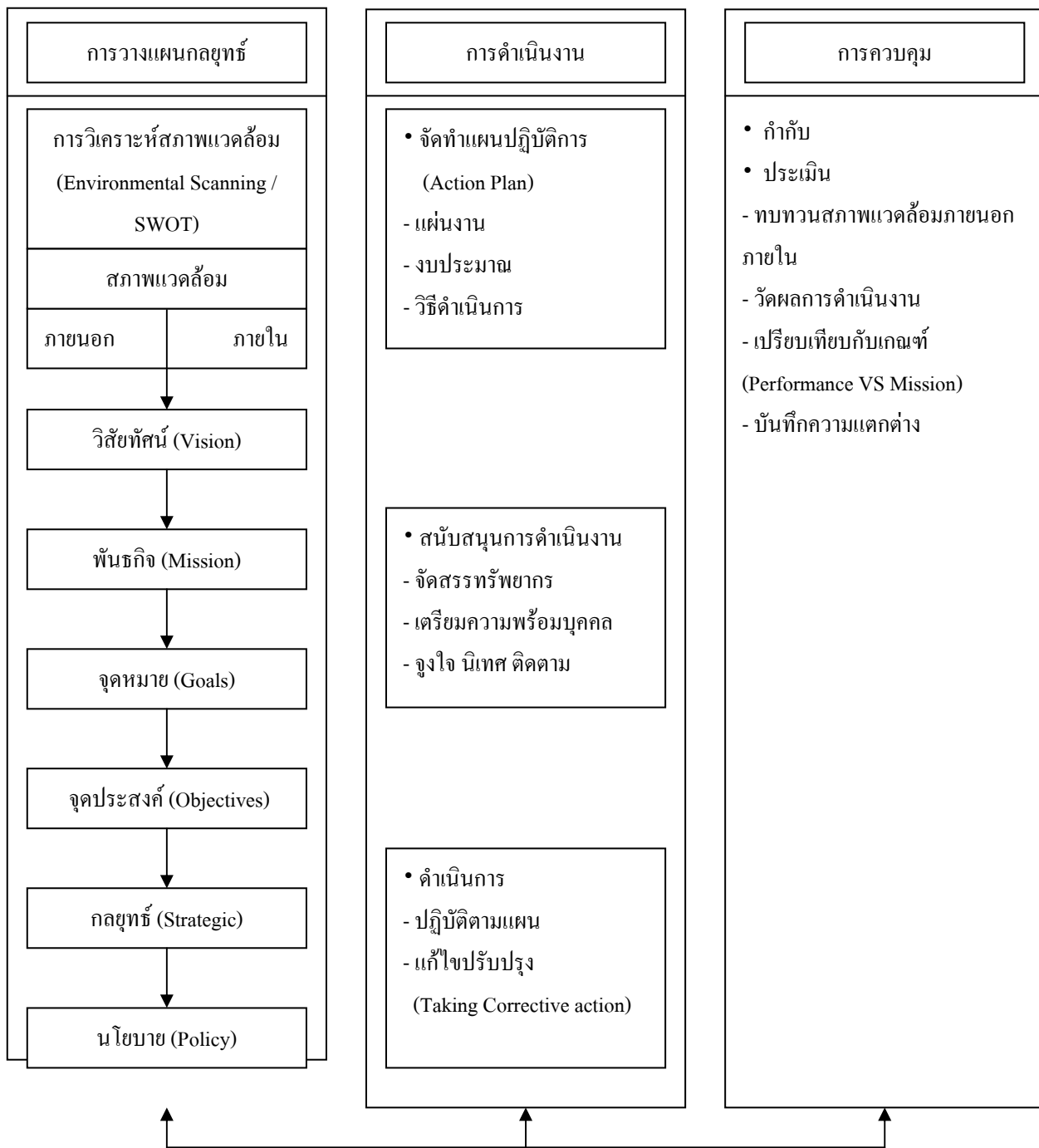
ข้อมูลป้อนกลับจากสภาพแวดล้อมภายนอก ซึ่งแสดงถึงการเริ่มมีลักษณะของความเป็นระบบเปิด
 ดังภาพประกอบ 20

ภาพประกอบ 20 รูปแบบระบบที่มีลักษณะบางประการของระบบเปิด

รูปแบบการบริหารเชิงกลยุทธ์ ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 3 ขั้นตอน ได้แก่ การวางแผนกลยุทธ์ การดำเนินงาน และการควบคุม (สนานจิตร์ สุคนธ์ทรัพย์. ม.ป.ป. : 47) ดังภาพประกอบ 21

ภาพประกอบ 21 รูปแบบการบริหารเชิงกลยุทธ์

2.3.5 คุณลักษณะของรูปแบบที่ดี

Keeves (1988 : 560) กล่าวว่า รูปแบบที่ใช้ประโยชน์ได้ ควรจะมีข้อกำหนด (Requirement) 4 ประการ คือ

1. รูปแบบ ควรประกอบด้วยความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้าง (Structural Relationship) มากกว่าความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันแบบรวมๆ (Associative Relationship)
2. รูปแบบ ควรใช้เป็นแนวทางในการพยากรณ์ผลที่จะเกิดขึ้น ซึ่งสามารถถูกตรวจสอบได้โดยการสังเกต ซึ่งเป็นไปได้ที่จะทดสอบรูปแบบพื้นฐานของข้อมูลเชิงประจักษ์ได้
3. รูปแบบควรจะต้องระบุหรือชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษาดังนั้น นอกจากรูปแบบจะเป็นเครื่องมือในการพยากรณ์ได้ ควรใช้อธิบายปรากฏการณ์ได้ด้วย
4. รูปแบบ ควรเป็นเครื่องมือในการสร้างมโนทัศน์ใหม่และสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรในลักษณะใหม่ ซึ่งเป็นการขยายในเรื่องที่กำลังศึกษา

2.3.6 การพัฒนารูปแบบ

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบพบว่า การพัฒนารูปแบบนี้ อาจจะมีขั้นตอนในการดำเนินงานแตกต่างกันไป แต่โดยทั่วไปแล้วอาจจะแบ่งออกเป็นสองตอนใหญ่ๆ คือ การสร้างรูปแบบ (Construc) และการหาความตรง (Validity) ของรูปแบบ (สมาน อัสวภูมิ. 2537 : 45 ; อ้างอิงมาจาก Willer. 1967 : 83) ส่วนรายละเอียดในแต่ละขั้นตอนว่ามีการดำเนินการอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับลักษณะและกรอบแนวคิดซึ่งเป็นพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบนั้น

2.4 แนวคิดเรื่องการบริหารจัดการการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ (Results Based Management : RBM)

2.4.1 ความหมาย

ระบบการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์นั้นมักจะมีชื่อเรียกที่แตกต่างกันออกไป เช่น การบริหารงานโดยยึดวัตถุประสงค์ (Management by Objective : MBO) การบริหารแบบเน้นผลสำเร็จ (Managing for Results) การบริหารที่เน้นผล (Results-Oriented Management) หรือ การบริหารผลการดำเนินงาน (Performance Management) ซึ่งนักวิชาการได้ให้ความหมายของการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ไว้ดังต่อไปนี้

Canadian International Development Agency ; CIDA (1999) กล่าวว่า การบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ เป็นวิธีการในการปรับปรุงการบริหารให้เกิดประสิทธิผล (Effectiveness) และโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้ (Accountability) โดยที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย ประเมินความเสี่ยง กำกับติดตามกระบวนการดำเนินงานเพื่อการ

บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ รวมถึงการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางบริหารและการรายงานผลการปฏิบัติงาน

ทศพร ศิริสัมพันธ์ (2543 : 146) กล่าวว่า การบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ เป็นการบริหารที่เน้นการวางแผน การกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และกลยุทธ์การดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม ผู้บริหารในแต่ละระดับขององค์กรต้องยอมรับและคำนึงถึงผลงาน รวมทั้งต้องให้ความสำคัญกับจิตตาวาระบบการตรวจสอบผลงานและการให้รางวัลตอบแทนผลงาน (Performance Related Pay)

ทิพาวดี เมฆสุวรรณ (2543 : 3) ได้ให้ความหมายของการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ ว่าเป็นการบริหารโดยมุ่งเน้นที่ผลลัพธ์หรือความสัมฤทธิ์ผลเป็นหลักใช้ระบบการประเมินผลงานที่อาศัยตัวบ่งชี้เป็นตัวสะท้อนผลงานให้ออกมาเป็นรูปธรรม เพื่อการพัฒนาปรับปรุงกระบวนการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้นและแสดงผลงานต่อสาธารณะ

จากที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่าการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ (Results Based Management ; RBM) เป็นการบริหารที่ให้ความสำคัญต่อผลการดำเนินงานและการตรวจวัดผลสำเร็จในการดำเนินงานขององค์กร ทั้งในแง่ของปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิตและผลลัพธ์ ซึ่งจะต้องมีการกำหนดตัวบ่งชี้วัดผลการดำเนินงาน (Key Performance Indicators ; KPIs) รวมทั้งการกำหนดเป้าหมาย (Targets) และวัตถุประสงค์ (Objectives) ไว้ล่วงหน้า โดยอาศัยการมีส่วนร่วมระหว่างผู้บริหาร สมาชิกขององค์กร และตลอดถึงผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่างๆ (Stakeholders) ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานขององค์กร

การบริหารงานของภาครัฐในอดีตจะเน้นที่การการบริหารปัจจัยนำเข้า (Inputs) ซึ่งได้แก่ ทรัพยากรต่างๆ ที่รัฐจะนำมาใช้ในการปฏิบัติงาน คือ เงิน คน วัสดุ ครุภัณฑ์ต่างๆ โดยเน้นการทำงานตามกฎ ระเบียบ และความถูกต้องตามกฎหมาย และมาตรฐาน แต่การบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์จะเน้นที่ผลลัพธ์ (Outcomes) ของงาน โดยจะให้ความสำคัญที่การกำหนดพันธกิจและวัตถุประสงค์ของโครงการ/งาน เป้าหมายที่ชัดเจน การกำหนดผลผลิตและผลลัพธ์ที่ต้องการของทุกโครงการในองค์กรให้สอดคล้องเป็นไปในทางเดียวกับภารกิจและวัตถุประสงค์ขององค์กรมีการกำหนดตัวบ่งชี้วัดผลการทำงานหลัก (Key Performance Indicators) ไว้อย่างชัดเจนเป็นที่เข้าใจของทุกคนในองค์กร การวัดความก้าวหน้าของการปฏิบัติงาน โดยใช้ตัวบ่งชี้การยืดหยุ่นทางการบริหารและสนับสนุนทรัพยากรแก่ผู้บริหารระดับล่างอย่างเหมาะสม การประเมินผล การปฏิบัติงาน และการให้ค่าตอบแทนตามผลงาน ตลอดจนถึงการปรับปรุงพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงขึ้น เพื่อให้สามารถสนองตอบต่อปัญหาและความต้องการของประชาชนในฐานะผู้รับบริการจากองค์กรของรัฐได้เป็นอย่างดี

ดังนั้นการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ (Results Based Management ; RBM) จึงเป็นการบริหารเพื่อการจัดการให้ได้ทรัพยากรการบริหารมาอย่างประหยัด (Economy) เน้นใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ (Efficiency) และการได้ผลงานที่บรรลุเป้าหมายขององค์กร (Effectiveness)

2.4.2 กระบวนการของการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์

การบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์จะประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญๆ 4 ขั้นตอน (Richard S. Williams. 1998 : 25 - 27 และทศพร ศิริสัมพันธ์. 2543 : 151 - 152) ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) การวางแผนกลยุทธ์ขององค์กร ซึ่งองค์กรจะต้องทำการกำหนดทิศทางโดยรวมว่าต้องการที่จะทำอะไรอย่างไร ซึ่งเป็นเรื่องของการวางยุทธศาสตร์หรือวางแผน กลยุทธ์ เพื่อทำการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายนอกและภายในองค์กร (SWOT Analysis) และให้ได้มาซึ่งเป้าประสงค์สุดท้ายที่ต้องการขององค์กรหรือวิสัยทัศน์ (Vision) อันจะนำไปสู่การกำหนดพันธกิจ (Mission) วัตถุประสงค์ (Objective) เป้าหมาย (Target) และกลยุทธ์การดำเนินงาน (Strategy) รวมทั้งพิจารณาถึงปัจจัยสำคัญแห่งความสำเร็จขององค์กร (Critical Success Factors) และสร้างตัวบ่งชี้วัดผลการดำเนินงาน (Key Performance Indicators) ในด้านต่างๆ

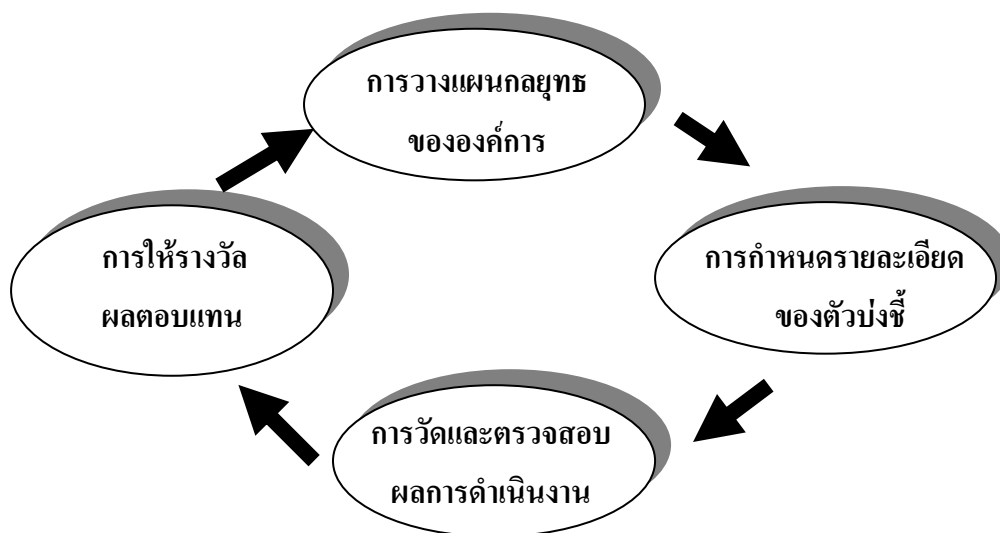
2) การกำหนดรายละเอียดของตัวบ่งชี้วัดผลดำเนินงาน เมื่อผู้บริหารขององค์กรได้ทำการตกลงร่วมกับตัวบ่งชี้วัดผลการดำเนินงานแล้ว จะเริ่มดำเนินการสำรวจเพื่อหาข้อมูลหลักฐานเกี่ยวกับสภาพในปัจจุบัน (Baseline Data) เพื่อนำมาช่วยในการกำหนดความชัดเจนของตัวบ่งชี้ดังกล่าว ทั้งในเชิงปริมาณ (Quantity) คุณภาพ (Quality) เวลา (Time) และสถานที่ หรือความครอบคลุม (Place) อันเป็นเป้าหมายที่ต้องการของแต่ละตัวบ่งชี้

3) การวัดและการตรวจสอบผลการดำเนินงาน ผู้บริหารจะต้องจัดให้มีการตรวจสอบและรายงานผลการดำเนินงานของแต่ละตัวบ่งชี้ตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ เช่น รายเดือน รายไตรมาส รายปี เป็นต้น เพื่อแสดงความก้าวหน้าและสัมฤทธิ์ผลของการดำเนินงานว่าเป็นไปตามเป้าหมายที่ต้องการหรือไม่ อย่างไร นอกจากนี้ในบางกรณีอาจจะจัดให้มีคณะบุคคลเพื่อทำการตรวจสอบผลการดำเนินงานเป็นเรื่องๆ ไปได้

4) การให้รางวัลตอบแทน หลังจากที่ได้พิจารณาผลการดำเนินงานแล้ว ผู้บริหารจะต้องมีการให้รางวัลตอบแทนตามระดับของผลงานที่ได้ตกลงกันไว้ นอกจากนี้อาจจะมีการให้ข้อเสนอแนะหรือกำหนดมาตรการบางประการเพื่อให้มีการปรับปรุงผลงานให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

จากรายละเอียดของกระบวนการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์นั้นสามารถจะสรุปเป็นแผนภาพเพื่อเพิ่มความเข้าใจได้ ดังภาพประกอบ 22

ภาพประกอบ 22 กระบวนการของการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์

2.4.3 ลักษณะขององค์กรที่บริหารงานแบบมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์

องค์กรที่ได้ใช้ระบบการบริหารงานแบบมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์จะมีลักษณะต่างๆ ไปดังต่อไปนี้ (ทิพาวดี เมฆสุวรรณค์. 2543 : 21 - 23)

- 1) มีพันธกิจ วัตถุประสงค์ขององค์กรที่ชัดเจนและมีเป้าหมายที่เป็นรูปธรรม โดยเน้นที่ผลผลิตและผลลัพธ์ ไม่เน้นกิจกรรมหรือการทำงานตามกฎระเบียบ
- 2) ผู้บริหารทุกระดับในองค์กรต่างมีเป้าหมายของการทำงานที่ชัดเจน และเป้าหมายเหล่านั้นสั้นกระชับ ไม่คลุมเครือ และเป็นเป้าหมายที่มีฐานมาจากพันธกิจขององค์กรนั้น
- 3) เป้าหมายจะวัดได้อย่างอย่างเป็นรูปธรรมโดยมีตัวบ่งชี้ที่สามารถวัดได้ เพื่อให้สามารถติดตามผลการปฏิบัติงานได้ และสามารถเปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานกับองค์กรอื่นที่มีลักษณะงานที่เทียบเคียงกันได้
- 4) การตัดสินใจในการจัดสรรงบประมาณให้หน่วยงานหรือโครงการต่างๆ จะพิจารณาจากผลสัมฤทธิ์ของงานเป็นหลัก ซึ่งจะสอดคล้องกับการให้ค่าตอบแทน สวัสดิการ และรางวัลแก่เจ้าหน้าที่ที่จะประเมินจากผลการปฏิบัติงานเป็นหลัก
- 5) เจ้าหน้าที่ทุกคนรู้ว่างานที่องค์กรคาดหวังคืออะไร ทุกคนในองค์กรจะคิดเสมอว่างานที่ตนทำอยู่นั้นเพื่อให้เกิดผลอย่างไร ผลที่เกิดขึ้นจะช่วยให้บรรลุเป้าหมายของ

โครงการและองค์การอย่างไร และทุกคนรู้สึกได้รับผิดชอบต่อผลงานที่ได้กำหนดไว้อย่างเหมาะสมกับกำลังความสามารถของแต่ละคน

6) มีการกระจายอำนาจการตัดสินใจ การบริหารเงิน บริหารคนสู่หน่วยงานระดับล่างเพื่อให้สามารถทำงานบรรลุผลได้อย่างเหมาะสม เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้บริหารระดับต้นและระดับกลาง ซึ่งเข้าใจปัญหาเป็นอย่างดีได้เป็นผู้แก้ปัญหาและสะสมประสบการณ์เพื่อก้าวสู่ผู้บริหารระดับที่สูงขึ้นไป ซึ่งนอกจากช่วยลดขั้นตอนในการทำงาน แก้ปัญหาการทำงานที่ล่าช้าแล้ว ยังเป็นการเพิ่มความยืดหยุ่นและประสิทธิภาพในการทำงานอีกด้วย

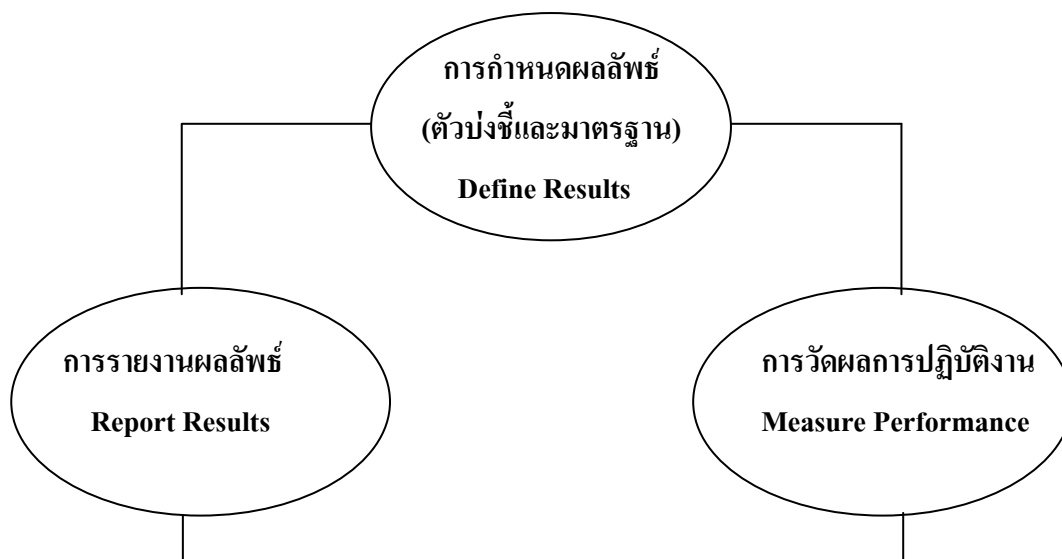
7) มีวัฒนธรรมและอุดมการณ์ร่วมกันเพื่อการทำงานที่สร้างสรรค์ เป็นองค์การที่มุ่งมั่นจะทำงานร่วมกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ เป็นองค์การเอื้อการเรียนรู้ที่เปิดกว้างต่อความคิดและความรู้ใหม่ๆ สามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ต่างๆ ได้ดี

8) เจ้าหน้าที่มีขวัญและกำลังใจดี เนื่องจากมีโอกาสปรับปรุงงานและใช้ดุลยพินิจในการทำงานที่กว้างขวางขึ้น ทำให้ผู้รับบริการได้รับความพึงพอใจ ส่วนเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานเองก็จะได้การตอบแทนตามผลการประเมินจากผลสัมฤทธิ์ของงาน

2.4.4 การวัดผลการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์

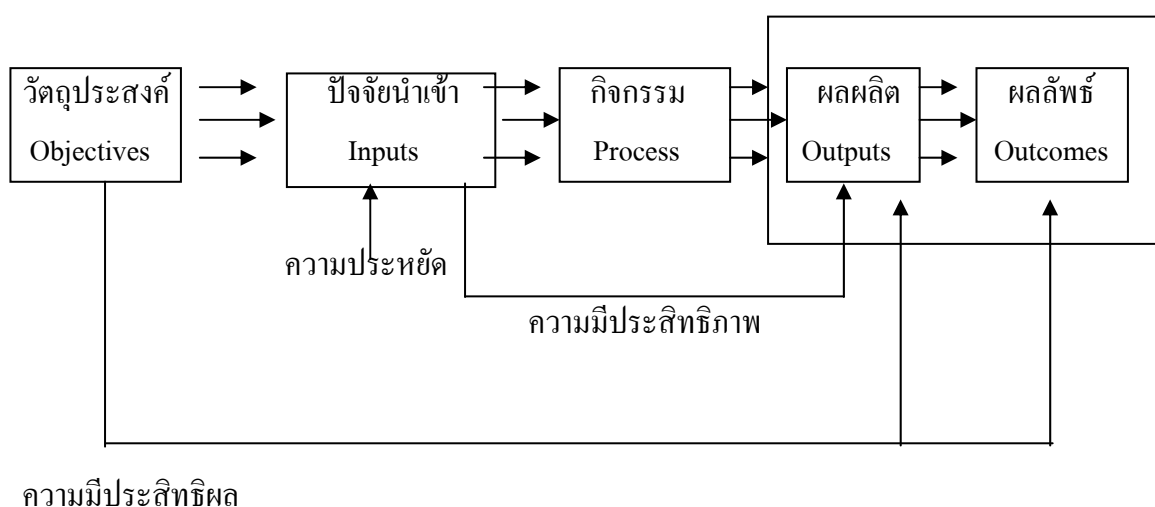
การวัดผลการปฏิบัติงานเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดเป้าหมาย ตัวบ่งชี้วัดผลสำเร็จของกิจกรรม การจัดเก็บข้อมูลและเปรียบเทียบผลงานกับเป้าหมายที่กำหนดไว้ล่วงหน้า การวัดผล การปฏิบัติงานจะช่วยให้องค์กร/ผู้ปฏิบัติงานได้รับข้อมูลและสารสนเทศย้อนกลับที่แสดงถึงผลสำเร็จของการดำเนินงาน ปัญหาหรือความผิดพลาดที่เกิดขึ้น เพื่อนำไปสู่การแสดงถึงการมีพันธะ หน้าที่และความรับผิดชอบต่อสาธารณะ ผู้กำหนดนโยบาย แหล่งสนับสนุนงบประมาณ ฯลฯ การเสริมสร้างการเรียนรู้ให้แก่บุคลากรและองค์การเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงการบริหาร การพัฒนาองค์กร การออกแบบ/ทบทวนโปรแกรมกระบวนการดำเนินงานขององค์กรหรือของทีมงานที่รับผิดชอบกิจกรรมการดำเนินงาน รวมทั้งช่วยให้การจัดสรรทรัพยากร เพื่อการสนับสนุนการดำเนินงานให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การวัดผลการปฏิบัติงานเป็นกระบวนการที่พึงต้องดำเนินการคู่ขนานหรือเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการผลงาน มีกิจกรรม/กระบวนการที่สำคัญสรุปได้ ดังภาพประกอบ 23

ภาพประกอบ 23 กระบวนการวัดผลการปฏิบัติงาน

การกำหนดผลลัพธ์ (ตัวบ่งชี้วัดผลงานและมาตรฐาน) ซึ่งเป็นขั้นตอนแรกของการวัดผล การปฏิบัติงาน ผู้ดำเนินการ/องค์กรจะต้องระบุหรือคัดเลือกกิจกรรมหลักที่มีความสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์และพันธกิจขององค์กร พร้อมทั้งระบุหรือกำหนดตัวบ่งชี้วัดผลงานและมาตรฐาน ที่ต้องการบรรลุถึงของแต่ละกิจกรรม การกำหนดตัวบ่งชี้วัดผลงานเพื่อดำเนินการวัดผลการปฏิบัติงานจะดำเนินการภายใต้กรอบของระบบการดำเนินงานทั่วไป โดยมีจุดเน้นในการดำเนินการสรุปได้ ดังภาพประกอบ 24

ภาพประกอบ 24 หลักการพื้นฐานของการวัดผลการปฏิบัติงานขององค์กร

จากภาพประกอบ 24 จะเห็นได้ว่า การดำเนินกิจกรรมจะมีจุดเริ่มต้นที่วัตถุประสงค์การดำเนินงาน ซึ่งได้แก่ การระบุถึงรายละเอียดของผลงาน (ผลผลิตและผลลัพธ์) ที่คาดหวังที่ส่วนใหญ่จะต้องพัฒนามาจากวิสัยทัศน์และวัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์ขององค์กร ซึ่งมีปัจจัยนำเข้า อันได้แก่ทรัพยากรที่จะเป็นสำหรับการดำเนินกิจกรรมที่จะเปลี่ยนแปลงปัจจัยนำเข้าให้เป็นผลผลิตและผลลัพธ์ การวัดผล การปฏิบัติงานโดยทั่วไปจะมีจุดเน้นของการดำเนินการ 3 ด้าน อันได้แก่

1. ความประหยัด (Economy) หมายถึง การใช้ทรัพยากรน้อยที่สุดในการผลิตหรือการดำเนินกิจกรรม
2. ความมีประสิทธิภาพ (Efficiency) หมายถึง การสร้างผลผลิตในระดับที่สูงกว่าปัจจัยนำเข้า ความมีประสิทธิภาพสามารถวัดได้โดยนำปัจจัยนำเข้าจริงหารด้วยผลผลิตจริง หากได้ค่าน้อยแสดงว่ามีผลผลิตเพิ่มขึ้นมากกว่าการเพิ่มขึ้นของปัจจัยนำเข้า ซึ่งหมายถึงการดำเนินกิจกรรม/องค์กรมีประสิทธิภาพในการดำเนินงาน
3. ความมีประสิทธิภาพ (Effectiveness) หมายถึง ระดับการบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้า ว่าได้ก่อให้เกิดผลผลิต ผลลัพธ์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้มากน้อยเพียงใด

ตัวบ่งชี้วัดผลงานตามแนวทางการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ จะประกอบด้วยตัวบ่งชี้ที่สำคัญดังต่อไปนี้ (ทศพร ศิริสัมพันธ์. 2543 : 148 - 150 และสุพจน์ ทราญแก้ว. 2543 : 137 - 138)

1. ตัวบ่งชี้วัดปัจจัยนำเข้า (Input Indicators) ได้แก่ จำนวนทรัพยากรโดยรวมที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรมหรือบริการ เพื่อก่อให้เกิดผลผลิตผลลัพธ์ เช่น จำนวนเงินที่ใช้ จำนวนบุคลากร ที่จำเป็นในการให้บริการ จำนวนวัตถุดิบและอุปกรณ์การผลิต เป็นต้น
2. ตัวบ่งชี้วัดผลผลิต (Output Indicators) เป็นตัวบ่งชี้ที่แสดงถึงปริมาณจำนวนสิ่งของที่ผลิตได้จากการดำเนินกิจกรรม เช่น จำนวนผู้เข้ารับอบรมการพัฒนาอาชีพ จำนวนนักเรียนที่รับเข้าเรียน จำนวนบัณฑิตที่จบการศึกษา เป็นต้น
3. ตัวบ่งชี้วัดผลลัพธ์ (Outcome Indicators) หมายถึง ตัวชี้วัดที่แสดงถึงผลสัมฤทธิ์ของกิจกรรม เช่น จำนวนผู้จบการศึกษาที่มีงานทำ จำนวนกิโลเมตรของทางด่วนที่มีสภาพอยู่ในเกณฑ์ดี และยังรวมถึงตัวบ่งชี้วัดผลลัพธ์คุณภาพของการบริการ (Quality Indicators) เช่น จำนวนสินค้าที่บกพร่อง จำนวนใบแจ้งหนี้ที่ผิดพลาด จำนวนหนี้ค้างชำระ ระดับความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการทำงานขององค์กร เป็นต้น
4. ตัวบ่งชี้วัดประสิทธิภาพ (Efficiency Indicators) หมายถึง ตัวบ่งชี้วัดผลงานที่แสดงค่าใช้จ่ายต่อหน่วยของผลผลิต หรือระยะเวลาในการให้บริการต่อรายการ เช่น ค่าใช้จ่ายต่อหัวของนักเรียนสำเร็จการศึกษา เวลาการทำงานในการปรับสภาพพื้นผิวถนน 1 กิโลเมตร

5. ตัวบ่งชี้วัดความคุ้มค่า (Cost-Effectiveness) หมายถึง ตัวบ่งชี้ที่แสดงค่าใช้จ่ายของผลลัพธ์ที่แสดงถึงความคุ้มค่า (Value for money) ที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรม เช่น ต้นทุนเฉลี่ยในการช่วยให้ผู้ว่างงานได้งานภายหลังการฝึกอบรมพัฒนาฝีมือแรงงาน ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยในการซ่อมบำรุงรถยนต์ให้พร้อมใช้งาน

6. ตัวบ่งชี้วัดปริมาณงาน (Workload Indicators) หมายถึง ข้อมูลที่แสดงถึงความต้องการในการให้บริการ หรือภาระงานในหน้าที่ของบุคลากร เช่น จำนวนแพทย์ต่อประชากร จำนวนพยาบาลต่อคนไข้ในจำนวนใบสมัครงานที่ได้รับในแต่ละวัน เป็นต้น

7. ตัวบ่งชี้สารสนเทศเชิงอธิบาย (Explanatory Information) หมายถึง ข้อมูลที่อธิบายถึงองค์ประกอบที่มีผลกระทบต่อผลการปฏิบัติงานขององค์กร ซึ่งอาจจะอยู่ภายใต้หรืออยู่นอกเหนือการควบคุมขององค์กรก็ได้ เช่น อัตราส่วนของนักเรียนต่อครู อายุการใช้งานของอุปกรณ์ที่ใช้ในการซ่อมถนน ร้อยละของนักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธ เป็นต้น

ในกระบวนการบริหารงานแบบมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ การวัดผลการปฏิบัติงานจะมีวัตถุประสงค์หลักอยู่ที่การทำให้ได้มาซึ่งข้อมูลสารสนเทศ สนับสนุนการตัดสินใจของผู้บริหารเพื่อนำไปสู่การปรับปรุง การปฏิบัติงานขององค์กรให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น ระบบการวัดผล การปฏิบัติงานที่ดีจึงควรเป็นระบบที่สามารถผลิตข้อมูลสารสนเทศที่แสดงถึงความก้าวหน้าของผลการดำเนินงานที่มีความครอบคลุม ครอบคลุม สมบูรณ์ และทันกาล

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

งานวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศไทย ระหว่าง ค.ศ. 2000 - ค.ศ. 2004 (พ.ศ. 2543 – 2547) มิได้มุ่งเน้นเกี่ยวกับการศึกษาเนื้อหาของระบบนิเวศและธรรมชาติเพียงอย่างเดียว แต่งานวิจัยส่วนมากจะได้เน้นชุมชน วัฒนธรรม ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์ต่อระบบนิเวศและธรรมชาติ เนื้อหาสาระมีลักษณะของระบบนิเวศวัฒนธรรม หรือระบบนิเวศและความเกี่ยวข้องกับมนุษย์มากกว่าระบบนิเวศทางธรรมชาติ

สุทธิศรี ชูชาติ และคณะ (2544 : ไม่มีเลขหน้า) ได้ศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตลุ่มแม่น้ำวาง มีเป้าหมายเพื่อเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตลุ่มแม่น้ำวางบ้านโป่งสมิง โดยใช้แนวความคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ระบบนิเวศ วัฒนธรรม และการมีส่วนร่วมของชุมชน ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านโป่งสมิงใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านหลากหลายรูปแบบ ทั้งด้านความเชื่อพิธีกรรม เพื่อปกป้องอนุรักษ์ดิน น้ำ ป่า

และทรัพยากรให้เกิดประโยชน์ แต่เกิดช่องว่างและขาดการยอมรับจากหลักวิชาการที่เกิดจากแนวคิดตะวันตก

ระบบนิเวศป่า ทรัพยากรภูมิปัญญาชาวบ้าน การดำรงชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นผลิตภัณฑ์หรือจุดขายของกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว และชุมชนก็พร้อมในการตอบสนองต่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพราะชุมชนต้องการรายได้ และกิจกรรมในการสร้างรายได้ก็ไม่ขัดแย้งกับวิถีชีวิตและการอนุรักษ์ทรัพยากร

อุปสรรคสำคัญ คือ ขาดงบประมาณในการส่งเสริมการตลาดและขาดกำลังคน ในการเสนอผลิตภัณฑ์ให้แก่หน่วยธุรกิจนำเที่ยวอย่างต่อเนื่อง ภายใต้อำนาจของงบประมาณเวลา และภาระหน้าที่ ชาวบ้านและนักวิจัยขาดจุดแข็งในการปฏิบัติงานด้านการตลาด

นำชัย ทนุผล และคณะ (2544 : ไม่มีเลขหน้า) ได้ศึกษาการพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนบ้านโป่ง ตำบลบ้านไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีเป้าหมายของโครงการวิจัย เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนบ้านโป่งในการพัฒนาธุรกิจ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และแนวทางในการดำเนินธุรกิจชุมชน ผลการวิจัยค้นพบว่า ชุมชนบ้านโป่งระบบนิเวศที่สมบูรณ์ ชุมชนประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ปลูกพืชผัก ไม้ผล ปลอดภัยพืช ปลูกดอกไม้ ฯลฯ พื้นที่ธรรมชาติดังกล่าวแล้วมีความน่าประทับใจ สามารถส่งเสริมเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ และชุมชนก็มีความต้องการในการพัฒนาอาชีพ ด้านการท่องเที่ยว เพื่อเสริมภายใต้หลักจากการใช้กระบวนการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ประชาชนสามารถเรียนรู้และเกิดความเข้าใจดี ในการรับภาระบริการด้านการท่องเที่ยว

บุญบา สิทธิกร และคณะ (2544 : ไม่มีเลขหน้า) ได้ศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนบ้านแม่กลางหลวง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพ ผลกระทบ การมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตวัฒนธรรมของกะเหรี่ยงคอยอินทนนท์ ผลการวิจัยค้นพบประเด็นสำคัญดังนี้

1. วิธีการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนที่มีประสิทธิภาพที่สุด ควรให้ชาวบ้านมีบทบาทในการจัดการผ่านกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม (Participation Working Approach) ซึ่งมุ่งเน้นให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ ได้แก่ การศึกษา ชุมชนการทำแผนการดำเนินการ การบริหารจัดการ และการติดตามประเมินผล

2. การให้ความรู้ความเข้าใจในหลักการและแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาคนเสริมสร้างศักยภาพในการตัดสินใจ ในทุกกระบวนการของการพัฒนาการท่องเที่ยว

3. การกระจายรายได้และการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างยุติธรรม จะสามารถก่อให้เกิดการร่วมมือของชาวบ้านต่อการจัดการท่องเที่ยว

4. การมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการจัดการท่องเที่ยวและการสนับสนุนจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง เป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

5. ปัจจัยด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวมีผลต่อความสำเร็จของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

6. กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนที่สามารถเพิ่มพูนความรู้ และส่งเสริมประสบการณ์ให้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องรวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน

คารณี บุญธรรม และคณะ (2544 : ไม่มีเลขหน้า) ได้ศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมโดยชุมชนชาวม้ง บ้านน้ำคะ - ลานก้วย ตำบลผาซำน้อย อำเภอปางงิ้ว จังหวัดพะเยา วัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนชาวม้ง ในการเข้าร่วมจัดการรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และวัฒนธรรม ผลการวิจัยสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1. ชุมชนบ้านน้ำคะ - ลานก้วย มีศักยภาพของพื้นที่ เช่น ระบบนิเวศป่า ภูเขา ความหลากหลายทางชีวภาพ น้ำตก ถ้ำ เหมาะสมแก่การจัดการท่องเที่ยว

2. ชุมชนบ้านน้ำคะ - ลานก้วย มีวัฒนธรรม ประเพณี ที่น่าประทับใจของการจัดการกิจกรรมท่องเที่ยว

3. การจัดการกิจกรรมท่องเที่ยว ทำให้ชาวบ้านเกิดการเรียนรู้เพิ่มเติมในเรื่องทรัพยากรการท่องเที่ยว และมีส่วนร่วมในกิจกรรมโดยเฉพาะผู้ที่เกี่ยวข้อง

4. ชุมชนต้องสำรวจความต้องการของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศ ซึ่งปัจจุบันให้ความสนใจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม

5. การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ต้องมีการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม

6. เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง ชุมชนต้องมีบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบตามความสามารถของตัวเอง

7. ชุมชนควรมีความพร้อม รู้เท่าทันสถานการณ์ภายนอก รับมือกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ได้

8. ควรมีการศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบต่อระบบนิเวศทั้งระยะสั้นและระยะยาว เพื่อรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้มากและยาวนานที่สุด

สีศึก ฤทธิเนติกุล และคณะ (2544 : ไม่มีเลขหน้า) ได้ศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับการอยู่รอดของชุมชนชาวม้ง บ้านดอกปุย อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ - ปุย จังหวัดเชียงใหม่

วัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศร่วมกับองค์กรภายนอก เพื่อให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน และประเทศชาติ ผลการวิจัยสรุปสาระสำคัญดังนี้

1. สมาชิกในชุมชนได้เรียนรู้การทำงานร่วมกัน การร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนและการหาทางในการแก้ปัญหาหรือการพัฒนา

2. องค์กรต่างๆ ในชุมชนที่เมื่อก่อนต่างคนต่างทำงานได้เรียนรู้ว่า ชุมชน การท่องเที่ยวจะเข้มแข็งได้นั้น ทุกองค์กรจะต้องมาร่วมมือกันทำงานในระบบเครือข่าย โดยแบ่งหน้าที่ตามความถนัดของแต่ละองค์กร

3. สมาชิกในชุมชนเรียนรู้ในการร่างระเบียบชุมชน หลักสูตรท้องถิ่นและระเบียบแต่ละองค์กร ทำให้การท่องเที่ยวเป็นไปค่อนข้างราบรื่น สมาชิกในชุมชนทุกคนมีส่วนร่วมในการกำหนดระเบียบต่างๆ จึงเป็นการง่ายในการบังคับใช้ ผลก็คือ ทำให้ชุมชนมีระเบียบมากขึ้น

4. จากการใช้ระเบียบชุมชนและการพัฒนาองค์กรต่างๆ โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน ทำให้มีนักท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอในวันปกติวันละประมาณ 400 - 700 คน ในวันหยุด และวันเทศกาลวันละประมาณ 1,500 - 2,000 คน จากการเก็บข้อมูลล่าสุด คือ เฉพาะเดือนธันวาคม 2544

5. การที่ชาวบ้านมีความรู้ในการจัดการธุรกิจชุมชน ทำให้สามารถดึงดูดประชากรโดยตรงถึง 23 ครอบครัว ชุมชนมีรายได้จากนักท่องเที่ยวเข้าชมสถานที่ท่องเที่ยวที่ตนในชุมชนจัดขึ้นทั้งสองแห่ง

6. คณะวิจัยได้เรียนรู้ภูมิปัญญาดั้งเดิมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชนมาตั้งแต่ยุค 2,600 กว่าปีมาแล้ว ได้แก่ อาวุธชนิดต่างๆ สมุนไพร พืชอาหารจากธรรมชาติและผ้าใยกล้วย วัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อจะทำการอนุรักษ์ฟื้นฟูให้เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวต่อไป

7. สมาชิกในชุมชนได้เรียนรู้และมีความตระหนักถึงคุณค่าประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติทั้งในแง่ของการดำรงชีพ และการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยว

การวิจัยท้องถิ่นเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในทุกๆ ขั้นตอน สามารถสร้างจิตสำนึกให้สมาชิกในชุมชนเห็นคุณค่าของทรัพยากรท่องเที่ยว ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรทางวัฒนธรรม สิ่งเหล่านี้ทำให้ได้มาซึ่งรายได้ในการเลี้ยงปากท้องสมาชิกในชุมชนทุกเพศทุกวัย เกิดแนวคิดใหม่ในการจัดการและพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว ต่อยอดหรือแตกแขนงออกไปอย่าง ไม่สิ้นสุด แสดงให้เห็นว่างานวิจัยครั้งนี้ไม่ใช่เรียนรู้และพัฒนาแล้วสิ้นสุด แต่เป็นการจุดประกายให้ชุมชนได้เรียนรู้และมีความคิดริเริ่มใหม่ๆ ต่อไปเรื่อยๆ ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นเพียงการเริ่มต้นเท่านั้น

อุดร วงษ์ทับทิม และคณะ (2545 : ไม่มีเลขหน้า) ได้ศึกษาชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ตำบลแม่ฮี อำเภอป่า จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป้าหมายของโครงการวิจัยเพื่อศึกษาปัญหาผลกระทบจากการท่องเที่ยวในด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม การวิจัยยังต้องการหาคำตอบเพื่อสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมจากการปฏิบัติงานวิจัยร่วมกับชุมชน ได้ข้อสรุปที่สำคัญดังนี้

1. ชุมชนเห็นคุณค่าของธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ฝืนป่า ต้นน้ำ มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ชุมชนมุ่งเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำ โดยดำเนินการสำรวจเส้นทางท่องเที่ยว และกำหนดเส้นทางท่องเที่ยว ไม่ให้มีการจัดถนนเข้าไปให้น้อยที่สุด ทั้งในทางตรงและทางอ้อม

2. ชุมชนมีส่วนร่วมโดยตรงในการศึกษาปัญหาการท่องเที่ยว และผลกระทบที่ชุมชนอาจได้รับจากการท่องเที่ยว การเดินป่าศึกษาธรรมชาติในชุมชน นักท่องเที่ยวต้องเดินเข้าไป โดยมีชาวบ้านเป็นคณนำทาง

3. โครงสร้างฐานรากเศรษฐกิจชุมชนเป็นการเกษตรกรรมปลูกข้าว ถั่วเหลือง กระเทียม และสัตว์เลี้ยง ต้องการให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นเพียงรายได้เสริมของชุมชนเท่านั้น

4. ชุมชนต้องการรักษารากเหง้าทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาดั้งเดิม มีการตั้งรับและปรับตัวให้เข้ากับกระแสของการท่องเที่ยวที่ขยายเข้ามาในชุมชน ด้วยการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชน เผยแพร่วิถีแห่งวัฒนธรรมและภูมิปัญญา เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม มิใช่เป็นการขายวัฒนธรรม พร้อมทั้งมีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์รากเหง้าทางวัฒนธรรมและฟื้นฟูภูมิปัญญาดั้งเดิม ทั้งนิทานพื้นบ้าน (ปλοเลอปโล) และลำนำพื้นบ้าน (ทา)

5. ในด้านการตลาดชุมชนพื้นที่วิจัยเตรียมดำเนินการประสานงานด้านการตลาด ด้วยการเจรจากับบริษัทท่องเที่ยวในแนวอนุรักษ์ให้จัดส่งนักท่องเที่ยวเข้าไปท่องเที่ยวยังน้ำตกแม่เย็น น้ำตกแม่ปิง โบราณสถานของชนชาติลัวะ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมกับชนเผ่าปกากะญอ

6. ในด้านปัญหาและข้อจำกัด ชาวบ้านมีข้อจำกัดในด้านภาษาต่างประเทศทำให้การสื่อสารกับนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางมาท่องเที่ยวในชุมชนไม่ชัดเจนเท่าที่ควร บางครั้งนักท่องเที่ยวต่างชาติเกิดความสับสนไม่เข้าใจ หรือเข้าใจคลาดเคลื่อนผิดไปจากเจตนาที่มุ่งจะสื่อ

7. มีความแตกต่างกันในด้านภาษาและวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องวัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่น

กนิษฐา อยู่ถาวร และคณะ (2545 : ไม่มีเลขหน้า) ได้ศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบริเวณอุทยานแห่งชาติ หุ่นแสดงหลวง สาขาหนองแม่นา จังหวัดเพชรบูรณ์ วัตถุประสงค์ในการวิจัย เพื่อศึกษาศักยภาพและความพร้อมของชุมชนการเข้ามา

มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง และศึกษารูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

1. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมนั้น ทำให้ชุมชนเกิดความรู้สึกรักหวงแหนและเห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น ลดปัญหาการเก็บของป่าไปขาย การตัดไม้ทำลายป่าได้

2. ควรมีการฝึกอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่นเพื่อให้สามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม

3. การท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นมุ่งเน้นการสร้างงานและกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ เช่น อุทยานแห่งชาตินั้น ชาวบ้านควรจะมีการประสานงานเพื่อให้เกิดความเข้าใจในการทำงานร่วมกัน และภาครัฐควรจะสนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน

4. ชุมชนหนองแม่นาใช้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการเชื่อมความสัมพันธ์และความสามัคคีของทั้งสองหมู่บ้าน

ปัจจัยมา มลเมือง และคณะ (2547 : ไม่มีเลขหน้า) ได้ศึกษาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เอื้อประโยชน์ต่อชุมชนบ้านป่าเมี่ยง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง วัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อสร้างจิตสำนึกและความตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และหารูปแบบในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชน ผลการวิจัยสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

ทรัพยากรการท่องเที่ยวประกอบด้วยระบบนิเวศป่าที่อุดมสมบูรณ์ด้วยป่าไม้และสัตว์ป่า ทำให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพ นอกจากนี้ยังมีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติอื่นๆ เช่น น้ำตกดอยพระบาท ดอกเสี้ยวป่า และประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน การประกอบอาชีพทำสวนเมี่ยง

1. ชุมชนสามารถร่วมกันคิด วิเคราะห์ต้นทุนทรัพยากร วัฒนธรรม เพื่อเป็นกิจกรรมในการบริการด้านการท่องเที่ยว

2. ชุมชนร่วมมือในการจัดการ โดยแบ่งหน้าที่ รายได้ การกำหนดระเบียบและหาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไข

3. ในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน กระบวนการมีส่วนร่วมเป็นสิ่งสำคัญ ควรเน้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการคิดวิเคราะห์สถานการณ์และเหตุการณ์ต่างๆ ร่วมกัน ชุมชนสามารถสรุปเป็นแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ด้วยตนเอง รวมทั้งดึงเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามามีส่วนร่วม

4. บทบาทของผู้นำชุมชนในการสนับสนุนกลุ่มต่างๆ ให้สามารถบริหารงานจัดกิจกรรมภายในหมู่บ้านและพึ่งตนเองได้เป็นสิ่งสำคัญ การทำให้ผู้นำชุมชนมีความพร้อมในการปฏิบัติงานสามารถวางแผนการทำงานโดยตรง และปฏิบัติหน้าที่อย่างโปร่งใสเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่ง

5. ควรมีการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แก่ชุมชนเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะหมู่บ้านเป้าหมายในการส่งเสริมการท่องเที่ยว เพื่อเป็นการตั้งรับสถานการณ์และผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว และให้ความสำคัญในการให้การศึกษาและการจัดการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นการส่งเสริมชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งและจะนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป

จิราเจตน์ อุดมศรี (2547 : ไม่มีเลขหน้า) ได้ศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาดำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี วัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค วิธีการแก้ไข ในการจัดสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ผลการศึกษาค้นพบสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1. บริบททางด้านกายภาพและสังคมของตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี เหมาะสมและเอื้อต่อการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวที่มีทรัพยากรธรรมชาติพืชพรรณในป่าไม้และสัตว์ป่า ประมาณ 56 ชนิด ชุมชนโป่งน้ำร้อนมีอาชีพหลัก คือ เกษตรกรรม ทำไร่ ทำสวน มีสวนผลไม้ที่มีชื่อเสียง และมีความหลากหลายพันธุ์ การท่องเที่ยวในพื้นที่โป่งน้ำร้อนมีปัจจัยดึงดูดที่สำคัญ คือ ความสวยงามของลำน้ำ ความอุดมสมบูรณ์ของสภาพป่าไม้ และกิจกรรมการท่องเที่ยวผจญภัยกึ่งอนุรักษ์ ประเภทล่องแก่งแพยาง ซึ่งแนวโน้มในอนาคตอาจมีนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

2. ปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่ตำบลโป่งน้ำร้อนจากอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งเป็นอาชีพหลักของประชาชนที่ทำรายได้ที่มากกว่าอาชีพการท่องเที่ยวและเป็นอาชีพดั้งเดิม จึงทำให้ประชาชนไม่สนใจที่จะประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ทำให้ประชาชนไม่มีส่วนร่วมในชุมชนในการคิดริเริ่มวางแผนตัดสินใจ ดำเนินการแบ่งปันผลประโยชน์ติดตามประเมินผลด้านการท่องเที่ยว เนื่องจากประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ขาดการส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ที่ดี ทำให้นักท่องเที่ยวไม่รู้จักร่องแก่งคลองโป่งน้ำร้อน

ตำบลโป่งน้ำร้อน มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์แต่ไม่มีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ท่องเที่ยวให้เกิดประโยชน์ อีกทั้งยังไม่มีกรรณานโยบายของรัฐด้านการท่องเที่ยวเข้ามาใช้ในพื้นที่ ไม่มีการนำแผนปฏิบัติการด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดเข้ามาใช้อย่างจริงจัง คนนอกชุมชนเป็นผู้ดำเนินการกิจกรรมท่องเที่ยว แต่คนในชุมชนขาดโอกาสมีส่วนร่วมจึงทำให้ไม่ค่อยเห็นความสำคัญของการดำเนินโครงการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว และผู้ประกอบการธุรกิจ

ท่องเที่ยวเป็นลักษณะที่นายทุนเข้ามาใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการท่องเที่ยว พบว่า ขาดการประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยว บุคลากรขาดความรู้ความเข้าใจในการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

3. รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนในตำบลโป่งน้ำร้อน ควรมีคุณสมบัติที่เป็นการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวตามแนวทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่คำนึงถึงการสร้างจิตสำนึกให้ชาวบ้านในพื้นที่ เป็นการกระจายรายได้สู่ประชาชนในพื้นที่จัดการได้ด้วยทำให้ชาวบ้านมีส่วนร่วม ไม่กระทบต่อสิ่งแวดล้อมอนุรักษ์ธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้านควบคู่ไปกับการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวอย่างชาญฉลาดให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยาวนานที่สุด และก่อให้เกิดผลกระทบของตำบลน้อยที่สุด

เยาวภา บุญยพันธ์ (2548 : ไม่มีเลขหน้า) ได้ศึกษาการศึกษาเพื่อส่งเสริมหมู่บ้านหัตถกรรมไม้แกะสลักให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืน : กรณีศึกษาหมู่บ้านกัวแลน้อย ตำบลบ้านแม่ อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ วัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษาประวัติ บริบท วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค ของชุมชน เพื่อเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนบนพื้นฐานชุมชน ผลของการวิจัยสรุปสาระสำคัญไว้ดังนี้

หมู่บ้านกัวแลน้อย เป็นหมู่บ้านในที่ราบสันป่าตอง สังคมชาวบ้านขึ้นอยู่กับ การเกษตร แต่ในปัจจุบันชาวบ้านผลิตหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นอาชีพหลัก การเกษตรกรรมเป็นอาชีพรอง ผลงานด้านการแกะสลักไม้สัก ซึ่งผลิตในครัวเรือนมีความน่าประทับใจ สำหรับคนต่างวัฒนธรรมได้เข้ามาศึกษาวัฒนธรรมใหม่ นอกจากนี้ยังมีวัฒนธรรมแบบเดิม ซึ่งเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านยังหลงเหลืออยู่ในหมู่บ้าน เช่น การนวดแผนโบราณ ยาสมุนไพร และวิถีชีวิตอื่นๆ

การเดินทางเข้าหมู่บ้านที่สะดวกสบาย เพราะมีถนนลาดยาง สาธารณูปโภคในหมู่บ้าน เช่น ไฟฟ้า โทรศัพท์ การประปา ฯลฯ และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ นอกจากนี้ นโยบายของรัฐ ซึ่งส่งเสริมการท่องเที่ยวและแนวโน้มใหม่ของนักท่องเที่ยว ซึ่งชื่นชอบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสามารถสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงหัตถกรรมในหมู่บ้านกัวแลน้อยได้ และงานวิจัยก็ได้เสนอรูปแบบไว้ทั้งแบบวันเดียวหลายวันและพักในหมู่บ้าน

งานวิจัยทั้งหมดที่กล่าวมาแล้วเป็นงานวิจัยเพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชน ซึ่งรวมทั้งทรัพยากรและวัฒนธรรมเพื่อสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานชุมชน หมายความว่าใช้ทรัพยากรในชุมชน ให้ชุมชนมีส่วนร่วมและรับผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม

พื้นที่ศึกษาเป็นพื้นที่สูงประกอบด้วยระบบนิเวศป่า ยกเว้นบ้านกัวแลน้อย เป็นพื้นที่ราบ แต่งานวิจัยทุกเรื่องใช้กระบวนการให้ชุมชนมีส่วนร่วมเหมือนกัน ผลการวิจัยพบว่า ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ม้ง กะเหรี่ยง คนไทยพื้นที่สูง ต่างก็ตอบสนองในการมีส่วนร่วมและสามารถ

จัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ แต่จุดอ่อน คือ ขาดงบประมาณและบุคลากรในการส่งเสริมการขาย (Promotion) และการจัดจำหน่าย (Distribution) ผลผลิตอย่างต่อเนื่องเมื่อสิ้นสุดงานวิจัย

วิไลภรณ์ จิรวัดนเศรษฐ์ (2544 : ไม่มีเลขหน้า) ได้ศึกษาสื่อพื้นบ้านในฐานะทุนวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวที่พิกทางวัฒนธรรม (โฮมสเตย์) ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวแบบที่พิกทางวัฒนธรรมหรือโฮมสเตย์ เป็นตัวเลือกหนึ่งของการท่องเที่ยวในประเทศไทย ทำให้ประเทศไทยมีสินค้าที่จะนำเสนอให้นักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทั้งยังส่งผลดีต่อชาวบ้านทำให้ชาวบ้านได้ใช้ความรู้และภูมิปัญญาจัดการท่องเที่ยวภายในท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งการท่องเที่ยวแบบที่พิกทางวัฒนธรรมเหมาะสมสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการจะศึกษาเรียนรู้และแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของท้องถิ่น

การท่องเที่ยวแบบที่พิกทางวัฒนธรรมบ้านปราสาทมีจุดขาย คือ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นและอรรถาสัยไมตรีของชาวบ้าน ซึ่งเป็นที่มาของการนำเอาสื่อพื้นบ้านมาแปรเป็นทุนวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ชาวบ้านได้ประชุมและวางแผนงานออกมาจากความคิดของชาวบ้านเอง โดยมีการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาและสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง

การศึกษาการใช้สื่อพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวที่พิกทางวัฒนธรรมพบว่า ชาวบ้านปราสาทได้ใช้สื่อพื้นบ้านครบทั้ง 5 ประเภท ตามแนวคิดของสมควร กวียะ (2535) คือ ครอบครองโสต เช่น เพลงพื้นบ้าน ตำนานเกี่ยวกับหมู่บ้านและลำธารปราสาท ครอบครองทัศน์ เช่น แหล่งโบราณคดี บ้าน และพิพิธภัณฑสถานปราสาท ลักษณะบ้านเรือน งานหัตถกรรมพื้นบ้าน ครอบครองโสตทัศน์ เช่น อรรถาสัยไมตรีของชาวบ้าน การแสดงการฟ้อนรำของนักเรียน รำวง พิธีบายศรีสู่ขวัญ ครอบครองรสหรือกลิ่น เช่น อาหารพื้นบ้าน ประเภทส้มตำ ผัดหมี่ หรือดอกไม้ที่ปลูกกันตามบ้านต่างๆ เพื่อนำมาทำพวงมาลัยมอบให้นักท่องเที่ยวและทำพานบายศรี และครอบครองทักษะ โดยให้นักท่องเที่ยวได้ฝึกหัดทำงานหัตถกรรมต่างๆ เช่น ทอเสื่อ ทอผ้า เป็นต้น

โดยชาวบ้านได้มีแนวทางในการนำเอาสื่อพื้นบ้านมาแปรเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมด้วยวิธีการดังนี้

1. การแปรสื่อพื้นบ้านให้เป็นสินค้าทางวัฒนธรรมด้วยกระบวนการบริการด้านที่พักและการท่องเที่ยว โดยมีลักษณะเด่น คือ ราคาถูกกว่าการพักตามโรงแรมหรือรีสอร์ท นักท่องเที่ยวจะได้รับการดูแลอย่างดีจากเจ้าของบ้าน นักท่องเที่ยวมีโอกาสได้ร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมรวมถึงการเรียนรู้วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และวิถีชีวิต และรับประทานอาหารท้องถิ่น

2. การแปรสื่อบ้านให้เป็นสินค้าทางวัฒนธรรมด้วยกิจกรรมระหว่าง การท่องเที่ยว ประกอบไปด้วยกิจกรรมการต้อนรับที่เน้นการใช้สื่อบ้านด้วยการต้อนรับด้วย พวงมาลัยดอกไม้สด พิธีบายศรีสู่ขวัญ วงมโหรี และการแสดงของนักเรียน รวมทั้งกิจกรรมการ เกี่ยวชมหมู่บ้าน เกี่ยวชมแหล่งโบราณคดี กลุ่มอาชีพ และทัศนียภาพของหมู่บ้าน

3. การแปรสื่อบ้านให้เป็นสินค้าทางวัฒนธรรมด้วยผลิตภัณฑ์ ธรรมชาติ เช่น ผลิตภัณฑ์จากต้นกก ต้นไทร ผลิตภัณฑ์จากต้นตาล ผ้าทอพื้นบ้าน ผลิตภัณฑ์จาก กะลามะพร้าว เครื่องดนตรีไทย เครื่องมือล่าสัตว์ เป็นต้น โดยมีทั้งประเภทที่สร้างขึ้นเพื่อจำหน่ายเป็น สินค้าที่ระลึกจัดแสดงให้นักท่องเที่ยวได้ชมและทดลองทำด้วย

สื่อบ้านและการจัดการท่องเที่ยวที่พิกทางวัฒนธรรมจึงส่งเสริมให้เกิด เศรษฐกิจชุมชนให้กับชาวบ้านปราสาท ซึ่งนอกจากชาวบ้านที่เป็นสมาชิกของชมรมท่องเที่ยวเชิง อนุรักษ์ (ที่พิกทางวัฒนธรรม) แล้วยังส่งเสริมให้ชาวบ้านที่เป็นสมาชิกของกลุ่มอาชีพอื่นๆ ในหมู่บ้านมีรายได้จากการท่องเที่ยวด้วย โดยผ่านกิจกรรมการเที่ยวชมกลุ่มอาชีพ การได้เห็นการ ทำงานจริงๆ ของกลุ่มอาชีพต่างๆ สร้างความมั่นใจให้กับนักท่องเที่ยวว่าได้ซื้อสิ่งของที่เกิดจากฝีมือ ของชาวบ้านจริงๆ จนเกิดการอุดหนุนสินค้าของกลุ่มอาชีพส่งผลให้การต้อนรับนักท่องเที่ยวแต่ละ ครั้งได้กระจายรายได้ไปสู่ชาวบ้านอย่างถ้วนหน้า

พลทรัพย์ สวยเมืองตุลาพันธ์ และคณะ (2544 : ไม่มีเลขหน้า) ได้ศึกษา รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์และร้อยเอ็ด ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนมีทัศนคติที่ไม่ดีกับการท่องเที่ยวที่ผ่านมา กล่าวคือ ชุมชนเชื่อว่าการท่องเที่ยวที่ผ่านมาทำลาย ความเข้มแข็งและวัฒนธรรมของชุมชน นอกจากนี้รัฐยังแย่งการจัดการท่องเที่ยวไปจากประชาชน ชุมชนโดยส่วนใหญ่ไม่รู้จักรจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน แต่ก็คาดหวังว่า การท่องเที่ยวที่จัดโดยชุมชนจะ ช่วยอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมดั้งเดิมเอาไว้ ถ้าชุมชนจะจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเอง วัตถุประสงค์ อันดับแรกที่ชุมชนต้องการ คือ การสร้างรายได้และพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน อันดับที่สอง คือ เพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น ส่วนการเผยแพร่ของดีของชุมชนและ การศึกษาร่วมกันของชุมชนเป้าหมายกับนักท่องเที่ยวเป็นวัตถุประสงค์อันดับรองลงมา

ชุมชนเป้าหมาย 5 แห่ง ได้ทดลองจัดการท่องเที่ยวขึ้น และพบว่า

1. รูปแบบการจัดกิจกรรมในชุมชน เช่น การสาธิตการทอผ้า และข้อมลี การนั่งช้าง การแสดงดนตรี การจัดอาหารพื้นบ้าน การนวด และการอบสมุนไพรนั้น มีลักษณะเป็น ทางการ หรือเป็นวิชาการเหมือนการจัดดูงานมากกว่าการจัดการท่องเที่ยว การผสมผสานระหว่าง ความรู้และความเพลิดเพลินยังต้องมีการพัฒนาเพิ่มขึ้น

2. บ้านพักและการจัดอาหารพื้นบ้าน ยังมีมาตรฐานที่แตกต่างกัน

3. ชุมชนมีข้อจำกัดในการเป็นมัคคุเทศก์

4. การเตรียมตัวของชุมชนค่อนข้างดี มีเพียงสองชุมชนที่การประสานงานระหว่างตัวแทนที่เข้าร่วมประชุมกับคนในชุมชนยังลุดกขลัก แต่การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวก็ยังมีน้อย รายได้ส่วนที่ชาวบ้านได้รับค่อนข้างน้อย แต่นักท่องเที่ยวก็ยังรู้สึกว่าราคาค่าท่องเที่ยวอาจจะแพงเกินไป

5. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวอยู่ในระดับพอใจ แต่ชุมชนมีความพึงพอใจในการที่ได้จัดการท่องเที่ยว เพราะชุมชนพบว่าการท่องเที่ยวได้ทำให้เกิดความร่วมมือกันภายในชุมชน เกิดรายได้ช่วยให้ชุมชนสะอาด สร้างโอกาสให้คนในชุมชนได้แลกเปลี่ยนทัศนคติกับคนภายนอก และทำให้เกิดความภาคภูมิใจในหมู่บ้านและวัฒนธรรมของตน

6. ชุมชนมีความรู้และมีส่วนร่วมน้อยมากในด้านการจัดการตลาดการท่องเที่ยวที่ผู้วิจัยได้เสนอแนะให้มีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในประเด็นที่สำคัญ คือ

6.1 รวบรวมข้อมูลพื้นฐานของชุมชนเพื่อเผยแพร่แก่นักท่องเที่ยว

6.2 พัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวและพยายามสร้างกลไกการตลาดให้เกิดขึ้น

6.3 สร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนเป้าหมายและเครือข่ายการท่องเที่ยว

2. งานวิจัยต่างประเทศ

ในส่วนของงานวิจัยต่างประเทศได้มีผู้ที่ทำการวิจัยในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวและผลกระทบที่เกิดจากการจัดการการท่องเที่ยวไว้หลายเรื่อง แต่อาจมิได้เจาะจงในเรื่องของรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยตรง ดังนั้นงานวิจัยที่ผู้วิจัยได้นำมาอ้างอิงในการวิจัยครั้งนี้ จึงเป็นเพียงในหลายๆ ส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ก็เป็นส่วนที่ผู้วิจัยคิดว่าเกี่ยวกับเรื่องวัฒนธรรม เพราะวัฒนธรรมตามค่านิยมของผู้วิจัยในครั้งนี้ได้ครอบคลุมในทุกส่วนของگردارينชีวิตของคนในชุมชนลุ่มน้ำตาปี

Cork (1996 : 101-109) ได้ศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่บริหารจัดการโดยชุมชน การสำรวจความเป็นไปได้ที่พนมบาเสทประเทศกัมพูชา (Community-managed Ecotourism: A Feasibility Survey in Phnom Baset, Cambodia) เมื่อปี ค.ศ. 1996 พบว่า เขมรได้ผ่านประสบการณ์ที่เลวร้ายและกำลังอยู่ในระหว่างการเปลี่ยนผ่านในปัจจุบันซึ่งไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าในอนาคตจะเป็นเช่นใด แต่อย่างไรก็ตามรัฐบาลเขมรก็ได้พยายามพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ และเศรษฐกิจโดยใช้การท่องเที่ยวเป็นนโยบายหลัก ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้ 1) ต้องให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วม โดยคำนึงถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อม การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และการให้อำนาจแก่ท้องถิ่น 2) ต้องให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมแก่นักท่องเที่ยวด้วยการศึกษาเกี่ยวกับ

สิ่งแวดล้อมโดยใช้กิจกรรมที่เหมาะสม และมีโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสม 3) มีการวางแผนและการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างระมัดระวัง ทั้งในแง่สภาพแวดล้อมและในแง่ความรู้สึกลงทางสังคม 4) แสดงให้เห็นถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นจริง และ 5) หน่วยงานต่างๆ ของรัฐจะต้องร่วมมือกันในการวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอนาคต

George และ Susan (1996 : 12-18) ได้ศึกษาการประเมินผลการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในบริเวณลุ่มน้ำอเมซอนประเทศบราซิล ซึ่งทำการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวลูกจ้างในสถานที่พักเชิงนิเวศและประชาชนท้องถิ่น พบว่า สถานที่พักเชิงนิเวศกระตุ้นให้เกิดการจ้างงานและธุรกิจบริการใหม่ๆ แต่จะจำกัดภาวะทางธุรกิจของประชาชนท้องถิ่น นอกจากนี้สถานที่พักเหล่านี้ยังไม่บรรลุความเป็นสถานที่พักเชิงนิเวศอย่างเต็มที่ โดยยังให้ความสำคัญของสิ่งแวดล้อม การจ้างงาน และการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นน้อยเกินไป

Wight (1996 : 45-49) ได้ศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในทวีปอเมริกาเหนือ : โครงสร้างด้านการตลาดและลักษณะการท่องเที่ยว โดยทำการเก็บข้อมูลเพื่อศึกษาเปรียบเทียบระหว่างนักท่องเที่ยวทั่วไปและนักท่องเที่ยวที่มีประสบการณ์ในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จำนวน 1,400 และ 1,200 ตัวอย่างตามลำดับ ด้วยวิธีสัมภาษณ์และส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ พบว่า นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะมีกลุ่มอายุที่สูงกว่านักท่องเที่ยว โดยทั่วไปทั้งชายและหญิงมีความสนใจที่เท่าเทียมกันในการประสบการณ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งหมดแม้ว่าจะมีความแตกต่างกันเล็กน้อยในเรื่องเพศต่อกิจกรรมเฉพาะอย่าง ระดับการศึกษาของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะสูงกว่านักท่องเที่ยวทั่วไป และสูงกว่าอย่างชัดเจนในกรณีที่มีประสบการณ์ ส่วนใหญ่เป็นผู้จบการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้แผ่ขยายสู่ผู้มีการศึกษาดำด้วย สำหรับค่าใช้จ่าย พบว่า มีความแปรผันตามลักษณะการเดินทาง ระยะ เวลาและจุดหมายปลายทาง โดยแปรผันตามระยะเวลามากที่สุด สรุปได้โดยรวมว่า คุณลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้แผ่ขยายสู่ประชากรกลุ่มต่างๆ มากมาย

Muzaffer และ Claudia (1997 : 99-101) ได้ศึกษาทัศนคติเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมตามลักษณะของคณะผู้ท่องเที่ยว โดยเป็นการศึกษาถึงทัศนคติทางสิ่งแวดล้อมกับลักษณะของนักท่องเที่ยว (อายุ เพศ สถานภาพสมรส สถานที่พัก และสถานที่ชอบ) ผลการศึกษาครั้งนี้พบว่า พฤติกรรมการเดินทางและสถานที่ชอบมีผลต่อทัศนคติทางสิ่งแวดล้อมมากกว่าคุณลักษณะประชากร

Wight (1997 : 55-57) ได้ศึกษาความหลากหลายของสถานที่พักในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยทำการสำรวจนักท่องเที่ยวที่สนใจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และนักท่องเที่ยวที่มีประสบการณ์ในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่า นักท่องเที่ยวมีความต้องการสถานที่พักแตกต่างกันมากคือ ตั้งแต่ประเภทไม่มีหลังคา (Non – fixed Roof) เช่น เต็นท์ (Tent) ไปจนถึง

ประเภทมีหลังคา (Fixed Roof) เช่น รีสอร์ท โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศนิยมสถานที่พักแบบ ผจญภัย นักท่องเที่ยวเหล่านี้จะมีความใส่ใจในเรื่องสิ่งแวดล้อม P.A. Wight ยังพบอีกว่าความต้องการที่พักของนักท่องเที่ยวไม่ตรงกับที่พักที่มีอยู่ แนวโน้มในอนาคตของที่พักพบว่า จะมีการพัฒนาที่มีขนาดใหญ่ขึ้น มีความเป็นสากล (International) มากขึ้น และดำเนินการโดยเครือข่ายขนาดใหญ่ แต่ยังมีบางพื้นที่เช่นในพื้นที่ธรรมชาติ (Natural Area) ที่จะเข้มงวดและต่อต้านสิ่งก่อสร้างแบบ Fixed Roof

Arturo (1998 : 4) ได้ศึกษาความรู้ธรรมชาติ ความหลากหลายของ การอนุรักษ์ การนิเวศวิทยาการเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมพบว่า การเคลื่อนไหวทางสิ่งแวดล้อมทางสังคมของประชาชนจะพัฒนาควบคู่ไปกับการพัฒนาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม และความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งในการศึกษานี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของภูมิปัญญาชาวบ้าน และองค์ความรู้พื้นถิ่นที่มีบทบาทในการแก้ปัญหาชุมชนมากขึ้น สามารถสื่อแนวความคิดผ่านสื่อมวลชนได้ดีและเป็นปัญหาเนื่องจากการปิดบังข้อมูลผลกระทบสิ่งแวดล้อมและความเสี่ยงอันตรายของเขื่อน

Xie (2001 : 17-20) ได้ศึกษาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เป็นของแท้ : กรณีหมู่บ้านชนบทที่ไหหลำ ประเทศจีน (Authenticating Cultural Tourism: Folk Villages in Hainan, China) ผลการศึกษาพบว่า เกาะไหหลำเป็นแหล่งที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเก่าแก่ เหมาะสมที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวมากที่สุด แต่เกิดปัญหาข้อขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับนายทุน

Stedman (2004 : 213 – 234) ได้ศึกษาแหล่งทรัพยากรกับคุณภาพชีวิต ที่ดีของชุมชนชนบทในประเทศแคนาดาพบว่า คุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชนขึ้นอยู่กับทรัพยากรในชุมชน ทรัพยากรในชุมชนที่มีความสำคัญต่อคุณภาพชีวิต ได้แก่ ผลผลิตด้านการเกษตร สัตว์น้ำ พลังงานป่าไม้ โดยมีตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตที่ดี คือ การมีทุนด้านมนุษย์ มีการจ้างงาน และรายได้ของชุมชน

Chan (2005 : 224-242) ได้ศึกษาธุรกิจการค้าขายและการท่องเที่ยวในเมืองลาวกาย ประเทศเวียดนาม : กรณีศึกษาการปฏิสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเวียดนาม และการพัฒนาพื้นที่ชายแดน (Trade and Tourism in Lao Cai, Vietnam: A Study of Vietnamese-Chinese Interaction and Borderland Development) พบว่า เวียดนาม และจีน มีความสัมพันธ์กันดีในเรื่องของวัฒนธรรมและการเมือง ส่งผลดีต่อเศรษฐกิจ การค้า และการท่องเที่ยว โดยเฉพาะบริเวณชายแดน นับเป็นความร่วมมือกันระหว่างรัฐและเป็นความสำเร็จที่จะเกิดขึ้นสืบไปในอนาคต

Forristal (2009 : 53-58) ได้ศึกษาลักษณะที่เป็นเสน่ห์และแง่มุมต่าง ๆ ทางโอกาสการใช้วัฒนธรรมเป็นฐานสำหรับการท่องเที่ยวของเมืองโปรเฟต (Perceived Attractiveness and Dimensionality of Culture-Based Tourism Opportunities for Prophetstown) มีสาระสำคัญว่า

วัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวสนใจมีทั้งวัฒนธรรมที่จับต้องได้และวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เช่น ประวัติความเป็นมาของชนเผ่าอินเดียนแดงชอว์นี่ กิจกรรมทางวัฒนธรรม แหล่งวัฒนธรรม งานมหกรรม การทำอาหาร และการเล่นนิทานพื้นบ้าน

Wood (2009 : 424) ได้ศึกษาการสืบสาวเกี่ยวกับที่มั่นแหล่งสุดท้าย ของ กระบวนการเคลื่อนไหว ที่อันลองเวง (Tracing the Last Breath: Movements in Anlong Veng 2009) พบว่า อันลองเวงเป็นที่มั่นด่านสุดท้ายของเขมรแดง จนล่มสลายไปเมื่อ ค.ศ. 1999 ปัจจุบันรัฐบาล เขมรต้องการจะพัฒนาสถานที่แห่งนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์เพื่อการธุรกิจ

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในเรื่องของการดำเนินงานร่วมกัน นับตั้งแต่สมาชิกทุกคนของชุมชน ซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยว กลุ่มผู้สนับสนุน เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หน่วยงานองค์กรภาครัฐอื่นที่มีส่วนรับผิดชอบและให้การสนับสนุนต่อชุมชน ทั้งนี้ก็เพราะการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้นเป็นเรื่องมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ อาชีพ และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการดำเนินการจึงจำเป็นต้องค้นหาศักยภาพของชุมชน และศักยภาพของบุคลากรในชุมชนทั้งยังเป็นเรื่องที่จะต้องมีการกำหนดเป้าหมายและวางแผนร่วมกันในการขับเคลื่อนให้เกิดกระบวนการในการบริหารจัดการเพื่อให้ได้รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการดำเนินการของชุมชนและเกิดผลประโยชน์ร่วมกันทุกภาคส่วนอันนำไปสู่ความพึงพอใจในการทำงานร่วมกัน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ใช้เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) หลายขั้นตอน โดยศึกษาวัฒนธรรมชุมชนลุ่มน้ำตามปีและปัญหาการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนลุ่มน้ำตาปี ในระยะก่อนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ศึกษาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปีการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี ในระยะการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และศึกษารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปีในระยะหลังการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กำหนดขอบเขตการวิจัย และวิธีการดำเนินการวิจัย ตามลำดับดังนี้

1. ขอบเขตการวิจัย
 - 1.1 เนื้อหาการวิจัย
 - 1.2 วิธีวิจัย
 - 1.3 ระยะเวลาวิจัย
 - 1.4 พื้นที่วิจัย
 - 1.5 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. การดำเนินการวิจัย
 - 2.1 เครื่องมือที่ใช้รวบรวมข้อมูล
 - 2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล
 - 2.3. การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล
 - 2.4 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ขอบเขตการวิจัย

1. เนื้อหาการวิจัย
 - 1.1 ศึกษาวัฒนธรรมชุมชนลุ่มน้ำตาปีเกี่ยวกับความเป็นมาของชาติพันธุ์ และการตั้งถิ่นฐานและศักยภาพการท่องเที่ยว โดยศักยภาพการท่องเที่ยวกำหนดศึกษาเกี่ยวกับแหล่งการท่องเที่ยว การจัดการการท่องเที่ยวและปัจจัยเอื้อต่อการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว

1.2 ศึกษาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
 ลุ่มน้ำตาปีเกี่ยวกับการกำหนดทิศทางการจัดการการท่องเที่ยว การวางแผนการจัดการการท่องเที่ยว
 การปฏิบัติการจัดการท่องเที่ยว การประเมินผลการจัดการท่องเที่ยวและการถอดบทเรียนจากการ
 ปฏิบัติการจัดการท่องเที่ยว

1.3 ศึกษารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
 ลุ่มน้ำตาปีเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ เป้าประสงค์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ ตัวชี้วัดความสำเร็จและ
 เป้าหมาย การบริหารจัดการและเงื่อนไขความสำเร็จของการจัดการการท่องเที่ยวที่ประสบ
 ความสำเร็จ

2. วิธีวิจัย

ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพหลายขั้นตอนตามกระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
 (Participatory Action Research : PAR) จำแนกเป็น 3 ระยะ ประกอบด้วยระยะก่อนการวิจัย
 ปฏิบัติการ (Pre- Participatory Action Research : PAR Phase) ระยะการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วน
 ร่วม (Participatory Action Research : PAR Phase) และระยะหลังดำเนินการวิจัย (Post -
 Participatory Action Research : PAR Phase) ดังนี้

ระยะที่ 1 ระยะก่อนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Pre- Participatory Action
 Research : Pre - PAR Phase) เป็นระยะการศึกษาวัฒนธรรมชุมชนลุ่มน้ำตาปีและปัญหาการจัดการ
 ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนลุ่มน้ำตาปีในภาพรวม โดยการสัมภาษณ์และการจัดสนทนากลุ่ม
 (Interview & Focus Group) กลุ่มผู้รู้ (Key-Informant) กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informant) และกลุ่ม
 ผู้เกี่ยวข้องทั่วไป (General Informant) ในชุมชนลุ่มน้ำตาปี ประกอบด้วยนายกองค์การบริหารส่วน
 ตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้รู้ และผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมี
 ส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี

ระยะที่ 2 ระยะการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research
 :PAR Phase) เป็นระยะการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อศึกษาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยว
 เชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี โดยร่วมปฏิบัติการกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็น
 ผู้แทนของทุกตำบลใน 6 ขั้นตอน 1) ขั้นตอนกำหนดพื้นที่เป้าหมายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
 2) ขั้นตอนสะท้อนภาพความต้องการและแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 3) ขั้นตอนวางแผน
 การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 4) ขั้นตอนปฏิบัติการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 5) ขั้น
 ติดตามประเมินผลการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และ 6) ขั้นตอนถอดบทเรียนและเสนอแนว
 ทางการพัฒนา

ระยะที่ 3 ระยะหลังการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Post - Participatory Action Research : PAR Phase) ผู้วิจัยดำเนินการ 2 ขั้นตอน 1) ประชุมกลุ่มผู้รู้ (Key-Informant) กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informant) และกลุ่มผู้เกี่ยวข้องทั่วไป (General Informant) ที่เกี่ยวข้องข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปีที่ร่วมปฏิบัติการจริงเพื่อปฏิบัติการสังเคราะห์รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี และ 2) ขึ้นตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี

3. ระยะเวลาวิจัย ใช้เวลาดำเนินการวิจัย 2 ปี สิงหาคม 2549 – สิงหาคม 2551

4. พื้นที่วิจัย

พื้นที่การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกศึกษาในชุมชนลุ่มน้ำตาปี เลือกตัวอย่างองค์การบริหารส่วนตำบลเป้าหมายการศึกษาแบบเจาะจง (Purposive Sampling) 8 ตำบล ได้แก่ ตำบลศรีวิชัย ตำบลลิเล็ด อำเภอบึงบอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตำบลบางโพธิ์ ตำบลคลองน้อย ตำบลบางไทร ตำบลบางชนะ ตำบลคลองฉนาก และตำบลบางมะพร้าว อำเภอบึงบอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี พื้นที่ศึกษาปรากฏตามแผนที่ ดังภาพประกอบ 25

ภาพประกอบ 25 แผนที่ตำบลเป้าหมายการศึกษาอำเภอเมืองและอำเภอบึงบอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

5. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้ที่อาศัยอยู่ในตำบลศรีวิชัย ตำบลลีเล็ด อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตำบลบางโพธิ์ ตำบลคลองน้อย ตำบลบางไทร ตำบลบางชนะ ตำบลคลองฉนาก และตำบลบางใบไม้ อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยมีผู้ให้ข้อมูลแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

5.1 กลุ่มผู้รู้ KI (Key Informants) คือ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ นายกองค้ำการบริหารส่วนตำบลทั้ง 8 ตำบล กำนัน และผู้ใหญ่บ้านทั้ง 8 ตำบล กลุ่มผู้นำองค์กรในชุมชนลุ่มน้ำทั้ง 8 ตำบล จำนวน 90 คน

5.2 กลุ่มผู้ปฏิบัติ CIN (Casual Informants) คือ กลุ่มบุคคลที่มีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนลุ่มน้ำตาปี อันได้แก่ ตัวแทนองค์กรเอกชน องค์กรภาครัฐ ผู้ประกอบการท่องเที่ยว ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมอยู่ในชุมชนลุ่มน้ำตาปีทั้ง 8 ตำบล จำนวน 120 คน

5.3 กลุ่มบุคคลทั่วไป GI (General Informants) คือ กลุ่มบุคคลที่อาศัยอยู่ในชุมชนลุ่มน้ำตาปี และนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในชุมชนลุ่มน้ำตาปีในช่วงระยะเวลาที่ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลการวิจัย จำนวน 160 คน

ระยะก่อนและหลังการวิจัยปฏิบัติการใช้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลตามจำนวนในแต่ละตำบล ตามกำหนด ส่วนระยะการวิจัยปฏิบัติการศึกษาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวใช้เฉพาะกลุ่มผู้ปฏิบัติการที่เป็นผู้แทนของทุกตำบลจำนวน 120 คน

การดำเนินการวิจัย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ในครั้งนี้ประกอบด้วย

1.1 แบบสัมภาษณ์เพื่อศึกษาความเป็นมาและศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview Guidelines) ใช้ในการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง อันได้แก่ ผู้รู้ (Key Informants) ผู้ปฏิบัติการการท่องเที่ยว (Casual Informants) นักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไป (General Informants) สำหรับผู้รู้และผู้ปฏิบัติการการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไปเกี่ยวกับความเป็นมาและศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี

1.2 แบบสัมภาษณ์เพื่อศึกษาความเป็นมาและศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี แบบที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview Guidelines) ใช้ในการสัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ที่มีประเด็นคำถามกับประวัติศาสตร์ของสถานที่ ชุมชน ภาษาชาติพันธุ์ ที่มีความสัมพันธ์ วิธีชีวิตความเป็นมา คติความเชื่อ ประเพณีวัฒนธรรม

1.3 แบบสังเกตสภาพทั่วไปในการจัดการการท่องเที่ยว เป็นแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และไม่มีส่วนร่วม (Non Participant Observation) ใช้กับกลุ่มประชาชนในชุมชนและนักท่องเที่ยว

1.3.1 กลุ่มประชาชนในชุมชนลุ่มน้ำตาปี เป็นการสังเกตสภาพทั่วไปภายในชุมชน ความเป็นอยู่ วัฒนธรรม และเหตุการณ์ทั่วไปของชุมชนที่ศึกษา นอกจากนี้ผู้วิจัยยังต้องเข้าร่วมกิจกรรมกับคนในชุมชน เช่น การเรียนรู้การใช้ภูมิปัญญา การพูดคุยกับชาวบ้านในชุมชนลุ่มน้ำตาปี

1.3.2 กลุ่มคนที่เดินทางมาท่องเที่ยว เป็นการสังเกตสภาพทั่วไปที่แสดงออกในลักษณะสะท้อนภาพรวมพอใจและไม่พอใจต่อชุมชน

1.4 แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม 1 (Focused Group Guideline I) ใช้บันทึกการสนทนากลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติและกลุ่มผู้เกี่ยวข้องทั่วไปในแต่ละตำบลของทั้ง 8 ตำบล เพื่อศึกษาเกี่ยวกับลักษณะที่เป็นจุดเด่น จุดด้อย โอกาส และอุปสรรคของการจัดการท่องเที่ยวของแต่ละตำบล แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมของแต่ละตำบล โดยกำหนดกลุ่มสนทนากลุ่มละ 7-9 คนในแต่ละกลุ่มแต่ละตำบล

1.5 แบบบันทึกการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop Guideline) กำหนดรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในภาพรวมของทั้ง 8 ตำบล ใช้เป็นกรอบแนวทางในการปฏิบัติการกำหนดรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในภาพรวมของทั้ง 8 ตำบล

1.6 แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม 2 (Focused Group Guideline II) ใช้บันทึกการสนทนากลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มผู้เกี่ยวข้องทั่วไปในแต่ละตำบลของทั้ง 8 ตำบล เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปีที่ได้ดำเนินการทดลองจัดการท่องเที่ยวแล้วว่ามีเหมาะสมและเป็นไปได้ในการนำไปใช้กับทุกๆ ตำบลได้หรือไม่เพื่อการสรุปอ้างสู่ตำบลเป้าหมายทุกตำบลและตำบลอื่นๆ ที่ใช้ชุมชนเป้าหมายในพื้นที่ลุ่มน้ำตาปี

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้ระยะเวลาในการศึกษาภาคสนามประมาณ 12 เดือน ตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2549 ถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2551 ซึ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลยึดหลักข้อมูลที่มีลักษณะสอดคล้องกับความมุ่งหมายของการวิจัย กำหนดวิธีการเก็บข้อมูลเป็น 2 ลักษณะ คือ

2.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร เป็นการศึกษาจากเอกสารที่มีการบันทึกเอาไว้ หรือที่มีการศึกษาไว้ในประเด็นที่เกี่ยวข้องในประวัติความเป็นมาของชุมชนลุ่มน้ำตาปี โดยทำการค้นคว้าจากเอกสาร ชั้นที่ 2 จากประชาชนและหน่วยงานราชการ สถาบันการศึกษา หนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ อินเทอร์เน็ตและบุคคลต่างๆ อาทิ หอสมุดแห่งชาติ สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interviews) ใช้แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interviews) การสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง (Structured Interviews) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และไม่มีส่วนร่วม (Non Participant Observation) การสนทนากลุ่ม (Focused Group) และการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work shop) ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

2.2.1 ระยะก่อนการวิจัยปฏิบัติการ (Pre- Participatory Action Research : PAR Phase) เก็บรวบรวมข้อมูลโดย

1) การสัมภาษณ์เชิงลึกโดยสัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ ใช้แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างเกี่ยวกับความเป็นมา และศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในตำบลเป้าหมาย

2) การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยสัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มผู้เกี่ยวข้องทั่วไปในตำบลเป้าหมายทั้ง 8 ตำบล เกี่ยวกับความเป็นมาและศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในตำบล

3) การสังเกต โดยสังเกตพฤติกรรมกรรมการจัดการท่องเที่ยวในตำบลเป้าหมายแบบไม่มีส่วนร่วม (Non Participant Observation) ทั้งสภาพทั่วไปภายในชุมชน วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ วัฒนธรรม และเหตุการณ์ทั่วไปของชุมชนที่ศึกษา

4) การสนทนากลุ่ม โดยจัดสนทนากลุ่ม กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มผู้เกี่ยวข้องทั่วไปในตำบลเป้าหมายทั้ง 8 ตำบล เกี่ยวกับลักษณะที่เป็นจุดเด่น จุดด้อย โอกาสและอุปสรรคของการจัดการท่องเที่ยวของแต่ละตำบล แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมของแต่ละตำบลโดยกำหนดกลุ่มสนทนากลุ่มละ 7-9 คน ในแต่ละกลุ่มแต่ละตำบล ตำบลละ 1 ครั้ง แบ่งเป็น 3 กลุ่ม

2.2.2 ระยะเวลาวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR Phase)

1) การสัมมนาสะท้อนปัญหาและกำหนดแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี ใช้เทคนิคการให้ความรู้ การระดมความคิด และการสร้างวิสัยทัศน์การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ใช้สังเกตการณ์ร่วมสัมมนา การร่วมปฏิบัติการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี โดยสังเกตความสนใจ ความต้องการ ความกระตือรือร้น ความร่วมมือ และความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้องในการร่วมปฏิบัติการ

3) การประชุมเชิงปฏิบัติการ จัดประชุมปฏิบัติการระหว่างการจัดการการท่องเที่ยว 2 ครั้ง

(1) การประชุมปฏิบัติการวางแผนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดำเนินการประชุมปฏิบัติการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT) การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กำหนดแผนการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในภาพรวมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี และกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวคัดสรรสำหรับดำเนินการจัดการท่องเที่ยว ใช้แบบบันทึกการปฏิบัติการกำหนดแผนการจัดการการท่องเที่ยว โดยมีผู้แทนกลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มผู้เกี่ยวข้องทั่วไปในตำบลเป้าหมายทั้ง 8 ตำบล เข้าร่วมปฏิบัติการ 80 คน

(2) การประชุมปฏิบัติการประเมินผลการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี พร้อมกับถอดบทเรียนสรุปแนวทางวางแผนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดำเนินการประชุมปฏิบัติการประเมินผลการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในภาพรวมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี

2.2.3 ระยะเวลาหลังดำเนินการวิจัย (Post - Participatory Action Research : PAR Phase) ดังนี้

1) การประชุมเชิงปฏิบัติการกำหนดรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปีจากแนวทาง แผนและผลการประเมินการจัดการการท่องเที่ยวที่ได้จากการร่วมปฏิบัติการ ผู้เข้าการประชุม ประกอบด้วยผู้รู้ ผู้ปฏิบัติ การท่องเที่ยว ประชาชนในชุมชนและในชุมชนและนักท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่รัฐ และนักวิชาการจำนวน 100 คน

2) การสนทนากลุ่มตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบดำเนินการโดยจัดสนทนากลุ่ม กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติและกลุ่มผู้เกี่ยวข้องทั่วไปในตำบลเป้าหมายทั้ง 8 ตำบล เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

2.3 ดำเนินการวิจัยในแต่ละระยะและขั้นการวิจัย ดังนี้

ระยะที่ 1 ระยะก่อนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Pre- Participatory Action Research : PAR Phase) เป็นระยะการศึกษาความเป็นมาและศักยภาพการท่องเที่ยวและแนวทางการจัดการท่องเที่ยวในตำบลเป้าหมาย ดำเนินการด้วยการสัมภาษณ์ การสังเกต และการจัดสนทนากลุ่ม กลุ่มผู้รู้ (Key-Informant) ผู้ปฏิบัติ (Casual Informant) และผู้เกี่ยวข้องทั่วไป (General Informant) ในตำบลเป้าหมาย 8 ตำบล ได้แก่

1. ตำบลศรีวิชัย
2. ตำบลลิเล็ด
3. ตำบลบางโพธิ์
4. ตำบลคลองน้อย
5. ตำบลบางไทร
6. ตำบลบางชนะ
7. ตำบลคลองฉนาก
8. ตำบลบางใบไม้

ระยะที่ 2 ระยะการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR Phase) เพื่อศึกษาแนวทางการบ่มเพาะคุณธรรมเพื่อเสริมสร้างสังคมอยู่เย็นเป็นสุข ดำเนินการในขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นกำหนดพื้นที่เป้าหมายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คัดเลือกแหล่งท่องเที่ยวเป้าหมายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีศักยภาพ เพื่อการวางแผนและจัดเส้นทางท่องเที่ยว

ขั้นที่ 2 ขั้นสะท้อนภาพความต้องการและแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดำเนินการจัดสัมมนาผู้เข้าร่วมสัมมนาตามภาคผนวก ข และกิจกรรมการสัมมนาดังภาพประกอบ 26

ภาพประกอบ 26 การจัดการสัมมนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ขั้นที่ 3 ขั้นปฏิบัติการวางแผนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จัดประชุมปฏิบัติการกำหนดแผนการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี ผู้เข้าร่วมประชุมปฏิบัติการเข้าร่วมปฏิบัติการ 80 คน ใช้แบบบันทึกการประชุมปฏิบัติการวางแผนการจัดการการท่องเที่ยว สาระการประชุมปฏิบัติการ

ภาพประกอบ 27 การประชุมปฏิบัติการกำหนดแผนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี

ภาพประกอบ 28 กิจกรรมการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ขั้นที่ 4 ขั้นปฏิบัติการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี ร่วมปฏิบัติการจัดการท่องเที่ยวตามแผนและเส้นทางท่องเที่ยวที่กำหนด

ขั้นที่ 5 ขั้นประเมินผลการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดำเนินการประชุมคณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชน ลุ่มน้ำตาปีและผู้เกี่ยวข้องเพื่อสรุปและประเมินผลการดำเนินการจัดการท่องเที่ยว ผู้เข้าร่วมประเมินผลการจัดเข้าร่วมประชุม 60 คน สาระการประชุมประกอบด้วย ความสำเร็จของการดำเนินการ ความสำเร็จที่ภาคภูมิใจและความต้องการในการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี สาระสำคัญการประชุมที่นำเสนอไว้ในบทที่ 4 ดังภาพประกอบ 29

ภาพประกอบ 29 ขั้นประเมินผลการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ขั้นที่ 6 ขั้นถอดบทเรียนและเสนอแนวทางการพัฒนา ดำเนินการถอดบทเรียนจากการร่วมปฏิบัติการ สรุปองค์ความรู้จากการและข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ระยะที่ 3 ระยะหลังดำเนินการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Post - Participatory Action Research : PAR Phase)

ขั้นที่ 1 ขั้นสังเคราะห์รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปีจัดประชุมกรรมการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนจากการปฏิบัติการจริง โดยจัดประชุมปฏิบัติการ (Semantic Model) เมื่อวันที่ 12 - 13 มีนาคม 2552 ณ โรงแรมสุภาอรอยล์บิซ อำเภอขอนแก่น จังหวัดนครศรีธรรมราช ประกอบด้วย วิทยุทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ ยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ ตัวชี้วัดและเป้าหมาย การจัดการ และเงื่อนไขความสำเร็จในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี รายละเอียดรูปแบบปรากฏในบทที่ 4 ตอนที่ 3 และภาพประกอบ 7 ตามลำดับ

ภาพประกอบ 30 การประชุมปฏิบัติการ (Semantic Model)

ขั้นที่ 2 ขั้นประเมินรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี ดำเนินการเพื่อประเมินความเป็นไปได้ของรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปีที่สังเคราะห์ขึ้นในขั้นตอนที่ 6 ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ได้แก่ ผู้รู้ ผู้ปฏิบัติ และผู้เกี่ยวข้องทั่วไป ผลการประชุมปรากฏตามบทที่ 4 ตอนที่ 3.2

3. การจัดการกระทำข้อมูล

การจัดการกระทำข้อมูลผู้วิจัยได้ดำเนินการดังต่อไปนี้

3.1 ข้อมูลที่ได้จากเอกสาร การสัมภาษณ์ การสังเกต การสนทนากลุ่ม และการประชุมเชิงปฏิบัติการ บันทึกไว้ลงในสมุดบันทึกแยกตามความมุ่งหมายของการวิจัยไว้ให้ชัดเจน

3.2 แจงข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสังเกต การสนทนากลุ่ม และการประชุมเชิงปฏิบัติการ ด้วยการอ่านจับประเด็นที่สำคัญ แยกประเด็นที่เหมือนกันและแตกต่างกันไว้อย่างเป็นระบบ เพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ระยะก่อนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดำเนินการจัดการกระทำข้อมูลโดย 1) ตรวจสอบความสมบูรณ์ของบันทึกการสัมภาษณ์ แบบสนทนากลุ่มและแบบสังเกต 2) บันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์ การสังเกตและการสนทนากลุ่ม 3) จัดหมวดหมู่ข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัยและเครื่องมือการวิจัย 4) ตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลตามขอบเขตเนื้อหา

ระยะที่ 2 ระยะการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดำเนินการโดย 1) ตรวจสอบความสมบูรณ์ของบันทึกการสัมภาษณ์ แบบสนทนากลุ่ม และแบบสังเกตหลังการดำเนินการในแต่ละขั้นตอน 2) บันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม 3) จัดหมวดหมู่ข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัยและเครื่องมือการวิจัย 4) ตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลตามขอบเขตเนื้อหา

ระยะที่ 3 ระยะหลังการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดำเนินการจัดการกระทำข้อมูล โดย 1) ตรวจสอบความสมบูรณ์ของบันทึกการสัมภาษณ์ แบบสนทนากลุ่มและแบบสังเกตหลังการดำเนินการ ในแต่ละขั้นตอน 2) บันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม 3) จัดหมวดหมู่ข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัยและเครื่องมือการวิจัย 4) ตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลตามขอบเขตเนื้อหา

4. การวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลหลังจากการตรวจสอบความครบถ้วนและน่าเชื่อถือของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต การสนทนากลุ่ม และการประชุมเชิงปฏิบัติการแล้ว ผู้วิจัยทำการตรวจสอบการบันทึกข้อมูล การจัดหมวดหมู่ตามประเด็นการวิจัยที่ตั้งไว้ และวิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัยโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตรวจสอบผลการวิเคราะห์โดยใช้เทคนิคแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อให้ข้อมูลมีความเป็นจริงและน่าเชื่อถือ ดังนี้

การวิเคราะห์ข้อมูลของผู้วิจัยได้ดำเนินการดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลที่ได้จากเอกสารทำการวิเคราะห์โดยวิธีการ Method of Agreement ซึ่งประกอบด้วยตรวจสอบความถูกต้อง เชื่อถือได้ในเชิงแนวคิดทฤษฎีซึ่งพิจารณาได้จากเอกสาร

ที่เป็นเรื่องเดียวกันจากหลายๆ แหล่ง หากข้อมูลตรงกันก็ถือว่ายอมรับความเชื่อถือได้และนำมาอ้างอิง

2. ข้อมูลที่ได้จากภาคสนามที่เก็บรวบรวมได้จากเครื่องมือทุกประเภท นำมาจำแนกข้อมูล (Typology Analysis) ออกเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นที่ศึกษา พร้อมกับการตรวจสอบข้อมูล โดยที่ผู้วิจัยใช้วิธีตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ได้แก่ การแสวงหาความเชื่อถือได้ของข้อมูลจากแหล่งที่แตกต่างกัน ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) เป็นหลัก ดังนี้

2.1 ด้านสถานที่ ใช้การรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกันด้วยแหล่งที่มาจากแหล่งต่างกัน ได้แก่ หมู่บ้านหรือชุมชนในแต่ละพื้นที่ เป็นต้น

2.2 ด้านบุคคล ใช้การรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกันจากบุคคลหลายคน ได้แก่ ผู้รู้ ผู้ปฏิบัติ บุคคลทั่วไปและนักท่องเที่ยว เป็นต้น เป็นข้อมูลตรงกันหรือไม่ ใน 3 ระยะ ดังนี้

ข้อมูลจากผู้วิจัย + ข้อมูลจากสัมภาษณ์ + ข้อมูลการสังเกต
หรือ

ข้อมูลการสังเกต + ข้อมูลการสัมภาษณ์ + ข้อมูลการประชุมกลุ่ม
หรือ

ข้อมูลการสัมภาษณ์ + ข้อมูลจากการปฏิบัติการ + ข้อมูลการสังเกต

นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลจำแนกตามความมุ่งหมายของการวิจัยหรือระยะการวิจัย 3 ระยะ โดยมีรายละเอียดตามของเขตเนื้อหาการวิจัย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
ลุ่มน้ำตาปี ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาด้วยวิธีการเชิงคุณภาพและใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการ
แบบมีส่วนร่วมในขั้นของการปฏิบัติการ ศึกษาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีการ
เก็บรวบรวมข้อมูลหลากหลายจากการปฏิบัติจริง ทั้งจากการสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม
และการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อนำมาตอบประเด็นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้ง 3 ข้อ
การนำเสนอผลการศึกษา ผู้วิจัยแยกนำเสนอออกเป็น 3 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวของชุมชนลุ่มน้ำตาปี

1. ประวัติความเป็นมาของชุมชน

1.1 ประวัติ

1.2 ชาติพันธุ์

1.3 การตั้งถิ่นฐาน

2. ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน

2.1 ศักยภาพด้านแหล่งท่องเที่ยว

2.2 ศักยภาพด้านการจัดการการท่องเที่ยว

2.3 ศักยภาพที่เป็นปัจจัยเอื้อต่อการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว

3. ความต้องการของชุมชนเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วม
ร่วมของชุมชน

ตอนที่ 2 แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
ลุ่มน้ำตาปี

1. ผลการปฏิบัติการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

ลุ่มน้ำตาปี

2. แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่ม

น้ำตาปี

ตอนที่ 3 รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

ลุ่มน้ำตาปี

1. การสังเคราะห์รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วม
ของชุมชนลุ่มน้ำตาปี

2. ผลการตรวจความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี

3. นำเสนอรูปแบบการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี

ตอนที่ 1 วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวของชุมชนลุ่มน้ำตาปี

ในตอนนี้ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม ทั้งความเป็นมา ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยว ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นรายตำบลตามลำดับ พร้อมกับนำเสนอข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญที่ใช้ในการปฏิบัติ การพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนี้

1. ตำบลศรีวิชัย อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

1.1 ความเป็นมา ชาติพันธุ์ และการตั้งถิ่นฐาน

1.1.1 ความเป็นมา ตำบลศรีวิชัย เดิมตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ของตำบลพุนพิน อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ภายหลังได้มีการแยกหมู่ที่ 5 ของตำบลพุนพิน มาตั้งเป็นตำบลศรีวิชัย โดยเปลี่ยนหมู่ที่ 5 บ้านหัวเขา มาเป็นหมู่ที่ 1 ตำบลศรีวิชัย และมีการตั้งหมู่บ้าน เพิ่มขึ้นมาอีก 2 หมู่บ้าน คือ บ้านคอนทราย เป็นหมู่ที่ 2 และบ้านทุ่งอ่าว เป็นหมู่ที่ 3 ของตำบลศรีวิชัย หมู่บ้านเขาศรีวิชัยเดิมชื่อว่า เขาพระนารายณ์ ซึ่งเรียกตามชื่อเทวรูปพระนารายณ์รูปใหญ่ที่อยู่บนภูเขาซึ่งในตอนนั้น มีลักษณะที่ครบสมบูรณ์แต่ต่อมาพม่าได้ยกกองทัพมาตั้งค่ายอยู่ที่แหลมต่าย ห่างจากภูเขาทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ประมาณ 2 กิโลเมตร ชาวบ้านบริเวณนั้นได้ยินเสียงดังจึงมุ่งไปดูตามเสียงที่มาแต่พอไปถึงกลับไม่พบอะไรเพราะพม่าเหล่านั้นก็ได้ฟันแฉกของเทวรูปพระนารายณ์จนหักไป บริเวณหมู่บ้านเขาศรีวิชัยแห่งนี้สมัยก่อนจะเป็นพระราชวังของกษัตริย์และล้อมรอบด้วยภูเขา คือ เขาพระนารายณ์และเขาพระอานนท์ บริเวณหมู่บ้านแห่งนี้เดิมเป็นทะเลและเป็นเส้นทางเดินเรือสำเภาของชาวพม่าที่บรรทุกลูกปัดมาเต็มลำ ซึ่งล่องลงบริเวณข้างเขาพระนารายณ์ โดยในปัจจุบันชาวบ้านได้ขุดพบสิ่งของโบราณเป็นจำนวนมากแต่จากการพูดคุยกับชาวบ้านได้บอกว่าลูกปัดยังมีอยู่อีกหลุมหนึ่งที่ยังไม่มีใครขุดพบ (สุรพล ถึงเจริญ, 2551 : สัมภาษณ์)

บ้านคอนทราย หมู่ที่ 2 ตำบลศรีวิชัย พื้นที่ลักษณะเป็นที่สูง ซึ่งคนได้เรียกลักษณะพื้นที่สูงเป็นเนินว่า ดอน พื้นที่ดังกล่าวเดิมเป็นป่าที่มีสัตว์หลายชนิดอาศัยอยู่ อันได้แก่ เสือ เก้ง กวาง และหมูป่า อยู่มาวันหนึ่งตาสี ซึ่งเป็นคนอาศัยอยู่ในหมู่บ้านได้เดินเข้าไปในป่า แล้วถูกหมูป่ากัดตายบริเวณเนินหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า ดอน ดังนั้นเมื่อมีการแยกหมู่บ้านชาวบ้านจึง

ตั้งหมู่บ้านว่าบ้านคอนชาย ซึ่งหมายถึงพื้นที่ที่ผู้ชายถูกหมูป่ากัดตาย แต่ต่อมาเรียกเพี้ยนเป็นคอนทรายมาจนถึงปัจจุบัน (พิสิทธ์ ล้อมลิ้ม. 2552 : สัมภาษณ์) ส่วนบ้านทุ่งอ่าว หมู่ที่ 3 ตำบลศรีวิชัย พื้นที่เป็นทุ่งกว้าง ชาวบ้านเชื่อว่าแต่เดิมเป็นทะเลซึ่งเป็นอ่าวกว้างใหญ่ ภายหลังน้ำทะเลแห้งเกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นทุ่งกว้างมีน้ำท่วมขังในฤดูฝน เมื่อประมาณ พ.ศ. 2497 ได้มีพระครูคงค์รูปหนึ่งเดินทางมาจากจังหวัดสมุทรสาคร ทราบชื่อภายหลังว่า พระหนู แสงสำลี ต่อมาได้เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระครูสมุณณ์ปิยคุโร ได้มาก่อนสร้างวัดทุ่งอ่าวหรือเรียกอีกชื่อว่า วัดสามัคคีธรรมมารามขึ้น และได้มีเรือญาติเดินทางตามมาอาศัยตั้งรกรากบริเวณใกล้วัด จนทำให้พื้นที่ดังกล่าวกลายเป็นชุมชนโดยประชาชนส่วนใหญ่เดินทางมาจากจังหวัดภาคกลาง คือ สมุทรสาคร สมุทรสงคราม ราชบุรี นครปฐม สุพรรณบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ ดังนั้นขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีของคนกลุ่มนี้จึงเหมือนกับคนภาคกลาง (บุญเกิด นพคุณ. 2551 : สัมภาษณ์)

1.1.2 ชาติพันธุ์ ประชาชนในตำบลศรีวิชัย อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี จากข้อมูลทางประวัติศาสตร์ดั้งเดิมชุมชนแห่งนี้มีคนไทยมาอาศัยตั้งแต่สมัยยุคแรกเริ่มทางประวัติศาสตร์ ชุมชนดั้งเดิม ได้แก่ กลุ่มเชื้อชาติไทยจีน เขมร และมาลายัน และต่อมาเมื่อมีการติดต่อค้าขายกับทางแม่น้ำทำให้มีกลุ่มคนเชื้อชาติอื่นเดิม มาตั้งบ้านเรือน อันได้แก่ มอญ ปากีสถาน พม่า ลาว อินเดีย และลาวโซ่ง จากการสัมภาษณ์ นายบุญเกิด นพคุณ เล่าว่าเมื่อปี พ.ศ. 2469 ตอนนั้นเธออายุได้ 6 ขวบ ได้เดินทางมาจากจังหวัดสมุทรสาครพร้อมด้วยคุณพ่อและญาติๆ มาตั้งบ้านเรือนที่ตำบลศรีวิชัย โดยการเดินทางมาทางเรือ คนที่เดินทางมาตั้งบ้านเรือนในยุคนั้นเท่าที่สืบทราบเป็นคนมาจากหลายจังหวัด ได้แก่ นครปฐม สมุทรสงคราม สมุทรสาคร สมุทรปราการ ราชบุรี เพชรบุรี กาญจนบุรี และประจวบคีรีขันธ์ ส่วนใหญ่เป็นคนเชื้อสายจีน มอญ ลาวโซ่ง (บุญเกิด นพคุณ. 2552 : สัมภาษณ์)

1.1.3 การตั้งถิ่นฐาน การตั้งถิ่นฐานของคนในตำบลศรีวิชัย อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี นั้นจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และแหล่งโบราณคดีศรีวิชัยทำให้ทราบว่าแต่เดิมตำบลศรีวิชัยน่าจะเป็นเมืองเก่าพื้นที่โดยรอบเป็นที่น้ำท่วมและทุ่งกว้าง มีภูเขาสำคัญอยู่ 2 ลูก คือ เขาศรีวิชัยและเขาพระอานนท์ ภูเขาทั้งสองเป็นที่ตั้งเมืองเนื่องจากมีร่องรอยทางประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นซากปราสาท โบสถ์ เจดีย์ หลงเหลืออยู่ให้เห็นจนปัจจุบัน (พิสิทธ์ ล้อมลิ้ม. 2551 : สัมภาษณ์) ต่อมาภายหลังเมืองดังกล่าวได้กลายเป็นเมืองร้าง ประชาชนจึงกระจายไปอาศัยอยู่ตามพื้นที่บริเวณข้างเคียง เป็นพื้นที่ริมแม่น้ำและทุ่งกว้างเพื่อปลูกพืชผักและทำประมง

1.2 ศักยภาพการท่องเที่ยวของตำบลศรีวิชัย

1.2.1 ศักยภาพด้านแหล่งท่องเที่ยว ตำบลศรีวิชัย มีศักยภาพที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ และน่าสนใจที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชม 4 แหล่งสำคัญ ประกอบด้วย

- 1) โบราณสถานเขาศรีวิชัย 2) โบราณสถานเขาพระอานนท์ 3) คลองพุนพิน 4) กลุ่มอาชีพ

1.2.2 ศักยภาพด้านการจัดการการท่องเที่ยว ตำบลศรีวิชัย โดยองค์การบริหารส่วนตำบลศรีวิชัยได้มีการจัดทำยุทธศาสตร์การจัดการการท่องเที่ยวและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ให้บรรจุไว้ในแผนพัฒนาตำบลสามปีของตำบลและมีแนวทางการพัฒนา ดังนี้ 1) ปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิมให้ได้มาตรฐานสู่ความเป็นสากล 2) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ 3) การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว 4) สร้างจิตสำนึกและความตระหนักในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 5) จัดระบบบำบัดน้ำเสีย 6) กำจัดขยะด้วยระบบที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม 7) กำจัดวัชพืชราน้ำล้นน้ำล้น

1.2.3 ศักยภาพที่เป็นปัจจัยเอื้อต่อการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว

ตำบลศรีวิชัยมีเอกลักษณ์และวิถีชีวิตของคน ศาสนาพิธีกรรมและความเชื่อขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เอื้อต่อการท่องเที่ยว คล้ายคลึงกับประชาชนที่อาศัยในเขตชุมชนลุ่มน้ำตาปีอื่นทั้ง 8 ตำบล มีประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหมือนกับจัดขอนำเสนอในภาพรวมของชุมชนลุ่มน้ำตาปีในลำดับถัดไป ในส่วนนี้จึงนำเสนอปัจจัยด้านอาชีพและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นและโบราณสถาน โบราณวัตถุที่สำคัญ

1) ด้านอาชีพและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ประชาชนที่อาศัยอยู่ในตำบลศรีวิชัย อำเภอร่อนพิบูลย์ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร อันได้แก่ ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ทำการประมง นอกจากนี้ก็ยังมีอาชีพค้าขาย อาชีพบริการ และในยามว่างยังได้มีการรวมกลุ่มกันเป็นกลุ่มอาชีพโดยนำเอาวัสดุในท้องถิ่นมาผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ภายในท้องถิ่นเพื่อสร้างรายได้เสริมให้กับครอบครัว เช่น กลุ่มไข่เค็ม

2) ด้านโบราณสถานและโบราณวัตถุ ตำบลศรีวิชัย อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นตำบลที่มีมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นโบราณสถานและโบราณวัตถุที่สำคัญ ซึ่งกรมศิลปากรได้ทำการขึ้นทะเบียน เมื่อ พ.ศ. 2479 และปัจจุบันก็ยังทำการอยู่โดยโบราณสถานที่สำคัญ ได้แก่

(1) วัดเขาพระอานนท์ ตั้งอยู่บนภูเขาขนาดย่อมริมฝั่งแม่น้ำตาปี ชาวบ้านเรียกว่า “วัดหัวเขาล่าง” เพื่อจะได้ไม่พ้องกับ “วัดหัวเขานบน” หรือวัดเขาศรีวิชัย ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ห่างกันประมาณ 750 เมตร ตามประวัติเล่าว่าวัดเขาพระอานนท์สร้างพร้อมกับวัดน้ำรอบและวัดถ้ำสิงขร ชื่อวัดเขาพระอานนท์คงเป็นชื่อ พระอานนท์ พระสาวก (อุปถุฎจากพระพุทธเจ้า) การสร้างวัดตัดแปลงภูเขาให้เป็นศาสนสถาน ก่อกำแพงศิลาแลงหลั่นกันขึ้นไป 3 ชั้น โดยรอบภูเขาเทียบได้กับพระรัตนตรัย ชั้นสูงสุด คือ ยอดเขา ได้ปรับพื้นที่เรียบเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า สร้างเจดีย์ และอุโบสถไว้คู่กันหลักฐานทางโบราณคดีและรูปแบบศิลปกรรม

(2) วัดเขาศรีวิชัย ตั้งอยู่บริเวณที่ราบเชิงเขาทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเขาศรีวิชัย ด้านริมฝั่งซ้ายของคลองพูนพิน ซึ่งเป็นสาขาของแม่น้ำตาปีห่างจากคลองโดยเฉลี่ยประมาณ 400 เมตร ภูเขาที่เรียกว่าเขาศรีวิชัยนี้เป็นภูเขานาคย่อมประกอบด้วยเนินเขาหินดานผสมเนินดิน กว้างประมาณ 100 เมตร ยาวประมาณ 650 เมตร สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 21-30 เมตร บนยอดเขามีพื้นที่ราบกว้างประมาณ 45-50 เมตร ยาวตลอดแนวสันเขา บริเวณพื้นที่ราบชายเนินมีเนื้อที่ประมาณครึ่งตารางกิโลเมตร ต่อด้วยพื้นที่ราบลุ่มกว้างข้างริมฝั่งคลองพูนพิน ซึ่งใช้เป็นพื้นที่เกษตรกรรมของชาวบ้านในปัจจุบัน

กล่าวโดยสรุปกลุ่มชุมชนโบราณที่ตั้งถิ่นฐานอยู่รอบเชิงเขาศรีวิชัย เป็นกลุ่มชุมชนที่น่าสนใจมากสำหรับการศึกษาระวัติศาสตร์ โบราณคดีของจังหวัดสุราษฎร์ธานี เพราะเป็นกลุ่มชนกลุ่มใหญ่ที่นับถือศาสนาฮินดูลัทธิไวษณพนิกาย ในขณะที่ภาพลักษณ์ของชุมชนโบราณรอบอ่าวบ้านดอนในระยะเวลาร่วมสมัยเดียวกันส่วนใหญ่เป็นชุมชนที่นับถือพุทธศาสนา เช่น แหล่งโบราณคดีควนพูนพิน เป็นต้น จึงแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายในการนับถือศาสนาของกลุ่มชนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่รอบอ่าว บ้านดอนได้ดีทีเดียว

1.3 ความต้องการของชุมชนเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว

จากการจัดประชุมสนทนากลุ่มผู้รู้ ผู้รับผิดชอบ และผู้เกี่ยวข้องทั่วไปในตำบลศรีวิชัย ที่ประชุมเห็นสอดคล้องกันให้มีการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในตำบล พร้อมกับให้ถือปฏิบัติร่วมกันในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยว ดังนี้

ตำบลศรีวิชัย เป็นตำบลที่มีโบราณสถานและโบราณวัตถุที่สำคัญที่เป็นแหล่งทางประวัติศาสตร์ แต่ขาดการจัดการในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว คือ เขาศรีวิชัยและเขาพระอานนท้อย่างจริงจัง ทำให้ไม่เป็นที่สนใจของผู้คนมากนักประกอบกับพื้นที่บริเวณเขาศรีวิชัยถูกบุกรุกจากชาวบ้าน และมีการขุดหาลูกปัดเพื่อนำไปขาย การดำเนินการของกรมศิลปกรในการพัฒนาซาก โบราณมิได้มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องจริงจังมีเพียงมาสำรวจขุดค้นเมื่อพบแล้วก็มุ่งหลังคาสังกะสีเอาไว้ ไม่ได้ดำเนินการต่อปล่อยให้รกร้าง ทางขึ้นเขาศรีวิชัยก็มีได้จัดการพัฒนาให้ขึ้นสะดวกและปลอดภัยทำให้นักท่องเที่ยวมิกล้าไปเที่ยวตามลำพัง ประชาชนในตำบลศรีวิชัยจึงมีความต้องการให้กรมศิลปกรได้ดำเนินการในเรื่องของการจัดการเกี่ยวกับซากโบราณสถานและโบราณวัตถุอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนเพราะลำพังชาวบ้านและ อบต. หน่วยงานของรัฐ ไม่สามารถเข้าไปดำเนินการเองได้ เพราะติดขัดในเรื่องกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาโบราณสถานและโบราณวัตถุ นอกจากนั้นชาวบ้านยังขาดความรู้ความเข้าใจและขาดผู้เชี่ยวชาญ

วิสัยทัศน์ : ตำบลศรีวิชัยเป็นผู้นำด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์บนพื้นฐานความร่วมมือของทุกภาคส่วนในตำบล

เป้าประสงค์ : 1) ประชาชนในตำบลมีจิตสำนึกในการดูแลรักษา โบราณสถาน 2) มีองค์กรชุมชนเพื่อดูแลการท่องเที่ยวของตำบล 3) มีการบูรณปฏิสังขรณ์พัฒนา ซากโบราณสถานให้น่าสนใจมากยิ่งขึ้น 4) มีการจัดทำข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวโดยเฉพาะประวัติความเป็นมา ความสำคัญของซาก 5) โบราณสถานให้มาสนใจและให้ความรู้แก่ผู้มาท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น 6) มีทัศนียภาพให้ความรู้แก่ผู้มาท่องเที่ยว 7) นักท่องเที่ยวได้รับความรู้และความเข้าใจ 8) มีนักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น 9) ประชาชนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุในพื้นที่มากยิ่งขึ้น 10) มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์และวิธีการที่จะบรรลุความคาดหวัง

1. การขยายผลและเผยแพร่สู่การปฏิบัติ : โดยสร้างความเข้าใจและปลูก จิตสำนึกในการร่วมกันอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ จัดทำข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถาน โบราณวัตถุ มีการประชาสัมพันธ์โดยสื่ออย่างทั่วถึง ประสานแผนงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการ พัฒนาให้มีความพร้อมสำหรับรองรับนักท่องเที่ยว มีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานทุก ขั้นตอนอย่างต่อเนื่องเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น

2. การจัดตั้งองค์กร : จัดตั้ง “กลุ่มท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมตำบลศรีวิชัย” รูปแบบของกลุ่ม เน้นการรวมกลุ่มของชาวบ้าน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างสมัครใจ คณะกรรมการบริหารประกอบด้วย

นายสุรพล ถึงเจริญ	ประธาน
นายชัยยศ กล่อมทอง	รองประธาน
นายเสรี ศรีเพชรพลู	รองประธาน
น.ส.วรรณณา ลุ่งบ้าน	เหรัญญิก
นายณรงค์ โมอ่อน	เลขานุการ
นายรักศักดิ์ นิจจันทร์พันธ์	ติดตามประเมินผล
นายพิสิทธิ์ ล้อมลิ้ม	ติดตามประเมินผล
ตัวแทนหมู่บ้านละ 5 คน	กรรมการ

3. กติกาคือกฎระเบียบที่สำคัญ : กรรมการทุกคนมาจากการเลือกตั้งของ สมาชิก กรรมการอยู่ในวาระคราวละ 4 ปี สมาชิกของกลุ่มทุกคนมีหน้าที่ในการดูแลรักษาสถานที่ แหล่งท่องเที่ยว สมาชิกทุกคนต้องลงหุ้นคนละ 500 บาท

4. กิจกรรมการท่องเที่ยว : ส่งเรือชมทิวทัศน์และวิถีชีวิตริมคลองพูนพิน ชมซากโบราณสถานเขาศรีวิชัย ไหว้พระพุทธรูปชมเจดีย์ ชมโบสถ์เก่าแก่บนเขาพระอานนท์ ชมศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้าน

5. แหล่งที่มาของงบประมาณ : ระดมทุนจากสมาชิกในกลุ่มขอรับสนับสนุน จากแผนงานที่เกี่ยวข้องกรมศิลปากร ขอรับสนับสนุนจาก อบต. ศรีวิชัย

เงื่อนไขและความสำเร็จ : 1) สร้างจิตสำนึกให้ประชาชนและชุมชนเห็น ความสำคัญของแหล่งโบราณสถานโบราณวัตถุมากกว่าประโยชน์ของตนเอง 2) สร้างความเข้าใจ ความร่วมมือและการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน 3) ประสานหน่วยงานรับผิดชอบ ในการจัดสรรงบประมาณ ปรับปรุง และพัฒนาโบราณสถานโบราณวัตถุให้อยู่ในสภาพที่น่าเยี่ยมชม 4) ประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึงหลายรูปแบบ

2. ตำบลลิเล็ด อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2.1 ความเป็นมา ชาติพันธุ์ และการตั้งถิ่นฐาน

2.1.1 ความเป็นมา มีการเล่าสืบต่อกันมาว่า ในสมัยที่มีหัวเมืองไชยาเป็นศูนย์กลาง ปกครองในภาคใต้ ขึ้นตรงกับกรุงศรีอยุธยา (ก่อน พ.ศ. 2439) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว (ร.5) ทรงเสด็จประพาสทางภาคใต้โดยทางเรือพระที่นั่งและได้เดินทางจากอ่าวบ้านดอนเข้า ทางคลองสายนี้ เนื่องจากทรงเห็นว่าเป็นลำคลองที่สามารถเดินทางลัดเข้าไปเมืองพุนพิน และเมือง บ้านดอนได้ ซึ่งไกลกว่าเดินเรือเข้าทางปากแม่น้ำตาปี จึงได้เรียกคลองนี้ว่า “คลองลัด” ชาวบ้านใน คลองลัดส่วนใหญ่มีอาชีพทำไร่ข้าว ต่อมาเมื่อมีชาวจีนมาล่องเรือรับซื้อข้าวในคลองสายนี้ชาวจีนจึง เรียกคลองลัดเพี้ยนเป็น “คลองเล็ด” หลังจากนั้นได้มีการตั้งหัวเมืองพุนพินขึ้นตรงกับเมืองไชยา โดยมีหลวงประเทสสาร (คล้า เกรือรัตน์) เป็นผู้ปกครอง และเมื่อถึงปี พ.ศ. 2439 รัชกาลที่ 5 ทรงปฏิรูประบบการปกครองท้องถิ่นโดยรวมอำนาจเข้าส่วนกลางและทรงริเริ่มระบบการปกครอง แบบหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด จึงได้มีการตั้งตำบลขึ้นในประเทศไทย การตั้งตำบลได้ ดำเนินการจนมาถึงพื้นที่คลองเล็ดโดยได้ตั้งเป็นตำบลลิเล็ด ในปี พ.ศ. 2445 มีขุนลิเล็ด ลัทธิกิจ (นาค ท้ากุล) เป็นกำนันคนแรก ในอดีตลำคลองในตำบลลิเล็ดมีกระแจะชุกชุมมาก ชาวบ้านที่อยู่ริม คลองต้องใช้ไม้กั้นเป็นคอกเพื่อลงไปอาบน้ำ ต่อมาไม่นานมีพวกแขกมารับซื้อกระแจะ ชาวบ้านจับ กระแจะขายจนหมดในที่สุดก็สูญพันธุ์ เมื่อในคลองไม่มีกระแจะชาวบ้านก็เริ่มหันมาทำอาชีพประมง พื้นบ้าน ตำบลลิเล็ดมีวัดเก่าแก่ของบ้านลิเล็ด คือ วัดบางพระ เดิมชื่อ “วัดแก้วประดิษฐานราม” สมัยนั้นบริเวณวัดมีต้นลาชุกชุม ชาวบ้านจึงเรียกว่า วัดบางพระจนติดปาก สันนิษฐานว่ามีอายุ ประมาณมากกว่า 100 ปี โบสถ์หลังเก่ามีการฝังลูกนิมิต 2 ครั้ง ครั้งแรกเกิดเสมาวิบัติ บวชพระ ไม่เป็นองค์ ประมาณปี พ.ศ. 2450 จึงมีการขุดลูกนิมิตขึ้นมาแล้วทำพิธีฝังใหม่ ซึ่งมีพ่อท่านครั้น เป็นเจ้าอาวาสในสมัยนั้น องค์เจดีย์มีอายุประมาณ 100 กว่าปี ตำบลลิเล็ดเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอ พุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 13,000 ไร่ แบ่งเขตการปกครองเป็น 8 หมู่บ้าน มีประชากรประมาณ 4,250 คน (ประเสริฐ ชาญจุกรณ์. 2551 : สัมภาษณ์)

ลักษณะพื้นที่ของตำบลลิเล็ดเป็นที่ราบลุ่มต่ำติดทะเลบริเวณอ่าวบ้านดอน มีลำคลองและลำบางสายเล็กน้อยไหลผ่านพื้นที่ของตำบลลิเล็ดอยู่มากมาย โดยเฉพาะคลองพุนพิน ส่งผลให้พื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์สูง เนื่องจากมีการไหลของตะกอนดินจากพื้นที่สูงมาสะสมบริเวณปากอ่าวและมีน้ำในลำคลองและลำบางต่างๆ ไหลตลอดปี และเนื่องจากเป็นพื้นที่ใกล้ทะเลจึงมีน้ำเค็มขึ้นถึงในบางฤดูกาล ส่งผลให้มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ทั้งป่าชายเลน ทรัพยากรสัตว์น้ำ ประชาชนในพื้นที่โดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตร เช่น สวนมะพร้าว สวนผลไม้ ปาล์มน้ำมัน เลี้ยงสัตว์ เช่น ฟาร์มกุ้ง เป็ดไข่ และอาชีพการประมงชายฝั่ง การตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของประชาชนในพื้นที่จะอยู่บริเวณริมคลองทั้งที่เป็นแม่น้ำขนาดใหญ่จนถึงริมลำบางเล็กๆ มีการตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยกันมาหลายชั่วอายุคน โดยสังเกตได้จากลักษณะการสร้างที่อยู่อาศัยที่มีบ้านเก่าอายุมากกว่า 100 ปี มุงด้วยกระเบื้องดินเผา

ตำบลลิเล็ดมีป่าชายเลน บ้านลิเล็ดตั้งอยู่ในพื้นที่อ่าวบ้านดอน มีผืนน้ำทะเลอันกว้างใหญ่ล้อมรอบด้วยป่าชายเลนอันอุดมสมบูรณ์ มีต้นไม้ที่สำคัญหลายชนิด เช่น ลำพู-โกกงาง แสม ถั่ว ลำพูหิน ตะบูน หลุมพอ สามารถนำมาใช้ในงานก่อสร้างได้ ส่วนที่ใช้เป็นสมุนไพร ก็มีเหงือกปลาหมอรักษาโรคมะเร็ง ย่านจีเดือนรักษาโรคท้องอืด แสมรักษาโรคผอมแห้ง แก้ลมขับเลือด ฯลฯ และยังมีอีกหลายชนิด เช่น ปลิงทะเลจากลำแพน หน่อเขียน ปอทะเล และพืชเล็กๆ เช่น ตะไคร่น้ำ สัตว์ที่อาศัยอยู่ในป่าชายเลนมีลิงหางยาว นกกระยาง นกกระबูด หิ่งห้อย งู ผี ต่อ ปูทะเล ปูเปี้ยว หอยจับแฉง หอยกัน สัตว์ที่อาศัยอยู่ในน้ำ เช่น กุ้งต่างกุลตา กุ้งแชบ๊วย ปูม้า ปลากระบอก ปลาดุก ปลาชี่เก็ง หอยกะพง หอยแครง หอยตอก

ตำบลลิเล็ด มีลำบางทั้งหมดจำนวน 7 บาง แต่ละบางมีความเป็นมาตามชื่อของบาง ดังนี้

1. บางใหญ่ เป็นบางที่ไหลผ่านพื้นที่ หมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 3 ตำบลลิเล็ด ชาวบ้านใช้เป็นเส้นทางสัญจรในการเดินทางและขนส่งพืชผลทางการเกษตร เพราะบางใหญ่ มีบ้านเรือนและวัดตั้งอยู่ 2 ฝั่งของลำบาง ปากบางจะเชื่อมติดกับคลองพุนพินพื้นที่ฝั่งขวาจะเป็นหมู่ที่ 1 ส่วนทางด้านฝั่งซ้ายเป็นพื้นที่ เขตหมู่ที่ 3

ภาพประกอบ 31 บางใหญ่

ความเป็นมาของชื่อบางใหญ่

เหตุที่ชาวบ้านเรียกชื่อบางใหญ่ เนื่องจากชาวบ้านบ้านในเขตลุ่มน้ำ โดยทั่วไปจะเรียกแม่น้ำลำคลองตามขนาด คือ ขนาดใหญ่สุดจะเรียกว่า แม่น้ำ รองลงมาจะเรียกว่า คลอง ลำบางคูตามลำดับ แต่เนื่องจากลำบางใหญ่มีขนาดใหญ่กว่าบางอื่นๆ แต่น้ำจะน้อยกว่าในลำคลองชาวบ้านเลยเรียกชื่อว่า บางใหญ่ ด้วยเหตุผลว่ามีขนาดใหญ่นี้เอง (สุชาติ ทิพย์บุญทอง. 2552 : สัมภาษณ์)

2. คลองราง เป็นพื้นที่ที่กั้นดารที่สุดในตำบลลิเล็ด มีลำบางไหลผ่าน แต่อยู่ห่างไกลจากชุมชนดังนั้นในอดีต เมื่อชาวบ้านไปอาศัยอยู่ก็พบกับความลำบาก ชาวบ้านจึงไม่ได้ตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่เพียงแต่ไปทำไร่ข้าวและหาปลา ต่อมาเมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้นจึงมีคนเคลื่อนย้ายเข้าไปอาศัย แยกเป็นหมู่บ้าน หมู่ที่ 2 ตำบลลิเล็ด

ภาพประกอบ 32 คลองราง

ความเป็นมาของชื่อคลองราง

เนื่องจากเหตุผลที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า คลองราง เป็นพื้นที่ทางไกลชุมชนทุรกันดาร ในการเดินทางชาวบ้านที่พากันไปทำไร่ข้าวและหาปลาไปอยู่อาศัยแล้วลำบากในที่สุดก็กลายเป็นคลองร้าง เพราะไม่มีคนอาศัย ชาวบ้านเลยเรียกชื่อบ้านนี้ว่า บ้านคลองร้าง แต่ต่อมาเรียกเพี้ยนเป็นบ้านคลองรางจนถึงปัจจุบัน (สมหมาย ทิพย์บรรพต. 2552 : สัมภาษณ์)

3. บางปอ เป็นลำบางที่ไหลผ่านพื้นที่ หมู่ที่ 4 ตำบลลิเล็ด มีอาณาเขตติดกับทะเลและตำบลท่าเคย อำเภอท่าฉาง

ภาพประกอบ 33 บางปอ

ความเป็นมาของชื่อบางปอ

บางปอ เป็นลำบางที่ไหลผ่านหมู่บ้านไปออกสู่อ่าวบ้านดอนติดกับทะเลพื้นที่เป็นเขตที่มีต้นไม้ขึ้นอยู่มากมาย และมีต้นปอขึ้นริมฝั่งมากที่สุด ชาวบ้านจึงเรียกชื่อลำบางตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่เห็นคือ เมื่อเห็นว่าลำบางนี้มีต้นปออยู่เป็นจำนวนมากก็เรียกชื่อว่าเป็นบางปอ (ชื่น เรื่องทิพย์. 2552 : สัมภาษณ์)

4. บางพลา เป็นลำบางขนาดเล็กอยู่กลางชุมชน ปากบางตัดกับคลองพุนพินเป็นที่ตั้งของวัดบางพลา ลึกเข้ามาด้านในเป็นที่ตั้งของโรงเรียน แต่เดิมชาวบ้านอาศัยอยู่บริเวณนี้เป็นจำนวนมากปัจจุบันเป็นที่ตั้งของพื้นที่เขตหมู่ที่ 5 และมีสำนักงาน อบต. ตำบลลิเล็ดตั้งอยู่ที่วัดซึ่งปัจจุบันเรียกว่า วัดบางพลา

ภาพประกอบ 34 บางพลา

ความเป็นมาของชื่อบางพลา

บางพลา เป็นลำบางขนาดเล็ก แต่เดิมชาวบ้านเรียกว่า คูโรงเรียน เนื่องจากไหลผ่านข้างโรงเรียน แต่เนื่องจากบริเวณพื้นที่ มีต้นพลาซึ่งเป็นไม้เนื้อแข็งชนิดหนึ่งงอกอยู่บริเวณปากบางข้างวัด ชาวบ้านจึงเรียกชื่อวัดว่า วัดบางพลา และเรียกชื่อคูโรงเรียนว่าบางพลา ซึ่งเป็นที่มาของชื่อ บางพลา ในปัจจุบันนั่นเอง (อารี นิลสม. 2552 : สัมภาษณ์)

5. บางโนบ้าน เป็นลำบางขนาดเล็กอยู่กลางหมู่บ้าน ไกลจากคลองพุนพินเข้าไปด้านในประมาณ 1 กิโลเมตร เป็นหมู่บ้านหมู่ที่ 6 ของตำบลลิเล็ด มีผู้คนอาศัยตั้งบ้านเรือนเพื่อปลูกมะพร้าวพืชผักและไร่ข้าวในอดีต ชาวบ้านเรียกชื่อบ้านนี้ว่า บ้านโน ซึ่งหมายถึงบ้านที่ลึกเข้าไปด้านในไกลจากคลองพุนพิน

ภาพประกอบ 35 บางโนบ้าน

ความเป็นมาของชื่อบางโนบ้าน

บางโนบ้าน มีความเป็นมาจากการที่ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ด้านในของ หมู่บ้านห่างไกลจากคลองพุนพิน ต้องใช้ลำบางนี้ในการเดินทางออกมาจากด้านใน เพื่อมาซื้อข้าว ของจากร้านค้าที่ตั้งอยู่ริมคลองพุนพิน คนที่อยู่ด้านในนี้คนริมฝั่งแม่น้ำ เรียกว่า ในบ้าน ดังนั้นจึง เรียกชื่อลำบางที่คนใช้เป็นเส้นทางว่า บางโนบ้าน ตามชื่อของหมู่บ้านที่อยู่ด้านในนั่นเอง (ปิยะพงศ์ วรรณุช. 2552 : สัมภาษณ์)

6. คลองกอก เป็นคลองที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ หมู่ที่ 7 ของตำบลลิเล็ด คลองกอก ไหลเชื่อมจากบางโนบ้านไปสู่ทะเลบริเวณบ้านคลองกอก ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ชาวบ้านทำมาหากินด้วยการทำอาชีพประมง พื้นบ้านเพราะอยู่ติดกับทะเลปัจจุบันเลี้ยงกุ้งและปลุกปลำ้ม

ภาพประกอบ 36 คลองกอ

ความเป็นมาของชื่อคลองกอ

เหตุที่ชาวบ้านเรียกชื่อคลองนี้ว่า คลองกอ เพราะในสมัยก่อนชาวบ้านจากบางในบ้านและพื้นที่ข้างเคียงใช้ลำคลองนี้เป็นเส้นทางออกสู่ทะเล และโดยธรรมชาติทั่วไปพื้นที่ริมคลอง ในเขตนี้ส่วนใหญ่มีต้นลำพู ต้นปอ และต้นโกกงาง ขึ้นเต็มริมสองฝั่งแต่ในคลองสายนี้กลับมีกอไผ่ขึ้นอยู่บริเวณริมฝั่งคลองด้วย ซึ่งเป็นการผิดปกติกว่าคลองทั่วๆ ไปในระแวกนี้ ชาวบ้านเลยเรียกชื่อคลองนี้ตามความแปลกว่า คลองกอ คือ คลองที่มีกอไผ่ขึ้นมานั่นเอง ภายหลังเมื่อมีการตั้งชื่อหมู่บ้านจึงตั้งตามชื่อคลองว่า บ้านคลองกอ (เวียง อ่างทอง. 2552 : สัมภาษณ์)

7. บางทึง เป็นลำบางที่มีขนาดไม่ใหญ่มากนักไหลผ่านหมู่บ้านหมู่ที่ 8 ตำบลลีเล็ด ไปออกทะเล

ภาพประกอบ 37 บางทิง

ความเป็นมาของชื่อบางทิง

บางทิง เป็นลำบางที่ไหลผ่านทางหมู่ที่ 8 ไปออกสู่ทะเลที่อ่าวบ้านดอน ริมฝั่งลำบางมีความอุดมสมบูรณ์ ด้วยต้นไม้บางชนิด แต่มีต้นทิงซึ่งเป็นไม้ที่ขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก ริมฝั่งบางชาวบ้านจึงได้ตั้งชื่อลำบางตามสภาพธรรมชาติที่เห็นว่าบางทิงด้วยเหตุที่มีต้นทิงขึ้นริมทางนั่นเอง (นันทน์ภัส อ่างทอง. 2552 : สัมภาษณ์)

2.1.2 ชาติพันธุ์ ประชาชนในตำบลลิเล็ด อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิม อันได้แก่ ไทย จีน เขมิง และมาลาโย นอกจากนี้ยังมีเชื้อชาติอื่นๆ ที่เดินทางเคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐาน ได้แก่ ลาว อินเดียน มอญ ปากีสถาน พม่า ซึ่งกลุ่มเชื้อชาติเหล่านี้อาศัยอยู่ตามลุ่มแม่น้ำและทะเลได้เดินทางเคลื่อนย้ายมาหาที่ทำกินตามเขตลุ่มน้ำโดยทั่วไป เนื่องจากในยุคเริ่มต้นทางประวัติศาสตร์ การคมนาคมทางน้ำเป็นการคมนาคมที่สะดวกที่สุด (สำราญ ปลื้มสุด. 2551 : สัมภาษณ์)

2.1.3 การตั้งถิ่นฐาน การตั้งถิ่นฐานของคนในตำบลลิเล็ด อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในยุคเริ่มแรกอยู่ตามริมฝั่งแม่น้ำลำคลอง เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์และสะดวกในการคมนาคมติดต่อค้าขายโดยกลุ่มคนที่มาตั้งถิ่นฐาน ในยุคแรกเริ่มประวัติศาสตร์ ได้แก่ กลุ่มคนที่มาอาศัยอยู่ตามลำ ซึ่งพื้นที่ต้นน้ำลำธารของแม่น้ำตาปีและคลองข้างทาง โดยกลุ่มคนเหล่านี้เคลื่อนย้ายมาตามลำน้ำด้วยการลงมาแล้วตั้งบ้านเรือนอยู่ริมแม่น้ำใกล้ทะเลเพื่อติดต่อค้าขายกับต่างชาติ หลังจากนั้นก็ได้มีการขยายบ้านเรือนจากริมฝั่งแม่น้ำไปตามพื้นที่ราบลุ่มทุ่งนาเพื่อการเกษตรและเลี้ยงสัตว์ตามลำดับ (โสภณ นิจสม. 2551 : สัมภาษณ์)

2.2 ศักยภาพการท่องเที่ยวของตำบลลิเล็ด อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2.1.1 ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ตำบลลิเล็ดมีศักยภาพที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ คือ ป่าชายเลน คลองพุนพิน คลองบางปอ บางในบ้าน คลองกอก คลองลิเล็ด คลองราง คลองบางทิง กลุ่มอาชีพ วัดบางปลา วัดบางใหญ่

2.1.2 ศักยภาพด้านการจัดการการท่องเที่ยว ตำบลลิเล็ดโดยองค์การบริหารส่วนตำบลลิเล็ด ได้มีการจัดทำยุทธศาสตร์การจัดการการท่องเที่ยวและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ให้บรรจุไว้ในแผนพัฒนาตำบลสามปีของตำบลและมีแนวทางการพัฒนาที่สำคัญ คือ 1) ปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิมให้ได้มาตรฐานสู่ความเป็นสากล 2) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ 3) การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว 4) สร้างจิตสำนึกและความตระหนักรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 5) จัดระบบบำบัดน้ำเสีย 6) จัดขยะด้วยระบบที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม 7) กำจัดวัชพืชในแม่น้ำลำคลอง

2.1.3 ศักยภาพที่เป็นปัจจัยเอื้อต่อการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ตำบลลิเล็ดมีเอกลักษณ์และวิถีชีวิตของคน ศาสนาพิธีกรรมและความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เอื้อต่อการท่องเที่ยว คล้ายคลึงกับประชาชนที่อาศัยในเขตชุมชนลุ่มน้ำตาปีอื่นทั้ง 8 ตำบล มีประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหมือนกัน จึงขอเสนอในภาพรวมของชุมชนลุ่มน้ำตาปีในลำดับถัดไป ในส่วนนี้จึงนำเสนอปัจจัยด้านอาชีพและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นและโบราณสถานโบราณวัตถุที่สำคัญ

1) ด้านอาชีพและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ประชาชนที่อาศัยอยู่ในตำบลลิเล็ด อำเภอพุนพิน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร อันได้แก่ ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ทำการประมง นอกจากนี้ก็ยังมีอาชีพค้าขายอาชีพบริการและในยามว่างยังมีการรวมกลุ่มกันเป็นกลุ่มอาชีพโดยนำเอาวัสดุที่มีอยู่ในชุมชนมาสร้างมูลค่าเป็นผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่น เพื่อสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว เช่น กลุ่มจักรสาน กลุ่มใบจาก กลุ่มสมุนไพร กลุ่มทำกะปิ กลุ่มเลี้ยงกุ้ง

2) ด้านโบราณสถานและโบราณวัตถุ ตำบลลิเล็ด อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี แม้ว่าจะไม่มีโบราณสถานโบราณวัตถุที่ขึ้นทะเบียนจากกรมศิลปากร แต่ตำบลลิเล็ดก็มีสิ่งเก่าแก่ที่น่าสนใจให้นักท่องเที่ยวได้มาเยี่ยมชม คือ วัดบางปลา มีโบสถ์เก่าแก่ สันนิษฐานว่ามีอายุประมาณ 100 ปี (ประเสริฐ ชาญจรณ. 2551 : สัมภาษณ์)

วัดบางปลา ตำบลลิเล็ดมีวัดที่เก่าแก่ คือ วัดบางปลา เดิมชื่อ “วัดแก้วประดิษฐานราม” สมัยนั้นบริเวณวัดมีต้นปลาชุกชุม ชาวบ้านจึงเรียกว่า วัดบางปลาจนติดปาก สันนิษฐานว่ามีอายุประมาณ 100 ปี โบสถ์หลังเก่ามีการฝังลูกนิมิต 2 ครั้ง ครั้งแรกเกิดเสมาวิบัติ บวชพระไม่เป็นองค์ประมาณปี พ.ศ. 2550 จึงมีการขุดลูกนิมิตขึ้นมาแล้วทำพิธีฝังใหม่ ซึ่งมีพ่อท่าน

กรีนเป็นเจ้าของอวาตาสในสมัยนั้น องค์เจดีย์มีอายุประมาณ 100 กว่าปี เช่นกับชาวจีนชื่อ เซ็กค้ายคิน เป็นผู้รับเหมาก่อสร้าง (นายประเสริฐ ชาญจรณ์. 2551 : สัมภาษณ์)

2.3 ความต้องการของชุมชนเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว

ตำบลลิเล็ดเป็นตำบลที่อยู่ห่างจากตัวจังหวัดเพียง 12 กิโลเมตร ดังนั้นเมื่อความเจริญทางวัตถุขยายตัวจึงทำให้ประชาชนต้องปรับตัว ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ปัญหาสำคัญของชุมชน คือ ปัญหาหนี้สินจากการทำนาท่ง เรื่องของประชาชนในชุมชนลิเล็ดได้มีการเลี้ยงกุ้งเป็นจำนวนมาก ภายหลังเกิดการขาดทุนทำให้หนี้สินเป็นจำนวนมาก โดยหวังว่าเมื่อได้โอกาสเหมาะจะทำการเลี้ยงกุ้งเพื่อปลดหนี้ก็ต่อไป ปัญหาการบุกรุกป่าชายเลน เนื่องจากไม่มีการทำแนวเขตที่ชัดเจน ปัญหาการเลี้ยงหอยแครง ปิดกั้นสถานที่ทำประมงพื้นบ้านของชุมชน โดยนายทุนเป็นเจ้าของ ปัญหาที่เกิดจากธรรมชาติและผลกระทบของคนในชุมชน ปัญหาการจัดการท่องเที่ยวยังไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน บุคลากรในชุมชนขาดความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวและขาดการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการการท่องเที่ยว

จากการจัดประชุมสนทนากลุ่มผู้รู้ ผู้รับผิดชอบ และผู้เกี่ยวข้องทั่วไปในตำบลลิเล็ดที่ประชุมเห็นสอดคล้องกันให้มีการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในตำบลพร้อมกันให้ถือปฏิบัติร่วมกันในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยว ดังนี้

วิสัยทัศน์ : ชุมชนลิเล็ดเป็นแหล่งการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้เชิงภูมิปัญญา รักษาสีงแวดล้อม

เป้าประสงค์ : 1) การมีจำนวนนักท่องเที่ยวมากขึ้น 2) สิ่งแวดล้อมไม่เป็นพิษ การเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ 3) วัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาของท้องถิ่นคงอยู่ตลอดไป 4) เกิดความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนมากขึ้น 5) ประชาชนมีรายได้จากการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนมากยิ่งขึ้น 6) จัดทำมาตรฐานการท่องเที่ยวของชุมชนให้เป็นที่ยอมรับของนักท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ :

1. การขยายผลและเผยแพร่สู่การปฏิบัติ โดยปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ให้ได้มาตรฐานสู่ความเป็นสากล พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ สร้างจิตสำนึกและความตระหนักในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการจัดระบบการกำจัดน้ำเสีย มีการจัดระบบการกำจัดขยะและวัชพืช พัฒนาระบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพและความยั่งยืน

2. การจัดตั้งองค์กร จัดตั้งกลุ่มชุมชนลิเล็ดนำเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ รูปแบบของกลุ่มเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยความสมัครใจเพื่อจัดการทรัพยากรชายฝั่งตำบล

ลีเล็ดให้ได้มีสมาชิกในการอนุรักษ์และสร้างรายได้เสริมให้แก่คนในชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง และช่วยเหลือตัวเองได้ คณะกรรมการบริหารกลุ่ม ประกอบด้วย

นายสำราญ	ปลื้มสุด	ประธานคณะที่ปรึกษา
นายประเสริฐ	ชัยอุกรณ์	ประธาน
นายสุภาพ	มากมี	รองประธาน
นางจินดา	พุดเอี้ยง	กรรมการ
นางวายุรี	พิมชำนาญ	กรรมการ
นางสมนึก	น้ำเงิน	ติดตามประเมินผล
น.ส.นุชนารถ	สิงหุธร	เลขานุการ
นายสนั่น	ทพพิพิธ	ทรัพย์สิน

3. กติกาหรือกฎระเบียบที่สำคัญ : สมาชิกต้องเป็นคนที่อยู่ตำบลลีเล็ด กลุ่มต้องมีการประชุมชี้แจงกันทุกเดือน กรรมการต้องรายงานผลปฏิบัติงานให้สมาชิกทราบทุกเดือน การแบ่งปันผลประโยชน์แบ่งตามสัดส่วนของการถือหุ้น สมาชิกของกลุ่มลงทุนอย่างน้อยเดือนละ 100 บาท

4. กิจกรรมการท่องเที่ยว : ล่องเรือดูนกตกปลาแถวป่าชายเลน พักโฮมสเตย์สัมผัสชีวิตชาวประมง เรียนรู้วิถีชีวิตพื้นบ้านชุมชนลีเล็ด ชมวงจรชีวิตหิ่งห้อย ชมการแสดงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและกลุ่มอาชีพ

5. แหล่งที่มาของงบประมาณ : การร่วมหุ้นของสมาชิกภายในกลุ่ม ขอรับการสนับสนุนจาก อบต. ลีเล็ด รับการอุดหนุนจากองค์กรเอกชนต่างชาติ

เงื่อนไขและความสำเร็จ : 1) บุคลากรภายในกลุ่มมีความรู้ความสามารถ 2) ดำเนินกิจกรรมโครงการอย่างต่อเนื่อง 3) ประชาสัมพันธ์ที่มีและทั่วถึง 4) มีระเบียบวินัยและเคารพกฎกติกาของสมาชิกภายในกลุ่ม 5) ปรับปรุงฟื้นฟูและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวที่น่าสนใจและมากขึ้น

3. ตำบลบางชนะ อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี

3.1 ความเป็นมา ชาติพันธุ์ และการตั้งถิ่นฐาน

3.1.1 ประวัติความเป็นมา ตำบลบางชนะเดิมนั้นชาวบ้านเรียกบ้านบางหะตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ของตำบลบางไผ่ บางหะ เป็นภาษาใต้ซึ่งหมายถึงบางชนะนั่นเอง สาเหตุที่ชาวบ้านได้เรียกว่า บางหะ หรือบางชนะนั้น เนื่องจากปากบางที่เปิดออกบริเวณบ้านบางพลจะมีน้ำวนของที่ลอยมากับน้ำจะหมุนวนและไหลเข้าสู่บางหลา ส่วนทางปลายบางจะเป็นคลองที่แยกกันเมื่อน้ำขึ้นหรือเมื่อน้ำลงทำขะจะไหลเข้าทั้งสองข้างดังนั้นขะที่หมุนเข้ามาในลำบางจะไหลออกยกเนื่องจากน้ำไม่ค่อยไหลชาวบ้านสัญจรไปมาก่อนข้างลำปาก เพราะมีขะมากจึงเรียกบางนี้ว่าบางขะ

ต่อมาสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 นายชิต รัศมีทัศน์ นายอำเภอสมัยนั้นได้มาปลูกสร้างบ้านในหมู่บ้านบางขะ เพื่อหลบภัยสงคราม ณ หมู่บ้านบางขะ ต่อมาเมื่อสร้างบ้านเสร็จสงครามโลก ครั้งที่ 2 ก็ยุติลง ได้มีการแยกบ้านบางขะ ประกาศจัดตั้งเป็นตำบลขึ้นนายอำเภอจึงให้มีชื่อว่า ตำบลบางชนะ ซึ่งหมายถึงตำบลที่ตั้งหลังจากประเทศไทยมีชัยชนะในสงครามโลกครั้งที่ 2 (สังคม ทองด้วง. 2551 : สัมภาษณ์) ตำบลบางชนะมีสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติซึ่งเป็นป่าชายเลน ซึ่งตั้งอยู่ริมอ่าวบ้านดอน นอกจากนี้ยังมีลำบางหรือลำคลองอยู่จำนวน 6 บาง แต่ละบางล้วนมีความสำคัญและความเป็นมา ดังนี้

1) บางขยา (หรือบางชนะ) บางขยาเป็นลำบางขนาดใหญ่และยาวไหลผ่านพื้นที่หมู่ที่ 1 หมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 3 ของตำบลบางชนะ มีบ้านเรือนราษฎรอาศัยอยู่ไม่หนาแน่นมากนัก แต่อยู่กันมานานหลายชั่วอายุคน บางขยาเป็นบางที่มีความสำคัญด้านการคมนาคมมาตั้งแต่ในอดีต เนื่องจากปากบางเปิดออกสู่บางเหล่าใกล้กับตลาดบ้านดอน ปลายบางแยกออกเป็นลำบางสามสายบริเวณวัดประสิทธิ์ธาราม คือ คลองสุข บางไทร และบางจำแก้ว ดังนั้นจึงเป็นเส้นทางสำคัญที่ชาวบ้านที่อยู่ในลำคลองสาขาจะใช้ในการสัญจรเพื่อเดินทางเข้าตลาด บางขยาเป็นบางขนาดใหญ่ ความกว้างประมาณ 30 เมตร ยาวประมาณ 3.5 กิโลเมตร มีความลึกประมาณ 5-6 เมตรแล้วแต่บางพื้นที่

ภาพประกอบ 38 บางขยา (บางชนะ)

ความเป็นมาของชื่อบางขยา

บางขยา ชาวบ้านที่อยู่ใบบางจะเรียกเป็นภาษาได้ว่า “บางหะ” ซึ่งหมายถึงบางขยะนั้นเอง สาเหตุที่ชาวบ้านได้เรียกว่า บางหะ เนื่องจากบางขยาปากบางที่เปิดออก บริเวณบางหะจะมีน้ำวนขยะที่ลอมมากับน้ำจะหมุนวนและไหลเข้าสู่บางหะ ส่วนทางปลายบางก็เป็นคลองที่แยกกันเมื่อน้ำขึ้นหรือน้ำลง น้ำในบางขยาจะไหลเข้าทั้งสองข้าง ดังนั้นขยะที่หมุนเข้ามาในลำบางจะไหลออกยาก เนื่องจากน้ำไม่ค่อยไหลชาวบ้านสัญจรไปมาค่อนข้างลำบาก (สังคมทองด้วง. 2551 : สัมภาษณ์)

2) คลองกรุด ลำบางที่แยกออกจากทางด้านซ้ายของบางขยา บริเวณหน้าวัดบางขยารามไหลผ่านหมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2 ของตำบลบางชนะ เดิมทีนั้นคลองกรุดมีบ้านเรือนราษฎรอาศัยอยู่ไม่มากนัก เนื่องจากเป็นลำบางที่ตันไม่สามารถเดินทางผ่านไปมาได้ ต่อมาชาวบ้านได้ร่วมกันขุดคลองกรุดให้ทะลุไปออกบางขยาบริเวณปากบาง เพื่อให้สามารถเดินทางไปยังปากบางใกล้ขึ้นไม่ต้องเดินเรือไปตามลำบางขยาที่คดเคี้ยว ซึ่งสมัยนั้นการขุดไม่ได้กว้างมากนัก คนสามารถกระโดดข้ามได้ ต่อมาตลิ่งได้พังลงเนื่องจากน้ำกัดเซาะ ส่งผลให้คลองกรุดมีความกว้างเท่ากันตลอดทั้งบาง โดยมีความกว้างประมาณ 18–20 เมตร ยาวประมาณ 1.5 กิโลเมตร น้ำลึกประมาณ 2–3 เมตร นอกจากได้มีการขุดคลองกรุดให้เชื่อมต่อไปยังปากบางขยาแล้ว ยังมีการขุดคลองกรุดให้ไปเชื่อมต่อกับบางโบบไม้ด้วยคือคูขุดจวนเจริญ

ภาพประกอบ 39 คลองกรุด

ความเป็นมาของชื่อคลองกรูด

เดิมนั้นชาวบ้านไม่ได้เรียกว่า คลองกรูด แต่เรียกว่าบางกรูด เนื่องจากชาวบ้านในพื้นที่คลองกรูดมีการปลูกต้นมะกรูดสำหรับไว้ใช้ในครัวเรือนและจำหน่ายผลและใบ ต่อมาเมื่อมีการขุดคูเพื่อเชื่อมต่อการเดินทาง ชาวบ้านจึงเรียกขุดคูว่าคลองกรูดจนคำว่าบางกรูดไม่มีใครเรียกในปัจจุบัน (กฤษณา สมุทรเก่า. 2551 : สัมภาษณ์)

3) คูขุดจวนเจริญ คูขุดจวนเจริญเป็นคูที่ขุดขึ้นเพื่อเป็นทางลัด เพื่อการเดินทางจากบางไผ่ไปบางขยาให้มีความรวดเร็ว ย่นระยะทางลง เนื่องจากแต่เดิมบางไผ่และบางขยามีผู้คนอาศัยอยู่มากและมีความเกี่ยวดองเป็นญาติพี่น้องกัน หากจะเดินทางไปมาหาสู่กันต้องเดินเรืออ้อมไปเข้าทางปากบางซึ่งใกล้กับแม่น้ำตาปี พระสมุห์จวน เจ้าอาวาสวัดบางไผ่ไม่พิจารณาเห็นว่าหากขุดคูขุดจากคลองบางไผ่ไปออกคลองกรูด จะทำให้ชาวบ้านสามารถเดินทางได้โดยสะดวกขึ้น จึงได้จ้างช่างขุดคูขุดดังกล่าวคูขุดจวนเจริญอยู่ในพื้นที่ หมู่ที่ 2 ตำบลบางชนะ มีความกว้างปัจจุบันประมาณ 10 เมตร ยาวประมาณ 15000 เมตร ลึกประมาณ 3-4 บริเวณริมคูจะเป็นสวนหมาก สวนมะพร้าว มีบ้านเรือนราษฎรอาศัยอยู่น้อย

ภาพประกอบ 40 คูขุดจวนเจริญ

ความเป็นมาของชื่อคูขุดจวนเจริญ

เนื่องจากการเริ่มต้นขุดคูขุดครั้งแรก เป็นแนวคิดและริเริ่มของพระสมุห์จวน ชาวบ้านจึงได้ตั้งชื่อตามชื่อพระที่ เป็นผู้ริเริ่มดำเนินการขุด และนำคำว่าเจริญมาต่อท้ายเพื่อแสดงให้เห็นถึงการพัฒนา จึงได้เรียกคูขุดแห่งนี้ว่าคูขุดจวนเจริญจนปัจจุบัน (กฤษณา สมุทรเก่า. 2551 : สัมภาษณ์)

4) บางเข้ บางเข้เป็นบางขนาดเล็ก บางบางเปิดออกสู่บางขยา บริเวณหน้าวัดบางขยารามปลายบางต้น จึงไม่ได้มีความสำคัญในการเดินทางของประชาชนมากนัก แต่เป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไป เนื่องจากมีเรื่องเล่าว่าในอดีตบางแห่งนี้ไม่มีผู้คนอาศัยอยู่จึงเป็นบางที่รกทึบด้วยต้นไม้และเป็นที่อาศัยของจระเข้ ทำให้ชาวบ้านไม่ค่อยกล้าเดินทางเข้าไปในบางแห่งนี้มากนัก บางเข้อยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 3 ของตำบลบางชนะ ถ้าบางมีความกว้างประมาณ 6 เมตร ลึกประมาณ 2 เมตร ยาวประมาณ 1,200 เมตร ปัจจุบันมีบ้านเรือนราษฎรอาศัยอยู่หนึ่งหลัง

ภาพประกอบ 41 บางเข้

ความเป็นมาของชื่อบางเข้

เนื่องจากในอดีตมีจระเข้อาศัยอยู่ในบางแห่งนี้ ชาวบ้านจึงเรียกบางแห่งนี้ว่าบางเข้จนถึงปัจจุบัน นอกจากนั้นลักษณะของบางยังมีลักษณะคล้ายหางจระเข้ เนื่องจากมีความคดโค้งและปลายบางเรียวแหลม (ประหยัด แก้วเพชร. 2551 : สัมภาษณ์)

5) บางหลา บางหลาเป็นลำบางขนาดใหญ่อยู่ตรงกันข้ามกับตลาดบ้านคอนปากบางเปิดออกสู่มแม่น้ำตาปี ปลายบางไหลออกคลองฉนาก ทางด้านซ้ายของบางแยกออกสู่บางขยา บางหลาเป็นที่อยู่อาศัยของประชาชนหนาแน่นมาก ลักษณะการสร้างบ้านเป็นการสร้างบ้านยกพื้นด้านล่างใต้ถุนบ้านเป็นที่ลุ่มน้ำท่วมถึง บ้านเรือนราษฎรปลูกติดกันไม่สามารถเดินบนพื้นดินได้ในอดีตการเดินทางไปบ้านอื่นๆ ต้องเดินบนสะพานไม้ที่ชาวบ้านช่วยกันทำเอง ต่อมาเทศบาลเมืองสุราษฎร์ธานีได้จัดทำสะพานทางเดินคอนกรีต เพื่อให้ชาวบ้านได้สัญจรไปมาระหว่างกัน บางหลาอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 5 ตำบลบางชนะ ชาวบ้านส่วนใหญ่ที่อาศัยบริเวณบางหลาจะอพยพมาจากภาคกลาง โดยเฉพาะจังหวัดเพชรบุรี ชาวบ้านประกอบอาชีพแปรรูปสัตว์น้ำ ประเภทปลาเค็ม ปลาหมึกแห้ง กุ้งแห้ง ฯลฯ เนื่องจากไม่มีพื้นที่ทำการเกษตร

ภาพประกอบ 42 บางหลาและการสร้างบ้านเรือนของชาวบางหลา

ความเป็นมาของชื่อบางหลา

จากคำบอกเล่าของชาวบ้าน เดิมนั้นมีชายชราผู้หนึ่งอาศัยอยู่บริเวณหมู่บ้านแห่งนี้ ชาวบ้านเรียกว่า ทวด ซึ่งอาศัยอยู่กับลูกหลานเช่นเดียวกับชายชราทั่วไป ชายชราผู้นี้รู้สึกรำคาญที่มีเด็ก ๆ อยู่กันในบ้านหนาแน่นจึงขอให้ลูกหลานไปสร้างศาลาให้พักอาศัยบริเวณปากบางเพื่อพักอาศัยคนเดียว โดยชาวบ้านแถบนั้นจะหมุนเวียนกันนำอาหารมาส่งให้ ต่อมาชายชราผู้นั้นมีงบนอกตามตัวหนาแน่นชาวบ้านที่พบเห็นรู้สึกกลัวเนื่องจากมีลักษณะคล้ายเสือ ชายชราเห็นว่าชาวบ้านกลัวจึงย้ายไปอยู่ในสวน แต่เมื่อชาวบ้านไปพบเห็นเกิดความรู้สึกกลัวอีก ชายชราผู้นี้จึงบอกลูกหลานว่าจะไปอยู่ที่ขุนทะเล หลังจากนั้นลูกหลานไม่ได้พบเห็นแก่อีกเลย แต่มีชาวบ้านฝันว่า

ชายชราผู้นี้ยังไม่ตายและจะกลับมาอยู่ที่บางหลา ชาวบ้านจึงได้สร้างศาลาเจ้าพ่อเสี้ยนเพื่อให้เป็นที่อยู่ และมีการสักการะกราบไหว้ของชาวบ้านอยู่เสมอ (นิคม เขียวแดง. 2551 : สัมภาษณ์)

6) คลองสุข คลองสุขเป็นคลองขนาดใหญ่ปานกลาง เชื่อมต่อระหว่างคลองรีวของตำบลคลองฉนาก ตัดผ่านตำบลบางชนะออกสู่คลองพุนพินบริเวณแหลมเล็ด คลองสุขมีขนาดกว้างประมาณ 50 เมตร ยาวประมาณ 2 กิโลเมตร ลึกประมาณ 8-10 เมตร คลองสุขอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 3 ตำบลบางชนะ เป็นเส้นทางหนึ่งที่ใช้ในการสัญจรจากคลองฉนากไปสู่คลองพุนพิน สภาพพื้นที่สองฝั่งคลองเป็นที่ลุ่มต่ำ น้ำทะเลขึ้นถึง ประชากรประกอบอาชีพการประมงเป็นหลัก มีบ้านเรือนของราษฎรอาศัยอยู่เป็นกลุ่ม บริเวณบ้านคลองสุข

ภาพประกอบ 43 คลองสุข

ความเป็นมาของชื่อคลองสุข

จากคำบอกเล่าของชาวบ้านทราบว่าคลองแห่งนี้ในอดีตมีความอุดมสมบูรณ์สองฝั่งคลองพื้นที่ลุ่มต่ำเหมาะสำหรับทำไร่ ชาวชาวบ้านจึงปลูกข้าวไว้เป็นอาหาร นอกจากนั้นยังมีทรัพยากรสัตว์น้ำอุดมสมบูรณ์เนื่องจากเป็นพื้นที่น้ำกร่อย สามารถหาปลาน้ำจืดและปลาน้ำเค็มเป็นอาหารตามฤดูกาลทำให้ชาวบ้านอยู่กันอย่างมีความสุข จึงได้เรียกชื่อแห่งนี้ว่าคลองสุข (จรงค์ โอทอง. 2551 : สัมภาษณ์)

3.1.2 ชาติพันธ์ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในตำบลบางชนะ อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีอยู่ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มดั้งเดิม ได้แก่ กลุ่มคนที่เคยอาศัยอยู่ตามถ้ำในยุคก่อนประวัติศาสตร์ ชนกลุ่มนี้มีเงาะป่าซาไก เขม็ง และมาลาโยน ต่อมาได้เคลื่อนย้ายมาตามลำน้ำ

เพื่อมาอาศัยในเขตลุ่มน้ำชายฝั่งแม่น้ำและริมทะเล เพื่อติดต่อค้าขายกับชาวต่างชาติในยุคเริ่มแรกทางประวัติศาสตร์ กับอีกกลุ่มหนึ่ง คือ กลุ่มคนที่เดินทางมาจากถิ่นอื่นอันได้แก่ จีน พม่า ลาว อินเดีย ปากีสถาน มอญ ชนกลุ่มเดินทางทะเลมาอาศัยมาหากินอยู่ตามริมฝั่งแม่น้ำ เนื่องจากพื้นที่ในตำบลริมแม่น้ำมีความอุดมสมบูรณ์ ในยุคเริ่มแรกมาอาศัยเพื่อค้าขายและทำการประมงต่อมาก็ไม่มารทำสวน นา และทำไร่ควบคู่กันไปจนถึงปัจจุบัน (สังคม ทองด้วง. 2551 : สัมภาษณ์)

3.1.3 การตั้งถิ่นฐานประชาชนในตำบลบางชนะ อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี นิยมตั้งถิ่นฐานอยู่ตามริมแม่น้ำและฝั่งทะเลเมืองกับประชาชนโดยทั่วไปที่อาศัยอยู่ตามลุ่มน้ำ เนื่องจากพวกคนกลุ่มนี้เป็นคนมีอาชีพทำประมง ในยุคเริ่มแรกบ้านเมืองส่วนใหญ่จะตั้งติดแม่น้ำหรือปลูกลำเข้าไปในลำคลอง เพื่อสะดวกในการจอดเทียบเรือ ซึ่งเป็นยานพาหนะที่สะดวกที่สุดในยุคเริ่มแรก ต่อมาภายหลังเมื่อมีการตัดถนนเข้าไปทำให้ประชาชนหันมาตั้งบ้านเรือนริมถนนกับบาง แต่ก็ยังนิยมอาศัยอยู่ตามแม่น้ำเหมือนเดิม (สังคม ทองด้วง. 2551 : สัมภาษณ์)

3.2 ศักยภาพของตำบลบางชนะ อำเภอเมืองเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

3.2.1 ศักยภาพด้านแหล่งท่องเที่ยว ตำบลบางชนะ อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีศักยภาพที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ คือ 1) บางขยา 2) คลองกรุด 3) คุชจวนเจริญ 4) บางเข้ 5) บางหลา 6) คลองสุข 7) หลุ่มอาชีพ 8) วัดบางขยา/วัดประสิทธิธาราม

3.2.2 ศักยภาพด้านการจัดการการท่องเที่ยวตำบลบางชนะ โดยองค์การบริหารส่วนตำบลบางชนะ ได้มีการจัดทำยุทธศาสตร์การจัดการการท่องเที่ยวและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ให้บรรจุไว้ในแผนพัฒนาตำบลสามปีของตำบลและมีแนวทางการพัฒนา ดังนี้ 1) ปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิมให้ได้มาตรฐานสู่ความเป็นสากล 2) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ 3) การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว 4) สร้างจิตสำนึกและความตระหนักในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 5) จัดระบบบำบัดน้ำเสีย 6) กำจัดขยะด้วยระบบที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม 7) กำจัดวัชพืชในแม่น้ำลำคลอง

3.2.3 ศักยภาพที่เป็นปัจจัยเอื้อต่อการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ตำบลบางชนะ มีเอกลักษณ์และวิถีชีวิตของคน ศาสนาพิธีกรรมและความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เอื้อต่อการท่องเที่ยว คล้ายคลึงกับประชาชนที่อาศัยในเขตชุมชนลุ่มน้ำตาปีอื่นทั้ง 8 ตำบล มีประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหมือนกัน จึงขอเสนอในภาพรวมของชุมชนลุ่มน้ำตาปีในลำดับถัดไป ในส่วนนี้จึงนำเสนอปัจจัยด้านอาชีพและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นและโบราณสถาน โบราณวัตถุที่สำคัญ

1) ด้านอาชีพและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ประชาชนที่อาศัยอยู่ในตำบลบางชนะ อำเภอเมือง ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตรอันได้แก่ ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ทำการประมง นอกจากนี้ก็ยังมีอาชีพค้าขาย และอาชีพบริการ และประชาชนยังได้มีการรวมกลุ่มกันเป็นกลุ่มอาชีพ

โดยนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาสร้างมูลค่าเป็นผลิตภัณฑ์ เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนและครอบครัว

2) ด้านโบราณสถาน โบราณวัตถุ ตำบลบางชนะ อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตำบลนี้ไม่มีโบราณและโบราณวัตถุมีเพียงวัด 2 วัด คือ วัดบางขยาราม กับวัดประสิทธิ์าราม ซึ่งเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของประชาชนที่นับถือศาสนาพุทธ (สังคม ทองด้วง. 2551 : สัมภาษณ์)

3.3 ความต้องการของชุมชนเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว

ลักษณะพื้นที่ทางกายภาพเป็นพื้นที่ป่าชายเลน มีลำบางมากมายต่อกับสายแม่น้ำตาปี และพื้นที่ในตำบลอื่นป่าชายเลนมีทั้งสัตว์น้ำ ลิง หิงห้อย นก และสัตว์น้ำที่อุดมสมบูรณ์ แต่ยังคงขาดโครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะถนนและสะพาน ถ้าคลองตื้นเขิน ปัญหาคือ การขาดงบประมาณ บุคลากรขาดความรู้ ขาดความร่วมมือจากประชาชน และหน่วยงานในตำบล

วิสัยทัศน์ : เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวคลองร้อยสาย สร้างรายได้โดยอาศัยภูมิปัญญารักษาสสิ่งแวดล้อม

เป้าประสงค์ : 1) ทำให้ตำบลบางชนะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 2) ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและจัดการการท่องเที่ยว 3) ประชาชนมีรายได้จากการท่องเที่ยวในชุมชน

ยุทธศาสตร์ :

1. การขยายผลและเผยแพร่สู่การปฏิบัติ : 1) ศึกษาข้อมูลองค์ความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยว 2) รมรณรงค์สร้างจิตสำนึกให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องการจัดการท่องเที่ยว 3) การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว 4) สร้างความพึงพอใจให้เกิดขึ้นกับชุมชนและนักท่องเที่ยว 5) การวางแผนและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

2. การจัดตั้งองค์กร : 1) ชื่อกลุ่ม กลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตำบลบางชนะ 2) รูปแบบของกลุ่ม เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยความสมัครใจ 3) คณะกรรมการบริหารกลุ่ม

นายสังคม	ทองด้วง	ประธาน
นายชวน	คงพันธ์	รองประธาน
นายสังเกต	สมุทระเก๋า	กรรมการ
นายขจร	เพชรอนันต์กุล	กรรมการ
นายยุทธพร	ช่วยสุด	ติดตามประเมินผล
นายเตียง	เพชรบาง	ประชาสัมพันธ์
ตัวแทนหมู่บ้านละ 5 คน		กรรมการ

3. กฎระเบียบกติกาที่สำคัญ : 1) สมาชิกของกลุ่มต้องเป็นคนที่อาศัยอยู่ในตำบลบางชนะ 2) สมาชิกต้องลงหุ้นคนละ 300 บาท 3) สมาชิกทุกคนมีหน้าที่ในการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวของตำบล 4) กรรมการกลุ่มอยู่ในวาระคราวละ 4 ปี 5) กรรมการทุกคนต้องมาจากการเลือกตั้ง 6) การแบ่งผลกำไรแบ่งตามสัดส่วนผู้ถือหุ้น

4. กิจกรรมการท่องเที่ยว : 1) ล่องเรือชมวิถีชีวิตของคนที่ย้ายอยู่ริมบาง 2) ฝึกการทำขนมจากกับชาวบ้านในตำบล 3) เรียนรู้วิถีชีวิตประมงพื้นบ้าน 4) นั่งเรือชมหิ่งห้อยในเวลากลางคืน 5) นั่งเรือชมป่าชายเลนที่มีความอุดมสมบูรณ์

5. แหล่งที่มาของงบประมาณ : 1) จากการระดมทุนของสมาชิกภายในกลุ่ม 2) ขอรับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) 3) ขอรับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) 4) แบ่งปันผลกำไรจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว

เงื่อนไขความสำเร็จ : 1) จัดอบรมสมาชิกกลุ่ม 2) อนุรักษ์ให้รักถิ่นเกิดเพื่อกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึก การอนุรักษ์และพัฒนาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 3) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีความสะอาด 4) ประชาสัมพันธ์ทั้งคนในตำบล และบุคคลทั่วไป 5) หาสมาชิกในตำบลเพิ่ม

4. ตำบลคลองน้อย อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี

4.1 ประวัติความเป็นมา ชาติพันธุ์ และการตั้งถิ่นฐาน

4.1.1 ประวัติความเป็นมาตำบลคลองน้อย ตำบลคลองน้อย แรกเดิมมีชื่อว่า ตำบลป่าเห่ โดยการจัดซื้อตามเจ้าที่ คือ พ่อตาเห่ แม่ยายเสร์ราสร้อย โดยเอาชื่อของตามาตั้งพ่อตาเห่ เพราะสภาพในตอนนั้นเป็นป่ามาก ตำบลป่าเห่ มีกำนันคนแรกชื่อ ขุนรัตนมาล เป็นกำนันจนครบเกษียณอายุราชการ ต่อมา มีพันเจียน เทพพินิช เป็นกำนันแทน สมัยนั้นมีการตั้งเป็นกักอ้งยี (เจ้าพ่อในปัจจุบัน) สามารถคุ้มครองหมู่บ้านได้และมีลูกบ้านเป็นสมาชิก ถ้าหากใครเป็นสมาชิกจะมีการตักน้ำซึ่งเรียกว่า หมาตักน้ำ (ทำด้วยกาบหมาก) แขนงไว้ที่หน้าบ้านริมคลอง การปกครองสมัยนั้นบ้านเมืองยุ่งเหยิงมากและกำนันถูกจับตัวไปทิ้งที่แม่น้ำโขง (ตามข่าวที่ทราบ) เมื่อสิ้นสมัยของพันเจียน เทพพินิช บุตรชายพันเจียนเป็นกำนันแทน และได้เปลี่ยนชื่อตำบลป่าเห่มาเป็นตำบลคลองน้อยจนกระทั่งปัจจุบัน (ประชา นิลเอก. 2552 : สัมภาษณ์)

ตำบลคลองน้อย มีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่ประกอบไปด้วยสวนมะพร้าว สวนผลไม้ ดันจากขึ้นตามลำน้ำ ซึ่งเรียกว่า บาง หรือ คลอง จำนวนมากมาย มีบางที่สำคัญอยู่จำนวน 8 บาง และมีความเป็นมา ดังนี้

1) คลองน้อย คลองน้อยเป็นลำคลองขนาดเล็กที่แยกออกจากคลองพุนพิน บริเวณตำบลท่าข้าม อำเภอพุนพิน และไหลผ่านพื้นที่คลองน้อยตั้งแต่หมู่ที่ 2 หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 6 ของตำบลคลองน้อย ปลายคลองน้อยจะเชื่อมต่อกับคลองบางกล้วยใหญ่ คลองน้อยมีความกว้างประมาณ 50-60 เมตร ยาวประมาณ 8 กิโลเมตร น้ำค่อนข้างลึก โดยประมาณ

8-10 เมตร เป็นลำคลองที่มีน้ำจืดไหลจากคลองพุนพินเข้ามาตลอดปี ส่งผลให้น้ำในคลองจืดและค่อนข้างใส เมื่อยามน้ำขึ้นน้ำไหลเข้าทางบางกล้วย ซึ่งเป็นลำบางที่เล็กกว่าคลองพุนพิน น้ำเค็มจึงไม่สามารถดันน้ำจืดที่ไหลมาได้จึงเป็นคลองที่ไม่ค่อยมีปัญหาเรื่องน้ำเค็ม คลองน้อยมีลำบางสาขาแตกออกไปหลายบาง ซึ่งจะได้นำเสนอให้ทราบต่อไป จากคำบอกเล่าทราบว่าริมคลองน้อยมีการสร้างบ้านเรือนของราษฎรมาช้านานหลายชั่วอายุคน คลองน้อยเป็นเส้นทางที่สำคัญในการขนส่งผลิตผลทางการเกษตรของชาวตำบลท่าข้ามและชาวตำบลคลองน้อยตั้งแต่อดีต แต่ปัจจุบันพื้นที่ตำบลคลองน้อยมีถนนเข้าถึงทุกหมู่บ้าน ส่งผลให้คลองน้อยคงเหลือแต่สายน้ำความชุ่มเย็นเหมือนเช่นเคย แต่ไม่มีเรือขนาดใหญ่ของราษฎรที่ใช้ขนส่งผลิตผลต่างๆ ให้เห็นอีกต่อไป

ภาพประกอบ 44 คลองน้อย

ความเป็นมาของชื่อคลองน้อย

เนื่องจากการเดินทางจากตำบลท่าข้ามเข้าตลาดบ้านดอนในอดีตจะต้องเดินทางมาทางคลองพุนพินซึ่งเป็นคลองขนาดใหญ่และตัดเข้าลำคลองขนาดเล็กแห่งนี้ ซึ่งมีขนาดใหญ่พอสมควร แต่เล็กกว่าคลองพุนพิน ชาวบ้านจึงเรียกคลองขนาดเล็กลงมานี้ว่าคลองน้อย (สิริ สิริจันทร์, 2552 : สัมภาษณ์)

2) บางท้องถ่วง บางท้องถ่วงอยู่ในพื้นที่ หมู่ที่ 1 ตำบลคลองน้อย ทางซ้ายของลำบางหมู่ที่ 4 ตำบลบางไทร บางท้องถ่วงมีปากบางเปิดออกสู่บางกล้วย ทางขวามีลำบางขนาดเล็กสามารถแยกออกไปบางแหวงแรดได้ ปลายบางเปิดออกบางพร้าว บางท้องถ่วงมีความกว้างประมาณ 15 เมตร ยาวประมาณ 4-5 กิโลเมตร น้ำลึกประมาณ 4-6 เมตร ตลอดลำบาง

พื้นที่ค่อนข้างคอนมีบ้านเรือนราษฎรอาศัยอยู่เป็นระยะ ชาวบ้านมีอาชีพทำสวนมะพร้าว สวนหมาก และสวนผลไม้บางส่วน

ภาพประกอบ 45 บางท้องถ่วง

ความเป็นมาของชื่อบางท้องถ่วง

มีเรื่องเล่าว่าในอดีตมีพ่อค้านำสินค้ามาค้าขายในอำเภอพุนพิน และได้ซื้อทองใส่เรือและเดินทางจากอำเภอพุนพินเพื่อจะเดินทางออกทะเล โดยเดินทางผ่านคลองน้อยเข้าสู่บางกล้วยใหญ่ แต่เนื่องจากทราบข่าวว่าจะมีโจรคักปล้นทองจึงได้วิ่งเรือเข้าทางบางกล้วย และหลบเข้ามายังลำบางแห่งนี้ และเนื่องจากเห็นว่าลำบางแห่งนี้เป็นบางที่มีขนาดเล็กแต่มีน้ำลึกจึงได้นำทองที่ขนมาถ่วงลงท้องคลอง เพื่อที่จะค่อยกลับมาเอาและเดินทางกลับบ้านไป ชาวบ้านทราบข่าวพ่อค้าได้นำทองมาถ่วงไว้ในลำบางแห่งนี้ จึงได้ออกค้นหาแต่ไม่มีใครพบ คงเหลือไว้แต่ชื่อเรียกว่า บางท้องถ่วง (เซาว์ รัตนพันธ์. 2552 : สัมภาษณ์)

3) บางคอนโก บางคอนโกเป็นบางขนาดเล็กซึ่งเชื่อมระหว่างบางท้องถ่วงกับบางมะพร้าว (ชาวบ้านเรียกบางพร้าว) สภาพพื้นที่เป็นที่ดอน ชาวบ้านจึงสามารถทำการเกษตรได้อย่างหลากหลาย จึงเป็นพื้นที่ซึ่งมีสวนมะพร้าว และสวนผลไม้จำนวนมาก บางคอนโกกว้างประมาณ 40 เมตร ยาว 2 กิโลเมตร ลึกประมาณ 3 เมตร ไหลผ่านตำบลคลองน้อย มีบ้านเรือนราษฎรอาศัยอยู่ตลอดลำบาง มีวัดธารวดี (วัดคอนโก) อยู่ติดกับบางคอนโก

ภาพประกอบ 46 บางดอนโก

ความเป็นมาของชื่อบางดอนโก

มีการเล่าสืบต่อกันมาว่าในอดีตมีต้นตะโกใหญ่อยู่บริเวณหน้าโบสถ์ของวัดธาราวดี ซึ่งเป็นไม้ที่ขึ้นเฉพาะที่ดอน ในพื้นที่ในบางมีน้อยมาก แต่เนื่องจากพื้นที่บริเวณนี้เป็นที่ดอน ต้นตะโกซึ่งเป็นไม้บริเวณที่ดอนจึงสามารถขึ้นได้ ชาวบ้านจึงเรียกบางแห่งนี้ว่าบางดอนโกสืบมา (อนันต์ เนาว์นาน. 2551 : สัมภาษณ์)

4) บางหมาก บางหมากเป็นบางที่อยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 3 ตำบลคลองน้อย ปากบางเปิดออกสู่คลองน้อย ปลายบางต่อกับบางมะพร้าว หมู่ที่ 8 ตำบลคลองน้อย บางมีความกว้างประมาณ 20 เมตร ยาวประมาณ 2 กิโลเมตร ลึกประมาณ 4 เมตร สภาพพื้นที่เหมาะสมกับการเกษตรประเภทสวนผลไม้หรือสวนมะพร้าว มีบ้านเรือนราษฎรอาศัยอยู่ไม่หนาแน่น ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่สวนมะพร้าวและสวนปาล์มน้ำมัน

ภาพประกอบ 47 คลองบางหมาก

ความเป็นมาของชื่อบางหมาก

มีการเล่าต่อกันมาว่าในอดีตพื้นที่บริเวณนี้มีการปลูกหมากเป็นจำนวนมาก เนื่องจากหมากมีความต้องการสูงมีผู้นิยมกินมากจึงทำให้ราคาดี ชาวบ้านจึงเรียกบางแห่งนี้ว่า บางหมาก ปัจจุบันการปลูกหมากของชาวบางหมากได้เลิกปลูกเป็นส่วนใหญ่ โดยเปลี่ยนเป็นสวนปาล์มน้ำมัน เนื่องจากหมากราคาไม่ดี (เดชรัตน์ เครือรัตน์. 2551 : สัมภาษณ์)

5) บางมะพร้าว (บางพร้าว) บางมะพร้าวอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 8 บ้านดอนโก เป็นบางเดียวกับบางหมากซึ่งเป็นลำบางที่ต่อจากบางหมากออกสู่อำเภอพิบูลย์รักษ์ บ้านค้อล่าง หมู่ที่ 7 ตำบลคลองน้อย ซึ่งอีกฝั่งหนึ่งของคลองต่าปีจะติดกับตำบลท่าข้าม อำเภอพุนพิน ขนาดบางมีความกว้างประมาณ 20 เมตร และลึกประมาณ 4 เมตร เช่นเดียวกับบางหมากแต่มีความยาวประมาณ 3 กิโลเมตร ทางด้านซ้ายของบางจะมีคูขุดต่าปรีก และบางคอนโกเชื่อมไปยังบางทองถ่วง บางหมากและบางมะพร้าว เป็นเส้นทางลำเลียงผลิตทางการเกษตรที่สำคัญเส้นทางหนึ่งที่ชาวคลองน้อยใช้ในการขนส่งผลผลิตไปขายยังอำเภอพุนพิน โดยจะนำผลผลิตไปขึ้นบริเวณวัดท่าร้อน มีบ้านเรือนราษฎรอาศัยอยู่ไม่มากนัก สวนใหญ่เป็นสวนมะพร้าวของชาวบ้าน

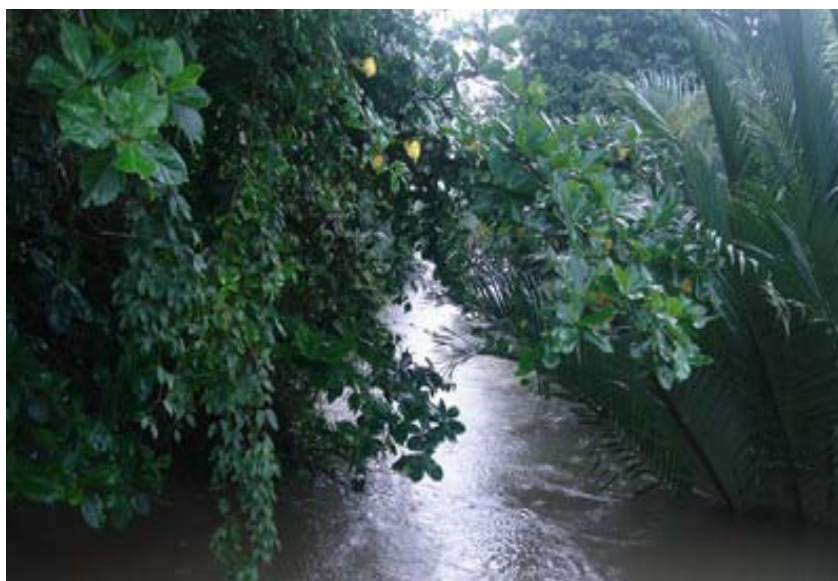
ภาพประกอบ 48 คลองบางพร้าว

ความเป็นมาของบางมะพร้าว

เนื่องจากริมสองฝั่งบางแห่งนี้เต็มไปด้วยสวนมะพร้าว เนื่องจากสภาพพื้นที่เหมาะสมกับการปลูกมะพร้าว มีน้ำท่วมถึงเป็นฤดูกาล สภาพดินดี มะพร้าวจึงเป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญของบริเวณนี้ ซึ่งชาวจังหวัดสุราษฎร์ธานีจะรู้จักในนามมะพร้าวค้อ ซึ่งมีลูกใหญ่มีคุณภาพดี จึงเป็นชื่อเรียกบางนี้ว่า บางมะพร้าว (อนันต์ เนาว์นาน. 2551 : สัมภาษณ์)

6) บางขวน บางขวนเป็นลำบางที่แยกออกจากทางขวามือตอนกลางของคลองน้อย ปากบางอยู่บริเวณคลองน้อย บริเวณสถานีอนามัยคลองน้อย ปลายบางเปิดออกสู่บางมะพร้าว อยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 1 ตำบลคลองน้อย ลักษณะบางเป็นบางขนาดเล็กกว้างประมาณ 6 เมตร ยาวประมาณ 2 กิโลเมตร ลึกประมาณ 3 เมตร มีบ้านเรือนราษฎรอาศัยอยู่น้อยส่วนใหญ่เป็นสวนมะพร้าว

ภาพประกอบ 49 คลองบางขน

ความเป็นมาของชื่อบางขน

มีการเล่าสืบต่อกันมาว่า ในอดีตบางแห่งนี้มีต้นไม้ใหญ่ขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก เมื่อถึงฤดูแล้งฝั่่งป่าจะมากาะต้นไม้ใหญ่เป็นจำนวนมาก ชาวบ้านเรียกต้นไม้ที่มีฝั่่งมากาะว่าต้นขนฝั่่ง ดังนั้นบางแห่งนี้จึงถูกเรียกว่าบางขนมาตั้งแต่อดีต (เชาว์ รัตนพันธ์. 2552 : สัมภาษณ์)

7) บางตาปรีก บางตาปรีกอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 1 ตำบลคลองน้อย เป็นบางที่เกิดจากการขุดเชื่อมต่อระหว่างบางขนกับบางคอนโกเพื่อการคมนาคม เนื่องจากในอดีตการเดินทางในคลองใหญ่ด้วยเรือพาย หรือเรือแจวในฤดูน้ำหลากจะทำได้ยาก ดังนั้นจึงเลือกที่จะสัญจรทางบางเล็ก บางตาปรีกกว้างประมาณ 3 เมตร ลึกประมาณ 2 เมตร ยาวประมาณ 600 เมตร

ภาพประกอบ 50 คลองบางตาปริก

ความเป็นมาของบางตาปริก

บางตาปริกเป็นจุดที่เจ้าของที่ดินชื่อว่าตาปริก ปัจจุบันยังมีชีวิตอยู่ อายุประมาณเก้าสิบปี ได้มีแนวคิดที่จะตัดลำบางขนานให้เชื่อมกับบางคอนโก เพื่อให้การคมนาคมระหว่างบ้านคลองน้อย หมู่ที่ 1 ตำบลคลองน้อย ออกสู่คลองตาปรีได้สะดวกขึ้น จึงได้จ้างชาวบ้าน ชุดจุดแห่งนี้ขึ้น (เชาว์ รัตนพันธ์. 2552 : สัมภาษณ์)

8) บางแทงแรด บางแทงแรดเป็นบางขนาดใหญ่ที่ต่อจากบางกล้วยใหญ่ ไปเชื่อมกับคลองน้อย เป็นบางเดียวกับบางกล้วยใหญ่และคลองน้อย ชาวบ้านเรียกว่าบางแทงแรด โดยเริ่มจากปากบางทองถ่วงไปสิ้นสุดที่ปากบางขนาน บางแทงแรดเป็นบางที่สำคัญด้านการคมนาคมมาตั้งแต่อดีตเช่นเดียวกับคลองน้อยและบางกล้วยใหญ่ มีผู้คนอาศัยมาหลายชั่วอายุคน อยู่ในพื้นที่ หมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 1 ตำบลคลองน้อย กล่าวคือหมู่ที่ 2 อยู่ทางฝั่งขวา หมู่ที่ 1 อยู่ทางฝั่งซ้าย มีวัดบุญบันเทิง (วัดแทงแรด) อยู่บริเวณริมคลอง ความกว้างของคลองประมาณ 100 เมตร ยาวประมาณ 1.5 กิโลเมตร ความลึกประมาณ 3-5 เมตร

ภาพประกอบ 51 คลองบางแตงแรด

ความเป็นมาของชื่อบางแตงแรด

มีเรื่องเล่าต่อกันมาว่าในอดีตบริเวณนี้เป็นป่ารกชัฏ มีแรดโตนตัวหนึ่งเข้ามาหากินในพื้นที่แห่งนี้ ชาวบ้านได้แตงแรดตายบริเวณวัดแตงแรด จึงได้เรียกบางแห่งนี้ว่า บางแตงแรด (เดชารัตน์ เกรือรัตน์. 2551 : สัมภาษณ์)

4.1.2 ชาติพันธุ์ ประชากรที่อาศัยอยู่ในตำบลคลองน้อย อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ดั้งเดิม ตามริมน้ำ เชื่อกันว่าเป็นกลุ่มคนที่เคลื่อนย้ายมาจากทางด้านน้ำ โดยชนเผ่าดั้งเดิมที่เคยอาศัยอยู่ในถ้ำตามภูเขาในเขตอำเภอพนม อำเภอตาขุน และอำเภอคีรีรีบริคม โดยกลุ่มคนเหล่านั้นเคลื่อนย้ายลงมาอาศัยตามลุ่มน้ำก็เพื่อติดต่อค้าขายกันทางทะเล และต่อมาได้มีคนเคลื่อนย้ายมาจากภาคกลางของประเทศไทย คือ คนที่อยู่จังหวัดนครปฐม สมุทรสาคร สมุทรปราการ กาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี ซึ่งคนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่มีเชื้อสายมอญ ลาวโซ่ง และเชื้อสายจีน และชาติอื่นๆ ที่เคยติดต่อค้าขายกับคนไทยในอดีต เช่น อินเดีย พม่า ปากีสถาน (ประชา นิลเอก. 2551 : สัมภาษณ์)

4.1.3 การตั้งถิ่นฐาน ประชากรที่อาศัยอยู่ในตำบลคลองน้อย อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้มีการตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณนี้มาแต่ยุคสมัยแรกทางประวัติศาสตร์ โดยคนกลุ่มแรกที่มาตั้งถิ่นฐาน คือ กลุ่มคนที่เคลื่อนย้ายมาจากตอนเหนือของแม่น้ำตาปีคือมาจากคนเผ่าที่เคยอาศัยอยู่ตามถ้ำและภูเขา แต่ต่อมาได้เคลื่อนย้ายมาทำมาหากินและติดต่อค้าขายกับชาวต่างชาติทางเรือ โดยคนดังกล่าวนิยมตั้งบ้านเรือนอยู่ริมแม่น้ำลำบาง (ประชา นิลเอก. 2551 : สัมภาษณ์)

4.2 ศักยภาพของตำบลคลองน้อย อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี

4.2.1 ศักยภาพด้านแหล่งท่องเที่ยวตำบลคลองน้อย อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีศักยภาพที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญและน่าสนใจที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาท่องเที่ยวในตำบล ดังนี้ 1) แม่น้ำตาปี 2) คลองน้อย 3) คลองบางท้องถ่อง 4) บางคอนโก 5) คลองบางพร้าว 6) คลองบางขวน 7) คลองบางปริก 8) คลองบางแทงแรด 9) อุตุ่เรือ 10) กลุ่มอาชีพ 11) วัดบุญบันเทิง/วัดธาราวดี/สำนักสงฆ์พระพะยอม

4.2.2 ศักยภาพด้านการจัดการการท่องเที่ยว ตำบลคลองน้อย โดยองค์การบริหารส่วนตำบลคลองน้อย ได้มีการจัดทำยุทธศาสตร์การจัดการการท่องเที่ยวและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ให้บรรลุไว้ในแผนพัฒนาตำบลสามปีของตำบลและมีแนวทางการพัฒนา ดังนี้ 1) ปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิมให้ได้มาตรฐานสู่ความเป็นสากล 2) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ 3) การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว 4) สร้างจิตสำนึกและความตระหนักในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 5) จัดระบบบำบัดน้ำเสีย 6) กำจัดขยะด้วยระบบที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม 7) กำจัดวัชพืชในแม่น้ำลำคลอง

4.2.3 ศักยภาพที่เป็นปัจจัยเอื้อต่อการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ตำบลบางคลองน้อยมีเอกลักษณ์และวิถีชีวิตของคน ศาสนาพิธีกรรมและความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เอื้อต่อการท่องเที่ยว คล้ายคลึงกับประชาชนที่อาศัยในเขตชุมชนลุ่มน้ำตาปีอื่นทั้ง 8 ตำบล มีประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหมือนกัน จึงขอนำเสนอในภาพรวมของชุมชนลุ่มน้ำตาปีในลำดับถัดไป ในส่วนนี้จึงนำเสนอปัจจัยด้านอาชีพและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นและโบราณสถานโบราณวัตถุที่สำคัญ

1) ด้านอาชีพและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ประชาชนที่อาศัยอยู่ในตำบลคลองน้อย อำเภอเมือง ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร อันได้แก่ ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ทำการประมง นอกจากนี้ก็ยังมีอาชีพค้าขายและอาชีพบริการ และมีการรวมกลุ่มกันเป็นกลุ่มอาชีพ โดยทำอาชีพการที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาผลิต เพื่อสร้างรายได้เสริมให้กับครอบครัว

2) ด้านโบราณสถานโบราณวัตถุ ตำบลคลองน้อย อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นอีกตำบลที่ไม่มีโบราณสถานและโบราณวัตถุ มีเพียงวัด 2 วัด คือ วัดบุญบันเทิงกับวัดธาราวดี ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ จึงใช้วัดเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา (ประชา นิลเอก. 2551 : สัมภาษณ์)

4.3 ความต้องการของชุมชนเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว

ลักษณะพื้นที่ทางกายภาพมีคลองหรือบางจำนวนมากอยู่ยากต่อการจัดการหรือพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน และสะพาน พื้นที่นอกนั้นอาชีพเดิมเป็นเกษตรกรรม เช่น ปลูกมะพร้าว พืช ผัก สวนผลไม้ มีบางพื้นที่สวนปาล์มน้ำมัน และยางพารา ประมงพื้นบ้านและ

ประชาชนเกินครึ่งที่ยังต้องสัญจรไปมาในชีวิตประจำวันทางเรือ การดำเนินการท่องเที่ยวต้องลงทุนพัฒนาปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานอีกมาก ชาวบ้านในพื้นที่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ดำเนินการโดยชุมชน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่อาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน ไม่ใช่มุ่งแต่ธุรกิจส่วนตัว ขาดความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมของชุมชน โดยเฉพาะการจัดทำนโยบาย วิทยทัศน และยุทธศาสตร์ในระดับพื้นที่ ชาวบ้านไม่เข้าใจเรื่องผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับตัวเองและชุมชนในการดำเนินการและผู้รับผิดชอบ (เจ้าภาพ) ขาดการบุกเบิก ปรับปรุง และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ ผู้ดำเนินการและผู้รับผิดชอบ (เจ้าภาพ) การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ผ่านมายังดำเนินการไม่ตรงวัตถุประสงค์หรืออาจจะเกิดจากความไม่เข้าใจของการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวของแต่ละประเภท เช่น การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ การท่องเที่ยวเชิงชุมชน และการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

วิทยทัศน : ทำให้ตำบลคลองน้อย เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและศิลปพื้นบ้านมาเป็นจุดขายเพื่อสร้างรายได้ให้ชุมชน

เป้าประสงค์ :

1. การมีจำนวนนักท่องเที่ยวที่มากขึ้น
2. ชาวบ้านมีรายได้ครัวเรือนมากขึ้น
3. มีแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่มากขึ้นและพัฒนาได้ตรงเป้าหมาย
4. การเกิดความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน
5. การปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวที่มีการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
6. จัดตั้งศูนย์ดูแลแหล่งธรรมชาติและสัตว์ป่า
7. จัดทำมาตรฐานการท่องเที่ยวในชุมชน

ยุทธศาสตร์ :

1. การขยายผลและเผยแพร่สู่การปฏิบัติ : 1) ศึกษาข้อมูล องค์ความรู้ การท่องเที่ยวอย่างจริงจัง พร้อมขยายความรู้ ความคิด สิ่งที่ทำให้คนในชุมชนเกิดความเข้าใจ 2) จัดเตรียมความพร้อมด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่และบุคลากร 3) มีแผนปฏิบัติการและลงมือปฏิบัติให้เกิดผลและชัดเจน สม่่าเสมอ ต่อเนื่อง โดยทุกฝ่ายเห็นสอดคล้องในทิศทางเดียวกัน 4) ประชาสัมพันธ์และสร้างแรงจูงใจ เพื่อนำนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่

2. การจัดตั้งองค์กร : 1) ชื่อ “ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชนคลองน้อย” 2) รูปแบบของชมรม ให้มีประธาน รองประธาน กรรมการ เลขานุการ ประชาสัมพันธ์

3. คณะกรรมการบริหารชมรม

นายสิริ	ศิริพันธ์	ประธาน
นายมนัส	อินทร์เมือง	รองประธาน
นางประถม	สุขปาน	เลขานุการ
นายประพันธ์	แดงมา	เหรัญญิก
นางมณี	ลาวัลย์วัฒนกุล	ประชาสัมพันธ์

4. กฎระเบียบหรือกติกาที่สำคัญ : 1) ห้ามทิ้งขยะในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว และพื้นที่ใกล้เคียง 2) แต่งกายที่สุภาพและเหมาะสมกับพื้นที่และสถานที่ 3) ช่วยกันรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 4) ห้ามนำสิ่งมีนเมาและยาเสพติดเข้าไปในพื้นที่ท่องเที่ยว 5) ห้ามพกอาวุธทุกชนิดในพื้นที่ท่องเที่ยว

5. กิจกรรมการท่องเที่ยว : 1) นั่งเรือล่องบางชมธรรมชาติและวิถีชีวิตพื้นบ้าน 2) ชมวิธีการและกระบวนการเย็บจาก 3) ชมกระบวนการผลิตภัณฑจากกะลามะพร้าว 4) กระบวนการผลิตผ้าบาติก 5) ชมจัดและศิลปกรรมพื้นบ้าน 6) ชมการแสดงลิขและลิขขึ้นมะพร้าว 7) ชมนกและหิ่งห้อย

6. แหล่งที่มาของงบประมาณ : 1) การรวมกลุ่มและรวมหุ้นของสมาชิก 2) การลงทุนจากกลุ่มนอกเหนือจากหุ้น 3) เกิดจากการฝึกหัด เรียนรู้และการบริหารจัดการจากกลุ่ม เจริญใจและความสำเร็จ :

1. สร้างความเข้าใจ ความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมจากประชาชนในการเดินสู่เป้าหมาย

2. การพัฒนา โครงสร้างพื้นฐานจะต้องเลือกช่วงเวลาให้เหมาะสมกับฤดูกาล

3. การประชาสัมพันธ์ที่ดีและทั่วถึง

4. ดำเนินกิจกรรมโครงการอย่างต่อเนื่อง

5. งบประมาณสนับสนุนในบางส่วน

6. บุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถเข้าใจวิธีการ และเป้าหมายของงาน

7. บุคเบิก ฟื้นฟู ปรับปรุง และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวให้มากขึ้น

5. ตำบลคลองฉนาก อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

5.1 ความเป็นมา ชาติพันธุ์ และการตั้งถิ่นฐาน

5.1.1 ตำบลคลองฉนาก แต่เดิมเป็นหมู่บ้านเล็กๆ ตั้งอยู่ริมฝั่งคลองฝั่งซ้ายที่แยกมาจากแม่น้ำตาปีซึ่งติดต่อกับทะเล ในสมัยนั้นลำคลองก็ลึกมากน้ำเต็มจัดในฤดูแล้ง (เดือนธันวาคม-

พฤษภาคม) ในลำคลองมีปลาชุกชุมมาก ซึ่งในช่วงที่น้ำมีความเค็มก็จะมีปลาทะเลเกือบทุกชนิดเข้ามาอาศัยอยู่ในลำคลองนี้ ราษฎรก็ได้อาศัยลำคลองในการประกอบอาชีพประมง และได้มีการจับปลาจนขาดตัวหนึ่งในลำคลองนี้เป็นปลาที่มีขนาดใหญ่มาก ซึ่งลักษณะของปลานี้คล้ายกับปลาลามแต่มีฟันยื่นออกมายาวประมาณ 120 เซนติเมตร โดยรอบมีหนามแหลมเป็นซี่ๆ คล้ายกับใบเลื่อย ชาวบ้านได้เก็บฟันปลานั้นไว้ที่ศาลากลางบ้านจนถึงทุกวันนี้ และตั้งชื่อคลองว่าคลองจนากตั้งแต่นั้นมา และได้ตั้งชื่อหมู่บ้านขึ้นตามชื่อคลองเมื่อมีการแบ่งแยกตำบล ก็ได้ตั้งชื่อตำบลตามชื่อหมู่บ้านว่า ตำบลคลองจนาก

ตำบลคลองจนาก เป็นตำบลที่มีคลองจนากไหลผ่าน ซึ่งเป็นคลองที่แยกมาจากแม่น้ำตาปีติดต่อกับทะเล สภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม มีน้ำท่วมตลอดปี เพราะอยู่ใกล้กับทะเลมีทั้งน้ำจืดและน้ำเค็ม ประชากรมีอาชีพหลักในการทำประมง การเพาะเลี้ยงชายฝั่ง และทำสวนมะพร้าวเล็กน้อย เนื่องจากพื้นที่ลุ่มไม่เหมาะกับการเกษตร มีคลองที่สำคัญและประวัติความเป็นมา ดังนี้

1) คลองจนาก คลองจนากเป็นคลองขนาดใหญ่ขนาดประมาณเท่าแม่น้ำตาปี แยกออกจากคลองตาปีบริเวณตรงกันข้ามกับวัดกลาง ตำบลตลาด อำเภอเมืองจังหวัดสุราษฎร์ธานี ไหลผ่านหมู่ที่ 1, 2, 3, 4, 5 และหมู่ที่ 6 ตำบลคลองจนาก และแยกออกเป็นสองสายสายที่ไปทางซ้ายเรียกว่าคลองบางหมก แยกทางขวายังคงเรียกว่าคลองจนาก ซึ่งไหลออกทะเลอ่าวบ้านดอน คลองจนากมีความกว้างของคลองประมาณ 200 เมตร ยาวประมาณ 4 กิโลเมตร ความลึกประมาณ 5-10 เมตร ชาวบ้านสองฝั่งคลองประกอบอาชีพการประมง มีบ้านเรือนราษฎรอาศัยอยู่เป็นระยะ ราษฎรบางส่วนที่อาศัยในคลองจนากอพยพมาจากภาคกลางเพื่อประกอบอาชีพการประมง ในอดีตคลองจนากมีปลาชุกชุมมากเนื่องจากคลองมีขนาดใหญ่ น้ำทะเลท่วมถึง คลองจนากมีวัดแหลมทองอยู่บริเวณทางแยกของคลองจนากไปทางบางหมก ทำให้บริเวณดังกล่าวเป็นแหลม เดิมชาวบ้านเรียกแหลมโทง เนื่องจากมีปลาโทง (ภาษาใต้ ปลาที่มีปากแหลมยาว) ชุกชุม ชาวบ้านจะมาตักปลาโทงที่ปลายแหลมจึงเรียกว่าแหลมโทง ต่อมาได้มีการสร้างวัดบริเวณดังกล่าว และเปลี่ยนชื่อเป็นแหลมทอง ปัจจุบันคลองจนากอยู่ระหว่างการก่อสร้างสะพานเพื่อทำถนนไปเชื่อมกับตำบลบางกุ้ง อำเภอเมืองจังหวัดสุราษฎร์ธานี (พงศพันธ์ เนตรรุ่ง. 2551 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 52 คลองฉนาก สะพานข้ามคลองฉนาก

2) คลองบางหมก คลองบางหมกเป็นคลองที่แยกทางซ้ายจากคลองฉนาก บริเวณวัดแหลมทอง ไปแยกซ้ายเข้าบางไทรของตำบลบางไทร และแยกขวาออกคลองรี้วลงสู่ทะเล บริเวณอ่าวบ้านดอนบางหมกอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 3 ตำบลคลองฉนาก มีขนาดใกล้เคียงกับคลองฉนาก เนื่องจากเป็นคลองที่แยกจากกัน ความกว้างประมาณ 150 เมตร ยาวประมาณ 1 กิโลเมตร ความลึกประมาณ 6-10 เมตร มีสองฝั่งคลองเป็นชุมชนชาวประมง บ้านเรือนราษฎรอาศัยอยู่ตลอดสองฝั่งคลอง

ภาพประกอบ 53 คลองบางหมก

ความเป็นมาของชื่อคลองบางหมก

ชาวบ้านบริเวณดังกล่าวให้ข้อมูลว่าในบางแห่งนี้ในอดีตมีปลาหมกชุกชุมมาก ปลาหมกมีลักษณะคล้ายปลากะบอกแต่มีขนาดใหญ่กว่าปลากะบอก เป็นปลาที่อาศัยในพื้นที่น้ำกร่อยซึ่งเหมาะสมกับพื้นที่แห่งนี้ปัจจุบันปลาหมกยังมีอยู่บ้างแต่น้อยมากนานๆ จะจับได้ (สมศักดิ์ แซ่อ่าน. 2551 : สัมภาษณ์)

3) คลองบางด้วน บางด้วนเป็นบางที่แยกออกจากคลองฉนากบริเวณทางซ้าย หากเดินทางจากตลาดบ้านคอนมาทางคลองฉนาก อยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 1 ตำบลคลองฉนาก บางด้วนแต่เดิมนั้นเป็นบางที่ตันแยกจากคลองฉนากเพียงไม่มาก จึงมีบ้านเรือนราษฎรอาศัยอยู่น้อย แต่มีการอยู่อาศัยมานาน ต่อมาได้มีการขุดบางด้วนให้ไปเชื่อมต่อกับคลองบางขยา เพื่อแก้ปัญหาการวิ่งเรืออ้อมไปทางปากคลองฉนากเพื่อไปติดต่อกับชาวบางขยาหรือชาวบางไผ่ บางด้วนมีความกว้างประมาณ 10 เมตร ยาวประมาณ 800 เมตร น้ำลึกประมาณ 2 เมตร

ภาพประกอบ 54 คลองบางด้วน

ความเป็นมาของชื่อบางด้วน

จากคำบอกเล่าของชาวบ้านทราบว่าสาเหตุที่ชาวบ้านเรียกบางแห่งนี้ว่าบางด้วนนั้น เนื่องจากในอดีตที่มีการขุดคลองเพื่อเชื่อมต่อกับบางขยานั้น การขุดได้ประสบปัญหาบางประการ ทำให้ต้องหยุดขุดไปชั่วขณะหนึ่ง ชาวบ้านจึงเรียกบางที่ขุดไม่เสร็จแห่งนี้ว่า บางด้วน (พงศพันธ์ เนตรรุ่ง. 2551 : สัมภาษณ์)

4) คลองบางสนุ่น บางสนุ่นเป็นบางที่เกิดจากการขุดโดยใช้รถแบ็คโฮ เมื่อประมาณ 20 ปีที่แล้ว ทั้งนี้เพื่อตัดพื้นที่แหลมคลองฉนากเพื่อให้สามารถวิ่งเรือออกสู่น้ำตาปี และออกทะเล 15 เมตร ยาวประมาณ 700 เมตร ลึกประมาณ 4 เมตร เป็นโครงการที่เกิดขึ้นจากสภาพตำบลคลองฉนากได้มีมติร่วมกันเพื่อลดปัญหาด้านการเดินทางของชาวคลองฉนากในการเดินทางไปหาปลาในทะเล

ภาพประกอบ 55 บางสนุ่น

ความเป็นมาของชื่อบางสนุ่น

จากคำบอกเล่าของชาวบ้านบริเวณนั้นเล่าให้ฟังว่า หลังจากขุดคลองใหม่ๆ น้ำในคลองไม่สามารถใช้ได้ เนื่องจากมีลักษณะเหนียวลื่นคล้ายน้ำสนุ่น สาเหตุอาจเป็นเพราะรถแบ็คโฮที่ขุดดินขึ้นมา สภาพดินเป็นดินเก่าที่ทับถมกันมานาน ส่งผลให้คุณภาพของน้ำไม่ดี มีลักษณะลื่นคล้ายน้ำสนุ่น จึงเป็นที่มาของชื่อบางแห่งนี้ (พงศพันธ์ เนตรรุ่ง. 2551 : สัมภาษณ์)

5) คลองรี้ว คลองรี้วเป็นคลองที่เชื่อมต่อระหว่างคลองบางหมกออกสู่อ่าวบ้านดอน เป็นเส้นทางออกสู่ทะเลอีกเส้นทางหนึ่งของชาวตำบลคลองฉนาก คลองรี้วอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 6 ตำบลคลองฉนาก เป็นคลองขนาดใหญ่ กว้างประมาณ 150 เมตร ยาวประมาณ 3.5 กิโลเมตร ลึกประมาณ 5-8 เมตร คลองรี้วเป็นคลองที่แยกจากคลองบางหมก ไหลลงสู่ทะเลบริเวณอ่าวบ้านดอน สภาพพื้นที่ลุ่ม ชาวบ้านประกอบอาชีพทำการประมงเป็นส่วนใหญ่ บางส่วนทำสวนมะพร้าว ทำนาทุ่ง มีบ้านเรือนของราษฎรอาศัยอยู่ไม่มากนัก

ภาพประกอบ 56 คลองรีว

ความเป็นมาของชื่อคลองรีว

จากคำบอกเล่าของชาวบ้านทราบว่าเนื่องจากคลองแห่งนี้เป็นคลองที่มีขนาดใหญ่อยู่ใกล้ทะเล ดังนั้นจึงมีลมทะเลพัดเข้าสู่ลำคลองเย็นสบาย ภาษาได้เมื่อลมพัดจะเรียกว่าลมพัดรีวๆ จึงได้เรียกชื่อคลองแห่งนี้ว่าคลองรีว (สมศักดิ์ แซ่ด่าน. 2551 : สัมภาษณ์)

6) คลองสะบ้าย้อย คลองสะบ้าย้อยเป็นคลองที่แยกจากทางซ้ายแม่น้ำตาปี บริเวณก่อนถึงปากน้ำตาปี ตัดพื้นที่ป่าชายเลนออกสู่ทะเลอีกทางหนึ่ง ซึ่งชาวประมงเรียกว่าปากสะบ้าย้อย บริเวณสองข้างทางเป็นป่าชายเลนเนื่องจากใกล้ทะเล มีบ้านเรือนราษฎรอาศัยอยู่น้อยมาก ส่วนใหญ่เป็นชาวประมง สภาพพื้นที่จึงเป็นป่าชายเลนรกชัฏ ความกว้างของคลองประมาณ 50 เมตร ยาวประมาณ 3 กิโลเมตร ลึกประมาณ 3-5 เมตร บางสะบ้าย้อยเป็นบางที่ชาวประมงพื้นบ้านนิยมทำการประมงในพื้นที่นี้ เนื่องจากมีสัตว์น้ำประเภทปู กุ้ง ชุกชุม

ภาพประกอบ 57 คลองบางสะบ้าย้อย

ความเป็นมาของชื่อคลองสะบ้าย้อย

ในอดีตบริเวณดังกล่าวเป็นป่ารกชัฏ มีต้นลำพู โกงกางขึ้นปกคลุมเต็มพื้นที่ ดังนั้นเถาต้นสะบ้าซึ่งเป็นพืชจำพวกเถาวัลย์ได้ขึ้นปกคลุมต้นไม้ใหญ่ และเถาได้ย้อยลงสู่คลองแห่งนี้ ชาวบ้านผ่านไปมาจึงเรียกว่าคลองสะบ้าย้อย (วิทยา เพชรสว่าง, 2551 : สัมภาษณ์)

7) คลองทองหลวง คลองทองหลวงไหลผ่านหมู่ที่ 5 หมู่ที่ 6 และหมู่ที่ 2 ตำบลคลองฉนาก ปากบางแยกออกจากทางขวาของคลองฉนาก ไหลลงสู่ทะเลบริเวณใกล้กับปากสะบ้าย้อย ความกว้างของคลองส่วนที่แยกจากคลองฉนากค่อนข้างแคบ ส่วนปลายบางที่เปิดออกทะเลมีขนาดกว้าง จึงไม่มีความสำคัญในการคมนาคมมากนัก เนื่องจากน้ำขึ้นเดินเรือยาก คลองทองหลวงจะมีความสำคัญต่อชาวประมงพื้นบ้าน เนื่องจากเป็นคลองที่เชื่อมกับคลองสะบ้าย้อย สามารถจับสัตว์น้ำจากคลองหนึ่งมาสู่อีกคลองหนึ่งได้ คลองทองหลวงมีชาวบ้านอาศัยอยู่ไม่มากนัก ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำการประมงและทำสวนมะพร้าว

ภาพประกอบ 58 คลองทองหลวง

ความเป็นมาของชื่อบางทองหลวง

จากคำเล่าลือของชาวบ้านตั้งแต่อดีต มีเรื่องเล่าว่ามีการขนทรัพย์สมบัติของเจ้าเมือง (ผู้เล่าไม่สามารถบอกได้ว่าเจ้าเมืองอะไร) มาซ่อนไว้ในคลองแห่งนี้ เนื่องจากเป็นคลองที่ไม่มีการคมนาคมผ่านมาตั้งแต่อดีต แต่สามารถเดินเรือเข้าทางปากทองหลวงซึ่งอยู่ติดกับทะเลได้ ชาวบ้านจึงเชื่อว่าเป็นที่ซ่อนสมบัติของเจ้าเมือง จึงได้เรียกคลองแห่งนี้ว่าคลองทองหลวง (วิระชัย วิเศษแสง, 2551 : สัมภาษณ์)

5.1.2 ชาติพันธุ์ ประชากรที่อาศัยอยู่ในตำบลคลองฉนาก อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นคนกลุ่มที่เคยอาศัยอยู่ตามถ้ำและภูเขาในพื้นที่ด้านแม่น้ำตาปีและคลองสก อำเภอพนม อำเภอตาขุน และอำเภอคีรีรัฐนิคม โดยกลุ่มคนดังกล่าวได้เคยอาศัยอยู่ในถ้ำในยุคก่อนประวัติศาสตร์โดยในยุคนั้นไม่มีการติดต่อค้าขายกับชาติใด เป็นพวกชนเผ่าเงาะป่า ซาไก เขม็ง และกลุ่มชนเหล่านี้ได้เคลื่อนย้ายจากถ้ำมาทางแม่น้ำแล้วมาตั้งบ้านเรือนอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำเพื่อติดต่อค้าขายกับชาติอื่นๆ ทางทะเลโดยเรือสำเภา หลังจากนั้นได้มีกลุ่มคนเชื้อชาติจีน เขม็ง และมาลาเลย์ อินเดีย ลาว พม่า มอญ ได้เดินทางมาทางทะเลเพื่อมาตั้งบ้านเรือนอาศัยริมแม่น้ำ เพื่อประกอบอาชีพประมงอยู่จนถึงปัจจุบัน (พงศ์พันธ์ เนตรรุ่ง, 2551 : สัมภาษณ์)

5.1.3 การตั้งถิ่นฐาน ประชากรที่อาศัยอยู่ในตำบลคลองฉนาก อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้เริ่มมีการตั้งถิ่นฐานกันในยุคเริ่มแรกทางประวัติศาสตร์โดยในยุคดังกล่าว ประชาชนนิยมตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ตามริมแม่น้ำและลำคลอง ลำบาง โดยบ้านเรือนส่วนใหญ่จะ

สร้างลำเข้าไปในแม่น้ำ และลำคลองเพื่อสะดวกในการจอดเรือ (วิทยา เพชรสว่าง. 2551 : สัมภาษณ์)

5.2 ศักยภาพการท่องเที่ยวของตำบลคลองฉนาก

5.2.1 ศักยภาพด้านแหล่งท่องเที่ยว ตำบลคลองฉนาก อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีศักยภาพที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญและน่าสนใจที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาท่องเที่ยวในตำบล ดังนี้ 1) คลองฉนาก 2) คลองบางหมก 3) คลองบางด้วน 4) คลองบางสบู่ 5) คลองรีว 6) คลองชะบ้าย้อย 7) คลองทองหลวง 8) วัดแหลมทอง/วัดนทีคมเขต 9) กลุ่มอาชีพ

5.2.2 ศักยภาพด้านการจัดการการท่องเที่ยว ตำบลคลองฉนาก โดยองค์การบริหารส่วนตำบลคลองฉนากได้มีการจัดทำยุทธศาสตร์การจัดการการท่องเที่ยวและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ให้บรรจุไว้ในแผนพัฒนาตำบลสามปีของตำบลและมีแนวทางการพัฒนา ดังนี้ 1) ปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิมให้ได้มาตรฐานสู่ความเป็นสากล 2) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ 3) การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว (4) สร้างจิตสำนึกและความตระหนักในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 5) จัดระบบบำบัดน้ำเสีย 6) กำจัดขยะด้วยระบบที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม 7) กำจัดวัชพืชรูขี้เหล็กในแม่น้ำลำคลอง

5.2.3 ศักยภาพที่เป็นปัจจัยเอื้อต่อการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว

1) ด้านอาชีพและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นประชาชนที่อาศัยอยู่ในตำบลคลองฉนาก อำเภอเมือง ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร อันได้แก่ ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ทำการประมง นอกจากนี้ก็ยังมีอาชีพค้าขายและอาชีพบริการ รายละเอียดจำแนกได้ดังนี้ ในยามว่างประชาชนได้รวมกลุ่มกันทำอาชีพเสริม โดยตั้งเป็นกลุ่มอาชีพ โดยนำวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาสร้างมูลค่าเพิ่มเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัว

2) ด้านโบราณสถานโบราณวัตถุ ตำบลคลองฉนาก อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตำบลนี้ไม่มีโบราณสถานและโบราณวัตถุมีเพียงวัด 2 วัด คือ วัดนทีคมเขตกับวัดแหลมทอง โดยที่วัดแหลมทองเคยมีพระเกจิอาจารย์ที่มีชื่อเสียงในเรื่องเวทย์มนต์คาถาและการรักษาโรคกระดูก คือ หลวงพ่อแบนหรือพระครูวินัยธรแบนธรรมโต ปัจจุบันมรณภาพแล้ว แต่ยังมีรูปหล่อของหลวงพ่อที่คนทั่วไปในชุมชนยังไปนมัสการกราบขอพรกันอยู่ (พงศ์พันธ์ เนตรรุ่ง. 2551 : สัมภาษณ์)

5.3 ความต้องการของชุมชนเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว

จากการจัดประชุมสนทนากลุ่มผู้รู้ ผู้รับผิดชอบ และผู้เกี่ยวข้องทั่วไปในตำบลคลองฉนากที่ประชุมเห็นสอดคล้องกันให้มีการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในตำบลพร้อมกับให้ถือปฏิบัติร่วมกันในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยว

ตำบลคลองฉนาก เป็นตำบลที่มีโบราณสถานและโบราณวัตถุที่สำคัญที่เป็นแหล่งทางประวัติศาสตร์ แต่ขาดการจัดการในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว คือ เขาศรีวิชัยและเขาพระอานนท้อย่างจริงจัง ทำให้ไม่เป็นที่สนใจของผู้คนมากนักประกอบกับพื้นที่บริเวณเขาศรีวิชัยถูกบุกรุกจากชาวบ้าน และมีการขุดหาถูกปิดเพื่อนำไปขาย การดำเนินการของกรมศิลปกรในการพัฒนาซากโบราณมิได้มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องจริงจัง มีเพียงมาสำรวจขุดค้นเมื่อพบแล้วก็มุ่งหลังคาสังกะสีเอาไว้ ไม่ได้ดำเนินการต่อปล่อยให้รกร้าง ทางขึ้นเขาศรีวิชัยก็มิได้จัดการพัฒนาให้ขึ้นลงได้สะดวกและปลอดภัยทำให้นักท่องเที่ยวมิกล้าไปเที่ยวตามลำพัง ประชาชนในตำบลศรีวิชัยจึงมีความต้องการให้กรมศิลปกรได้ดำเนินการในเรื่องของการจัดการเกี่ยวกับซากโบราณสถานและโบราณวัตถุอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนเพราะลำพังชาวบ้านและอบต. หน่วยงานของรัฐไม่สามารถเข้าไปดำเนินการเองได้ เพราะติดขัดในเรื่องกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาโบราณสถานและโบราณวัตถุ นอกจากนั้นชาวบ้านยังขาดความรู้ความเข้าใจและขาดผู้เชี่ยวชาญ

วิสัยทัศน์ : นำสายน้ำวิถีชีวิต ภูมิปัญญาสร้างมูลค่าให้ชุมชนทุกคนได้ประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยว

เป้าประสงค์ :

1. จัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
2. พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ให้ดีขึ้น
3. ค้นหาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ที่น่าสนใจ
4. ให้ประชาชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ :

1. การขยายผลและเผยแพร่สู่การปฏิบัติ : 1) สร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว 2) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในตำบลให้มีคุณภาพ 3) สร้างแหล่งท่องเที่ยวใหม่ให้ดึงดูดนักท่องเที่ยว 4) สร้างรายได้ ลดรายจ่าย
2. การจัดตั้งองค์กร : 1) ชื่อกลุ่มชื่อว่า “กลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตำบลคลองฉนาก” 2) รูปแบบของกลุ่มบริหาร โดยรูปแบบคณะกรรมการและการมีส่วนร่วมของชุมชน

3. คณะกรรมการบริหาร

นายสุวิทย์	สุทธิราช	ประธาน
นายอำนาจ	ชัยรัตน์	รองประธาน
นายวิจิต	คำสุวรรณ	เลขานุการ
นายยุทธชัย	อินทชัย	ประชาสัมพันธ์
นายสุข	ชুমิบุญ	เหรัญญิก

4. กติกาหรือกฎระเบียบที่สำคัญ : 1) ให้คณะกรรมการมีความพร้อม เสนอในการประชุมกลุ่มทุกครั้ง 2) ให้คณะกรรมการเป็นผู้นำในการดูแลรักษาป่าชายเลนและ ธรรมชาติที่มีอยู่ 3) ห้ามตัดไม้ ทำลายป่า เนื้อ ปลา กุ้งในพื้นที่เขตอนุรักษ์

5. กิจกรรมการท่องเที่ยว : 1) นมัสการพระครูแบน ธรรมโต และ ชมอัญมณีวัตถุโบราณที่วัดแหลมทองและวัดนทีคมเขต 2) ชมการเลี้ยงปลากะพงในกระชังและปอดิน

3) ชมวิถีทัศน์ของธรรมชาติสองฝั่งคลอง และป่าชายเลนริม

อ่าว 4) ชมนก หิ่งห้อยบริเวณป่าชายเลน

6. แหล่งที่มาของงบประมาณ : 1) จากองค์การบริหารส่วนตำบลคลอง ฉนาก 2) จากองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี 3) จากหน่วยงานอื่นๆ

เงื่อนไขความสำเร็จ :

1. ความร่วมมือของประชาชนในการมุ่ง และการมีส่วนร่วมในการ พัฒนาการท่องเที่ยว

2. ผู้นำและแกนนำทุกระดับต้องมีความเข้าใจ ตรงกัน ในเป้าหมายและมุ่ง หมายและมุ่งมั่นเอาจริงเอาจังในการพัฒนาการท่องเที่ยว

3. องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นเจ้าภาพจัดเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ และ จัดทำแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกับชาวบ้านในพื้นที่

6. ตำบลบางไทร อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี

6.1 ความเป็นมา ชาติพันธุ์ และการตั้งถิ่นฐาน

6.1.1 ความเป็นมาของชื่อบางไทร เนื่องจากในอดีตบริเวณนี้จะมีต้นไทรขึ้นอยู่ เป็นจำนวนมาก ชาวบ้านจึงเรียกคลองบริเวณนี้ว่า บางไทร และเมื่อมีการตั้งตำบลขึ้นได้มีการนำชื่อ บางที่มีอยู่มาพิจารณาเพื่อตั้งเป็นชื่อตำบลบางไทรเป็นชื่อที่เป็นมงคล เนื่องจากร่มไทรทำให้เกิดความ ร่วมเย็นจึงได้มีมติร่วมกันว่าให้ชื่อตำบลชื่อบางไทร (ประจวบ บุญฤทธิ์. 2551 : สัมภาษณ์) บางไทรเป็นสายน้ำเดียวกับคลองขวาง เป็นส่วนปลายของคลองขวางที่ต่อกับบางหมกของตำบล คลองฉนาก

ตำบลบางไทร เป็นตำบลที่มีลำคลองหรือลำบางเป็นจำนวนมาก สองข้าง คลองประกอบไปด้วยต้นจาก ต้นไทร ป่าชายเลน และสวนมะพร้าว มีลำคลองหรือลำบางที่สำคัญๆ และมีความเป็นมาของลำคลองหรือลำบาง ดังนี้

ภาพประกอบ 59 บางไทร

1) คลองขวาง คลองขวางเป็นคลองสายสำคัญของตำบลบางไทร เป็นคลองขนาดใหญ่ ทางขวาของคลองขวางติดหมู่ที่ 1 ตำบลบางไทร ทางซ้ายติดหมู่ที่ 3 ตำบลบางไทร คลองขวางเป็นคลองที่เชื่อมต่อจากคลองบางกล้วยใหญ่กับคลองบางหมกของตำบลคลองฉนาก เป็นคลองขนาดใหญ่ความกว้างประมาณ 80 เมตร ยาวประมาณ 2 กิโลเมตร ลึกประมาณ 10 เมตร ประชากรบริเวณริมคลองขวางส่วนใหญ่ทำอาชีพการประมง เนื่องจากสภาพพื้นที่เป็นที่ลุ่ม ไม่เหมาะสมกับทำการเกษตร

ภาพประกอบ 60 คลองขวาง

ความเป็นมาของชื่อคลองขวาง

เนื่องจากคลองขนาดใหญ่ของพื้นที่ในบางจะไหลจากทิศตะวันตก ซึ่งเป็นที่สูงไปสู่ทิศตะวันออกเฉียงเหนือลงสู่อ่าวไทย แต่คลองขวางเป็นคลองที่ขวางทิศทางการไหลของคลองอื่นๆ คือ ลักษณะคลองจะอยู่ในแนวทิศตะวันตกเฉียงเหนือกับทิศตะวันออกเฉียงใต้ทำให้น้ำจากลำบางเล็กๆ ไหลลงสู่คลองขวาง ชาวบ้านจึงเรียกลำคลองแห่งนี้ว่าคลองขวาง (ทวีศักดิ์ ใ้หนวล. 2551 : สัมภาษณ์)

2) บางกล้วย คลองบางกล้วยเป็นคลองขนาดใหญ่ เป็นลำคลองเดียวกับบางแตงแรดของตำบลคลองน้อย โดยนับตั้งแต่ปากบางทองถ่วงลงไปทางทะเลจะเรียกว่าคลองบางกล้วย บางกล้วยไหลผ่านตำบลบางโพธิ์ไปรวมกับคลองพุนพินบริเวณแหลมเล็ก เป็นคลองที่แบ่งอาณาเขตระหว่างตำบลบางโพธิ์กับตำบลคลองน้อยและตำบลบางโพธิ์ ขนาดคลองกว้างประมาณ 140 เมตร ยาวประมาณ 5 กิโลเมตร มีความลึกไม่ต่ำกว่า 10 เมตร บางกล้วยเป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญในการเดินทางไปทะเล มีบ้านเรือนราษฎรอาศัยกระจายอยู่ตลอดลำคลอง ประชาชนด้านต้นคลองบางกล้วยประกอบอาชีพการเกษตร เนื่องจากพื้นที่ดอนกว่าตอนล่าง ส่วนประชาชนตอนล่างประกอบอาชีพการประมงและเลี้ยงกุ้งเป็นส่วนใหญ่

ภาพประกอบ 61 บางกล้วย

ความเป็นมาของชื่อบางกล้วย

ในอดีตนั้นประชากรที่อาศัยอยู่ทางตอนบนจะประกอบอาชีพการเกษตรเป็นหลัก พืชที่ปลูกได้ดีในบริเวณนี้ ได้แก่ กล้วย จึงมีการปลูกกันเป็นจำนวนมาก และเมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตก็จะนำไปใส่เรือล่องผ่านลำคลองแห่งนี้ ชาวบ้านจึงเรียกลำคลองแห่งนี้ว่าคลองบางกล้วย (ประจวบ บุญฤทธิ. 2551 : สัมภาษณ์)

3) บางเบิด เป็นบางที่มีขนาดใหญ่ อยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 2 ตำบลบางไทร บางเบิด มีปากบางเปิดออกสู่คลองขวาง ปลายบางเชื่อมต่อกับคลองบางยางและสามารถเชื่อมต่อไปยังบางอื่นๆ เช่น บางกล้วยเล็ก บางกราย บางเบิดล่าง มีบ้านเรือนราษฎรอาศัยมาเป็นเวลาช้านาน เนื่องจากมีบ้านโบราณจำนวนหลายหลังตลอดลำบาง มีบ้านเรือนราษฎรอาศัยอยู่กระจายตลอดลำบาง มีความยาวของลำบางประมาณ 3 กิโลเมตร กว้างประมาณ 40 เมตร น้ำลึกไม่สม่ำเสมอ โดยประมาณความลึกอยู่ในช่วง 5 - 8 เมตร

ภาพประกอบ 62 คลองบางเบิด

ความเป็นมาของชื่อบางเบิด

บางเบิดมีการเรียกมานานหลายชั่วอายุคน ซึ่งมีเรื่องเล่าต่อกันมาว่า ในอดีตมีโจรปล้นทรัพย์สินและเดินทางมาทางเรือ เมื่อพ้นบ้านเรือนราษฎรก็นำทรัพย์สินที่ปล้นมาได้มาเปิดดูบริเวณวัดบางเบิดหรือวัดชลธารในปัจจุบัน ชาวบ้านจึงเรียกว่าบางแห่งนี้ว่าบางเบิดต่อมา ได้มีการเรียกเพี้ยนไปเป็นบางเบิด (อาจินต์ มีลือ. 2551 : สัมภาษณ์)

4) บางแตงแตก เป็นบางย่อยของบางเบ็ด อยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 2 ตำบลบางไทร ปากเบ็ดออกสู่บางเบ็ด ปลายบางเชื่อมต่อไปออกบางกล้วย บางแตงแตกเป็นบางขนาดเล็ก ความกว้างประมาณ 10 เมตร ยาวประมาณ 2 กิโลเมตร ลึกประมาณ 2-3 เมตร มีบ้านเรือนราษฎรอาศัยอยู่น้อย เนื่องจากเป็นบางขนาดเล็กและน้ำคั้น จึงไม่เหมาะกับการสร้างที่อยู่อาศัยของประชาชนในอดีต แต่ตลอดลำบางจะประกอบด้วยพีชริมป่าชายเลนตลอดลำบาง ภายในพื้นที่จะเป็นสวนมะพร้าว สวนหมาก และสวนปาล์มน้ำมันบางส่วน และเป็นที่ยกร้างเป็นจำนวนมาก เนื่องจากพื้นที่บริเวณดังกล่าวเป็นพื้นที่ลุ่มในอดีตใช้สำหรับทำไร่ข้าว แต่ปัจจุบันชาวบ้านได้เลิกทำไร่ข้าวทำให้พื้นที่เป็นที่ยกร้าง ไม่สามารถปลูกพืชชนิดอื่นได้เนื่องจากมีน้ำขังแทบตลอดปี

ภาพประกอบ 63 บางแตงแตก

ความเป็นมาของชื่อบางแตงแตก

ชาวบ้านเรียกบางแห่งนี้ว่าบางแตงแตกมาหลายชั่วอายุคน โดยมีเรื่องเล่าเชื่อมโยงกับบางเบ็ดว่า หลังจากโจรซึ่งปล้นทรัพย์สินของชาวบ้านและไปเปิดคูที่วัดบางเบ็ดแล้ว ได้นำทรัพย์สินใส่ลงเรือเพื่อเดินทางไปบางกล้วย โจรที่มาด้วยกันเกิดตกลงเรื่องการแบ่งทรัพย์สินที่ปล้นมาได้จึงทะเลาะกัน ใช้ดาบแทงกันแต่พลาดไปโดย ไททรัพย์สมบัติที่ปล้นมาแตกตกลงในบางแห่งนี้ (อาจิน มีลือ. 2551 : สัมภาษณ์)

5) บางพี อยู่ในหมู่ที่ 3 ตำบลบางไทร เป็นลำบางขนาดเล็กมีความกว้างประมาณ 3-4 เมตรยาวประมาณ 1 กิโลเมตร ลึกประมาณ 2 เมตร ปากบางเบ็ดออกสู่คลองขวาง ในอดีตปลายบางตันไม่มีทางออก และไม่มีบ้านเรือนราษฎรอาศัยอยู่เนื่องจากน้ำคั้น การคมนาคม

ไม่สะดวกและลำบาก การถ่ายเทของน้ำไม่ดี ต่อมาได้มีการขุดคูขุดบริเวณปลายบางผีให้ไปเชื่อมต่อกับบางแหงแตก ชาวบ้านจึงได้เรียกคูขุดที่เชื่อมระหว่างสองบางนี้ว่า บางผีแตก ปัจจุบันบางผีมีบ้านเรือนราษฎรอาศัยอยู่จำนวน 2 หลัง พื้นที่ได้กลายสภาพเป็นสวนมะพร้าว และนาทุ่ง

ภาพประกอบ 64 บางผี

ความเป็นมาของชื่อบางผี

ในอดีตบางผีเป็นบางที่มีป่าขนาดใหญ่ขึ้นบริเวณสองข้างลำบาง โดยเฉพาะต้นไทรซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก และเนื่องจากเป็นลำบางที่ไม่มีบ้านเรือนราษฎรและไม่ได้เป็นเส้นทางคมนาคมของราษฎร ลำบางแห่งนี้จึงเป็นสถานที่ค้างศพของราษฎรที่อยู่อาศัยบริเวณบางเบ็ด เนื่องจากในบริเวณนี้แต่เดิมนั้นไม่มีวัด การเก็บศพของชาวบ้านสำหรับการทำบุญจึงต้องนำไปเก็บไว้ในป่าเช่นเดียวกับบางไผ่ (ประจวบ บุญฤทธิ. 2551 : สัมภาษณ์)

6) บางบ้าน บางบ้านไหลผ่านพื้นที่หมู่ที่ 4 ตำบลบางไทร ปากบางเชื่อมกับบางทองถ่วง ปลายบางเปิดออกสู่บางปลายคลอง ลักษณะลำบางมีความกว้างประมาณ 15 เมตร ยาวประมาณ 2 กิโลเมตร ลึกประมาณ 4 เมตร สองข้างลำบางเต็มไปด้วยต้นจากที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และจากการที่ชาวบ้านได้ปลูกไว้สำหรับใช้ประโยชน์ อาชีพของชาวบ้านปัจจุบันคือการทำสวนมะพร้าวและสวนผลไม้ บางบ้านเป็นลำบางที่มีบ้านเรือนราษฎรกระจายอยู่ตลอดลำบาง และมีการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนมาตั้งแต่อดีต เนื่องจากเป็นลำบางที่เป็นทางเชื่อมคลอง บางกล้วยกับคลองบางไผ่ จึงสามารถเดินทางไปทางเหนือหรือทางใต้ได้โดยสะดวก

ภาพประกอบ 65 บางบ้าน

ความเป็นมาของชื่อบางบ้าน

เนื่องจากพื้นที่บางบ้านเป็นที่ค่อนข้างดอนและมีลำบางบ้านไหลผ่านที่สามารถใช้ในการเดินทางไปบางกล้วย บางปลายคลองบางใบไม้ได้สะดวก จึงเป็นชัยภูมิที่ดีในการสร้างบ้านเรือนราษฎร ดังนั้นพื้นที่แห่งนี้จึงมีราษฎรอาศัยอยู่มาตั้งแต่อดีต ชาวบ้านจึงเรียกบางแห่งนี้ว่าบางบ้าน (ปรีชา จินละเอียด. 2551 : สัมภาษณ์)

7) บางเข้ไซ้ อยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 4 ตำบลบางไทร โดยลำบางแยกออกจากทางซ้ายบริเวณตอนกลางของบางบ้าน ลักษณะลำบางเป็นลำบางสายเล็ก กว้างประมาณ 4 เมตร ยาวประมาณ 800 เมตร น้ำลึก 2-3 เมตร เป็นลำบางที่เกิดจากการไหลของน้ำจากสวนของชาวบ้านลงสู่บางบ้าน ปากบางอยู่บริเวณตอนกลางของบางบ้าน ปลายบางต้น ไม่มีบ้านเรือนราษฎรอาศัยอยู่

ภาพประกอบ 66 บางเข้ไข่

ความเป็นมาของชื่อบางเข้ไข่

เนื่องจากในอดีตมีเรื่องเล่าว่า ในลำบางแห่งนี้จะเป็นที่วางไข่ของจระเข้ เนื่องจากลำบางมีขนาดเล็ก น้ำไม่ลึก ไม่มีบ้านเรือนราษฎร และมีชานสำหรับการวางไข่ของจระเข้ ดังนั้นชาวบ้านจึงได้พบเห็นไข่จระเข้ในบางแห่งนี้อยู่เสมอ (ปรีชา จันละเอียด. 2551 : สัมภาษณ์)

8) บางกล้วยเล็ก บางกล้วยเล็กเป็นลำบางที่แยกจากคลองบางกล้วยใหญ่ บริเวณด้านล่างของปากบางทองถ่วงไหลไปเชื่อมต่อกับบางเบ็ด บางกล้วยเล็กไหลผ่านหมู่ที่ 4 ของตำบลบางไทร ลักษณะบางเป็นบางขนาดเล็กไม่ใหญ่นัก สาเหตุที่เรียกบางกล้วยเล็กก็มีที่มา เช่นเดียวกับบางกล้วยใหญ่ และเป็นบริเวณตอนบนของบางกล้วยใหญ่ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการปลูกกล้วยเป็นจำนวนมากมาตั้งแต่อดีต

ภาพประกอบ 67 คลองบางกล้วยเล็ก

9) บางทราย บางทรายเป็นลำบางขนาดเล็ก อยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 4 ตำบลบางไทร ลำบางมีขนาดกว้างประมาณ 4-5 เมตร ยาวประมาณ 3 กิโลเมตร ความลึกประมาณ 2-3 เมตร บางทรายมีผู้อยู่อาศัยมาตั้งแต่อดีต แต่มีประชากรอาศัยอยู่ไม่มากนัก เนื่องจากเป็นลำบางขนาดเล็ก บางทรายเป็นบางที่เชื่อมต่อบางทองถ่วงไปออกยังบางเบ็ดของตำบลบางไทร ประชากรบริเวณข้างลำบางประกอบอาชีพทำสวนมะพร้าว และสวนผลไม้อื่นๆ

ภาพประกอบ 68 บางทราย

ความเป็นมาของชื่อบางทราย

จากคำบอกเล่าของชาวบ้านทรายว่าในอดีตนั้นเมื่อน้ำเค็มเข้ามาทางบางเปิด ปลายทรายในคลองจะหนีเข้าคลองบางเปิด และเข้ามาทางบางทรายเพื่อมาหาน้ำจืดในคลองบางกล้วย ชาวบ้านจะจับปลายทรายได้มากในบริเวณบางดังกล่าว จึงได้เรียกชื่อว่า บางทราย (ปรีชา จินละเอียด. 2551 : สัมภาษณ์)

10) บางจำแก้ว อยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 1 ตำบลบางไทร เป็นบางขนาดกลาง กว้างประมาณ 15 เมตร ยาวประมาณ 4 กิโลเมตร ความลึกประมาณ 4-5 เมตร คลองบางจำแก้วมีปากบางอยู่ในพื้นที่บางชนะต่อกับบางขยา บริเวณอนามัยบางขยา ปลายบางไปเชื่อมกับคลองสุขในตำบลบางชนะ ทางด้านซ้ายของคลองบางจำแก้วบริเวณปลายบางมีคูชูดอกตู้คลองพุนพิน เรียกว่า คูชูดพร้อมทอง บางจำแก้วเป็นสายน้ำสายสำคัญในการเดินทางของชาวบางขยาออกสู่ทะเล ประชากรบริเวณสองฝั่งบางประกอบอาชีพการประมงเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากพื้นที่ลุ่มมีน้ำขังไม่เหมาะกับการเกษตรมีประชากรอาศัยอยู่ไม่มากนัก

ภาพประกอบ 69 บางจำแก้ว

ความเป็นมาของชื่อบางจำแก้ว

จากคำบอกเล่าทรายว่าแต่เดิมนั้นบางแห่งนี้เรียกว่าบางขาแก้ว โดยมีความเป็นมาคือมีพ่อค้าชาวจีนที่มาก้าขายกับคนไทย ได้รู้จักกับคนในบางจำแก้วและเมื่อเดินทางไปเมืองจีนเพื่อนำสินค้ามาขายเมืองไทยอีกครั้ง ได้นำต้นขาใส่กระถางแก้วจากเมืองจีนมา

ฝากคนไทยในบางแห่งนี้ ชาวบ้านในพื้นที่ไม่รู้จักต้นซากีเดินทางไปดูจนเป็นชื่อเรียกบางว่าบางซากีแก้ว ต่อมาได้มีการเรียกเพี้ยนเป็น บางจำแก้ว (ณรงค์ ช้างทรัพย์. 2551 : สัมภาษณ์)

11) คุชุดพร้อมทอง คุชุดพร้อมทองอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 1 ตำบลบางไทร เป็นคุชุดที่ขุดเชื่อมบางจำแก้วกับคลองพุนพินบริเวณปลายบาง แต่เดิมคุชุดมีขนาดกว้างประมาณ 4 เมตร ต่อมาน้ำจากคลองพุนพิน และเรือที่สัญจรไปมาได้ทำให้ตลิ่งพัง ความกว้างปัจจุบันประมาณ 20 เมตร ยาวประมาณ 200 เมตร ลึกประมาณ 5 เมตร คุชุดพร้อมทองเป็นเส้นทางสัญจรสำคัญในการเดินทางออกสู่คลองพุนพิน

ภาพประกอบ 70 คุชุดพร้อมทอง

ความเป็นมาของชื่อคุชุดพร้อมทอง

คุชุดแห่งนี้ได้ดำเนินการขุดมาแล้วประมาณ 40 ปีที่แล้ว โดยกำนันทอง กำนันตำบลบางไทรและผู้ใหญ่พร้อม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลบางไทรในสมัยนั้น ได้ชวนชาวบ้านขุดคุชุดดังกล่าวเพื่อแก้ปัญหาการสัญจรโดยใช้งบประมาณเงินต้น ในสมัยนาย กิจฤทธิ์ ปราโมทย์ เป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อขุดเสร็จจึงได้เรียกชื่อว่าคุชุดพร้อมทอง (ณรงค์ ช้างทรัพย์. 2551 : สัมภาษณ์)

6.1.2 ชาติพันธ์ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในตำบลบางไทร อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ส่วนใหญ่เป็นคนที่เคลื่อนย้ายถิ่นฐานมาตามลำน้ำและเดินทางมาทางทะเล ในยุคก่อนประวัติศาสตร์โดยคนชนเผ่าดั้งเดิมคือกลุ่มคนเชื้อชาติ จีน เซมั้งและมลายัน ต่อมาได้เคลื่อนย้ายของคนเชื้อชาติมอญ พม่า ลาว อินเดีย และปากีสถาน เข้ามาผสมกันจนถึงปัจจุบัน (ณรงค์ ช้างทรัพย์. 2551 : สัมภาษณ์)

6.1.3 การตั้งถิ่นฐาน ประชาชนในตำบลบางไทร อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้มีการตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่ยุคเริ่มแรกทางประวัติศาสตร์ โดยประชาชนในยุคนั้นได้เข้ามาตั้งบ้านเรือนตามริมแม่น้ำเพื่อทำการประมงและพื้นที่ราบมีการทำไร่ข้าวและปลูกมะพร้าว เป็นพืชเศรษฐกิจในปัจจุบันได้มีการเคลื่อนย้ายบ้านเรือน จากริมน้ำมาเป็นริมถนน (ประจวบ บุญฤทธิ์. 2551 : สัมภาษณ์)

6.2 ศักยภาพการท่องเที่ยวของตำบล

6.2.1 ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ตำบลบางไทร อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีศักยภาพที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญและน่าสนใจที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาท่องเที่ยวในตำบล ดังนี้ 1) คลองขวาง 2) คลองบางกล้วย 3) คลองบางเบ็ด 4) บาแพงแตก 5) บางผี 6) บางบ้าน 7) บางเข้ไข้ 8) บางกล้วยเล็ก 9) บางทราย 10) บางจำแก้ว 11) คุชุดพร้อมทอง 12) วัดบางกล้วย 13) กลุ่มอาชีพ

6.2.2 ศักยภาพด้านการจัดการการท่องเที่ยว ตำบลบางไทร โดยองค์การบริหารส่วนตำบลบางไทร ได้มีการจัดทำยุทธศาสตร์การจัดการการท่องเที่ยวและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ให้บรรจุไว้ในแผนพัฒนาตำบลสามปีของตำบลและมีแนวทางการพัฒนา ดังนี้ 1) ปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิมให้ได้มาตรฐานสู่ความเป็นสากล 2) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ 3) การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว 4) สร้างจิตสำนึกและความตระหนักในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 5) จัดระบบบำบัดน้ำเสีย 6) กำจัดขยะด้วยระบบที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม 7) กำจัดวัชพืชในแม่น้ำลำคลอง

6.2.3 ศักยภาพที่เป็นปัจจัยเอื้อต่อการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว

1) ด้านอาชีพและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ประชาชนที่อาศัยอยู่ในตำบลบางไทร ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร อันได้แก่ ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ทำการประมง นอกจากนี้ก็ยังมีอาชีพค้าขายและอาชีพบริการ ในตำบลบางไทรประชาชนได้รวมตัวกันเป็นกลุ่มอาชีพเพื่อสร้างรายได้เสริมให้กับครอบครัว โดยนำวัสดุคิปที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยจัดทำเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว

2) ด้านโบราณสถานโบราณวัตถุ ตำบลบางไทร อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นตำบลที่ไม่มีโบราณสถานและโบราณวัตถุ มีเพียงวัด 2 วัด คือ วัดชลธารกับวัดบางกล้วย มีพระพุทธรูปที่คนในตำบลเคารพนับถือ และไปสักการบูชา คือ พ่อท่านเรือง (ประจวบ บุญฤทธิ์. 2551 : สัมภาษณ์)

6.3 ความต้องการของชุมชนเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว

สภาพพื้นที่และตำแหน่งของแหล่งท่องเที่ยวไม่ชัดเจน ขาดหน่วยงานหลักในการสนับสนุนที่ชัดเจนต่อเนื่องและเอาจริงจัง ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการท่องเที่ยว

วิสัยทัศน์ : นำเสนอวิถีชีวิตและภูมิปัญญา สร้างมูลค่าเพื่อการท่องเที่ยว
โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

เป้าประสงค์ : 1) อยากให้มีนักท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์และการท่องเที่ยวเชิง
อนุรักษ์เกิดขึ้นในตำบล 2) อยากให้มีหน่วยงานที่สนับสนุนการท่องเที่ยวที่ชัดเจนและมีรูปธรรม
3) อยากให้มีศูนย์ศิลปวัฒนธรรมหรือศูนย์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มน้ำในบางและกลุ่มน้ำตาปี ซึ่งตั้งอยู่
ในพื้นที่ตำบลโคของในบางก็ได้

ยุทธศาสตร์ :

1. การขยายผลและเผยแพร่สู่การปฏิบัติ : 1) สร้างอุดมการณ์ที่ชัดเจนและ
รวมกลุ่มอย่างจริงจัง 2) สร้างความเข้าใจ มอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบ 3) ติดต่อประสานงาน
หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เน้นการบริหารจัดการคน เงิน และงาน 4) มีการประชาสัมพันธ์
โดยสื่อผสมอย่างทั่วถึง 5) มีการติดตามประเมินผล ทุกขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง

2. การจัดตั้งองค์กร : 1) ชื่อกลุ่มว่า “กลุ่มวิถีประชานางไพร” 2) รูปแบบ
ของกลุ่ม จะเน้นการรวมกลุ่มของชาวบ้าน โดยการมีส่วนร่วมอย่างสมัครใจ และเน้นภาคีภาคส่วน
(Shareholder) ที่สมาชิกสามารถเชื่อมโยงไปสู่การท่องเที่ยวในชุมชน

3. คณะกรรมการบริหารกลุ่ม

นายณรงค์	ช่างทรัพย์	ประธาน
นายอนุกุล	ราชอำไพ	รองประธาน
นางศักดิ์โกศล	ถาวรพร	ผู้ประสานงาน
นายดวงมาลัย	รุ่งคลัง	เหรัญญิก
นางอรอุมา	เพชรนุ้ย	เลขานุการ
นายทวิรัตน์	น้อยดี	ติดตามประเมินผล
นายปรีชา	ปลอดภัย	ติดตามประเมินผล
ตัวแทนหมู่บ้านหมู่ละ 5 คน		กรรมการ

4. กติกาหรือกฎระเบียบที่สำคัญ : 1) สมาชิกต้องเป็นบุคคลที่อาศัยอยู่ใน
ตำบลบางไพร 2) คณะกรรมการต้องรายงานผลการปฏิบัติงานที่ตนรับผิดชอบทุกเดือน

3) กลุ่มต้องมีการประชุมชี้แจงการดำเนินงานของกลุ่ม ทุก 3 เดือน

5. กิจกรรมการท่องเที่ยว : 1) ส่งเรือชมหิ่งห้อย 2) รับประทานอาหาร
พื้นบ้านของชาวในบาง 3) ใช้ชีวิตร่วมกับชาวบ้านในบางในรูปวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม 4) มีศูนย์หัต
กรรมพื้นบ้านให้ชมและเลือกซื้อ 5) ชมและร่วมประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น เพลงบอก
เพลงกล่อมลูกแบบโบราณ

6. แหล่งที่มาของงบประมาณ : 1) ระดมทุนจากกลุ่ม 2) ขอกการสนับสนุนเป็นโครงการจาก อบต. และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

เงื่อนไขและความสำเร็จ :

1. จะต้องมีการบริหารจัดการ คน เงิน งานอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน และโปร่งใส
2. สมาชิกต้องมีความจริงใจ ตั้งใจ เข้าใจ และมีความเสียสละให้กับส่วนรวมโดยเฉพาะการทำงานของกลุ่ม
3. การดำเนินงานจะต้องทำโดยชาวบ้านของชาวบ้านและเพื่อชาวบ้านทุกคนของตำบลบางไทร

7. ตำบลบางไผ่ อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี

7.1 ความเป็นมา ชาติพันธุ์ และตั้งถิ่นฐาน

7.1.1 ความเป็นมา จากการสอบถามชาวบางไผ่ถึงที่มาของชื่อบางไผ่ทราบว่าสาเหตุที่ได้เรียกชื่อบางแห่งนี้ว่าบางไผ่มีที่มาจากการที่เดิมนั้น บางแห่งนี้เป็นบางที่มีป่าขึ้นรกชัฏ ประกอบด้วยไม้บริเวณป่าชายเลน เช่น ปอ ลำพู ขรุ หวายลิง กูระ น้านอง ฯลฯ และเนื่องจากเป็นบางที่มีขนาดเล็กต้นไม้เหล่านี้ได้ขึ้นไปครอบคลุมลำบาง เมื่อฝนตกหรือขณะน้ำลงน้ำจะไหลออกจากลำบาง ไผ่ซึ่งร่วงหล่นอยู่บนผิวน้ำก็จะไหลออกมาพร้อมกับน้ำไปออกที่ปากบางบริเวณแม่น้ำตาปี ตรงข้ามกับตลาดบ้านดอน ชาวบ้านจึงได้เรียกบางแห่งนี้ว่าบางไผ่มาตั้งแต่อดีต ในบริเวณริมคลองบางไผ่มีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่น เพราะอยู่ใกล้กับตลาดบ้านดอนตัวเมืองสุราษฎร์ธานี ดังนั้นเมื่อมีการแบ่งแยกตำบลจึงได้ตั้งชื่อตำบลแห่งนี้ว่าตำบลบางไผ่ตามชื่อคลองหรือบางที่ประชาชนอาศัยอยู่

สภาพทั่วไป บางไผ่มีปากบางเปิดออกสู่แม่น้ำตาปีบริเวณตรงข้ามท่าเรือเกาะสมุย ไหลผ่านชุมชนฝั่งบางไผ่และชุมชนบางหลายของเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี (เดิมเป็นพื้นที่ของตำบลบางไผ่) และหมู่ที่ 1 ของตำบลบางไผ่ ตอนปลายของลำบางสามารถแยกออกสู่บางเปิดล่าง บางไผ่ บางปลายคลอง เป็นลำบางที่มีความยาวตลอดสายลำบาง ประมาณ 2 กิโลเมตร ความกว้างของบางประมาณ 10-12 เมตร ความลึกประมาณ 2-3 เมตร มีบ้านผู้คนที่อาศัยอยู่กระจายไม่หนาแน่นนักตลอดลำบาง ส่วนที่ไม่มีบ้านคนอาศัยอยู่จะมีต้นจาก ต้นปอ ต้นลำพูขึ้นอยู่หนาแน่น ด้านในจะเป็นสวนมะพร้าว หนาก และผลไม้ประเภท ฝรั่ง ชมพู่ (เจริญญา ศรีรักษ์. 2551 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 71 คลองบางใบไม้

1) บางไผ่

สภาพทั่วไป บางไผ่เป็นลำบางที่แยกออกจากทางขวาของบางใบไม้เลยจากบางใบไม้ประมาณ 500 เมตร บริเวณทางแยกของสายน้ำชาวบ้านเรียกว่า หลักรอหรือห้วงวน ซึ่งบริเวณนี้เป็นจุดสิ้นสุดของบางใบไม้โดยบางใบไม้จะแยกสาขาออกเป็น 2 แยก แยกทางซ้ายเป็นบางไผ่ และแยกทางขวาเป็นบางปลายคลอง

หลักรอ คำว่าหลักรอในภาษาใต้มีความหมายว่าค้ำ หลักรอจึงมีความหมายว่าเป็นจุดที่สำคัญสำหรับค้ำรอพบชาวบ้านบางใบไม้ใช้จุดนี้เป็นจุดนัดหมายพบกัน เมื่อจะเดินทางไปไหนมาไหนด้วยกัน เนื่องจากเป็นจุดแยกลำบางเป็น 3 สาย

ห้วงวน เนื่องจากเป็นจุดแยกของลำบาง 3 สาย เมื่อน้ำลงน้ำจะไหลจากบางปลายคลองและบางไผ่ลงสู่บางใบไม้ เกลียวน้ำจากสายลำบางสองสายมาปะทะกันจึงก่อให้เกิดการวนของน้ำ ทางขวาเป็นบางบ้านปลายคลอง บางไผ่ไหลผ่านหมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 5 ของตำบลบางใบไม้ ลักษณะลำบางเป็นลำบางขนาดยาวประมาณ 3 กิโลเมตร กว้างประมาณ 10 เมตร ลึกประมาณ 4 เมตร มีบ้านเรือนของราษฎรอาศัยอยู่ตลอดลำบางเป็นระยะไม่หนาแน่นนัก มีการตั้งถิ่นฐานของประชาชนมาแล้วไม่น้อยกว่า 200 ปี ตลอดลำบางจะเป็นสวนมะพร้าว ปัจจุบันเริ่มมีการนำปาล์มน้ำมันมาปลูกเป็นพืชเศรษฐกิจอีกชนิดหนึ่งซึ่งเริ่มเข้ามาทดแทนการปลูกมะพร้าวของชาวบ้านในอดีต

ภาพประกอบ 72 บางไผ่

ความเป็นมาของชื่อบางไผ่

จากคำบอกเล่าของชาวบ้านได้เล่าให้ผู้ศึกษาทราบวา เดิมนั้นบริเวณกลางบางไผ่ จะมีดงไผ่ป่าขนาดใหญ่ (ชาวบ้านเรียกไผ่เถื่อน หรือไผ่หนาม สามารถใช้ทำข้าวหลามได้) ทั้งนี้เนื่องจากบริเวณตอนกลางของบางมีพื้นที่ค่อนข้างดอน จึงเหมาะกับการเจริญเติบโตของไผ่ป่า ขณะนั้นบริเวณดังกล่าวไม่มีชาวบ้านอาศัยอยู่ในบริเวณนี้ จึงมีสัตว์ป่าประเภทหมูป่า ไก่ป่า เขี้ย ชุกชุมมาก และเนื่องจากเป็นป่าไผ่และไม่มีผู้อยู่อาศัยในขณะนั้น บริเวณป่าไผ่ดังกล่าวจึงเป็นที่ซึ่งชาวบ้านใช้สำหรับการค้ำศพของผู้ที่ตายด้วยโรคอหิวาตกโรค (ชาวบ้านเรียกโรคไข่น้ำ) และโรคฝีดาษ ปัจจุบันดงไผ่ดังกล่าวไม่ปรากฏให้เห็นแล้ว เนื่องจากเจ้าของที่ได้ตัดไม้ไผ่ออกและทำสวนมะพร้าว ในพื้นที่ดังกล่าวคงเหลือไว้เพียงด้านนแห่งบางไผ่ไว้เล่าลูกหลานให้ได้รับทราบสืบทอดกันไป (เจริญ ศรีรัช. 2551 : สัมภาษณ์)

เรื่องเล่าเกี่ยวกับการค้ำศพ การค้ำศพเป็นประเพณีการทำศพแบบหนึ่งของชาวนาง โดยเฉพาะศพผู้ที่ตายด้วยโรคระบาด ซึ่งในสมัยนั้น ได้แก่ ไข่น้ำ (อหิวาต์คโรค) และฝีดาษ ชาวบ้านไม่นิยมนำศพไปฝังดินหรือเผาโดยทันที แต่จะนำศพห่อผ้าแล้วใช้ฟากไม้ไผ่หรือเสื่อ ห่อทับให้แน่นอีกครั้งหนึ่ง แล้วนำศพไปไว้บนต้นไม้ใหญ่ที่มีกิ่งก้านสาขาพอที่จะนำศพไปไว้ได้ เช่น กอไผ่หรือต้นไทร ทั้งไว้ประมาณ 2 ปี จนกระทั่งเหลือแต่กระดูกจึงนำกระดูกมาบำเพ็ญกุศลและเผาตามประเพณี สาเหตุที่ต้องนำศพไปค้ำไว้ตามต้นไม้ นั้น เนื่องจากชาวบ้านมีความเชื่อว่าการที่คนตายแล้วควรจะได้บำเพ็ญกุศลตามระยะเวลาที่เหมาะสมและการเผาศพควรจะต้องดูวันเผาให้เหมาะสมกับความเชื่อของชุมชน

การวิเคราะห์เชิงเหตุผลในเรื่องของการค้างศพ ในอดีตนั้นในบางเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยที่ทุรกันดาร การเดินทางต้องเดินทางทางเรือ หลังจากมีคนตายไม่มีวิธีการรักษาภาพศพให้อยู่ได้หลายวัน การที่จะเผาโดยทันทีก็ไม่ได้บำเพ็ญกุศลตามระยะเวลาอันควร และการเผาต้องดูวันที่เหมาะกับผู้ตาย ประกอบกับการเผาในอดีตเป็นการเผาบนกรานเหล็ก หากเผาศพที่ยังสดจะอดจาดตา และเป็นที่ยังใจของญาติยามเห็นศพผู้ที่ตนรักโดนไฟเผาแล้วบิงอไปทั้งตัว จึงจำเป็นต้องนำศพออกจากชุมชนเพื่อไปเก็บไว้ ณ ที่หนึ่งที่ใดก่อนเพื่อให้ศพเน่าเปื่อยเหลือแต่กระดูก บางศพอาจจะนำไปฝังไว้ ณ ป่าช้าวัดหรือที่ฝังศพของชาวบ้าน แต่สำหรับศพบางศพโดยเฉพาะศพที่ตายด้วยโรคระบาด ชาวบ้านมักจะใช้วิธีการนำไปค้างไว้บนต้นไม้ ทั้งนี้อาจจะสืบเนื่องมาจากหากนำศพไปฝังไว้ในดิน เชื้อโรคอาจจะแพร่ไปตามน้ำในดินลงสู่ลำบาง ซึ่งเป็นแหล่งสำหรับการอุปโภคบริโภคของชาวบ้านก่อให้เกิดการระบาดของโรคต่อไป แต่หากนำศพไปค้างบนต้นไม้ หากเน่าเปื่อยก็ยังคงอยู่ในห่อผ้าห่อฟากไม้ไผ่ หากมีเนื้อเยื่อหรือน้ำเลือด น้ำเหลืองเล็ดลอดออกมาก็จะเป็นอาหารของสัตว์พวกเหี้ย มดแดง หรือสัตว์อื่นๆ จึงไม่เป็นเหตุแห่งการแพร่ระบาดของเชื้อโรค เมื่อศพแห้งแล้วจึงค่อยนำมาบำเพ็ญกุศลและเผาต่อไป ด้วยสาเหตุนี้จึงเป็นที่มาที่สำคัญอันหนึ่งที่ชาวในบางไม่นิยมบริโภคมดแดง ไม่ว่าอาหารประเภทย่ำข่มมดแดงจะแพร่หลายมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็ตาม (ปกรณ์ โปนุ้ย. 2551 : สัมภาษณ์)

2) บางยาง

สภาพทั่วไป บางยางเป็นลำบางที่ปากบางเปิดออกสู่บางเบ็ดในตำบลบางไทร ปลายบางต่อกับบางไผ่ อยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 5 ลักษณะลำบางมีบ้านเรือนของราษฎรอาศัยอยู่เป็นระยะตลอดลำบาง สลับกับพืชริมคลองประเภทจากลำพู ด้านในเป็นสวนมะพร้าวของราษฎรเช่นเดียวกับลำบางอื่นๆ บางยางไหลผ่านหมู่ที่ 5 ตำบลบางไผ่ มีลักษณะบางมีความกว้างของบางประมาณ 12 เมตร ลำบางยาวประมาณ 4 กิโลเมตร ลึกประมาณ 4 เมตร เนื่องจากได้มีการขุดลอกคลองด้วยเรือขุดมาเมื่อไม่นาน

ภาพประกอบ 73 บางยาง

ภาพประกอบ 74 ต้นยางที่ยังคงเหลืออยู่บางยาง

ความเป็นมาของชื่อบางยาง

จากคำบอกเล่าของชาวบ้านทราบว่าแต่เดิมนั้นบริเวณปากบางซึ่งเป็นที่ดอน จะมีต้นยางขนาดใหญ่ขึ้นอยู่หลายต้น ซึ่งเป็นลักษณะที่แตกต่างไปจากต้นไม้ในบริเวณอื่นๆ เนื่องจากต้นยางจะขึ้นเฉพาะที่ดอน น้ำไม่ท่วมขังตลอดเวลา ดังนั้นชาวบ้านจึงเรียกบางแห่งนี้ว่าบางยาง ปัจจุบันต้นยางขนาดใหญ่ได้ถูกชาวบ้านโค่นเพื่อนำไม้ไปใช้ประโยชน์ ยังคงเหลือแต่ต้น

ยางขนาดเล็กขึ้นอยู่ข้างซึ่งเป็นที่ให้คนรุ่นต่อไปได้ทราบถึงความเป็นมาของชื่อบางแห่งนี้ (อานนท์ พุ่มพฤษย์, 2551 : สัมภาษณ์)

3) บางเคียน

สภาพทั่วไป บางเคียนเป็นลำบางที่ปากบางเชื่อมต่อกับบางไผ่ ปลายบางเชื่อมต่อกับบางปลายคลองไหลผ่านหมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 4 ของตำบลบางไผ่ไม้ลักษณะเป็น บางขนาดเล็ก ยาวประมาณ 4 กิโลเมตรกว้างประมาณ 8 เมตร ลึกประมาณ 2-3 เมตร มีบ้านเรือนราษฎรอาศัยอยู่ไม่หนาแน่น พืชที่ชาวบ้านปลูกส่วนใหญ่เป็นมะพร้าว ริมบางมีต้นจากและลำพูขึ้นตลอดสายน้ำ

ภาพประกอบ 75 บางเคียน

ความเป็นมาของชื่อบางเคียน

จากการรวบรวมข้อมูลจากชาวบ้านแถบนั้นทราบว่า บางเคียนแต่เดิมน้ำเป็นบางที่ตื้น ปลายบางจะเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ ชาวบ้านใช้ลำสำหรับการทำไร่ทำนา บริเวณปลายบางแห่งนี้มีต้นตะเคียนขนาดใหญ่ขึ้นอยู่หลายต้น ชาวบ้านจึงเรียกบางแห่งนี้ว่าบางเคียน ปัจจุบันต้นตะเคียนได้ถูกชาวบ้านตัดโค่นไปใช้ประโยชน์ ไม่เหลือต้นตะเคียนให้เห็นในบางเคียนต่อไปแล้ว

คลองบางเคียนเดิมนั้นเป็นคลองตันตามที่ได้กล่าวมาข้างต้น ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญในการเดินทางของราษฎรที่อยู่ตอนปลายของบาง เพื่อติดต่อกับภายนอกและเมื่อฤดูน้ำเค็มจากทะเลไหลเข้าสู่ลำบางน้ำเค็มจะระบายออกยากชาวบ้านไม่สามารถใช้ประโยชน์จากน้ำในลำบางได้ (ชาวบ้านเรียกลักษณะเช่นนี้ว่า น้ำเค็มนอนคลอง) จากคำบอกเล่าของชาวบ้านทราบ

ว่าเมื่อประมาณไม่น้อยกว่า 80 ปีก่อน หมื่นนิกรผู้นำชาวบ้านในสมัยนั้นได้ระดมชาวบ้าน (ภาษาใต้ใช้คำว่าออกปากชาวบ้าน) ชูดคูดจากปลายบางเคียนเพื่อไปเชื่อมต่อกับบางปลายคลอง โดยขอที่ชาวบ้านและระดมคนชูดด้วยเสียม มีชาวบ้านมาร่วมชูดประมาณ 200 คน ระยะทางของคูดที่ชูดประมาณ 10 เส้น กว้างประมาณ 4 เมตรส่งผลให้ชาวบ้านสามารถเดินทางออกจากบางเคียนทางปลายบางได้ และมีน้ำไหลเข้าทางปลายบางสามารถไล่น้ำเค็มที่ค้างอยู่ในบางได้เป็นอย่างดี ปัจจุบันคูดดังกล่าวได้ขยายขนาดขึ้น เนื่องจากเมื่อน้ำเหนือไหลบ่าลงแม่น้ำตาปี จะไหลเข้าบางปลายคลองและไหลผ่านคูด น้ำที่ไหลเชี่ยวทำให้ตลิ่งคูดพังลงขยายขนาดคลองให้กว้างขึ้นจนถึงปัจจุบันสภาพคูดดังกล่าวจึงมีสภาพไม่ต่างจากลำบางบริเวณอื่นๆ (ฉันทา คงชุม. 2551 : สัมภาษณ์)

4) บางปลายคลอง

สภาพทั่วไป บางปลายคลองเป็นลำบางที่แยกจากบางใบไม้บริเวณหัววน หรือหลักรอ ซึ่งเป็นตำแหน่งที่บางใบไม้แยกเป็น 2 สาย คือ แยกบางไผ่ กับบางปลายคลอง ซึ่งไหลผ่านหมู่ที่ 3 ของตำบลบางใบไม้ ไปออกแม่น้ำตาปีบริเวณที่ชาวบ้านเรียกว่าปากโรงปูน ลักษณะลำบางมีลักษณะเหมือนกับบางใบไม้ คือ มีต้นจากและลำพู ตลอดจนไม้ริมคลองชนิดอื่นๆ ขึ้นตลอดสองฝั่งของลำบาง สลับกับบ้านเรือนของราษฎร ลำบางสายนี้มีโรงรับซื้อมะพร้าวและปอกมะพร้าวเพื่อส่งขายไปยังจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศหลายโรง ลำบางปลายคลองมีความยาวประมาณ 3 กิโลเมตร กว้างประมาณ 10 เมตร ลึกประมาณ 4 เมตร

ภาพประกอบ 76 บางปลายคลอง

ความเป็นมาของชื่อบางปลายคลอง

เนื่องจากบางปลายคลองเป็นบางที่ต่อจากบางไผ่ ซึ่งเป็นชุมชนขนาดใหญ่เดิม ปากบางไผ่อยู่ตรงกันข้ามกับแม่น้ำตาปี ชาวบ้านจึงนับให้ปากบางไผ่เป็นต้นของลำบาง เมื่อเดินทางผ่านลำบางไผ่ เเลยจากบางไผ่ก็จะเข้าบางปลายคลองซึ่งลำบางปลายคลองจะเปิดออกสู่อ่างน้ำตาปีทางตอนบนของแม่น้ำตาปี ตรงส่วนที่เรียกว่า ปากโรงปูน จึงเป็นที่สิ้นสุดของสายน้ำสายนี้ ดังนั้นชาวบ้านจึงได้เรียกส่วนของบางที่แยกจากบางไผ่และออกสู่อ่างน้ำตาปีอีกที่หนึ่งนี้ว่าบางปลายคลอง (เชาวลิตร์ ชูเสนห์. 2551 : สัมภาษณ์)

5) คลองปากโรงปูน

สภาพทั่วไป คลองปากโรงปูนมีสภาพทั่วไปเหมือนบางปลายคลอง เนื่องจากเป็นลำบางเดียวกัน คือ หากนั่งเรือจากหัวลงไปทางบางปลายคลอง เมื่อใกล้ออกแม่น้ำตาปี ซึ่งอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 3 ของตำบลบางไผ่ เช่นเดียวกันชาวบ้านจะเรียกว่า คลองปากโรงปูน

ความเป็นมาของชื่อคลองปากโรงปูน

สาเหตุสำคัญที่ชาวบ้านได้เรียกบริเวณนี้ว่าคลองปากโรงปูนก็เนื่องมาจากเดิมนั้นบริเวณปากบางแห่งนี้ มีโรงงานที่ผลิตปูนกินหมากเพื่อจำหน่ายให้กับชาวบ้านในบางซึ่งนิยมกินหมากกันมาตั้งแต่อดีต จึงเป็นชื่อเรียกที่ชาวบ้านใช้เรียกมาจนปัจจุบัน แม้กระทั่งโรงปูนดังกล่าวได้เลิกกิจการไปนานแล้ว คงเหลือซากของเตาเผาปูนให้เห็นเพียงเล็กน้อย (มณฑา คงชุม. 2551 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 77 คลองปากโรงปูน

6) บางตาทอง

สภาพทั่วไป บางตาทองเป็นลำบางขนาดเล็กที่แยกออกทางซ้ายจากบางปลายคลองบริเวณตอนกลางของบาง เดิมนั้นชาวบ้านให้ข้อมูลว่าบางแห่งนี้ในขณะน้ำขึ้นสามารถออกสู่อ่างน้ำตาปีได้อีกบางหนึ่ง แต่ปัจจุบันบริเวณส่วนปลายของบางมีการถมที่ ถมถนนโดยไม่ได้มีการวางท่อหรือทำสะพาน เนื่องจากเป็นลำบางที่มีขนาดเล็กไม่มีความสำคัญในการคมนาคม บางตาทองไหลผ่านหมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 3 ของตำบลบางไผ่ เป็นลำบางที่มีขนาดกว้างประมาณ 2-3 เมตร ยาวประมาณ 1,300 เมตร ความลึกประมาณ 1-3 เมตร ตลอดลำบางมีบ้านเรือนของราษฎรเพียงหลังเดียว แต่เป็นสวนมะพร้าวเป็นส่วนใหญ่ ความสำคัญของบางตาทองคือเป็นคลองระบายน้ำออกจากสวนมะพร้าว และให้สำหรับการขนมะพร้าวของชาวบ้านออกจากสวน

ภาพประกอบ 78 บางตาทอง

ความเป็นมาของชื่อบางตาทอง

ความเป็นมาของชื่อบางแห่งนี้ไม่มีความซับซ้อนมากนัก เนื่องจากการตั้งชื่อบางแห่งนี้ เป็นไปตามชื่อของเจ้าของที่บริเวณปากบาง ซึ่งมีชื่อว่า นายทองสมุทรเก่า เป็นรุ่นคุณปู่ของนายมีชัย สมุทรเก่า อยู่บ้านเลขที่ 45 หมู่ 3 ตำบลบางไผ่ ผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับบางแห่งนี้ (มณฑา คงชุม. 2551 : สัมภาษณ์)

7) บางโพธิ์ซี

สภาพทั่วไป บางโพธิ์ซี เป็นลำบางเล็กๆ แยกออกจากทางขวามือบริเวณตอนกลางของบางไผ่ ลำบางตัดผ่านไปออกคลองปากโรงปูนปากบางอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 2 ไรลออกหมู่ที่ 5 ของตำบลบางไผ่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน บางโพธิ์ซีไม่มีบ้านเรือนราษฎรอาศัยอยู่ ทั้งนี้เนื่องจากลำบางโพธิ์ซีมีขนาดเล็ก น้ำตื้น เวล่าน้ำลงเรือไม่สามารถสัญจรได้ บางโพธิ์ซีมีความกว้างประมาณ 3-4 เมตร ลึกประมาณ 2 เมตร ความยาวประมาณ 2 กิโลเมตร ถึงแม้ว่าบางโพธิ์ซีจะไม่เคยมีบ้านเรือนราษฎรอาศัยอยู่ แต่ก็เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป เนื่องจากลำบางโพธิ์ซีไหลผ่านป่าช้าของวัดบางไผ่ ซึ่งเดิมบางโพธิ์ซีเป็นที่ล้างศพและฝังศพ มีเรื่องเล่าว่าแม่แต่นักโทษในเรือนจำสุราษฎร์ธานีตายลง ยังนำศพมาฝังในบางโพธิ์ซี ทั้งนี้เนื่องจากไม่มีบ้านคนและประชาชนไม่ได้ใช้ลำบางสายนี้ในการสัญจร ดังนั้นบางโพธิ์ซีจึงเป็นที่ขึ้นชื่อเกี่ยวกับเรื่องผีจนเป็นที่รู้กันทั่วทั้งในบาง

ภาพประกอบ 79 บางโพธิ์ซี

ความเป็นมาของชื่อบางโพธิ์ซี

มีการเล่าต่อกันมาว่า ในอดีตนั้นบริเวณริมบางซึ่งเป็นที่ตั้งป่าช้าของวัดบางไผ่ มีต้นโพธิ์ใหญ่ขึ้นอยู่หนึ่งต้น ลักษณะของต้นโพธิ์ต้นนี้มีความแปลกกว่าต้นโพธิ์ทั่วไป เนื่องจากลักษณะใบจะมีสีเขียวชืด เมื่อดูจากที่ไกลๆ ใบโพธิ์กระทบกับแสงอาทิตย์เห็นเป็นสีขาว ชาวบ้านจึงเรียกต้นโพธิ์ต้นนี้ว่าโพธิ์ซีและเรียกลำบางที่ไหลผ่านว่า บางโพธิ์ซี ปัจจุบันส่วนราชการได้ทำป้ายสะพานข้ามบางดังกล่าวเพี้ยนไปเป็นบางภูชี (อานนท์ พุ่มพฤษย์. 2551 : สัมภาษณ์)

8) คลองบางเปิดล่าง

สภาพทั่วไป บางเปิดล่างเป็นลำบางขนาดเล็กที่แยกจาก บางใบไม้ ทางขวามือบริเวณก่อนถึงวัดบางใบไม้ อยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 1 ตำบลบางใบไม้ มีลักษณะทั่วไปของลำบางเช่นเดียวกับบางใบไม้ บางเปิดล่างมีชาวบ้านอาศัยมาช้านาน โดยมีบ้านโบราณหลังหนึ่งซึ่งเก่าต่อกันมาว่าอายุกว่า 200 ปี เป็นบ้านของขุนนางของเมืองนครศรีธรรมราชที่อพยพหนีภัยสงคราม จากกองทัพของพระเจ้าตากสินที่ยกมาตีเมืองนครศรีธรรมราช บางเปิดล่างอยู่ชายแดนของตำบลบางใบไม้ และไหลผ่านตำบลบางชนะ และตำบลบางไทร มีทางแยกทางซ้ายไปเชื่อมต่อกับบางไผ่ แยกทางขวาออกบางเปิดของตำบลบางไทร ปลายบางออกคลองขวางของตำบลบางไทร มีความกว้างประมาณ 8 เมตร ยาวประมาณ 1.5 เมตร น้ำลึกประมาณ 2 เมตร

ภาพประกอบ 80 บางเปิดล่าง

ความเป็นมาของชื่อบางเปิดล่าง

เนื่องจากเป็นคลองสาขาของคลองบางเปิดในตำบลบางไทรและไหลลงมาทางด้านทิศใต้ ชาวบ้านจึงเรียกว่า บางเปิดล่าง สำหรับตำนานของชื่อบางเปิดให้ติดตามจากบางเปิดในตำบลบางไทร (จรูญญา ศรีรักษ์. 2551 : สัมภาษณ์)

7.2 ชาติพันธ์ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในตำบลบางใบไม้ อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในยุคเริ่มแรกนั้นเป็นกลุ่มเชื้อชาติไทยจีน เขมร และมาลายัน ภายหลังได้มีการติดต่อค้าขายกับทางทะเลได้มีกลุ่มเชื้อสายมอญ พม่า ลาว อินเดีย และปากีสถาน ได้มาตั้งถิ่นฐานในเขตตำบลบางใบไม้และอาศัยอยู่จนปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีคนไทยในภาคกลางได้เดินทางมาจากจังหวัด

สมุทรสงคราม นครปฐม ราชบุรี เพชรบุรี มาตั้งบ้านเรือนตามริมแม่น้ำเพื่อประกอบอาชีพประมง และทำเกษตร (มณฑล คงชุม. 2551 : สัมภาษณ์)

7.3 การตั้งถิ่นฐาน ประชาชนได้มีการเคลื่อนย้ายมาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนในเขตตำบล บางไผ่ตั้งแต่ยุคเริ่มแรกทางประวัติศาสตร์ โดยตั้งบ้านเรือนตามริมฝั่งแม่น้ำและลำบางเนื่องจาก ง่ายต่อการสัญจรไปมาทางน้ำและสะดวกในการทำอาหารและประกอบอาชีพประมง (รัญญา ศรีรักษ์. 2551 : สัมภาษณ์)

7.4 ศักยภาพการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

7.4.1 ศักยภาพด้านแหล่งท่องเที่ยว ตำบลบางไผ่ อำเภอเมือง จังหวัด สุราษฎร์ธานี มีศักยภาพที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญและน่าสนใจที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มา ท่องเที่ยวในตำบลดังนี้ 1) บางไผ่ 2) บางยาง 3) บางเคียน 4) บางปลายคลอง 5) คลองปาก โรงปูน 6) บางตาทอง 7) บางโพธิ์ชี 8) คลองบางเบ็ด 9) บ้านโบราณ 10) วัดบางไผ่ 11) กลุ่มอาชีพ

7.4.2 ศักยภาพด้านการจัดการการท่องเที่ยว ตำบลบางไผ่ โดยองค์การบริหาร ส่วนตำบลบางไผ่ได้มีการจัดทำยุทธศาสตร์การจัดการการท่องเที่ยวและการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ให้บรรจุไว้ในแผนพัฒนาตำบลสามปีของตำบลและมีแนว ทางการพัฒนาดังนี้ 1) ปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิมให้ได้มาตรฐานสู่ความเป็นสากล 2) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ 3) การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว 4) สร้างจิตสำนึกและความ ตระหนักในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 5) จัดระบบบำบัดน้ำเสีย 6) กำจัดขยะ ด้วยระบบที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม 7) กำจัดวัชพืชน้ำในแม่น้ำลำคลอง

7.4.3 ศักยภาพที่เป็นปัจจัยเอื้อต่อการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว

1) ด้านอาชีพและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ประชาชนที่อาศัยอยู่ในตำบลบางไผ่ อำเภอเมือง ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร อันได้แก่ ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ทำการประมง นอกจากนี้ก็ยังมีอาชีพค้าขายและอาชีพบริการ และมีการรวมกลุ่มอาชีพโดยวัสดุที่มีอยู่ในตำบลมา ผลิตเป็นผลิตภัณฑ์พื้นบ้านเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัว

2) โบราณสถานโบราณวัตถุ ตำบลบางไผ่ อำเภอเมือง จังหวัด สุราษฎร์ธานี ตำบลนี้แม้ว่าไม่มีโบราณสถานและโบราณวัตถุที่ขึ้นทะเบียนโดยกรมศิลปากร แต่ใน ตำบลนี้ก็ยังมีบ้านไม้โบราณอายุ 100 กว่าปี และมีหลวงพ่อข้าวสุกที่วัดบางไผ่ ซึ่งเป็นพระพุทธรูป ที่มีตำนานเล่าขานกันว่าได้สร้างขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2433-2446 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อขับไล่ภูตผีปีศาจ คือ ห่า โดยพระพุทธรูปนี้สร้างขึ้นโดยมีส่วนผสมของข้าวสุกและสิ่งมงคลอื่นๆ อีก 9 อย่าง อันได้แก่ ผงพระพุทธรูป ที่ได้จากกรุสำคัญในประเทศเก่าแก่ ข้าวสุกจากบาตรพระ ดินใต้พระธาตุ วัดสำคัญศักดิ์สิทธิ์ 9 แห่ง ผงสมุทรไพรที่ใช้ในการอยู่ยงคงกระพัน จำนวน 9 ชนิด ดินทรายแดง

เกาะปราบ จำนวน 9 ก้อน หินทรายแดงบนยอดวัดเขาแก้ว 9 ก้อน ทำในแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์ 9 แห่ง แต่วัตถุอีกอย่างหนึ่งผู้เล่าจำไม่ได้ (จริญญา ศรีรักษ์. 2551 : สัมภาษณ์)

7.5 ความต้องการของชุมชนเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว

7.5.1 ขาดจุดในการจัดการท่องเที่ยว

7.5.2 ขาดท่าเทียบเรือที่ปลอดภัย

7.5.3 ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการท่องเที่ยว

7.5.4 ขาดผู้นำที่มีความรู้ความเข้าใจในการจัดการท่องเที่ยว

7.5.5 ต้องการให้หน่วยงานที่มีความรู้ความเข้าใจในการท่องเที่ยวเข้ามาอบรมให้

ความรู้แก่ประชาชน

วิสัยทัศน์ : ขระดับตำบลบางใบไม้ เป็นจุดเริ่มต้นของการท่องเที่ยว

จังหวัดสุราษฎร์ธานี

เป้าประสงค์ :

1. รวมกลุ่มบุคคลภายในชุมชนเพื่อจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนร่วมกัน
2. มีท่าเทียบเรือที่สะดวกและปลอดภัย
3. สร้างรายได้ให้กับชุมชนโดยการจัดการท่องเที่ยวร่วมกัน
4. ให้ตำบลบางใบไม้เป็นจุดเริ่มต้นมีการท่องเที่ยวที่มาเที่ยวสุราษฎร์ธานี

ได้มาสัมผัส

5. ฝึกอบรมให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในการจัดการท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ :

1. การขยายผลและเผยแพร่สู่การปฏิบัติ : 1) รวมกลุ่มของผู้สนใจด้านการอนุรักษ์และการท่องเที่ยว 2) จัดอบรมบุคลากรที่สนใจให้มีความรู้ ความเข้าใจ แผนการทำงานของกลุ่มในบาง และเรื่องความสำคัญของสายน้ำ 3) ประชาสัมพันธ์งานของกลุ่มให้ชุมชนได้รับรู้ โดยการจัดทำแผนผังป้ายแนะนำสถานที่ 4) มีความมุ่งมั่นที่จะบริการนักท่องเที่ยวให้ดีที่สุด เกิดความประทับใจเพื่อหวังผลประชาสัมพันธ์ขึ้นไป

2. การจัดตั้งองค์กร : 1) ตั้งชื่อกลุ่มว่า “กลุ่มการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตำบลบางใบไม้” 2) รูปแบบของกลุ่มมุ่งอนุรักษ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อนุรักษ์แม่น้ำลำคลอง วิถีชีวิต ชาวบ้าน โดยมีคณะกรรมการ

นางจริญญา ศรีรักษ์	ประธาน
นายทรงยศ สวัสดิ์วรรณ	รองประธาน
นางจันทิรา คงชุม	เลขานุการ
นางมะลิวรรณ อินทร์แก้ว	เหรัญญิก

นางพิสมัย ราชเดช	รองเหรียญก
นางจารี ศรีวายพราหมณ์	ประชาสัมพันธ์
นายมนูญ ศรีศิริรินทร์	กรรมการ
นางจรรยา พุ่มพุกฤย์	กรรมการ

3. กติกาหรือกฎระเบียบที่สำคัญ : 1) สมาชิกทุกคนจะต้องมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2) สมาชิกต้องมีน้ำใจบริการการท่องเที่ยว 3) มีการประชาสัมพันธ์รณรงค์รักษาความสะอาด และสิ่งแวดล้อม โดยการทิ้งขยะลงสู่แม่น้ำ 4) สมาชิกที่ดำเนินการท่องเที่ยวต้องเข้าอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น 5) รายได้ของกลุ่มจะหักจากรายได้ทั้งหมดของทุกรายการ 20% 6) เงินรายได้ระยะแรกจะไม่มีกำไร 7) บุคลากรการท่องเที่ยวทุกคนจะต้องมีบัตรแสดงตัวที่ผ่านการรับรองจากกลุ่มและการแต่งกายที่สุภาพ

4. กิจกรรมการท่องเที่ยว : 1) ใช้เรือแจวล่องลำบาง นมัสการพระสังข์ศักดิ์สิทธิ์ ชมบ้านโบราณชมวิถีชีวิตชาวบ้าน วิธีการจับปู ดักนก และวิธีการทำน้ำตาลจากมะพร้าว 2) การท่องเที่ยวโดยใช้เรือยนต์ศึกษา ชมธรรมชาติ พ่อท่านข้าวสุก

5. แหล่งที่มาของงบประมาณ : 1) เงินจากรวบรวมเงินรายได้ที่หักเข้ากลุ่ม 20% ของรายได้ทั้งหมด 2) วัสดุการท่องเที่ยว เช่น เสื้อชูชีพจากบริษัท ปตท. 3) ขอบการสนับสนุนจากโครงการ อบต. อบจ. และหน่วยงานอื่นๆ

เงื่อนไขความสำเร็จ :

1. ต้องเป็นบุคลากรที่มีความรู้ เข้าใจ และรักการท่องเที่ยว
2. การประชาสัมพันธ์ที่ดี โดยระบบ IT เข้าช่วย
3. การสนับสนุนงบประมาณจากรัฐ
4. การได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายและการมีส่วนร่วมของประชาชน
5. การสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นกับชาวบ้านและให้มีความสำนึกรักษ์บ้านเกิด รักท้องถิ่นตนเอง

8. ตำบลบางโพธิ์ อำเภอมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี

8.1 ความเป็นมา ชาติพันธุ์ และการตั้งถิ่นฐาน

8.1.1 ความเป็นมาของชื่อบางโพธิ์ สาเหตุที่ลำบางแห่งนี้ได้ชื่อบางโพธิ์ก็เนื่องจากแต่เดิมนั้นบริเวณปากบางมีต้นโพธิ์ขนาดใหญ่ขึ้นอยู่ เวลาผู้คนสัญจรผ่านคลองพุนพินก็จะมองเห็นต้นโพธิ์ได้อย่างชัดเจน ดังนั้นชาวบ้านจึงเรียกบางแห่งนี้ว่าบางโพธิ์ และเนื่องจากเป็นชุมชนที่มีผู้คนอาศัยอยู่อย่างหนาแน่นและยาวนาน คนจึงเรียกบริเวณที่คนอาศัยหนาแน่นว่า บางโพธิ์ ต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองและตั้งตำบลเกิดขึ้น ชาวบ้านจึงได้นำชื่อบางแห่งนี้มาตั้งเป็นชื่อตำบล โดยมีขุนอนันต์เป็นกำนันคนแรก

ตำบลบางโพธิ์ เป็นตำบลที่อยู่ตอนตะวันตกเฉียงเหนือสุดของอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี ติดกับตำบลลิเล็ดละตำบลเขาศรีวิชัย มีคลองพุนพินเป็นแนวอาณาเขตธรรมชาติที่แบ่งอำเภอเมืองฯ กับอำเภอพุนพินตำบลบางโพธิ์เป็นพื้นที่ค่อนข้างดอน มีสภาพทั่วไปพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม มีน้ำท่วมถึงตลอดปีเพราะอยู่ใกล้ทะเล มีทั้งน้ำจืดและน้ำเค็ม ประชากรมีอาชีพทำการประมง ทำสวนมะพร้าว นาถุ้ง ปัจจุบันได้มีการปลูกปาล์มน้ำมันมากขึ้น บางโพธิ์เป็นลำบางที่แยกออกจากคลองพุนพินบริเวณตรงกันข้ามกับวัดบางปลาของตำบลลิเล็ด อำเภอพุนพิน ไหลผ่านหมู่ที่ 1 ตำบลบางโพธิ์ ไปเชื่อมต่อกับบางขาม ซึ่งถือเป็นลำบางสายเดียวกัน บางโพธิ์มีผู้อยู่อาศัยมาช้านานหลายชั่วอายุคน มีบ้านของราษฎรอาศัยกระจายไปตามลำบาง เนื่องจากคลองพุนพินเดิมนั้นเป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญของพ่อค้าชาวต่างประเทศที่จะนำเรือเข้าทางคลองพุนพินไปค้าขายยังชุมชนต่างๆ ที่อยู่ริมคลอง มีเรื่องเล่าว่ามีการฝังสมบัติล้ำค่าไว้ในบางโพธิ์ และบอกเล่าเป็นปริศนาให้คนทั่วไปได้ทราบว่าเป็น “บางโพธิ์มีโองปากหนา ข้างตงทุงคาข้างออกทุงชิง ถ้าคิดไม่ออกให้ไปถามรอกกับลิง” หมายถึงว่า บางโพธิ์มีสมบัติที่ฝังไว้โดยการใส่โอง อยู่บริเวณที่ฝังตะวันตกของบางเป็นทุงหญ้าคา ฝังตะวันออกเป็นทุงหญ้าชิง และบริเวณทุงดังกล่าวมีต้นเล็บกระรอกและต้นหวายถึงขึ้นอยู่ ซึ่งสมบัติจะถูกฝังอยู่บริเวณนั้น แต่จากการสอบถามชาวบ้านทราบว่ายังไม่มีผู้ใดได้สมบัติดังกล่าว ปัจจุบันบางโพธิ์มีขนาดกว้างประมาณ 8 เมตร ยาวประมาณ 2.5 กิโลเมตร ลึก 2-4 เมตร ตำบลบางโพธิ์ มีลำคลองหรือลำบางที่มีความสำคัญซึ่งเป็นที่ตั้งบ้านเรือนของประชาชน และมีประวัตินานต่างๆ ดังภาพประกอบ 81

ภาพประกอบ 81 บางโพธิ์

ตำบลบางโพธิ์ มีลำคลองหรือลำบางที่มีความสำคัญซึ่งเป็นที่ตั้งบ้านเรือนของประชาชน และมีประวัติต่างๆ ดังนี้

1) บางขาม บางขามเป็นลำบางที่ต่อจากบางโพธิ์หรือเรียกว่าเป็นบางเดียวกัน แต่ในอดีตเป็นคนละชุมชนกัน บางขามเป็นลำบางที่ไหลผ่านหมู่ที่ 1 ของตำบลบางโพธิ์ บางขามมีลักษณะชุมชนเช่นเดียวกับบางโพธิ์ มีการอาศัยของผู้คนมาช้านานหลายชั่วอายุคนมีบ้านเก่าแก่อายุร่วมร้อยปีจำนวนหลายหลัง ชาวบ้านประกอบอาชีพทำสวนมะพร้าวและการประมง เนื่องจากมีพื้นที่ใกล้ทะเล ปากบางขามจะเปิดออกสู่คลองพุนพินเช่นเดียวกับบางโพธิ์แต่คนละตำแหน่งกัน โดยปากบางขามจะอยู่ทางตอนล่างของคลองพุนพินกว่าบางโพธิ์ ลักษณะบางเป็นลำบางที่คดเคี้ยว มีต้นมะขามขนาดใหญ่ที่ชาวบ้านปลูกกันมาหลายชั่วอายุคนแผ่กิ่งก้านปกคลุมลำบาง สลับกับบ้านเรือนของราษฎรหลังใหญ่ทรงไทยภาคใต้ ทำให้มีทัศนียภาพที่สวยงาม บางขามมีความกว้างและความลึกเช่นเดียวกับบางโพธิ์ เนื่องจากเป็นลำบางเดียวกัน มีความยาวของบางประมาณ 1.5 กิโลเมตร

ภาพประกอบ 82 บางขาม

ความเป็นมาของชื่อบางขาม

ชื่อบางขามก็มาจากการที่ชาวบ้านบริเวณนั้นนิยมปลูกต้นมะขามเพื่อเก็บฝักไว้ขายตั้งแต่ในอดีต ส่งผลให้บริเวณบ้านเรือนราษฎรตลอดลำบางมีต้นมะขามขนาดใหญ่ขึ้นกระจัดกระจายไปทั่ว บางต้นที่ปลูกใกล้ลำบางก็จะแผ่กิ่งก้านสาขาปกคลุมลำบางก่อให้เกิดความร่มรื่นประกอบกับคลองที่คดเคี้ยว จึงเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวที่จะล่องเรือชมลำบาง หลายคนที

ได้มาล่องลำบางแห่งนี้มักจะพูดถึงประวัติศาสตร์เรื่อง “พันท้ายนรสิงห์” ในอดีตชาวบ้านในบริเวณนี้จะเก็บมะขามเพื่อนำไปขายได้ปีละจำนวนมาก แต่ปัจจุบันต้นมะขามขนาดใหญ่ที่ปลูกไว้เดิมได้ถูกตัดโค่นลงไปมาก เพื่อนำไม้ไปใช้ทำเชิงหรือทำอุปกรณ์เกี่ยวกับการทำนาทุ่ง ส่งผลให้มะขามต้นใหญ่ที่มาแต่ในอดีตลดน้อยลงไปจำนวนมาก ซึ่งหากชาวบ้านไม่ร่วมกันอนุรักษ์ไว้ สิ่งที่จะเหลือไว้ให้ลูกหลานในอนาคตคงมีแต่ลำบางที่ชื่อว่า “บางขาม” (สุทัศน์ ทองนพคุณ. 2551 : สัมภาษณ์)

2) บางงูเหลือม

บางงูเหลือมเป็นบางขนาดเล็กที่ปากบางเปิดออกสู่คลองพุนพิน บริเวณด้านบนใกล้กับปากบางโพธิ์ ปลายบางเชื่อมต่อกับบางแห่งแรกของตำบลคลองน้อย ลักษณะลำบางค่อนข้างคดเคี้ยว มีบ้านเรือนราษฎรอาศัยอยู่กระจัดกระจายไม่หนาแน่นมากนัก แต่ส่วนปลายของบางไม่ค่อยมีบ้านเรือนราษฎรเนื่องจากเมื่อน้ำลงบริเวณปลายบางจะตื้นเขิน ไม่สะดวกต่อการสัญจรของราษฎร ดังนั้นพื้นที่ของบางงูเหลือมจึงเป็นสวนมะพร้าวและปารกชฎู ซึ่งเกิดจากการที่ชาวบ้านได้ปล่อยให้ที่ไร่ข้าวเดิมกร้าง บางงูเหลือมไม่ได้เป็นบางที่มีความสำคัญด้านการคมนาคม แต่มีบ้านเรือนราษฎรอาศัยอยู่มายาวนาน โดยสามารถพบเห็นเรือนไม้หลังใหญ่แบบของชาวในบางปลูกสร้างอยู่หลายหลัง บางงูเหลือมไหลผ่านหมู่ที่ 5 ของตำบลบางโพธิ์ มีความกว้างประมาณ 4 เมตร ลึกประมาณ 2-3 เมตร ยาวประมาณ 4 ก.ม.

ภาพประกอบ 83 บางงูเหลือม

ความเป็นมาของชื่อบางงูเหลือม

จากการสอบถามชาวบ้านทราบว่าในบางแห่งนี้มีงูเหลือมชุกชุม เนื่องจากมีป่ารกชัฏ มีบ้านเรือนราษฎรอาศัยน้อย จึงมีสัตว์ป่าต่างๆ อยู่เป็นจำนวนมากรวมทั้งงูเหลือมที่มาร่วมอาศัยเพื่อหากินสัตว์ป่าต่างๆ ที่อาศัยอยู่ แม้ปัจจุบันชาวบ้านบริเวณบางงูเหลือมก็ยังไม่ให้ข้อมูลว่ายังสามารถพบเห็นงูเหลือมในบางแห่งนี้บ่อยๆ (สมบัติ ยศเมฆ. 2551 : สัมภาษณ์)

3) บางท่าพลูเถื่อน บางท่าพลูเถื่อนเป็นบางที่เกิดจากการขุดของชาวบ้านเมื่อประมาณ 50 ปีที่ผ่านมา โดยผู้ใหญ่ปราชญ์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 (เดิมบางท่าพลูเถื่อนยังคงเป็นที่ของหมู่ที่ 2) ของตำบลบางโพธิ์ได้มีความคิดร่วมกับลูกบ้านว่าปัญหาในการเดินทางของชาวบ้านเพื่อที่จะนำผลผลิตไปจำหน่ายและการเดินทางไปจับจ่ายซื้อของจากตลาดต้องเดินทางอ้อมไปทางคลองขวางหรือคลองน้อย ดังนั้นจึงได้ดำเนินการขุดคลองตัดจากคลองพูนออกไปออกบางแหวงแหวงของตำบลคลองน้อย ซึ่งสามารถใช้ประโยชน์จากบางดังกล่าวสำหรับการสัญจรได้มาจนปัจจุบัน บางท่าพลูเถื่อนเป็นบางที่เปิดออกสู่คลองพูนพินบริเวณเขียงกับวัดบางใหญ่ของตำบลลิเล็ด ปลายบางเปิดออกสู่บางแหวงแหวง ลักษณะบางค่อนข้างตรงเนื่องจากเกิดจากการขุดของคน แต่มีบางส่วนที่คดเคี้ยวเนื่องจากชาวบ้านเจ้าของที่ดินไม่ยินยอมให้ขุดผ่าเข้าไปในที่ดิน บางท่าพลูเถื่อนอยู่ในหมู่ที่ 5 ของตำบลบางโพธิ์ มีความกว้างประมาณ 4 เมตร ยาวประมาณ 4-5 กิโลเมตร ลึกประมาณ 3-4 เมตร

ภาพประกอบ 84 บางท่าพลูเถื่อน

ความเป็นมาของชื่อบางท่าพลูเถื่อน

ที่มาของชื่อบางแห่งนี้มาจากการที่เดิมนั้นบริเวณที่เป็นปากบาง ปัจจุบันเป็นที่ที่ชาวบ้านจะนำเรือมาเก็บพลูเถื่อน เพื่อนำไปกินกับหมาก เนื่องจากบริเวณดังกล่าวแต่เดิมเป็นป่าธรรมชาติ มีต้นพลูป่า (ชาวบ้านเรียกพลูเถื่อน) ขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก ลักษณะของพลูเถื่อนคล้ายใบพลูที่ใช้กินกับหมากทั่วไป แต่ลักษณะใบจะเรียกว่าปลายใบแหลม สีเขียวเข้มกว่าพลูที่ชาวบ้านปลูก คนที่มาเก็บใบพลูบางรายเก็บได้มากก็จะนำมาขายบริเวณท่าน้ำ ทำให้ชาวบ้านเรียกบริเวณดังกล่าวว่าท่าพลูเถื่อน ต่อมาเมื่อมีการขุดคลองขึ้นจึงเรียกบางแห่งนี้ว่า บางท่าพลูเถื่อน (วีระชุกุลอม. 2551 : สัมภาษณ์)

4) บางราม บางรามมีปากบางเปิดออกสู่คลองพุนพิน อยู่ทางตอนบนของบางท่าพลูเถื่อนห่างกันประมาณ 1 กิโลเมตร บางรามเป็นบางที่เกิดจากการขุดของชาวบ้าน เช่นเดียวกับบางท่าพลูเถื่อน แต่ขุดหลังบางท่าพลูเถื่อนประมาณ 10 ปี โดยการนำของผู้ใหญ่ปราชญ์ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 คนเดียวกันกับที่นำชาวบ้านขุดบางท่าพลูเถื่อน ทั้งนี้เนื่องจากเห็นว่าการเดินทางผ่านบางท่าพลูเถื่อนเพื่อไปยังบางแวงแร่นั้น หากต้องการเดินทางไปคลองน้อยก็ต้องอ้อมอีก ดังนั้นจึงต้องการให้มีเส้นทางลัดอีกเส้นทางหนึ่งจากคลองพุนพินไปยังคลองน้อยจึงได้พาชาวบ้านขุดคูบางรามขึ้นซึ่งขุดบริเวณส่วนที่คอดที่สุดของตำบลบางโพธิ์ โดยขุดคูที่มีความกว้างเพียง 3 เมตร แต่เนื่องจากปากบางอยู่บริเวณโค้งของคลองพุนพิน เมื่อน้ำเหนือหลากน้ำจะไหลแรงเข้าลำบางส่งผลให้ตลิ่งพัง ปัจจุบันบางรามจึงมีความกว้างประมาณ 6 เมตรยาวประมาณ 1 กิโลเมตร ลึกประมาณ 4 เมตร บางรามอยู่ในพื้นที่ หมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 5 ของตำบลบางโพธิ์ มีลักษณะลำบางที่ตรง เนื่องจากเกิดจากการขุดของคน

ภาพประกอบ 85 บางราม

ความเป็นมาของชื่อบางราม

แต่เดิมนั้นบริเวณที่ขุดคูบางรามมีบางเล็กๆ ซึ่งเป็นบางที่ต้นบริเวณปากบางเป็นป่า เป็นที่หลบซ่อนของโจรสลัด ชาวบ้านจึงเรียกบริเวณนี้ว่า “บางโมย” (ภาษาใต้ หมายถึงบางที่มีขโมยอยู่) ส่วนฝั่งที่ติดกับคลองน้อยเป็นที่ดินซึ่งมีเจ้าของที่ชื่อว่า ราม โดยได้ขุดคูจากคลองน้อยเข้าไปในสวนสำหรับขนมะพร้าว ซึ่งชาวบ้านที่อยู่ฝั่งคลองน้อยเรียกคูแห่งนี้ว่าคูบางราม ผู้ใหญ่ปรายได้นำชาวบ้านขุดบางโมยให้เชื่อมต่อกับคูคลองมะพร้าวของนายราม จึงเรียกลำบางที่ขุดขึ้นใหม่ว่า บางรามตลอดสาย แต่ชาวบ้านที่อยู่บริเวณปากบางก็ยังคงเรียกสถานที่ซึ่งตนเองอาศัยว่าอยู่ที่ “บางโมย” (วีระ ชุกล่อม. 2551 : สัมภาษณ์)

5) บางไทรจิ่ง บางไทรจิ่งเป็นบางที่ปากบางเปิดออกสู่คลองพุนพิน บริเวณตรงข้ามกับวัดบางใหญ่ ตำบลลิเล็ด อำเภอพุนพิน เป็นบางขนาดเล็ก ปลายบางตันอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 1 ตำบลบางโพธิ์ ขนาดบางกว้างประมาณ 3 เมตร ยาวประมาณ 1.5 กิโลเมตร ความลึกประมาณ 2 เมตร แต่เดิมนั้นไม่มีบ้านเรือนราษฎรอาศัยอยู่ในบางแห่งนี้ เนื่องจากเป็นบางที่ต้น การระบายน้ำไม่ดีและไม่สะดวกในการคมนาคม ปัจจุบันได้มีราษฎรปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่บริเวณริมบาง 2 หลังเนื่องจากมีถนนสามารถเข้าถึงได้

ภาพประกอบ 86 บางไทรจิ่ง

ความเป็นมาของชื่อบางไทรจิ่ง

แต่เดิมนั้นมีการเล่าต่อกันมาว่ามีต้นไทรคู่สองต้น อยู่บริเวณปากบาง คนละฟากของลำบางไทรจิ่ง ชาวบ้านจึงเรียกบางแห่งนี้ว่า บางไทรจิ่ง (ไพศาล กระสินธุ์, 2551 : สัมภาษณ์)

6) บางพลู บางพลูลำบางที่เปิดจากตอนบนของคลองพุนพินบริเวณก่อนถึงเขาศรีวิชัย เป็นลำบางที่เชื่อมคลองพุนพินกับคลองน้อย มีบ้านเรือนราษฎรอาศัยอยู่ไม่มากนัก เนื่องจากเป็นชุมชนใหม่ แต่เดิมนั้นไม่มีราษฎรอาศัยอยู่เนื่องจากเป็นบางที่มีขนาดเล็ก ลักษณะลำบางกว้างประมาณ 6 เมตร ยาวประมาณ 4-5 กิโลเมตร ลึกประมาณ 2-3 เมตร ไหลผ่านหมู่ที่ 4 ของตำบลบางโพธิ์

ภาพประกอบ 87 บางพลู

ความเป็นมาของชื่อบางพลู

เนื่องจากพื้นที่ทางตอนบนของตำบลบางโพธิ์จะเป็นพื้นที่ดอนมีน้ำอุดมสมบูรณ์จึงเหมาะสำหรับการทำสวน ดังนั้นตลอดสองข้างลำบางจึงเป็นสวนมะพร้าวและสวนผลไม้ขนาดที่ชาวบ้านปลูกไว้ และมีพืชที่เป็นที่นิยมปลูก และสัญลักษณ์ของลำบางแห่งนี้ คือ การปลูกพลูจนชาวบ้านได้เรียกบางแห่งนี้ว่า “บางพลู” (เสรี อินทจันทร์, 2551 : สัมภาษณ์)

7) บางโหนด บางโหนดเป็นบางที่เปิดออกสู่คลองพุนพินทางตอนบนสุดของคลองไหลผ่านหมู่ที่ 3 ของตำบลบางโพธิ์ เชื่อมคลองพุนพินกับคลองน้อยเช่นเดียวกับบางพลู แต่บางโหนดไม่มีบ้านเรือนราษฎรอาศัยอยู่สองข้างลำบางจะเป็นสวนผลไม้และสวนมะพร้าว

เช่นเดียวกับบางพลูบางโหนดเป็นบางที่มีความกว้างประมาณ 4-5 เมตร ยาวประมาณ 3 กิโลเมตร ลึกประมาณ 3 เมตร เป็นลำบางที่ไม่ได้มีความสำคัญในการสัญจรมากนัก เนื่องจากเป็นลำบางที่ใกล้กับคลองน้อย คลองขนาดใหญ่ที่แยกจากคลองพุนพินไปยังตำบลคลองน้อย ดังนั้นชาวบ้านจึงนิยมเดินทางไปทางคลองน้อยมากกว่าเดินทางผ่านบางแห่งนี้

ภาพประกอบ 88 บางโหนด

ความเป็นมาของชื่อบางโหนด

เนื่องจากบริเวณลำบางจะมีต้นตาลตโนดขึ้นอยู่จำนวนมากมาตั้งแต่อดีต และปัจจุบันก็ยังคงพบเห็นอยู่เป็นจำนวนมาก ชาวบ้านจึงได้เรียกลำบางสายนี้ว่า “บางโหนด” (สุคนธ์ กันทาแก้ว, 2551 : สัมภาษณ์)

8) บางท้องทราย บางท้องทรายเป็นบางที่มีปากบางเปิดออกสู่คลองพุนพินบริเวณตอนล่างใกล้ถึงทะเลของคลองพุนพิน เป็นบางที่มีขนาดเล็ก แต่มีความยาว เป็นที่อยู่อาศัยของผู้คนมาหลายชั่วอายุคน มีบ้านแบบชาวในบางหลังเก่าแก่จำนวนมากหลายหลัง ปลายบางข้างหนึ่งเปิดออกสู่คลองขวาง อีกแยกหนึ่งเปิดออกบางก้วยของตำบลคลองน้อย ลักษณะบางคดเคี้ยวกว้างประมาณ 10 เมตร ยาวประมาณ 8 กิโลเมตร ลึกประมาณ 3-4 เมตร

ภาพประกอบ 89 บางท้องทราย

ความเป็นมาของชื่อบางท้องทราย

แต่เดิมนั้นบางท้องทรายเป็นลำบางที่เชื่อมระหว่างคลองขวางกับคลองบางกล้วย ไม่มีส่วนของบางที่เปิดออกสู่คลองพุนพิน ส่งผลให้เมื่อมีน้ำเหนือหลากลงสู่คลองขวางและคลองบางกล้วย ตะกอนทรายที่มากับน้ำก็จะไหลเข้าสู่บางท้องทรายทั้งทางปากบางและปลายบาง ส่งผลให้คลองตื้นเขินเร็ว มีตะกอนทรายจำนวนมากบริเวณท้องคลอง และเมื่อน้ำเค็มเข้าไปในคลองน้ำเค็มก็ระบายออกยาก เนื่องจากมีคลองขนาดใหญ่อยู่ทั้งสองด้านที่ส่งผลให้น้ำในคลองแห่งนี้ไหลช้า ประกอบกับเป็นลำบางที่มีความยาวมาก ชาวบ้านที่อยู่อาศัยในบริเวณลำบางจึงมีความเดือดร้อนเนื่องจากไม่มีน้ำจืดใช้ นายอำเภอเมืองในสมัยนั้นคือ นายอำเภอโพธิ์ ศรีอภัย ได้ร่วมกับกำนันชม ศรีประดิษฐ์ ระดมชาวบ้านขุดจากคลองพุนพิน กว้าง 3 เมตร ยาวประมาณ 200 เมตร เพื่อให้น้ำจากคลองพุนพินซึ่งมีกระแส น้ำเชี่ยวกว่าคลองอื่นๆ ไหลเข้าสู่บางท้องทราย ส่งผลให้สามารถไล่น้ำเค็มออกจากบางได้เป็นอย่างดี หลังจากได้ขุดขุดขุดดังกล่าวแล้ว ดินที่ได้จากการขุดจะมีลักษณะเป็นทราย ซึ่งสันนิษฐานว่าเดิมนั้นบางท้องทรายไหลออกคลองพุนพินอยู่แล้ว แต่ตะกอนทรายทับถมเรื่อยมาจนกระทั่งลำบางตื้นเขินและเป็นพื้นดิน เมื่อขุดแล้วพื้นที่เป็นทรายชาวบ้านจึงได้เรียกขานนี้ว่า บางทราย (เสรี อินทจันทร์. 2551 : สัมภาษณ์)

8.1.2 ชาติพันธ์ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในตำบลบางโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นกลุ่มเชื้อชาติดั้งเดิมคือกลุ่ม เชื้อชาติไทยจีน เขมร และมาลายัน ที่อาศัยอยู่ตั้งแต่มุขเริ่มแรกทางประวัติศาสตร์และเมื่อชุมชนลุ่มน้ำได้มีการติดต่อค้าขายกันทางทะเลกับประเทศอื่นๆ ในยุคนั้นมีกลุ่มคนเชื้อสายมอญ พม่า ลาว อินเดีย และปากีสถาน ได้เดินทางเข้ามาค้าขายและได้ตั้ง

ถิ่นฐานบ้านเรือนในชุมชนลุ่มน้ำในเขตตำบลบางโพธิ์ ดังนั้นคนในตำบลบางโพธิ์ในปัจจุบันจึงเป็นกลุ่มคนเชื้อชาติดั้งเดิม และคนกลุ่มที่เดินทางมาในยุคหลังได้แต่งงานกัน และเป็นกลุ่มคนเชื้อชาติที่ผสมผสานกันไป (วีระ ชุกล่อม. 2551 : สัมภาษณ์)

8.1.3 การตั้งถิ่นฐาน ประชาชนที่อาศัยอยู่ในตำบลบางโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่แถบริมแม่น้ำ มาตั้งแต่ยุคแรกเริ่มทางประวัติศาสตร์ โดยยุคแรกได้ตั้งบ้านเรือนอยู่ริมแม่น้ำและลำบางเพื่อประกอบอาชีพประมงและทำการเกษตร และได้มีการติดต่อค้าขายกับชาติต่างๆ ทางทะเล ปัจจุบันตำบลบางโพธิ์มีถนนตัดผ่านประชาชนได้มีการเคลื่อนย้ายมาตั้งบ้านเรือนริมถนนมากขึ้น แต่ก็ยังรักษาวัฒนธรรมของชนลุ่มน้ำอยู่เหมือนเดิม (ไพศาล กระสินธุ์. 2551 : สัมภาษณ์)

8.2 ศักยภาพการท่องเที่ยวของตำบลบางโพธิ์ อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี

8.2.1 ศักยภาพด้านแหล่งท่องเที่ยว ตำบลบางโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีศักยภาพที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ 1) คลองพุนพิน 2) บางขาม 3) บางงูเหลือม 4) บางท่าพลูเถื่อน 5) บางราม 6) บางไทรชิง 7) บางพลู 8) บางโหนด 9) บางท้องทราย 10) วังปลา 11) กลุ่มอาชีพ 12) วัดโชติการาม วัดแหลมทองทราย

8.2.2 ศักยภาพด้านการจัดการการท่องเที่ยว ตำบลบางโพธิ์ องค์การบริหารส่วนตำบลบางโพธิ์ ได้มีการจัดทำยุทธศาสตร์การจัดการการท่องเที่ยวและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ให้บรรจุไว้ในแผนพัฒนาตำบลสามปีของตำบลและมีแนวทางการพัฒนาดังนี้ 1) ปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิมให้ได้มาตรฐานสู่ความเป็นสากล 2) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ 3) การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว 4) สร้างจิตสำนึกและความตระหนักในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 5) จัดระบบบำบัดน้ำเสีย 6) กำจัดขยะด้วยระบบที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม 7) กำจัดวัชพืชในแม่น้ำลำคลอง

8.2.3 ศักยภาพที่เป็นปัจจัยเอื้อต่อการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว

1) ด้านอาชีพและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ประชาชนที่อาศัยอยู่ในตำบลบางโพธิ์ อำเภอเมือง ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร อันได้แก่ ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ทำการประมง นอกจากนี้ก็ยังมีอาชีพค้าขายและอาชีพบริการ และมีการรวมกลุ่มอาชีพและนำวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ภายในท้องถิ่นเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชน

2) ด้านโบราณสถานโบราณวัตถุ ตำบลบางโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นตำบลที่ตั้งอยู่ริมฝั่งคลองพุนพินอยู่ตรงข้ามกันกับโบราณสถานศรีวิชัย และเขาพระอานนท์ แต่ในพื้นที่ตำบลบางโพธิ์เองไม่มีโบราณสถานและโบราณวัตถุ มีเพียงวัด 2 วัด คือ วัดโชติการามและวัดแหลมทองทราย ซึ่งเป็นวัดที่สร้างขึ้นใหม่หลังจากที่ประชาชนได้มาตั้งถิ่นฐาน

บ้านเรือนก็ได้สร้างวัดนั้นเพื่อใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนา (ไพศาล กระสินธุ์. 2551 : สัมภาษณ์)

8.3 ความต้องการของชุมชนเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว

8.3.1 ป่าธรรมชาติและป่าชายเลนขาดความสมบูรณ์

8.3.2 ขาดสถานที่ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม

8.3.3 ชาวบ้านต่างคิดต่างทำและยังขาดจุดร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว

8.3.4 ส่วนราชการขาดความต่อเนื่องในการสนับสนุนการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง

8.3.5 ขาดผู้นำในการจัดการการท่องเที่ยวที่เข้าใจเอาจริงเอาจังอย่างต่อเนื่อง

8.3.6 งบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบลมีน้อยไม่อาจจัดสรรในการ

พัฒนาการท่องเที่ยวได้อย่างเป็นรูปธรรม

8.3.7 ขาดแผนดำเนินการ และการจัดการกำจัดขยะและน้ำเสีย

วิสัยทัศน์ : จัดการท่องเที่ยวโดยการนำเสนอวิถีชีวิต ละสายน้ำเป็นจุดขาย เพื่อสร้างรายได้ ให้ชุมชนคนบางโพธิ์

เป้าประสงค์ :

1. ต้องการให้ตำบลบางโพธิ์เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเดินทางมาเยี่ยมชม

2. ต้องการให้มีจำนวนนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมอย่างต่อเนื่อง

3. ให้ตำบลบางโพธิ์อยู่ในระบบของนักท่องเที่ยวในระดับสากล

4. เป็นจุดเข้าเรือ ล่องบางชมธรรมชาติและตกปลา

ยุทธศาสตร์ :

1. การขยายผลและเผยแพร่สู่การปฏิบัติ : 1) ฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ในตำบลให้มีคุณภาพ และมีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว 2) รักษาเอกลักษณ์ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของคนในบาง และเรื่องความสำคัญของสายน้ำ 3) สร้างแหล่งท่องเที่ยวใหม่ เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวอยากมาเที่ยว 4) ให้สถาบันการศึกษาและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เข้ามาช่วยให้ความรู้ในการดำเนินการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง 5) ขยายและจัดตั้งเครือข่ายและจุดบริการให้ชัดเจน มีกฎระเบียบเหมือนวันทั้ง 6 ตำบลในบาง

2. การจัดตั้งองค์กร : 1) ใช้ชื่อว่า “กลุ่มบางโพธิ์รวมใจ” 2) รูปแบบของกลุ่มตั้งเป็นคณะทำงานโดยทุกคนมีส่วนร่วมรับผิดชอบ และแบ่งงานกันทำตามหน้าที่

3. คณะกรรมการบริหารกลุ่ม

นาไพศาล กระสินธุ์

ประธาน

นายทวี นพมาศ

รองประธาน

นางภิญโญ พิณโณ	ประชาสัมพันธ์
นายกฤษณะ นิยมประศาสตร์	ติดตามประเมินผล
นางสาวณัฐปริยา เมืองระริน	เลขานุการ
นางญาดา ศรีเพชรพูน	เหรียญกติก
ตัวแทนหมู่บ้านละ 5 คน	

4. กฎระเบียบของกลุ่ม : 1) สมาชิกต้องเป็นบุคคลที่อาศัยอยู่ตำบลบางโพธิ์ 2) กลุ่มต้องมีการประชุมทุก 3 เดือน 3) สมาชิกต้องช่วยกันดูแลรักษาสถานที่ท่องเที่ยวของชุมชน 4) คณะกรรมการต้องรายงานผลการทำงานทุกเดือน 5) การแบ่งผลกำไรแบ่งตามสัดส่วนการถือครองหุ้น 6) สมาชิกทุกคนต้องลงหุ้นคนละ 200 บาทต่อเดือน

5. กิจกรรมการท่องเที่ยว : 1) นำชมแหล่งอารยธรรมโบราณและชมธรรมชาติคลองพูนพิน 2) นำนักท่องเที่ยวนั่งเรือตกปลา ชมหิ่งห้อย ปูเปี้ยว และธรรมชาติริมแม่น้ำ และล่องบางรับประทานอาหารพื้นบ้านขงชาวในบาง 3) นำชมวิถีชีวิตชุมชนบางโพธิ์ 4) ล่องบางชมธรรมชาติ สถานที่สำคัญ บริการเช่าเรือ บ้านพัก และรับจ้างนำชมตกปลา 5) แหล่งของงบประมาณ เริ่มต้นเป็นการระดมทุนจากสมาชิกที่เข้าร่วมจากการลงหุ้นๆ ละ 200 บาท

เงื่อนไขและความสำเร็จ :

1. สร้างที่พักริมทางให้กับนักท่องเที่ยวเป็นจุดตามเส้นทางท่องเที่ยว
2. จัดบริการ อาหารเครื่องดื่ม ขนมพื้นบ้าน บริการนักท่องเที่ยว
3. จัดให้มีจุดชมวิวกวทัศน์ของธรรมชาติ
4. จัดให้มีอุปกรณ์การตกปลาซูชีพ และอุปกรณ์ล่องนง

สรุปสาระสำคัญทางวัฒนธรรมและแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนของตำบลเป้าหมายในกลุ่มน้ำตาปี

จากการที่ได้ทำเสนอข้อมูลที่เป็นวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวของชุมชนลุ่มน้ำตาปี โดยนำเสนอเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและศักยภาพของชุมชนเป็นรายตำบล สามารถสรุปเป็นภาพรวมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี ดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของชุมชน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

1.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชนลุ่มน้ำตาปี

ชุมชนลุ่มน้ำตาปี จังหวัดสุราษฎร์ธานีหรือบริเวณอ่าวบ้านดอน เป็นเมืองการค้าทางทะเลระหว่างอาหรับกับจีนมาช้านาน อาจจะก่อนพุทธศตวรรษที่ 7 ตามที่ปรากฏในจดหมายเหตุ ภูมิศาสตร์ของคลอดีอุสปโตเลมี (พ.ศ. 693) สันนิษฐานว่า มีการใช้เส้นทางจากอ่าวไทยเข้าสู่แม่น้ำตาปี คลองมีน คลองไฉก คลองวังหีบ แม่น้ำตรัง ออกสู่ทะเลอันดามัน เส้นทางนี้ได้ใช้มาจนกระทั่งพุทธศตวรรษที่ 10 จึงเลิกไป เนื่องจากลำคลองบางตอนตื้นเขินและได้กล่าวถึงเมืองพาน

ซึ่งมีตำแหน่งบริเวณอ่าวบ้านดอน ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 7 อาณาจักรศรีวิชัยได้ก่อตั้งประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 มีไชยาเป็นศูนย์กลางอำนาจของอาณาจักรและเป็นศูนย์กลางการค้าและแหล่งซื้อขายเครื่องเทศ อาณาจักรศรีวิชัยได้แผ่อำนาจจักรครอบครองมลายูและชวา ในพุทธศตวรรษที่ 13 เข้าตีขอม จามปา ในพุทธศตวรรษที่ 14 ขยายอำนาจครอบครองแคว้นโจพะและเกาะลังกา ในพุทธศตวรรษที่ 16 จนกระทั่ง พุทธศตวรรษที่ 19 กษัตริย์แห่งอาณาจักรชวาได้โจมตีศรีวิชัยและตามพรลิงค์ (ตาม -พะ -ระ -ลิงค์) หรือนครศรีธรรมราช ทำให้ศรีวิชัยอ่อนแอลงอย่างหนัก จนถึงพุทธศตวรรษที่ 21-22 โปรตุเกสและฮอลันดาได้เข้ามาจัดตั้งสถานีการค้าในมลายู รวมทั้งจีนได้เปลี่ยนนโยบายการค้าเป็นการค้าโดยตรงกับเมืองต่างๆ ทำให้บทบาทของศรีวิชัยต้องหมดไป อาณาจักรศรีวิชัยเป็นอาณาจักรที่พุทธศาสนาได้สถาปนาอย่างมั่นคงและเจริญรุ่งเรือง ในจดหมายเหตุของภิกษุอู๋จิง ได้กล่าวว่า ศรีวิชัยมีภิกษุเป็นพันรูปและแนะนำให้ภิกษุจีนที่จะไปศึกษาศาสนาพุทธที่อินเดีย ควรพักเพื่อศึกษาภาษาสันสกฤต การปฏิบัติวินัย ขนบธรรมเนียม และประเพณีต่างๆ ที่ศรีวิชัยก่อนประมาณ 1-2 ปี นอกจากนี้อาณาจักรศรีวิชัยมีศิลปกรรมที่โดดเด่นของตัวเองเรียกว่า สกุลช่างศรีวิชัยอันมีความงดงาม และเป็นเอกลักษณ์ที่ยังปรากฏให้เห็นทั้งโบราณสถานและโบราณวัตถุตกทอดจนถึงปัจจุบัน

1.2 ชาตินัชนั

ประชากรในชุมชนชนลุ่มน้ำตาปี จังหวัดสุราษฎร์ธานีแบ่งกลุ่มเชื้อชาติได้ 3 กลุ่ม คือ ไทย จีน เขมร และมลายันดั้งเดิม นอกจากนี้ยังมีเชื้อชาติอื่นๆ บ้างเล็กน้อย เช่น ลาว อินเดีย ปากีสถาน พม่า มอญ กลุ่มคนเชื้อชาติเหล่านี้แต่เดิมอาศัยอยู่ตามริมแม่น้ำ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตรและประมง เนื่องจากพื้นที่ลุ่มน้ำตาปีทั้งแปดตั้งอยู่ริมฝั่งของชาวบ้านดอน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่แม่น้ำตาปีไหลผ่านมาออกที่ปากน้ำบริเวณอ่าวบ้านดอน 2 จุด คือ แม่น้ำตาปีส่วนที่แยกเป็นคลองพุนพินไหลไปออกที่อ่าวบ้านดอน บริเวณตำบลลิเล็ด อำเภอพุนพิน ส่วนแม่น้ำตาปีสายหลักไหลไปออกที่ปากน้ำบริเวณตำบลคลองฉนาก ตำบลบางกุ้ง อำเภอเมืองจังหวัดสุราษฎร์ธานี พื้นที่ลุ่มน้ำบริเวณที่มีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติทั้งในเรื่องพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ ซึ่งอาศัยหลักแหล่งทำมาหากินค้าขายติดต่อกับชาติต่างๆ ด้วยคมนาคมทางน้ำด้วยเรือเดินสมุทรขนาดใหญ่

ต่อมาประชากรจากภาคกลางของประเทศไทยได้เดินทางเคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งหลักแหล่งทำมาหากิน โดยคนเหล่านี้เดินทางมาจากจังหวัดสุพรรณบุรี กาญจนบุรี นครปฐม ราชบุรี เพชรบุรี สมุทรสาคร สมุทรปราการ สมุทรสงคราม และจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยเดินทางมาทางเรือและได้กระจายอาศัยอยู่ตามตำบลต่างๆ บริเวณลุ่มแม่น้ำตาปี ภายหลังได้มีการแต่งงานมีลูกหลานกับกลุ่มคนดั้งเดิมที่อาศัยอยู่บริเวณลุ่มน้ำตาปี และอาศัยทำมาหากินอยู่จนถึงปัจจุบัน

1.3 การตั้งถิ่นฐาน

การตั้งถิ่นฐานของประชาชนของเขตลุ่มน้ำตาปี ทราบว่ามีการตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่สมัยยุคเริ่มแรกของประวัติศาสตร์ยุคนี้เชื่อมต่อกับสมัยก่อนประวัติศาสตร์ กล่าวคือในยุคสมัยก่อนประวัติศาสตร์ประชาชนส่วนใหญ่ในจังหวัดสุราษฎร์ธานีอาศัยอยู่ตามถ้ำและในพื้นที่ป่าเขา ด้านทิศตะวันตกของจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยในพื้นที่ดังกล่าวมีทั้งที่มีเป็นภูเขาหินปูนที่กระจายกระจายในอำเภอต่างๆ มนุษย์ในสมัยนี้มีชีวิตความเป็นอยู่กลมกลืนกับธรรมชาติใช้วัตถุจากธรรมชาติมาผลิตเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ เช่น เกือบหินกรวด แม่น้ำ มากระเทาะเป็นเครื่องมือ ต่อมาเมื่อมีสังคมความรู้และเทคโนโลยีในการผลิตมากขึ้น ซึ่งมีการพัฒนาทำเครื่องปั้นดินเผา เครื่องมือ ทำของเครื่องประดับต่างๆ สภาพชีวิตความเป็นอยู่ มีลักษณะสังคมแบบนายพรานหรือสังคมเก็บของป่าล่าสัตว์ คือ ดำรงชีวิตอยู่ด้วยการเข้าป่า ทั้งคนเผ่าที่เป็นชนกลุ่มน้อยในปัจจุบัน เช่น เงาะป่า เซปิงซาไก หรือผีตอเหลือง

การพัฒนาเปลี่ยนแปลงของสังคมก่อนประวัติศาสตร์ ตอนปลายพัฒนามาเป็นสังคมสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์นั้นท่าจะมาจากชาว ก่อนประวัติศาสตร์ก้าวหน้าที่เริ่มลงมาอาศัยบนพื้นฐานชนกลุ่มนี้ อาจจะเริ่มดำเนินชีวิตแบบชุมชนเกษตรกรรมและแม้ว่าปัจจุบันจะหาหลักฐานมายืนยันไม่ได้ก็ตามการก่อตัวของกลุ่มชนบท ก่อนเข้าสู่สมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ น่าจะได้แก่ แหล่งโบราณคดี ริมเส้นทางน้ำที่คนก่อนประวัติศาสตร์ใช้เป็นเส้นทางคมนาคม อพยพเคลื่อนย้ายลงมาและอยู่อาศัยเรื่อยมาจนมีการติดต่อกับสังคมสมัยประวัติศาสตร์จากโพ้นทะเล เราจึงได้พบวัตถุนำเข้า เช่น กลวงมโหระทึกในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้พบกลวงมโหระทึกจำนวน 5 ใบ ที่อำเภอพุนพิน 2 ใบ อำเภอไชยา 1 ใบ อำเภอท่าชนะ 1 ใบ และอำเภอเกาะสมุย 1 ใบ

ชุมชนลุ่มน้ำตาปี พัฒนาจากสถานีการค้าเพื่อชุมชนเมืองท่าเลค้าเงินเดบโต เป็นเมืองท่าขนาดใหญ่ ซึ่งภายหลังมีผู้ปกครองชัดเจน ได้ส่งทูตไปเจริญสัมพันธไมตรีกับราชสำนักจีน จากหลักฐานการบันทึกของจีนเมืองท่าที่สันนิษฐานว่าจะตั้งอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำตาปี รอบอ่าวบ้านดอน คือ เมืองพุนพิน ปัจจุบัน คือ อำเภอพุนพินนั่นเอง

2. ศักยภาพของชุมชนลุ่มน้ำตาปี จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2.1 ศักยภาพด้านแหล่งท่องเที่ยว

2.1.1 แม่น้ำตาปี

2.1.2 คลองพุนพิน

2.1.3 ลำปางในตำบลลิเล็ด

2.1.4 ป่าชายเลนที่ตำบลลิเล็ด

2.1.5 โบราณสถานที่ตำบลศรีวิชัย

2.1.6 ลำปางในตำบลบางชนะ

- 2.1.7 ลำปางในตำบลคลองน้อย
- 2.1.8 ลำปางในตำบลบางไทร
- 2.1.9 ลำปางในตำบลคลองฉนาก
- 2.1.10 ลำปางในตำบลบางไผ่
- 2.1.11 ลำปางในตำบลบางโพธิ์
- 2.1.12 บ้านโบราณตำบลบางไผ่
- 2.1.13 นมัสการหลวงพ่อบ้านที่วัดบางไผ่
- 2.1.14 นมัสการหลวงพ่อบ้านที่วัดแหลมทอง
- 2.1.15 นมัสการหลวงพ่อบ้านที่วัดบางกล้วย
- 2.1.16 ชมวังปลาที่ตำบลบางโพธิ์
- 2.1.17 เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพใน 8 ตำบล
- 2.1.18 ชมการแสดงพื้นบ้าน ลิเกป่า หนึ่งตะลุง
- 2.1.19 ชมหิ่งห้อยในคลองร้อยสาย
- 2.1.20 ชมขนบธรรมเนียมประเพณีในชุมชน
- 2.1.21 เรียนรู้ภาษาถิ่นและภูมิปัญญา
- 2.1.22 รับประทานอาหารพื้นบ้าน อาหารปิ้งได้ที่มิชยาในชุมชน
- 2.1.23 ชมกิจกรรมแข่งเรือในงานชักพระทอดผ้าป่า
แหล่งท่องเที่ยวสำคัญของลุ่มน้ำตาปี

1. คลองพุนพิน

ภาพประกอบ 90 คลองพุนพิน

2. แม่น้ำตาปี

ภาพประกอบ 91 แม่น้ำตาปี

3. ป่าชายเลนในพื้นที่ตำบลลิเล็ด

ภาพประกอบ 92 ป่าชายเลนในพื้นที่ตำบลลิเล็ด

4. บ้านโบราณ 200 ปี

ภาพประกอบ 93 บ้านโบราณ 200 ปี

5. โบราณสถานศรีวิชัย

ภาพประกอบ 94 โบราณสถานศรีวิชัย

6. เจดีย์และโบสถ์บนเขาพระอานนท์

ภาพประกอบ 95 เจดีย์และโบสถ์เขาพระอานนท์

7. หลวงพ่อข้าวสุกที่วัดบางไผ่

ภาพประกอบ 96 หลวงพ่อข้าวสุกวัดบางไผ่

8. สถานที่และกิจกรรมอื่นๆ อีกมากมาย

2.2 ศักยภาพด้านการจัดการการท่องเที่ยว

ชุมชนลุ่มน้ำตาปีได้มีการบูรณาการแผนการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน โดยได้ร่วมกันจัดทำยุทธศาสตร์การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี และมีแนวทางในการพัฒนา ดังนี้

2.2.1 พัฒนาและปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว

2.2.2 พัฒนาส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว

2.2.3 พัฒนาระดับมาตรฐานการบริหารและความปลอดภัย

2.2.4 สร้างจิตสำนึกและความตระหนักรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ

สิ่งแวดล้อม

2.2.5 ส่งเสริมศาสนาวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และภูมิปัญญา

ท้องถิ่น

2.2.6 พัฒนาโครงสร้างด้านสาธารณูปโภค

2.2.7 พัฒนาระบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

2.3 ศักยภาพที่เป็นปัจจัยเอื้อต่อการเกิดกิจกรรมการท่องเที่ยว

2.3.1 ด้านเอกลักษณ์และวิถีชีวิต ในเรื่องของวิถีชีวิตของประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำตาปี ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในด้านต่างๆ อันได้แก่ เรื่องภาษา วรรณกรรม การละเล่นพื้นบ้าน ศาสนาความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี การประกอบอาชีพ และ ศิลปะหัตถกรรม อันเป็นการการบ่งบอกถึงความเป็นเอกลักษณ์และความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ โดยโดยทำเสนอตามลำดับ ดังนี้

1) ภาษา ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนลุ่มน้ำตาปี ส่วนใหญ่ใช้

ภาษาไทยถิ่นใต้สุราษฎร์ธานี วิถีชีวิตต้นตอของภาษามาจากกลุ่มภาษาสุโขทัย ในการติดต่อสื่อสารกันภายในพื้นที่ และใช้ภาษากลางในการติดต่อกับทางราชการ และหน่วยงานอื่น ๆ เอกลักษณ์ของภาษาถิ่นใต้สุราษฎร์ธานี ศึกษาได้จากระบบหน่วยเสียง ซึ่งประกอบด้วยหน่วยเสียงสระพยัญชนะ และวรรณยุกต์ หน่วยเสียงของภาษาถิ่นใต้สุราษฎร์ธานี มีการผันแปรและกรายเสียงไปจากภาษาไทย โดยเสียงวรรณยุกต์มีการผันแปร และกลายเสียงไปมากที่สุด จนบางกรณี คำๆ เดียวก็อาจมีเสียงวรรณยุกต์เกือบจะตรงกันข้ามกัน หน่วยเสียงวรรณยุกต์จึงเป็นหน่วยเสียงที่สำคัญที่ทำให้เสียงพูดของภาษาถิ่นใต้สุราษฎร์ธานี มีเอกลักษณ์เฉพาะของภาษาไทยถิ่นใต้สุราษฎร์ธานี เมื่อเปรียบเทียบกับภาษาไทยมาตรฐานพอจะสรุปและตั้งข้อสังเกตได้ดังต่อไปนี้

- (1) เสียงวรรณยุกต์ภาษาไทยสุราษฎร์ธานี มี 6-7 เสียง
- (2) เสียงวรรณยุกต์ภาษาไทยสุราษฎร์ธานีกับไทยมาตรฐาน ไม่มีเสียงใดที่เหมือนกันอย่างแท้จริง มีแต่เพียงใกล้เคียงกันดังที่เปรียบเทียบให้เห็นแล้วในตาราง
- (3) ระดับเสียงและการขึ้นลงของวรรณยุกต์ภาษาไทยสุราษฎร์ธานี มักจะตรงกันข้ามกับไทยมาตรฐานวรรณยุกต์ตรงกันข้ามเช่นนี้ ทำให้กล่าวได้ว่าผู้สนใจสามารถฝึกพูดภาษาถิ่นสุราษฎร์ธานี เสียงวรรณยุกต์ที่เป็นไปในลักษณะตรงกันข้ามเช่นนี้ ทำให้กล่าวได้ว่าผู้สนใจสามารถฝึกพูดภาษาถิ่นสุราษฎร์ธานีได้ไม่ยากนัก
- (4) ในภาษาไทยสุราษฎร์ธานี มีความสัมพันธ์ค่อนข้างสูงระหว่างพยัญชนะต้นกับระดับเสียงวรรณยุกต์ คือ คำที่พยัญชนะต้นเป็นอักษรสูง จะมีเสียงสูง พยัญชนะต้นเป็นอักษรกลางจะมีเสียงกลาง และพยัญชนะต้นอักษรต่ำจะมีเสียงต่ำ ความสัมพันธ์ดังกล่าวไม่เกิดในภาษาไทยมาตรฐาน แต่ข้อยกเว้นก็มีอยู่บ้าง เช่น ในกรณีคำตายซึ่งแม้พยัญชนะต้นเป็นอักษรกลาง ส่วนเสียงวรรณยุกต์กลับเป็นเสียงต่ำ คำอื่นๆ อีกบางคำ เช่น คำว่า ฆ่า นำ เล่น เป็นต้น คำดังกล่าว พยัญชนะต้นเป็นอักษรต่ำ แต่มีเสียงวรรณยุกต์ประเภทสูง-ระดับ หรือสูง-เลื่อนลง (เสียงที่ 2) คำประเภทที่อยู่ในข้อยกเว้นเหล่านี้จะศึกษาต่อไปว่าทำไมจึงเป็นเช่นนั้น

2) วรรณกรรม

วรรณกรรมท้องถิ่นสุราษฎร์ธานีแบ่งกว้างๆ ออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ วรรณกรรมมุขปาฐะและวรรณกรรมลายลักษณ์ วรรณกรรมแต่ละประเภทยังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

(1) วรรณกรรมมุขปาฐะ : วรรณกรรมมุขปาฐะ คือ วรรณกรรมซึ่งมีการสืบทอดโดยอาศัยการเล่าด้วยถ้อยคำจากปากสู่ปาก จากคนรุ่นหนึ่งสู่คนรุ่นหนึ่ง โดยปราศจากการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร วรรณกรรมมุขปาฐะที่น่าสนใจของชุมชนลุ่มน้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้แก่ เพลงกล่อมเด็ก ปริศนาคำทาย นิทานพื้นบ้าน และกาพย์กลอนมุขปาฐะ เป็นต้น

1. เพลงกล่อมเด็ก เพลงกล่อมเด็ก หมายถึง เพลงที่ใช้ร้องเพื่อกล่อมให้เด็กนอนหลับหรือหายกวน โยเย เพลงกล่อมเด็กในภาคใต้มีชื่อเรียกหลายอย่าง เช่น เพลงร้องเรือ เพลงนอนนอน และเพลงชาน้อง สำหรับเพลงกล่อมเด็กในจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีร้องกันในทุกท้องถิ่น แต่ในปัจจุบันความนิยมลดน้อยลงไปมาก บทเพลงกล่อมเด็กจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีเนื้อหาแตกต่างกันเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทบทกล่อมที่มีความหมายตรงตัว มักจะเป็นบทที่เกี่ยวกับเด็กโดยตรง ไม่มีความหมายในทางเปรียบเทียบสองแง่สองมุม อีกประเภทหนึ่งเป็นบทกล่อมที่มีความหมายโดยอ้อม มักจะเป็นการกล่าวเปรียบเทียบให้คิดหรือบางทีก็เป็นการบรรยายปริศนาธรรม

เพลงกล่อมเด็กบทหนึ่งมี 8 วรรค (บาทบทมีมากกว่า)

วรรคหนึ่งใช้คำตั้งแต่ 4-7 วรรคแรก มีคำขึ้นต้นว่า ฮา เอ้อ ต่อไปก็เป็นคำที่กล่าวถึงแล้วลงคำ
สุดท้ายวรรคว่าเหอ แต่ละวรรคจะลงสัมผัสกันในวรรคที่ 8 ก่อนจบคำสุดท้ายใช้คำเอื้อน เพื่อส่งไป
คำสุดท้าย เนื้อหาของเพลงกล่อมเด็กสุราษฎร์ธานีที่สำรวจพบแล้ว แสดงให้เห็นในหลายลักษณะ
คือ กล่าวถึงชีวิตความเป็นอยู่ของสัตว์ เรื่องราวเกี่ยวกับวรรณคดี นิทานพื้นบ้าน และนิทานชาดก
การเสียดสี ล้อเลียน ประชดประชันบุคคลต่างๆ เช่น หึงม่าย ชายแก่ ความรักของแม่ที่มีต่อลูก
เรื่องราวเกี่ยวกับสภาพของธรรมชาติ เช่น ฝนตก ฟ้าร้อง เดือนหงาย ความรักของหนุ่มสาว การตัด
พ้อ การเกี่ยวพาราฮีเรื่องราว หรือเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ การอบรมสั่งสอน คติเตือนใจ
อารมณ์ขัน ประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ คำคำที่หยาบคาย หยาบโหลน

ตัวอย่างเพลงกล่อมเด็กของชุมชนลุ่มน้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี
ที่น่าสนใจ ได้แก่

คือน้องเหอ	คือพร้าวนาแก่
ต้นเด็วโนเน	โหยเลจีซึ้ง
ฝนตกก้าไม่ต้อง	ฟ้าร้องก้าไม่ถึง
โหยเลจีซึ้ง	กับท่านผู้มีบุญ...เหอ
โตะเปลเหอ	โตะไว้ได้ต้นส้มปอย
เด็กนั่นหัวทอย	ร้องเรือก้าไม่เป็น
ได้ฟังเพื่อนว่า	มือคว้าว้าวเหย็น
ร้องเรือก้าไม่เป็น	ข้าวเหย็นไม่ทนหม้อ...เหอ
ร้อยซังเหอ	สั่งพี่ให้มา
ครั้นพี่มาหา	ดูคหมาให้ขบ
หัวคิดพี่ดี	วังขึ้นต้นขรบ
ดูคหมาให้ขบ	โยะซ้างให้แทงพี่...เหอ

2. ปริศนาคำทาย ปริศนาคำทายเป็นมุขปาฐะที่ชาวจังหวัด

สุราษฎร์ธานีนิยมเล่นกันในยามว่างหลังเสร็จกิจธุระประจำวัน เช่น ตอนเย็นๆ หรือตอนหัวค่ำก่อน
เข้านอน เป็นต้น การเล่นปริศนาคำทายเป็นการฝึกสมองให้ลูกหลายรู้จักคิดไปในตัว อีกทั้งทำให้เกิด
ความสนุกสนานสร้างความอบอุ่นในครอบครัว ความใกล้ชิดสนิทสนม และให้ความรู้แก่เด็ก
เพราะในปริศนาทำทายมักจะกล่าวถึงหรือสะท้อนสภาพสังคม ชีวิตความเป็นอยู่ งานอาชีพ และ
อื่นๆ ที่เกี่ยวกับท้องถิ่นเอาไว้ด้วย เป็นที่น่าเสียดายที่ในปัจจุบันการเล่นปริศนาทำทายมีน้อยลงอย่าง
เห็นได้ชัด ที่พอมืออยู่บ้างก็เฉพาะในท้องถิ่นชนบทเท่านั้น ปริศนาทำทายของชาวจังหวัดสุราษฎร์ธานี

มักขึ้นต้นด้วยไทร ไทร เหี้ย หรือไอ ไทร เหือ ซึ่งหมายถึง อะไรรอเอย นั่นเอง ต่อจากนี้ก็จะเป็นการทำนาย ซึ่งอาจจะกล่าวคล้องจองกัน หรือไม่คล้องจองกันก็ได้

นกคุศทัยลัน พลิกปะทักวัน ขึ้นหวันไม่รอด (หัวปลี)
สองดินยืนยง ตรันนางธรรณี สองมือราวี จี้ออกทางข้าง (ครกสี
ข้าว)

ขึ้นบนของ หย่อนสุข หมาเข้าครุบ แมงวันโห้อ (คนถ่าย
อุจจาระ)

เสดินหยื่นหยัน ตรันนางโสภา หกหูหกตา สามวานทางเดียว
(คนหามหมู)

เห็ดด้างเงาะข้างเขา ใครไปเอาควายทอดตาย (ใบหูควาย)
หมิงโหยข้างหนู ภูโหยข้างนี้ หมิงซักที ภูซักที จีลงบนดิน
(คนเลียไม้)

ของกลมเหมือนหวัน ดันเด็กสาวสาว คนเต่าคนแก่ นานนาน
ตอที (กระดิ่งผัดข้าว)

3. นิทานพื้นบ้าน นิทานพื้นบ้าน หมายถึง เรื่องราวที่บุคคลในท้องถิ่นต่างๆ แต่งขึ้นและเล่าสืบต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน มีความมุ่งหมายเพื่อเป็นเครื่องบันเทิงใจ และสั่งสอนบุคคลให้กระทำความดี เช่น ความกตัญญูกตเวที ความซื่อสัตย์สุจริต และความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ บางเรื่องแต่งขึ้นเพื่ออธิบายภูมิประเทศ ชื่อภูมิประเทศ นิทานพื้นบ้านนอกจากให้ความสนุกสนานแล้ว ยังสะท้อนสภาพความเป็นอยู่ ความนึกคิด ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของบุคคลในท้องถิ่นด้วย การเล่านิทานพื้นบ้านเล่ากันเป็นภาษาร้อยแก้ว ไม่ใช่ร้อยกรอง ในระยะหลังเมื่อมีการเขียนหนังสือจึงมีการบันทึกนิทานลงไว้เป็นตัวหนังสือตามเค้าเดิมที่เคยเล่าด้วยปาก ไม่ปรากฏชื่อผู้เล่าดั้งเดิมว่าเป็นใคร มักอ้างกันต่อๆ มาว่าเป็นของเก่าหรือฟังมาจากผู้เล่าอีกต่อหนึ่ง

นิทานพื้นบ้านของจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีอยู่มาก ถ้าจะแบ่งเป็นประเภทแล้วจะพบว่า มีหลายประเภท เช่น นิทานปรัมปรา นิทานสมัยใหม่ นิทานเกี่ยวกับสัตว์ นิทานท้องถิ่น และนิทานตลก เป็นต้น นิทานพื้นบ้านซึ่งเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายในจังหวัดนี้ ได้แก่ เรื่องเจ็ดเกียน ตู้งกับหลวงหาหมวก สี่เกลอ ตาบอดลักเรือ ไชยชายอาสาเมีย นางอุทัย ไชยชายคอนรอด กวดกับงูเห่า หมานอนแกลบ หม้อวิเศษ เหนิง แก้วสารพัดนึก ศรีธัญไชย เต่าคืนหวัน (สุวรรณค์) ฯลฯ ในปัจจุบันนิทานพื้นบ้านได้สูญหายไปเป็นจำนวนมาก ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่าผู้มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องนี้เสียชีวิตไปเกือบหมดสิ้นและชาวบ้านชาวเมืองในปัจจุบันก็ไม่ค่อยสนใจนัก

น่าจะได้มีการส่งเสริมสนับสนุน หรือเก็บรวบรวมศึกษาอย่างจริงจังเพื่อที่จะช่วยให้วรรณกรรมมุขปาฐะดังกล่าวนี้เป็นมรดกตกทอดอย่างไม่ขาดสายแก่อนุชนรุ่นหลังต่อไป

4. กาพย์กลอนมุขปาฐะ กาพย์กลอนมุขปาฐะ คือ บทร้อยกรองพื้นบ้าน ซึ่งจดจำสืบทอดกันมาจากปากสู่ปาก เหตุที่มีผู้จดจำสืบทอดกันมานั้นก็เพราะว่ามักเป็นคติสอนใจ หรือไม่ก็เป็นข้อคิดสำหรับดำเนินชีวิตหรือไม่ก็เป็นมุขตลกที่ก่อให้เกิดความบันเทิงใจ กาพย์กลอนมุขปาฐะเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอนได้ชัดเจนอย่างหนึ่ง กาพย์กลอนมุขปาฐะมีอยู่มากมายคนเฒ่าคนแก่ที่มีอายุ 70 ปีขึ้นไปมักจะจดจำไว้ได้มากที่นำมาใจ เช่น

อย่าไฝหน้าซ้าง อย่าขวางหน้าฉาน อย่าหาญสู้เสือ
อย่าเชื่อคนคด อย่าปลคนซื้อ อย่าถือคนบ้า อย่าว่าคนเมา
คนคิ้วพราน วานยักษ์ หักหมา หน้ากระดุก
ไม่ควรผูกเป็นมิตรจะผิดใหญ่

(2) วรรณกรรมลายลักษณ์ : วรรณกรรมลายลักษณ์ คือ วรรณกรรมซึ่งมีการสืบทอดโดยมีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร อาจจะเป็นบันทึกลงในหนังสือ แผ่นอิฐ แผ่นหิน คอระฆัง ฐานพระพุทธรูป กระจกหรือวัสดุอื่นๆ ที่ใช้ประโยชน์ในการบันทึกได้ วรรณกรรมลายลักษณ์ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้แก่ จารึกต่างๆ หนังสือสมุด ใบลาน และวรรณกรรมสมัยใหม่ เป็นต้น

1. จารึก จารึกที่สำคัญ ได้แก่ จารึกที่ 23 จารึกที่ 24 และจารึกที่ 25

จารึกที่ 23 ไม่เป็นการแน่นอนเกี่ยวกับที่มาของจารึกหลักนี้ ปัจจุบันอยู่ในหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร จารึกหลักนี้มีจารึกอยู่ทั้ง 2 ด้าน ด้านแรกเป็นภาษาสันสกฤต ซึ่งยังสลักไม่เสร็จอยู่ 4 บรรทัด จารึกด้านแรกมีข้อความสมบูรณ์ จารึกในศักราช 597 ซึ่งตรงกับ พ.ศ. 1318 หลังจากกล่าวสรรเสริญพระราชอำนาจจักรศรีวิชัยแล้วก็กล่าวถึงการสร้างศาสนสถาน จารึกหลักนี้จบลงด้วยการแสดงเวลาตามวิชาโหราศาสตร์ ส่วนจารึกด้านที่ 2 ไม่เกี่ยวข้องกับด้านแรกและตัวอักษรที่ใช้ดูเหมือนจะเป็นสมัยหลังกว่าเป็นการเริ่มต้นสรรเสริญพระราชอำนาจราชวงศ์ไศเลนทร์ น่าเสียดายที่จารึกนี้ไม่จน

จารึกที่ 24 หรือจารึกที่วัดเวียง อำเภอไชยา ปัจจุบันจารึกนี้อยู่ในหอสมุดควจิรญาณ หอสมุดแห่งชาติ จารึกนี้เริ่มด้วยคำร้องกรองสรรเสริญพระราชาทรงพระนามศรีธรรมราช แห่งราชวงศ์ปัทม ต่อจากนั้นก็บอกศักราชกาลิยุค 4332 ซึ่งตรงกับ พ.ศ. 1773 จารึกที่พออ่านออกดูเหมือนจะแสดงถึงสิ่งที่อุทิศถวาย แต่ศาสนสถานในพระพุทธศาสนา

จารึกที่ 25 หรือจารึกที่ฐานพระพุทธรูปวัดเวียง อำเภอไชยา ด้านหน้าของฐานมีจารึกภาษาเขมร 4 บรรทัด มีตัวอักษรคล้ายกับตัวอักษรของจารึกที่ 24 จารึกหลักนี้กล่าวว่าใน สก 1105 (พ.ศ. 1726) ในราชการของพระเจ้าศรีมัตไตรโลกยราชเมธาธิภูษวรม เทวะมหาเสนาบดีคณาไฉนผู้เป็นหัวหน้าแห่งประเทศครหิได้สั่งให้หล่อพระพุทธรูปองค์นี้ซึ่งมีจารึกอยู่

2. หนังสือบุคคล วรรณกรรมลายลักษณ์ที่เป็นมาดกทางวัฒนธรรมของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ส่วนใหญ่ทำขึ้นเป็นหนังสือบุคคลหรือหมุด คือ หนังสือซึ่งทำด้วยกระดาษข่อย หรือกระดาษย่านปริคหนาซึ่งพับเป็นชั้นๆ ภาคกลางเรียกหนังสือชนิดนี้ว่า สมุดไทยหรือสมุดข่อยแต่ภาคกลางจำทำด้วยย่านปริคหนาเหมือนภาคใต้จะได้รับอิทธิพลมาจากภาคกลาง หรือภาคกลางได้รับอิทธิพลมาจากภาคใต้ หรือจากที่อื่นใดก็ไม่มีหลักฐานปรากฏเด่นชัดเช่นเดียวกัน ทราบจากผู้เฒ่าผู้แก่ว่า หนังสือบุคคลมีใช้มานาน นานจนไม่ปรากฏแน่ชัดว่าในสมัยใด

(3) การละเล่นพื้นบ้านและนาฏศิลป์

การละเล่นพื้นบ้านและนาฏศิลป์ เป็นกิจกรรมรูปแบบต่างๆ ของคนในชุมชนที่ใช้ปัญญาสร้างสรรค์การละเล่น หรือศิลปะการแสดงขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ต่างๆ กัน มีทั้งเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อการออกกำลังกาย เพื่อเผยแพร่ข่าวสาร เพื่อความสนุกสนานรื่นเริง รวมทั้งการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และการเฉลิมฉลองในโอกาสต่างๆ การละเล่นของเด็กส่วนใหญ่เป็นการละเล่นต้องใช้กำลัง กล้ามเนื้อ และความคิด การละเล่นและนาฏศิลป์จึงมีคุณค่าทั้งการพัฒนาการของเด็กส่งเสริมความรัก ความสามัคคี ความเข้าใจอันดีต่อกัน การรวมกลุ่มทางสังคม และการสะท้อนวิถีชีวิตของคนในสังคมได้เป็นอย่างดีอีกด้วย การละเล่นพื้นบ้านนาฏศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ส่วนใหญ่จะเหมือนๆ กันกับจังหวัดในภาคใต้อื่นๆ อาจมีชื่อเรียกหรือรายละเอียดบางอย่างแตกต่างกันบ้าง การละเล่นพื้นบ้านและนาฏศิลป์ที่เด่นๆ ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีดังต่อไปนี้

1. เพลงบอก การละเล่นเพลงบอก เป็นการละเล่นที่นิยมมาแต่โบราณ ไม่มีหลักฐานว่าใครเป็นผู้คิดริเริ่มขึ้นครั้งแรก การละเล่นเพลงบอกเดิมเล่นเพื่อบอกกล่าวหรือประกาศสงกรานต์ประจำปี ให้ชาวบ้านทั่วไปได้รับทราบ เพราะในสมัยก่อนการพิมพ์ยังไม่แพร่หลายและมีผู้รู้หนังสือน้อย จำนวนผู้เล่นเพลงบอกคณะหนึ่งๆ มีประมาณ 4-5 คน ประกอบด้วยแม่เพลง 1 คน ที่เหลือเป็นลูกคู่ และเล่นเครื่องประกอบจังหวะ ซึ่งมักจะมีฉิ่งและกรับเป็นหลักการเล่นเพลงบอกในสมัยโบราณนิยมเล่นกันในวันสงกรานต์ หลังจากทำบุญตักบาตรเสร็จแล้ว โดยคณะเพลงบอกจะเดินร้องไปตามบ้านเรือนในชุมชน ไปถึงบ้านใดก็จะเล่นเพลงบอกขอรับให้เจ้าของบ้านเปิดประตูรับและว่าบทไหว้ภูมิ พร้อมกับชมเจ้าของบ้านและสิ่งที่ได้พบเห็นโดยเน้นบรรยากาศที่สนุกสนาน เจ้าของบ้านก็จัดการต้อนรับด้วยหมากพลู เหล้ายา หรืออาหารหวานคาวแล้วแต่กรณี เมื่อเสร็จจากบ้านหนึ่งก็ต่อบ้านอื่นต่อไป ในปัจจุบันคณะเพลงบอกมีน้อยและ

การละเล่นเพลงบอกนอกจากเล่นในวันสงกรานต์แล้ว ยังเล่นในงานอื่นๆ อีก เช่น งานผูกพันธสีมา งานศพ งานบวชนาค งานทอดกฐิน เป็นต้น

บทร้องเพลงบอกมีฉันทลักษณ์เฉพาะ ใน 1 บท มี 4 วรรค แต่ไม่เคร่งครัดการจำกัดจำนวนคำ ตัวอย่างเช่น

พระพุทธรองค์ท่านทรงสอน เวไนยนิกรให้ศึกษา
 อบรมกายวาจาจิตใจ ให้เลิศจิวโลผล
 อบรมกายให้สุจริต เลิกล้างความคิดพาลชน
 ไม่ฆ่าคนฆ่าสัตว์ ให้เขาวิบัติไป

การร้อง วรรคแรกจะต้อง 2 ครั้ง แต่แต่ละครั้งลูกคู่จะรับวรรคที่ 2-4 จะต้องติดต่อกัน เมื่อจบวรรคที่ 4 ลูกคู่จะรับแต่วรรคที่ 2 และ 3 แม่เพลงอาจร้องซ้ำวรรคละ 2 ครั้ง เพื่อย้ำคำความหมาย อารมณ์ ทั้งยังจะช่วยแม่เพลงในการคิดกลอนวรรคต่อไปด้วย

การเล่นเพลงบอกในปัจจุบันยังมีแพร่หลายอยู่ในหลายจังหวัดในภาคใต้เช่นเดียวกับจังหวัดสุราษฎร์ธานี โอกาสและวัตถุประสงค์ในการเล่นก็ขยายออกไปมากขึ้น เช่น อวยพรวันขึ้นปีใหม่ เรียไรหรือเชิญชวนให้ทำบุญในงานกฐินผ้าป่า หรืองานกุศลอื่นๆ รวมทั้งการขับกล่อมตามบรรยากาศงาน เช่น งานบวช งานศพ เป็นต้น

2. เพลงนา เพลงนาเป็นการเล่นกลอนโต้ตอบกันระหว่างชายกับหญิง เดิมนิยมร้องกันในฤดูเกี่ยวข้าว เนื้อหาที่ร้องมักเป็นเรื่องการเกี่ยวพาราตี การชมโฉม รวมทั้งการหยอกล้อ เสียดสีที่มุ่งให้เกิดความสนุกสนานและความสามัคคีเป็นสำคัญ ที่มาของเพลงนาไม่มีหลักฐานแน่ชัด เชื่อว่า เพลงนาของสุราษฎร์ธานีแพร่หลายมาจากจังหวัดชุมพร จากคำกล่าวที่เล่าสืบต่อกันมาว่า เพลงนาชุมพร กาพย์กลอนนครศรีธรรมราช ในจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีเพลงนาแพร่หลายอยู่หลายพื้นที่ เช่น อำเภอท่าฉาง อำเภอไชยา อำเภอกาญจนดิษฐ์ เป็นต้น แต่ปัจจุบันพ่อเพลง แม่เพลง ส่วนใหญ่เสียชีวิตไปแล้ว การร้องเพลงนาเป็นการร้องตอบโต้ระหว่างชายหญิง โดยแต่ละฝ่ายมีแม่เพลง 1-3 คน มีลูกคู่หรือชาวบ้านที่รวมกลุ่มกันอยู่เป็นลูกคู่เนื้อหาที่ร้องมักเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเกี่ยวพาราตีการชมนิยมเป็นต้น พ่อเพลงแม่เพลงจะต้องเป็นผู้มีความสามารถและเขาวน่ปฎิภาณในเชิงกลอนและการตอบโต้การเล่นเพลงนาไม่มีดนตรีประกอบ เพราะเป็นการเล่นในยามว่างขณะที่กำลังทำงาน

ปัจจุบันการเล่นเพลงนายังคงเหลือเฉพาะพ่อเพลงแม่เพลงผู้สูงอายุแล้วเท่านั้น เพลงนาจึงเป็นเพียงวรรณกรรมมุขปาฐะที่ถ่ายทอดต่อๆ กันมาเท่านั้น ผู้ที่ร้องได้ก็ทำไรทำนาไม่ได้แล้ว ส่วนคนรุ่นหลังที่ทำนาก็มีน้อยและไม่นิยมร้องเพลงนา เพราะนอกจากจะร้องยากแล้วจะต้องอาศัยความสามารถทางบทกลอนด้วย

3. คำตัก คำตักเป็นการละเล่นที่นิยมกันในหมู่ผู้นับถือศาสนา พุทธ การเล่นคำตักมีในแถบจังหวัดชุมพร สุราษฎร์ธานี และนครศรีธรรมราช คำว่า คำตัก หมายถึง คำตักเตือนที่เป็นคติ การเล่นคำตักจึงเป็นการละเล่นที่มุ่งการอบรมสั่งสอนเป็นสำคัญ ความเป็นมาของการเล่นคำตักไม่สามารถระบุได้แน่ชัด มีคำบอกเล่าต่อๆ กันมาว่า การเล่นคำตัก ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นการละเล่นพื้นบ้านที่มีมาช้านาน นิยมเล่นในงานประเพณีการบวชนาค เพื่อตักเตือนสั่งสอนเกี่ยวกับบุญคุณของบุพการี การประพฤติปฏิบัติตนระหว่างการบวช เป็นต้น การ เล่นคำตักต้องมีแม่เพลงทั้งผู้หญิงและผู้ชายร้องโต้ตอบกัน จะมีฝ่ายละ 1 หรือ 2-3 คนก็ได้ เมื่อแม่ เพลงร้องจบแต่ละวรรคลูกคู่จะต้องรับ การร้องการรับมีทำนอง เฉพาะแตกต่างจากการละเล่นอื่นๆ อย่างชัดเจนดนตรีที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นเครื่องประกอบจังหวะ เช่น ฉิ่ง ฉาบ กรับ ทับยาว อาจมีปี่ ซอร่วมด้วยก็ได้บทร้องคำตักเป็นกลอนตลาดหรือกลอนแปด เนื้อหาของบทร้องที่สำคัญๆ ได้แก่ บทปกครองครุฑ แม่สอนลูก รำพึงถึงคนรัก คนรักตอบเจ้านาค อานิสงค์ของการบวช เจ้านาคลา บวช เป็นต้น การเล่นคำตักในจังหวัดสุราษฎร์ธานีในปัจจุบันมีอยู่ในหลายอำเภอ เช่น อำเภอเมือง อำเภอพุนพิน อำเภอดอนสัก อำเภอกิรีรัฐนิคม อำเภอกาญจนดิษฐ์ เป็นต้น แต่ความนิยมมีแนวโน้ม ลดลงตามลำดับ

4. ลิเกป่า ลิเกป่าเป็นการละเล่นพื้นบ้านที่นิยมเล่นในจังหวัด ภาคใต้เกือบทุกจังหวัดโดยเฉพาะจังหวัดแถบฝั่งทะเลอันดามัน เชื่อกันว่าเป็นการละเล่นที่รับมาจาก แยกเปอร์เซียหรือมลายู เพราะตัวเอกของเรื่องเป็นแขก และการเทียบคำในภาษาที่ใช้อยู่บางคำ เช่น คำว่า ลิเก น่าจะมาจากคำว่า ดิเกร์ ในภาษาเปอร์เซีย และเครื่องประกอบจังหวะการร้องรำขึ้นหนึ่ง คือรำมะนา น่าจะมาจากคำในภาษามลายูว่า ระบานา (Rebana) ลิเกป่าคณะหนึ่งๆ มีประมาณ 14-15 เป็นผู้บรรเลงเครื่องดนตรี 6-8 นอกนั้นเป็นผู้แสดง เครื่องดนตรีประกอบด้วยรำมะนา โหม่ง ฉิ่ง กรับ ปี่ บางโรงอาจมีกลองและซอด้วย การแสดงลิเกป่าเริ่มด้วยการโหมโรง หรือลงโรงโดยการ บรรเลงดนตรี ร้องเกริ่นวง การร้องรำของตัวแขกแดงและแขกขาว การบอกเรื่องที่จะแสดง และ แสดงเรื่องตามลำดับ เรื่องที่แสดงได้แก่ โศกบุตร ลักษณะวงศ์ และสุวรรณหงส์ การแต่งกายของ ผู้แสดงแต่งกันตามมีตามเกิด ยกเว้นแขกแดง แขกขาว และตัวเอกในเรื่องจะแต่งตัวและมี เครื่องประดับเป็นพิเศษ โรงที่แสดงแบ่งเป็นสองตอน ด้านหน้าเปิดโล่ง ทั้งสามด้านเป็นบริเวณที่ใช้ แสดง เนื้อที่ประมาณ 16-20 ตารางเมตร ตรงกลางมีฉากหรือม่านกั้น ด้านหลังเป็นที่พักแต่งตัวและ เก็บข้าวของต่างๆ ลิเกป่าในจังหวัดสุราษฎร์ธานียังคงมีเหลืออยู่บ้าง เช่นที่อำเภอกาญจนดิษฐ์ แต่ โอกาสที่จะแสดงมีน้อย เนื่องจากความนิยมในการละเล่นประเภทนี้มีน้อยลง

5. มะโนราห์ มะโนราห์หรือโนรา เป็นศิลปะการแสดงที่นิยม กันมากในภาคใต้ โดยเฉพาะในภาคใต้ตอนกลาง ตั้งแต่จังหวัดสงขลาถึงจังหวัดชุมพรของภาคใต้ ตอนบน เชื่อกันว่ามะโนราห์แพร่มาจากอินเดีย เข้าสู่ประเทศไทยผ่านทางชวาและมลายู ลีลาท่ารำ

ของมะโนราห์ มีศิลปะแบบอินเดียและชาวปอนอยู่เป็นจำนวนมาก การดำเนินการแสดงก็มีลักษณะคล้ายคลึงกับ มะโย่ง ซึ่งเป็นการแสดงพื้นเมืองของมลายู มะโนราห์คณะหนึ่งๆ มีประมาณ 14-15 คน ส่วนหนึ่งเป็นนักดนตรี 4-5 คน เครื่องดนตรีที่สำคัญ คือ ทับ โหม่ง ปี่ กลอง ฉิ่ง แกระ การแสดงมะโนราห์เริ่มต้นด้วยการโหมโรงหรือลงโรง เชิญครูหรือกาดครู ว่าบทหน้ามาน ร่ายรำอวดท่า ขับกลอนการแสดงเรื่องตามลำดับ การร่ายรำและการขับกลอนของมะโนราห์แต่ละคณะอาจมีจำนวนผู้แสดงมากน้อยต่างกัน แล้วแต่ความสามารถของแต่ละคณะและความต้องการของผู้ชม

บทร้องมะโนราห์มี 2 ลักษณะ คือ บทร้องที่ไม่มีทำรำ ประกอบ เช่น บทกาดครู บทหน้ามาน และบทร้องที่มีทำรำประกอบ เช่น บทครูสอน บทสอนรำ บทประถม บทผันหน้า บทลีโต เป็นต้น ส่วนทำรำมีทำรำมาตรฐาน 12 ท่า เรียกว่า ท่าสิบสอง ถือเป็นแม่ท่า นอกจากนี้ยังมีท่าเฉพาะ เช่น ท่ารำพราน ท่ารำล่อปี ท่ารำขั่วทับ ท่ารำขอเทริด เป็นต้น การแต่งกายของมะโนราห์มีเครื่องประดับที่สวยงาม มีเทริด หางหงส์ ผ้าถุง ผ้าห้อยหน้า ผ้าห้อยข้าง กำไลมือ กำไลเท้า เล็บ สังกวาล ทับทรวง ปีกนกนางแอ่น สนับเพลามีเชิงและลูกปิดโรงที่ใช้แสดงแต่เดิมไม่มีการยกพื้น ปลูกเป็นโรงสี่เหลี่ยม ขนาด 4 x 4.5 เมตร เปิดโล่งทั้งสี่ด้าน มีเสากลางอยู่ต้นหนึ่งเรียกว่า เสามหาชัย หลังคาเป็นรูปหน้าจั่ว ไม่มีม่านกั้นเป็นหน้าและหลังโรง แต่ตรงกลางของด้านหลังของเนื้อที่ที่ใช้แสดง จะมีม่านสำหรับมะโนราห์นั่งเรียกว่า นัก ด้านซ้ายขวาของนักจัดเป็นที่นั่งของลูกคู่ แต่ปัจจุบันนิยมยกพื้นสูงขึ้น หลังคามักเป็นเพิงแหงน มีม่านหรือฉากกั้น หลังม่านก็มีการกั้นทั้งสามด้านให้เป็นที่สำหรับพักเตรียมการแสดง และเก็บสิ่งของต่างๆ

ปัจจุบันจำนวนคณะมะโนราห์มีน้อยลง ทั้งๆ ที่ความนิยมของผู้ชมยังมีมาก อาจเป็นเพราะการฝึกหัดและการแสดงมะโนราห์ต้องมีค่าใช้จ่าย และเวลามากกว่าการเล่นประเภทอื่นๆ และการส่งเสริมการศึกษาทำให้บุตรหลาน ไม่มีเวลาฝึกหัดเพื่อสืบทอด ศิลปะการแสดงต่อจากพ่อแม่ จำนวนคณะมะโนราห์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานีจึงมีแนวโน้มลดลงไปโดยลำดับ

6. หนังตะลุง หนังตะลุงเป็นการเล่นประเภทการเล่นเงาหุ่นเชิดที่ทำด้วยหนัง การเชิดเป็นการแสดงอาทิกับกิริยาตามบทกลอนที่ร้องหรือคำเจรจา การร้องมีการบรรเลงดนตรี เพื่อให้จังหวะลีลาตามทำนองกลอน เป็นการเล่นที่ได้รับความนิยมสูงสุดอย่างหนึ่งของจังหวัดสุราษฎร์ธานี เช่นเดียวกับจังหวัดในภาคใต้อื่นๆ และนิยมจัดการแสดงทั้งในงานเทศกาล งานบุญ และงานมงคลต่างๆ หนังตะลุงคณะหนึ่งประกอบด้วยนายหนังเป็นผู้แสดงจำนวน 1 คน และลูกคู่เป็นผู้บรรเลงเครื่องดนตรี 6-7 คน เครื่องดนตรีประกอบด้วยทับ โหม่ง ปี่นอก ซอ กลอง ฉิ่ง กรับ รูปหนังตะลุงที่เป็นตัวหุ่นเชิดแกะจากหนังวัว หนังควาย มีหลายขนาด ความสูงประมาณ 1-2 ฟุต หนังตะลุงคณะหนึ่งๆ มีรูปหนังประมาณ 100-300 ตัว รูปหนังตะลุงที่สำคัญๆ ได้แก่

รูปถาษาิ พระอิศวร เจ้าเมือง ยักษ์ เทวดา พระ นาง ฤๅพิ ตัวตลก เป็นต้น รูปทุกตัวหนีบด้วยไม้ค้ำ ด้านล่างสุดของไม้ค้ำเสียมแหลมๆ ไว้ปักกับค้ำกล้วย เมื่อทำการแสดง

โรงหนังตะลุงปลุกยกพื้นสูงกว่าระดับศีรษะของผู้ใหญ่

เล็กน้อย ทรงหลังคาเป็นแบบเพิงหมาแหงนเนื้อที่ ประมาณ 4x3 เมตร ด้านหน้าใช้ผ้าขาวบาง ทำเป็นจอ ริมจอด้านล่างตลอดความยาวมีค้ำกล้วยสำหรับปักรูปหนัง หลังจอห้อยดวงไฟที่จะให้แสงสว่างในการเชิด ห่างจากจอและสูงจากพื้นประมาณ 1 ฟุต สมัยก่อนใช้ตะเกียงน้ำมันจากไขมันสัตว์ หรือตะเกียงเจ้าพายุ 2 ข้างโรง บริเวณตอนหน้าวางค้ำกล้วยไว้สำหรับเตรียมรูปหนังตะลุงที่ใช้ในการแสดง การแสดงหนังตะลุงเริ่มต้นด้วยการโหมโรงหรือลงโรงโดยการบรรเลงดนตรีพร้อมปักรูปหนังตะลุงไว้ 1 ตัว เพื่อเรียกคนดู ก่อนเริ่มแสดงผู้เป็นนายหนังจะไหว้ครูและบริกรรมคาถาเพื่อเป็นสวัสดิมงคล จบแล้วจะเก็บรูปปักหน้าจอ ต่อไปจะเป็นรูปลิงขาวลิงดำรบกัน ถาษาิ พระอิศวร รูปหน้าบท รูปตัวตลกบอกเรื่องที่จะแสดง และแสดงเรื่องไปตามลำดับ เรื่องที่แสดงมักแสดงเรื่องรามเกียรติ์ นิทานชาดก นิทานพื้นบ้านและนิทานประโลมโลก สำหรับปัจจุบันไม่ค่อยนิยมแสดงเรื่องรามเกียรติ์และนิทานชาดกและได้มีการดัดแปลง นวนิยายสมัยใหม่ไปใช้ในการแสดงด้วยการแสดงจะดำเนินเรื่องโดยการร้องกลอนหนังตะลุงสลับกับการเจรจาและแทรกตลกขบขันเป็นระยะๆ บทกลอนหนังตะลุงส่วนใหญ่เป็นกลอนตลาดหรือกลอนแปด และกลอนชนิดอื่นๆ ที่ใช้เฉพาะรูปบางตัว เช่น กลอนสะบัดสะบั้ง ใช้สำหรับรูปเทวดา เป็นต้น หนังตะลุงเป็นการเล่นพื้นบ้านและเป็นมหรสพที่ยังได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง ในจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีคณะหนังตะลุงอยู่หลายคณะและเป็นจังหวัดที่มีชื่อเสียงด้านศิลปะการแสดงหนังตะลุงมากจังหวัดหนึ่ง เพราะมีคณะหนังตะลุงที่ได้รับการยกย่องเป็นศิลปินแห่งชาติ คือหนังจูเลี่ยม กิ่งทอง และมีคณะหนังศรีพัฒน์ ซึ่งเป็นครูหนังฝึกสอนลูกศิษย์ไว้เป็นจำนวนนับร้อยคน

3) ศาสนา พิธีกรรม และความเชื่อ

ศาสนา พิธีกรรม ความเชื่อ ของคนในจังหวัดสุราษฎร์ธานี จากหลักฐานทางโบราณคดี พบว่า ศาสนาพราหมณ์และพุทธเจริญรุ่งเรืองมาก่อน โดยได้รับอิทธิพลมาจากอินเดีย ส่วนศาสนาคริสต์กับอิสลามนั้น เพิ่งแผ่อิทธิพลเข้ามาภายหลัง ศาสนา พิธีกรรม ความเชื่อของชาวจังหวัดสุราษฎร์ธานีจึงมีพื้นฐานมาจาก ศาสนา พิธีกรรม ความเชื่อของศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธเป็นหลัก ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(1) ศาสนา พิธีกรรมที่มีพื้นฐานของศาสนาพราหมณ์

ศาสนาพราหมณ์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี มี 3 ลัทธิ คือ ลัทธิ ไวยณพนิกาย เป็นลัทธิที่ดัดแปลงมาจากชื่อพระวิษณุ ซึ่งแต่เดิมเป็นชื่อเทพเจ้าบนสวรรค์ในศาสนา ยุคพระเวท ไวยณพ ตามที่ปรากฏในคัมภีร์มหาภารตะ หมายถึง ลัทธิที่เป็นที่รู้จักกันในนามต่างๆ คือ สุริ สุหฤต ภควตะ สัตตวตะ ปัญจกาลวิท เอกานติกะ ดันมายะ และปาญจราตริกะ ซึ่งภควตะ

เป็นที่ได้รับความนิยมมากที่สุดจนกระทั่งมาถึง พ.ศ. 1,100-1,300 ลัทธิไสวนิกาย เป็นลัทธิที่เก่าแก่กว่าลัทธิไวษณพนิกาย จากหลักฐานการสืบค้นปรากฏว่า มีอายุเก่าแก่ถึงยุคกึ่งก่อนประวัติศาสตร์ เช่น รูปเทพนั่งขัดสมาธิท่ามกลางสัตว์ป่า ซึ่งสันนิษฐานกันว่าเป็นต้นแบบของรูปพระศิวะลึงค์ทำด้วยหินและเหรียญต่างๆ และลัทธิศักติเข้ามามีบทบาทในศาสนาพราหมณ์แล้ว ลัทธิไวษณพนิกาย และลัทธิไสวนิกายทำให้แนวโน้มของศาสนานี้หันมาบูชาเทพี เช่น อูมา อปรณา และกาลิ เป็นต้น อย่างไรก็ตามจุดมุ่งหมายสำคัญของลัทธิศักติคือการรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับพรหมัน เช่นเดียวกับลัทธิอื่นๆ ในศาสนาพราหมณ์ วิธีการที่จะนำไปสู่จุดมุ่งหมายปลายทาง คือ การทำจิตสมาธิ หากทำได้ไม่ได้อีกสวดมนต์สรรเสริญหรือบูชาเทพเจ้าอันเป็นตัวแทนของพรหมัน พิธีกรรมและความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานีสามารถจำแนกได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. พิธีกรรมเกี่ยวกับชุมชน เป็นพิธีกรรมที่มักเป็นพิธีการและเปลี่ยนแปลงไปตามระบบการปกครองกระทำโดยเจ้าเมืองเสียเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะในสมัยที่เมืองไชยามีความเจริญรุ่งเรือง พิธีดังกล่าวนี้มีจุดประสงค์เพื่อความเจริญรุ่งเรืองของบ้านเมืองและแสดงให้เห็นถึงบุญญาธิการของผู้ครองแผ่นดิน พิธีกรรมบางอย่างถูกยกเลิกไปแล้ว และบางพิธีกรรมก็ยังกระทำกันมาจนปัจจุบัน ดังจะกล่าวตามลำดับ ดังนี้

แรกนาขวัญ เป็นพิธีประจำเมืองมาตั้งแต่โบราณ โดยจัดขึ้นในเดือนหกสามารถกระทำได้เองโดยไม่ต้องขออนุญาตจากส่วนกลาง มีพราหมณ์เป็นผู้ประกอบพิธี ต่อมาจึงยกเลิกในสมัยรัชกาลที่ 5 แต่ก็ยังมีอิทธิพลต่อประชาชนในท้องถิ่นอยู่ เช่น การดูฤกษ์ยามในการไถนา การหว่านข้าว และการบูชาเจ้าที่ประจำท้องถิ่น ซึ่งปัจจุบันนี้ก็ยังมิให้เห็นโดยทั่วไป

พิธีสวดภาณยักษ์ เพื่อไล่เสนียดจัญไร เป็นส่วนหนึ่งของพิธีตรุษหรือสั้มปัจจัยจันท์ เป็นพระราชพิธีสืบปีที่ได้รับอิทธิพลมาจากอินเดียได้ โดยมีทั้งสงฆ์และพราหมณ์ที่ทำพิธีเพื่อไล่จัญไรหรือสิ่งชั่วร้ายออกไปจากชุมชน ซึ่งปัจจุบันก็ยังมิให้เห็นในรูปของการสวดท่วง การสวดดอน และการสวดสถานที่สาธารณะ เป็นต้น

พิธีค้ำน้ำพระพิพัฒน์สัตยา เป็นพิธีสาบานตนของผู้ถืออาวุธและผู้เข้าเฝ้าสามีกัดค้ำต่อกษัตริย์หรือเจ้าเมืองว่าจะซื่อสัตย์สุจริต มีทั้งพิธีสงฆ์และพิธีพราหมณ์ ในปัจจุบันยังมีอยู่เฉพาะในส่วนกลาง

พิธีขอฝน เป็นพิธีที่กระทำขึ้นโดยมีความเชื่อว่า เทวดาประจำธรรมชาติต่างๆ สามารถบันดาลให้ฝนตกลงมา ในยามที่ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล พิธีนี้เป็นพิธีดั้งเดิม มีทั้งพิธีพราหมณ์และพิธีสงฆ์

พิธีสารทเดือนสิบ เป็นพิธีที่น่าจะเกิดขึ้นจากความเชื่อเรื่องวิญญาณและกรรมประกอบกัน โดยเชื่อว่าคนเมื่อเสียชีวิตไปแล้ววิญญาณจะลงนรกหรือขึ้นสวรรค์

ก็ตามแต่กรรมที่กระทำไว้ในตอนมีชีวิต สำหรับวิญญูณที่ลงนรกนั้นอาจขึ้นมาจากนรกได้ เพราะผลบุญกรรมที่ญาติมิตรช่วยกันอุทิศให้ ดังนั้นในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 10 วิญญูณดังกล่าวนี้จะขึ้นมารับส่วนบุญและกลับไปในวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 พิธีนี้ น่าจะตรงกับพิธีสารทในศาสนาพราหมณ์ สำหรับปัจจุบัน ชาวสุราษฎร์ธานียังคงร่วมใจกันจัดงานดังกล่าวนี้เป็นประจำทุกปี โดยเรียกพิธีดังกล่าวนี้ว่า รับตายาย บางกลุ่มจะทำก่อนเจ็ดวัน คือ ทำพิธีรับในวันขึ้น 8 ค่ำ เดือน 10 และส่งในวันแรม 8 ค่ำ เดือน 10 เช่น ที่วัดสวนโมกขพลารามและวัดศรีเวียง อำเภอไชยา

พิธีสงกรานต์ เป็นพิธีที่ตรงกับพิธีของชาวทมิฬทางอินเดียภาคใต้ โดยเชื่อกันว่าเป็นวันขึ้นปีใหม่ มีการประดับตกแต่งร่างกายกันอย่างสวยงาม ซึ่งจัดขึ้นในวันที่ 13-15 ของทุกปี วันที่ 13 เรียกว่า วันเจ้าเมืองเก่า วันที่ 14 เรียกว่าวันว่าง และวันที่ 15 เรียกว่า วันเบญจา

2. พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต เป็นพิธีกรรมที่มุ่งให้เกิดความ

เจริญรุ่งเรืองแก่ชีวิต เป็นพิธีที่อ่อนวอนอำนาจเหนือมนุษย์ เป็นการภาวนาทำให้เกิดฤทธิ์เดชขึ้นในพิธี และการใช้วัสดุหรือสัตว์นำเคราะห์ไปจากบุคคล ซึ่งจะปรากฏอยู่ในพิธีกรรมต่างๆ เกือบทุกพิธี เช่น พิธีฝังรอก พิธีขึ้นเปล พิธีทำขวัญเด็ก และพิธีทำขวัญนาค สำหรับการใช้วัตถุหรือสัตว์เป็นสื่อในการนำโชคร้ายไปจากบุคคลปรากฏชัดเจนในพิธีเซียมแม่ซื่อ และสะเดาะเคราะห์พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิตทุกพิธีจะเริ่มต้นคล้ายคลึงกัน ด้วยการตั้งนโมฯ การชมนมทวดดา และการพรรณนาคุณหรือสรรเสริญคุณ พิธีสำคัญๆ ได้แก่ พิธีฝังรอก พิธีขึ้นเปล พิธีเซียมแม่ซื่อ พิธีทำขวัญเด็ก พิธีทำขวัญนาค พิธีแต่งงาน และพิธีศพ พิธีกรรมดังกล่าวนี้แม้จะเป็นพิธีพราหมณ์ก็ตาม แต่ชาวไทยพุทธถือปฏิบัติกันโดยทั่วไปผสมผสานกลมกลืนจนบางครั้งแยกกันไม่ออกเลยทีเดียว สุราษฎร์ธานีในปัจจุบันนี้บางพิธีก็ยังมีให้เห็นเป็นประจำ อาทิ พิธีทำขวัญนาค พิธีแต่งงาน และพิธีศพ เป็นต้น จะกล่าวอีกครั้งหนึ่งในหัวข้อพิธีกรรมของชาวไทยพุทธ และบางพิธีก็ลืมนึกไปแล้ว อันเนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เช่น พิธีฝังรอก พิธีขึ้นเปล และพิธีเซียมแม่ซื่อ เป็นต้น เป็นพิธีกรรมที่มุ่งให้เกิดความเจริญแก่ชีวิตและครอบครัวเป็นสำคัญ พิธีกรรมเหล่านี้โดยมากแล้วสืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับประเพณีจนแยกไม่ออก และต่อไปนี้จะกล่าวถึงพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิตและครอบครัวของชาวสุราษฎร์ธานีตามประเพณีต่างๆ ตามลำดับดังนี้

พิธีกรรมในประเพณีการเกิด พิธีกรรมในประเพณีการเกิดจะปรากฏชัดเจนต่อเมื่อครบกำหนดออกไปของมารดา ผู้ทำพิธี คือ แม่ทาน โดยจะเอาน้ำมนตร์ประพรมและราดไฟให้ดับสนิท สำหรับก่อนเส้านั้น เมื่อเอาน้ำมนตร์ประพรมแล้วเอาห่อผ้านำไปเก็บไว้ที่ราดซึ่งแม่ทานจะตั้งไว้เมื่อก่อนจะคลอด หลังจากนั้นจะจุดรูปเทียนบูชาครู เก็บเงินที่ตั้งราดไว้ สิ่งของอื่นก็นำไปทิ้งไว้ในป่าเรียกว่า สะบัดราด จากนั้นนำทั้งแม่และลูกไปอาบน้ำแต่งตัวด้วยชุดใหม่ ส่วนเด็กจะเช็ดตัวให้แห้ง ลูบไล้ด้วยขมิ้นกับดินสอพอง จากนั้นก็นำลงเปล ก่อนที่จะนำไปลง

เปลนั้น ต้องมีการผูกเปลให้เด็ก โดยมันจะบริการรถคาถาเชิญแม่ซื้อให้อยู่กับเด็ก การผูกเปลก็ควรให้ผู้ใหญ่ที่เคยเลี้ยงเด็กมาแล้ว ผู้ใหญ่นั้นจะต้องเลี้ยงง่าย ไม่คือ และไม่กวนมาก่อน เพราะเด็กจะมีนิสัยเหมือนคนผูกเปล ขณะที่จะมีการขึ้นเปลจะต้องมีการจัดสำหรับ ซึ่งประกอบด้วยขนมโค ขนมแดง ขนมขาว ข้าวเหนียว หมากและพลู บูชาแม่เปล ตอนที่เอาเด็กลงในเปล แม่ท่านจะกล่าวว่า พุทธังรักษา รัมมังรักษา สังฆังรักษา แล้ววางเด็กลงในนอนหงายหันหน้าไปทางทิศตะวันออกหรือทิศใต้

พิธีกรรมในการทำขวัญเด็ก ในบางท้องถิ่นของสุราษฎร์ธานี ก่อนที่จะทำขวัญเด็กต้องมีการเชิญแม่ซื้อก่อน อาจกระทำในวันทำขวัญพร้อมกันก็ได้ สำหรับฤกษ์ยามในการประกอบพิธี หากเป็นวันข้างขึ้นจะใช้วันคี่ หากเป็นวันข้างแรมจะใช้วันคู่ การทำขวัญนั้น หากเป็นลูกคนโตจะมีพิธีขนาดใหญ่ มีการปลุกโรงและชวนแขกหรือมาร่วมพิธีกันอย่างมากมาย เครื่องประกอบในพิธีการทำขวัญเด็ก ได้แก่ บายศรีด้วยขวัญ เทียนชัย เทียนขวัญ เทียนบูชาครู เทียนตัดแว่นแก้วเล่ม หมาก 14 คำ แว่นเทียนเอาบูชาพระอิศวร แว่นเทียนโทรูปหอยสังข์ แว่นเทียนตรีรูปนาค สายสิญจน์ หอยสังข์ เสื้อผ้าเด็กชุดหนึ่ง เขียนหมากสำหรับหนึ่ง มะพร้าวอ่อนผลหนึ่ง ส้ม กล้วย อ้อย ใบช่อ ใบทองกลาง ใบพลูอย่างละเก้าใบ แป้งมันสำหรับเจิมหน้าเด็กและข้าวแกง 12 ที่ เมื่อได้ของดังกล่าวแล้วหมอบขวัญจะตกแต่งบายศรีและด้วยขวัญอย่างงดงาม เครื่องประกอบการทำบายศรีจะแตกต่างกันไปตามแต่ละท้องถิ่น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับหมอบที่จะมาทำขวัญ เป็นสำคัญ ในห้องพิธีจะมีโต๊ะบูชาพระรัตนตรัย มีผ้าขาวคาดขนานพาดาน หมอน ผ้าขาวปูที่นอน บายศรีและเครื่องประกอบพิธี ซึ่งจะวางไว้หน้าโต๊ะหมู่ ด้วยสายสิญจน์สำหรับวางรอบตัวเด็กที่โยงไปยังพาดานตรงปลายจะผูกหมากพลูไว้คำหนึ่ง เมื่อเริ่มพิธีเด็กจะต้องเข้าไปนั่งในวงสายสิญจน์ พร้อมกับพ่อแม่คนอื่นๆ นั่งอยู่ข้างนอก หมอบขวัญทำพิธีบูชาพระรัตนตรัย กล่าวชุมนุมเทวดา ไหว้ครูบาอาจารย์ แล้ว ตั้งนะโมฯ สามจบ เจริญครุมาชุมนุมในพิธี กล่าวชมบายศรีเชิญขวัญให้กลับคืนมาสู่ตัว เจริญเทวดามาปกป้องรักษาเด็ก จบแล้วพระสงฆ์เจริญมงคลคาถา หมอบทำพิธีเวียนเทียน ทั้งเทียนนอก เทียนโท และเทียนตรี แล้วดับเทียนให้ควันเทียนลอยไปปลุกตัวเด็กสามครั้ง เสร็จแล้วจะปั้นมะพร้าวอ่อนและขนมในบายศรีให้เด็กกิน เมื่อขึ้นตอนดังกล่าวจบลงเป็นอันว่าเสร็จพิธี วันรุ่งขึ้นนำอาหารไปถวายพระจึงเป็นการเสร็จพิธีทำขวัญเด็กโดยสมบูรณ์

พิธีกรรมในประเพณีการบวช การบวช พิธีกรรมจะเริ่มเมื่อเข้าโบสถ์ก่อนที่จะเข้าโบสถ์นั้นเจ้านาค ต้องทำพิธีกรวดน้ำอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับ เมื่อเข้าโบสถ์แล้วปลดเครื่องประดับตัวนาคออกให้เหลือแต่ชุดขาวกับสายมงคลบนศีรษะ แล้วให้กราบบูชาพระรัตนตรัย เจ้านาคกลับเข้ามากราบบิดามารดาเพื่อรับจีวร แล้วคุกเข่าพนมมือต่อหน้าพระอุปัชฌาย์ จากนั้นเอาผ้าจีวรไปครอง แล้วกลับเข้ามารับศีล 10 กับพระอาจารย์ เป็นการบวชสามเณรก่อน แล้วจึงอุ้มบาตรไปหาพระอุปัชฌาย์ขอนิสัย พระคู่สวดเอาสายบาตรคล้องคอผู้บวช

และให้ยื่นห่างจากพระสงฆ์ไม่น้อยกว่า 12 สอก พระคู่สวดสมมุติตนเป็นผู้สอน หลังจากนั้นกลับเข้ามานั่งกลางคณะสงฆ์อีกครั้งพระคู่สวดจะเรียกถามแทนพระสงฆ์เป็นการทดสอบ ต่อไปเป็นการสอบบัญญัติจตุกรรม และอุปัชฌาย์จะสอนพระบวชใหม่เกี่ยวกับข้อควรปฏิบัติและไม่ควรปฏิบัติของพระภิกษุ เสร็จจากการสอนมีผู้ถวายไทยทาน พระสงฆ์สวดอนุโมทนา พระภิกษুবวชใหม่กรวดน้ำอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้วอีกครั้งเป็นอันเสร็จพิธี

พิธีกรรมในการแต่งงาน พิธีกรรมในการแต่งงานนั้นจะเริ่มขึ้นในพิธีหมั้นเป็นอันดับแรก พิธีหมั้นจะเชิญผู้ใหญ่มาเป็นสักขีพยาน สิ่งของที่ใช้ในพิธีฝ่ายชายจะต้องเตรียมตามที่ฝ่ายหญิงเสนอ ซึ่งนอกจากดอกไม้รูปเทียนและเงินทองแล้ว อาจเป็นแหวนหรือสร้อยคอไปตามที่ฝ่ายหญิงเรียกร้อง เสร็จพิธีหมั้นจะมีการเลี้ยงกันในหมู่ผู้ร่วมงานในวันแต่งงาน เมื่อขบวนของบ่าวมาถึงบ้านเจ้าสาว ในตอนเช้าจะทำพิธีสงฆ์ มีการสวดมงคลแฝด การกรวดน้ำอวยพรคู่บ่าวสาว การตัดบาตรร่วมกัน เมื่อเสร็จพิธีดังกล่าวแล้วจะมีการเลี้ยงอาหารแขกที่มาร่วมงาน ครั้นได้ฤกษ์ในการส่งตัวเจ้าบ่าวเจ้าสาวเข้าเรือนหอก็มีพิธีเรียงสาดเรียงหมอน บางท้องถิ่นอาจมีการไหว้ผีเรือนก่อน ผู้ทำพิธีเรียงสาดเรียงหมอนจะต้องเป็นคู่สามีภรรยาที่อยู่กันอย่างมีความสุข มีลูกเป็นคนดี ผู้ทำพิธีแรกนอนบนที่นอนที่ตนเองปูไว้ กล่าวอวยพรแนะนำสั่งสอนเจ้าบ่าวเจ้าสาวแล้วออกไป ต่อจากนั้นเจ้าบ่าวเจ้าสาวจะขึ้นเตียง เจ้าบ่าวนั่งทางขวามือ หันหน้าไปทางหัวเตียงซึ่งมีพระพุทธรูปตั้งบูชาอยู่ พนมมือบูชาพระรัตนตรัย สมาทานศีล กล่าวกรวดน้ำ ต่อจากนั้นให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวเอามือจุ่มในขันวิคน้ำใส่กันสามครั้ง ผลัดถามกันว่าเย็นดีไหม แต่ละฝ่ายตอบว่าเย็นดี เพื่อเป็นเคล็ดว่า จะได้อายุเย็นเป็นสุข ต่อจากนั้นผู้ประกอบพิธีจะอวยพรให้ใช้ชีวิตอยู่กันอย่างมีความสุข เป็นอันเสร็จพิธี

พิธีกรรมในประเพณีเกี่ยวกับการตาย เมื่อมีการตายเกิดขึ้นในบ้าน เจ้าของบ้านจะต้องจัดหาผู้รู้พิธีมาเป็นที่ปรึกษา เริ่มด้วยการอาบน้ำศพ ทาตัวศพด้วยขมิ้นประพรมด้วยน้ำหอม แต่งด้วยเสื้อผ้าที่ดีที่สุดหรือชุดที่ผู้ตายชอบใส่ บางท้องถิ่นแต่งตัวให้กลับกับคนที่ใช้ชีวิตอยู่ กล่าวคือ แต่งตัวให้เสื้อผ้ากลับหน้าสลับหลังกัน มีการเอกหรือขูหรือแหวนใส่ปากศพ จัดศพให้เรียบร้อย จับมือศพประนม ถักดอกไม้รูปเทียน และมัดศพ เรียกว่า ตราตั้ง การมัดศพมีสามเปลาะ คือ เป็นบัวผูกคอ มือ และเท้า หมายถึง ห่วงบุตรห่วงภรรยา (สามี) และห่วงทรัพย์ จากนั้นบรรจุลงโลง และพระสวดพระอภิธรรมในคืนนั้นการตั้งศพอาจเอกไว้ที่บ้านหรือที่วัดก็ได้ หากตายนอกบ้านนิยมตั้งไว้ที่วัด ตั้งโลงศพวางหันศีรษะผู้ตายไปทางทิศตะวันตก มีเครื่องประกอบหน้าโลงศพ คือ โต๊ะหมี่บูชา ดอกไม้ รูปเทียน รูปถ่ายผู้ตาย ภูเขาโยง สายสิญจน์ และเครื่องอาหารคาวหวานชุดเล็กๆ สำหรับเซ่นศพ นิมนตร์พระสีรูปมาสวด คินละก็เตียงก็ได้ บางคนอาจมีการแสดงพระธรรมเทศนาด้วย การตั้งศพนิยมตั้งเป็นเลขคู่ วันเผาต้องเป็นวันคี่ จะไม่เผาในวันพระสิ้นเดือน ถ้าหากตายวันเสาร์จะไม่เผาในวันอังคาร เพราะเชื่อว่าผีคู่ การเคลื่อนศพยังเมรุต้องมี

พระนำหน้า เรียกว่า พระนำ และพระรูปอื่นๆ ที่อยู่รอบหน้าจะต้องสวดพระอภิธรรมไปตลอดทาง ก่อนเผาศพต้องนำศพไปวางไว้บนศาลาเพื่อสวดอภิธรรม แสดงพระธรรมเทศนาและทอดผ้าบังสุกุล ตอนวางศพบนเมรุนั้น ในสมัยก่อนญาติมิตรจะช่วยกันเอาไม้มาคนละท่อนเพื่อใช้ร่วมเผา แต่ปัจจุบันทางวัดเตรียมเอาไว้แล้ว เพียงแต่ให้ญาติมิตรนำดอกไม้จันทน์ที่จัดไว้ไปเคารพศพ ตอนเผาจะมีการทิ้งเบี้ยที่เชิงตะกอน และโปรยเงินซื้อที่ให้ผี พระจะเป็นผู้เริ่มเผาก่อน ต่อจากนั้นเป็นหน้าที่ของชาวบ้านช่วยกันเผา สุดท้ายก็เป็นหน้าที่ของสัปเหร่องจนเสร็จขั้นตอน ตอนเช้าวันรุ่งขึ้นจะนิมนต์พระมาทำพิธีเก็บกระดูกโดยมีญาติพี่น้องช่วยกันเก็บเสร็จแล้วใช้น้ำมนตร์ประพรมกองกระดูก เก็บกระดูกส่วนที่สำคัญมาล้างให้สะอาดประน้ำหอมเอาไว้บูชา ที่เหลือฝังให้หมด การเก็บกระดูกไว้บูชาอาจใส่โกศไว้ที่บ้านหรือทำบัวไว้ที่วัดหรือสถานที่ใกล้บ้าน เพื่อช่วยปกป้องรักษาลูกหลานต่อไป จึงเป็นการเสร็จพิธีเกี่ยวกับการตาย

พิธีมงคลอื่นๆ เป็นพิธีที่กระทำขึ้นในช่วงใดช่วงหนึ่งก็ได้

เช่น พิธีสะเดาะเคราะห์ พิธีตั้งศาลพระภูมิ พิธีทำขวัญเรือน พิธีทำขวัญข้าว นอกจากพิธีกรรมดังกล่าวนี้ ในงานมหรสพต่างๆ ก็ยังมีพิธีพราหมณ์แฝงอยู่ เช่น การแสดงหนังตะลุงที่ต้องมีการเชิดบูชาและสรรเสริญพระอิศวรศาสนา พิธีกรรม และความเชื่อของชาวไทยพราหมณ์ในสุราษฎร์ธานี ปัจจุบันนี้ ถึงแม้ว่าบุคคลผู้นับถืออย่างเคร่งครัดจะมีอยู่ไม่มากแล้วก็ตาม แต่ร่องรอยของความเจริญรุ่งเรืองมาก่อนนั้นปรากฏหลักฐานอยู่เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะโบราณสถานโบราณวัตถุในวัดต่างๆ มาก่อนนั้น ปรากฏหลักฐานอยู่เป็นจำนวนมากโดยเฉพาะโบราณสถานโบราณวัตถุในวัดต่างๆ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ทั้งที่ไชยา นครศรีธรรมราช และพระนคร ซึ่งพิธีกรรมและความเชื่อที่ผสมผสานกลมกลืนกับศาสนาพุทธ จึงกลายเป็นพิธีพุทธ เสียโดยส่วนใหญ่

(2) ศาสนา พิธีกรรมที่มีพื้นฐานและความเชื่อทางพุทธ

พุทธศาสนาในสุราษฎร์ธานีได้เจริญรุ่งเรืองมาพร้อมๆ กับศาสนาพราหมณ์ ซึ่งปรากฏหลักฐานทางโบราณคดี อันได้แก่ รูปพระนารายณ์ พระพิฆเนศวร์ และพระอิศวร เป็นต้น ส่วนหลักฐานที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของพุทธศาสนา อาทิ พระพิมพ์ดินดิบ พระพุทธรูปปางต่างๆ และพระบรมธาตุไชยา ชาวสุราษฎร์ธานีส่วนใหญ่แล้วรับทั้งพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ไว้โดยผสมผสานกัน เพราะศาสนาดังกล่าวนี้ยังมีอิทธิพลต่อกันในท้องถิ่น ตั้งแต่เกิดจนตาย ในปัจจุบันประชาชนสุราษฎร์ธานีส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนามากที่สุด ทั้งยังมีวัดในพระพุทธรูปอยู่ทั่วไปในจังหวัด พุทธศาสนาในสุราษฎร์ธานีในสมัยแรกๆ นั้นเป็นลัทธิมหายาน ซึ่งต้องแข่งกับศาสนาพราหมณ์และเจริญแพร่หลายเด่นชัดในสมัยศรีวิชัย ทั้งพระพิมพ์ดินดิบ รูปพระพิมพ์ดินดิบ พระโพธิสัตว์ อวโลกิตेश্বর พบที่ไชยาเป็นจำนวนมากและที่อื่นๆ อาทิ ยะลา และปัตตานี เป็นหลักฐานยืนยันว่า ผู้คนยังคงนับถือพุทธศาสนานิกายมหายาน ในครั้งประมาณศรีวิชัยตอนปลายหรือสุโขทัยตอนต้น ครั้นเมื่อพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์แผ่อิทธิพลเข้ามา

และเจริญรุ่งเรืองอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้เพราะพุทธศาสนาที่เข้ามาก่อนและภายหลังนั้น ล้วนมาจากที่เดียวกัน หลักธรรมส่วนใหญ่จึงคล้ายคลึงกัน แตกต่างกันบ้างตรงที่รายละเอียดปลีกย่อยในลัทธิของตน จึงทำให้แพร่หลายอย่างรวดเร็วจนกระทั่งแผ่อิทธิพลขึ้นไปถึงสุโขทัย

1. พิธีกรรมเกี่ยวกับงานสังคม เป็นพิธีกรรมเนื่องในงานต่างๆ ที่ชาวบ้านร่วมกันจัดขึ้น โดยมากแล้วเป็นงานที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี อาจจะเป็นงานบุญที่นำความสนุกสนานรื่นเริงเป็นส่วนใหญ่ เป็นพิธีกรรมที่ไม่เคร่งครัดเหมือนกับพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิตและครอบครัวดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น สำหรับพิธีกรรมเนื่องในงานเกี่ยวกับสังคมของชาวสุราษฎร์ธานีที่สำคัญๆ มีตามลำดับ ดังนี้

พิธีกรรมในประเพณีสงกรานต์ พิธีกรรมเริ่มขึ้นที่วัด โดยชาวบ้านร่วมกันนำอาหารไปทำบุญที่วัดใกล้บ้าน หลังจากเสร็จกิจทางวัดแล้ว ชาวบ้านจะนำอาหาร เครื่องบูชา และเครื่องใช้บางชนิดไปมอบให้ผู้อาวุโส โดยถือโอกาสรดน้ำเพื่อแสดงความเคารพนับถือ บางท้องถิ่นจะมีการรดน้ำผู้อาวุโสอย่างใหญ่โต

พิธีกรรมในประเพณีสวดมาลัย การสวดมาลัยในสุราษฎร์ธานี ปัจจุบันนี้ยังคงใช้คู่มือจากสมุดข่อยอยู่ บางบทเริ่มจากนะโมฯ เพื่อสรรเสริญพุทธคุณ แล้วต่อด้วยไหว้คุณ คือ สิ่งเคารพนับถือ ต่อจากนั้นก็จะเป็นบทในกาลซึ่งเป็นบทเริ่มเนื้อหาของพระมาลัย เมื่อจบเนื้อหาของพระมาลัยก็จะเป็นบทล้นอก เป็นเรื่องเบ็ดเตล็ด เป็นบทเพลง อาจมีเนื้อหาเกี่ยวกับวรรณคดีไทย บทล้นอกนี้ ชาวบ้านเรียกว่า บทขั้กมาลัย คือ การยกย้ายลูกเล่นนั่นเอง ปัจจุบันนี้ประเพณีการสวดมาลัยในสุราษฎร์ธานีมีอย่างแพร่หลายที่อำเภอไชยา

พิธีกรรมในวันจับปี๊บเดือน เป็นพิธีกรรมที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันกับพิธีกรรมในวันสงกรานต์ คือมีการทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลแก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว

พิธีกรรมในประเพณีสวดทุ่ง การสวดทุ่งนั้นหากหมู่บ้านใดมีสถานที่ที่ศักดิ์สิทธิ์ก็ต้องตั้งพิธี ณ ที่ตรงนั้น การสวดทุ่งมักจะทำกันในเดือนหก โดยนิมนต์พระไปสวดมงคล ตกกลางคืนจะมีการแสดง การละเล่นรื่นเริงต่างๆ ตลอดทั้งคืน รุ่งขึ้นจะนิมนต์พระมาสวดและฉันภัตตาหารเช้า หลังจากเสร็จพิธีสงฆ์ชาวบ้านจะรับประทานอาหารร่วมกันจึงเป็นอันเสร็จพิธี

พิธีกรรมในประเพณีรับส่งตายาย เป็นการทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว วันรับตายายตรงกับวันแรม 1 ค่ำ เดือน 10 เป็นวันที่พลุขมปล่อยประทินมาจากนรก ชาวบ้านจะจัดสำรับคาวหวาน ดอกไม้ รูปเทียน ไปกราบพระที่วัด ส่วนวันส่งตายายตรงกับวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 ถือเป็นวันที่เปรตจะต้องกลับสู่รอกตามเดิม จึงต้องเตรียมสิ่งของทำบุญกันอีกครั้งหนึ่ง ในวันส่งนี้เองจะต้องมีการทำหมมตายาย อันได้แก่

ขนมลา ขนมกรุป และยาหนม เป็นต้น ขนมดังกล่าวนำมาจัดใส่กระเชอ แล้วนำไปถวายพระที่วัด หลังจากนั้นจะนำอาหารและขนมส่วนหนึ่งไปวางตามสถานที่ต่างๆ ของวัด เช่น ประตูดุัด โคน ต้นไม้ และริมกำแพง เป็นต้น เพื่อให้เปรตที่ไม่มีญาติมารับเอาไป เรียกว่า ตั้งเปรต หลังเสร็จพิธี สงฆ์ชาวบ้านจะไปแย่งชิงของจากเหล่าเปรตกันอย่างสนุกสนาน เรียกว่า ชิงเปรต

พิธีกรรมประเพณีลากพระ พิธีกรรมในประเพณีนี้จะเริ่มในตอนเช้าตรู่ของวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ชาวบ้านจะพากันไปทำบุญตักบาตรหน้าเรือพระเมื่อพระสงฆ์ฉันภัตตาหารเสร็จแล้ว ก็จะเริ่มชักพระไปสู่ที่ชุมนุมเรือพระ

พิธีกรรมในประเพณีทำพุ่มผ้าป่า พิธีกรรมจะเริ่มขึ้นในวันรุ่งเช้าของวันแรม 1 ค่ำ ประมาณ 5.30 นาฬิกา จะเริ่มทำพิธีชักผ้าป่า โดยเจ้าของพุ่มและประชาชนที่ร่วมทำบุญกับผ้าป่า จะนั่งลงพนมมือไปยังพุ่มผ้าป่าด้านหน้าของตน เมื่อพระภิกษุชักผ้าเสร็จแล้วก็ เป็นอันเสร็จพิธี

พิธีกรรมในการชักผ้าห้วเสา ก่อนถึงวันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 มักทายจะเดินแจกสลากเลขแต่พระภิกษุสงฆ์ ตามวัดต่างๆ ในหมู่บ้าน ฝ่ายชาวบ้านจะเตรียมกิ่งไม้ มาปักไว้หน้าบ้าน พร้อมกับซื้ออาหาร ผลไม้ และผ้าที่จะทอดผ้าป่า เป็นต้น มาแขวนไว้ที่กิ่งไม้ เช้าตรู่ในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 พระสงฆ์จะเดินออกบิณฑบาตไปยังบ้านต่างๆ พร้อมกับคูหมายเลขไปด้วย เมื่อพบเลขที่ตรงกัน พระสงฆ์จะทำพิธีชักผ้าห้วเสา พร้อมกับดับเทียนที่ชาวบ้านจุดเอาไว้ แล้วชาวบ้านจะนำสิ่งของต่างๆ ที่พระทำพิธีชักได้ทั้งหมดไปถวายพระถึงวัด จึงเป็นอันเสร็จพิธี

พิธีกรรมในการสวดโพนโต ผู้ทำพิธีเรียกว่า หมอ ก่อนเริ่มพิธีจะปั้นรูปผู้หญิงด้วยดินเหนียวขนาดเท่าคนจริง เป็นรูปเปลือยทุกส่วนของร่างกาย แล้วปั้นอวัยวะเพศชายวางไว้ใกล้อวัยวะเพศหญิง รวมทั้งหมดเรียกว่า เมฆ ซึ่งวางไว้หน้าพระพุทธรูป หลังจากนั้นนิมนต์พระสามรูปมาสวดบทที่ยี่ดียวเรียกว่า สวดโพนโต เป็นการสวดกลางแดดและพระต้องหันหน้าไปทางรูปปั้นนั้นด้วย การกระทำทั้งหมดนี้เป็นการทรมานพระสงฆ์เพื่อให้สวรรค์บันดาลให้ฝนตกลงมาชะล้างรูปปั้นดังกล่าว หากในตอนบ่ายฝนยังไม่ตก หมอจะทำพิธีโดยการเขียนชื่ออวัยวะของชายหญิงสลับกันไปมา เมื่อเขียนเสร็จถือว่าเป็นการเสร็จพิธี

2. พิธีกรรมเกี่ยวกับอาชีพ เป็นพิธีกรรมที่สร้างขึ้นตามความเชื่อที่ ทำแล้วจะส่งเสริมให้อาชีพที่ประกอบอยู่นั้นมีความเจริญก้าวหน้า พิธีกรรมที่เกี่ยวกับอาชีพในท้องถิ่นสุราษฎร์ธานีมีไม่มากนักที่สำคัญๆ คือ

พิธีกรรมในประเพณีทำขวัญข้าว เป็นพิธีกรรมที่ระลึกถึงคุณของแม่โพสพเทพเจ้าแห่งข้าวที่ช่วยบันดาลให้การทำงานได้ผล การทำขวัญข้าวกระทำได้สองแบบ คือ ทำในนาข้าวกับทำในยุ้งข้าวการทำขวัญข้าวในนาข้าว ทำเมื่อข้าวเริ่มสุก ชาวบ้านเรียกว่า ผูกข้าว เครื่องประกอบพิธีจะต้องเป็นเครื่องยา 30 ชนิด แต่ปัจจุบันมี 3 ชนิด คือ ชุมเห็ดปรหมคด และไม้กำ

เครื่องประกอบพิธีที่จำเป็นอีก คือ บายศรี ประกอบด้วยดอกไม้และรูปเทียน พร้อมอาหารคาวหวาน 12 ชนิด มีการรวบข้าวเก้ากอเข้าด้วยกันแล้วหมอบทำขวัญข้าวจะกล่าวทำขวัญข้าวจนจบใช้ด้ายมงคลกับย่านลิเพาผูกคอข้าวตั้งบายศรี ซึ่งทำเป็นชั้นๆ ทำด้วยใบเตยที่ใส่ขนมและอาหารต่างๆ หลังจากกล่าวคำทำขวัญจบจึงยกบายศรีลง การทำขวัญข้าวในยุ้งข้าวทำหลังจากเก็บเกี่ยวข้าวเรียบร้อยแล้วแล้วรวบรวมเอาไว้เป็นลอม จึงขึ้นไปทำขวัญบนลอม โดยใช้เครื่องประกอบพิธีเหมือนกับการทำขวัญข้าวในนาข้าว แต่เพิ่มผลไม้เข้าไปด้วยการทำขวัญข้าวบนลอมข้าวจะเลือกข้าวเปลือกเมล็ดดีสามเลียงมาวางอิงกัน ผูกด้วยสายมงคล ตั้งบายศรีบนข้าวสามเลียงนั้น มีกระสอบหिनก้อนหนึ่ง เหล็กอันหนึ่ง ตั้งบนลอมข้าวเช่นกัน หมอบทำขวัญเริ่มพิธี ตั้งนะโมฯ สามจบ ต่อด้วยชุมนุมเทวดา บทเชิญขวัญ เมื่อบทเชิญขวัญจบจะเอาข้าวหัวขวัญใส่กระสอบ ขณะเก็บใส่ก็บิกรรมคาถาไปด้วย ต่อจากนั้นนำรวงข้าวจากสามเลียงนั้นมาวางบนหिन ใช้เหล็กกดพร้อมกับพันทมาทพลูที่ตำละเอียดบนข้าวสามรวงดังกล่าว พร้อมบิกรรมคาถาปาหรง เพื่อมิให้โพสพหลีกเร้นออกไปได้ ต่อจากนั้นนำอาหารและถ้วยน้ำตั้งในกระสอบ เป็นอันเสร็จพิธี

พิธีกรรมในการไหว้แม่ย่านางเรือ พิธีไหว้แม่ย่านางเรือ

บางคนจะทำพิธีทุกเดือน บางคนอาจทำนานๆ ครั้ง พวกที่ทำทุกเดือนนั้นจะทำในคืนเดือนหงาย เรียกว่า หยุคหงาย การที่จะออกเรือหลังหยุคหงายจะต้องมีพิธีไหว้แม่ย่านางเรือเสียก่อน เครื่องบูชาได้แก่ ไก่ตัวผู้ตัวหนึ่ง เหล้าขวดหนึ่ง หัวหมูหัวหนึ่ง ขนมโค ขนมถั่ว ขนมงา กล้วย ผลไม้อื่นๆ ตามแต่จะหาได้ ปลาหมี่หัวมีหาง ข้าง แกง เหล้า และแก้วเหล้า สิ่งเหล่านี้จัดใส่ภาชนะให้เรียบร้อย เอาผ้าแดง ด้ายสีแดง และด้ายขาวผูกหัวเรือ ใช้ธูปเก้าดอก จุดไฟพร้อมกับออกชื่อแม่ย่านางเรือ โดยกล่าวเชิญมารับเครื่องโภชนา เครื่องบูชา ขอให้ช่วยคุ้มครองป้องกันภัยต่างๆ และนำโชคมาให้ นอกจากจัดเครื่องบูชาเช่นแม่ย่านางเรือแล้ว จะต้องจัดแก่บริวารของแม่ย่านางเรือส่วนหนึ่งด้วย หลังจากนั้นต้องจุดประทัด แล้วรีบเบี่ยงหัวเรือออกทะเล อาหารที่เหลือจากพิธีแบ่งให้ลูกเรือรับประทานกัน จึงเป็นอันเสร็จพิธีในกรณีที่เจ้าของเรือเป็นคนจีน เครื่องบูชาโดยเฉพาะไก่ ต้องนำไก่เป็นๆ ลงไปในเรือ ใช้มีดเชือดคอรองเอกลือคราดเรือจากหัวเรือจนท้ายเรือแล้วนำซากไก่ไปทิ้ง ห้ามนำกลับมารับประทานเด็ดขาด

พิธีกรรมทางศาสนาของชาวพุทธสุราษฎร์ธานีดังกล่าว

มาแล้ว คือ พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิตและครอบครัว พิธีกรรมเกี่ยวกับงานสังคม และพิธีกรรมเกี่ยวกับอาชีพ เป็นเรื่องราวที่สอดคล้องกับความเชื่อและประเพณี ซึ่งได้กล่าวเฉพาะพิธีกรรมและตัวพิธีกรรมเป็นสำคัญๆ

(3) ความเชื่อของชาวไทยพุทธเขตลุ่มน้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ความเชื่อ เป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านประเภทหนึ่ง ซึ่งมีอิทธิพลต่อแนวคิดและพฤติกรรมของชาวบ้านในกลุ่มนั้นๆ อย่างลึกซึ้ง เพราะมีการสืบทอดความเชื่อต่อกันมาหลายชั่วอายุคน ผู้สืบทอดล้วนแต่

ยึดถือปฏิบัติให้ประจักษ์เป็นต้นแบบอย่างกว้างและมั่นคง ล้วนมีเจตนาที่จะปลูกฝังให้ผู้สอบทอดปฏิบัติตัวอย่างเคร่งครัด มักถือเป็นเงื่อนไขในการอยู่ร่วมกัน ผู้ที่ถือปฏิบัติจึงเป็นที่ยอมรับของสังคม สำหรับความเชื่อของชาวไทยพุทธในจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีลักษณะคล้ายคลึงกับความเชื่อของชาวไทยภาคใต้โดยทั่วไป ล้วนได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ สามารถจำแนกได้ 2 กลุ่ม คือ

1. ความเชื่อต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ สิ่งเหนือธรรมชาติหลายต่อหลายสิ่งล้วนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและวิถีชีวิตของมนุษย์ ทั้งในทางคุณและทางโทษ ทางที่เป็นคุณนั้น คือ เป็นเครื่องหลอมนจิตใจมนุษย์ให้ประพฤติปฏิบัติในทางที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม เป็นเครื่องช่วยสร้างสำนึกทางศีลธรรม ส่วนทางที่เป็นโทษนั้น เป็นเครื่องจูงใจให้มั่งงายหรือเพื่อฝันลมๆ แล้งๆ อันมีผลกระทบต่อการพัฒนาชีวิตโดยส่วนรวม สังคมสุราษฎร์ธานีเป็นสังคมเกษตรกรรม ฉะนั้นความเชื่อของคนในท้องถิ่นที่มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ แม้ว่าอิทธิพลของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทมากแล้วก็ตาม แต่ความเชื่อเหล่านี้ยังมีอิทธิพลมาจนปัจจุบัน ความเชื่อต่อสิ่งเหนือธรรมชาติของชาวสุราษฎร์ธานี สามารถแบ่งได้ 5 ประเภท คือ

1.1 ความเชื่อเกี่ยวกับคติทางศาสนา ชาวสุราษฎร์ธานีส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธและยึดถือเอกลักษณ์ธรรมในศาสนามาเป็นครรถองในการดำเนินชีวิต ดังนั้นความเชื่อส่วนใหญ่จึงเกี่ยวพันอยู่กับคติทางพุทธศาสนา สามารถจำแนกได้หลายประการคือ

1.1.1 ความเชื่อเรื่องพุทธานุภาพ สืบเนื่องจากสุราษฎร์ธานีมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเมือง คือ พระบรมธาตุไชยา ซึ่งมีพระบรมสารีริกธาตุประดิษฐานอยู่ในพระบรมปฐมเจดีย์ คนในท้องถิ่นจึงให้ความเคารพศรัทธาเสมอมา ใครก็ตามที่ได้มีโอกาสมาเยือนสุราษฎร์ธานีก็มักจะไปสักการะพระบรมธาตุแห่งนี้ คนสุราษฎร์ธานีทุกคนครั้งหนึ่งในชีวิตควรได้ไปสักการบูชาเช่นกัน การที่ผู้คนมีความเชื่อเช่นนี้ เนื่องจากต้องตั้งสมณญัตติเพื่อจะนำไปสู่ยุคพระศรีอาริยมตไตรย์ ใน พ.ศ. 5000 การตั้งสมณญัตติดังกล่าวนี้ ได้แก่ การฟังเทศมหาชาติ แม้จะฟังให้จบทั้ง 13 กัณฑ์ ภายในวันเดียวไม่ได้ตั้งสมณญัตติ แต่ก็ยังนิยมฟังเป็นกัณฑ์ๆ ปัจจุบันก็ยังมียุค

1.1.2 ความเชื่อเรื่องผลบุญ การทำบุญส่วนใหญ่ของชาวสุราษฎร์ธานี โดยมีความเชื่อว่า ผลบุญอันนั้นจะนำไปสู่ยุคพระศรีอาริยมตไตรย์ มากกว่าที่จะนำไปสู่สวรรค์หรือความนิพพาน การทำบุญดังกล่าวจะส่งให้ผู้ทำมีความเจริญด้วยผลบุญสี่ประการคือ อายุ วรรณะ สุขะ และพละ บุญที่ทำมักจะเน้นเรื่องการทำทาน โดยเฉพาะการให้วัตถุทานเป็นสิ่งสำคัญ อาจมีวิทยาทาน อภัยทาน และธรรมทานเป็นตัวประกอบ

1.1.3 ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ชาวสุราษฎร์ธานีมีความเชื่อเกี่ยวกับกฎแห่งกรรมว่า เป็นสิ่งที่อยู่เหนือกฎทั้งหลาย ซึ่งหมายถึง กฎหมายต่างๆ และกฎของวิทยาศาสตร์ กฎแห่งกรรมขึ้นอยู่กับอดีตชาติ ปัจจุบันชาติ และอนาคตชาติ โดยเชื่อว่าชีวิตความ

เป็นอยู่ในปัจจุบันนั้น เป็นผลสืบเนื่องมาจากผลกรรมในอดีต เรื่องกฎแห่งกรรมได้นำมาใช้เป็นคติสอนใจอยู่เสมอ ดังตัวอย่างความเชื่อต่อไปนี้

ใครก็ตามที่เคยเกาะหรือทาบหัวแม่มือ ต่อเมื่อยามชราศีรษะจะสั้น

ใครก็ตามที่เคยทำให้อวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งของแม่มือ และถึง ต้องสูญเสีย

ใครก็ตามที่เป็นนักเล่นไก่ชน ต่อเมื่อชราลงหรือถึงวาระสุดท้ายของชีวิตจะเอาผ้าพันศีรษะของตนเองโดยไม่รู้ตัว

1.4 ความเชื่อเรื่องชาติภพ ตามหลักแห่งพุทธศาสนา

ชาติภพ หมายถึง ภาวะที่จิตดำรงอยู่ เมื่อจิตหมุนเวียนไป ย่อมเป็นเหตุให้เกิดชาติก่อน ชาตินี้ และชาติหน้า ซึ่งชาติใดจะอยู่ภพใดล้วนถือว่าเป็นไปตามกฎแห่งกรรม คนสุราษฎร์ธานีต่างมีความเชื่อเรื่องชาติภพว่า ในชาติหน้าจะได้เกิดในภพใหม่ หากชาติปัจจุบันทำความดีไว้มากจะได้ไปเกิดในแดนสวรรค์ ซึ่งมีอาหารทิพย์ เรือนทิพย์ และความสุขทั้งปวงที่เนรมิตได้ดั่งใจหมาย หากปัจจุบันทำความชั่วไว้มากก็ต้องไปทุกข์ทรมานในอบายภูมิ ซึ่งตรงข้ามกับสวรรค์โดยสิ้นเชิง เช่น คนที่พลัดพรากจากคู่รักด้วยเหตุประการใดก็แล้วแต่ก็หวังจะได้พบกันอีกในชาติหน้า โดยการทำบุญทำทานไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ตามที่ปรากฏในเพลงกล่อมเด็กของจังหวัดสุราษฎร์ธานี บทหนึ่งว่า

มีกรรมเหอ

สองราเรามีกรรม

บาปกึ่งบาปปลาน้องไม่เคยทำ ขอพบพี่ชายภายหลังหน้า

ชาตินี้ น้องมาหลงเกิด คอยน้องกันเกิดพ่อเลิศฟ้า

ขอพบพี่ชายภายหลังหน้า ทุกช่องชั้นฟ้าหวนเหอ

1.2 ความเชื่อเกี่ยวกับภูตผี ภูตผีจัดได้ว่าเป็นสิ่งลึกลับอยู่เหนือ

ภาวะธรรมชาติ มองไม่เห็นตัว แต่บางครั้งอาจมีตัวตนได้เหมือนคน การกำเนิดของผีนั้นมีหลายลักษณะ แต่โดยทั่วไปเชื่อกันว่า เมื่อชีวิตดับลงไปแล้วกลายเป็นซากศพ วิญญาณจึงออกจากร่างไปสู่ภพใหม่ตามผลกรรมที่ทำได้ อาจจะเข้าสิงอยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่งโดยไม่ไปเกิด และด้วยเหตุที่วิญญาณไม่ได้เกิดจึงมีความผูกพันอยู่กับสิ่งเก่า ปรากฏออกมาให้เห็นบ้างในบางครั้ง ซึ่งมีทั้งคุณและโทษ ชาวสุราษฎร์ธานีโดยทั่วไปต่างมีความเชื่อเรื่องภูตผี บางคนถึงกับได้ประสบด้วยตนเองหรือมีความเชื่อสืบทอดกันมา ซึ่งมีอยู่ 5 ลักษณะ คือ

1.2.1 ความเชื่อเกี่ยวกับผีเจ้าที่ หมายถึง ผีประจำอยู่ตาม

สถานที่ต่างๆ มีทั้งให้คุณและให้โทษ อันได้แก่ ผีเรือน ผีป่า ผีเขา ผีโพธิ์ ผีทรวง ผีห้วย ผีมาบ ผีเจ้าที่สวน ผีเจ้าที่นา และผีเจ้าเปรว ชาวสุราษฎร์ธานีโดยส่วนใหญ่ต่างมีความเชื่อและให้ความ

เคารพผีเจ้าที่ต่างๆ ตามที่กล่าวมานี้ ในเวลาจะทำหรือประกอบอาชีพอะไรก็ตาม ต้องมีการเช่นสรวงหรือออกชื่อก่อนถือว่าเป็นมงคล อันจะส่งผลให้ได้ผลตามที่จนปรารถนา

1.2.2 ความเชื่อเกี่ยวกับผีตายาย หมายถึง ผีบรรพบุรุษที่ไม่ยอมไปเกิดใหม่ เนื่องจากยังเป็นห่วงลูกหลานจึงพิทักษ์รักษาอยู่ ลูกหลานมีจะจัดที่ไว้เคารพบูชาและคอยกรวดน้ำแผ่ส่วนบุญส่วนกุศลไปให้เป็นบางครั้งบางคราว บางบ้านจะมีการทำบุญประจำปีซึ่งยังกระทำกันจนทุกวันนี้

1.2.3 ความเชื่อเกี่ยวกับผีครูหมอ หมายถึง ผีครูต้นของศิลปิน หรือบรรพบุรุษที่ถ่ายทอดวิชาความรู้ในสาขาศิลปะ สาขาการแพทย์ โครกก็ตามที่รับวิชาเหล่านี้มา ต้องยอมรับนับถือผีเหล่านั้นเป็นครูด้วย เรียกว่า ครูหมอ เช่น ครูหมอโนรา ครูหมอหนังตะลุง เมื่อถึงเวลาอันควรจะต้องมีการเช่นสรวง หากไม่มีการทำก็จะให้โทษแก่ผู้นั้น

1.2.4 ความเชื่อเกี่ยวกับผีทั่วไป หมายถึง ผีที่ไม่ยอมไปสุดไปเกิด เพราะมีความผูกพันอยู่กับอดีตของตน มักสิงอยู่ในสถานที่ซึ่งตาย แล้วสำแดงเดชให้ผู้ที่ผ่านไปมาได้หวาดกลัวกันโดยทั่วไป

1.2.5 ความเชื่อเกี่ยวกับผีพระภูมิ หมายถึง เทพารักษ์ประจำสถานที่ต่างๆ ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ได้แก่ ท้องนา ภูเขา และป่า เป็นต้น และสถานที่ซึ่งมนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น เช่น วัด โบราณสถาน และโบราณวัตถุ เป็นต้น พระภูมินับเป็นผีประเภทหนึ่งที่คอยพิทักษ์รักษาสถานที่ต่างๆ เช่นเดียวกับเจ้าที่ แต่มีระดับสูงกว่า

1.3. ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ชาวสุราษฎร์ธานีส่วนใหญ่ยังคงมีความเชื่อในไสยศาสตร์โดยเฉพาะแถบอำเภอรอบนอก ซึ่งมีทั้งคาถาและเครื่องรางของขลังกล่าวคือ

1.3.1 เมตตามหานิยม เป็นการใช้เวทมนต์คาถา ปลุกเสกแป้ง น้ำมัน และสิ่งอื่นๆ เพื่อให้ผู้ใช้ได้รับความเมตตา

1.3.2 อยู่ยงคงกระพัน เป็นการใช้คาถาในการสักและของขลัง หรืออาบน้ำว่าน ทำให้หนังเหนียว ยิง แทะ และฟันไม่เข้า

1.3.3 ผ้าประเจียด เป็นผ้าที่เสกลงยันต์ เพื่อให้แคล้วคลาดป้องกันภัยอันตราย

1.3.5 ตะกรุด เป็นแผ่นเงิน ตะกั่ว และทองแดง นำมาลงเลขยันต์ เพื่อให้มีโชคลาภและแคล้วคลาด

1.3.6 ทำมบ เป็นการใช้เวทมนตร์ให้เสื่อมถอยความเจริญทรุดโทรม หรือเจ็บป่วยถึงตาย

1.3.7 โจ เป็นของขลังที่ทำด้วยกะลา กระบอกลไม้ฝ่หรือ ภาชนะอื่น แขนวป้องกันไม่ให้ผู้อื่นขโมยของกรณีที่ถูกโจจะทำให้อภัยโทษ โดยมากแล้วโจจะนิยม ทำป้องกันคนมาลักขโมยผลไม้ต่างๆ

1.3.8 ทำคุณ คล้ายกับการทำมบแต่รุนแรงกว่า เช่น การเสก ให้ของเข้าในท้องทำให้เกิดเจ็บป่วยถึงตาย

1.3.9 ยาสั่ง เป็นยาที่กินเข้าไปแล้วจะไม่ตายในทันที แต่จะ ตายต่อเมื่อผู้นั้นกินของที่แสลงเข้าไป

1.4. ความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ ชาวสุราษฎร์ธานีมีความเชื่อ กับโหราศาสตร์อยู่หลายประการ ได้แก่

1.4.1 โขกลาง เป็นเครื่องหมายหรือสัญญาณที่ปรากฏให้ เห็นถึงผลร้ายหรือผลดี ซึ่งอาจปรากฏได้ทั้งภายในและภายนอกตัวบุคคล โดยมากแล้วจะเป็นเรื่อง ร้ายมากกว่าเรื่องดี สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องเหนือธรรมชาติที่บ่งบอกให้ทราบเหตุล่วงหน้า อาจแบ่งได้ 2 ประเภท คือ ประการแรก โขกลางที่เป็นมงคล เช่น ถ้าออกจากบ้านแล้วพบเงินหรือทอง ถือว่าโชค ดี ถ้ามีคนคลอດในรถยนต์ รถไฟ หรือเครื่องบินถือว่าโชคดี สิ่งมาทำรังที่ชายคาบ้านถือว่าจะมีโชค ลาก เดินทางตามฤกษ์ยามจะพบโชคลาก ประการที่สองเป็นโขกลางที่ไม่เป็นมงคล เช่น งูขึ้นบ้าน ถือว่าเป็นลางบอกเหตุร้าย กิ่งก่า จิ้งจก ไล่ตามตัวถือว่ากรรมจะมาสู่ผู้นั้น นกเค้าแมวหรือนกแสก บินมาเกาะที่ต้นไม้ในบริเวณบ้านซึ่งมีคนป่วยอยู่ ถือว่าผู้นั้นจะตาย หนูร้องเสียงดังประหลาดในตอน กลางคืน เป็นลางบอกเหตุว่าญาติมิตรจะเกิดเจ็บป่วยอย่างรุนแรง

1.4.2 ฤกษ์ยาม คือ เวลาที่เป็นมงคลสำหรับประกอบการใด ประการหนึ่ง สมัยโบราณมีความเชื่อว่า จะทำพิธีใดก็ตามต้องคอยฤกษ์อันเหมาะสม คำว่า ฤกษ์ อาจหมายถึง เวลาที่เหมาะสมเป็นมงคล ส่วน ยาม อาจหมายถึง ก่อนแห่งวันดีและร้าย ชาว สุราษฎร์ธานีต่างมีความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยามอยู่โดยทั่วไปจะทำงานใดก็ตามที่ต้องการความมั่นคงก็ ต้องเริ่มให้ถูกต้องตามฤกษ์ยามเป็นสำคัญ สำหรับฤกษ์ยามที่ถือว่าเป็นมงคลเหมาะแก่การทำงาน ต่างๆ คือ

วันอาทิตย์	ขึ้น 8 ค่ำ	แรม 8 ค่ำ
วันจันทร์	ขึ้น 3 ค่ำ	แรม 3 ค่ำ
วันอังคาร	ขึ้น 9 ค่ำ	แรม 9 ค่ำ
วันพุธ	ขึ้น 2 ค่ำ	แรม 2 ค่ำ
วันพฤหัสบดี	ขึ้น 4 ค่ำ	แรม 4 ค่ำ
วันศุกร์	ขึ้น 1 ค่ำ	แรม 1 ค่ำ
วันเสาร์	ขึ้น 5 ค่ำ	แรม 5 ค่ำ

1.4.3 ความฝัน หมายถึง การเห็นเรื่องราวต่างๆ ขณะหลับ บางครั้งเรื่องนั้นจะเป็นเรื่องจริงขึ้นมาในอนาคต ความฝันเป็นเรื่องที่อยู่เหนือธรรมชาติ ซึ่งยากแก่การพิสูจน์ ก่อให้เกิดความวิตกกังวลนำไปสู่การทำนายฝัน สมัยโบราณถือว่าความฝันเป็นเรื่องที่มีความสำคัญยิ่ง แต่ในปัจจุบันมักถือว่าความฝันจะทำให้เกิดโชคลาง นำมาเป็นข้อมูลในการซื้อสลากกินแบ่ง และสลากกินรวบ ความเชื่อเรื่องความฝันของชาวสุราษฎร์ธานีก็สอดคล้องกับที่กล่าวมาข้างต้น นอกจากนั้นอาจแบ่งได้ 2 ลักษณะ คือ ลักษณะแรก เป็นความฝันที่บอกนิมิตดี เช่น ฝันว่ามีคนนำดอกบัวมาให้จะได้บุตรธิดา ฝันว่าถูกหรือจับต้องอุจจาระจะได้ลาภประเภทเงินทอง ฝันว่าเจอพระสงฆ์ได้ได้อยู่เย็นเป็นสุข ฝันว่าเจอหรือฆูมารัดร่างกายจะได้คู่ครอง ลักษณะที่สอง ความฝันที่บอกนิมิตร้าย เช่น ฝันว่าได้นุ่งผ้าสีแดงจะประสบความเดือดร้อนจนถึงแก่ชีวิต ฝันว่าคนที่ไม่สบายอยู่นั้นหายจากไม่สบายคนผู้นั้นจะเสียชีวิต ฝันว่าฟันหักบิตามารดาหรือญาติมิตรจะประสบกับความเดือดร้อนจนอาจถึงแก่ชีวิต ฝันว่าญาติมิตรซึ่งอาศัยอยู่ที่อื่นประสบกับความเดือดร้อนอาจได้รับความเดือดร้อนจริงๆ

1.5 ความเชื่อเกี่ยวกับพลังจิต พลังจิตมีความหมายของวิชาจิตตานุภาพ ประกอบด้วยแรงอธิษฐาน สมาธิ และคำสาบาน ส่วนพลังจิตตามความหมายของวิชาจิตวิทยา ประกอบด้วยแรงขับ แรงจูงใจ และแรงเสริม สำหรับความเชื่อเกี่ยวกับพลังจิตของชาวสุราษฎร์ธานีจัดเป็นความเชื่อในความหมายของวิชาจิตตานุภาพ มี 3 ประการ กล่าวคือ

1.5.1 แรงอธิษฐานเป็นพลังจิตที่ขอร้องต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อให้บันดาลให้ตนได้ในสิ่งที่พึงประสงค์ ซึ่งว่าปัจจัยการท่องเทียวแต่ละอย่างมีจุดเด่นเกินจะนำไปใช้ในการจัดทำอย่างไรประกอบเมื่อได้ตามที่ประสงค์แล้วจึงกลายเป็นเรื่องที่เหนือธรรมชาติ โดยมากแล้วจะพบเห็นในคราวที่ไปทำบุญที่วัดหรืองานบุญต่างๆ ซึ่งจะมีการจุดธูปเทียนอธิษฐานต่อพระ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือปู่ย่าตายายที่ล่วงลับไปแล้ว

1.5.2 คำสาบาน หมายถึง คำมั่นสัญญาที่กล่าวออกมาเพื่อยืนยันในความบริสุทธิ์ของตน หรือเพื่อยึดมั่นเป็นพันธะระหว่างกัน โดยเอาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นประกัน ในกรณีที่ผิดคำสาบานก็ให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นลงโทษตามที่กล่าวไว้ทุกประการ เช่น หากผิดคำสาบานให้ตายด้วยคมหอกคมดาบภายใน 3 วัน 7 วัน หากผิดคำสาบานให้ทำมาหากินไม่บังเกิดผล หากผิดคำสาบานให้ฟ้าผ่าตาย หากผิดคำสาบานให้ตกรอก

1.5.3 สมาธิ คือ ความตั้งมั่นแห่งจิต สำรวมใจให้แน่วแน่ เพื่อให้เกิดปัญญา ซึ่งในปัจจุบันไม่พบเห็นมากนัก หากพบเห็นได้ก็ในเรื่องของหมอดู โดยการนั่งทางในหรือเจ้าเข้าทรง ที่ต้องการสมาธิเพื่อให้มองเห็นเรื่องราวตามต้องการ และให้เจ้ามาเข้าทรงเพื่อถามเรื่องราวตามที่ถาม

1.6 ความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติ สุราษฎร์ธานีเป็นสังคม

เกษตรกรรม ผู้คนส่วนใหญ่มีความผูกพันอยู่กับธรรมชาติ เช่น การทำนา การทำสวน และการทำประมง เป็นต้น ล้วนต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติเป็นปัจจัยหลัก จึงมีความสนใจและให้ความสนใจต่อธรรมชาติ ความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติของชาวสุราษฎร์ธานีอาจแบ่งได้ 3 ประการ คือ

1.6.1 ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ ความเชื่อในประการนี้น่าจะได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพราหมณ์ โดยเชื่อว่าปรากฏการณ์ธรรมชาติล้วนเกิดมาจากอำนาจหรือการกระทำของพระผู้เป็นเจ้า เช่น ฝนตกเกิดจากอำนาจของพินธุเทพ น้ำท่วมเกิดจากอำนาจของแม่คงคา และไฟไหม้เกิดจากอำนาจของพระเพลิง เป็นต้น แต่ที่เห็นได้ชัดเจนในสังคมสุราษฎร์ธานี คือ กรณีเกิดจันทรุปราคาหรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า ราหูอมจันทร์ เมื่อเกิดเหตุการณ์นี้ขึ้น คนเฒ่าคนแก่ซึ่งเป็นที่นับถือของคนในบ้านจะจูดรูปเทียนเชิญให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ในบริเวณบ้านไปช่วยพระจันทร์ เช่น ผีบ้านผีเรือน พระภูมิเจ้าที่ และแม่โพสพ จากนั้นชาวบ้านจำทำให้เกิดเสียงต่างๆ ขึ้น ด้วยการจูดประทัดบ้าง ตีปี่บ้าง และยิงปืนบ้าง เพื่อขับไล่ราหู

1.6.2 ความเชื่อเกี่ยวกับภัยพิบัตินี้ นับทั้งพืชที่เนื่องมาจากการประกอบอาชีพและพืชที่ขึ้นเองโดยธรรมชาติ โดยชาวบ้านจะสังเกตลักษณะของพืชเพื่อเป็นการบอกเรื่องราวหรือพยากรณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นในภายหน้า ซึ่งในปัจจุบันก็ยังพบเห็นในแถบรอบนอกของจังหวัด เช่น ดอกชมพูเห็ดบานเมื่อใดฝนหยุดตกเมื่อนั้น หล้าบริเวณลานบ้านตายเป็นวงหรือเป็นหย่อมๆ จะเกิดเหตุร้ายแก่บ้าน หล้าที่งอกและไปพาดติดกับเสาหรือฝ้ายบ้านจะเป็นทางเดินสำหรับผีที่จะเข้าบ้าน อ้อออกดอกแสดงว่าเริ่มเข้าฤดูแล้ง

1.6.3 ความเชื่อเกี่ยวกับสัตว์ ประการนี้มีความหมายรวมไปถึงสัตว์โดยทั่วไปและสัตว์เลี้ยง กิริยาอาการหรือเหตุการณ์ใดๆ เนื่องมาจากสัตว์ในประการดังกล่าวนี้ จะบอกเหตุหรือเรื่องราวภายในสังคมหรือบ้าน เช่น กบร้องในเดือนหกแสดงว่าอีกไม่นานฝนจะตก สัตว์เลี้ยงที่เป็นสัตว์เลี้ยงใหญ่ตาย เช่น วัว ควาย ช้าง และม้า จะเกิดเรื่องร้ายขึ้นในบ้าน นกเค้าแมวมาเกาะอยู่ที่บ้านใดจะเกิดเหตุร้ายแก่บ้านนั้น สัตว์เลี้ยงให้กำเนิดลูกที่มีคุณลักษณะมงคลของสัตว์นั้นจะนำโชคลาภมาสู่เจ้าของ

2. ความเชื่อของชาวสุราษฎร์ธานี โดยมากแล้วยังมีความผูกพันอยู่กับคติทางพุทธศาสนา ซึ่งได้รับอิทธิพลพราหมณ์อีกทอดหนึ่ง แม้สังคมจะมีการเปลี่ยนแปลงไปมากแล้ว คนสมัยใหม่จะไม่ค่อยให้ความสนใจในกันมากนัก แต่ก็ยังพบเห็นในหมู่คนเฒ่าคนแก่ โดยเฉพาะในชนบทรอบนอก

3. ศาสนา พิธีกรรม และความเชื่อของชาวไทยพุทธในสุราษฎร์ธานี ได้สั่งสมสืบต่อกันมานับตั้งแต่สมัยศรีวิชัย โดยยืนอยู่บนพื้นฐานของพุทธศาสนา

ปรากฏอยู่ในวิถีชีวิตในรูปของประเพณีวัฒนธรรม ศิลปะแขนงต่างๆ ตลอดจนวรรณกรรมท้องถิ่น ซึ่งมีให้เห็นโดยทั่วไป

4) ด้านขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญา

(1) วัฒนธรรมการแต่งกาย การแต่งกายของชาวจังหวัดสุราษฎร์ธานีในสมัยโบราณส่วนใหญ่ทั้งผู้ชายและผู้หญิงจะนุ่งผ้าโจงกระเบน ฟ้านุ่งของผู้ชายมักนิยมสีม่วง ส่วนผู้หญิงมักนิยมสีดำ สีเขียว สีนํ้าเงิน เป็นสีที่ใช้ในชีวิตประจำวันตามปกติ เว้นแต่จะไปวัดหรือมีงานพิธีสำคัญๆ จึงจะมีการนุ่งผ้าลายผ้าดอก ผู้ชายไม่สวมเสื้อ มีเพียงผ้าขาวม้า ซึ่งโดยทั่วไปเรียกว่า ผ้าห่ม ผ้าขาวม้าใช้แตกต่างกันตามโอกาส เช่น ในงานที่สำคัญหรือเป็นทางการจะใช้พาดบ่า เวลาเดินทางหรือต้องการความคล่องตัวกระชับคาดเอว เมื่อทำงานหนักๆ เช่น ขุดดิน ตัดไม้ จะใช้โพกศีรษะ เวลานอนหรืออากาศเย็นก็ใช้ห่ม เป็นต้น ส่วนผู้หญิงเมื่ออยู่บ้านหรือดำรงชีวิตประจำวันตามปกติก็ใช้ผ้าห่มเป็นผ้าคาดอกโดยไม่สวมเสื้อ ผู้หญิงจะสวมเสื้อเมื่อมีงานสำคัญๆ หรือไปทำบุญที่วัดหรือสวมเสื้อเพื่อป้องกันความร้อนและอันตรายอื่นๆ ในการประกอบอาชีพ ส่วนใหญ่เป็นเสื้อแขนกระบอก ส่วนเด็กๆ ส่วนใหญ่จะไม่นุ่งห่มเสื้อผ้า แต่จะมีสายมือ สายคอ สายเอว ทำด้วยด้ายมงคลสำหรับคุ้มครองเด็ก สำหรับผู้หญิงจะแขวน ปั้ง ปัดอวัยวะเพศ โดยไม่มีผ้าห่มเช่นเดียวกับเด็กชาย

ปัจจุบันการแต่งกายของชาวจังหวัดสุราษฎร์ธานีในสมัยโบราณเลิกใช้ไปแล้วและได้ค่อยๆ เปลี่ยนแปลงการแต่งกายตามแบบสากล โดยมีการสวมเสื้อหลากหลายรูปแบบ สวมกางเกง กระโปรง และรองเท้า ยกเว้นชาวชนบท หากอยู่กับบ้านหรือทำงานเล็กๆ น้อย อยู่กับบ้านผู้หญิงมักจะนุ่งผ้าถุง ส่วนผู้ชายอาจนุ่งผ้าโสร่ง

(2) วัฒนธรรมการกิน อาหารการกินของชาวสุราษฎร์ธานีไม่แตกต่างจากชาวจังหวัดภาคใต้อื่นๆ คือ นิยมอาหารรสจัด และมีผักแกล้มเรียกว่า ผักเหนาะ แกลงส่วนใหญ่จะต้องใส่ขมิ้นและกะปิ แกลงที่เป็นที่นิยมแพร่หลาย ได้แก่ แกลงส้ม แกลงกะทิ แกลงเผ็ด แกลงเลียง แกลงแก้ว แกลงพุงปลา ต้มส้ม หนาง ส่วนขนม ซึ่งเป็นอาหารพื้นเมืองก็มีมากมาย เช่น ขนมกรุป ขนมไข่ปลา ขนมจาก ข้าวเกรียบวาว ข้าวเหนียวกวน ขนมค่อม ขนมจิ้ง ข้าวหลาม ข้าวเหนียวน้ำกะทิทุเรียน เป็นต้น ปัจจุบันจังหวัดสุราษฎร์ธานีกำลังมีชื่อด้านการผลิตไข่เค็มจนกลายเป็นคำขวัญของจังหวัด และเริ่มรับวัฒนธรรมอาหารการกินจากท้องถิ่นอื่น เช่น แกลงจืด ผัดผักต่างๆ เป็นต้น

(3) ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีคำราชาโบราณบันทึกลงหนังสือใบลานมากมายที่สืบทอดมาโดยการจดจำก็มียากกลางบ้านยังมีความสำคัญต่อชาวชนบทอยู่มาก ปัจจุบันมีหมอกกลางบ้านอยู่ในท้องถิ่นชนบทแทบทุกตำบล โรคที่หมอพื้นบ้านยังได้รับความ

นิยม ได้แก่ โรคที่เกี่ยวข้องกับเด็ก โรคเลือดลมสตรี โรคเบาหวาน โรคปอดเอวปวดหลัง พิษงู การต่อกระดูก การบีบ นวดเส้น เป็นต้น

หมอพื้นบ้านจะพิถีพิถันในการถ่ายทอดวิชาแก่ผู้สืบทอด นอกจากจะต้องศึกษาให้รู้ลึกพิชสมุณไพรเป็นอย่างดีแล้ว จะต้องเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรม และเคารพบูชาครูเป็นที่สุด เพราะผู้เป็นหมอจะต้องมีหน้าที่สำคัญคือการสงเคราะห์ผู้เจ็บป่วยโดยไม่หวังผลตอบแทนจากผู้มารับการรักษา และผู้เป็นหมอจะต้องประกอบพิธีไหว้ครูทุกๆ ปี หมอพื้นบ้านจึงมักได้รับการยกย่องนับถือมากคนหนึ่งของหมู่บ้าน

ปัจจุบัน แม้หมอยาแผนปัจจุบันจะแพร่หลายและรักษาโรคได้อย่างชะงัด แต่หลายโรคที่คนไข้มักจะไปหาหมอพื้นบ้าน หมอพื้นบ้านจึงคงยังอยู่คู่ชุมชนได้ต่อไป แต่ชนิดของโรคที่จะรักษาคงลดน้อยลงตามความเจริญของแพทย์แผนปัจจุบัน และการขาดผู้สืบทอดที่มีคุณสมบัติเหมาะสมตามที่ครูผู้เป็นเจ้าของตำรับยากำหนด

(4) ประเพณีการเกิด การเกิดของชาวจังหวัดสุราษฎร์ธานีในอดีต ส่วนใหญ่จะกลับไปคลอด ณ บ้านเกิด หมอผู้ทำคลอดเป็นหมอพื้นบ้านเรียกว่า แม่ทาน (หมอดำแย) เมื่อคลอดแล้วจะต้องอยู่ไฟ และทำพิธีผูกเปลให้ทารก ประเพณีและความเชื่อที่สำคัญๆ มีดังนี้

ในระยะตั้งครรภ์ มีข้อห้าม คำแนะนำให้สตรีมีครรภ์ปฏิบัติ เพื่อให้ทารกในครรภ์มีอาการครบ 32 ประการ เป็นเด็กดีว่านอนสอนง่าย เช่น ห้ามฆ่าสัตว์ ไม่ให้ไปงานศพ ให้หมั่นทำบุญ ตักบาตร ห้ามอาบน้ำตอนกลางคืน เพราะพรายจะมากเกิดหรือจะทำให้ฝน้ำ ห้ามคิดถึงลูกในท้องในทางไม่เป็นมงคล ห้ามเตรียมของใช้สำหรับทารกไว้ล่วงหน้า เป็นต้น

ระหว่างการทำคลอด แม่ทารกคลอดแกลมาแล้ว แม่ทานจะทำความสะอาดในช่องมาก ใช้ด้ายผูกสายสะดือ แล้วตัดสายสะดือด้วยไม้ไผ่ แล้วเอารอยตัดสายสะดือไปจุ่มตามส่วนต่างๆ ของร่างกายทารก 5 แห่ง แต่ละแห่งจะอธิษฐานจิต และกล่าวตามที่อธิษฐาน ดังนี้

จุ่มปาก	กล่าวว่า	จงกล่าวแต่วาจาสุจริต
จุ่มกระหม่อม	กล่าวว่า	จงคิดแต่สิ่งที่ดีงาม
จุ่มที่มือ	กล่าวว่า	จงกระทำใ้มีงมีด้วยผลบุญ
จุ่มที่เท้า	กล่าวว่า	อย่าวิ่งวุ่นให้เสียงานเสียการ
จุ่มที่ อวัยวะเพศ	กล่าวว่า	อย่ามีสันดานสืบพันธุ์ให้เสียตระกูล

รกที่ออกมากับเด็ก แม่ทานจะนำบรรจุหม้อดิน ใส่เกลือ ใช้ผ้าขาวปิด และผูกแน่นด้วยด้ายสีขาวยและสีแดง แล้วให้นำไปฝังในที่ที่ปลอดภัยจากสัตว์ที่จะมาขุดคุ้ย

การอาบน้ำทารกแรกเกิด จะใช้น้ำอุ่นผสมเกลือลงไปเล็กน้อย เมื่ออาบน้ำเสร็จแล้วฝน้ำมันผสมดินสอพองผสมน้ำทาตัวจนทั่ว แล้วจะให้หัวโพลัดเป็นแผ่นหนาๆ เเจาะรูใช้ด้ายผูกนำไปผูกข้อมือทารกเป็นการป้องกันผีร้าย

เมื่ออาบน้ำทารกแล้วถึงขั้นตอนการนำเด็กลงเบาะ จะให้คนที่สมัยเป็นเด็กเป็นคนดี ว่านอนสอนง่ายเป็นคนปุบะาะให้ก่อนวางเด็กลงนอนในเบาะ จะต้องเอาเด็กเวียนเบาะก่อน 3 รอบพร้อมกับกล่าวว่า ผีเอาไป พระเอามา ทั้ง 3 รอบ ในบางท้องถิ่นจะวางทารกในกระด้งโดยถือผ้าถุงของผู้เป็นแม่มาทำผ้าอ้อม ได้เบาะจะมีสมุด ดินสอ เข็ม วางไว้ เพื่อเป็นเคล็ดให้เด็กเป็นคนฉลาดเฉลียวมีความคิดรอบคอบเฉียบแหลม

หลังคลอดทารก ผู้เป็นแม่จะต้องอยู่ไฟโดยการดูแลรักษาจากแม่ทานอย่างใกล้ชิด มีการเผาเทียน (หินกลมๆ) ให้ร้อน เอาน้ำราดแล้วเอาห่อวางประคบท้องให้มดลูกเข้าอู่เร็วขึ้น มีการบีบ นวด เขี่ยบ คัดตัวเพื่อบรรเทาอาการปวดเมื่อย ระหว่างการอยู่ไฟ ห้ามกินของเย็นๆ เช่น น้ำแข็ง แดงโม เพราะจะทำให้เลือดลมเดินไม่สะดวก ให้กินอาหารที่บำรุงร่างกายและน้ำมัน เช่น เนื้อหมู ไข่ ดับด้วง แกงเลียง หัวปลี เป็นต้น

การอยู่ไฟจะกำหนดวันสุดท้ายให้ตรงกับวันดี เพราะเชื่อว่าจะทำให้ลูกห่าง การออกไฟแม่ทานจะใช้น้ำมันต้ประพรมและราดไปให้ดับสนิท ใช้น้ำมันต้ประพรมก่อนเส้าห่อด้วยผ้าขาว แล้วนำไปวางรวมไว้กับราด (เครื่องบูชา ซึ่งตั้งบูชาไว้ตั้งแต่ก่อนคลอด) จากนั้นแม่ทานจะจุดธูปเทียนบูชาครู เก็บเงินราด ส่วนสิ่งของอื่นๆ นำไปทิ้ง เรียกว่า สะบัดราด เสร็จแล้วให้แม่ลูกอาบน้ำแต่งตัวชุดใหม่ ส่วนทารกก็ลูบไล้ตัวด้วยขมิ้นผสมดินสอพอง เพื่อเตรียมทำพิธีขึ้นเปลต่อไป

พิธีขึ้นเปลแม่ทานจะเป็นผู้จัดทำพิธี โดยจะต้องเตรียมเครื่องเช่นบูชาแม่เปล ประกอบด้วยขนมโค ขนมแดง ขนมขาว ข้าวเหนียว หมาก พลู และให้ผู้ใหญ่ที่เคยเป็นเด็กเลี้ยงงานเป็นคนปูเปล โดยเชื่อว่าทารกจะมีนิสัยดีเลี้ยงง่ายเช่นเดียวกัน เมื่อเตรียมการเรียบร้อยแล้วแม่ทานจะบริกรรมคาถาเชิญแม่ซื่อให้มาอยู่กับเด็ก แล้วอุ้มเด็กลงเปลพร้อมกับกล่าว พุทธังรักษา รัชมังรักษา สังฆังรักษา โดยจัดให้เด็กนอนหงายหันศีรษะไปทางทิศตะวันออกหรือทิศใต้ (ทิศหัวนอน) แล้วขับกล่อมให้หลับด้วยเพลงร้องเรือ

พิธีเกี่ยวกับการเกิดดังกล่าว ปัจจุบันยังมีอยู่มากในหมู่บ้านชนบทหรือชุมชนในเมืองที่ฐานะทางเศรษฐกิจไม่สู้จะดีนักประกอบกับการศึกษาของคนในชุมชนสูงขึ้น และความเชื่อในการแพทย์สมัยใหม่ทำให้ประเพณีนี้ลดความนิยมลงตามลำดับ

(5) ประเพณีการทำขวัญเด็ก การทำขวัญเด็กอาจจะทำกับเด็กแรกเกิดหรืออาจจะทำกับเด็กที่ป่วยบ่อยหรือป่วยหนัก สำหรับเด็กแรกเกิดเชื่อกันว่า ขวัญ คือ สิ่งที่แอบแฝงอยู่ในตัวเด็กที่ทำให้เด็กมีสุขภาพจิตดี ร่างแข็งแรงไม่ตื่นตกใจง่าย ทารกที่คลอดใหม่ปุ่ ยา ตา ขยาย หรือญาติผู้ใหญ่ มักจะให้สิ่งของมีค่า หรือหาสิ่งที่เป็นมงคลผูกมือเด็ก คล้องคอเด็ก เป็นการรับขวัญอย่างง่ายๆ มีการกล่าวคำอวยพรให้อายุมั่นขวัญขึ้น อย่าเจ็บไข้ได้ป่วย

ในบางท้องที่ของจังหวัดสุราษฎร์ธานีก่อนจะถึงพิธีทำขวัญจะมีพิธีเชิญแม่ชีก่อน พิธีเชิญแม่ชีอาจทำในวันเดียวหรือทำควบคู่กับพิธีทำขวัญ วันที่ทำขวัญถ้าเป็นข้างขึ้นจะใช้วันค่า ส่วนข้างแรมใช้ใช้วันคู่

การทำขวัญถ้าเป็นลูกของคนใหญ่คนโตจะมีพิธีขนาดใหญ่ มีการปลุกโรง พิธีเชิญแขกหรือมามากมาย ถ้าเป็นของชาวบ้านธรรมดาจะทำกันในหมู่เครือญาติและเพื่อนเครื่องประกอบสำหรับทำขวัญเด็ก ได้แก่ บายศรีด้วยขวัญ เทียนชัย เทียนขวัญ เทียนบูชาครู เทียนติดแว่น 9 เล่ม หมาก 18 คำ แว่นเทียนเอกรูปพระอิศวร แว่นเทียนโทรูปสังข์ แว่นเทียนตรีรูปนาค ค้ายสายสิญจน์ หอยสังข์ เสื้อผ้าเด็ก 1 ชุด เขียนหมาก 1 สำหรับ มะพร้าวอ่อน 1 ผล ส้ม กล้วย อ้อย ใบยอ ใบทองหลาง ใบพลูอย่าละ 9 ใบ แบ่งน้ำมันสำหรับเจิมหน้าผากเด็ก ข้าวแกงสิบสองที่เมื่อจัดเตรียมข้าวของเรียบร้อยแล้ว หมอทำขวัญจะตกแต่งบายศรีและด้วยขวัญอย่างสวยงาม เครื่องประกอบสำหรับทำขวัญเด็กนี้ อาจจะไม่เหมือนกันในบางท้องที่ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับหมอที่ทำ พิธีซึ่งรับการถ่ายทอดจากครูอาจารย์ที่แตกต่างกัน

ในห้องพิธีจะมีโต๊ะหมู่บูชาพระรัตนตรัย ผ้าขาวคาดพาดาน หมอน ผ้าขาวปูที่ปูที่นอน บายศรีและเครื่องประกอบพิธีซึ่งจะวางไว้หน้าตะหมู ค้ายสายสิญจน์สำหรับวางรอบตัวเด็กที่โยงไปยังพาดาน ตรงปลายจะมีหมากพลูผูกไว้ 1 คำ

เมื่อเริ่มพิธี เด็กจะต้องเข้าไปนั่งในวงสายสิญจน์พร้อมกับพ่อแม่คนอื่นๆ นั่งอยู่ข้างนอก หมอขวัญทำพิธีบูชาพระรัตนตรัย กล่าวชุมนุมเทวดา ไหว้ครูบาอาจารย์ แล้วตั้งนมโหม่ สามจบเชิญครูมาชุมนุมในพิธี กล่าวชมบายศรีเชิญขวัญให้กลับคืนมาสู่ตัว เชิญเทวดามาปกป้องรักษาเด็ก จบแล้วพระสงฆ์เจริญมงคลคาถา หมอทำพิธีเวียนเทียน ทั้งเทียนเอก เทียนโท และเทียนตรี แล้วดับเทียนให้ควนเทียนลอยไปถูกตัวเด็กสามครั้ง เสร็จแล้วจะปั้นมะพร้าวอ่อนขนมในบายศรีให้เด็กกิน เมื่อขึ้นตอนดังกล่าวจบลง เป็นอันว่าเสร็จพิธี วันรุ่งขึ้นนำอาหารไปถวายพระจึงเป็นการเสร็จพิธีทำขวัญเด็กโดยสมบูรณ์

พิธีทำขวัญเด็กในปัจจุบันกำลังมีน้อยลงไปทุกที อาจเป็นเพราะสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายและบางท้องที่ขาดหมอผู้ทำพิธี ตลอดจนความเชื่อเรื่องขวัญได้เสื่อมถอยลงไปมากด้วย

(6) ประเพณีการบวช ประเพณีการบวชถือเป็นประเพณีสำคัญของชาวพุทธชาวสุราษฎร์ธานีในบางท้องถิ่น จึงนิยมจัดงาน 3-5 วัน ตามฐานะ ขึ้นตอนและพิธีต่างๆ ส่วนใหญ่เหมือนๆ กับชาวจังหวัดอื่นๆ เพราะต้องปฏิบัติตามระเบียบพิธีทางศาสนาที่บัญญัติไว้

โดยทั่วไปเมื่อบุตรมีอายุครบบวช บิดามารดาจะนำไปฝากเจ้าอาวาสเพื่อท่องคำขอบวช ฝึกสวดมนต์และเรียนรู้ชีวิตการปฏิบัติตนในระหว่างบวช การนำบุตรไปฝากกับเจ้าอาวาส นิยมนำไปในวันพฤหัสบดี เพราะถือเป็นวันครู ก่อนวันบวช 1 วัน เรียกว่า วันสุกดิบ

จะมีการปลงศพ คิ้ว และหนดคราโดยให้มารดาเป็นผู้โกนคนแรก เมื่อปลงศพและทำความสะอาดร่างการแล้วก็จะแต่งชุดเจ้านาค นุ่งขาวห่มขาว และสวมด้วยมงคลที่ศีรษะ หลังจากนั้นในบางท้องถิ่นจะมีการทำขวัญนาคหรือมีแม่เพลงมาร้องคำตัก เพื่อตักเตือนเจ้านาคและแสดงความยินดีกับบิดามารดา และญาติมิตรของเจ้านาค

ในวันบวชจะจัดขบวนแห่นาคเพื่อเข้าพิธีในโบสถ์ นำหน้าด้วยเจ้านาค และขบวนเครื่องบริวาร พร้อมด้วยญาติมิตร โดยมีบิดาเจ้านาคสะพายบาตรและถือตาลปัตร มารดาถือผ้าไตร ญาติพี่น้องจะช่วยกันถือเครื่องบริวารอื่นๆ เมื่อเข้าเขตโบสถ์เจ้านาคจะต้องไหว้ พัทธสีมาและนำขบวนแห่รอบโบสถ์ด้วยการเวียนขวา 3 รอบ ครบแล้วกรวดน้ำอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว จึงจะเข้าประกอบพิธีในโบสถ์โดยมีมารดาเป็นผู้จูง พ่อ ญาติพี่น้องจับต้อๆ กันไม่ให้ขาด และเจ้านาคต้องไม่เดินเหยียบธรณีประตู

(7) ประเพณีแต่งงาน ชาวจังหวัดสุราษฎร์ธานีนิยมและยอมรับการแต่งงานที่ถูกต้องตามประเพณีเท่านั้น ชายใดที่เห็นการเกี้ยวผู้หญิงเป็นของสนุก ญาติฝ่ายหญิงจะไม่พอใจจนอาจเกิดเรื่องรุนแรงชายใดที่บวชเรียนแล้วเกิดพอใจหญิงใดก็ต้องบอกผู้ใหญ่ให้ทำการแยก ซึ่งก็คือส่งผู้ใหญ่ไปทาบทามกับญาติฝ่ายหญิง เมื่อฝ่ายหญิงสืบดูความประพฤติของฝ่ายชาย และให้ผู้รู้ผู้ควงชะตาของทั้งสองฝ่าย และเห็นว่าดวงสมพงศ์กันก็จะตอบรับ หลังจากนั้นฝ่ายชายก็จัดขันหมากไปคู่ขอ การจัดขันหมากต้องทำตามที่ฝ่ายหญิงระบุ หรือถ้าฝ่ายหญิงไม่ระบุฝ่ายชายจะจัดตามความเหมาะสม แต่ละลงเป็นเลขคู่ ขันหมากหลักจะมี 3 ขัน ขันหมากเอก เรียกว่า ขันหมากพล และขันหมากรอง 2 ขัน เรียกว่า ขันรองนายพลและมีขันหมากอื่นประกอบตามสมควร เงินสินสอดที่ใส่ในขันจะใส่ให้เกินจำนวนที่ตกลงกัน เพื่อเป็นเคล็ดว่าส่วนที่เกิดเป็นเงินงอก เป็นมงคลว่าจะมีเงินทองเพิ่มมากขึ้น เมื่อถึงบ้านฝ่ายหญิงญาติฝ่ายหญิงจะออกมาต้อนรับเชิญขบวนขันหมากไปเลี้ยงรับรอง เมื่อฝ่ายหญิงตรวจดูขันหมากครบตามที่กำหนดไว้ก็จะทำพิธีหมั้นแต่บางคู่อาจจะนัดวันแต่งงานกันเลย

ในพิธีหมั้นจะมีการเชิญแขกผู้ใหญ่มาเป็นสักขีพยานของหมั้นต่างๆ ฝ่ายชายจะต้องเตรียมตามที่ฝ่ายหญิงเสนอ เช่น นอกจากดอกไม้ ธูปเทียน เงินทองแล้ว อาจจะมีแหวนหรือสร้อยคอ นำไปมอบให้ฝ่ายหญิงด้วย เสร็จพิธีหมั้นจะมีการเลี้ยงกันในหมู่ผู้ร่วมงาน ในสมัยก่อนหลังจากคู่ขอหรือหมั้นกันแล้ว ฝ่ายชายจะต้องไปทำงานอยู่กับบ้านฝ่ายหญิง เรียกว่า อาสาเมีย ฝ่ายชายจะต้องไปทำงานทุกอย่างเหมือนกับเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวฝ่ายหญิง มีบางคนไปทำงานอยู่ระยะหนึ่งถูกฝ่ายหญิงถอนหมั้น หรือขอยกเลิกไปก็มีทั้งนี้เพราะอาจจะเห็นข้อบกพร่องบางอย่างของฝ่ายชาย และคิดว่าคงจะอยู่ร่วมกันให้มีความสุขได้ยาก

ในวันแต่งงาน เมื่อขบวนของบ่าวมาถึงบ้านเจ้าสาว ในตอนเช้าจะทำ พิธีสงฆ์ มีการสวดมงคลแฝด มีการรดน้ำอวยพรคู่บ่าวสาว มีการตักบาตรร่วมกัน เมื่อเสร็จพิธีสงฆ์ และพิธีการแต่งงานก็มีการเลี้ยงแขกที่มาร่วมงาน

พอได้ฤกษ์ส่งตัวเจ้าบ่าวเจ้าสาวเข้าเรือนหอ อาจเป็นในวันแต่งงานหรือ หลังจากนั้นจะมีพิธีเรียงสาดเรียงหมอน บางท้องถิ่นอาจจะไหว้ผีเรือนก่อน ผู้ทำพิธีเรียงสาดเรียงหมอน จะต้องเป็นคู่สามีภรรยาที่อยู่กันอย่างมีความสุขและมีลูกเป็นคนที่ ผู้ทำพิธีต้องแรกนอนบนที่นอนที่ตนเองปูไว้ และกล่าวอวยพรแนะนำสั่งสอนเจ้าบ่าวเจ้าสาวแล้วออกไป ต่อจากนั้นเจ้าบ่าวเจ้าสาวจะ ขึ้นบนเตียง เจ้าบ่าวนั่งทางขวามือ เจ้าสาวนั่งทางซ้ายมือ หันหน้าไปทางหัวเตียงซึ่งมีพระพุทธรูปตั้ง บูชาอยู่ พนมมือบูชาพระรัตนตรัย สมาทานศีล และกล่าวคำกรวดน้ำ และให้คู่บ่าวสาวเอามือจุ่มในขัน วิดน้ำใส่กัน 3 ครั้ง ผลัดกันถามว่าเย็นดีไหม แต่ละฝ่ายจะตอบว่าเย็นดี เพื่อเป็นเคล็ดว่าจะอยู่เย็นเป็น สุข ต่อจากนั้นผู้ประกอบพิธีจะอวยพรให้ใช้ชีวิตมีความสุขเป็นอันจบพิธี หลังแต่งงานสามวันแรก จะต้องอยู่ด้วยกัน ไม่ควรเดินทางไปไหนไกลๆ ช่วงหลังจากนั้นจึงจะเวรไหว้ญาติผู้ใหญ่ถึง บ้านเรือนของท่าน

(8) ประเพณีเกี่ยวกับการตาย ประเพณีเกี่ยวกับการตายของชาวจังหวัด สุราษฎร์ธานีรายละเอียดอาจปฏิบัติแตกต่างกันบ้างตามฐานะของเจ้าภาพและสภาพสังคมเมืองหรือ ชนบท ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะประเพณีของชาวชนบทซึ่งเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ กล่าวคือ

เมื่อมีการตายจะเริ่มพิธีด้วยการอาบน้ำทำความสะอาดร่างกายศพ ทา ตัวด้วยขมิ้น ประพรมด้วยน้ำหอม แต่งตัวด้วยเสื้อผ้าอย่างดีหรือชุดที่ผู้ตาย มีการนำเงินทองใส่ปาก ปิดตาศพ จัดระเบียบร่างกายให้เรียบร้อย จับมือศพประนมถี้อดอกไม้รูปเทียน และมัดตราสัง 3 เปลาะ คือ ที่คอ มือ และเท้า ซึ่งหมายถึงห้วงบุตร ห้วงภรรยา/สามี และห้วงทรัพย์ตามลำดับ บางแห่งนิยมมัด 5 เปลาะ เพื่อหมายถึงขันธุ์ห้า คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ เรียบร้อยแล้วก็นำศพบรรจุลงในโลงเพื่อประกอบพิธีบำเพ็ญกุศลต่อไป

การตั้งศพบำเพ็ญกุศลมีทั้งตั้งวัดและที่บ้าน แต่ศพที่เสียชีวิตนอกบ้าน นิยมตั้งที่วัด โดยตั้งโลงศพให้หันศีรษะไปทางทิศตะวันตก จำนวนวันตั้งศพบำเพ็ญกุศลนิยมเลขคี่ คือ 3, 5 หรือ 7 วัน วันเผาต้องเป็นวันคี่เช่นเดียวกัน ทั้งนี้จะไม่เผาศพในวันพระสิ้นเดือน คือ แรม 15 ค่ำ ถ้าตายวันเสาร์จะไม่เผาวันอังคาร เพราะเชื่อว่าเป็นวันผีดู

เมื่อเคลื่อนศพมาถึงวัด จะมีการนำศพวางบนศาลาพร้อมจัดตกแต่ง สะพานที่เครื่องประดับและเครื่องประกอบพิธี เพื่อบำเพ็ญกุศลก่อนเผาศพ ด้วยการแสดงพระธรรม เทศนา สวดอภิธรรม ทอดผ้าบังสุกุล เสร็จแล้วเคลื่อนศพวางบนเชิงตะกอน โดยญาติมิตร ผู้มาร่วม งานจะนำไม้แห้งมาเป็นเชื้อเพลิงคนละ 1-2 ท่อนตามแต่จะหาได้ ตอนเผาจะทิ้งเบี้ยที่เชิงตะกอน

และไปรยเงินซื้อที่ให้ฝึกก่อน แล้วพระสงฆ์จะเป็นผู้ประเดิมเพลิงก่อน แล้วชาวบ้านจะช่วยกันเผา
สุดท้ายก็เป็นหน้าที่ของสัปเหร่อที่ต้องดูแลให้ไฟไหม้ศพจนหมด

เช้าวันรุ่งขึ้น จะนำพระมาทำพิธีดับธาตุ กัดแยกกระดูกออกจากเก้า
ถ่าน ใช้น้ำมนตร์ประพรมกระดูก กัดเลือกกระดูกที่ต้องการมาชำระล้างให้สะอาดประน้ำหอมไว้
บูชาที่เหลือฝังให้หมด การเก็บกระดูกไว้บูชาอาจใส่โกศไว้ที่บ้านหรือทำบัวไว้ในบริเวณหรือใกล้ๆ
บ้านแล้วแต่กรณี

ในช่วงการบำเพ็ญกุศลศพของชาวอำเภอไชยา ทำชนะ ทำฉางอาจมี
การสวดมาลัยหลังพระสวดอภิธรรมด้วยปัจจุบันวัดส่วนใหญ่จะก่อนร่างเมรุถาวรและจะมีการเผา
จำลองโดยดอกไม้จันทร์ ก่อนเช่นเดียวกับจังหวัดอื่นโดยทั่วไป

(9) ประเพณีสวดมาลัย การสวดมาลัยคือการอ่านสมุทข่อยพระมาลัยเป็น
ทำนองเสนาะ นิยมสวดในงานศพ เพื่อมุ่งให้ผู้ฟังกลัวบาป ผู้สวดมาลัยเป็นพระ วงหนึ่งๆ มี 4 รูป
หรืออาจมากกว่าก็ได้ แต่จะสวดกันเป็นคู่ๆ แต่ละคู่เรียกว่า แม่คู่ หรือแม่เพลง รูปอื่นๆ ที่เหลือเป็น
ลูกคู่ เป็นผู้รับบริการสวดของแม่คู่

บทสวดมาลัยเริ่มจากบท นโม อันเป็นบทสรรเสริญพระพุทธรูป
ต่อด้วยบทไหว้คุณ หรือบทไหว้ครูและสิ่งที่เป็นที่เคารพนับถือ ต่อด้วยบทในกาล ซึ่งเป็นบทเริ่ม
เนื้อหาของพระมาลัย จากนั้นเป็นบทลานอก บทลานอกนี้เป็นการนำเรื่องประโลมโลกมาร้องเป็น
กลอน ทำนองเพลงพื้นบ้านต่างๆ เพื่อความสนุกสนาน เช่น นำเรื่องมาจากวรรณคดีขุนช้างขุนแผน
พระอภัยมณี สังข์ทอง รามเกียรติ์ เป็นต้น ชาวบ้านเรียกบทลานอกว่า บทยกมาลัย หมายถึง การยก
ย้ายปล่อยลูกเล่นนั่นเอง

ปัจจุบันการสวดมาลัยยังมีอยู่แพร่หลายในอำเภอไชยาแต่ผู้สวด เปลี่ยน
จากพระมาเป็นชาวบ้าน และการสวดจะมุ่งเพื่อความสนุกสนานไม่ให้เกิดความเจ็บเหงาในงาน
มากกว่าการมุ่งให้ผู้ฟังกลัวบาปเช่นสมัยก่อน

(10) ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีสงกรานต์ถือปฏิบัติกันโดยทั่วไปใน
จังหวัดสุราษฎร์ธานีและในทุกท้องถิ่นของภาคใต้ เช่นเดียวกับส่วนอื่นๆ ของประเทศ กล่าวคือ
เป็นประเพณีการขึ้นปีใหม่แบบเก่าของไทยนั่นเอง เนื้อหาของประเพณีนี้ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี
แตกต่างจากที่ปฏิบัติกันอยู่ในถิ่นอื่นบ้าง ชาวสุราษฎร์ธานีถือว่าช่วงสงกรานต์คือวันที่ 13-14-15
เมษายน วันที่ 13 เป็นวันสงกรานต์ วันที่ 14 เป็นวันว่าง และวันที่ 15 เป็นวันเถลิงศก
ชาวสุราษฎร์ธานีถือว่าทั้งสามวันนี้คือวันที่เทวดาไม่อยู่รักษา ใครจะทำงานอาชีพไม่ได้จะเกิด
อุบัติเหตุหรือเป็นไปต่างๆ นานา สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ จะถูกเก็บไว้มิให้นำมาใช้เป็นการชั่วคราว
ประชาชนส่วนใหญ่จะจัดเตรียมอาหารคาวหวานไปทำบุญที่วัดใกล้บ้านในตอนเช้าของวันสงกรานต์

หลังจากทำบุญที่วัดเสร็จแล้วชาวบ้านนำอาหารเครื่องบูชาและเครื่องใช้บางอย่างไปมอบให้ผู้อาวุโสโดยถือโอกาสร่น้ำเพื่อแสดงออกซึ่งความเคารพนับถือความกตัญญูกตเวที บางแห่งจะทำพิธีร่น้ำผู้อาวุโสอย่างใหญ่โต โดยแต่ละหมู่บ้านจะเชิญผู้อาวุโสทุกคนมาร่วมพิธี

เมื่อร่น้ำผู้อาวุโสแล้วชาวบ้านจะพากันมาชุมนุมเพื่อความสุขสำราญรื่นเริงมีการเล่นต่างๆ เช่น สะบ้า ชักเย่อ แข่งขันการชักลากไม้จากป่าเข้าวัด เป็นต้น ในเวลากลางคืนมีมหรสพต่างๆ มาแสดง เช่น หนังตะลุง มโนราห์ และเพลงบอก สำหรับเพลงบอกแม่เพลง และลูกคู่จะเดินกันเป็นกลุ่มไปตามบ้านต่างๆ แล้วขับเพลงบอกเพื่อบอกถึงการเปลี่ยนศักราชใหม่ ชาวบ้านจะออกมาต้อนรับโดยมอบขนม สิ่งของ และบางทีก็เป็นสุราให้แก่ผู้ขับเพลงบอก ส่วนหนังตะลุงและมโนราห์จะแสดงตลอดคืน สำหรับอำเภอเกาะสมุยวันรุ่งขึ้นจะจัดให้มีการชนควายกันด้วย

แม้ว่าประเพณีสงกรานต์จะจัดกันทั่วไป แต่ประเพณีดังกล่าวนี้ของสุราษฎร์ธานีก็มีลักษณะเฉพาะตัวที่อาจจะแตกต่างกันในรายละเอียดบางอย่าง ปัจจุบันประเพณีนี้ส่วนใหญ่ยังคงปฏิบัติกันเหมือนในอดีต นอกจากการละเล่นเพลงบอกเริ่มมีน้อยลง

(11) ประเพณีวันจบบปีจบบเดือน วันจบบปีจบบเดือนถือเอาวันสิ้นเดือนห้าเริ่มเดือนหก คือ วันแรม 15 ค่ำเดือน 5 และขึ้น 1 ค่ำ เดือน 6 นั่นเอง ในวันนี้มีการทำบุญและการเล่นคล้ายๆ กับวันสงกรานต์ คือ ชาวสุราษฎร์ธานีจะมีการทำบุญตักบาตร อุทิศส่วนกุศลแก่บรรพบุรุษ กลางคืนมีการเล่นสนุกสนาน เช่น มีมโนราห์ หนังตะลุง มาแสดง หรือประชันกัน มีการปิดทองพระ บางแห่งมีการขึ้นถ้ำ ในตอนเช้าของวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 6 จะมีการชนควายกันเป็นที่สนุกสนาน คือ ในวันนี้ใครจะนำความของใครมาชนกัน ก็ได้ไม่ถือโทษกันปัจจุบันประเพณีนี้ยังถือปฏิบัติกันในแทบทุกอำเภอของจังหวัดสุราษฎร์ธานี

(12) ประเพณีลากพระ ประเพณีลากพระเป็นประเพณีเก่าแก่ของภาคใต้ทุกจังหวัดมีทั้งการลากพระทางบกและทางน้ำ กำหนดวันลากพระ คือ วันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ซึ่งเป็นวันทำบุญตักบาตร วันพระเสด็จ คือ วันที่พระพุทธเจ้าเสด็จจากโปรดพระพุทธมารดาจากดาวดึงส์ ชาวบ้านจำทำต้ม (ข้าวเหนียวห่อใบพ้อแล้วต้มจนสุก) สำหรับตักบาตร

ก่อนถึงวันชักพระ 10-15 วัน ชาวบ้านจะร่วมกันจัดทำเรือพระ โดยจัดทำบุษบกประดิษฐานพระพุทธรูปและตกแต่งรถตามเรื่องราวทางพุทธประวัติ หรือความเชื่อทางพุทธศาสนา ในเวลาเดียวกันจะมีการคุมโพนหรือคุมพระ คือ การประโคมฆ้อง ระฆัง ตะโพนเพื่อสร้างบรรยากาศและเตือนให้ชาวบ้านรู้ตัวเตรียมตัวสำหรับเทศกาลวันสำคัญนี้

เรือพระมี 2 ชนิด คือ เรือพระบกและเรือพระน้ำ เรือพระบกจะลากไปบนบกผ่านหมู่บ้านต่างๆ จากวัดหนึ่งไปสู่อีกวัดหนึ่ง หรือที่นัดหมายที่จะชุมนุมเรือพระ เรือพระน้ำส่วนใหญ่เป็นเรือพระของวัดที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำตาปี ซึ่งเป็นแม่น้ำใหญ่ มีวัดและชุมชนบริเวณริมแม่น้ำหนาแน่น การลากพระน้ำลากในแม่น้ำลำคลอง จากวัดหนึ่งสู่วัดหนึ่ง หรือที่ชุมนุมตามทีนัดหมายกันเช่นเดียวกับเรือพระบก

พิธีลากพระเริ่มในตอนเช้าของวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ชาวบ้านจะไปทำบุญตักบาตรบริเวณหน้าเรือพระ เมื่อพระสงฆ์ฉันภัตตาหารแล้วก็เริ่มลากพระ ในอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี มักจะจัดชุมนุมกันบริเวณท่าเรือ เกาะสมุย แต่ละปีมีเรือพระบก เรือพระน้ำมาร่วมกัน 40-50 ลำ เมื่อพระสงฆ์ฉันเพลแล้วจะมีเกมกีฬาแข่งขันกันด้วยที่สำคัญคือการแข่งเรือ การซัดต้ม โดยทั่วไปชาวบ้านจะลากพระกลับวัดตนในตอนเย็นวันเดียวกัน แต่สำหรับอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานีเรือพระจะอยู่ให้ชาวบ้านทำบุญ 3-4 วัน จึงจะลากกลับวัด

5) ด้านอาชีพและผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่น

ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนลุ่มน้ำตาปีส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร อันได้แก่ ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ทำการประมง นอกจากนี้ยังมีอาชีพค้าขายและอาชีพบริการ และในยามว่างยังได้มีการรวมกลุ่มกันเป็นกลุ่มอาชีพ โดยนำเอาวิถีชีวิตในท้องถิ่นมาผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่นเพื่อสร้างรายได้เสริมในครอบครัว รายละเอียดดังนี้

(1) การปลูกพืช พืชเศรษฐกิจมีประชาชนในเขตลุ่มน้ำตาปี ปลูกเป็นอาชีพหลัก ได้แก่ มะพร้าว ยางพาราปาล์มน้ำมัน ผลไม้ ทั้งนี้เพราะสภาพพื้นดิน แหล่งน้ำ และภูมิอากาศ มีความเหมาะสม พื้นที่ปลูกให้ผลผลิตสูง โดยเฉพาะปาล์มน้ำมันที่ประชาชนในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำตาปีนิยมปลูกทดแทนมะพร้าว ซึ่งมีอายุมากและให้ผลตอบแทนต่ำกว่าการปลูกปาล์มน้ำมัน

(2) การเลี้ยงสัตว์ ประชาชนส่วนใหญ่ นิยมเลี้ยงสัตว์ เนื่องจากพื้นที่ในเขตลุ่มน้ำตาปี เป็นพืชที่มีอุดมสมบูรณ์ด้วยน้ำทั้งน้ำจืดและน้ำเค็ม ดังนั้นประชาชนในพื้นที่จึงนิยมเลี้ยงปลาในกระชัง เลี้ยงกุ้ง และเลี้ยงหอยนางรม อันเป็นอาชีพที่ทำรายได้สูง นอกจากนี้ประชาชนบางกลุ่มก็ยังมีเลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ และเลี้ยงวัว บ้างแต่ไม่มากนัก ส่วนใหญ่เลี้ยงไว้เพื่อการบริโภค

(3) การประมง ประชาชนในเขตลุ่มน้ำตาปี ส่วนใหญ่ดั้งเดิมประกอบอาชีพประมง ทั้งนี้เพราะมีบ้านตั้งอยู่ริมน้ำ การคมนาคมในระยะแรกเป็นการสัญจรทางเรือ ดังนั้นจึงทำให้ทุกบ้านมีเรือเพื่อใช้ในการประมงขนาดเล็ก สำหรับออกไปหาปูหาปลาเป็นอาหารและหากจับได้มากๆ เหลือกินในครอบครัวนำไปขาย ให้กับประชาชนที่อาศัยในเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานี

การทำประมงของประชาชนในชุมชนลุ่มน้ำตาปี มีทั้งประมงน้ำจืดและน้ำเค็มสัตว์น้ำที่จับมาได้จะมีมูลค่าหลายล้านบาท สัตว์น้ำ จับได้ส่วนใหญ่ ได้แก่ กุ้ง หอย ปู ปลา

(4) การค้าขาย ประชาชนในเขตลุ่มน้ำตาปี ที่อาชีพค้าขายส่วนใหญ่ เปิดร้านค้าขนาดเล็ก ขายของชำภายในหมู่บ้าน อันได้แก่ สินค้าอุปโภค บริโภคที่มีความจำเป็น ภายในครัวเรือน เป็นส่วนใหญ่ในระยะแรก แต่ต่อมาปัจจุบันมีร้านค้าขนาดใหญ่ได้มาจำหน่ายอาหารสัตว์ ได้แก่ อาหารกุ้ง น้ำมัน เครื่องยนต์ และอุปกรณ์สำหรับทำนากุ้ง ซึ่งเป็นอาชีพที่มีการลงทุนสูง และมีความเสี่ยง แต่หากประสบผลสำเร็จก็จะก่อให้เกิดรายได้และผลตอบแทนสูงเช่นกัน ดังนั้นการค้าขายสินค้าประเภทอาหารกุ้งและการสร้างรับซื้อกุ้ง จึงเป็นอาชีพที่มีเงินหมุนเวียนภายในชุมชนปีละหลายล้านบาท

(5) อาชีพบริการ จากการทำชุมชนลุ่มน้ำ กลายเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวที่นิยมท่องเที่ยว แบบเยี่ยมชุมชน และพักค้างกับชาวบ้านแบบโฮมสเตย์ ทำให้ประชาชนลุ่มน้ำตาปีมีอาชีพเพิ่ม คือ อาชีพการให้บริการ อันได้แก่ การให้บริการที่พักและอาหาร ตลอดจนมักกุเทศน์นำเที่ยว

6) โบราณสถานและโบราณวัตถุ

ดินแดนที่ตั้งของชุมชนลุ่มน้ำตาปี ได้พบร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดี แสดงให้เห็นว่ามนุษย์ตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่มา แต่จากร่องรอยการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์สมัยยุคเริ่มแรก ประวัติศาสตร์ ได้แก่ โบราณสถานและโบราณวัตถุซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ตกทอดมาถึงปัจจุบัน ประจักษ์พยานแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองในอดีตอีกทั้งเป็นภาพสะท้อนถึงรากเหง้าของวัฒนธรรมในปัจจุบันด้วย โบราณสถานและโบราณวัตถุที่สำคัญของชุมชนลุ่มน้ำตาปี มีดังนี้

(1) วัดเขาพระอานนท์ ตั้งอยู่บนภูเขาขนาดย่อมริมฝั่งแม่น้ำตาปี ชาวบ้านเรียกว่า “วัดหัวเขาล่าง” เพื่อจะได้ไม่พ้องกับ “วัดหัวเขานบน” หรือวัดเขาศรีวิชัย ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ห่างกันประมาณ 750 เมตร ตามประวัติเล่าว่า วัดเขาพระอานนท์สร้างพร้อม กับวัดน้ำรอบและวัดถ้ำสิงขร ชื่อวัดเขาพระอานนท์ทั้งเป็นชื่อ พระอานนท์ พระสาวก (อุปัฏฐาก พระพุทธเจ้า) การสร้างวัดดัดแปลงภูเขาให้เป็นศาสนสถานก่อกำแพงศิลาแลงหันกันขึ้นไป 3 ชั้น โดยรอบภูเขาเทียบได้กับพระรัตนตรัยชั้นสูงสุด คือ ยอดเขาได้ปรับพื้นที่เรียบเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า สร้างเจดีย์ และอุโบสถไว้คู่กันหลักฐานทางโบราณคดี และรูปแบบศิลปกรรม

เจดีย์ เป็นเจดีย์ทรงปราสาทก่ออิฐถือปูน สูงประมาณ 9 เมตรเศษฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัสกว้างด้านละ 5.10 เมตร เรือนธาตุมีซุ้มจระนำทั้ง 4 ด้านด้านทิศตะวันออกมีบันไดทางขึ้น สามารถเดินทางไปนมัสการพระพุทธรูปในองค์เจดีย์ได้ หน้าบันเหนือซุ้มทำเป็น 2 ชั้น ชั้นล่างเป็นรูปปราสาทมณฑล ชั้นบนเป็นรูปเทพพนม มีลายกระหนกประกอบเป็นฉากหลัง

ยกเว้น ทางทิศตะวันออกด้านเดียวเป็นรูปพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ ถัดจากชั้นเรือนธาตุเป็นอาคารย่อส่วนเลียนแบบชั้นล่าง รองรับองค์ระฆังสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง หน้าบันเหนือมุขอาคารชั้นนี้มีลายปูนปั้นรูปดอกบัว ส่วนยอดเป็นบัวรองรับก้านฉัตร และปล้องไฉน ส่วนปลียอดหักหายไป ปัจจุบันได้รับการซ่อมแซมใหม่ เจดีย์องค์นี้ได้รับอิทธิพลจากพระบรมธาตุไชยา คงสร้างสมัยอยุธยาตอนปลายและยังมีรูปแบบศิลปกรรมคล้ายกับเจดีย์ วัดอัมพวาต (วัดท่าม่วง) อำเภอนาทนบุรี อีกด้วย

อุโบสถ ขนาดกว้าง 6.50 เมตร ยาว 12.70 เมตร ก่ออิฐถือปูนใช้ฝาผนังรับน้ำหนักแทนเสา เครื่องบนเป็นเครื่องไม้มุงกระเบื้อง ของเดิมคงเป็นกระเบื้องกาบกล้วย มีกระเบื้องเชิงชายรูปเทพพนม เพราะได้พบแตกกระจายอยู่ในเขตวัดภายในอุโบสถ มีพระพุทธรูปหินทรายสีแดง 7-8 องค์ เหนือบานประตูหน้าต่างด้านใน ประดับด้วยเครื่องถ้วยใบเสมารอบอุโบสถ ทำด้วยหินทรายสีแดงไม่สลักลวดลายใดๆ (ประทุม ชุ่มเพ็งพันธ์. 2519 : 76-77) การวิเคราะห์หลักฐานศิลปกรรมสมัยอยุธยาที่วัดเขาพระอานนท์ แสดงถึงการอยู่อาศัยอย่างต่อเนื่องของชุมชนโบราณที่ตั้งถิ่นฐานแถบเขาศรีวิชัยเรื่อยลงมาวัดเขาพระอานนท์ หมายความว่าดินแดนแถบนี้มีชื่อในอิทธิพลการไหลของแม่น้ำตาปีเป็นบริเวณที่มีความเหมาะสมในการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนดังจะเห็นว่า ได้พบหลักฐานโบราณวัตถุโบราณสถานที่มีอายุพุทธ ศตวรรษที่ 12 เรื่อยลงมาถึงราวพุทธศตวรรษที่ 22-23 จนกระทั่งถึงปัจจุบัน จัดได้ว่าเป็นเขตที่ตั้งชุมชนหนาแน่นแห่งหนึ่งมาตั้งแต่ครั้งโบราณ

(2) วัดเขาศรีวิชัย ตั้งอยู่บริเวณที่ราบเชิงเขาทิศตะวันออกเฉียงใต้ของ เขาศรีวิชัย ด้านริมฝั่งซ้ายของคลองพุนพินซึ่งเป็นสาขาของแม่น้ำตาปีห่างจากคลองโดยเฉลี่ยประมาณ 400 เมตร ภูเขาที่เรียกว่าเขาศรีวิชัยนี้เป็นภูเขานาคย่อม ประกอบด้วยเนินเขาหินดานผสมเนินดิน กว้างประมาณ 100 เมตร ยาวประมาณ 650 เมตร สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 21-30 เมตร บนยอดเขามีพื้นที่ราบกว้างประมาณ 45-50 เมตร ยาวตลอดแนวสันเขา บริเวณพื้นที่ที่ราบชายเนิน มีเนื้อที่ประมาณครึ่งตารางกิโลเมตร ต่อด้วยพื้นที่ราบลุ่มกว้างข้างริมฝั่งคลองพุนพิน ซึ่งใช้เป็นพื้นที่เกษตรกรรมของชาวบ้านในปัจจุบัน บริเวณพื้นที่ที่ราบชายเนินเขาศรีวิชัยด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ เคยปรากฏบริเวณที่เป็นโคกหรือที่ดอน 2 แห่ง น่าจะเป็นศาสนสถาน สำหรับประดิษฐานรูปเคารพ เพราะปรากฏร่องรอยแนวอิฐและหินปูนกรอบประตู ที่โคกเนินโคกหนึ่งพบฐานโยนิ ปัจจุบันเนินดังกล่าวถูกปรับพื้นที่เป็นสนามกีฬาของโรงเรียนวัดเขาศรีวิชัย ส่วนอีกเนินหนึ่งใกล้เชิงเขาพบใบเสมารูปหินทรายแดงสมัยอยุธยาและเคยพบศิวิลิ่งค์ ส่วนบริเวณพื้นที่ที่ราบห่างจากเขาศรีวิชัยไปทางทิศตะวันตกมีสระน้ำขนาดใหญ่เป็นสระกลม สันขอบสระเป็นแนวคันดินและอิฐชาวบ้านเรียกว่าสระพัง เป็นแหล่งเก็บกักน้ำสำหรับทำกิจกรรมในบริเวณนี้

ผู้เขียนได้สัมภาษณ์ราษฎรที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ใกล้เชิงวัดเขาศรีวิชัย เกี่ยวกับความเป็นมาของชื่อวัด บ้างก็ว่าชื่อวัดเขาศรีวิชัยเรียกกันมาแต่ดั้งเดิมบ้างก็ว่าชื่อวัดหัวเขาบนตามชื่อบ้านซึ่งชื่อบ้านหัวเขา ต่อมาจึงเปลี่ยนเป็นวัดเขาศรีวิชัย เกี่ยวกับเรื่องนี้มีหลักฐานที่น่าสนใจ

และอาจจะเกี่ยวข้องกับชื่อวัดนี้คือ ดำเนินการบูรณะพระบรมธาตุไชยาในสมัยพระครูโสภณเจตติการาม (หนู ตีสโต) เล่าว่าเมื่อ พ.ศ. 2438 มีชายหนุ่มซึ่งต่อมารู้จักในนาม “ตะปะขาวนุ้ย” ไม่ปรากฏว่าหลักแหล่งเดิมอยู่ที่ใด แต่ได้มาอาศัยที่วัดหัวเขา อำเภอพนมพิณ มีชื่อเสียงในการบูรณะวัด ต่อมาชาวไชยาเดินทางไปรับตะปะขาวมาไชยาและเริ่มเข้ามาตากถางเพื่อบูรณะพระบรมธาตุ แต่เกิดเรื่องเสียก่อนจึงบูรณะไม่สำเร็จ (ธรรมทาส พานิช. 2541 : 260)

เรื่องที่ยกมามีข้อสังเกตที่ชื่อวัดหัวเขา อำเภอพนมพิณ ว่าน่าจะเป็นชื่อเดิมของวัดเขาศรีวิชัยที่ชาวบ้านเรียกกันสืบต่อมาก็ได้ อย่างไรก็ตามมีหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษรปรากฏชื่อ “วัดเขาศรีวิชัย” ในหนังสือสัญญาการรับหมากฎี 3 หลัง ที่อารามวัด ลงวันที่ 24 กันยายน ร.ศ. 121 หนังสือสัญญานี้ใช้ในการครอบครองของพระครูวิจิตรคณาการ อดีตเจ้าอาวาสวัดเขาศรีวิชัย (ธราพงศ์ ศรีสุชาติ. 2529 : 2524) ดังนั้นจึงเป็นหลักฐานค่อนข้างแน่ชัดว่าชื่อเขาศรีวิชัยเป็นชื่อที่มีมาไม่ต่ำกว่า พ.ศ. 2445 ส่วนที่เก่าไปถึงเท่าใดก็ไม่ทราบแน่ชัด และชื่อวัดหัวเขานี้คงเป็นชื่อที่ชาวบ้านนิยมเรียกอย่างไม่เป็นทางการนั่นเอง

ส่วนชื่อ “เขาพระนารายณ์” เป็นอีกชื่อหนึ่งที่ใช้เรียกเขาศรีวิชัย หลักฐานการประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานของกรมศิลปากร เมื่อปี พ.ศ. 2479 กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียน “วัดเขาศรีวิชัย” ในขณะเดียวกันก็ประกาศขึ้นทะเบียน “เขาพระนารายณ์” (กรมศิลปากร. 2533 : 59) ซึ่งเป็นชื่อที่ชาวบ้านเรียก เขาศรีวิชัยอีกชื่อหนึ่ง เนื่องจากพบเทวรูปพระนารายณ์อยู่บนซากโบราณสถานบนยอดเขาชาวบ้านเรียกว่า ฐานพระนารายณ์ เมื่อถึงเทศกาลตรุษสงกรานต์ของทุกปี ชาวบ้านจะขึ้นไปอาบน้ำพระนารายณ์ มีเรื่องเล่าของชาวบ้านในแถบนี้ว่าเมื่อครั้งพ่ายกองทัพมาถึงหมู่บ้านในบริเวณนี้ ชาวบ้านได้หนีพม่าขึ้นไปอยู่บนเขากันหมด พม่าได้ยิงแต่เสียงอื้ออึง เมื่อขึ้นไปดูก็ไม่พบผู้คนเห็นแต่เทวรูปอยู่บนเขา ครั้นลงมาข้างล่างก็ได้ยินเสียงเหมือนมีผู้คนอยู่บนเขา แต่เมื่อขึ้นไปดูก็ไม่พบผู้ใดเนื่องจากอิทธิฤทธิ์ของพระนารายณ์กำบังไว้ เป็นอย่างนี้ทุกครั้งไป พม่าจึงฟันแขนเทวรูปหักขาด เรื่องเล่านี้ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าสืบทอดกันมา สะท้อนให้เห็นความศรัทธา เลื่อมใส นความศักดิ์สิทธิ์ประจำชุมชนต่อมาสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพโปรดฯ ให้นำไปเก็บรักษาไว้ที่กรุงเทพฯ ซึ่งปัจจุบันจัดแสดงอยู่ ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร

ต่อมาชาวบ้านได้ขุดพบเทวรูปพระนารายณ์ ศิลากองคค์หนึ่งบริเวณเชิงเขาด้านทิศใต้ สภาพชำรุด ไม่มีเศียร สูง 40 เซนติเมตร เป็นเทวรูปรุ่นเดียวกันและมีลักษณะคล้ายกัน ปัจจุบันจัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช และเมื่อปี พ.ศ. 2518 มีการพัฒนาตัดถนนผ่านวัดก็ได้พบลูกปัดจำนวนมาก รวมไปถึงบริเวณที่ราบเชิงเขาไปจรดฝั่งคลองพนมพิณ ส่วนใหญ่เป็นลูกปัดแก้วสีต่างๆ ลูกปัดหลากหลายแบบมีลักษณะคล้ายกับลูกปัดของอินเดีย ลูกปัดหินก็พบแต่มีจำนวนน้อยกว่า มีทั้งที่ทำด้วยหินคาร์เนเลียน อาเกต และควอทซ์ รวมทั้งลูกปัด

ทองคำด้วย จึงเป็นเหตุให้มีชาวบ้านเข้าไปลักลอบขุดหาโบราณวัตถุ จนทำให้เกิดความเสียหายทางประวัติศาสตร์ เพราะการขุดคุ้ยเพื่อให้ได้มาซึ่งโบราณวัตถุแต่เพียงอย่างเดียว เป็นการทำลายข้อมูลทางวิชาการที่จะทำให้สามารถย้อนอดีต แรกเริ่มที่มีผู้คนเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณเขาศรีวิชัยลงอย่างน่าเสียดาย ในการขุดหาลูกปัดของชาวบ้านทำให้เกิดการขุดพบพระพิมพ์ ขนาดเล็กที่เรียกว่า “พระพิมพ์เม็ดกระดุม” โดยบังเอิญ นอกจากนี้ยังพบเศษเครื่องถ้วยชามจีนสมัยราชวงศ์ซ่งและราชวงศ์หมิง กระจายอยู่ทั่วไปรวมกับเศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง (นงคราญ ศรีชาย. 2543 : 216-217)

หลักฐานทางโบราณคดีและรูปแบบศิลปกรรม

เนินโบราณคดี พบเนินโบราณสถานบนยอดเขาทั้งสิ้น 8 เนิน
เทวรูปพระวิษณุ (พระนารายณ์) พบทั้งสิ้น 4 องค์

พระพิมพ์ดินดิบ หรือที่เรียกว่า “พระเม็ดกระดุม” ลักษณะเป็นรูปทรงกลมขนาดเล็กคล้ายเม็ดกระดุม ภายในเป็นภาพพระพุทธรูปนูนต่ำนั่งขัดสมาธิราบบนดอกบัว แสดงปางสมาธิ บริเวณพระเศียรมีประภามณฑล (รัศมี) รอบองค์พระมีจารึกคาถาเย ชมมาฯ

ลูกปัด พบเป็นจำนวนมาก อาจเป็นสินค้าสำคัญอย่างหนึ่งที่มีการติดต่อซื้อขายกันระหว่างชุมชนโบราณเขาศรีวิชัยกับชุมชนโบราณรอบอ่าวบ้านดอน ส่วนใหญ่เป็นลูกปัดสีต่างๆ ได้แก่ สีฟ้า สีน้ำเงิน สีเขียว สีเหลือง สีส้ม สีแดงเข้ม สีน้ำตาลแดง สีดำ และสีขาว มีทั้งรูปทรงวงแหวน ทรงกระบอกสั้นและยาว ลูกปัดหินพบในปริมาณน้อยกว่า ส่วนใหญ่เป็นหินอาเกตสีขาวสลับสีดำหินควอทซ์สีขาวและหินคาร์เนเลียนสีส้ม ลูกปัดทองคำทรงผลึกทรงแปดเหลี่ยม พบบ้างแต่จำนวนน้อยกว่าประเภทอื่นๆ ลูกปัดที่พบคล้ายคลึงกับลูกปัดใน แหล่งโบราณคดีแหลมโพธิ์ อำเภอยะหา แหล่งโบราณคดีที่ตำบลวัง อำเภอนาทน แหล่งโบราณคดีควนลูกปัด อำเภอลองท่อม จังหวัดกระบี่ และแหล่งโบราณคดีสมัยทวารวดีในภาคกลางของประเทศไทย

ฐานโยนิหรือโยนิ ศิลารูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาด 88x88 เซนติเมตร เจาะรูกลมตรงกลาง พบบริเวณเนินโบราณสถานขนาดใหญ่ในเขตโรงเรียนวัดเขาศรีวิชัยปัจจุบันถูกไถ ปรับหมดสภาพแล้ว

เครื่องประดับ ได้แก่ แหวนโลหะต่างหูโลหะ กำไลทำด้วยหินและแก้ว

เครื่องมือเครื่องใช้ เช่น เศษภาชนะดินเผา หินบด และแท่นหินบดตราประทับ แม่พิมพ์สำหรับหล่อต่างหูโลหะ เป็นต้น

การประกาศขึ้นทะเบียนกรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานสำหรับชาติในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 53 ตอนที่ 34 วันที่ 27 กันยายน 2479

การวิเคราะห์หลักฐานจากหลักฐานทางโบราณคดีที่พบบริเวณวัด
 เขาศรีวิชัย/เขาพระนารายณ์และพื้นที่ราบโดยรอบเขา ได้แก่ เนินโบราณสถานบนยอดเขา เนิน
 โบราณสถานบริเวณเชิงเขา ฐานโยนิ ศิวลึงค์ (ถูกเคลื่อนย้ายออกนอกพื้นที่ไม่ทราบว่าจะอยู่ที่ใด)
 เทวรูปพระวิฆณุจำนวน 4 องค์ ชิ้นส่วนสถาปัตยกรรมหินปูน เช่น ธรณีประตู กรอบประตู
 ฐานเสา อีกทั้งเครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องประดับ จำพวกเศษเครื่องถ้วยเงินเศษภาชนะหินเผาพื้นเมือง
 และลูกปัดจำนวนมาก สันนิษฐานว่าบริเวณนี้เป็นแหล่งตั้งถิ่นฐานของชุมชนโบราณขนาดใหญ่
 ลักษณะบ้านเรือนคงตั้งเรียงรายอยู่ตามริมน้ำ มีอายุตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 12-13 เป็นต้นมา
 มีการติดต่อกับชุมชนภายนอกหรือชุมชนโพ้นทะเลโดยใช้เส้นทางคลองพุมดวงและแม่น้ำตาปีเป็น
 หลัก ศาสนาที่สำคัญของชุมชนได้แก่ศาสนาฮินดูทั้งไวษณพนิกาย (นับถือพระวิฆณุ) และไศวนิกาย
 (นับถือศิวลึงค์และโยนิ) มีการสร้างศาสนสถานบนยอดเขาเพื่อเป็นเทวาลัย พระวิฆณุซึ่งเป็นแนวคิด
 เดียวกันกับการสร้างเทวาลัยพระศิวะบนยอดเขาตา อำเภอลือชัย จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อ
 ประดิษฐานศิวลึงค์ การสร้างเทวาลัยพระวิฆณุบนยอดเขาศรีวิชัยในลักษณะนี้น่าจะชี้ว่ามีชาวอินเดีย
 ซึ่งเป็นพราหมณ์เข้ามาตั้งถิ่นฐานอาศัยร่วมกับชาวพื้นเมืองพราหมณ์เหล่านี้เป็นผู้นำชุมชนในการเผย
 แผ่ศาสนา และนำคติความเชื่อเกี่ยวกับการสร้าง ศาสนสถาน บนยอดเขา ซึ่งเปรียบเหมือนการจำลอง
 จักรวาลมาไว้บนโลก ให้เป็นที่สถิตพระผู้เป็นเจ้าสูงสุดในที่นี้คือ พระนารายณ์ รวมทั้งนำคติในการ
 สร้างประติมากรรมรูปเคารพให้แก่ชนพื้นเมืองด้วย ในช่วงหลังพุทธศตวรรษที่ 13 ชุมชนโบราณ
 แถบเขาศรีวิชัยส่วนหนึ่งได้รับการยอมรับนับถือพุทธศาสนาแบบมหายาน หลักฐานจากพระพิมพ์ที่
 พบบริเวณพื้นราบเชิงเขาศรีวิชัย และเมื่อเข้าสู่สมัยอยุธยาบริเวณเชิงเขาด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ได้มี
 การก่อตั้งวัดในพุทธศาสนานิกายเถรวาทลังกาวงศ์ หลักฐานจากใบเสมาหินทรายแดงที่พบใกล้เชิง
 เขาและวัดที่มีชื่อว่าวัดเขาศรีวิชัยก็ได้ ดำรงความเป็นวัดในพุทธศาสนาสืบมาจนทุกวันนี้

กล่าวโดยสรุปกลุ่มชุมชน โบราณที่ตั้งถิ่นฐานอยู่รอบเชิงเขาศรีวิชัย
 เป็นกลุ่มชุมชนที่น่าสนใจมากสำหรับการศึกษาประวัติศาสตร์ โบราณคดีของจังหวัดสุราษฎร์ธานี
 เพราะเป็นกลุ่มชนกลุ่มใหญ่ที่นับถือศาสนาฮินดูลัทธิไวษณพนิกายในขณะที่ภาพลักษณ์ของชุมชน
 โบราณรอบอ่าวบ้านดอนในระยะเวลาพร้อมสมัยเดียวกันส่วนใหญ่เป็นชุมชน ที่นับถือพุทธศาสนา
 เช่นแหล่งโบราณคดีควนพุนพิน เป็นต้น จึงแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายในการนับถือศาสนา
 ของกลุ่มชนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่รอบอ่าวบ้านดอนได้ดีทีเดียว

(3) วัดบางปลา ตำบลลิเล็ดมีวัดที่เก่าแก่ คือ วัดบางปลา เดิมชื่อ
 “วัดแก้วประดิษฐานราม” สมัยนั้นบริเวณวัดมีต้นปลาชุกชุม ชาวบ้านจึงเรียกว่า วัดบางปลาจนติดปาก
 สันนิษฐานว่ามีอายุประมาณ 100 ปี โบสถ์หลังเก่ามีการฝังลูกนิมิต 2 ครั้ง ครั้งแรกเกิดเสมาวิบัติ
 บวชพระไม่เป็นองค์ประมาณปี พ.ศ. 2550 จึงมีการขุดลูกนิมิตขึ้นมาแล้วทำพิธีฝังใหม่ ซึ่งมีพ่อท่าน

ครั้นเป็นเจ้าอาวาสในสมัยนั้น องค์เจดีย์มีอายุประมาณ 100 กว่าปี เช่น กับชาวจีน ชื่อเช็กด้ายดิน เป็นผู้รับเหมาก่อสร้าง (ประเสริฐ ชาญจรรย์. 2551 : สัมภาษณ์)

(4) หลวงพ่อข้าวสุก หลวงพ่อข้าวสุกเป็นพระพุทธรูปตั้งอยู่บริเวณ ศาลาของวัดบางไผ่ มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับพระพุทธรูปองค์นี้ว่า เดิมนั้นพระพุทธรูปองค์นี้ไม่ได้เกิดขึ้นที่วัดบางไผ่ แต่นำมาจากวัดนอก เนื่องจากบางไผ่เป็นบางที่มีผู้คนอาศัยอยู่มาไม่น้อยกว่า 200 ปี แล้วในอดีตนั้นมีวัดอยู่จำนวน 2 วัด คือ วัดนอก อยู่บริเวณปากบางไผ่และวัดใน (วัดบางไผ่ในปัจจุบัน) วัดนอกจะมีพระจำพรรษาน้อยเนื่องจากมีผู้คนอาศัยอยู่บริเวณใกล้ปากบางน้อย เนื่องจากใกล้กับแม่น้ำตาปี ซึ่งเป็นแม่น้ำสายใหญ่จึงมีผู้คนเดินทางผ่านไปมามาก โดยเฉพาะโจรผู้ร้าย ดังนั้นผู้คนจึงอาศัยอยู่ในตอนกลางและตอนในของบาง ซึ่งใกล้กับวัดในมากกว่า ส่งผลให้วัดนอกมีพระซึ่งทำหน้าที่เจ้าอาวาสเพียงรูปเดียว จำพรรษากันเฉลี่ย 1 รูป พระกับเณรเมื่อออกบิณฑบาตก็จะได้รับอาหารที่ประชาชนได้ร่วมกันตักบาตรเป็นจำนวนมาก ในแต่ละวันจึงมีข้าวเหลือจำนวนมากไม่ว่าจะแบ่งให้สัตว์เลี้ยงในวัดแล้วก็ยังเหลือ พระเจ้าอาวาสรู้สึกเสียดายข้าวของชาวบ้านที่ใส่บาตรมาด้วยความศรัทธา ประกอบกับวัดนอกยังไม่มีพระพุทธรูปขนาดใหญ่ที่ให้ชาวบ้านได้บูชา จึงได้นำข้าวที่เหลือมาตากให้แห้งและรวบรวมไว้ เมื่อได้ข้าวมากพอจำนวนหนึ่ง ท่านได้นำข้าวแห้งมาตำให้ละเอียดผสมกับวัสดุบางอย่างซึ่งไม่มีผู้ใดสามารถบอกได้ มาปั้นเป็นพระพุทธรูปตั้งไว้ที่วัดนอกให้ชาวบ้านที่ไปวัดได้สักการะบูชา ซึ่งมีชื่อเรียกว่าพ่อท่านข้าวสุก ต่อมาพระเจ้าอาวาสได้ย้ายไปจำพรรษาที่วัดอื่น ส่งผลให้วัดนอกร้าง ประชาชนจึงได้ร่วมกันนำพ่อท่านข้าวสุกมาไว้ที่วัดใน (วัดบางไผ่ในปัจจุบัน) เมื่อชาวบ้านมีเรื่องทุกข์ร้อน ก็จะมาบนบานศาลกล่าวพ่อท่านข้าวสุก ซึ่งมักจะประสบความสำเร็จในเรื่องที่ได้บนไว้ โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับของหายแล้วได้คืน ดังนั้นจึงเป็นที่ศรัทธาของชาวบ้านมาจนปัจจุบัน

ตอนที่ 2 แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR Phase)

เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี ดำเนินการตามขั้นตอนและผลการดำเนินการในแต่ละขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขึ้นกำหนดพื้นที่เป้าหมายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เลือกพื้นที่ร่วมปฏิบัติการจัดการท่องเที่ยวจากตำบลเป้าหมายทุกตำบล คัดเลือกแหล่งท่องเที่ยวเป้าหมายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีศักยภาพ เพื่อการวางแผนและจัดเส้นทางการท่องเที่ยวใน 8 ตำบล ประกอบด้วย 1) ตำบลศรีวิชัย อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี 2) ตำบลลิเล็ด อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี 3) ตำบลบางชนะ อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี 4) ตำบล

คลองน้อย อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี 5) ตำบลคลองฉนาก อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี 6) ตำบลบางไทร อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี 7) ตำบลบางใบไม้ อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี 8) ตำบลบางโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ขั้นที่ 2 ขั้นสะท้อนภาพความต้องการและแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จากการประชุมสัมมนาผู้เกี่ยวข้องที่ประชุมได้พิจารณาถึงความพร้อมและแนวทางการจัดการการท่องเที่ยว ดังนี้

1. ศักยภาพการท่องเที่ยว

1.1 ลักษณะพื้นที่ของทั้ง 8 ตำบล ในเขตชุมชนลุ่มน้ำตาปี ประกอบไปด้วยพื้นที่ทำการเกษตรกรรมมะพร้าว ไม้ผล พืชผัก การประมง มีคลองและลำบางเล็ก ใหญ่มากมาย วิธีการดำเนินชีวิตสอดคล้องกับธรรมชาติ และมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อาจเป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เชิงวัฒนธรรม เชิงเกษตร เชิงชุมชน และแบบโฮมสเตย์

1.2 โครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะถนน สะพาน สาธารณูปโภค และการคมนาคมยังไม่ดีพอ ในขณะนี้ปี 2552 ถนนหลายสายอยู่ระหว่างการก่อสร้าง ซึ่งตามแผนแม่บทโครงสร้างพื้นฐานมีการตัดถนนเชื่อมต่อจากสายเอเชียบริเวณสนามบินอำเภอพุนพิน เชื่อมต่อถนนในหมู่บ้านของพื้นที่ 8 ตำบล ในเขตชุมชนลุ่มน้ำตาปีและตัวจังหวัดสอดคล้องกับการสนับสนุนและพัฒนาการท่องเที่ยวในอนาคต

1.3 ผู้นำและประชาชนในพื้นที่ยังขาดความรู้ ความเข้าใจในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวมากขึ้น โดยเฉพาะผลประโยชน์ที่เกิดกับตัวเขาและชุมชน

2. ปัญหาการท่องเที่ยว

2.1 ขาดสถานที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยวมีน้อย นอกเหนือจากโบราณสถาน โบราณวัตถุที่ตำบลศรีวิชัย การล่องบางชมธรรมชาติและวิถีชีวิตและขาดการบุกเบิกฟื้นฟู ปรับปรุง และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การบูรณาการและเจ้าภาพรับผิดชอบที่ชัดเจนจริงจังและต่อเนื่อง

2.2 ขาดหน่วยงานกลางในการจัดการและสนับสนุนที่จริงจังต่อเนื่องทั้งการให้ความรู้และพัฒนาและการติดตามประเมินผลโครงการ

2.3 องค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่มีงบประมาณน้อยต้องใช้ในเรื่องพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานก่อน จึงดูเหมือนว่าให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวได้น้อย

2.4 ขาดแผนงานโครงการและกิจการบริหารจัดการ การจัดเก็บขยะ และน้ำเสียซึ่งมีผลกระทบต่อ การดำเนินกิจการการท่องเที่ยว

2.5 ขาดความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมจากประชาชน และหน่วยงานองค์กรอื่นๆ ในพื้นที่

2.6 ขาดความรู้ความเข้าใจการประชาสัมพันธ์การอนุรักษ์พัฒนา
ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม การประชาสัมพันธ์ และบุคลากรด้านการท่องเที่ยว

3. ข้อเสนอแนะทางในการพัฒนาบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวในกลุ่มน้ำตาปี

3.1 ให้มีการศึกษาข้อมูล องค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง
ขยายความรู้ความคิด สิ่งที่จะทำในชุมชนให้คนในชุมชนเกิดความเข้าใจ พร้อมทั้งหาสมาชิกเพิ่ม
โดยเริ่มจากความสมัครใจ

3.2 ให้มีการจัดเตรียมความพร้อมบุคลากร และทรัพยากรท่องเที่ยวของแต่ละ
พื้นที่

3.3 ให้มีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการในการพัฒนาการท่องเที่ยว
ทั้งในระดับ 8 ตำบล พื้นที่ในบางและของแต่ละตำบล

3.4 ให้มีผู้นำและองค์กรรับผิดชอบในระดับ 8 ตำบล และของแต่ละตำบลมี
วาระการปฏิบัติงานวาระละ 2 ปี บริหารทำงานเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย

3.5 สร้างแรงจูงใจนักท่องเที่ยว โดยการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ โดยมี
จุดยืนหรือการวางตำแหน่ง (Positoning) การรักษาอัตลักษณ์ของท้องถิ่นสายน้ำ และการท่องเที่ยว
แบบยั่งยืน (Sustainable Tourism)

3.6 ประสานติดต่อกับ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วน
ตำบล เทศบาล และองค์การบริหารส่วนจังหวัด ติดตามประเมินผล และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

3.7 บุกเบิกฟื้นฟู ปรับปรุง และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และกิจกรรมการ
ท่องเที่ยวให้มากขึ้น

3.8 มีหน่วยงานสนับสนุนด้านโครงการ ให้การศึกษาอบรม วิจัย และพัฒนา

3.9 มีกฎระเบียบ กติกา หรือข้อตกลงร่วมกันระหว่างตัวแทน 8 ตำบล ใน
ชุมชนกลุ่มน้ำตาปีและในพื้นที่ของแต่ละตำบล ปฏิบัติการพัฒนาไปสู่กฎระเบียบของชุมชนที่เข้มแข็ง
ในอนาคต

ขั้นที่ 3 ขั้นปฏิบัติการวางแผนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การประชุมปฏิบัติการวางแผนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการมีส่วน
ร่วมของชุมชนกลุ่มน้ำตาปี ได้ข้อสรุปแผนการดำเนินการในภาพรวมของทุกตำบล ดังนี้

1. จุดอ่อน

1.1 ปัญหาการดูแลรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ ยังขาดผู้ดูแลอย่างจริงจัง
และยังพบปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่เกี่ยวกับการขุดพบโบราณวัตถุ ซึ่งยังขาดการจัดการและการ
ควบคุมที่ชัดเจน นอกจากนี้ยังพบปัญหาด้านการรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว ทั้งในเรื่องชีวิต
และทรัพย์สิน

1.2 การบริหารจัดการยังไม่เป็นระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประสานงานระหว่างหน่วยงานยังขาดประสิทธิภาพ และยังขาดความร่วมมืออย่างจริงจังของหลายหน่วยงาน

1.3 จังหวัดไม่นำร่องในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมเท่าที่ควร แต่จะให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงนันทนาการที่เกาะสมุยมากกว่า เพราะเป็นที่ชื่นชอบของนักท่องเที่ยว

1.4 การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชนยังขาดระเบียบของชุมชนที่ชัดเจน ทำให้เกิดปัญหาการใช้ทรัพยากรอย่างขาดความคิดคำนึง เช่น การเก็บกระจุย ซึ่งพบว่ามีมากขึ้น ในขณะที่วัดอุทิศนี้ลดน้อยลง

1.5 ผลผลิตที่เกิดขึ้นในพื้นที่ที่จะส่งขายภายนอกหมด คนในพื้นที่ไม่ได้ใช้จริง และไม่มีให้นักท่องเที่ยวคนอื่นๆ ที่อยู่ในแหล่งผลิตโดยตรง

1.6 องค์การบริหารส่วนตำบล ไม่ทราบยุทธศาสตร์ของจังหวัด จึงไม่ทราบทิศทางในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ทำให้การดำเนินงานไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

1.7 งบประมาณในการดำเนินงานไม่เพียงพอ นอกจากนี้กิจกรรมที่ทำร่วมกันระหว่างชุมชนกับส่วนราชการยังขาดความต่อเนื่อง

2. จุดแข็ง

2.1 มีความเก่าแก่ของประวัติศาสตร์ชุมชนมีโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุที่สำคัญจำนวนมากซึ่งสันนิษฐานว่ามีที่มาจากหลากหลายแหล่ง เช่น จีน อินเดีย เป็นต้น

2.2 มีการเตรียมความพร้อมของชุมชน ในรูปแบบต่างๆ เช่น จัดอบรมให้ความรู้ด้านภาษาแก่ผู้เกี่ยวข้องที่ต้องใช้ภาษาต่างประเทศในการติดต่อสื่อสารกับชาวต่างชาติ

2.3 มีนักการเมืองสนับสนุนการจัดกิจกรรมของชุมชน ทั้งนักการเมืองในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

2.4 มีทุนทางภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่หลากหลาย

2.5 มีสินค้า และผลิตภัณฑ์ชุมชนที่หลากหลายและมีชื่อเสียง เช่น ผ้าไหมไข่เค็ม เป็นต้น

3. โอกาส

3.1 ชุมชนลุ่มน้ำตาปีตั้งอยู่ในพื้นที่ซึ่งเป็นชุมชนแห่งเมืองคนดี ทำให้คนทั่วไปอยากมาท่องเที่ยว

3.2 มีขนบธรรมเนียมและการแสดงที่หลากหลาย เป็นแรงจูงใจให้คนทั่วไปอยากมาท่องเที่ยว

3.3 เป็นแหล่งอาหารทะเลที่มีชื่อเสียง

3.4 การคมนาคมสะดวก

3.5 อยู่ใกล้โรงแรมที่พัก ทันสมัย ราคาไม่แพง

4. อุปสรรค

4.1 คนในชุมชนให้ความสนใจกับการทำธุรกิจท่องเที่ยวน้อย เนื่องจากมีอาชีพอื่นที่สร้างรายได้ที่ดีกว่า

4.2 ชุมชนมีการพัฒนาเป็นสังคมเมืองมากขึ้นทำให้คนขาดความมีน้ำใจและความรับผิดชอบ

4.3 ขาดเรือในการพานักท่องเที่ยวไปเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยว

5. วิสัยทัศน์ :

จัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวบนพื้นฐานของการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติสืบทอดภูมิปัญญา วิถีชีวิตของคนในชุมชนลุ่มน้ำตาปี

6. พันธกิจ :

6.1 การสร้างความเข้าใจจิตสำนึกเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

6.2 การศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

6.3 การศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย

6.4 การกำหนดแผนการท่องเที่ยวและเส้นทางท่องเที่ยว

6.5 การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว

6.6 การประเมินผลการท่องเที่ยว

นั่นก็หมายความว่าประชาชนในชุมชนลุ่มน้ำตาปีจะต้องมีการดำเนินการในการร่วมกันสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน โดยมีการรับผิดชอบร่วมกันว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนเป็นของทุกคน ทุกคนมีหน้าที่ต้องดูแลรักษา โดยมีการแบ่งภาระหน้าที่เพื่อร่วมกันค้นหาสิ่งที่มีในชุมชนมาตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในชุมชนของตน หลังจากนั้นก็มี การวางแผนร่วมกันในการกำหนดเส้นทางเกิดความเหมาะสมและครอบคลุมสิ่งที่ชุมชน มีอยู่และคิดว่าเป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการ โดยร่วมกันจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวขึ้นให้นักท่องเที่ยวได้มาเยี่ยมชมในชุมชนตามแผนงานและกิจกรรม เสร็จแล้วก็ทำการประเมินผลให้ครอบคลุมทุกบริบทของชุมชน และประเมินกิจกรรมว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ แล้วทำการปรับปรุงพัฒนาให้ดีขึ้น

7. ยุทธศาสตร์ :

ที่ประชุมได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์ ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี ดังนี้คือ

7.1 ยุทธศาสตร์การสร้างจิตสำนึก ร่วมกันธรรมาภิบาลสร้างจิตสำนึกของคนในชุมชนให้เกิดความรับผิดชอบร่วมกันในการดูแลรักษาส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยว โดยกิจกรรมที่จัดให้ตอบสนองยุทธศาสตร์ คือ การสร้างจิตสำนึกในเรื่องการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมการสร้างจิตสำนึกในการให้ทุกคนรู้สึกความเป็นเจ้าของรักษาและหวงแหนชุมชน ร่วมกันดูแลรักษาความสะอาดการกำจัดขยะ การดูแลความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยว

7.2 ยุทธศาสตร์การสร้างคุณค่าโดยชุมชน ได้ร่วมกันศึกษาค้นหาสิ่งที่ดีและมีประโยชน์ในชุมชนลุ่มน้ำ เพื่อนำมาสร้างคุณค่าในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนและการนำภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้าน มาเป็นจุดขายให้นักท่องเที่ยวได้เข้าไปศึกษาและเยี่ยมชมการนำเสนอในเรื่องของคุณค่าความมีน้ำใจของคนในชุมชนความมีอัธยาศัยใจคอที่ดีมาเป็นจุดขายให้นักท่องเที่ยว

7.3 ยุทธศาสตร์การศึกษาความต้องการของทุกกลุ่มเป้าหมาย โดยการร่วมกันสำรวจความต้องการว่านักท่องเที่ยว มีความต้องการอยากเที่ยวชมหรืออยากได้รับความสะดวกสบายในเรื่องใดบ้าง เพื่อจะได้ตอบสนองความต้องการนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มได้ถูกต้อง

7.4 ยุทธศาสตร์การวางแผนแบบมีส่วนร่วม กล่าวคือ ชุมชนต้องร่วมกันวางแผนในการดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวที่มีความรู้สึกว่าการกิจกรรมดังกล่าวทุกคนเป็นเจ้าของ เพราะทุกคนได้ร่วมกันคิดร่วมกันทำ และร่วมกันรับผิดชอบทั้งในเรื่องผลประโยชน์และความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้น

7.5 ยุทธศาสตร์การสร้างความพึงพอใจ หาแนวทางในการสร้างความพึงพอใจของชุมชนในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยว จึงถือว่าเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องดำเนินการให้เกิดความพึงพอใจทั้งสองฝ่าย ในส่วนนักท่องเที่ยวที่ประชุมเห็นว่าควรทำให้นักท่องเที่ยวพอใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวพอใจในเรื่องความปลอดภัยพอใจในเรื่องที่พักอาศัย อาหาร และพอใจในการให้บริการของชุมชน ส่วนประชาชนในชุมชนได้รับความพึงพอใจในการจัดการของคนในชุมชน

7.6 ยุทธศาสตร์การประเมินและปรับปรุงพัฒนา เป็นกลยุทธ์ที่ทุกฝ่ายต้องมีส่วนร่วมกันประเมินผลการดำเนินการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน ให้ได้รับทราบถึงจุดเด่น จุดด้อยที่ทุกฝ่ายได้ร่วมกันดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน เมื่อได้ข้อมูลแล้วก็ร่วมกันปรับปรุงแก้ไขให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและนักท่องเที่ยว

8. เป้าประสงค์ :

ในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี ซึ่งที่ประชุมในการจัดประชุมในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการได้กำหนดเป็นเป้าประสงค์ร่วมกันดังนี้

- 8.1 ประชาชนในชุมชนเกิดจิตสำนึกร่วมกัน
- 8.2 ประชาชนในชุมชนเห็นคุณค่า และประโยชน์ที่จะเกิดจากการจัดการ
- 8.3 ทราบความต้องการของนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย
- 8.4 ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน
- 8.5 ประชาชนในชุมชนและนักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน
- 8.6 ทราบผลการดำเนินการจากการประเมินผลก่อให้เกิดปรับปรุงแก้ไขประชาชนในชุมชนร่วมกันคิดและกำหนดขึ้นมาเพื่อถือปฏิบัติร่วมกัน

9. การบริหารจัดการ :

จากการดำเนินการในการจัดการวิจัยทำให้ได้รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี โดยบริหารจัดการร่วมกันคือร่วมกันวางแผนร่วมกันทำ ร่วมกันตรวจสอบ ร่วมกันปรับปรุงแก้ไข โดยการดำเนินการในรูปแบบคณะกรรมการมีหน้าที่บริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน โดยสมาชิกของชมรมเป็นผู้เลือกผู้บริหารชมรมจำนวน 15 คนประกอบด้วย

1. ประธานคณะกรรมการ	จำนวน	1 คน
2. รองประธานคณะกรรมการ	จำนวน	1 คน
3. กรรมการตำบลละ 1 คน	จำนวน	8 คน
4. ประชาสัมพันธ์	จำนวน	1 คน
5. เภรัญญิก	จำนวน	1 คน
6. ผู้ช่วยเภรัญญิก	จำนวน	1 คน
7. เลขานุการ	จำนวน	1 คน
8. ผู้ช่วยเลขานุการ	จำนวน	1 คน

10. เงื่อนไข :

ที่ประชุมได้ร่วมกันกำหนดข้อบังคับของชมรม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี ขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติร่วมกัน

ขั้นที่ 4 ขั้นปฏิบัติการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี ร่วมปฏิบัติการจัดการท่องเที่ยวตามแผนและเส้นทางการท่องเที่ยวที่กำหนด

กิจกรรมจัดการท่องเที่ยวคัดสรร : ที่ประชุมได้กำหนดกิจกรรมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปีกันอย่างหลากหลาย เพื่อให้ที่ประชุมได้มีโอกาสถกแถลงให้เห็นว่าน่าสนใจและครอบคลุมบริหารพื้นที่ของชุมชนให้มากที่สุด และเป็นไปตามความต้องการของนักท่องเที่ยวว่านักท่องเที่ยวมีเวลาในการท่องเที่ยวมากน้อย

แต่ไหน ผลการสรุปได้โปรแกรมท่องเที่ยวคัดสรร 2 โปรแกรม โดยแต่ละโปรแกรมมีรูปแบบการท่องเที่ยวและกิจกรรมดังนี้

โปรแกรมที่ 1 เที่ยว 1 วัน 1 คืน มีกิจกรรมดังนี้

เช้าลงเรือล่องบางลำดลและไปตามลำบางและคลองต่างๆ ชมวิถีชีวิต 2 ฝั่ง
คลอง ชมโบราณสถานศรีวิชัยและวัดเขาพระอานนท์

เที่ยง รับประทานอาหารพื้นที่ อาหารทะเล แบบข้าวหม้อ แกงหม้อ
บาย เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพ เช่น กลุ่มทำกะปิ กลุ่มสมุนไพร กลุ่มเลี้ยงกุ้ง
เลี้ยงปลา กลุ่มใบจาก กลุ่มจักสาน

กลางคืน ลงเรือดูหิ่งห้อย ชมการแสดงพื้นบ้านหนังตะลุง หรือลิเกป่า
วัฒนธรรมพื้นบ้านของชุมชนลุ่มน้ำตาปี พักค้างคืนร่วมกับชุมชนในรูปแบบ Home Stay

คืนเช้า อลาชุมชนเดินทางกลับ

โปรแกรมที่ 2 เที่ยว 2 วัน 1 คืน มีกิจกรรมดังนี้

วันที่หนึ่ง

เช้าลงเรือล่องแม่น้ำสู่ลำคลองลำบางชมวิถีชีวิต 2 ฝั่งคลอง ชมกลุ่มอาชีพ
และหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น กลุ่มทำกะปิ กลุ่มไข่เค็ม กลุ่มสมุนไพร กลุ่มใบจาก กลุ่มจักสาน

เที่ยง รับประทานอาหารกลางวัน อาหารพื้นบ้าน ข้าวหม้อ แกงหม้อ
บาย ล่องเรือ ตกปู ดูนก ตกปลาทอดแห ชมป่าชายเลนบ้านลิเล็ด
เย็น รับประทานอาหารร่วมกับชาวบ้าน

กลางคืน ลงเรือดูหิ่งห้อย ชมการแสดงพื้นบ้าน หนังตะลุง หรือลิเกป่า
มะโนราห์

พักอาศัยกับชาวบ้านในชุมชนในรูปแบบ Home Stay

วันที่สอง

เช้านั่งเรือไปเยี่ยมชมโบราณสถานศรีวิชัยและวัดเขาพระอานนท์ นมัสการ
หลวงพ่อบ้านสุข เยี่ยมชมโบราณสถาน ชมการปักมะพร้าว ชมลิงขึ้นมะพร้าว เยี่ยมบ้านขนมไทย

เที่ยง รับประทานอาหารในชุมชน อาหารพื้นบ้าน
บาย ชมการต่อเรือ ชมสวนผลไม้ สวนชมพู กะท้อน มะพร้าวน้ำหอม
ชมการแสดงกลองยาว

เย็น กล่าวอำลาชุมชน เดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ

การบริหารจัดการ

จากการดำเนินการในการจัดการวิจัยทำให้ได้รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวทาง
วัฒนธรรมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี โดยบริหารจัดการร่วมกันคือร่วมกันวางแผนร่วมกันทำ ร่วมกัน

ตรวจสอบ ร่วมกันปรับปรุงแก้ไข โดยการดำเนินการในรูปแบบคณะกรรมการมีหน้าที่บริหารจัดการ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน โดยสมาชิกของชมรมเป็นผู้เลือกผู้บริหารชมรมจำนวน 15 คน ประกอบด้วย

1. ประธานคณะกรรมการ	จำนวน	1	คน
2. รองประธานคณะกรรมการ	จำนวน	1	คน
3. กรรมการตำบลละ 1 คน	จำนวน	8	คน
4. ประชาสัมพันธ์	จำนวน	1	คน
5. เกร็ดข่าวกิจกรรม	จำนวน	1	คน
6. ผู้ช่วยเกร็ดข่าวกิจกรรม	จำนวน	1	คน
7. เลขานุการ	จำนวน	1	คน
8. ผู้ช่วยเลขานุการ	จำนวน	1	คน

ขั้นที่ 5 ขั้นประเมินผลการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ปฏิบัติการจัด การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในกลุ่มน้ำตาปีทั้ง 8 ตำบลได้ดำเนินการดังนี้

การประชุมปฏิบัติการประเมินผลกิจกรรมการท่องเที่ยวคณะกรรมการและผู้ร่วม กิจกรรมท่องเที่ยวให้ความเห็นเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว โดยสรุปดังนี้

1. นักท่องเที่ยวได้สัมผัส ชมและเรียนรู้ วิถีชีวิต ชมแหล่งท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรมในบางต่าง ๆ ทั้ง 8 ตำบล
2. ประชาชนในแหล่งท่องเที่ยวมีส่วนร่วมมีรายได้จากการขายบริการและ ผลิตภัณฑ์ในชุมชน
3. เผยแพร่แหล่งท่องเที่ยวในชุมชนให้บุคคลภายนอกรู้จักและเกิดความรัก ความหวงแหนร่วมกันในทรัพยากรธรรมชาติ โบราณสถาน และโบราณวัตถุ

กิจกรรมการท่องเที่ยวแบ่งเป็น 2 สาย

โปรแกรมที่ 1 เที่ยว 1 วัน 1 คืน มีกิจกรรมดังนี้

เช้าลงเรือล่องบางลัดเลาะไปตามลำบางและคลองต่างๆ ชมวิถีชีวิต 2 ฝั่ง คลอง ชมโบราณสถานศรีวิชัยและ วัดเขาพระอานนท์

เที่ยง รับประทานอาหารพื้นที่ อาหารทะเล แบบข้าวหม้อ แกงหม้อ บ่าย เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพ เช่น กลุ่มทำกะปิ กลุ่มสมุนไพร กลุ่มเลี้ยงกุ้ง เลี้ยงปลา กลุ่มใบจาก กลุ่มจักสาน

กลางคืน ลงเรือคูหึ่งห้อย ชมการแสดงพื้นบ้านหนังตะลุง หรือลิเกป่า วัฒนธรรมพื้นบ้านของ ชุมชนกลุ่มน้ำตาปี พักค้างคืนร่วมกับชุมชนในรูปแบบ Home Stay

คืนเช้า อลาชุมชนเดินทางกลับ

โปรแกรมที่ 2 เทียว 2 วัน 1 คืน มีกิจกรรมดังนี้

วันที่หนึ่ง

เช้าลงเรือล่องแม่น้ำสู่ลำคลองลำบางชมวิถีชีวิต 2 ฝั่งคลอง ชมกลุ่มอาชีพ และหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น กลุ่มทำกะปิ กลุ่มไขเค็ม กลุ่มสมุนไพร กลุ่มใบจาก กลุ่มจักสาน
เที่ยง รับประทานอาหารกลางวัน อาหารพื้นบ้าน ข้าวหม้อ แกงหม้อ บ่าย ล่องเรือ ตกปู คุนุก ตกปลาทอดแห ชมป่าชายเลนบ้านลิเล็ด
เย็น รับประทานอาหารร่วมกับชาวบ้าน
กลางคืน ลงเรือดูหิ่งห้อย ชมการแสดงพื้นบ้าน หนังตะลุง หรือลิเกป่า
มะโนราห์

พักอาศัยกับชาวบ้านในชุมชนในรูปแบบ Home Stay

วันที่สอง

เช้านั่งเรือไปเยี่ยมชมโบราณสถานศรีวิชัยและวัดเขาพระอานนท์ นมัสการ หลวงพ่อข้าวสุก เยี่ยมชมโบราณสถาน ชมการปอกมะพร้าว ชมลิงขึ้นมะพร้าว เยี่ยมบ้านขนมไทย
เที่ยง รับประทานอาหารในชุมชน อาหารพื้นบ้าน
บ่าย ชมการต่อเรือ ชมสวนผลไม้ สวนชมพู กะท้อน มะพร้าวน้ำหอม
ชมการแสดงกลองยาว

เย็น กล่าวอำลาชุมชน เดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ

ประเมินผลจากการจัดกิจกรรม

1. ผู้ร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวทุกกลุ่มมีความเห็นสอดคล้องกันว่าจากการท่องเที่ยวก่อให้เกิดการเรียนรู้เรียนรู้ วิถีชีวิต ในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในบางต่างๆ ทั้ง 8 ตำบล

2. ประชาชนในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจในรายได้ที่เกิดจากการจัดการท่องเที่ยว

3. บุคคลภายนอกได้รู้จักแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนเพิ่มขึ้นและเกิดความรักความหวงแหนในการดูแลอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ โบราณสถาน และโบราณวัตถุ

ขั้นที่ 6 ขึ้นถอดบทเรียนและเสนอแนวทางการพัฒนา

จากการประชุมปฏิบัติการผู้เกี่ยวข้องจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ประชุมได้ถอดบทเรียนกำหนดรูปแบบและแนวทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวที่สำคัญ ดังนี้

1. จัดให้ความรู้ สร้างความพอใจ จิตสำนึกสิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตั้งแต่ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และชาวบ้านในพื้นที่และหาสมาชิกเพิ่ม

2. สร้างวิสัยทัศน์ร่วมพันธกิจ แผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการ โดยบูรณาการทั้ง 8 ตำบล ในเขตลุ่มน้ำตาปีและแต่ละพื้นที่ของตำบล

3. จัดความพร้อมทรัพยากรการท่องเที่ยว ตั้งแต่ศูนย์ข้อมูล ป้ายแนะนำสถานที่ที่พัก ริมทาง จุดชมวิว การบริการอาหาร เครื่องดื่ม สาธารณูปโภค การสื่อสาร ห้องน้ำห้องส้วม การปฐมพยาบาลขั้นต้น วัสดุอุปกรณ์กิจกรรมการท่องเที่ยว เช่นเสื้อชูชีพ ชุดประดาน้ำ เครื่องมือวัสดุตกปลา ปู ฯลฯ

4. บุกเบิก ปรับปรุง ฟื้นฟู และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มากขึ้นกว่าปัจจุบัน

5. ขยายความคิดและประชาสัมพันธ์แก่คนในพื้นที่ บุคคลทั่วไป และก้าวสู่ความเป็นนานาชาติ โดยใช้สื่อระบบ IT เข้าช่วย

6. มีหน่วยงานราชการที่ดูแลรับผิดชอบ และสนับสนุนอย่างชัดเจนและต่อเนื่อง ทั้งในแง่งบประมาณ งานวิชาการ การฝึกอบรม การวิจัยและการพัฒนา

7. ความเห็นพ้อง คมชัด ของทุกฝ่าย ความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมของหุ้นส่วนการพัฒนา โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งอาจจะใช้แนวคิดวาระแห่งตำบล (Tumbon Agenda) มาประยุกต์ใช้

ตอนที่ 3 รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี

รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี เป็นรูปแบบวิธีการ (Semantic Model) ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ วิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์ กิจกรรมการท่องเที่ยว เป้าประสงค์ การบริหารจัดการและเงื่อนไขความสำเร็จ ดังภาพรูปแบบตามประกอบ และมีรายละเอียดการดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังนี้

ภาพประกอบ 97 รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
ลุ่มแม่น้ำตาปี

1. วิสัยทัศน์ : จัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวบนพื้นฐานการดูแลรักษาทรัพยากร ตามธรรมชาติสิ่งแวดล้อมสืบทอดภูมิปัญญาและวิถีชีวิตของคนลุ่มน้ำตาปี

2. พันธกิจ :

- 2.1 การสร้างความเข้าใจจิตสำนึกเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
- 2.2 การศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
- 2.3 การศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย
- 2.4 การกำหนดแผนการท่องเที่ยวและเส้นทางท่องเที่ยว
- 2.5 การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว
- 2.6 การประเมินผลการท่องเที่ยว

3. ยุทธศาสตร์ :

กำหนดยุทธศาสตร์ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี ดังนี้

3.1 ยุทธศาสตร์สร้างจิตสำนึกหวงแหนวัฒนธรรมชุมชน โดยร่วมกันรณรงค์สร้างจิตสำนึกของคนในชุมชนให้เกิดความรับผิดชอบร่วมกันในการดูแลรักษาส่งเสริม การจัดการท่องเที่ยว โดยกิจกรรมที่จัดให้ตอบสนองยุทธศาสตร์ คือ การสร้างจิตสำนึกในเรื่องการดูแล รักษาสิ่งแวดล้อมการสร้างจิตสำนึกในการให้ทุกคนรู้สึกความเป็นเจ้าของรักษาและหวงแหนชุมชนร่วมกันดูแลรักษาความสะอาดการกำจัดขยะ การดูแลความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยว

3.2 ยุทธศาสตร์สร้างคุณค่าทางวัฒนธรรม โดยได้ร่วมกันศึกษาค้นหาสิ่งที่ดีและมีประโยชน์ในชุมชนลุ่มน้ำ เพื่อนำมาสร้างคุณค่าในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนและการนำภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้าน มาเป็นจุดขายให้นักท่องเที่ยวได้เข้าไปศึกษาและเยี่ยมชมการนำเสนอในเรื่องของคุณค่าความมีน้ำใจของคนในชุมชนความมีธรรมาภิบาลที่ดีมาเป็นจุดขายให้นักท่องเที่ยว

3.3 ยุทธศาสตร์ความต้องการของทุกกลุ่มเป้าหมาย โดยการร่วมกันสำรวจความต้องการว่านักท่องเที่ยว มีความต้องการอยากเที่ยวชม หรืออยากได้รับความสะดวกสบายในเรื่องใดบ้าง เพื่อจะได้ตอบสนองความต้องการนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มได้ถูกต้อง

3.4 ยุทธศาสตร์การวางแผนแบบมีส่วนร่วม โดยให้ชุมชนร่วมกันวางแผนในการดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวที่มีความรู้สึกว่าการกิจกรรมดังกล่าวทุกคนเป็นเจ้าของ เพราะทุกคนได้ร่วมกันคิดร่วมกันทำและร่วมกันรับผิดชอบทั้งในเรื่องผลประโยชน์ และความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้น

3.5 ยุทธศาสตร์การสร้างความพึงพอใจ โดยดำเนินการให้เป็นการสร้างความพึงพอใจของชุมชน นักท่องเที่ยวและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวจึงต้องดำเนินการให้เกิดความพึงพอใจทั้งสองฝ่าย ในส่วนนักท่องเที่ยวที่ประชุมเห็นว่าควรทำให้นักท่องเที่ยวพอใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวพอใจในเรื่องความปลอดภัย พื่อใจในเรื่องที่พักอาศัย อาหาร และพอใจในการให้บริการของชุมชน ส่วนประชาชนในชุมชนได้รับความพึงพอใจในการจัดการของคนในชุมชน

3.6 ยุทธศาสตร์การประเมินและปรับปรุงพัฒนา ให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมกัน ประเมินผลการดำเนินการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน ให้ได้รับทราบถึงจุดเด่น จุดด้อยที่ทุกฝ่ายได้ร่วมกันดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน เมื่อได้ข้อมูลแล้วก็ร่วมกันปรับปรุงแก้ไข ให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและนักท่องเที่ยว

4. กิจกรรมจัดการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปีที่ชุมชนร่วมกันกำหนดมีหลากหลาย กิจกรรมที่สำคัญ คือ ลงเรือล่องแม่น้ำสู่ลำคลองลำบางชมวิถีชีวิต 2 ฝั่งคลอง ชมกลุ่มอาชีพและหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น กลุ่มทำกะปิ กลุ่มไขเค็ม กลุ่มสมุนไพร กลุ่มใบจาก กลุ่มจักสาน รับประทานอาหารกลางวัน อาหารพื้นบ้าน ข้าวหม้อ แกงหม้อ ล่องเรือ ตกปลา ตกปลาทอดแห ชมป่าชายเลนบ้านลิเล็ด รับประทานอาหารร่วมกับชาวบ้าน ลงเรือดูหิ่งห้อย ชมการแสดงพื้นบ้าน หนังตะลุง หรือลิเกป่า มะโนรา พักอาศัยกับชาวบ้านในชุมชนในรูปแบบ Home Stay นั่งเรือไปเยี่ยมชมโบราณสถานศรีวิชัยและวัดเขาพระอานนท์ นมัสการหลวงพ่อบ้าสุก เยี่ยมโบราณสถาน ชมการปอกมะพร้าว ชมลิ้งจิ้น มะพร้าว เยี่ยมบ้านขนมไทยรับประทานอาหารในชุมชน อาหารพื้นบ้าน ชมการต่อเรือ ชมสวนผลไม้ สวนชมพู กะท้อน มะพร้าวน้ำหอม ชมการแสดงกลองยาว กล่าวอำลาชุมชน เดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ

5. เป้าประสงค์

ในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปีที่ประชุมในการจัดประชุมในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการได้กำหนดเป็นเป้าประสงค์ร่วมกัน ดังนี้

5.1 ชุมชนและประชาชนมีจิตสำนึกและมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

5.2 จัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหลากหลายและจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบและมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

5.3 ประชาชนในชุมชนเห็นคุณค่า เห็นประโยชน์และมีรายได้เพิ่มขึ้นอันเนื่องจากการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชน

5.4 นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายและประชาชนทั่วไปรับรู้และเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมลุ่มน้ำตาปี

5.5 ประชาชนในชุมชนและนักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน

5.6 มีการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง ชุมชนเข้มแข็งและสมานฉันท์

6. การบริหารจัดการ

บริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการดำเนินการบริหารจัดการในรูปแบบคณะกรรมการระดับตำบลและกรรมการร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวลุ่มน้ำตาปี เลือกตั้งจากสมาชิกของชมรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ จำนวน 15 คน ประกอบด้วย 1) ประธานคณะกรรมการ 2) รองประธานคณะกรรมการ 3) กรรมการตำบลละ 1 คน 4) ประชาสัมพันธ์ 5) เภรัญญิก 6) ผู้ช่วยเภรัญญิก 7) เลขานุการ 8) ผู้ช่วยเลขานุการ

7. เงื่อนไข

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนจะประสบความสำเร็จเมื่อ

7.1 ชุมชนและประชาชนต้องเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและร่วมมือดำเนินการอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

7.2 คณะกรรมการบริหารการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำตาปีต้องเสียสละรักวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และพัฒนาการบริหารจัดการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง

7.3 แผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้องได้รับการยอมรับ และเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นในพื้นที่

7.4 องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น รัฐบาลต้องมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องและสนับสนุนกองทุนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่

7.5 ผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวได้รับประโยชน์ร่วมกันอย่างเป็นธรรมในการจัดการท่องเที่ยว

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
ลุ่มน้ำตาปี ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัย ตามลำดับดังต่อไปนี้

1. ความมุ่งหมายของการวิจัย
2. สรุปผล
3. อภิปรายผล
4. ข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวของชุมชนลุ่มน้ำตาปี
2. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
ลุ่มน้ำตาปี
3. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
ลุ่มน้ำตาปี

สรุปผล

1. วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวของชุมชนลุ่มน้ำตาปี
 - 1.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชนลุ่มน้ำตาปี
ชุมชนลุ่มน้ำตาปีทั้ง 8 ตำบล มีประวัติความเป็นมาโดยรวม เป็นชุมชนลุ่มน้ำ
ประชาชนมีการตั้งบ้านเรือนมาตั้งแต่สมัยยุคเริ่มต้นทางประวัติศาสตร์ โดยประชาชนในยุคก่อน
ประวัติศาสตร์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานีอาศัยอยู่ตามถ้ำต่างๆ คือ ถ้ำเบื้องแบบ ถ้ำกาซี ถ้ำแก้ว ถ้ำเขา
ทะลุ ถ้ำพ่อตาแดงราม ถ้ำมะพร้าว ถ้ำลูกเห็ด (ถ้ำพริก) ถ้ำสิงขร อำเภอคีรีรัฐนิคม จังหวัดสุราษฎร์ธานี
ถ้ำเขาบ้านบางปรู (ถ้ำผึ้ง) ถ้ำวาราราม ถ้ำหินกร้อก อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ถ้ำแม่ยาย
ถ้ำผึ้ง ถ้ำเขาชีชัน ถ้ำปากอม อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้เคลื่อนย้ายมาตามลำน้ำคลอง
พุ่มดวง คลองยัน ลงมาตั้งถิ่นฐานริมอ่าวบ้านดอน บริเวณตำบลศรีวิชัย ตำบลลิเล็ด ตำบลบางโพธิ์

ตำบลบางชนะ ตำบลบางไทร ตำบลคลองน้อย ตำบลบางไผ่ และตำบลคลองฉนาก เนื่องจากในยุคเริ่มต้นทางประวัติศาสตร์ได้มีโอกาสติดต่อกันทางทะเล ดังนั้นประชาชนจึงนิยมตั้งบ้านเรือนอยู่ริมแม่น้ำติดกับทะเล เพราะสามารถติดต่อกับชายกันทางเรือได้สะดวก ประกอบกับพื้นที่ลุ่มน้ำต่าปีเป็นแหล่งที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้มนุษย์ที่อาศัยทำการเกษตรอยู่ตามภูเขาและถ้ำเคลื่อนย้ายมาตั้งถิ่นฐาน และมีการติดต่อกับสังคมสมัยประวัติศาสตร์ จากโพ้นทะเล โดยการพบวัตถุนำเข้า เช่น กลองมโหระทึก นอกจากนี้ชุมชนลุ่มน้ำต่าปียังมีแหล่งโบราณคดีที่แสดงให้เห็นถึงความรุ่งเรืองในอดีต คือ แหล่งโบราณคดีวัดเขาศรีวิชัยและวัดเขาพระอานนท์ ซึ่งตั้งอยู่ที่ตำบลศรีวิชัย อำเภอพนมพิณ ในปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เห็นได้ว่าวัฒนธรรม และความเป็นมาของชุมชนลุ่มน้ำต่าปีมีความเป็นมาที่ยาวนานมาตั้งแต่ยุคเริ่มแรกทางประวัติศาสตร์ มาจนถึงปัจจุบันชุมชนลุ่มน้ำต่าปีในแต่ละตำบลมีลำบางหรือลำคลองเป็นจำนวนมาก แต่ละบางแต่ละคลองมีประวัติความเป็นมา ชื่อบางนั้นๆ จนได้ตำนานว่าคลองร้อยสายอันได้แก่ ตำบลลิเล็ด ตำบลบางชนะ 6 สายหรือ 6 บาง ได้แก่ บางขยาหรือบางชนะ คลองกรูด บางเข้ บางปลา คลองสุข คลองคูขุดจวนเจริญ ตำบลคลองน้อย 8 บาง หรือ 8 สาย คือ คลองน้อย บางท้องถ่วง บางคอนโก บางหมาก บางพร้าว คลองบางขวนบางตาปริก บางแทงแรด ตำบลคลองฉนาก 7 บาง คือ คลองฉนาก คลองบางหมก คลองบางด้วน บางสบู่คลองรี้ว บางสะบ้า้อย คลองทองหลวง ตำบลบางไทร มี 12 คลอง หรือ 12 บาง คือ บางไทร คลองขวางบางกล้วย บางเบิด บางแทงแตก บางผี บางบ้าน บางเข้ไข่ บางกล้วยเล็ก บางทราย บางจำแก้ว คูขุดพร้อมทอง ตำบลบางไผ่ มีลำบาง 9 บาง คือ บางไผ่ บางไผ่ บางยาง บางเทียน บางปลายคลอง คลองปากโรงปูน บางตาทอง บางโพธิ์ซี คลองบางเบิดล่าง ตำบลบางโพธิ์ มีลำบาง 9 บาง คือ บางโพธิ์ บางขามบางงูเหลือม บางท่าพลูเถื่อน บางราม บางไทรจิ่ง บางพลู บางโหนด บางท้องทราย

1.1.1 ชาติพันธุ์ ประชากรในชุมชนลุ่มน้ำต่าปี จังหวัดสุราษฎร์ธานี แบ่งกลุ่มเชื้อชาติได้ 3 กลุ่ม คือ ไทย จีนเขมร และมลายันดั้งเดิม นอกจากนี้ยังมีเชื้อชาติอื่นบ้างเล็กน้อย เช่น ลาว อินเดีย ปากีสถาน พม่า มอญ กลุ่มคนพวกนี้เป็นกลุ่มที่อาศัยริมฝั่งแม่น้ำ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตรและประมง ต่อมาคนไทยในเขตภาคกลางของจังหวัดสมุทรสาคร สมุทรสงคราม สมุทรปราการ สุพรรณบุรี กาญจนบุรี นครปฐม ราชบุรี เพชรบุรี สมุทรสงคราม และจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ได้เดินทางมาทางเรือมาตั้งบ้านเรือนอยู่ในชุมชนลุ่มน้ำต่าปีเป็นจำนวนมาก และอาศัยอยู่จนถึงปัจจุบัน

1.1.2 การตั้งถิ่นฐาน ประชากรในชุมชนลุ่มน้ำต่าปีมีการเริ่มต้นตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่สมัยเริ่มต้นทางประวัติศาสตร์ โดยประชาชนได้เคลื่อนย้ายถิ่นฐานมาจาก ทางต้นน้ำต่าปี ซึ่งเป็นลำที่ประชาชนในยุคก่อนประวัติศาสตร์ อาศัยอยู่ และเมื่อมีความเจริญขึ้นเกิดการติดต่อกับ

ต่างชาติทางทะเลจึงได้เคลื่อนย้ายมาตั้งถิ่นฐาน อยู่ตามริมฝั่งแม่น้ำตาปีในพื้นที่ลุ่มน้ำตลิ่งที่ติดทะเล

1.2 ศักยภาพของชุมชนลุ่มน้ำตาปี จังหวัดสุราษฎร์ธานี

1.2.1 ศักยภาพของชุมชนลุ่มน้ำตาปี จังหวัดสุราษฎร์ธานี

- 1) แม่น้ำตาปี
- 2) คลองพุนพิน
- 3) ลำบางในตำบลลิเล็ด จำนวน 7 สาย
- 4) ป่าชายเลนที่ตำบลลิเล็ด
- 5) โบราณสถานที่ตำบลศรีวิชัย
- 6) ลำบางในตำบลบางชนะ จำนวน 6 สาย
- 7) ลำบางในตำบลคลองน้อย จำนวน 8 สาย
- 8) ลำบางในตำบลบางไทร จำนวน 11 สาย
- 9) ลำบางในตำบลคลองฉนาก จำนวน 7 สาย
- 10) ลำบางในตำบลบางใบไม้ จำนวน 8 สาย
- 11) ลำบางในตำบลบางโพธิ์ จำนวน 8 สาย
- 12) บ้านโบราณตำบลบางใบไม้
- 13) นมัสการหลวงพ่อข้าวสุกที่วัดบางใบไม้
- 14) นมัสการหลวงพ่อแบนที่วัดแหลมทอง
- 15) นมัสการหลวงพ่อเรืองที่วัดบางกล้วย
- 16) ชมวังปลาที่ตำบลบางโพธิ์
- 17) เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพใน 8 ตำบล
- 18) ชมการแสดงพื้นบ้าน ลีเกป่า หนังตะลุง
- 19) ชมหิ้งห้อยในคลองร้อยสาย
- 20) ชมขนบธรรมเนียมประเพณีในชุมชน
- 21) เรียนรู้ภาษาถิ่นและภูมิปัญญา
- 22) รับประทานอาหารพื้นบ้าน อาหารปักษ์ใต้ที่มีขายในชุมชน
- 23) ชมกิจกรรมแข่งเรือในงานชักพระทอดผ้าป่า

1.2.2 ศักยภาพด้านการจัดการการท่องเที่ยว

ชุมชนลุ่มน้ำตาปีได้มีการบูรณาการแผนการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน โดยได้ร่วมกันจัดทำยุทธศาสตร์การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี และมีแนวทางในการพัฒนา ดังนี้

- 1) พัฒนาและปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว
- 2) พัฒนาส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว
- 3) พัฒนาระดับมาตรฐานการบริหารและความปลอดภัย
- 4) สร้างจิตสำนึกและความตระหนักในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 5) ส่งเสริมศาสนาวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 6) พัฒนาโครงสร้างด้านสาธารณูปโภค
- 7) พัฒนาระบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

1.2.3 ศักยภาพที่เป็นปัจจัยเอื้อต่อการเกิดกิจกรรมการท่องเที่ยว

1) ด้านเอกลักษณ์และวิถีชีวิต ประกอบด้วย

(1) ภาษา ส่วนใหญ่ประชาชนในเขตชุมชนลุ่มน้ำตาปีที่ใช้พูดคุยติดต่อสื่อสาร ทางภาษาไทยภาคใต้ สุราษฎร์ธานีและภาษากลางซึ่งภาษาไทยภาคใต้มีความแตกต่างจากภาษาไทยกลาง ในเรื่องของเสียง กล่าวคือ ภาษาไทยมาตรฐานมีเสียงวรรณยุกต์ 5 เสียง ส่วนภาษาไทย สุราษฎร์ธานี มี 6-7 เสียง ระดับเสียงขึ้นลงของเสียงวรรณยุกต์ภาษาไทยสุราษฎร์ธานี มักจะตรงกันข้ามกันกับของไทยมาตรฐาน

(2) วรรณกรรม วรรณกรรมท้องถิ่นของชุมชนลุ่มน้ำตาปี หรือของสุราษฎร์ธานีแบ่งกว้างๆ ออกเป็น 2 ประเภท คือ วรรณกรรมมุขปาฐะและวรรณกรรมลายลักษณ์อักษร วรรณกรรมมุขปาฐะที่น่าสนใจ ได้แก่ เพลงกล่อมเด็ก ปริศนาคำทาย นิทานพื้นบ้าน กาพย์กลอน เป็นต้น วรรณกรรมลายลักษณ์อักษร ได้แก่ จารึกต่างๆ หนังสือบุก ใบลาน และวรรณกรรมสมัยใหม่

(3) การละเล่นพื้นบ้านและนาฏศิลป์ การละเล่นพื้นบ้านและนาฏศิลป์ เป็นกิจกรรมรูปแบบต่างๆ ของคนในชุมชนที่ใช้ปัญญาสร้างสรรค์การละเล่น หรือศิลปะการแสดง ได้แก่ การละเล่นของเด็ก เช่น จุ่มจี๋ จี๋จับ ลูกหรือชักลูกยาง ทองสูง กุบกับ หมากโตน บอกโผละ ลูกจุก ทอยหลุม เขยกหรือเขยก เตย หมากขุม การละเล่นของผู้ใหญ่ เช่น เพลงชักพระ เพลงบอก เพลงนา คำตัด ลิเกป่า มโนห์รา หนังตะลุง

2) ด้านศาสนา พิธีกรรม และความเชื่อ คนในชุมชนลุ่มน้ำตาปีจากหลักฐานทางโบราณคดีทำให้ทราบว่าศาสนาพราหมณ์ และพุทธเจริญรุ่งเรืองมากในชุมชนแห่งนี้ได้รับอิทธิพลจากอินเดีย ดังนั้นจึงทำให้ความเชื่อของคนในชุมชนมีความเชื่อที่แยกกันไม่ออกระหว่างพุทธกับพราหมณ์ พิธีกรรมและความเชื่อ ศาสนาพราหมณ์ที่ปรากฏอยู่ในชุมชน 3 ประเภท คือ พิธีการเกี่ยวกับชุมชน ได้แก่ พิธีแรกนาขวัญ พิธีสวดพยานัยย์เพื่อไล่เสนียดจัญไร พิธีค้ำน้ำ พระพิพัฒน์สัตยา พิธีขอฝน พิธีสารทเดือนสิบ พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต เช่น พิธีฝังรก พิธีขึ้นเปล พิธีทำขวัญ

เด็ก พิธีทำขวัญนาค พิธีเชิญแม่เชื้อ พิธีแต่งงาน พิธีศพ พิธีมงคลอื่นๆ ได้แก่ พิธีสะเดาะเคราะห์ พิธีตั้งศาลพระภูมิ พิธีทำขวัญ พิธีทำขวัญข้าว ส่วนพิธีกรรม ความเชื่อทางศาสนาพุทธ ได้แก่ พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิตและครอบครัว คือ พิธีกรรมในการเกิด พิธีกรรมในการทำขวัญเด็ก พิธีกรรมในประเพณีการบวช พิธีกรรมในการแต่งงาน พิธีกรรมในประเพณีเกี่ยวกับการตาย พิธีกรรมเกี่ยวกับงานสังคม คือ พิธีกรรมในประเพณีสงกรานต์ พิธีกรรมในประเพณีสวดมาลัย พิธีกรรมในวันจขบปี จขบเดือน พิธีกรรมในประเพณีสวดทุ่ง พิธีกรรมในประเพณีรับตายาย พิธีกรรมในประเพณีลากพระ พิธีกรรมในประเพณีพุ่มผ้าป่า พิธีกรรมในการชักผ้าแร้เสา พิธีกรรมในการสวดโพนโต พิธีกรรมเกี่ยวกับอาชีพ ได้แก่ พิธีกรรมในประเพณีทำขวัญข้าว พิธีกรรมในการไหว้แม่ย่านางเรือ นอกจากนี้ คนในชุมชนลุ่มน้ำตาปียังมีความเชื่อในเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ ความเชื่อคติทางศาสนา ความเชื่อเกี่ยวกับภูตผี ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ความเชื่อเรื่องพลังจิต

3) ด้านขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ขนบธรรมเนียมประเพณีของคนในชุมชนลุ่มน้ำตาปี จังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่นิยมปฏิบัติกันมีสาระสำคัญในเรื่องต่างๆ คือ เรื่องการแต่งกาย เรื่องการกินอาหาร เรื่องพื้นบ้าน เรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์การเสกเป่าน้ำมัน การบริกรรมคาถา ประเพณีการเกิด ประเพณีการทำขวัญเด็ก ประเพณีการบวช ประเพณีการแต่งงาน ประเพณีเกี่ยวกับการตาย ประเพณีสวดมาลัย ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลากพระ เป็นต้น

4) ด้านอาชีพและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ประชาชนในชุมชนลุ่มน้ำตาปี มีการประกอบอาชีพด้านการเกษตร อันได้แก่ การปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ การประมง นอกจากนั้นยังมีอาชีพค้าขาย และอาชีพ บริการ ซึ่งเป็นอาชีพที่เกิดขึ้นใหม่ในชุมชนหลังจากที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในชุมชนมากขึ้น

5) ด้านโบราณสถานโบราณวัตถุ ชุมชนลุ่มน้ำตาปีเป็นชุมชนที่มีมรดกทางวัฒนธรรมโดยได้ค้นพบหลักฐานทางโบราณคดี แสดงให้เห็นว่ามนุษย์ตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยมาตั้งแต่บรรพกาล จากร่องรอยการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์สมัยเริ่มแรกประวัติศาสตร์หลักฐานที่ปรากฏ ได้แก่ โบราณวัตถุ โบราณสถาน ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมตกทอดมาถึงปัจจุบัน โบราณวัตถุโบราณสถานที่สำคัญที่พบในเขตชุมชนลุ่มน้ำตาปี ได้แก่ เจดีย์ ทรงประสาทก่ออิฐ ถือปูน วัดเขาพระอานนท์ เนินโบราณสถาน เทวรูปพระวิษณุ (พระนารายณ์) พระพิมพ์ดินดิบลูกปัดที่วัดเขาศรีวิชัย โบสถ์เก่าวัดบางปลา และบ้านโบราณ ในตำบลบางไผ่ หลวงพ่อข้าวสุกวัดบางไผ่ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นหลักฐานที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ยังคงเหลืออยู่ให้นักท่องเที่ยวได้ไปสักการะและเยี่ยมชม

2. แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี
จากการปฏิบัติการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
ได้แนวทางการจัดการที่ที่เป็นข้อสรุป ดังนี้

2.1 ปัญหาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำตาปี

2.1.1 ขาดสถานที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยวมีน้อย นอกเหนือจาก
โบราณสถาน โบราณวัตถุที่ตำบลศรีวิชัย การล่องบางชมธรรมชาติและวิถีชีวิตและขาดการบุกเบิก
ฟื้นฟู ปรับปรุง และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การบูรณาการและเจ้าภาพรับผิดชอบที่ชัดเจนจริงจังและ
ต่อเนื่อง

2.1.2 ขาดหน่วยงานกลางในการจัดการและสนับสนุนที่จริงจังต่อเนื่องทั้งการให้
ความรู้บพัฒนาและการติดตามประเมินผลโครงการ

2.1.3 องค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่มีงบประมาณน้อยต้องใช้ในเรื่องพัฒนา
โครงสร้างพื้นฐานก่อน จึงดูเหมือนว่าให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวได้น้อย

2.1.4 ขาดแผนงานโครงการ และกิจการบริหารจัดการ การจัดเก็บขยะ และน้ำ
เสียซึ่งมีผลกระทบต่อการค้าเนินกิจการการท่องเที่ยว

2.1.5 ขาดความร่วมมือและการมีส่วนร่วมจากประชาชนและหน่วยงานองค์กร
อื่นๆ ในพื้นที่

2.1.6 ขาดความรู้ความเข้าใจ ขาดการประชาสัมพันธ์ การอนุรักษ์พัฒนา
ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม การประชาสัมพันธ์ และบุคลากรด้านการท่องเที่ยว

2.2 แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่ม
น้ำตาปี

2.2.1 สร้างจิตสำนึกโดยร่วมกันรณรงค์สร้างจิตสำนึกของคนในชุมชนให้เกิด
ความรับผิดชอบร่วมกันในการดูแลรักษาส่งเสริม การจัดการท่องเที่ยว โดยกิจกรรมจัดให้ความรู้
สร้างความพอใจ จิตสำนึกสิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ตั้งแต่ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำ
ชุมชน และชาวบ้านในพื้นที่ และหาสมาชิกเพิ่มในเรื่องการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม การสร้างจิตสำนึก
ในการให้ทุกคนรู้สึกความเป็นเจ้าของรักษาและหวงแหนชุมชน ร่วมกันดูแลรักษาความสะอาดการ
กำจัดขยะ การดูแลความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยว

2.2.2 สร้างคุณค่าโดยชุมชน ได้ร่วมกันศึกษาค้นหาสิ่งที่ดี และมีประโยชน์ใน
ชุมชนลุ่มน้ำ เพื่อนำมาสร้างคุณค่าในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนและการนำภูมิปัญญา
ของปราชญ์ชาวบ้านมาเป็นจุดขายให้นักท่องเที่ยวได้เข้าไปศึกษาและเยี่ยมชมการนำเสนอในเรื่องของ
คุณค่าความมีน้ำใจของคนในชุมชน ความมีอัธยาศัยใจคอดีมาเป็นจุดขายให้นักท่องเที่ยว

2.2.3 ศึกษาความต้องการของทุกกลุ่มเป้าหมาย โดยการร่วมกันสำรวจความต้องการว่านักท่องเที่ยว มีความต้องการอยากเที่ยวชม หรืออยากได้รับความสะดวกสบายในเรื่องใดบ้าง เพื่อจะได้ตอบสนองความต้องการนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มได้ถูกต้อง

2.2.4 วางแผนแบบมีส่วนร่วม กล่าวคือ ชุมชนต้องร่วมกันวางแผนในการดำเนินการจัดการการท่องเที่ยว ที่มีความรู้สึกว่าการกิจกรรมดังกล่าวทุกคนเป็นเจ้าของ เพราะทุกคนได้ร่วมกันคิดร่วมกันทำ และร่วมกันรับผิดชอบทั้งในเรื่องผลประโยชน์และความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้น

2.2.5 สร้างความพึงพอใจ ให้เกิดความพึงพอใจทั้งสองฝ่ายทั้งในส่วนนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับความปลอดภัย ที่พักอาศัย อาหาร และการให้บริการของชุมชน ส่วนประชาชนในชุมชนได้รับความพึงพอใจที่ได้ร่วมจัดการและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว

2.2.6 ประเมินและปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมกัน ประเมินผลการดำเนินการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน ให้ได้รับทราบถึงจุดเด่น จุดด้อยที่ทุกฝ่ายได้ร่วมกันดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน เมื่อได้ข้อมูลแล้วก็ร่วมกันปรับปรุงแก้ไข ให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและนักท่องเที่ยว

2.2.7 บริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม คือ ร่วมกันวางแผนร่วมกันทำ ร่วมกันตรวจสอบ ร่วมกันปรับปรุงแก้ไข โดยการดำเนินการในรูปแบบคณะกรรมการมีหน้าที่บริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน โดยดำเนินการในรูปแบบคณะกรรมการ

2.2.8 กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ควรจัดหลากหลาย เน้นการศึกษา วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนลุ่มน้ำตาปี ควบคู่กับสภาพทางธรรมชาติที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิต และสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นสำคัญ

2.2.9 สร้างวิสัยทัศน์ร่วมพันธกิจ แผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการ โดยบูรณาการทั้ง 8 ตำบล ในเขตลุ่มน้ำตาปีและแต่ละพื้นที่ของตำบล

2.2.10 จัดความพร้อมทรัพยากรการท่องเที่ยว ตั้งแต่ศูนย์ข้อมูล ป้ายแนะนำสถานที่ ที่พัก ริมทาง จุดชมวิว การบริการอาหาร เครื่องดื่ม สาธารณูปโภค การสื่อสาร ห้องน้ำ ห้องส้วม การปฐมพยาบาลขั้นต้น วัสดุอุปกรณ์กิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น เสื้อชูชีพ ชุดประดาน้ำ เครื่องมือ วัสดุตกปลา ปู ฯลฯ รวมทั้งบุกเบิก ปรับปรุง ฟื้นฟู และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มากขึ้นกว่าปัจจุบันและขยายความคิดและประชาสัมพันธ์แก่คนในพื้นที่ บุคคลทั่วไป และก้าวสู่ความเป็นนานาชาติ โดยใช้สื่อระบบ IT เข้าช่วย

2.2.11 จัดให้มีหน่วยงานราชการที่ดูแลรับผิดชอบ และสนับสนุนอย่างชัดเจน และต่อเนื่อง ทั้งในแง่งบประมาณ งานวิชาการ การฝึกอบรม การวิจัยและการพัฒนา

2.3 รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี

2.3.1 วิสัยทัศน์ : จัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวบนพื้นฐานการดูแลรักษาทรัพยากรตามธรรมชาติสิ่งแวดล้อมสืบทอดภูมิปัญญาและวิถีชีวิตของคนลุ่มน้ำตาปี

2.3.2 พันธกิจ : กำหนดพันธกิจการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 6 พันธกิจ 1) การสร้างความเข้าใจจิตสำนึกเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 2) การศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม 3) การศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย 4) การกำหนดแผนการท่องเที่ยวและเส้นทางท่องเที่ยว 5) การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว 6) การประเมินผลการท่องเที่ยว

2.3.3 ยุทธศาสตร์ : ใช้ยุทธศาสตร์การจัด 6 ยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย ยุทธศาสตร์สร้างจิตสำนึกหวงแหนวัฒนธรรมชุมชน ยุทธศาสตร์สร้างคุณค่าทางวัฒนธรรม ยุทธศาสตร์ความต้องการของทุกกลุ่มเป้าหมาย ยุทธศาสตร์การวางแผนแบบมีส่วนร่วม ยุทธศาสตร์การสร้างความพึงและยุทธศาสตร์การประเมินและปรับปรุงพัฒนา

2.3.4 กิจกรรมจัดการท่องเที่ยว : กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี มีหลากหลายที่สำคัญ คือ ลงเรือล่องแม่น้ำสู่ลำคลองลำบาง ชมวิถีชีวิต 2 ฝั่งคลอง ชมกลุ่มอาชีพและหัตถกรรมพื้นบ้าน รับประทานอาหารพื้นบ้าน ล่องเรือ ตกปู ดูนก ตกปลาทอดแห ชมป่าชายเลนบ้านลิเล็ด ลงเรือคู้งห้อย ชมการแสดงพื้นบ้าน หนังตะลุง หรือลิเกป่า มะโนรา พักอาศัยกับชาวบ้านในชุมชนในรูปแบบ Home Stay นั่งเรือไปเยี่ยมชมโบราณสถานศรีวิชัยและวัดเขาพระอานนท์ นมัสการหลวงพ่อบ้าสุก เยี่ยมโบราณสถาน ชมการปอกมะพร้าว ชมลิงขึ้นมะพร้าว เยี่ยมบ้านขนมไทย ชมการต่อเรือ ชมสวนผลไม้ สวนชมพู กะท้อน มะพร้าวน้ำหอม ชมการแสดงกลองยาวและกิจกรรม กล่าวอำลาชุมชน

2.3.5 เป้าประสงค์ : ในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี ซึ่งที่ประชุมในการจัดประชุมในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการได้กำหนดเป็นเป้าประสงค์ร่วมกัน คือ 1) ชุมชนและประชาชนมีจิตสำนึกและมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 2) จัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหลากหลายและจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบและมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง 3) ประชาชนในชุมชนเห็นคุณค่า เห็นประโยชน์และมีรายได้เพิ่มขึ้นอันเนื่องจากการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชน 4) นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายและประชาชนทั่วไปรับรู้และเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมลุ่มน้ำตาปี 5) ประชาชนในชุมชนและนักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน 6) มีการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง ชุมชนเข้มแข็งและสมานฉันท์

2.3.6 การบริหารจัดการ : บริหารจัดการการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการดำเนินการบริหารจัดการในรูปแบบคณะกรรมการระดับตำบลและกรรมการร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวลุ่มน้ำตาปี เลือกลงจากสมาชิกของชมรมการท่องเที่ยวในพื้นที่
 เงื่อนไข การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนจะประสบความสำเร็จเมื่อ 1) ชุมชนและประชาชนต้องเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและร่วมมือดำเนินการอย่างจริงจังและต่อเนื่อง 2) คณะกรรมการบริหารการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำตาปีต้องเสียสละ รักวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและพัฒนาการบริหารจัดการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง 3) แผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้องได้รับการยอมรับและเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ 4) องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น รัฐบาลต้องมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องและสนับสนุนกองทุนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่และ 5) ผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวได้รับประโยชน์ร่วมกันอย่างเป็นธรรมในการจัดการท่องเที่ยว

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี ได้พบประเด็นที่ทำมาอภิปรายผลให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวของชุมชนลุ่มน้ำตาปี ประเด็นที่สอง แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี ประเด็นที่สาม รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี ซึ่งผู้วิจัยนำมาอภิปรายผลการวิจัยตามลำดับดังนี้

1. ศักยภาพทางภูมิศาสตร์ ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศและมรดกทางวัฒนธรรมที่สามารถเอื้อเอื้ออำนวยต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี

ประวัติความเป็นมาของลุ่มน้ำตาปีและชุมชนลุ่มน้ำตาปีมีความน่าสนใจเป็นอย่างยิ่งทั้งในแง่ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และแง่ภูมิศาสตร์ แม่น้ำตาปีเป็นแม่น้ำสายใหญ่และยาวที่สุดในภาคใต้ของประเทศไทย ไหลผ่านพื้นที่สามจังหวัดและเคยเป็นเส้นทางลำเลียงสินค้าระหว่างจีนกับอาหรับจากทะเลอันดามันสู่อ่าวไทย ทำให้ชุมชนแถบลุ่มน้ำตาปีกลายเป็นศูนย์กลางการค้าไปด้วย

แม่น้ำตาปีเคยเป็นเส้นทางเดินทัพเมื่อครั้งพระเจ้าตากสินยกกองทัพไปตีเมืองนครศรีธรรมราช และในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ญี่ปุ่นก็ได้ใช้เส้นทางน้ำตาปีเป็นเส้นทางลำเลียงพลขึ้นบกที่บ้านดอน ฉะนั้นลุ่มน้ำตาปีจึงมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และอยู่ในความทรงจำของผู้คนในท้องถิ่นตลอดมา

ปัจจุบัน ชุมชนลุ่มน้ำตาปีเป็นชุมชนใหญ่ ที่ครอบคลุมพื้นที่สามจังหวัด คือ สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราชและกระบี่ เป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ มีป่าเขาและแหล่งน้ำลำคลอง มากถึง ๕๕ สาย ซึ่งมีความงดงามตามธรรมชาติแตกต่างกันไป นับเป็นพื้นที่ที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สอดคล้องกับนำชัย ทนุผล และคณะ (2544 : ไม่มีเลขหน้า) ที่ศึกษาการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนบ้านโป่ง ตำบลบ้านไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนบ้านโป่งมีระบบนิเวศที่สมบูรณ์ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ปลูกผัก ไม้ดอกและผลไม้ปลอดสารพิษ ชุมชนมีความต้องการพัฒนาอาชีพ สอดคล้องกับ Xie (2001 : 17-20) ที่ได้ศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ไหหลำประเทศจีน ผลการศึกษาพบว่าเกาะไหหลำเป็นแหล่งที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเก่าแก่ เหมาะที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมากที่สุด

ชุมชนลุ่มน้ำตาปี เป็นชุมชนที่มีความหลากหลายด้านมรดกทางโบราณคดี เอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของคนในท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณีและภูมิปัญญา มีศรัทธาสูงต่อพุทธศาสนา มีโบราณวัตถุและศาสนสถานที่สำคัญหลายแห่ง เหมาะที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สอดคล้องกับชูสิทธิ์ ชูชาติ และคณะ (2544 : ไม่มีเลขหน้า) ที่ศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตลุ่มแม่น้ำว้าง ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านโป่งสมิง ที่ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านหลากหลายรูปแบบเป็นจุดขายในการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้แก่ชุมชน สอดคล้องกับ Cork (1996 : 139-141) ที่ศึกษาเรื่อง เรื่อง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่บริหารจัดการโดยชุมชน การสำรวจความเป็นไปได้ที่พนมบาเสทประเทศกัมพูชา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้ 1) ต้องให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วม โดยคำนึงถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อม การแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร และการให้อำนาจแก่ท้องถิ่น 2) ต้องให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมแก่นักท่องเที่ยวด้วยการศึกษาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม โดยใช้กิจกรรมที่เหมาะสม และมีโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสม 3) มีการวางแผนและการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างระมัดระวัง ทั้งในแง่สภาพแวดล้อมและในแง่ความรู้สึกลทางสังคม 4) แสดงให้เห็นถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นจริง และ 5) หน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐจะต้องร่วมมือกันในการวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอนาคต สอดคล้องกับ ดารณี บุญธรรม และคณะ (2544 : ไม่มีเลขหน้า) ที่ศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมของชุมชนชาวม้ง ที่บ้านน้ำเคลานก้วย พบว่า ชุมชนมีความหลากหลายทางชีวภาพและขนบธรรมเนียมประเพณี ที่เหมาะแก่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สอดคล้องกับ วิไลภรณ์ จิรวัดนเศรษฐ์ (2544 : ไม่มีเลขหน้า) ที่ศึกษาสื่อพื้นบ้านในฐานะทุนทางวัฒนธรรม ผลการศึกษาพบว่าการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เป็นตัวเลือกของการท่องเที่ยวในประเทศไทย ทำให้ชาวบ้านมีสินค้านำเสนอต่อนักท่องเที่ยว รวมทั้งด้านดนตรีและศิลปะการแสดง ทั้งเป็นการสร้างความสามัคคีในชุมชนและเป็นการกระจายรายได้ สอดคล้องกับจิราเจตน์ อุดมศรี (2547 : ไม่มีเลขหน้า) ได้ศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนที่ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี

พบว่า ตำบลโป่งน้ำร้อนมีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ แต่ชาวบ้านยังไม่มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเพียงพอ ส่วนใหญ่เป็นของพวกนายทุน ขาดการประชาสัมพันธ์และความร่วมมือจากชุมชน

2. รูปแบบและแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนกลุ่มน้ำตาปีรูปแบบในการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมที่สุดในชุมชนกลุ่มน้ำตาปีคือการจัดการท่องเที่ยวแนววัฒนธรรม ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อชมและเก็บเกี่ยวประสบการณ์จากสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพราะเป็นชุมชนที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรทางธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรม นับเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่า หากได้รับการพัฒนาและบริหารจัดการที่พยากรณ์ถูกวิธีก็จะเป็นการเพิ่มคุณค่าของทรัพยากรและต่อสมาชิกในชุมชน ซึ่งสมาชิกในชุมชนต้องมีความรู้และมีหลักการบริหารจัดการท่องเที่ยวที่จะพัฒนาชุมชนให้เจริญทั้งในแง่เศรษฐกิจและการอนุรักษ์ทรัพยากร

ปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวอีกแบบหนึ่งที่เป็นที่นิยมกันมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ ซึ่งนักท่องเที่ยวประสงค์จะเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน โดยเข้าพักค้างคืนกับครอบครัว สอดคล้องกับเยาวชน นุชชนันท์ (2548 : ไม่มีเลขหน้า) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษเพื่อส่งเสริมหมู่บ้านหัตถกรรมไม้และแกะสลักให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืน กรณีศึกษาบ้านกิวแลน้อย ตำบลป่านแม อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านกิวแลน้อยมีอาชีพหลักคือการแกะสลัก ส่วนอาชีพรองคือการเกษตรกรรม งานแกะสลักไม้เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ นอกจากนี้ยังมีภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างอื่นอีก เช่น การนวดแผนโบราณ และยาสมุนไพร มีความพร้อมด้านความสะดวกต่าง ๆ เช่น ถนนหนทาง ไฟฟ้า ประปาและโทรศัพท์ และมีสื่อพื้นบ้าน เช่น เพลงพื้นบ้าน แหล่งโบราณคดี พิพิธภัณฑ์ พิธีบายศรีสู่ขวัญ อาหารพื้นบ้าน กลิ่นดอกไม้ยามค่ำคืน นักท่องเที่ยวได้ฝึกงานหัตถกรรม การจัดที่พักแก่นักท่องเที่ยวในราคาถูกกว่าพักในโรงแรม ตลอดจนได้รับการดูแลเป็นอย่างดีจากเจ้าของบ้าน

ส่วนแนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนนั้น เป็นหลักการที่จะนำการท่องเที่ยวไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน จำเป็นต้องมีการเตรียมพร้อมทั้งทางสถานที่และบุคลากร ต้องมีการสำรวจ ปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์แวดล้อมให้เหมาะสม มีทางสัญจรที่ปลอดภัย มีที่พักอาศัยที่ถูกต้องลักษณะ สะดวกสบาย มีคนทำงานซึ่งเป็นคนในชุมชน แบ่งหน้าที่กันให้ชัดเจน ประสานความร่วมมือกับองค์กรในท้องถิ่น สอดคล้องกับ นุชบา สิทธิกร และคณะ (2544 : ไม่มีเลขหน้า) ที่ศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนบ้านแม่กลางหลวง พบว่าวิธีการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนที่มีประสิทธิภาพที่สุดคือทำให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ ซึ่งได้แก่การศึกษาชุมชน การวางแผน การบริหารจัดการ และการติดตามผล

มีกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพ เสริมสร้างเศรษฐกิจและกระจายรายได้ในชุมชนอย่างโปร่งใส สอดคล้องกับ คารณิ บุญธรรม และคณะ (2544 : ไม่มีเลขหน้า) ที่ศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมโดยชุมชนม้ง พบว่าชาวม้งบ้านคะลานก้อยมีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่เหมาะสมต่อการท่องเที่ยว มีการจัดการโดยชุมชนเจ้าของท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการ สอดคล้องกับ สีศึก ฤทธิ์เนติกุล และคณะ (2544 : ไม่มีเลขหน้า) ที่ศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับการอนุรักษ์ของชุมชนชาวม้งบ้านคอยปุย อุทยานแห่งชาติคอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าสมาชิกในชุมชนเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน มีการจัดตั้งระบบทำงานเป็นเครือข่าย มีรายได้สามารถเลี้ยงครอบครัว สอดคล้องกับ อุดร วงศ์ทับทิม และคณะ (2545 : ไม่มีเลขหน้า) ได้ศึกษาชุมชนกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ตำบลแม่สี อำเภอยาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่าชุมชนทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมและมีบทบาทในการจัดการบริหาร มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชน รายได้จากการท่องเที่ยวถือเป็นรายได้เสริม อาชีพหลักคือการเกษตรกรรม สอดคล้องกับ กนิษฐา อยู่ถาวร และคณะ (2545 : ไม่มีเลขหน้า) ได้ศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน บริเวณอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง สาขาหนองแม่นา จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่าการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมทำให้ชุมชนเกิดความรู้สึกรักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติยิ่งขึ้น ลดการทำลายป่า เกิดความสามัคคี พอใจกับการกระจายรายได้ที่เกิดขึ้น สอดคล้องกับ ปัจจิมา มลเมือง และคณะ (2547 : ไม่มีเลขหน้า) ที่ศึกษาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ที่เอื้อประโยชน์ต่อชุมชน บ้านป่าเมี่ยง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง พบว่า ชุมชนบ้านป่าเมี่ยง มีระบบนิเวศที่สมบูรณ์ มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่เหมาะสมแก่การท่องเที่ยวและชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ มีการจัดสรรรายได้อย่างยุติธรรมผู้นำชุมชนมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนองค์กรต่าง ๆ ให้ชุมชนมีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเอง และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีข้อเสนอแนะที่ได้จากผลการวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำตาปี คือ ขาดสถานที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยวมีน้อย ขาดหน่วยงานกลางในการจัดการ และสนับสนุนที่จริงจังต่อเนื่อง ขาดแผนงานโครงการเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ขาดความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมจากประชาชน และหน่วยงานในพื้นที่และขาดการประชาสัมพันธ์ มีข้อเสนอแนะดังนี้

1.1.1 ทุกองค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ควรถือเป็นภารกิจส่วนหนึ่งในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จัดให้มีคณะกรรมการร่วมของทุกองค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่รับผิดชอบในการวางแผน ประชาสัมพันธ์ สนับสนุนส่งเสริม ติดตามผล และปรับปรุงพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง

1.1.2 ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวในทุกขั้นตอน โดยเฉพาะการร่วมจัดและร่วมรับประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

1.1.3 ควรมีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับมรดกทางศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของบรรพบุรุษมาเป็นข้อมูลให้แก่เด็กและเยาวชน ในชุมชนได้ศึกษาหาความรู้ โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิในท้องถิ่นมาร่วมกันผลิตและสร้างหลักสูตร ซึ่งจะสามารถสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์มรดกของท้องถิ่นได้ต่อไป

1.2 ผลการวิจัยพบว่า แนวทางสำคัญในการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปีที่สำคัญ คือ จะต้องสร้างจิตสำนึกในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ถูกต้อง ร่วมกันศึกษาค้นหาสิ่งที่ดี ศึกษาความต้องการของทุกกลุ่มเป้าหมาย วางแผนการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม สร้างความพึงพอใจให้กับทุกฝ่าย ปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง บริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหลากหลาย และเร่งประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว

1.3 การตั้งเป้าประสงค์ในการพัฒนาการท่องเที่ยว ไม่ควรมุ่งเน้นแต่เฉพาะการเพิ่มปริมาณนักท่องเที่ยว แต่เพียงอย่างเดียว ควรคิดคำนึงในเรื่องของความสามารถในการรองรับของพื้นที่กับจำนวนนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพให้มากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

ผลการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

2.1 ควรมีการศึกษา เรื่องการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของท้องถิ่น

2.2 ควรมีการศึกษา รูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับท้องถิ่น รวมทั้งแนวทางในการส่งเสริมการทำทุนทางธรรมชาติ และทุนทางสังคมที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ที่แท้จริง ขณะเดียวกันควรศึกษาถึงขีดความสามารถและข้อจำกัดในการรองรับด้านการท่องเที่ยวของแต่ละท้องถิ่นด้วย นอกจากนี้ควรมีการศึกษาถึงรูปแบบและลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อเป็นต้นแบบของการพัฒนาอันเกิดจากแนวคิดในฐานะเจ้าของทรัพยากรที่แท้จริง

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กนิษฐา อู่ถาวร และคณะ. โครงการวิจัยการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบริเวณอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง สาขาหนองแม่นา จังหวัดเพชรบูรณ์. เชียงใหม่ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค, 2545.
- กรมศิลปากร. แนวคิดเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2513.
- กระทรวงวัฒนธรรม. ชาติที่มีมรดกทางวัฒนธรรมอันแสดงถึงเอกลักษณ์ ศักดิ์ศรี. กรุงเทพฯ : กระทรวงวัฒนธรรม, 2545.
- กระทรวงศึกษาธิการ. ระบบการบริหารและจัดการวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : ประชาชน, 2539.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย/แผนงาน / โครงการศึกษาเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งชาติในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549). 2545. <<http://www.tat.or.th>> 11 เมษายน 2545.
- _____. รายงานโครงการสำรวจสถิติการท่องเที่ยวภายในประเทศเขตภาคเหนือ 2539. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540 ก.
- _____. รายงานประจำปี 2539. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540 ข.
- กวลินี มุทธาลิน. “ยุควัฒนธรรมบริโภคนิยมครองโลก : สร้างสมายภาพให้เป็นสัจจะเทียม,” ใน ไทยยุควัฒนธรรมทาส. หน้า 20-25. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2541.
- งามพิศ สัตย์สงวน. หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, 2538.
- จริญญา เจริญสกลไส และสุวัฒน์ จุฑาภรณ์. หนังสืออ้างอิง. เอกสารประกอบการสอนชุดวิชาความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว สาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช นนทบุรี, 2544.
- จิราเจตน์ อุดมศรี. รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาดำบลโป่งน้ำร้อนอำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2549.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพูนศักดิ์ ธานีกรประดิษฐ์. เศรษฐกิจหมู่บ้านภาคใต้ฝั่งตะวันออกในอดีต. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์, 2540.
- ชัญญ วงศ์วิภาค. นิเวศวิทยาวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ม.ป.ป.

- ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวคลองร้อยสายแม่น้ำตาปี. ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาระหว่างจังหวัดพังงากับจังหวัดสุราษฎร์ธานี ในเขตอำเภอพนม. กรุงเทพฯ : ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวคลองร้อยสายแม่น้ำตาปี, 2548.
- ชยันต์ วรรณภูติ. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางสังคม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2537.
- . ความสัมพันธ์เชิงการหน้าที่ (Functional) ของพฤติกรรมหรือของแต่ละสถาบันที่มีต่อสังคมโดยรวม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ม.ป.ป.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. แนวคิดและหลักการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช, 2540.
- ชินรัตน์ สมสืบ. การมีส่วนร่วม. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2539.
- ชูสิทธิ์ ชูชาติ และคณะ. รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตลุ่มน้ำแม่วาง. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2544 ก.
- . อุตสาหกรรมท่องเที่ยว. พิมพ์ครั้งที่ 4. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544 ข.
- เชนทร์ วิวัฒน์บวรวงศ์. การส่งเสริมชุมชนให้พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช, 2543.
- ณรงค์ เส็งประชา. มนุษย์กับสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2538.
- ดารุณี บุญธรรม และคณะ. การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมโดยชุมชนชาวม้งบ้านน้ำเค-सानก้วย ตำบลผาช้างน้อย อำเภอปาง จังหัดพะเยา. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2544.
- ศุ่ย ชุมสาย. ปฐมบทแห่งวิชาการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2527.
- ถวัลย์รัฐ วรเทพพิพิงษ์. การกำหนดและวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ : ทฤษฎีและการประยุกต์ใช้. กรุงเทพฯ : เสมาธรรม, 2540.
- ทวิวงศ์ ศรีบุรี. สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และการศึกษา. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- ทศพร ศิริสัมพันธ์. การบริหารผลการดำเนินงาน (Performance Management). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- ทิพาวดี เมฆสวรรค์. การบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2543.

- ทีวัฒน์ รัตนเกตุ. การศึกษาศักยภาพของพื้นที่และความพร้อมของชุมชนในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ประเภทอ่าวเก็บน้ำ กรณีศึกษา : อ่างเก็บน้ำคลองระโงก จังหวัดระยอง. วิทยานิพนธ์ วศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2542.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย สาขาภาคเหนือ. รายงานเศรษฐกิจการเงินภาคเหนือ ปี 2538. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., 2538.
- นงคราญ ศรีชาย. โบราณสถานและโบราณวัตถุ. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2543.
- นำชัย ทนุผล และคณะ. “การพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนบ้านโป่ง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่,” จุลสารการท่องเที่ยว. 21(1) : 44-45 ; มกราคม-มีนาคม, 2545.
- นิคม มุสิกคามะ. ขอบข่ายของวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2545.
- นียบพรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ. มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2542.
- นียบพรรณ วรรณศิริ. มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2540.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. “การศึกษาเพื่อฟื้นฟูศักยภาพของชุมชน,” ใน ทิศทางหมู่บ้านไทย. หน้า 25-38. กรุงเทพฯ : หมู่บ้าน, 2531.
- นรินทร์ จงวุฒิเวศย์. กลวิธี แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภณาการพิมพ์, 2527.
- บุษบา สิทธิการ และคณะ. การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนบ้านแม่กลางหลวง ดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2544.
- ประเวศ วะสี. วิสัยทัศน์ผู้ทรงคุณวุฒิทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2541.
- ปัจจิมา มุลเมือง และคณะ. แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ที่เอื้อประโยชน์ต่อชุมชนบ้านป่าเมี่ยง ตำบลแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2547.
- พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิพงษ์. “แนวการศึกษาความเบี่ยงเบนตามกรอบการวิเคราะห์เชิงปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ (Symbolic Interactionism),” สังคมวิทยามานุษยวิทยา. 5(2) : 1-6 ; เมษายน, 2530.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). วัฒนธรรมไทยสู่ยุคเป็นผู้นำและผู้ให้. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2538
- พัทธา สายหู. มนุษย์กับวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2514.
- พิชญพิทักษ์. เที่ยวเมืองไทยภาคใต้ 14 จังหวัด. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หอกกลาง, 2537.

- พิทยา บุษรรัตน์ และสมปอง ยอดมณี. เกาะปันหยี : เวทีบูรกรรมกลางน้ำ. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2544.
- พุลทรัพย์ สวนเมืองตุลาพันธ์ และคณะ. โครงการรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ และร้อยเอ็ด. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2544.
- ภูสวัสดิ์ สุขเลี้ยง. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545.
- มารีสา สุจริตจิตร. คริสเตียนกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม : กรณีศึกษาคริสเตียนในคริสตจักรที่สังกัดสภาคริสตจักรในประเทศไทย เขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ ศส.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2539.
- ยศ สันตสมบัติ. ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีต่อวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.
- . มนุษย์กับวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537.
- รัชฎา คชแสงสันต์. การศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวประเภทเกาะ กรณีศึกษาเกาะลิบะ จังหวัดสตูล. วิทยานิพนธ์ วศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2543.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, 2530.
- วิไลภรณ์ จิรวัดนเศรษฐ์. สื่อพื้นบ้านในฐานะทุนวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวที่พักทางวัฒนธรรม (โฮมสเตย์) ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ นศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2544.
- วิศาล ศรีมหาวโร. การพัฒนารูปแบบและยุทธศาสตร์การอนุรักษ์พัฒนาแม่น้ำตาป้อย่างยั่งยืน : ลุ่มน้ำในบาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี. สุราษฎร์ธานี : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 2550.
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย. แผนแม่บทการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย, 2540.
- สถาพร ศรีสัจจิง. “ภาพปรากฏ 2 กรณี : การแตกสลายและการพึ่งตัวเองไม่ได้ของชีวิตชุมชนภาคใต้ จากผลการพัฒนาเศรษฐกิจ – สังคม,” ใน พื้นบ้านพื้นเมือง – ถิ่นไทยทักษิณ. หน้า 121–134. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ทักษิณ, 2534.

- สมานจิตร์ สุคนธ์ทรัพย์. การบริหาร : หลักการ แนวคิด และการประยุกต์ทางการศึกษา.
กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ม.ป.ป.
- สมบูรณ์ ดิบบเตป็น และคณะ. แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างมีส่วนร่วมของชุมชน
วัดบ้านปาง ตำบลศรีวิชัย อำเภอเถลิง จังหวัดลำพูน. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย, 2551.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. การศึกษาสังคมและวัฒนธรรม แนวความคิด วิธีวิทยา และทฤษฎี.
ขอนแก่น : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2544.
- . สังคมไทย : แนวทางวิจัยและพัฒนา. กรุงเทพฯ : แพรวพิทยา, ม.ป.ป.
- สำนักงาน ก.พ. การจัดการเชิงกลยุทธ์. กรุงเทพฯ : สำนักงาน ก.พ., 2545.
- สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ. กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับที่เกี่ยวกับสมาคมและมูลนิธิ.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2538 ก.
- . กรอบและทิศทางแผนวัฒนธรรมแห่งชาติ (พ.ศ.2535 – 2539). กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2538 ข.
- . ขีดความสามารถในการพึ่งตนเองเกี่ยวกับการอนุรักษ์แหล่งน้ำของชาวชนบท
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., 2537.
- . ความหมายและขอบข่ายงานวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2534.
- . คู่มือการจัดตั้งและดำเนินงานสภาวัฒนธรรมจังหวัด. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., 2538 ค.
- . แผนวัฒนธรรมแห่งชาติในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8
(พ.ศ. 2540 – 2544). ม.ป.ท. : ม.ป.พ., 2539.
- สำนักงานทะเบียนราษฎร อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี. องค์การบริหารส่วนตำบลบางชนะ.
สุราษฎร์ธานี : สำนักงานทะเบียนราษฎร อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี, 2548.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. แนวคิดเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรม.
กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2513.
- สีศักดิ์ ฤทธิเนติกุล และคณะ. รายงานการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของชาวเขาเผ่าม้งบ้านคอยปุย-
ช่างเคี่ยน ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเขตอุทยานแห่งชาติ
คอยสุเทพ-ปุย จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่ : ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา
จังหวัดเชียงใหม่, 2544.

- สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. “คตินิยมการผลิตกับการบริโภค,” ดวงแก้ว. 3(2) : 1-10 ; มกราคม – กรกฎาคม, 2541.
- . “โครงสร้างทางสังคมในจังหวัดชายแดนภาคใต้,” ดวงแก้ว. 4(1) : 15-20 ; มกราคม – กรกฎาคม, 2542 ก.
- . “ป็นหทัย : ชุมชนกลางน้ำ,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 9. หน้า 4498-4503. กรุงเทพฯ : มูลนิธิ สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 2542 ข.
- . “ภูมิทัศน์วัฒนธรรมภาคใต้,” ใน ภูมิทัศน์ไทย. หน้า 187-195. กรุงเทพฯ : สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, 2539.
- สุบรรณ พันธ์วิลาส และชัยวัฒน์ ปัญจพงษ์. ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2522.
- สุพิศรา สุภาพ. ประเภทของวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2536.
- สุภางค์ จันทวานิช. การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.
- เสรี ชัดแจ่ม. แบบจำลอง. ม.ป.ท. : ม.ป.พ., 2538.
- องค์การบริหารส่วนตำบลคลองฉนาก. แผนพัฒนาสามปี. สุราษฎร์ธานี : องค์การบริหารส่วนตำบลคลองฉนาก, 2550.
- องค์การบริหารส่วนตำบลคลองน้อย. แผนพัฒนาสามปี. สุราษฎร์ธานี : องค์การบริหารส่วนตำบลคลองน้อย, 2550.
- องค์การบริหารส่วนตำบลบางชนะ. แผนพัฒนาสามปี. สุราษฎร์ธานี : องค์การบริหารส่วนตำบลบางชนะ, 2550.
- องค์การบริหารส่วนตำบลบางไทร. แผนพัฒนาสามปี. สุราษฎร์ธานี : องค์การบริหารส่วนตำบลบางไทร, 2550.
- องค์การบริหารส่วนตำบลบางใบไม้. แผนพัฒนาสามปี. สุราษฎร์ธานี : องค์การบริหารส่วนตำบลบางใบไม้, 2550.
- องค์การบริหารส่วนตำบลบางโพธิ์. แผนพัฒนาสามปี. สุราษฎร์ธานี : องค์การบริหารส่วนตำบลบางโพธิ์, 2550.
- องค์การบริหารส่วนตำบลลิเล็ด. แผนพัฒนาสามปี. สุราษฎร์ธานี : องค์การบริหารส่วนตำบลลิเล็ด, 2550.

- องค์การบริหารส่วนตำบลศรีวิชัย. แผนพัฒนาสามปี. สุราษฎร์ธานี : องค์การบริหารส่วนตำบลศรีวิชัย, 2550.
- อมรา ศรีสุชาติ. สายรากภาคใต้ : ภูมิทัศน์ รูปถ่าย จิตทัศน์. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2544.
- อาธิป เหมือนสุใจ. การประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในการวางแผนใช้ที่ดินเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเกาะช้าง จังหวัดตราด. วิทยานิพนธ์ วท.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2541.
- อุดร วงศ์ทับทิม และคณะ. ชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม บ้านแม่ฮี้ อำเภอป่าซาง จังหวัดแม่ฮ่องสอน. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2545
- อุทัย บุญประเสริฐ. “ตัวแบบ หุ่นจำลอง แบบจำลอง หรือโมเดล,” วารสารเศรษฐศาสตร์. 3(4) : 25-34 ; เมษายน-กรกฎาคม, 2546.
- อุทุมพร จามรมาน. “โมเดล,” วารสารวิชาการ. 1(2) : 22-26 ; มีนาคม, ม.ป.ป.
- Arturo Escobar. Whose Knowledge? Whose Nature? Biodiversity Conservation and S Burnell, Peter J. Economic Nationalism in the Third World. Colorado : Westview Press, 1986.
- Brado, J. W., and J.J. Hartman. Urban Society : A Systematic Introduction. U.S.A. : F.E. Peacock, 1982.
- Canadian International Development Agency. Results Based Management in CIDA : An Introductory Guide to Concept and Principles. November 8, 2002.
<http://www.acdi-cida.gc.ca/cida_ind.nsf,2001> November 8, 2002.
- Chan, Yuk Wah. Trade and Tourism in Lao Cai, Vietnam: A Study of Vietnamese-Chinese Interaction and Borderland Development. Doctor's Thesis The Chinese Hong Kong : University of Hong Kong, 2005.
- Chris Cocklin and JacQui Dibden. “Sustainability and Change in Rural Australia,” Rural Sociology. 70(3) : 443-449, 2005.
- Collier, Alan and Sue Harraway. The New Zealand Tourism Industry. Auckland : Longman, 1997.
- Cork, Carolyn. Community-managed ecotourism: A feasibility Survey in Phnom Baset, Cambodia. Master's Thesis Canada : University of Calgary Canada, 1996.

- Dowling, R.K. "Tourism and Environmental Integration : the Journey from Idealism to Realism," in Cooper, C.P. and Lookwood, A. (Eds.) Progress in Tourism Recreation and Hospitality Management Volume 4. p. 33–46. London : Belhaven Press, 1992.
- Forristal, Linda Joyce. Perceived Attractiveness and Dimensionality of Culture-Based Tourism Opportunities for Prophetstown. Doctor's Thesis Indiana : Purdue University, 2009.
- Gee, Chuck Y., Dexter J. L. Choy and Makens James C. The Travel Industry. Connecticut : The AVI Publish Company, 1984.
- Goeldmer, Charles, Brent J.R. Ritchie and Robert W. McIntosh. Tourism Principles, Practices, Philos Sophies 8. New York : John Wiley & Sons, 2000.
- Good, C. V. Dictionary of Education. New York : Mc Graw – Hill Book Company, 1973.
- Grace, Kristen Andrec. Professional Autonomy and Collective Endeavor in Academic Departments : A Study of Department Identity and Practices that Benefit the Scholar, the Institution and the Public. November 8, 2002. <<http://www.lib.umi.com/dissertation/fullcit/3037252>> November 8, 2002.
- Holloway, J. Christopher. The Business of Tourism. Plymouth : Macdonald and Evans Ltd., 1983.
- Ivancevich, J. H. and others. Educational research methodology, and measurement : An International Handbook. Oxford : Pergamon Press, 1989.
- Jim, Sato. Toward a New Generation of Resource Professionals. Proceedings of a Regional Seminar on Natural Resources and Environment in the Greater Mekong Sub – region : Changrai, 2006.
- Keeves, John P. Educational research and methodology, and measurement : An International handbook. Oxford : Pergamen, Press, 1988.
- Khan, Mahmood A., Michael D. Olsen and Turgut Var. VNR'S Encyclopedia of Hospitality and Tourism. New York : Van Nostrand Reinghold, 1993.
- Kotler, Philip, John Bowen and James Makens. Marketing for hospitality and Tourism. New Jersey : Prentic – Hall Inc., 1996.
- Lopez, Cindi Regalado. Community Adaptive Strategies to Rapid Socio-Economic Change : The Case of Cabos San Luca, Mexico. Master's Thesis Mexico : The University of Guelph, 2009.

- Middleton, Victor T.C. Marketing in Travel and Tourism. 2nd ed. Oxford : Butterworth Heinemann, 1994.
- Muzaffer, Uysal and Claudia Jurowski. “Environmental Attitude by Trip and Visitor Characteristics,” Tourism of Management. 15(4) : 284–560, n.d.
- Pamela, A. Wight. “Ecotourism accommodation spectrum does supple match demand,” Tourism of Management. 18(4) : 209–219, 1997.
- . “North American Ecotourists : Market Profile and Characteristics,” Journal of Travel Research. 34(4) : 25-29 ; May, 1996.
- Pond, Kathleen Lingle. The Professional Guide : Dynamics of Tour Guiding. New York : Van Nostrand Reinhold, 1993.
- Richard, C. Stedman. “Resource Dependence and Community Well – Being in Rural Canada,” Rural Sociology. 69(2) : 213–234 ; October, 2004.
- Richard, S. Williams. Performance Management : Perspectives on Employee Performance. An International Thomson Publishing Company, 1998.
- Ronald, C. Nyhan and Herbert A. Marlowe. “Performance Measurement in The Public Sector : Challenges and Opportunities,” Public Productivity & Management Review. 17(4) : 45-59 ; June, 1995.
- Santita, Ganjanapan. Indigenous and Scientific Concepts of Forest and Land Classification in Northern Thailand. In Philip Hirsch (ed). Seeing Forests For Trees : Environment and Environmentalism in Thailand. Chiang Mai : Silkworms Books, 1996.
- Srey, Sunleang. Wetland Valuation in the Lower Mekong Basin and Deforestation in Cambodia. Proceedings of a Regional Seminar on Natural Resources and Environment in the Greater Mekong Sub – region. Chiang Rai : s.n., 2006.
- Steiner, Elizabeth. Educology Sydney. NSW : s.n., 1988.
- . Educology Bloomington Indiana. Indiana : University Press, 1990.
- Stevens, Laurence. Guide to Starting and Operating a Successful Travel Agency. 3rd ed. New York : s.n., 1990.

- Tian, Chunxiu. Strengthening the Natural Resources and Environmental Management in the Greater Mekong Sub – Region with Positive Actions. Proceedings of a Regional Seminar on Natural Resources and Environment in the Greater Mekong Sub – region. Chiang Rai : s.n., 2006.
- Tran Thi, Minh Ha. Training Need Assessment for Policy Design and Implementation in Natural Resources and Environment Management in Vietnam. Proceedings of a Regional Seminar on Natural Resources and Environment in the Greater Mekong Sub – region. Chiang Rai : s.n., 2006.
- Villarreal, Andres. “The Social Ecology of Rural Violence : Land Scarcity, the Organization of Agricultural Production, and the Presence of the State,” American Journal of Sociology. 10(2) : 313 – 348, 2004.
- Wijari, Simachaya. Maintaining Ecological Balance of the Lower Mekong Basin. Proceedings of a Regional Seminar on Natural Resources and Environment in the Greater Mekong Sub – region. Chiang Rai : s.n., 2006.
- William, Ascher. Sustainable Development. Proceeding of a Regional Seminar on Natural Resources and Environment in the Greater Mekon Sub – region. Chiang Rai : s.n., 2006.
- Willer, D. Scientific sociology theory and method. New Jersey : Prentice–Hall, 1967.
- Wood, Timothy Dylan. Tracing the Last Breath : Movements in Anlong Veng. Doctor’s Thesis Texas : University of Texas, 2009.
- World Commission of Dam. Pak Mun Dam Mekong River Basin Thailand Cape Town : Secretariat of the World Commission of Dam. S.1. : s.n., 2000.
- Xie, Philip Feifan. Authenticating Cultural Tourism : Folk Villages in Hainan, China. Doctor’s Thesis Canada : The University of Waterloo, Canada, 2001.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
ตัวอย่างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

แบบสังเกต

เรื่อง รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี

วันที่สังเกต.....สถานที่.....

กิจกรรมที่สังเกต.....

สิ่งที่ต้องสังเกต	จุดมุ่งหมายของการสังเกต	ผลการสังเกต

แบบสำรวจสนาม

เรื่อง รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี

ชื่อชุมชน/หมู่บ้าน.....ตำบล.....
อำเภอ.....จังหวัด.....

1. สภาพทั่วไปและข้อมูลเบื้องต้น

1.1 อาณาเขตติดต่อ (พื้นที่ของหมู่บ้านแต่ละด้านติดกับที่ใดบ้าง)

ทิศเหนือ.....
ทิศใต้.....
ทิศตะวันออก.....
ทิศตะวันตก.....

1.2 ข้อมูลประชากร

1.2.1 หมู่บ้านนี้มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น.....ครัวเรือน
แยกเป็นครัวเรือนตามทะเบียนราษฎร.....ครัวเรือน
ครัวเรือนที่มีประชากรอยู่จริง.....ครัวเรือน
1.2.2 จำนวนประชากรที่อาศัยอยู่จริง.....คน
แยกเป็นเพศชาย.....คน เพศหญิง.....คน

1.3 ด้านการประกอบอาชีพ (ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพอะไรบ้าง รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเป็นเท่าใด)

.....
.....
.....
.....

1.4 ด้านการศึกษา (ประชากรในหมู่บ้านส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับใด)

.....
.....
.....
.....

1.5 ด้านความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี

ศาสนาที่นับถือ.....

จำนวนศาสนสถานในหมู่บ้าน.....แห่ง ได้แก่.....

.....

จำนวนผู้เผยแผ่ศาสนา.....รูป / คน

ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน.....

.....

1.6 ด้านภาษาที่ใช้.....

1.7 ชาติพันธุ์ของประชากร.....

1.8 สาธารณูปโภคและโครงสร้างพื้นฐาน

1.8.1 การคมนาคมเป็นอย่างไร

.....

1.8.2 มีโทรศัพท์ (ประจำบ้าน / มือถือ) กี่ครัวเรือน

.....

1.8.3 มีการบริการสาธารณะ (โรงพยาบาล / สถานีอนามัย / โรงเรียน / ศูนย์บริการ

ถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตร ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ศาลาประชาคม สนามกีฬา โทรศัพท์สาธารณะ ฯลฯ) หรือไม่

.....

2. ประวัติความเป็นมาของชุมชน/หมู่บ้านเป็นอย่างไร

.....

3. ระบบการบริหารจัดการของชุมชน

3.1 ชุมชนของท่านมีกลุ่ม/องค์กร/ชมรมอะไรบ้าง มีการบริหารจัดการอย่างไร

.....

.....

.....

3.2 ชุมชนของท่านมีระบบการแบ่งปันผลประโยชน์กันบ้างหรือไม่ ถ้ามีมีรูปแบบในการแบ่งปันกันอย่างไร

.....

.....

.....

3.3 ชุมชนของท่านเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นมีแนวทางการแก้ปัญหาอย่างไร ใครเป็นผู้กำหนดแนวทางการแก้ปัญหา

.....

.....

.....

แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง

เรื่อง รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (KI)

ผู้ที่ได้รับผลกระทบ (CI)

วันที่สัมภาษณ์.....เวลา.....สถานที่.....

ผู้ให้สัมภาษณ์.....

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล

1. เพศ

ชาย

หญิง

2. อายุ.....ปี

3. ระดับการศึกษา.....

4. ศาสนาที่นับถือ.....

ส่วนที่ 2 ศักยภาพความพร้อมและแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี

1. ลักษณะอาชีพและรูปแบบการประกอบอาชีพ

.....

.....

.....

.....

2. แบบแผนการผลิตด้านปัจจัยการผลิตและความสัมพันธ์ของการผลิต

.....

.....

.....

.....

3. รายได้ รายจ่าย หนี้สิน การออม

.....

.....

.....

4. แหล่งอาหารและแหล่งน้ำดื่มน้ำใช้

.....

.....

.....

.....

5. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

.....

.....

.....

.....

6. โครงสร้างครอบครัว

.....

.....

.....

.....

7. คุณภาพชีวิต

.....

.....

.....

.....

8. ความสัมพันธ์ในชุมชน

.....

.....

.....

.....

9. กลุ่มหรือองค์กรในชุมชน

.....

.....

.....

.....

10. ศาสนา ความเชื่อ พิธีกรรม ประเพณี ภูมิปัญญา

.....

.....

.....

ส่วนที่ 3 รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี

1. การกำหนดเป้าหมาย

.....

.....

.....

.....

2. การวางแผน

.....

.....

.....

.....

3. การบริหารจัดการการท่องเที่ยว

.....

.....

.....

.....

4. กิจกรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

.....

.....

.....

.....

5. การแบ่งปันผลประโยชน์

.....

.....

.....

.....

แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง

เรื่อง รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี

ชื่อ - สกุล ผู้สัมภาษณ์.....วันเดือนปีที่สัมภาษณ์.....

เวลา.....สถานที่.....

สภาพทั่วไปของผู้รับการสัมภาษณ์

เพศ.....อายุ.....ปี สถานภาพสมรส.....ศาสนา.....

อาชีพ.....ระดับการศึกษา.....รายได้ต่อเดือน.....บาท

บทสัมภาษณ์

1. ในฐานะที่ท่านอยู่ในชุมชนนี้ ท่านมีความคิดเห็นว่าชุมชนของท่านมีอะไรที่สามารถทำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมแล้วเกิดความพอใจอยากมาเที่ยวอีก

.....

.....

.....

.....

2. ท่านคิดว่าท่านมีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนของท่านอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

แบบบันทึกการประชุม

เรื่อง รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี

วาระการประชุม (วันที่ประชุม) (เวลาที่ประชุม) (สถานที่ประชุม)

เรียกประชุมโดย	
ชนิดของการประชุม	
ผู้อำนวยการความสะดวก	
ผู้จัดบันทึกการประชุม	
ผู้ควบคุมเวลาประชุม	
ผู้เข้าร่วมประชุม	

หัวข้อการประชุม

(เวลาที่จัดสรร)

(หัวข้อการประชุม)

(ผู้นำเสนอ)

การหารือ		
สรุป		
สิ่งที่จะดำเนินการ	บุคคลที่รับผิดชอบ	เวลาที่กำหนด

(เวลาที่จัดสรร)

(หัวข้อการประชุม)

(ผู้นำเสนอ)

การหารือ		
สรุป		
สิ่งที่จะดำเนินการ	บุคคลที่รับผิดชอบ	เวลาที่กำหนด

(เวลาที่จัดสรร)	(หัวข้อการประชุม)	(ผู้นำเสนอ)
การหารือ		
สรุป		
สิ่งที่จะดำเนินการ	บุคคลที่รับผิดชอบ	เวลาที่กำหนด

(เวลาที่จัดสรร)	(หัวข้อการประชุม)	(ผู้นำเสนอ)
การหารือ		
สรุป		
สิ่งที่จะดำเนินการ	บุคคลที่รับผิดชอบ	เวลาที่กำหนด

ผู้สังเกตการณ์	
ทรัพยากรบุคคล	
บันทึกย่อพิเศษ	

บันทึกการสนทนากลุ่ม

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ผู้จัดบันทึก.....
วันที่.....เวลา.....
สถานที่สนทนา.....

ภาคผนวก ข

รายชื่อผู้เข้าประชุมเชิงปฏิบัติการและรายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

บัญชีรายชื่อผู้เข้าประชุมเชิงปฏิบัติการและรายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์
เรื่อง รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตปี่
วันพุธที่ 12 มีนาคม 2551

ณ. โรงแรมสุภาอรอยล์บีช อำเภอนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช

องค์การบริหารส่วนตำบลบางไผ่

จรรยา กาญจนะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสุภาอรอยล์บีช
 อำเภอนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

จัญญา ศรีรักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสุภาอรอยล์บีช
 อำเภอนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

จำลอง เมืองราช เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสุภาอรอยล์บีช
 อำเภอนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

เนาวรัตน์ เพชรรัตน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรม
 สุภาอรอยล์บีช อำเภอนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

มณีวัลย์ อินทร์แก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรม
 สุภาอรอยล์บีช อำเภอนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

อาภรณ์ พันธุ์รังสี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสุภาอรอยล์บีช
 อำเภอนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

องค์การบริหารส่วนตำบลบางโพธิ์

เจริญฤทธิ์ สุทธารุฑ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรม
 สุภาอรอยล์บีช อำเภอนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

ณัฐปรีญา เมืองระริน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรม
 สุภาอรอยล์บีช อำเภอนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

ธันยาภรณ์ พรหมนวล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรม
 สุภาอรอยล์บีช อำเภอนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

ไพศาล กระสินธุ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสุภาอรอยล์บีช
 อำเภอนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

กัญญา โพนโณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสุภาอรอยล์บีช
 อำเภอนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

องค์การบริหารส่วนตำบลบางไทร

ดวงมาลัย รุ่งคลัง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสภารอชัลบิษ

อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

ธรรมรงค์ เนาว์นาน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรม

สภารอชัลบิษ อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

ศักดิ์โกศล ถาวรพร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรม

สภารอชัลบิษ อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

สมบัติ หอมหวาน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรม

สภารอชัลบิษ อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

อรอุมา เพชรนุ้ย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสภาร

รอชัลบิษ อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

อารมณั สุวรรณประเสริฐ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรม

สภารอชัลบิษ อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

องค์การบริหารส่วนตำบลบางชนะ

จักริน สมเลิศ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสภารอชัลบิษ

อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

ชลิต โอทอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสภารอชัลบิษ

อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

ปริญญญา คล้ายสุวรรณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรม

สภารอชัลบิษ อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

พชัย ไซยสะอาด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสภารอชัลบิษ

อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

ภูดิท ต้นดิยวุฒิ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสภารอชัลบิษ

อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

สังคม ทองด้วง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสภารอชัลบิษ

อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

องค์การบริหารส่วนตำบลคลองน้อย

กุลธิยา มณีรัตน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสภารอชลบิษ
อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

เฉลิมพล โกศลสมบูรณ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรม
สภารอชลบิษ อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

ณัฐริธา นัตรนดิกุล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสภารอชลบิษ
อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

พงษ์ศักดิ์ พุ่มสุวรรณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่โรงแรมสภารอชลบิษ อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช
เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

พจมาน เวชศาสตร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรม
สภารอชลบิษ อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

กัญชญา วัฒนชัย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสภารอชลบิษ
อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

วิสุทธิ หมาดหล้า เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสภารอชลบิษ
อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

สมศักดิ์ แซ่ด่าน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสภารอชลบิษ
อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

องค์การบริหารส่วนตำบลคลองฉนาก

คมสัน ชัยนัฐมพันธ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรม
สภารอชลบิษ อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

เดโช ศักดิ์ศรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรม
สภารอชลบิษ อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

วสันต์ นนทผล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรม
สภารอชลบิษ อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

ว่าที่ร้อยตรีธนาวุฒิ ศรีอินทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่โรงแรมสภารอชลบิษ อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม
2551.

วิจิต คำสุวรรณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสภารอชลบิษ
อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

สถาพร รัตนวุฒิ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสภารอชลบิษ
อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

สุวิทย์ สุทธิราช เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสภารอชลบิษ
อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

ตำบลคลองน้อย

จำนง พร้อมประเสริฐ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรม
สภารอชลบิษ อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

เชาว์ รัตนพันธ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสภารอชลบิษ
อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

เดชารัตน์ เครือรัตน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรม
สภารอชลบิษ อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

ทวี ศรีสุวรรณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสภารอชลบิษ
อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

นิรันดร์ บุญช้าง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสภารอชลบิษ
อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

นิราศักดิ์ ขนุนนิล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสภารอชลบิษ
อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

มนัส พรหมโน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสภารอชลบิษ
อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

สุทิน ทศน์ทอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสภารอชลบิษ
อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

อนันต์ เนาวันาน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสภารอชลบิษ
อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

ตำบลคลองฉนาก

พงศ์พันธ์ เนตรรุ่ง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสภารอชลบิษ
อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

วิระชัย วิเศษแสง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสภารอชลบิษ
อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

สกุล กงชล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสภารอฮัลบิช

อำเภอขอนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

สมศักดิ์ แซ่ค่าน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรม

สภารอฮัลบิช อำเภอขอนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

สุเทพ วันกลัด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสภารอฮัลบิช

อำเภอขอนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

อึ้ง เผ้วชนะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสภารอฮัลบิช

อำเภอขอนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

เอื้อย ฉิมอ่อน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสภารอฮัลบิช

อำเภอขอนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

ตำบลบางโพธิ์

วีระ ชุกล่อม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสภารอฮัลบิช

อำเภอขอนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

สมบัติ ชคมง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสภารอฮัลบิช

อำเภอขอนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

สุคนธ์ กันหาแก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสภารอฮัลบิช

อำเภอขอนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

สุทัศน์ ทองนพคุณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสภารอฮัล

บิช อำเภอขอนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

เสรี อินทจันทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสภารอฮัลบิช

อำเภอขอนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

ตำบลบางไผ่

จัญญา ศรีรักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสภารอฮัลบิช

อำเภอขอนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

เขาวลิตร ชูเสนห์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสภารอฮัลบิช

อำเภอขอนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

ปกรณ โปนุ้ย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสภารอฮัลบิช

อำเภอขอนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

มณฑา คงชุม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสภารอชัลบิช
อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

อานนท์ พุ่มพฤษ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสภารอชัลบิช
อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

ตำบลบางชนะ

กฤษณา สมุทรเก่า เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสภารอชัลบิช
อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

จรงค์ โอทอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสภารอชัลบิช
อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

นิคม เขียวแดง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสภารอชัลบิช
อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

ประหัด แก้วเพชร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรม
สภารอชัลบิช อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

สมรักษ์ จิตรจำนง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสภารอชัลบิช
อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

ตำบลมะขามเตี้ย

ถนอม สุควรรณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสภารอชัลบิช
อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

ทิวา คณาวิชา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสภารอชัลบิช
อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

นิคม กองประดิษฐ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรม
สภารอชัลบิช อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

สมหมาย ใจงาม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสภารอชัลบิช
อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

ตำบลบางไทร

ทวีศักดิ์ ให้อวด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสภารอชัลบิช

อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

ประจวบ บุญฤทธิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสภารอชัลบิช

อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

ปรีชา จินละเอียด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสภารอชัลบิช

อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

อาจันต์ มีลือ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วันสาต ศรีสุวรรณ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมสภารอชัลบิช

อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551.

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ นายวันสาด ศรีสุวรรณ
วันเกิด วันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2502
สถานที่เกิด อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี
สถานที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 31/57 หมู่บ้านบัวหลวงวิลล่า หมู่ 2 ตำบลบางกุ้ง อำเภอเมือง
จังหวัดสุราษฎร์ธานี 84000 โทร 077-225103
ตำแหน่งหน้าที่การงาน นักวิชาการวัฒนธรรม 7
สถานที่ทำงานปัจจุบัน สำนักงานวัฒนธรรมอำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี
โทร 077-397743

ประวัติการศึกษา

- พ.ศ. 2517 ประถมศึกษาปีที่ 7 โรงเรียนวัดกงตาก อำเภอกาญจนดิษฐ์
จังหวัดสุราษฎร์ธานี
- พ.ศ. 2520 มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี
- พ.ศ. 2522 มัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสุราษฎร์พิทยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี
- พ.ศ. 2524 ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) แผนกวิชาเกษตร
วิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี
- พ.ศ. 2529 ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต (ค.บ.) วิชาเอกเทคโนโลยีทางการศึกษา
วิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี
- พ.ศ. 2540 ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร
- พ.ศ. 2550 ปริญญานิติศาสตรบัณฑิต (น.บ.) มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
- พ.ศ. 2553 ปริญญาปรัชญาคุษฎีบัณฑิต (ปร.ค.) สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

